

**ÖZEL GÜVENLİK,
PİYASA ve YÖNETİMSELLİK:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

**Doktora Tezi
Hülya ÖRKİ**

Eskişehir, 2019

**ÖZEL GÜVENLİK, PİYASA ve YÖNETİMSELLİK:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Hülya ÖRKİ

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2019

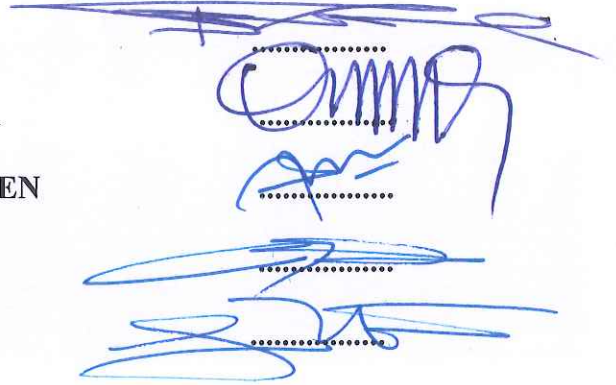
Bu tez çalışması BAP Komisyonu'na kabul edilen 1608E597 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hülya ÖRKİ'nin "Özel Güvenlik, Piyasa, Yönetimsellik: Eskişehir Örneği" başlıklı tezi 26 Haziran 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalında, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Emre GÖKALP
Üye : Doç.Dr.Fuat GÜLLÜPINAR
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Yaşar SUVEREN
Üye : Prof.Dr.Nadir SUĞUR
Üye : Doç.Dr.Evren BALTA

Prof.Dr.Bülent GÜNŞOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ÖZEL GÜVENLİK, PİYASA ve YÖNETİMSELLİK:

ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Hülya ÖRKİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP

Bu çalışmanın temel amacı Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını ve işleyişini irdeleme ve bu süreçleri eleştirel bir okumaya tabi tutmaktır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği araştırmada veri toplamak amacıyla görüşme, gözlem ve doküman incelemesini içerisinde barındıran üçgenleme (triangulation) yöntemi temel alınmıştır. Çalışmanın örneklemini Eskişehir’de amaçlı örnekleme ile seçilen özel güvenlik hizmeti sunanlar ve özel güvenlik hizmeti tüketicileri oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem grubuna ulaşmak için kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Temmuz-Ağustos 2018 tarihleri arasında Eskişehir’de üniversite, hastane, AVM, site, okul, fabrika, belediye, tesis gibi farklı alanlarda hizmet veren 22 özel güvenlik görevlisi, 5 özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkilisi ve 12 özel güvenlik tüketicisi olmak üzere toplam 39 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, Eskişehir’de özel güvenliğin 1990lı yılların sonunda ortaya çıktığı; eğreti istihdam koşullarında özel güvenlik görevlilerinin ücretlerin düşük, çalışma saatlerinin uzun olması, maaşların gününde ve tam olarak ödenmemesi, iş güvencesinin olmaması, verilen eğitimin kısa ve yetersiz olması, iş değiştirmenin çok yaygın olması, örgütlülüğün sınırlı olması gibi teknik sorunların yanı sıra yapılan işin toplumda saygı görmemesi, statüsünün düşük olması ve tüm bu koşulların yarattığı sahip çıkılmama durumu sonucunda mesleğin saygı görmemesi ve ciddiye alınmaması gibi sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmüştür. Ayrıca güvenlik görevlileri ve şirket yetkilileri ile ilgili veriler özel güvenlik alanının “devletin ne tam içinde ne de tam dışında” bir alan olduğunu, güvenliğin özelleşerek piyasaya sunulmasının sektörde

sivilleşmenin önünü açacağı iddiasının aksine denetimin farklılaşmasına ve gündelik hayata daha derinden nüfuz etmesine yol açtığını göstermiştir.

Özel güvenlik hizmeti tüketicilerine yönelik bulgular ise günümüz risk toplumunda öngörülemez risklerin yol açtığı korku kültürünün katılımcıları güvenlik endüstrisinin ürünlerini satın almaya ittiğini, yalnızca satın alabilenlerin sahip olabileceği bir hizmet olan güvenlik hizmetlerinin bireysel girişim sonucu elde edilen bir meta olarak sınıfsal bir ayırım doğurduğunu, özellikle özel güvenli sitede oturan katılımcıların güvenlik görevlisini dışarısı ve içerisi arasında bir kalkan olarak gördüğünü ve bu anlamda güvenlik görevlisinin toplumsal ayrışmayı körüklediğini ve pekiştirdiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Özel Güvenlik, Piyasa, Yönetimsellik, Güvenlik Endüstrisi, Güvenlik Sosyolojisi, Eskişehir, Türkiye.

ABSTRACT

PRIVATE SECURITY, MARKET AND GOVERNMENTALITY:

THE CASE OF ESKİŞEHİR

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

ANADOLU UNIVERSITY, INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES, JUNE 2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. EMRE GÖKALP

The main purpose of this study is to discuss the conditions for the appearance of private security that is starting to become visible in almost every field as well as subjecting these processes to critical reading. In this study that adopted the qualitative research procedure, the triangulation method is selected as baseline which includes interview, observation and document research in order to collect data. The sample of the research constitutes private security service consumers and private security providers that are selected for sampling in Eskisehir. In order for reaching the sampling group, this study has made use of the snowball sampling method. As part of the study, in depth interviews are conducted between the dates of July-August 2018 with 39 people that comprised of 12 private security consumers, 5 private security companies and educational institution authorities, 22 private security guards providing service in Eskisehir in diverse fields such as facility, municipality, factory, school, site, mall, hospital and university.

The finding of this study indicates that the private security in Eskisehir emerged towards the end of 1990s and aside from facing technical problems under rough employment such as low wages, long working hours, untimely and underpaid salaries, lack of job security, insufficiency and shortness of the given education, frequent job changes, limited state of organization, private security guards also encountered problems such as not having private security as a respectable job by the society, its low status and not getting respect because of all this disowning created by these conditions and underestimation. The given data on private security guards and company authorities indicate that private security does not exist neither “exactly the inside or the outside of

the state” and that despite the claim that the security getting privatized and put on market paves the way for civilianization, it in fact causes the differentiation of supervision as well as deeper permeation through daily life.

The findings about the private security consumers indicate that the horror culture resulted from the unpredictable risks in today’s risk society pushes participants to buy the products offered by the private security industry, that the private security services which are offered only to those who buy them create a class difference as a meta obtained through individual enterprise and that the participants living in sites protected by private security see private guards as a shield between inside and outside, signifying in this respect the fact that private security guard works up and consolidates social disintegration.

Key Words: Private Security, Market, Governmentality, Security Industry, Security Sociology, Eskisehir, Turkey

ÖNSÖZ

Öncelikle doktora tez çalışmamın tamamlanması sürecinde göstermiş olduğu ilgi ve desteklerinden ötürü, danışmanım Doç. Dr. Emre GÖKALP'e bana sağladığı rehberlik ve gösterdiği sabır için teşekkür ederim. Gerek tez aşamasında gerekse tezin son halini almasında yapıcı eleştirileri, değerli katkıları, tavsiyeleri ve titiz okumaları için Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR'a ve Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN'e teşekkürü bir borç bilirim. Gerek yüksek lisans gerekse doktora süreci dahil olmak üzere lisansüstü öğrenim hayatım boyunca kendilerinden ders aldığım Prof. Dr. Serap SUĞUR, Prof. Dr. Nadir SUĞUR, Doç. Dr. Fatime GÜNEŞ, Dr. Öğr. Üyesi Oya BEKLAN ÇETİN ve birbirinden değerli hocalarıma almış olduğum dersleri sayesinde kazandığım bilgi birikimi ve üzerimdeki emeklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora programının her aşamasında heyecanımı, sorunlarımı ve tabi sevinçlerimi paylaştan, her ihtiyaç duyduğumda yanımda olarak beni yalnız bırakmayan arkadaşlarımdan öte kardeşlerim Tuba SÜTLÜOĞLU, Tuba GÜN ve Meryem MEMİŞ'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışmanın veri toplama aşamasında bana sonsuz destek göstererek bir nevi sahayı açan ÖGTM Derneği Başkanı Cengiz KIVILCIM'a ve bütün katılımcılara ayrıca teşekkür ederim.

Tez sürecinde yaşadığım sıkıntıları sabrı ve sevgisi ile tolare eden, her anımda yanımda olan, sevgisi, ilgisi ve desteğini her zaman hissettiğim, hayatımda olduğu yıllar boyunca varlığına şükrettiğim, can yoldaşım, 'eş'im Yunus ÖRKİ'ye ve bu süreçte bize çok güzel bir sürpriz yaparak hayatımıza katılan, bir gülüşüyle tüm sıkıntılarımdan, yorgunluğumdan arındığım melek kızım Eylül ÖRKİ'ye varlığından dolayı minnettarım. Uzakta olsalar da sonsuz sevgilerini her daim hissettiğim aileme çok teşekkür ediyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

Hülya ÖRKİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	viii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	4
1.4. Sınırlılıklar	5
2. ALANYAZIN.....	6
2.1. Güvenlik Olgusunun Tanımı ve Kuramsal Temelleri	6
2.1.1. Güvenlik olgusunun tanımı.....	6
2.1.2. Güvenlik sosyolojisine doğru	9
2.1.2.1. <i>Güvenlik sosyolojisi</i>	11
2.1.3. Neoliberal dönemde güvenlik	14
2.1.3.1. <i>Korku toplumu</i>	15
2.1.3.2. <i>Risk toplumu</i>	17
2.1.3.3. <i>Gözetim toplumu</i>	19
2.1.3.4. <i>Tüketim toplumu</i>	26
2.1.4. Güvenlik olgusuna kuramsal yaklaşımlar.....	28

	<u>Sayfa</u>
2.1.4.1. <i>Sosyal sözleşme yaklaşımı</i>	29
2.1.4.1.1. <i>Thomas Hobbes</i>	29
2.1.4.1.2. <i>John Locke</i>	32
2.1.4.1.3. <i>Jean-Jacques Rousseau</i>	35
2.1.4.1.4. <i>Liberalizmde özgürlük-güvenlik dengesi sorunu</i>	37
2.1.4.2. <i>Weberyen yaklaşım</i>	47
2.1.4.2.1. <i>Max Weber</i>	47
2.1.4.2.2. <i>Norbert Elias</i>	49
2.1.4.2.3. <i>Anthony Giddens</i>	51
2.1.4.2.4. <i>Zygmunt Bauman</i>	53
2.1.4.3. <i>Neo-Weberyen yaklaşım</i>	54
2.1.4.3.1. <i>Güvenliğin çoğullaşması</i>	57
2.1.4.3.1.1. <i>Kamu ve özel arasındaki çizginin bulanıklaşması</i>	59
2.1.4.3.1.2. <i>Hesap verilebilirlik</i>	60
2.1.4.3.1.3. <i>Güvenliğe eşit erişim</i>	61
2.1.4.3.2. <i>Güvenlik yönetişimi</i>	64
2.1.4.3.2.1. <i>Kamusal-özel ayrımının silikleşmesi</i>	66
2.1.4.3.2.2. <i>Yönetişim eşitsizliği</i>	67
2.1.4.4. <i>Eleştirel yaklaşım</i>	69
2.1.4.4.1. <i>Marksist yaklaşım</i>	70
2.1.4.4.1.1. <i>Burjuvazinin egemenlik aygıtı olarak devlet</i>	70
2.1.4.4.1.2. <i>Burjuvazinin baskı aygıtı olarak devlet</i>	75
2.1.4.4.2. <i>Eleştirel yaklaşım</i>	79
2.1.4.4.2.1. <i>Neoliberal cezai devlet</i>	79
2.1.4.4.2.2. <i>Otoriter devlet</i>	83
2.1.4.4.2.3. <i>Devlet-odaklı yaklaşım</i>	87
2.1.4.5. <i>Foucaultcu yaklaşım</i>	92
2.1.4.5.1. <i>Yeni bir yönetim stratejisi olarak “liberal yönetimsellik”</i>	92
2.1.4.5.2. <i>Neo-liberal yönetimsellik</i>	99
2.2. <i>Sonuç ve Değerlendirme</i>	105
3. <i>ÖZEL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ</i>	108
3.1. <i>Dünyada ve Türkiye’de Özel Güvenliğin Tarihsel Gelişimi</i>	108

3.1.1. Dünyada özel güvenliğin tarihsel gelişimi	108
3.1.1.1. Özel güvenliğin boyutları.....	112
3.1.2. Türkiye’de özel güvenliğin tarihsel gelişimi	122
3.1.2.1. Osmanlı Devleti’nden Türkiye’ye özel güvenliğin gelişimi.....	123
3.1.2.2. Türkiye’de özel güvenliğin gelişimi	132
3.1.2.2.1. Türkiye’de 1980 öncesi özel güvenliğin gelişiminde etkili olan gelişmeler	132
3.1.2.2.1.1. 1980 öncesi Türkiye’de toplumsal denetim araçlarının gelişimi	132
3.1.2.2.1.2. 24 Ocak Kararları’na doğru: 1980 öncesi Türkiye’de özel güvenliğin gelişmesinde etkili olan ekonomi-politik gelişmeler	136
3.1.2.2.1.3. 24 Ocak’tan 12 Eylül’e: Ekonomi-politik gelişmeler ışığında özel güvenliğin gündeme gelişi.....	139
3.1.2.2.2. Özel güvenlik teşkilatlarına hazırlık: 2495 sayılı yasa öncesi hukuki düzenlemeler.....	141
3.1.2.2.3. Özel güvenlik teşkilatları: 2495 sayılı yasa dönemi	143
3.1.2.2.4. Özel güvenlik teşkilatlarından özel güvenlik şirketlerine: 5188 sayılı Yasa öncesi Türkiye’de toplumsal gelişmeler	148
3.1.2.2.5. Özel güvenlik şirketleri: 5188 sayılı Yasa dönemi	154
3.1.2.2.6. 5188 Sayılı Yasa sonrası Türkiye’de özel güvenlikte genel görünüm	163
3.2. Sonuç ve Değerlendirme	165
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	167
4.1. Araştırma Alanının Belirlenmesi	167
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	169
4.3. Veri Toplama Süreci	170
4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu	173
5. BULGULAR	176
5.1. Eskişehir’de Özel Güvenliğin Gelişimine Dair Bulgular	176
5.1.1. Giriş	176
5.1.2. Türkiye’de özelleşen güvenlik.....	178

5.1.3. Eskişehir’de özel güvenliğin ortaya çıkışı	183
5.1.3.1. Eskişehir’de özel güvenlik hizmetleri	187
5.1.3.2. Eğreti istihdamın yeni biçimi: Eskişehir’de özel güvenlik sektörü	188
5.1.3.2.1. Güvenliğin Taşeronlaşması: Eskişehir’de Özel Güvenlik Sektöründe Sorunlar, Koşullar, Beklentiler	192
5.1.3.2.2. İşsizliği önleme modeli veya istihdam yaratma aracı olarak özel güvenlik	193
5.1.3.2.3. İşsizlikten kaçış stratejisi olarak özel güvenlik	195
5.1.3.2.4. Erkek egemen bir alan olarak özel güvenlik sektörü	199
5.1.3.2.5. Özel güvenlik eğitimi	201
5.1.3.2.6. Ne kadar para o kadar güvenlik (!): Özel güvenlik sektöründe düşük ücret sorunu	208
5.1.3.2.7. Nöbetleşe rıza üretme biçimi olarak joker eleman uygulaması	211
5.1.3.2.8. Özel güvenlik sektöründe örgütsüzlük	214
5.1.3.2.9. Öz saygı ve haysiyet meselesi olarak çalışmak: Özel güvenlik sektöründe sahip çıkılmama durumu	218
5.1.3.3. Kamu ile özel arasında muğlâk bir alan olarak özel güvenlik sektörü	222
5.1.3.3.1. İş bilen insanlar (!): Özel güvenlik sektöründe emekli kolluk mensupları	230
5.1.3.3.2. Özel güvenlik sektöründe eski mesai arkadaşları ağı (old boy networking)	238
5.1.3.4. Toplumsal denetimin derinleşmesi ve yaygınlaşmasını sağlayan bir güç olarak özel güvenlik	242
5.1.4. Sonuç ve değerlendirme	259
5.2. Eskişehir’de Özel Güvenlik Tüketicilerine Yönelik Bulgular	262
5.2.1. Giriş	262
5.2.2. Eskişehir’de özel güvenlik tüketicileri	264
5.2.2.1. Varoluşsal bir mesele: Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin güvenlik algısı	264

	<u>Sayfa</u>
5.2.2.1.1. <i>Ontolojik güven(lik)</i>	269
5.2.2.1.2. <i>Güvenlik ihtiyacı</i>	270
5.2.2.1.3. <i>Evde başına gelebilecek en kötü olay hırsızlık</i>	276
5.2.2.2. <i>Güvenlik için gözetim ya da gözetim için güvenlik: Gözetleniyorum o halde güvendeyim!</i>	279
5.2.2.2.1. <i>Omnioptik bir gözetim aracı olarak MOBESE sistemleri</i>	282
5.2.2.2.2. <i>Kadim bir tartışma: Özgürlük-güvenlik ikilemi</i>	287
5.2.2.3. <i>En güvenli şehir Eskişehir</i>	290
5.2.2.4. <i>Güven(siz)lik endüstrisi</i>	293
5.2.2.4.1. <i>Neoliberal yönetimselliğin öznesi: Homo economicus</i>	295
5.2.2.4.2. <i>Paran kadar güvenlik</i>	298
5.2.2.5. <i>Suçtan büyük suç korkusu</i>	302
5.2.2.5.1. <i>Suçtan korunma yolları</i>	306
5.2.2.5.2. <i>Bugünün ontolojik öznesi: Nevrotik vatandaş</i>	310
5.2.2.6. <i>Özel güvenlik görevlisi algısı: Varlığı yeter (!)</i>	311
5.2.2.6.1. <i>“Otoritenin vücut bulmuş hali”: Üniformalı güvenlik görevlisi</i>	317
5.2.2.6.3. <i>Devletin polisi versus şirket personeli: Genel kolluk-ÖGG farkı</i>	320
5.2.2.7. <i>Özel güvenli sitede yaşam</i>	324
5.2.2.7.1. <i>Toplumsal ve mekânsal ayrıştırma aracı olarak özel güvenlik görevlisi</i>	333
5.2.3. <i>Sonuç ve değerlendirme</i>	339
6. <i>SONUÇ</i>	343
KAYNAKÇA	356
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1. Görüşme grubuna ait bilgiler.....	398
Tablo 5.1. Eskişehir’de özel güvenlik kurumları ile ilgili veriler.....	400
Tablo 5.2. CoESS 2015 yılı verileri.....	401

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	:Anavatan Partisi
AVM	:Alışveriş Merkezi
CHF	:Cumhuriyet Halk Fırkası
EGM	:Emniyet Genel Müdürlüğü
İŞKUR	:Türkiye İş Kurumu
İTC	:İttihat ve Terakki Cemiyeti
KGYS	:Kent Güvenlik Yönetim Sistemi
KÖM	:Kitle Özel Mülkiyet
MGK	:Milli Güvenlik Kurulu
MOBESE	:Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
ÖAŞ	:Özel Askeri Şirketler
ÖG	:Özel Güvenlik
ÖGG	:Özel Güvenlik Görevlisi
ÖGŞ	:Özel Güvenlik Şirketi
ÖGTMD	:Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği
PVSK	:Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	:Toplum Destekli Polislik
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

ABD’de 1855 yılında Allan Pinkerton dünyanın ilk özel güvenlik şirketini kurarken özel güvenlik alanının devasa bir endüstriye dönüşeceğini öngörmüş müdür bilinmez ancak bugün özel güvenlik endüstrisinde çalışanların sayısının dünya genelinde 20 milyonu aştığı belirtilmektedir¹. Yalnızca Britanya’da 232,000 olan güvenlik görevlisi sayısı dünya genelindeki örnekleriyle benzer şekilde Türkiye’de de 2018 yılı itibariyle 1.5 milyonu aşmıştır. Türkiye’de güvenliğin özel güçlerce sağlanan ve yalnızca ücretini ödeyebilenlere sunulan, satın alınabilir bir hizmet haline gelmesi 1980 yılından sonra iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. Kamu kurumlarında resmi güvenlik aygıtından ayrı olarak özel güvenlik teşkilatı kurulmasına izin veren 2495 sayılı yasanın çıkarılmasıyla başlayan ilk adımı, kamu kurumları dışında özel kişi ve şirketlerden gelen taleplerin yasal olmayan yol ve yöntemlerle giderilmeye çalışılması sonucu, güvenliğin özel kişi ve kurumlarca satın alınmasına izin veren 5188 sayılı yasayı kapsayan ikinci adım izlemiş, bu süreçte Türkiye’nin geçirmiş olduğu toplumsal, ekonomik ve siyasi süreçler etkili olmuştur. Bu düzenlemeler doğrultusunda 5188 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği 2004 yılı itibariyle gerek istihdam ettiği kişi sayısı gerekse şirket ve eğitim kurumu sayısı itibariyle hızla büyüyerek bir endüstri haline gelen özel güvenlik, aradan geçen 15 yılda yaklaşık 10 kat büyümüştür. 2019 yılı ilk üç ayı itibariyle aktif olarak çalışan özel güvenlik görevlisi sayısı 315.975’e ulaşırken, bu sayı 2018 yılında sayıları 255.978 olan EGM ve 476.836 olan TSK personeline yaklaşmaktadır. Özel güvenliğin bu şekilde tıpkı bir ordu gibi TSK’dan sonra en büyük ikinci güvenlik gücü haline gelerek polis ve askerin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Doğumdan ölüme kadar toplumsal yaşamın hemen her alanında karşımıza çıkan özel güvenlik, özel alanlara kadar girmekle birlikte 2015 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yaptığı açıklamada “Sadece adalet saraylarında değil, birçok kamu kurumlarında artık özel güvenlik bana göre tarih olmalıdır. Hatta stadyumlarda, hastanelerde görev tümüyle polislere bırakılmalıdır...Emniyet teşkilatımız, bu işleri yapacak güç ve kabiliyettir...Ben özel güvenliğin tamamen ortadan kaldırılmasını arkadaşlarıma teklif edeceğim.” diyerek özel güvenlik sektöründe çalışanların büyük

¹ “The industry of inequality: why the World is obsessed with private security”, 12 May 2017, The Guardian. <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/12/industry-of-inequality-why-world-is-obsessed-with-private-security> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

çoğunluğunun emekli kolluk mensuplarından oluştuğunu, sektörün birçok şaibe barındırdığını, güvenlik görevlilerinin hali hazırda olaylara müdahale yetkisinin olmadığını belirterek kamu kurumları için emniyet güçlerinin ayrı bir teşkilat kurması gerektiğini, nitelikleri uyan güvenlik görevlilerinin isterlerse bu teşkilatlara geçebileceğini belirtmiştir². Bu şekilde özel güvenliğin kaldırılacağı veya kaldırılması gerektiği yönünde teklifler sunulmakla birlikte aksine özel güvenlik tarih olmamış, sayıları her gün artmaya devam eden bir endüstri haline gelmiştir.

Bu anlamda gün geçtikçe sayıları artarak devletin resmi güvenlik aygıtlarıyla yarışan ve tıpkı bir ordu gibi polis ve askerin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak işleyen özel güvenliğin Türkiye’de ortaya çıkışının ardında yatan gelişmeleri ve gelişim dinamiklerini anlamak ve ortaya koymak bu çalışmanın temel çıkış noktası olmuştur. Bu çalışmanın problemi Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını anlamaktır. Bu çerçevede çalışma temel olarak Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını ve işleyişini irdeleme ve bu süreçleri eleştirel bir okumaya tabi tutma amacı taşımaktadır.

1.1. Problem

Güvenlik olgusu sosyolojiden siyaset bilime, uluslararası ilişkilerden hukuka kadar sosyal bilimlerde geniş bir ilgi uyandırmıştır. Güvenlik, devletin yurttaşları için sağlamak zorunda olduğu bir hizmet olarak ortaya çıkarken günümüzde, bu özellik özel kurumlarca paylaşılr bir hal almış; bu durum güvenliğin yapısını değiştirirken, bir ihtiyaç olarak güvenlik hizmetlerinin alınıp satılabilir bir metaya dönüşmesine yol açmıştır. Güvenliğin özelleşmesi tüm dünyada hızlı bir ivme kazanmakla birlikte, özel güvenlik dünya genelinde 1980lerle birlikte gelişmeye başlamış, ağırlıklı olarak ise 1990larda, neoliberal politikalarla bağlantılı, olarak gelişmiştir. Özellikle İngiltere ve Amerika’da 1970’lerde ortaya çıkan krizin ardından yürürlüğe konan ve 1980’lerde dünya geneline yayılan neoliberal politikalarla birlikte, devletin sunduğu pek çok hizmetin özelleştirilmesi söz konusudur. Neoliberal politikalar bağlamında eğitimden sağlığa kadar devletin sağladığı hizmetler özelleştirilmeye başlanmış ve bu özelleştirme rüzgârının sonuçlarından birisi

² “Özel güvenlik kaldırılmalı”, 03.04.2015, Milliyet. <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/serpil-cevikcan/ozel-guvenlik-kaldirilmalı-2038204>. (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

de devletin tekeline olan güvenlik hizmetlerinin metalaşması olmuştur. Güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi neoliberal projenin son hamlelerinden biridir.

Bu çalışmanın temel problemi Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını anlamaktır. Bu çerçevede çalışma, güvenliğin geçirdiği dönüşümü, devlet-güvenlik ekseninde, Eskişehir’de özel güvenlik hizmeti sunucuları (özel güvenlik şirket ve eğitim kurumları yetkilileri, STK temsilcileri ve özel güvenlik görevlileri) özelinde irdelene amaç taşımaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışma temel olarak Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını ve işleyişini irdelene ve bu süreçleri eleştirel bir okumaya tabi tutmayı amaçlamaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda ikinci olarak özel güvenlik olgusunun makro olarak Türkiye ve daha mikro olarak Eskişehir ölçeğinde, devlet-güvenlik ekseninde incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak özel güvenlik olgusunun neoliberalizm ile birlikte ilerleyen bir gelişme olduğu postulasından hareketle, devlet-güvenlik ilişkisine dair farklı yaklaşımların yer aldığı bir teorik çerçeve kullanmak amaçlanmıştır. İkinci olarak, bu çalışma, devlet-güvenlik ilişkisi çerçevesinde kullanılan yaklaşımlar ekseninde modern devletle birlikte devletin hâkimiyetine geçen meşru şiddet kullanma tekelinin neoliberal düzenlemeler sonucu devlet-dışı mekanizmalar tarafından da kullanılmaya başlamasının yarattığı dönüşümü, Eskişehir’de özel güvenlik sunucuları (özel güvenlik şirket ve eğitim kurumları yetkilileri, STK temsilcileri ve özel güvenlik görevlileri) özelinde irdelenmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, üçüncü olarak, devlet-güvenlik ilişkisi çerçevesinde neoliberal düzenlemeler ışığında devletin şiddet tekeline ortak olan özel güvenliğin, Eskişehir özelinde, bireysel ölçekte bedenleri ve toplumsal ölçekte toplumsal yaşamı şekillendirme gücünü, neoliberal yönetimsellik çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de, son otuz yılda neoliberal politikaların hız kazanmasıyla birlikte sağlıktan eğitime, ulaşımdan sosyal refah hizmetlerine kadar devletin sağladığı hizmetler 1980li yıllardan başlayarak özelleştirilse de, güvenlik hizmetlerinin özelleştirilmesi neoliberal projenin en son ayaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda

özel güvenlik, tüm dünyada görülen eğilimlerle paralel bir şekilde, Türkiye’de de en hızlı büyüyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Çalışma aynı zamanda dördüncü olarak özel güvenliğin Türkiye’de gelişimini ve hukuki boyutlarını ortaya koymayı da amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sektörün ortaya çıkışı, gelişimi ve yapısı, yine özel güvenlik ile ilgili yasal düzenlemeler ile ilgili özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkililerinin ve güvenlik görevlilerinin görüş ve yorumları büyük önem taşımaktadır.

Bu alt amaçlardan ayrı olarak, bu çalışmada, güvenliğin nasıl satın alınabilir veya satın alınması gereken bir hizmet olarak görülmeye başladığı üzerinden Eskişehir’de güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenlik ihtiyacı algısı ve onları güvenlik endüstrisinin birer tüketicisi haline getiren koşulları irdelemek amaçlanmaktadır.

1.3. Önem

Çalışmaya başlamadan önce Türkiye’de konu ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar incelenmiş ve bu konu üzerine yazılmış olan yüksek lisans ve doktora çalışmaları ayrıca geliştirilen projeler gözden geçirilmiştir. Konu ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak ÖGŞ’nin yasal çerçevesi, özel güvenlik eğitiminin içeriği, özel güvenlik hizmetlerinin etkinliği gibi konuları ele almaktadır. Bu çalışmalar mevcut güvenlik politikalarını olumlu bir gelişme olarak ele alırken konuya eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Diğer yandan Türkiye’de doğrudan özel güvenliği konu edinen çalışmalar 1994 yılında başlamış olmakla birlikte, bu çalışmaların genel olarak siyaset bilimi ve kamu yönetimi, güvenlik bilimleri, işletme, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, adli tıp, iletişim bilimleri, hukuk, eğitim ve öğretim gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarında yapıldığı ve sosyolojik çalışmaların oldukça yetersiz olduğu görülmüştür.

Türkiye’de doğrudan özel güvenliği konu alan çalışmalar 1994 yılında yayınlanmaya başlanmış olup, bu çalışmalar önceleri özel güvenlik hizmetlerinin kapsamı, işleyişi, teşkilat/örgüt yapı ve sorunlarını ortaya koyma (Yılmaz, 1994; Pelit, 1998; Sariaslan, 1998; Şeneken, 2001; Gemici, 2001; Köprülü, 2002; Mergen, 2003; Dağdeviren, 2003; Filiz, 2006; Kasap, 2006; Çetin, 2007; Bakkal, 2009; Efe, 2009; Özdemir, 2010; Çora, 2010; İlhan, 2015) ve özel güvenlik eğitimi hakkında bilgi verme (Yalabık, 2006; Soylu, 2006; Özarslan, 2010) gibi amaçlar taşırken özellikle 2008 yılından sonra yapılan çalışmalar, neoliberalizmle birlikte değişen güvenlik anlayışı

(Kaya, 2008; Arap, 2009; Zogo, 2009; Haspolat, 2010; Ekinici, 2011) ve güvenliğin özelleştirilmesi (Hünler, 2010; Dölek, 2011; Dölek, 2014) gibi konulara değinmişlerdir.

Türkiye’de konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların sosyal bilimlerin farklı alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanda yapılmış çalışmaların sayısında özellikle son yıllarda bir artış göze çarpmakla birlikte, çalışmaların büyük bir bölümünün teorik yönelimli olduğu ve uygulamalı alan araştırmalarının oldukça yetersiz olduğu gözlenmiş ve genel olarak çalışmaların özel güvenlik hizmetlerinin kapsamını, işleyişini, teşkilat/örgüt yapı ve sorunlarını, ortaya koyma ve özel güvenlik eğitimi hakkında bilgi verme gibi amaçlar taşıdığı ayrıca, neoliberal pratiklerle birlikte değişen güvenlik anlayışı ve güvenliğin özelleştirilmesi gibi konulara değinildiği görülmüştür. Bu araştırmanın, neoliberal politikalarla birlikte güvenliğin değişen yapısı ve boyutlarını, hem özel güvenlik hizmeti sunan, hem de bu hizmeti satın alanlar açısından irdeleyerek, ilgili çalışmalardan farklı olarak, kapsamlı ve çok boyutlu bir çalışma ortaya koyarak, sosyoloji alanında önemli bir katkı yapacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca çalışmanın güvenlik alanına eleştirel bir yaklaşımla yaklaşan nadir çalışmalardan biri olarak da eleştirel güvenlik çalışmalarına önemli bir katkı yapacağı tahmin edilmektedir. Çalışma, sosyoloji alanında özel güvenliği konu alan Türkiye’de yapılacak ilk uygulamalı çalışmalardan biri olması nedeniyle bu alanda önemli bir eksikliği giderecek ve bu anlamda literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma özel güvenlik hizmeti sunan ve özel güvenlik hizmetinden yararlananlar ile sınırlıdır. Özel olarak ise Eskişehir’de güvenlik hizmeti sunan ve özel güvenlik hizmetinden yararlananlar ile sınırlıdır. Ayrıca çalışma, Eskişehir kent merkezi ile sınırlandırılmıştır. Çalışma, alan araştırmasının gerçekleştirildiği zaman kesiti ile sınırlıdır.

2. ALANYAZIN

2.1. Güvenlik Olgusunun Tanımı ve Kuramsal Temelleri

2.1.1. Güvenlik olgusunun tanımı

Güvenlik (security) olgusu köken olarak Latince bir kavram olmakla birlikte, *securitas/securus* kavramından gelmektedir. Aynı zamanda yine Latince sine ve cura kavramların biraraya getirilmesinden türetilmiştir. “Sine” öneki Latince olumsuzluk anlamı barındırmakla birlikte “cura” kelimesi “kaygı, ilgi, özen veya özen göstermek, kaygılanmak, dikkat, alaka, endişe, acı, keder, özen ve sebat, vasilik, kişiler ve şeyler için alaka” gibi anlamlara gelmektedir. Bu şekilde “sine” öneki ve “cura” kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan “sine cura” kelime öbeği ise “dert, tasa, kaygıdan azade olmak, sıkıntısız olmak” anlamına gelmektedir. Zamanla bu iki kelimenin birleşmesiyle ortaya çıkan *securitas/güvenlik* kavramı ise köken itibarıyla, “kaygı ve tehlikeden uzak olmak” veya “emniyette ve güvende olmak” anlamlarına gelmektedir (Bal, 2003, s. 19; Neocleous, 2013, s. 98-99; Demiray ve İşçan, 2008, s. 150; Elmas, 2013, s. 21).

Güvenlik olgusu en genel anlamıyla, “emniyet altına alınmak istenen toplumsal yapı, birey veya eşyaların gelecekte de korunacağına yönelik beklenti” şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı kökenden gelen emniyet ve güvenlik kelimeleri yakın ilişkili olmakla birlikte emniyet kavramı, güvenlik olgusuyla benzer şekilde, “tehlike ve riskten azade olmak” anlamı taşımaktadır. Bununla birlikte emniyet, “yaralanmadan korunmak, can ve mal/mülk emniyeti” gibi yan anlamlara sahiptir. Günlük yaşamda bir bütün olarak değerlendirilen güvenlik kavramı bu şekliyle bireyin, politik ve toplumsal sistemlerin ve değerlerin korunmasını içermektedir (Demiray ve İşçan, 2008, s. 149). Güvenlik olgusu, emniyet kavramıyla benzer şekilde tanımlanırken aynı zamanda tehdit kavramı ile de ilişkilendirilmekte ve buna bağlı olarak da güvenlik, tehditlerin varlığı üzerinden bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlayışa göre “herhangi bir tehdidin varlığı, güvenli bir çevre oluşturulması için kişi ya da kurumları motive eden ve söz konusu tehditlere karşı savunma yapmayı zorunlu hale getiren en önemli unsurdur (Elmas, 2013, s. 21)”. Bu anlamda güvenlik; “tehditlerden, korkulardan ve tehlikelerden uzak olmak” anlamına gelmektedir. Bu noktada bir kişinin güvende olması iki koşula bağlıdır: “eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması ve eğer böyle bir tehdit varsa tehlide maruz kalanın rasyonel bir maliyetle bu tehdidi savuşturma kapasitesine sahip olması (Karabulut, 2015,

s. 7)”. Diğer bir ifadeyle güvenlik; tehdit veya tehlike durumunun en aza indirgenmesidir. Dedeoğlu’na (2008, s. 20) göre herhangi bir biçimde “güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için; 1) varlığın korunması ve sürdürülmesi bakımından bir ya da birkaç içsel tehdidin, 2) ve/veya dışsal bir ya da birkaç tehdidin, 3) ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.”

Daha geniş bir ifadeyle güvenlik, “devletin, kamu düzeninin, çalışma hayatının, hayat hakkının, kişisel hak ve hürriyetlerin, can ve mal emniyetinin korunmasından, çeşitli kaza ve yangınların verecekleri zararlara karşı korunmaya kadar çok geniş kapsamlı bir deyimdir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 66).” Güvenlik elde edilmeye çalışılan bir değer (hedef-konumu/ varılmak istenen durum) korunmasının sağlandığından emin olduğunda mümkün olmaktadır (Demiray ve İşcan, 2008, s. 150). Richard Ulman’a göre “onu kaybetmekle tehdit edilene kadar, onun (güvenliğin) ne olduğunu anlamayabiliriz”. Eğer bir güvenlik kavramına sahip değilseniz, onu kaybetmekle tehdit edilip edilmediğini bilemezsiniz (Baldwin, 2003, s. 9).

Geçtiğimiz kırk yıl boyunca güvenlik olgusu, biliminsanları ve politikacılar tarafından yaygın olarak kullanılmasına rağmen, kavramı açıklamaya çok fazla önem verilmemiştir. Bazı biliminsanlarının bunun nedeninin güvenliğin özünde tartışmalı bir kavram olmasına bağlamakla birlikte, güvenliğin özünde tartışmalı değil, yeterince açıklanmamış bir kavram olarak tanımlamak daha doğru olacağı iddia edilmektedir (Baldwin, 2003, s. 31-32). Güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğunu iddia eden yazarlardan birçoğu güvenliğin (hem bireysel hem de toplumsal anlamda) temel değerlere yönelik tehditlerden azade olunması anlamına geldiği konusunda uzlaşmakla birlikte, temel analiz biriminin “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklı görüşlere sahiptir (Baylis, 2008, s. 73). Bu anlamda güvenlik dendiğinde, toplum güvenliğinden kamu güvenliğine, can ve mal güvenliğinden gıda, toprak, su, bitki güvenliğine kadar geniş bir çerçeveden bahsedilebilmektedir.

Güvenliğin devletin sunduğu bir hizmet olarak gören görüşler de mevcuttur. Aydın’a (2002, s. 124) göre, makro olarak toplumun ve daha mikro olarak bireylerin “her türlü suça karşı korunması, temel hakları kullanabileceği bir ortamın sağlanması ve buna aykırı davranışların yasaklanarak gereken yasal işleme tabi tutulması için gerekli tüm önlemlerin alınması anlamına gelen güvenlik, devletin topluma sunduğu önemli ve

vazgeçilmez hizmetlerden olup, devlet adına, devletin otorite yetkisini kullanan güvenlik güçleri tarafından yerine getirilir.” Bu anlamda güvenlik hizmeti, “toplum yaşamındaki yeri açısından büyük önem taşıyan bir kamu hizmetidir (Uçkun, Yüksel ve Demir, 2012, s. 23).” Güvenlik hizmeti devlet-dışı herhangi bir kurumla yetki paylaşımı olmadan, tamamen devlet tarafından sağlanan bir hizmet olarak, devletin baskın bir rol oynadığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Uryan ve Kaptı, 2014, s. 158). Ancak bir kamu hizmeti niteliğinde olmasının yanı sıra güvenlik hizmeti, kamu ve özel sektöre bağlı güvenlik güçleri tarafından sunulabilmektedir (Aydın, 2002, s. 126). Bir bakıma devlet, güvenliğin sağlanması amacıyla devlet dışı unsurlardan da yararlanabilmekte ya da onları hoş görebilmektedir. Bu doğrultuda karşımıza çıkan özel güvenlik olgusu, kişi veya malların korunması için ödeme yapan müşterinin talepleri doğrultusunda hizmet veren kişi veya kuruluşları kapsamaktadır (Swol, 1999, s. 34). Diğer bir ifadeyle özel güvenlik, belirli kişi veya kuruluşların özel mülkiyetini ve şahısları ücret karşılığında koruyan, kendi adına kar etme gayesiyle çalışan kişi veya şirketler bütünüdür. Bu durumdaki özel kişi veya kuruluşlar, mevcut yasalar doğrultusunda bazı güvenlik hizmetlerini ihtiyacı olanlara belirli bir ücret karşılığında sunmaktadırlar (Şahin, 2005, s. 278). Yani özel güvenlik, güvenlik hizmetlerinin özel çıkarlar doğrultusunda örgütlenmesidir (Bora, 2007, s. 58). Bu anlamda özel güvenlik; “belirli kişi veya kuruluşların özel mülkiyetlerini ve kendilerini tehlikelere karşı belirli bir ücret karşılığı koruyan, kendi adına kar amacı ile çalışan kişiler ve şirketlerdir (Karakurt, 2013, s. 74).”

Aydın’a (2005, s. 71) göre özel güvenlik endüstrisi veya güvenlik sektörü, “ticari amaçla kişi, kuruluş, mal ve para için koruma ve taşıma gibi her türlü güvenlik hizmeti vermek üzere güvenlik elemanı istihdam eden şirketler, emniyet kilidi veya alarm üreten endüstriyel şirketler ve elektronik cihazlar ile uğraşan şirketlerden” oluşur. Özel güvenlik sektörü alarm sistemlerinden silahlara, elektronik gözetim ekipmanlarından yalan detektörlerine ve zırhlı araçlardan koruma köpeklerine kadar bir dizi güvenlik ekipmanlarının üretim, dağıtım ve hizmetleriyle ilgilenmektedir (Shearing ve Stenning, 1981, s. 197). Taşınır ve taşınmaz malların korunması, para ve mücevheratın taşınması, VIP koruması, ev ve işyerlerine girişlerin kontrolü, hapisane güvenliği, alışveriş merkezleri ve otoparkların, sitelerin güvenliği özel güvenlik görevlilerinin sorumluluk alanı içerisindedir. Ayrıca alarm merkezi yöneticiliği, rutin trafik denetimi, güvenlik danışmanlığı da sektörün sorumluluk alanına girmektedir (Waard, 1999, s. 145)

Özel güvenlik “resmi güvenlik birimleri tarafından yapılmayan koruma ve güvenlik işlerini yapan özel kuruluşlar” olarak tanımlanabilir (Kakalik ve Wildhorn, 1971, s. 34). Bu anlamda özel güvenlik, özel sektör tarafından ücret karşılığı güvenlik hizmetinin üstlenilmesidir. Bu tanımlamaya göre “özel güvenlik hizmetlerinden genel olarak özel kişiler ve kuruluşlar yararlanmaktadır ve özel güvenlik hizmetlerini sağlayan kişi ve kuruluşlar özeldir (Karakurt, 2013, s. 74).” Özel güvenlik hizmetleri, güvenlik hizmetlerini sunan personeli kapsar. Bu personel koruma, izleme, devriye hizmeti, dedektiflik, soruşturma, refakat etme, kuryelik, alarm cevaplayıcılığı, denetçilik ve güvenlik danışmanlığı gibi hizmetleri yerine getirir. Özel güvenlik personelinin özellikleri: özel olarak istihdam edilmeleri ve ana bileşeni bazı güvenlik fonksiyonları olan işlerde istihdam edilmeleridir. Bu kriterler özel güvenlik personelinin resmi güvenlik personeline göre daha üstün olmasını sağlar (Shearing ve Stenning, 1981, s. 196). Özel güvenlik görevlisinin temel görevleri özel mülkiyete karşı işlenen suçları önlemek, tespit etmek ve rapor etmek; güvenliğini sağlamak; özel mülkiyeti kontrol etmek ve işverenin kural ve emirlerine uymaktır (Kakalik ve Wildhorn, 1971, s. 19). Müşterinin çıkarları özel güvenlik görevlisinin görevlerini belirler (Swol, 1999, s. 34). Bu çalışma kapsamında da özel güvenlik, kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda, belirli bir ücret karşılığı güvenlik hizmeti veren ve kar amacı güden şirketlerin sunduğu güvenlik hizmeti olarak değerlendirilecektir.

2.1.2. Güvenlik sosyolojisine doğru

Güvenlik çalışmaları, özellikle soğuk savaş sonrasında, sosyal bilimler alanında farklı disiplinlerin çalıştığı bir alan olmakla birlikte, pek çok üniversitede güvenlik çalışmaları programı (security studies program) kapsamında eğitim verilmekte, üniversiteler kapsamında bölümler, disiplinler ve alt disiplinler olarak yer almaktadır³. Güvenlik çalışmaları daha çok siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplini tarafından sahiplenilmiş ve uzun yıllar güvenlik alanına hâkim olarak, bu alanda geniş bir literatürün oluşmasını sağlamıştır (Weaver, 1995; van Munster, 2002; 2004; Meyer, 1995; Dillon, 1996; Buzan, 1983). Büyük oranda siyaset biliminin bir alt dalı olarak karşımıza çıkan güvenlik çalışmaları bireysel, ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik en son/yeni tehditleri analiz etmek için sosyal bilimler, davranış bilimleri ve beşeri bilimleri bir araya

³ Bknz. Kansas State University, Universiteit Leiden, Cincinnati University, vb.

getirmekte ve bu sorunları anlamak için kavramsal çerçeveler geliştirerek çözümler sunmaktadır⁴.

Güvenlik çalışmaları özellikle 1990'lı yıllarda genişlemeye başlayan bir alan olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Soğuk savaş sonrası güvenlik çalışmaları militer bir anlayışla iç güvenliğe ve özellikle ulusal güvenliğe yönelmiş ve büyük oranda uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde sıkışıp kalmıştır. Soğuk savaş sonrasında Avrupa'da süregelen bütünleşme süreci güvenlik alanının da genişlemesini ve derinleşmesini gerektirmiş ve güvenlik olgusuna daha geniş bir perspektiften yaklaşılmaya başlanmıştır (Risley, 2006, s. 3). Rothchild bu genişlemenin dört biçimde gerçekleştiğini belirtir.

Güvenlik kavramı ilk olarak ulusal güvenlikten bireysel güvenlik ya da grup güvenliğine doğru uzanarak, ulusal güvenlikten bireysel güvenliğe doğru genişlemiştir. İkinci olarak, ulusal çerçeveden çok uluslu bir çerçeveye doğru genişlemiştir. Üçüncü olarak güvenlik kavramı yatay yönde bir genişleme göstererek farklı güvenlik türlerine ayrılmıştır. Bu anlamda güvenlik kavramı askeri güvenlikten siyasal güvenliğe, ekonomik, sosyal, çevresel ve bireysel güvenliğe (human security) kadar geniş bir çerçeveye yayılmıştır. Dördüncü ve son olarak güvenliği sağlama konusunda siyasi sorumluluk da genişleyerek, yukarı doğru uluslararası kuruluşlara, aşağı doğru bölgesel ya da yerel yönetimlere, kamuoyuna, gayriresmi organizasyonlara doğru genişlemiştir (Rothschild, 1995, s. 55).

Güvenlik çalışmaları büyük oranda uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde ve bu disiplin içerisinde hakim olan kuram ve yaklaşımlar ışığında değerlendirilmekte birlikte, gerek geleneksel gerekse yeni tehditlerin uluslararası güvenlikten ulusal güvenliğe, devlet güvenliğinden toplum ve birey güvenliğine kadar tüm dünya güvenliğini derinden sarstığı günümüzde, güvenliği yalnızca askeri güvenlik ve devlet güvenliği anlamında, kısaca iç güvenlik ve uluslararası güvenlik anlamında düşünmek bu alan ile ilgili eksik bir yaklaşım sunacaktır. Zira kapsamı her geçen gün genişleyen ve derinleşen güvenlik alanında akademik anlamda uluslararası güvenlik, ulusal güvenlik, devlet güvenliği, toplum güvenliği, birey güvenliği, çevre güvenliği, psikolojik güvenlik, cinsiyet güvenliği, ekonomik güvenlik, bilgi güvenliği gibi farklı tanımlar yapılmaktadır. Güvenlik alanının bu denli genişlemesi ile birlikte, güvenlik tartışmalarında geniş bir yer tutan uluslararası güvenlik disiplini, “güvenlik nedir?” sorusunu cevaplamakta yetersiz kalmakta ve gün geçtikçe genişleyen güvenlik olgusunun farklı bakış açıları, yaklaşımlar,

⁴ <https://www.artsci.uc.edu/undergradprograms/minors/security-studies.html> (Erişim Tarihi: 18.03.2019).

farklı disiplinler içerisinde incelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan güvenlik alanında beşeri ve sosyal bilimlerin güvenliği konu edindiği bir alan olarak, sosyolojik bir yaklaşımla, sosyolojinin bir alt dalı olarak bir güvenlik sosyolojisi önerilmektedir.

2.1.2.1. Güvenlik sosyolojisi

Temel ihtiyaçlar içinde beslenme ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ilk sıralarda yer alan güvenlik, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren toplumsal bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal bir ihtiyaç olarak güvenlik, sosyolojik bir olgudur. İnsanoğlu güvenliği için ilk çağlarda erişilmesi zor yerlere ve mağaralara sığınırken daha sonra topluluk halinde yaşamaya başlamış ve bu topluluklarda güven içinde yaşamak için de çeşitli yasaklar, tabular, gelenek ve görenekler oluşturmuştur. İnsanlar güvenlikleri için devleti oluşturarak tüm iktidar ve güçlerini tek bir iradeye, yani devlete devretmişlerdir. Bu anlamda devletin varlık nedenlerinden biri de güvenliktir. Toplumsal bir ihtiyaç olmasının yanı sıra güvenliğin önemli bir özelliği de sınıfsal olmasıdır. Varlıklı ve imtiyazlı kesim her zaman daha fazla güvenliğe sahipken, yoksullar bu güven(lik)ten yoksundur. Güvenliğin aynı zamanda siyasal bir boyutu da vardır. Güvenlik araçlarına sahip olanlar olmayanlar üzerinde bir iktidar gücüne de sahiptir. Bu anlamda ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları bünyesinde barındıran güvenlik olgusu, özgün bir alan olarak, sosyolojik ilgiyi hak etmektedir.

Güvenlik olgusu sosyal bilimlerin pek çok disiplini tarafından çalışılmakla birlikte, güvenlik çalışmaları büyük oranda siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri tarafından sahiplenilmiş ve uzun yıllar güvenlik alanına hakim olarak, bu alanda geniş bir literatürün oluşmasını sağlamıştır. Güvenlik çalışmaları büyük oranda uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde ve bu disiplin içerisinde hakim olan kuram ve yaklaşımlar ışığında değerlendirilmekle birlikte, gerek geleneksel gerekse yeni tehditlerin uluslararası güvenlikten ulusal güvenliğe, devlet güvenliğinden toplum ve birey güvenliğine kadar tüm dünya güvenliğini derinden sarstığı günümüzde, güvenliği yalnızca askeri güvenlik ve devlet güvenliği anlamında, diğer bir ifadeyle iç güvenlik ve uluslararası güvenlik anlamında düşünmek güvenlik olgusu açısından eksik bir yaklaşım sunacaktır. Zira kapsamı her geçen gün genişleyen ve derinleşen güvenlik alanında akademik anlamda uluslararası güvenlik, ulusal güvenlik, cinsiyet güvenliği, ekonomik güvenlik, bilgi güvenliği, gıda güvenliği vb. farklı tanımlar yapılmaktadır. Bu şekilde anlamı gün

geçtikçe genişleyen güvenlik olgusunun farklı bakış açıları ve yaklaşımlar, farklı disiplinler içerisinde incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimler içerisinde güvenlik olgusunun konu edinildiği bir alan olarak, sosyoloji disiplini içerisinde güvenlikle ilgili bir alt dal, yani güvenlik sosyolojisi önerilmektedir.

Güvenlik çalışmaları, II. Dünya savaşı sonrasında ABD ve Avrupa’da geliştirilen ve uluslararası ilişkiler disiplininin bir alt dalı olan güvenlik araştırmalarının bir alanı olarak görülmekteydi. Bu durum özellikle soğuk savaş sonrasında güvenlik kavramının devletle yakından ilişkili olduğu ve bu nedenle devlet savunmasıyla ilişkili bir şekilde ele alınmasına neden olmuştur (Bajc, 2013, s. 1).

Diğer disiplinlerden farklı olarak güvenlik, uzun yıllar sosyolojik araştırmanın konusu olmamakla birlikte, sosyoloji alanında daha çok suç, sapma, sosyal kontrol, şiddet gibi konular güvenlikle ilişkili olarak ilgi görmüştür. Ancak son yıllarda sosyoloji disiplini içerisinde güvenlik çalışmalarına ilgi gösterilmeye başlanmış, bir güvenlik sosyolojisinin mümkünatı sıklıkla sorgulanır olmuştur (Bajc, 2013, Stampnitzky, 2013, Stampnitzky ve Mattson, 2015). Bu anlamda güvenlik olgusunu sosyoloji disiplini içerisinde farklı sosyolojik kavram ve yaklaşımlar çerçevesinde ele almak mümkündür.

Bajc (2013, s.1), odak noktası toplum olan sosyoloji disiplininin, toplumsal bir olgu olarak güvenliğin oluşmasını sağlayan koşulların toplumsal yaşamda nasıl bir değer olarak ortaya çıktığını, bu değer nasıl ifade edildiğini ve farklı türden bireysel ve toplumsal deneyimlerin güvenliğin anlamını nasıl şekillendirdiğini analiz etmesi gerektiğini belirtir. Bir güvenlik sosyolojisine önyak olmak amacı taşıyan çalışmada Bajc (2013), güvenliği gündelik yaşamımızı yaşama biçimimiz açısından derin sonuçları olan bir sosyal dünya algısı olarak değerlendirir ve güvenlik ile ilgili endişelerin kolektif yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline geldiğini, sosyal ilişkilerimizin doğasını şekillendirdiğini belirtir. Bu doğrultuda bir güvenlik sosyolojisi tanımlı yapan Bajc’a göre sosyolojinin bir alt disiplini olarak “güvenlik sosyolojisi, farklı güvenlik tanımları ve ona ulaşmak için kullanılan farklı stratejilerin sosyal hayatımızı nasıl şekillendirdiğini anlamamızı sağlar (Bajc, 2013, s. 6)”. Bu bakış açısından hareketle, sosyal bir olgu olarak güvenlik ve gelişen bir alan olarak güvenlik sosyolojisi diğer tüm sosyal kurumlar gibi, toplumsal deneyimin farklı bölümleriyle ilişkili görünmektedir (Akman, 2017, s. 155).

Güvenlik kavramının çok anlamlı olmasından kaynaklanan zorluklara değinen Stampnitzky ve Mattson (2015), diğer disiplinlerin aksine, sosyoloji disiplinin güvenlik olgusunu yeterince önemsemediğini ve bir araştırma nesnesi olarak, araştırmalarında yeterince yer vermediğini belirtmektedir. Sosyologlar güvenlik olgusunu temel araştırma nesnesi olarak almak yerine daha çok güvenlikle ilişkili bir şekilde suç, sapma, sosyal kontrol, çatışma, şiddet, terörizm, devlet şiddeti ve suç korkusu gibi konularla ilgilenmişlerdir (Stampnitzky ve Mattson, 2015, s. 91). Sosyoloji disiplininin bu şekilde güvenlik olgusunu bir araştırma nesnesi olarak değerlendirmekteki isteksizliğinin en önemli nedeni, bu konuların yıllardır uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinleri tarafından çalışılması/araştırılmasıdır (Akman, 2017, s. 155). Bu açıdan Stampnitzky ve Mattson (2015), sosyoloji tarafından ihmal edilen güvenlik olgusunu sosyolojik bir yaklaşımla ele alarak, onunla ilgili temel kavram ve teoriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 2000 ve 20014 yılları arasında sosyoloji alanındaki 58 dergide yer alan güvenlikle ilgili makaleleri taramış ve elde edilen 118 makaleden 63'ünün sosyologlar tarafından yazıldığını tespit etmişlerdir. Yapılan taramalar sonucunda sosyologların güvenliği tek başına bir araştırma nesnesi olarak ele almadıkları, daha çok ekonomik güvenlik/güvensizlik, gıda güvenliği kapsamında ve aynı zamanda tehdit ve tehlike algısı, güvenlik ve risk yönetimi, kriminoloji, hukuk ve suç korkusu, korku ve güvenlik algısı, fiziksel güvenlik, güvenliğin özelleşmesi gibi konular çerçevesinde ele aldıkları görülmüştür.

Sosyologların güvenlik alanına dahil olarak bir güvenlik sosyolojisi geliştirmeleri için araştırmalarını güvensizlik sosyolojisinden güvenlik sosyolojisine yöneltmesi ve güvensizliği özne bir algı olarak değerlendirmesi gerektiğini belirten Stampnitzky ve Mattson (2015, s. 104), bir güvenlik sosyolojisinin çalışma alanı olarak güvenlik adına ne yapıldığı, belirli olguların nasıl güvenlik sorunu olarak değerlendirildiği ve bir sosyal alandan diğerine geçen güvenlik uygulamalarını açıklamak için sosyoloji disiplininin bir alt dalı olarak güvenlik sosyolojisini önermektedir. Sosyologların güvenlik alanına en önemli katkısı, güvenlikle ilgili kültürel yorumların analizidir. Bu doğrultuda Stampnitzky ve Mattson (2015, s. 108), sosyolojik olarak güvenlik olgusuyla ilgilenmek için güvenliğin kendisini sorunsallaştırarak bir sosyal problem olarak inşa etmek gerektiğini belirtmiş ve güvenlik çalışmaları kapsamında sosyologların güvenliğin

içeriğini belirleyen söylemler, uygulamalar, kurum ve politikaları incelemeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Henüz büyümekte olan bir alt disiplin olarak güvenlik sosyolojisi üzerine Türkiye’de henüz yapılmış bir çalışma bulunmamakla birlikte, güvenlik çalışmaları kapsamında güvenlik olgusu özellikle siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler başta olmak üzere sosyal bilimlerin farklı disiplinleri çerçevesinde çeşitli tez ve çalışmalara konu olmuştur. Önceki bölümde yer verilen bu çalışmalar güvenliği farklı boyutlarıyla ele almakla birlikte, güvenliğin ne’liğini ve toplumsal yaşamı nasıl biçimlendirdiğini açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır. Sonuç olarak güvenlik sosyolojisi ile ilgili literatür incelendiğinde teorik açıklama açısından kısır, ampirik uygulama açısından ise yetersiz olduğu görülmüştür. Bu açıdan, sosyolojik kavramların ve bakış açılarının kullanılmasıyla birlikte, güvenliği ortaya çıkaran koşulların bireysel ve toplumsal yaşam içerisinde bir değer olarak nasıl inşa edildiğini, bu değerın nasıl ifade edildiğini ve farklı türden bireysel ve toplumsal deneyimlerin güvenliğin anlamını nasıl şekillendirdiğini analiz etmek (Bajc, 2013, s. 1) amacıyla, sosyoloji disiplinin bir alt dalı olarak, güvenlik sosyolojisi bir çalışma alanı olarak önerilebilir.

2.1.3. Neoliberal dönemde güvenlik

Güvenlik, eski çağlarda olduğu gibi günümüzün de en önemli olgularından biridir. Zira kendini güvende hissetme amacı ve bu amaç doğrultusunda hareket etme dürtüsü ilk insandan bu yana insanoğlunun gündelik hayatını şekillendiren önemli belirleyicilerdendir. İlk çağlarda güvenlik amacıyla mağaralara sığınan birey günümüzde de benzer şekilde kendini güvenli bulduğu kapalı sitelere hapsedilmektedir. Bireyin temel ihtiyaçlarından biri olarak güvenlik, modern devletle birlikte devletin egemenliği altındakilere sunmakla yükümlü olduğu bir hizmet olarak görülürken günümüzde devlet dışı unsurlarca da sunulan bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir hizmet olarak güvenlik artık özel güçlerce sağlanmakla birlikte bu eğilim aslında yeni değildir. Zira güvenliğin özel güçlerce sağlanmasının tarihi, antik çağlara kadar uzanmakla birlikte hızla büyüyen ve milyonlarca kişiyi bünyesinde barındıran bir endüstri haline gelmesi, günümüze özgü bir özelliktir. Günümüz toplumunda güvenliğin özelleşerek bir endüstri haline gelmesini sağlayan, onu besleyen ve her gün daha da büyüyerek gündelik hayatımızın her alanına yayılmasına yol açan faktörler vardır. Buna göre günümüz

toplumunun nereden geldiği belli olmayan risklerle çevrili bir “risk toplumu” (Beck, 2011) olduğu iddia edilmektedir. Nereden geleceği belli olmayan risklerin yol açtığı belirsizlik bir “korku kültürü”nü (Furedi, 2001) ve dolayısıyla bir “korku toplumu”nu doğurmaktadır. İçinde bulunduğu korku kültürü bireyi, özel alandan kamusal alana kadar gündelik hayatının tüm etkinliklerinin “elektronik gözler” (Lyon, 1997) tarafından izlendiği bir “gözetim toplumu”nda (Marx, 2002) yaşamaya itmektedir. Güvenlik endüstrisinin sunduğu güvenlik hizmetleri, yaşanan güvensizliğe çare olarak sunulurken (Neocloeus, 2014a), güvenlik endüstrisinin ürünleri de “tüketim toplumu”nun en temel metaları haline gelmiştir. Bu bağlamda güvenliğin özelleşerek bir endüstri haline geldiği günümüzde güvenlik endüstrisinin gelişip büyümesinde korku toplumu, risk toplumu, gözetim toplumu ve tüketim toplumu belirleyici olmaktadır.

2.1.3.1. Korku toplumu

Güvenliğin her gün büyüyerek bir endüstri haline gelmesinde etkili olan önemli sebeplerden biri, toplumsal yaşamda duyulan güvenlik endişesine bağlı olarak ortaya çıkan korku toplumdur. Gündelik hayatın birçok alanına yayılan güvensizlik duygusu bir “korku kültürünün” ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Furedi, 2014). Korku kültürünün yaydığı güvensizlik ve korunma ihtiyacı sonucunda kişisel güvenlik büyüyen bir sektör haline gelmiş, kamusal ve özel mekanlar güvenlik perspektifinden incelenir olmuştur. Furedi’ye (2014, s. 30) göre “her şeyin güvenlik perspektifinden değerlendirilmesi günümüz toplumunun belirleyici niteliklerinden biridir.” Günlük yaşamlarımızı korku kültürüyle kuşatılmış hâlde yaşıyoruz. Korku kültürünün neden olduğu korku duygularının etkisiyle, kendimizi güvende hissetmek için hareketlerimizi değiştirir, başarmak istediklerimizden ödün verir ve güvenlik duygusu için –birçok düzeyde- bedel öderiz. Öyle ki “gerektiğinde şiddet kullanarak –hatta başka insanları öldürerek –bizi korumak için adımıza hareket edecek” bir projeyi ya da sistemi bile destekleriz (Trend, 2007, s. 81).

Güvenlik endüstrisi daha çok kâr elde etmek için daha çok güvenlik satmak zorundadır. Güvenlik satmak için de önce güvensizlik duygusunun/ortamının oluşmasına katkıda bulunması gerekir. Güvenlik endüstrisinin müşterisi güvenlikten yoksundur. Böylelikle kapsamlı bir korku kültürünün imal edilmesinde kilit rol oynayan güvenlik endüstrisi güven(siz)lik duygusunu meta tüketimine dönüştürmeyi amaçlar. Oluşturulan

şey güvenlik ihtiyacıdır ve böylelikle güvenlik arayışı giderek bir fetiş haline gelmektedir (Neocleous, 2014a, s. 216-2017).

Korku kültürü birey üzerinde sürekli bir denetim de sağlamaktadır. Foucault'ya göre “ne kadar çok suça eğilimli insan olursa o kadar çok suç olacaktır; ne kadar çok suç olursa halk arasında korku o kadar artacak, polisiye kontrol sistemi o kadar kabul görür ve hatta arzulanır olacaktır. Bu küçük iç tehlikenin sürekli varlığı, söz konusu denetim sisteminin kabul edilebilme koşullarından biridir (Foucault, 2014, s. 154)”.

Korku toplumun önemli belirleyicilerinden biri de suç korkusudur. Suça karşı duyulan korkunun artması korku toplumunda güvenlik endüstrisinin gelişmesinde etkili olan temel faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Suça karşı duyulan korkunun artması veya azalmasında medya önemli bir aktördür (Furedi, 2014, s. 85). Gerek yazılı, gerekse internet medyasında hırsızlık ve cinayet gibi adi suçları öne çıkaran haberlere çok fazla yer verilmesi, güvende olmadığımız hissini doğurmakla birlikte güvenlik hizmetlerinin daha etkin bir şekilde sağlanması gerektiği düşüncesini de gündeme getirmektedir. Anaakım medya bu tür suçların yer aldığı haberlere sıkça yer vererek, metropollerde suçun seviyesinin artmakta olduğu algısını kuvvetlendirmektedir. Tehditlerin her yerde olduğu, her an eve hırsız girebileceği, kapkaca ya da cinayete kurban gidilebileceği, kısaca her an, herhangi bir suçun kurbanı olunabileceği korkusu bireylere empoze edilmektedir. Medyanın pompaladığı korku kültürü, “dünyamızın basit bir şekilde iyi ve kötü güçlerin sürekli çatışma halinde olduğu, filmlerdeki kahramanların ve kötü adamların gerçekten var olduğu ve süregelen refahımızın devamını sağlamak için şiddetin gerekli olduğu tehlikeli bir yer olduğuna dair inanç” yaratır (Trend, 2007: 81).

Bireysel anlamda suç korkusunun endişe, güvensizlik, memnuniyetsizlik ve tatminsizlik, yabancılaşma ve psikolojik bozukluklar gibi sonuçlara yol açtığı görülebilmektedir. Toplumsal açıdan bireyler arasında var olan karşılıklı güven ve dayanışmayı aşındıran suç korkusu, bu şekilde geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarını işlemez hale getirebilmekte ve toplumsal düzeni altüst edebilmektedir (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010, s. 62). Diğer yandan özellikle ABD’de kentsel suç oranları 1990’lı yılların ortalarında düşüşe geçmesine rağmen suç korkusu da bu düşüşe paralel bir şekilde artmıştır (Mueller, 2004, s. 195). Bu anlamda özellikle anaakım medya cana ve mala karşı

suçların yer aldığı haberlere sıkça yer vererek, metropollerde suçun seviyesinin artmakta olduğu algısını kuvvetlendirmektedir.

Korku toplumunda güvenliğe ihtiyaç duyulmasının sebeplerinden biri de terör korkusudur. Özellikle 11 Eylül terör saldırısı sonrasında, ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler güvenlik gerekçesiyle alınan baskıcı ve otoriter önlemlerle dikkat çekmektedir (Boukalas, 2008). Ulusal ve bireysel güvenliğin temel gerekçe gösterilmesi, alınan önlemler karşısında halk desteği sağlayarak hükümetlere meşruiyet zemini sağlamış, böylelikle güvenlik, baskıcı ve otoriter uygulamaların temel gerekçesi olmuştur. Ancak terörizmin yarattığı hasar oldukça azdır ve bireylerin terör kurbanı olma olasılığı oldukça düşüktür. ABD’de 11 Eylül olayları hariç, neredeyse hiç terör saldırısı olmamıştır (Mueller, 2004, s. 195). Özellikle medyada terör haberlerine sıkça yer verilmesi toplumsal anlamda korku, paranoya, tedirginlik, umutsuzluk, karamsarlık, huzursuzluk ve güvensizlik gibi duygulara yol açmakta böylelikle bireylerin kendilerini günlük yaşamda korku içinde ve tehdit altında hissetmelerine neden olmaktadır (Kazan, 2016, s. 128). Sonuç olarak, korku toplumunda hâkim olan korku kültürü güvenlik endüstrisi için önemli bir pazar sağlarken, güvenlik endüstrisinin gelişmesinde önemli belirleyicilerden biri olma özelliği taşımaktadır.

2.1.3.2. Risk toplumu

Günümüz toplumlarında güvensizlik duygusu ve güvenlik paranoyası güvenlik söyleminde önemli bir dönüşüm yaşanmasına yol açmıştır. Güvenlik paranoyası tehdit ve risklerin her yerde olduğu algısına yol açarken güvensizlik hissi devletin güvenlik önlemleri adı altında gerçekleştirdiği eylemleri meşrulaştırması ve güvenlik endüstrisinin büyümesi açısından önemlidir. U. Beck (2011, s. 356) modern toplumu, “kendi ürettiği riskleri tartışma önlem ve yönetmeye giderek daha fazla meşgul olması” nedeniyle “risk toplumu” olarak tanımlamaktadır. Ona göre “kendi başına buyruk, sonuçları kör, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hale gelmiş modernleşme süreçlerinin kendiliğinden devinimi sırasında oluşan bir risk toplumunda (Beck, 2005, s. 34)” yaşamaktayız. Bu anlamda risk kavramı günümüz modern insanının kendisini ne kadar güvende (güvensiz) hissettiğini anlamız açısından kritik bir role sahiptir. Risk kavramının modern dünyada karşı karşıya kaldığımız güvenlik problemlerini anlamak için önemli bir bakış açısı

sağladığını iddia eden Beck, günümüz modern toplumlarının karşılaştığı endişelerin modernleşmenin geçirdiği süreçle ilgili olduğunu düşünmektedir (Elmas, 2013, s. 72).

Ulrich Beck, modernizm sonrası dünyanın risklerinden bahsettiği “Risk Toplumu” (1992) adlı eserinde sanayi toplumunun gelişimi sonucunda ortaya çıkan risk toplumunda önceki yüzyıllardan farklı risklerin söz konusu olduğunu ve bu risklerin öngörülemez, tahmin edilemez ve dolayısıyla da önlem alınamaz özellikte olmasının yarattığı belirsizliğin neden olduğu güven(lik)siz ortamın bireyi artan risklere karşı önlem almaya ittiğini iddia eder (Beck, 2011, s. 10-12, 21, 36-38).

Risk toplumunda suç da artık modern yaşamın normal bir parçasıdır. Bu anlayış suç korkusunu beslerken suçları önlemek de gündelik yaşamın önemli bir ilkesi haline gelmiştir. Özetle suç, günümüz risk toplumunda gündelik bir risk haline gelmiş, bu durum da suçun kontrol altında tutulmasını gerekli kılmıştır. Zedner’a göre (2003, s. 158-159), güvenlik alanında riskin azaltılması hedeflenirken aslında suçun devamlılığı da kabul edilmektedir. Suçun günlük yaşamın bir gerçekliği olarak sunulması, polis ve özel güvenlik endüstrisi açısından önemlidir. Bu anlayışa göre mutlak güvenlik hiçbir zaman sağlanamaz, sağlansa bile ortaya çıkan yeni tehditler güvenlik arayışının hiçbir zaman bitmeyeceği anlamına gelmektedir. Zira güvenlik endüstrisi, kendi girişiminin devamı için suçun devamlılığına ihtiyaç duyar.

Bizi her daim önlem almak gerektiği duygusuna iten, oldukça güvensiz ve “insanın insanın kurdu” olduğu kaotik bir dünya imgesi yaratılırken, yeni güvenlik ideolojisinin temel iddiası, 11 Eylül sonrasında teröre bağlı güvenlik tehditlerinin gün geçtikçe arttığı yönündedir (Balta-Paker, 2009, s. 130). Bu anlamda günümüzün hâkim ideolojisi “teröre karşı savaş”tır (Spence, 2005; Aradau and van Munster, 2007). Özellikle 11 Eylül sonrası teröre karşı savaş ideolojisi çerçevesinde, başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri güvenlik gerekçesiyle baskıcı ve otoriter önlemler almıştır (Boukalas, 2008).

Günümüz risk toplumunda hâkim olan belirsizlik olgusu, aynı zamanda bireyler üzerinde bir güvensizlik duygusu oluşmasına neden olmaktadır. Zira, hâkim olan belirsizlik, “giderek daha çok sayıda toplumsal çatışmanın bir düzen sorunu olarak değil de, bir risk sorunu olarak” ele alınmasına neden olurken, “bu türden risk sorunlarının belirtisi, bunlar için belirli bir çözümün var olmayışıdır (Beck, 2005, s. 45)”. Böylesi bir belirsizlik ortamının yol açtığı güvensizlik duygusu, başlangıçta dış dünyadaki karmaşa

ve belirsizliğe yöneliktir. Buna göre, “insanın durumu özünde belirsiz ve tehdit edici bir şeydir, fakat gündelik amaçlarda toplum üyelerinin çoğunun yetiştirilme tarzı, başkalarına ve sorgulanmayan yaşam tarzına duyulan temel güvenin gelişmesiyle, onları derinlere kök salmış endişelerden koruyacaktır (Marshall, 1999, s. 289)”.

Bu anlamda 21. yüzyılın bireyi, her an her yerde çeşitli risklerle iç içe yaşayan bireydir. Söz konusu birey ortaya çıkan yeni koşullarda, nasıl davranacağını veya ne yapacağını, ne tüketmesi gerektiğini bilemez haldedir. Özellikle medyanın yönlendirmesiyle tehdidin her yerde olduğu ve bireylerin tehlike altında olduğu yönünde oluşturulan algı bireyleri korkutmakta ve güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Risk ve tehlikeler her yerdedir ve bu durum bireylerde riskin bir saplantı haline gelmesine neden olmaktadır. “Risk saplantısının nihai sonucu insanın çaresiz bir varlık olarak görülmesi ve ilerleme potansiyelinin küçümsenmesidir. Sonuçta ortaya çıkan insan oldukça garip bir yaratıktır. İnsanın yaşadığı başarısızlıklar, hatalı bir kararın sonucu ya da ders alınacak birer deneyim olarak kabul edilir. İnsanın yaşamla baş edemeyeceği şeklindeki bu varsayım risk yelpazesini daha da genişletir (Furedi, 2014, s. 36).”

Günümüz toplumunun öznesi “nevrotik vatandaş”tır. Engin Isin (2004), son yıllarda söylemsel güvensizlik nesnesinin öznesi olan ve neoliberal yönetimsellik çerçevesinde kendi güvenlik sorumluluğunu üstlenen bireyi “nevrotik vatandaş” olarak adlandırmaktadır. Ona göre günümüzün öznesi toplum içerisinde güven(siz)lik ikliminin yaygın olarak empoze ettiği kaygı ve belirsizliklere tepki olarak kendi kendini yöneten nevrotik vatandaştır. Nevrotik vatandaşın ortaya çıkışı yeni bir politika (neropolitik-neuropolitics) ve yeni bir iktidar (neroiktidar-neuropower) tipinin ortaya çıkışının sinyallerini vermektedir. Bu noktada Isin ortaya çıkan bu yeni vatandaş analiz etmek için “nöroliberalizm” (neuroliberalism) kavramını ortaya atar. Bu bağlamda bir vatandaş olarak nevrotik öznenin beklenen davranışlarını rasyonellikten ziyade kaygı ve güvensizlikler temelinde inşa ederek çeşitli tehlikeleri ortadan kaldırmak için sosyal ve kültürel yatırımlar yapmasıdır ve bu yönde teşvik edilir (Isin, 2004, s. 223).

2.1.3.3. Gözetim toplumu

Gözetim, günümüze özgü bir uygulama değildir. İnsanlık tarihinin tüm aşamalarında hâkim sınıfın kullandığı en etkili araçlardan biri olan gözetim pratiklerine, eski uygarlıklarda da toplumsal denetim amacıyla başvurulmuştur. Modern

öncesi/geleneksel topluluklarda gözetim, işgücünü denetlemek, vergi toplamak amacıyla topluluklarla ilgili kayıtlara sahip olmak, göçebe yaşamı kontrol altında tutmak, ordu için asker sayısını belirlemek ve mevcut iktidarı desteklemek için nüfusu kayıt altına almak gibi amaçlar taşırken, modern devlet ile birlikte modernite ve kapitalizm içinde bireylerin gözetim pratikleri altında disipline edilerek üretici güçlerinden maksimum derecede yararlanılması amaçlanmıştır. Bu dönemde gözetimin temel unsurlarını devlet idaresi, modern devletin iç ve dış tehlikelere karşı korunma güdüsü, bürokratik yapılanma, askeri örgütlenmeler ve kapitalist işletme sayısındaki artış gibi bileşenler oluşturmaktadır (Dolgun, 2008, s. 16-17).

Modern devletin en önemli özelliklerinden biri de devletin topluma nüfuz etme gücünde yaşanan muazzam genişlemedir. Modern devletin ortaya çıkışıyla birlikte, bir yandan devletin güç kullanma üzerinde tekelleşme sağlaması, öte yandan gözetleme imkânlarını artırması mümkün hale gelmiştir. Modern devletle birlikte devletler, önceki dönemlerde hiç sahip olmadığı kadar etkili ve güçlü bir gözetleme imkânına sahip olmuştur. Aynı zamanda, bilgi toplama ve kontrolü, iletişim ve ulaşım imkânlarının gelişmesiyle, gözetim gücü daha da artmıştır (Giddens, 2008, s. 20, 24-26). Özetle modern devlet şiddet kullanma tekeli gibi gözetim ile ilgili idareyi de kendi yetki ve denetim alanı içerisinde tanımlamaktadır. Giddens'a göre geleneksel devlet ile modern devlet arasındaki en önemli fark, geleneksel devletin halkı gözetleme ve denetleme kapasitesinin modern devlete oranla daha zayıf olmasıdır (Giddens, 2008, s. 20). Bu anlamda geleneksel devlet, halkın gündelik yaşamına nüfuz edemezken modern devlet her yerdedir, toplumun her kesimine nüfuz etmeyi başarmıştır. Modern devlet, bir yandan toplumu denetim altında tutarken aynı zamanda topluma dair bilgiye de sahip olma amacı taşımaktadır. Dolayısıyla iktidar ile bilgi arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bauman (2012b, s. 62), bilginin iktidara meşruluk ve etkinlik kazandırdığını iddia eder. Ona göre “iktidar bilgiye gereksinim duyar; bilgi iktidara meşruluk ve etkililik kazandırır. Bilgiye sahip olmak, iktidardır (Bauman, 2012b, s.62).” Dolayısıyla iktidarlar toplumu kontrol altında tutmak için gözetimi kullanmaktadır. Bu anlamda modernite ile birlikte gözetim, sistematize hale gelerek toplumsal yaşamın neredeyse tümünü kapsamıştır. Böylelikle gözetim modern devletin güç kullanma tekeliyle birlikte en önemli özelliklerinden biri olmuştur.

Gözetim konusunda en dikkat çekici ve kapsamlı analiz, Michel Foucault'ya aittir. Gözetim ile ilgili çalışmalarında Panoptikon metaforunu temel alan Foucault, insanların yaşamlarında hemen her alanda nasıl gözetim altına alındığına dikkat çekmektedir. Gözetimi geniş bir bağlam içerisinde toplumun geneline yayılan geniş bir disiplin bağlamında ele alan Foucault'ya göre, modern toplumun kendisi disipliner bir toplumdur. Modern toplumda iktidar teknikleri ve stratejileri daima var olmuştur. Bunlar ilk başta ordular, hapishaneler ve fabrikalar gibi belli kurumlar içinde gelişmeler bile etkileri sosyal hayatın dokusuna nüfuz etmiştir (Bozkurt, 2000, s. 70). Foucault, modern toplumda gözetimin geldiği noktayı anlatmak için, Bantham'ın Panoptikon⁵ metaforunu kullanmıştır. Foucault'ya göre panoptikon gözetlenen kişide “iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik hali” yaratmaktadır (Foucault, 2013a, s. 297). Panoptikonun önemi, tuğla ve harçla yapılan inşasında değil, yarattığı disiplin mekanizmasında yatmaktadır. Foucault, panoptikonun, “iktidarı otomatikleştirip bireysellikten çıkarttığını” öne sürmektedir (Foucault, 2013a, s. 298). Bu şekilde, denetim mekanizması artık bireysel olarak işlemez hale gelir ve merkezi kulede gözetleme yapan kişinin kim olduğu önemini yitirir. Daha ziyade sistemi sürekli kılarak baskının içselleştirilmesinin sağlanması önem taşımaktadır (Foucault, 2012, s. 98). Bu da gözetimin en temel prensiplerinden olan “kendi kendine gözetim”i geliştirmektedir. Böylelikle, herkes artık kendini gözetlemeye başlamakta ve bu durum Foucault'nun “mükemmel formül (Foucault, 2012, s. 95)” olarak adlandırdığı sürekli gözetim halinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Panoptikon metaforunu kullanarak modern toplumlarda gözetim olgusunu tartışan bir diğer isim de Bauman'dır. Bauman'a göre panoptikon, “mekânın şeffaflığını, bilinçli bir şekilde manipüle etmek ve iradi olarak yeniden düzenlemek” amacıyla yapılandırılan “yapay bir mekândır (Bauman, 2012a, s. 40)”. Bu noktada gözetim ve iktidar ilişkisine değinen Bauman, Foucault'un gözetim ile ilişkili olarak söz ettiği “yola getirici iktidar”ın modern çağla birlikte doğmadığını, modernizm öncesinde de, bir toplumsal denetim aracı olarak, varlığını sürdürdüğünü belirtmektedir. Ancak Bauman modernizmle birlikte

⁵ Foucault, bu mimari yapıyı şöyle açıklamaktadır: “Çevrede halka seklinde bir bina ve merkezde bir kule ve kuleden halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır. Kuleye bakan bina hücrelere ayrılmıştır. Hücrelerin her biri bina boyunca derinlemesine uzanır. Bu hücrelerin iki penceresi vardır: Biri içeriye doğru açıktır, diğeri dışarıya bakarak, ışığın bir bastan bir basa hücreyi kat etmesini sağlar. Bu durumda merkezi kuleye bir gözlemci yerleştirmek ve her bir hücreye bir deli, bir hasta, bir mahkum, bir işçi ya da bir okul çocuğu örgenci kapatmak yeterlidir (Foucault, 2013a, s. 295; 2012, s. 86).”

gözetimin karşılıklılığının sona erdiğini ve yerini “izleyenler ve izlenenler”in etkinliğine bıraktığını iddia etmektedir (Bauman, 2012b, s. 55, 59).

Çalışmalarında genellikle modernite eleştirisi yapan Bauman, modernitenin birtakım yeni ve değişik yollarla akışkanlaştığını ve modernitenin temel boyutlarından biri olan gözetimin de mevcut akışkanlığa cevap verir şekilde “akışkan gözetim” halini aldığını belirtir. Ona göre, modern dünya kendini dönüştürürken, gözetim de sürekli değişen bir karaktere bürünmüş, toplum değişip, akışkanlaşırken gözetim de akışkanlaşmıştır. Günümüzde güvenlik anlayışı hareket eden her şeyi (ürünler, bilgi, sermaye) izleyerek yürütülür. İzleyen izlenen ilişkisi içerisinde günümüz insanı gözetlendiğinin, izlendiğinin ve takip edildiğinin farkındadır. Bauman’a göre, günümüz akışkan gözetimi içerisinde panoptikon hala eski önemini korurken, günümüz dünyasının “panoptik-sonrası” olduğunu söyler. Bu panoptik-sonrası dünyada mahkûmlar ile gardiyanların birbirlerine olan bağımlılığı sona ermiş ve yerini hareketlilik almıştır (Bauman ve Lyon, 2013, s. 7, 11, 12).

Bauman günümüzde gözetim teknolojilerinin panoptikonu farklı bir yere taşıdığını ve gözetim çalışmaları içerisinde kavramın yerini yeni biçimlerinin aldığını ifade etmektedir. Ban-optikon⁶ bu kavramlardan biridir. Ban-optikon bir gözetim teknolojisidir ve Bauman’a göre, bu gözetim teknolojisi günümüzde iki karşıt stratejik amaca hizmet etmektedir: hapsedmek (ya da çitin içine almak), ve dışarıda bırakmak (ya da çitin dışında bırakmak). Güvenlikli siteleri, AVM ve işyerlerini kuşatan kapalı devre kamera sistemleri ban-optik aygıtların temel örnekleri arasındadır. Ban-optik aygıtların başlıca görevleri: kapalı siteler, AVM’ler, işyerleri, vb. bölgelerde girişi korumak, bu bölgelere güvenilmeyecek kişilerin girişini engellemek ve “uyumluluk sağlama konusunda isteksizlik belirtileri gösteren bu bağlayıcı kalıpları ihlal etmeyi planlayan bireyleri anında fark etmektir (Lyon ve Bauman, 2013, s. 69)”.

⁶ Ban-optikon kavramı Didier Bigo tarafından kullanılmıştır. İstenmeyen göçmenler konusuna odaklanan Bigo sınırların gözetim teknolojisi olarak ban-optikondan bahseder. Bigo’ya göre ban-optikonda istenmeyen göçmenler meselesi, panoptikonun yaptığı gibi “içeride tutmak”tan ziyade “uzak tutmak” işi çerçevesinde düzenlenmiştir. Bigo, profil çıkarma teknolojilerinin belli başlı gözetim biçimlerine kimlerin tabi tutulacağını belirlemede kullanılmasını “ban-optikon” olarak adlandırmaktadır. Kavram Jean-Luc Nancy’nin Agamben tarafından geliştirilen “ban” (yasak) fikri ile Foucault’nun “optikon”unun birleştiren “ban-optikon”dur (Bauman ve Lyon, 2013, s. 68, 66).

Günümüzde gözetim çalışmaları içerisinde panoptikon kavramını yerini elektronik panoptikon, süperpanoptikon, sinoptikon ve omniptikon gibi çeşitli kavramlara bırakmıştır (Bauman ve Lyon, 2013, s. 59). Günümüzde gözetim çalışmaları, belli bir asimetrinin giderek kaybolarak gözetimin toplumsallaşma ve yaygınlaşma bağlamlarına odaklanmaktadır. Buna göre günümüzde gözetim uygulamaları bir iktidar ilişkisi olmaktan çıkarak gündelik bir biçim halini almıştır (Lyon, 2013). Bu anlamda panoptik-sonrası gözetim kültürünün ilk ve temel unsuru, gözetimin gündelikleşmesi bağlamında kendini göstermektedir. Bu noktada Thomas Mathiesen'in panoptikonda azınlığın çoğunluğu izlemesinin karşısına bugün çoğunluğun azınlığı izlediği günümüz kitle iletişim araçlarını koymak amacıyla kullandığı "sinoptikon" kavramı dikkat çekmektedir (Mathiesen, 1997). Foucault'nun panoptikon hakkındaki görüşlerini tartıştığı çalışmasında Mathiesen, Panoptikon'un mekâna sıkıştırılmış gözetim ve disiplin prosedürleri yoluyla bedenleri denetlediği düzlemde farklı olarak, yeni gözetim kültürü, mekânları aşan ve bedenleri disiplin altına almaktansa onları temsil (demonstrate) edilebilir bir bağlama yerleştirir. Gözetim, bu yeni medya teknolojileri yoluyla bedenleri denetim altına almak ya da kapatmak yerine onları birer sembole dönüştürerek içeren bir bağlam olarak ortaya çıkar (Mathiesen, 1997, s. 218-225). Sinoptikon "gözetimcisi olmayan bir gözetim"dir (Lyon ve Bauman, 2013, s. 75). Sinoptikon'un seyredilenden seyredene dönüşmüş hedefleri doğrultusunda bireyler, "nerede olursa olsun ve nereye giderse gitsin, çoğun azı seyretmesini sağlayan yurtsuz ağa bağlanabileceklerdir." Sonuç olarak "panoptikon, insanları seyredilebilecekleri bir konuma zorla getirdi. Sinoptikon'un ise baskıya ihtiyacı yoktur; insanları, seyretilenler diye ayartır (Bauman, 2012a, s. 57)".

Emanuel Pimenta (2010, s. 272) günümüzdeki gözetim pratiklerini açıklamak için panoptikon ve sinoptikon kavramlarına yeni bir kavram ekler: omniptikon. Günümüzde internet ve sosyal ağların tüm dünyada yaygınlaşması sonucu sinoptikon kavramı yeni gözetim pratiklerini açıklamakta yetersiz kalmış ve karşılıklı gözetimi tanımlamak amacıyla omniptikon kavramı ortaya konulmuştur. Çoğunluğun gözetlemesi anlamına gelen omniptikon kavramına göre herkesin herkesi, her an her yerde gözetlemesi söz konusudur (Sprague, 2007, s. 2). Bu anlamda omniptikon kavramı "siber ortamda herkesin karşılıklı bir şekilde birbirini izlemesini" ifade etmektedir (Okmeydan, 2017, s. 61). Kavramın temeli sosyal ağlara dayanmaktadır (Pimenta, 2010, s. 294). İnternet ortamındaki farklı ülkelerden milyonlarca kamera yardımıyla pek çok insan bir araya

gelerek birbirini gözetleyebilmekte, bu da gözetimin doğasını değiştirmektedir. Böylelikle “gönüllü gözetim” üzerinden kurgulanan yeni bir toplumsal kültüre gönderme yapılmaktadır. Günümüzde gelişen iletişim teknolojileri ve sosyal ağlar yoluyla herkes herkesi izleyebilmektedir. Gözetlemenin omnioptik boyutu, aralıksız bir şekilde gözetleme ve gözetlenme imkânı sağlarken omnioptik evrende gönüllü bir şekilde herkes herkesi izleyebilmektedir (Okmeydan, 2017, s. 61).

Panoptikon’un sibermekâna taşınmış güncel bir yorumu olarak elektronik veritabanı üzerine yazdığı denemesinde Mark Poster, “bedenlerimizin, şebekeler, veritabanları, enformasyon koridorları içine çekildiğini” ileri sürmektedir. Bu sebeple bedenlerimizin “enformatik olarak bağlandığı” bu enformasyon depolayan alanlardan hiçbirisi “artık gözlenmekten kaçabileceğimiz ya da etrafına direniş hattı çekebileceğimiz bir sığınak sağlamamaktadır.” Poster’e göre, kredi kartımızı her kullandığımızda veya herhangi bir şey satın aldığımızda sürekli bir şekilde artan veri, bir “süper-panoptikon”la sonuçlanmaktadır. Ona göre, “Süper-panoptikon’un Panoptikon’dan tek farkı, depoya veri sağlayan gözetim altındakilerin, gözetimin birincil -ve gönüllü- unsuru olmalarıdır (Bauman, 2012a, s. 55).”

Günümüzde gözetimde kullanılan araçlar gözle görülür bir şekilde artmış ve çeşitlenmiştir. Gözetim araçlarındaki bu çeşitlenmeyle birlikte gözetimin içeriği ve alanları da genişlemiştir. Enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde yenedünya rejimi enformasyon toplumundan gözetim toplumuna doğru evrilmektedir. Bu anlamda gözetim, günümüzde siyasetten güvenliğe, tüketimden eğlenceye kadar geniş bir yelpazede kesintisiz bir şekilde devam etmektedir. Günümüz toplumu, 20. yüzyılın sonlarından itibaren elektronik ağlar ve dijital gözetim teknolojileri aracılığıyla huzur ve güven(lik) arayışı içinde olan bireylerin kendi rızaları ile gözetlenmeyi arzu ettikleri bir topluma dönüşmüştür. İnternette ziyaret edilen web sitelerinin izlenmesi, elektronik postaların okunması, şehrin dört bir yanına yerleştirilen MOBESE’ler⁷, cep telefonlarının

⁷ Günümüzde gelişen modern gözetim ve kontrol sistemlerine örnek olarak “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu” (MOBESE) kameraları verilebilir. MOBESE kameraları, son yıllarda sıkça uygulanan bir uygulamadır. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye de bu kameralar aracılığıyla 24 saat gözetim yapılabilmektedir. Gelişmiş MOBESE kameraları vasıtasıyla bireylerin her hareketi en ince detaylarına izlenebilmekte ve kadar takip edebilmekte, elde edilen görüntüler uzun süreli kayıtlarla, gerektiğinde kullanılmak üzere arşivlenebilmektedir. MOBESE sistemi ilk olarak Londra’da ve ardından New York’ta kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise ilk defa 10 Nisan 2001 tarihinde EGM İstihbarat Daire Başkanlığı Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü tarafından Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğü’nde uygulamaya geçilmiş ve 2005 yılına kadar Mersin, Ankara, İstanbul illerinde Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE)

dinlenmesi, kredi kartı hareketlerinden insanların alışveriş alışkanlıklarının izlenmesi gibi birçok teknoloji odaklı eylem iktidarın denetim ve gözetim faaliyetlerini her geçen gün daha da güçlendirmektedir (Dolgun, 2008, s. 14). Günümüzde bireyin günlük rutinleri özel alandan kamusal alana kadar “elektronik gözler” (Lyon, 1997) vasıtasıyla izlenir hale gelmiştir. Enformasyon teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak gözetimin yaygınlık ve işlerlik kazanması üzerine ilk çalışmaları Gary T. Marx yapmıştır. 1985 yılında yazdığı “Gözetim Toplumu: 1984 Tarzı Tekniklerin Tehdidi” (The Surveillance Society: The Threat of 1984-Style Techniques) başlıklı makalesinde bilgisayar teknolojisiyle, bütünsel denetimin önündeki engellerin yıkıldığı, geliştirilen yeni teknolojilerle gözetim potansiyelinin sürekli arttığı bir toplum olarak “gözetim toplumu” kavramını ilk kez kullanmıştır (Bozkurt, 2000, s. 77). Yeni gözetim biçimlerinin eskilerden ayrı olarak ele alınması gerektiğini savunan Marx, gözetimin yapısı değişerek Weber’in “demir kafesinin” günümüzde esnek “cam kafese” dönüştüğünü ve yeni gözetim teknolojilerinin özellikle şüphelileri izlemekten öte herkesi izleyip sınıflandırıldığı bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir (Marx, 2002, s. 9, 10). Ona göre “yeni gözetim için yapılabilecek en iyi tanım kişisel verileri toplamak veya oluşturmak için teknik araçların kullanılmasıdır (Marx, 2002, s. 12)”.

Sonuç olarak şiddet araçları üzerindeki tekeline benzer şekilde modern devlet, gözetimsel idareyi de kendi tekeli dâhilinde tanımlamaktadır. Bu anlamda, nüfusun bir inceleme nesnesine dönüştüğü 18. ve 19. yüzyıllarda gözetim, devletin ihtiyaç duyduğu üretim gücünü artırmak ya da üretim gücü için tehdit oluşturan kimi tehlikeli grupların ıslah ya da disipline edilmesi için uygulandığı pratiklerdir. Foucault ile benzer şekilde modern toplumda gözetimin geldiği noktayı anlatmak için Bentham’ın panoptikon metaforuna başvuran Bauman, modernizmle birlikte gözetimin karşılıklılığının sona

adı ile hizmete sunulmuştur (Çoban, 2010). MOBESE, 2005 yılında İstanbul valiliğinin desteği ile İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde faaliyete geçirilen “Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi”dir. Bu sistemin amacı kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, yönetim işlevinin kolaylaştırılması, muhtarlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve suç sayısının düşürülmesi olarak belirlenmiştir. Bunun için kurulan komuta kontrol merkezleri, İstanbul şehrinin yönetimi sırasında ihtiyaç duyulabilecek her türlü bilginin toplandığı ve sahadaki tüm polis ekiplerinin yönlendirildiği bir merkezdir. Ayrıca ilçe komuta kontrol merkezleri, her ilçe emniyet müdürlüğünün kendi bölgesindeki hareketliliği şehir görüntüleme sistemine ait kameralardan takip ettiği ve ekiplerini araç takip sistemi ile dijital harita üzerinde izlediği merkezler olarak kurulmuştur. Kent Güvenlik Yönetim Sistemi Projesi hakkında bilgi veren Bakan Atalay, projenin 2010 Nisan ayı itibarıyla 55’i il ve 18’i ilçe merkezi olmak üzere toplam 73 yerleşim biriminde 6 bin 454 mobese kamerası kurulduğunu açıklamıştır. İstanbuldaki mobese kameralarının bin 179 noktada 4 bin 17 adet kameradan ve alt yapıdan oluştuğunu belirtmiştir. <http://www.milliyet.com.tr/istanbul----kamera-ile-izlenecek/guncel/haberdetayarsiv/12.06.2005/252790/default.htm> (E.T.03.05.2018). <https://www.birgun.net/haber-detay/mobese-kameralari-55-ili-izliyor-54596.html> (E.T.03.05.2018).

erdiğini ve yerini “izleyenler ve izlenenler”in etkinliğine bıraktığını ve gözetimin de “akışkan gözetim” halini aldığını belirtir. Bu bağlamda modernite öncesinde kendisini ve gücünü tebaasına benimsetmek için seyredilmeyi arzulayan iktidarın yerini modern dönemde gücünü, uyuklarını seyrederek/gözetleyerek sağlayan ve buradan beslenen iktidarlar almıştır. Bu anlamda günümüzde gözetim, günlük hayatın içerisinde yer alan pratiklere dönüşmüştür. İnsanlar günümüzde hem gözetlenen hem de gözetleyen konumundadırlar. Panoptik-sonrası toplumda gözetim uygulamaları bir iktidar ilişkisi olmaktan çıkarak gündelik bir biçim almış ve gözetim gündelikleşmiştir. Güvenliğin bir fetiş haline geldiği günümüz gözetim toplumunda ise gözetim güvenliğin teminatı olarak görülmekte ve güvende olmak adına birey, bütün etkinliklerinin “elektronik gözler” tarafından izlenmesi karşısında sessiz kalmaktadır. Çünkü özgürlüklerinin kısıtlanması adına her an her yerde gözetlenmeye ancak güvenlik gerekçesiyle göz yumulmaktadır.

2.1.3.4. Tüketim toplumu

Tüketim, üretimin olduğu her yer ve zamanda geçerli olan bir olgu olmakla birlikte özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ekonomik sistemde baskın hale gelmiş ve bu dönemden itibaren bir “tüketim toplumu”ndan ve devamında bir “tüketim kültürü”nden bahsedilmeye başlanmıştır. Tüketim toplumunda her şey tüketime konu olmuştur. Yaşam tarzların, kültür, mekânlar, kentler, vb. hemen her şey tüketilebilir bir haldedir. Tüketim toplumunda güvenlik de tüketime konu olmuş ve tüketilebilir bir meta haline gelmiştir. Tüketime konu olan güvenlik endüstrisi, kar elde etmek için güvenlik satmak zorundadır. Güvenlik satmak için de önce güvensizlik duygusunun/ortamının oluşmasına katkıda bulunması gerekir. Böylelikle güvenlik endüstrisi güven(siz)lik duygusunu meta tüketimine dönüştürmeyi amaçlar. Güvenlik ihtiyacı bu şekilde oluşturulur. Dolayısıyla da güvenlik adına pazarlanmak üzere giderek daha fazla meta üretilir. Güvenlik endüstrisinde metaların sayısı ve türü neredeyse sınırsızdır. Giderek artan bir tüketim ancak bizi güvende tutabilir ve bu anlamda bizi yalnızca tüketim koruyabilir artık. Böylelikle tüketim, bir kimsenin sonu gelmez güvenlik ürünleri silsilesi yoluyla kendi güvenliğini sağlama aracı haline gelir. Bu bağlamda piyasanın sunduğu güvenlik araç gereçleri ve güvenlik endüstrisinin sunduğu güvenlik hizmeti yaşanan güvensizliğe çare olarak sunulmaktadır (Neocleous, 2014a, s. 216-217).

Güvenliğin her gün büyüyen bir endüstri haline gelmesi güvenlik endüstrisinin hızla büyümesine neden olan faktörlerden biri de bugün bir “tüketim toplumunda” yaşıyor olduğumuz algısı ve buna bağlı olarak “kitle kişisel mülkiyet alanlarının” (mass private property) ortaya çıkmasıdır. Shearing ve Stenning (1981, s. 229; 1983, s. 496), özel güvenliğin hızla büyümesini büyük alışveriş merkezleri (AVM), eğlence merkezleri, işyerleri, güvenli siteler, üniversite kampusları, vb. gibi kitle kişisel mülkiyet alanlarının ortaya çıkışına bağlamaktadırlar. Kitle kişisel mülkiyet alanları özel güvenlik görevlileri tarafından denetlenmekte ve korunmaktadır. Bu alanlarda kuralların uygulanması, otoritenin sağlanması ve uygulanmasında genellikle özel güvenlik görevlileri etkilidir. Bu alanların bazıları kamuya açık olmakla birlikte kitle kişisel mülkiyet alanları, gerçekte, özel alanlardır (Shearing ve Stenning, 1981, s. 229).

Caparini (2006, s. 267), kitle kişisel mülkiyet alanlarını kamusal ve özel alan arasındaki sınırın bulanıklaştığı mekânlar olarak tanımlamakla birlikte, bu mülkler çok sayıda insanın yaşamak, ticaret yapmak, eğlenmek ve çalışmak amacıyla bulunduğu fakat özel olarak bazı kişilere ait olan yerler olduğunu ifade etmektedirler. Bu alanlar alışveriş merkezleri, iş ve endüstriyel kompleksler, üniversite kampusları, kapalı (güvenlikli) siteler ve spor salonları gibi kullanımı ortak ancak mülkiyeti belirli kişilere ait olan yerlerdir. Söz konusu mülk sahipleri güvenliğini sağlarken polis güçlerinden ziyade özel güvenlikten yararlanmakta ve söz konusu alanlarda özel güvenlik firmaları vasıtasıyla özel güvenlik görevlisi kiralarak veya kendi iç güvenlik birimlerini (in-house security departments) kurarak güvenliğini sağlamaktadırlar.

Özel güvenliğin hızla büyüyen bir endüstri haline gelmesinde etkili olan faktörler arasında dikkat çeken bir nokta da günümüzde kendisini göstermeye başlayan mekânsal yönetimsellik (spatial governmentality) pratiklerinin hızla yayılmasıdır. Mekânsal yönetimsellik suçu önlemek yerine seçilmiş bölgelerde güvenliğini sağlamaya ve suç riskini ortadan kaldırmak yerine bu riski azaltmak ve yeniden dağıtmayı hedefleyen bir yaklaşımdır (Merry, 2001, s. 16; Robins, 2002, s. 665; Murray, 2004, s. 153). Bu yeni yönetimsellik pratikleri dikenli teller ve yüksek duvarlar, hırsız alarmları ve panik odalarının yanı sıra koruma köpekleri, özel güvenlik şirketleri ve kapalı devre kamera sistemlerinden oluşan bir dizi güvenlik sistemlerini kullanır. Bu yeni yönetimsellik pratikleriyle birlikte orta sınıfa ait ev ve işyerlerinin güvenliği giderek özel güvenlik

şirketlerinin eline bırakılırken yoksullar suç ve şiddetin kolayca hedefi haline gelebilmektedir (Robins, 2002, s. 665, 673).

“Mekânsal yönetimsellik pratikleri şehri bir bütün olarak hayal etmek yerine varlıklıkların zevkine göre ‘güvenlikli alanlar’ yaratmanın yollarını aramaktadır (Murray, 2004, s. 155).” Bu anlamda mekânsal yönetimsellik pratiklerinin suçu önlemek yerine seçilmiş bölgelerde güvenliği sağlamaya yönelik eğilimi orta sınıfın kapalı sitelerde yaşama eğilimini beslemektedir. Günümüz toplumlarında artan güvensizlik duygusu bireyleri kapalı sitelerde yaşamaya itmektedir. Kapalı siteler: kapılar, duvarlar, kontrol noktaları, güvenlik görevlileri ve kapalı-devre kameralar gibi fiziksel güvenlik önlemleriyle tanımlanabilir. Diğer yandan kapalı siteler fiziksel ve sosyal ayrıma neden olma potansiyellerinden dolayı eleştirilmektedirler (Quintal veThompson, 2007, s. 1034, 1035). Sonuç olarak günümüz tüketim toplumunda güvenlik de bir tüketim nesnesi haline gelmiştir.

2.1.4. Güvenlik olgusuna kuramsal yaklaşımlar

Güvenlik, günümüzde sosyal bilimlerin farklı alanlarında (siyaset bilimi ve kamu yönetimi, güvenlik bilimleri, işletme, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, iletişim bilimleri, hukuk, eğitim ve öğretim, vb.) artan bir ilgi gören kavramlardandır. Konu yoğun olarak kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri içerisinde tartışılmış olmakla birlikte teorik çerçeveleri ve kavramları da sosyal bilimlerin farklı alanlarından ödünç alınmıştır. Bu anlamda güvenlik tartışmalarına yönelik iki tür teorik yaklaşım öne çıkmaktadır: liberal yaklaşım ve eleştirel/Marksist yaklaşım. Liberal yaklaşımlar içerisinde yer alan – Hobbes, Locke ve Rousseau gibi- isimler “özgürlük-güvenlik ikilemi”ne değinerek, bireysel hak ve özgürlüklerin ulusal ve bireysel güvenlik adına sınırlandırılması üzerinde dururken, eleştirel yaklaşımlar güvenlik alanında yaşanan değişimleri kapitalizmin tarihsel gelişimi içinde sınıfsal olarak çözümleme çabası taşımaktadır (Bedirhanoğlu, Dölek ve Hülagü, 2016). Bu çalışmada, güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik olarak, liberal yaklaşımlar içerisinde sosyal sözleşme teorisi, Weberyen yaklaşım, neo-Weberyen yaklaşım, eleştirel yaklaşımlar içerisinde ise eleştirel yaklaşım ve Foucaultcu yaklaşımdan yararlanacaktır.

2.1.4.1. Sosyal sözleşme yaklaşımı

Güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik tanımlar (bir önceki bölümde gördüğümüz gibi) güvenliği devlet dolayısıyla açıklamışlardır. Bu anlamda, güvenlik daha çok devletle ilgili bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve bu bağlamda açıklanmaktadır. Güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki sosyal sözleşme yaklaşımıdır.

Sosyal sözleşme yaklaşımı, devletin ortaya çıkışını sosyal sözleşmeye bağlamaktadır. Teoriye göre, devleti oluşturan sosyal sözleşmedir. İnsanlar başlangıçta, yani toplum halinde yaşamadan önce, “doğal hal”de, kendi hallerine terk edilmiş şekilde yaşamaktaydı. Doğal hal durumunda bireyler arası sürekli ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen kural ya da kurallar yoktu. Bu dönemde insanlar, aralarında anlaşarak, düzenin, otoritenin, hükümetin yokluğu ile ifade edilen ve doğal hal denilen yaşama şekline kendi istekleriyle son vermiş ve bunun yerine, aralarındaki ilişkiyi düzene bağlayan toplum halini, toplumun en gelişmiş şekli olan devlete ikame etmişlerdir. Bu anlamda, teoriye göre devlet, bireylerin kendi akıl ve iradeleriyle, varolan kısmi haklarını bir sözleşme dâhilinde, bir birliğe (devlete) devretmeleriyle ortaya çıkmıştır (Coşkun, 1997, s. 24-25). Thomas Hobbes, John Locke ve J.J. Rousseau sosyal sözleşme yaklaşımının temsilcileridir.

2.1.4.1.1. Thomas Hobbes

Sosyal sözleşme yaklaşımının ilk temsilcisi Thomas Hobbes’tur. Hobbes’tan sonra teori, J. Locke ve J.J. Rousseau tarafından geliştirilmiştir. Hobbes “*Leviathan*” (1651) adlı eserinde devletin doğuşunu toplum sözleşmesi teorisine dayandırmaktadır. *Leviathan*’ı⁸ mutlak güç ve yetkilere sahip olan egemen devleti ifade etmek amacıyla kullanan Hobbes, bu eserde, devletin ortaya çıkışını, temel olarak güvenlik ve korunma

⁸ Hobbes, *Leviathan* kavramını şöyle açıklar: “İnsanları yabancılardan saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve, böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir...Bu onaylamak veya rıza göstermekten öte bir şeydir; herkes herkese, senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılmakla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir. Bu yapıldığında, tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir DEVLET, Latince CIVITAS, olarak adlandırılır. İşte o EJDERHA’nın veya daha saygılı konuşursak, ölümsüz tanrının altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, o ölümlü tanrının (*Leviathan*’ın) doğuşu böyle olur (Hobbes, 2007 [1651], s. 129-130)”.

gereksinimine bağlayarak açıklamakta ve insanların “doğa durumu” ve “toplum durumu”nu birbirinden ayırmaktadır. Buna göre “doğa durumu” toplumun ve devletin ortaya çıkmasından önce var olan “güvenliksiz” ortamı ifade eder. Hobbes’a göre “insanlar doğuştan eşittir (Hobbes, 2007 [1651], s. 92)”. Doğa insanları bedensel ve zihinsel nitelikler bakımından eşit yaratmıştır. Ancak insanlar arasında bedensel ve zihinsel açıdan doğuştan gelen bu “eşitlikten güvensizlik doğar (Hobbes, 2007 [1651], s. 93)”⁹. Bu güvensizlik durumu, doğa durumunda mevcut olan yetenek eşitliğinden, amaçlarına erişme umudunun doğması ve buna bağlı olarak iki kişinin aynı anda aynı şeyi arzu etmesi sonucunda bu iki insan arasında oluşan düşmanlıktan kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan bu “güvensizlikten savaş doğar (Hobbes, 2007 [1651], s. 93)”. Hobbes’a göre insanlar arasındaki mücadelenin nedenleri rekabet, güvensizlik ve şan ve şeref’tir. Bu anlamda rekabet, insanları çıkarları için mücadele etmeye; güvensizlik, güvenliğini sağlamak için insanları savaşa; şan ve ünlerini korumak ve rakipsiz olduklarını kanıtlama tutkusu da insanları saldırganlığa itmektedir. Bu nedenle “eşitlikten güvensizlik doğar (Hobbes, 2007 [1651], s. 93)”. Hobbes’a göre, Leviathan’dan önce, yani doğa durumunda, kavga, savaş ve güvensizlik ortamı hâkimdir. Bu dönemde “herkes herkese karşı daima savaş halindedir (Hobbes, 2007 [1651], s. 94)”. Böyle bir ortamda “hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır (Hobbes, 2007 [1651], s. 94)”. Hobbes’a göre insanların devletli topluma geçmeden önce yaşadıkları doğa durumu, herkesin eşit olduğu ancak insanların doğalarında bulunan rekabet, güvensizlik, şan ve şeref kazanma arzusu nedeniyle, “herkesin herkese karşı daima savaş halinde” bulundukları bir görünüm sergilemektedir. “Devlet olmadıkça herkes herkese karşı daima savaş halindedir (Hobbes, 2007 [1651], s. 94)”. Bu güvenliksiz durumdan kurtularak bireysel güvenliğini sağlamak ise ancak kılıcın zoru ile ve tek karar vericinin sürekli iktidarı ile mümkün olabilecektir. Hobbes’a göre devlet, doğa durumunda yaşayan insanların düzeni sağlamak için kendi aralarında yaptıkları bu “sosyal sözleşme”den doğmuştur.

Hobbes’a göre “devletin amacı, bireysel güvenliktir (Hobbes, 2007 [1651], s. 127)”. Doğa durumunda özgür bir halde yaşayan insanların kendilerini böylesi sınırlar içerisine hapsetmelerinin nedeni, tehlikelerden korunma ve böylece daha güvenli ve mutlu bir

⁹ “Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar (Hobbes, 2007 [1651], s. 93)”.

hayat sürdürmektir. Kılıcın zoru olmadıkça insanlar güvenliklerini sağlayamayacak ve herkes sürekli korku içinde olacaktır. Güvenlik endişesinin ağır basması nedeniyle insanlar, kendi aralarında anlaştıkları bir sözleşme aracılığıyla “bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete” devredeceklerdir. “Bu yapıldığında, tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir ‘devlet’, Latince *civitas*, olarak adlandırılır. İşte o ejderhanın veya daha saygılı konuşursak, *ölümsüz tanrının* altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, o *ölümlü tanrının* (Leviathan’ın) doğuşu böyle olur (Hobbes, 2007 [1651], s. 130)”. Devlette yer alan her bir kimsenin verdiği yetkiyle bütün güç tek bir elde toplanır. Bu anlamda devletin özü de tek bir kişide toplanır ki Hobbes, devletin buyruğu altındakilerin hepsinin birden gücünü ve imkânlarını kullanan kişiye *egemen* adını vermektedir. Onun dışında kalan herkes egemenin uyruğu olmaktadır. Bu egemenlik iki yoldan elde edilir. Birincisi, bir kimsenin kabul edilmemesi durumunda diğerlerine zor kullanarak kendisine boyun eğdirmesi veya düşmanlarını savaş yoluyla kendi iradesine tabi kılması ve ancak bu şartlar altında hayatını bağışlamasında olduğu gibi, doğal zor iledir. İkincisi ise, bir kişiye veya kurula tabi olmak için insanların gönüllü olarak kendi aralarında anlaşmalarıdır. Birincisi edinilmiş devlet, ikincisi ise siyasi bir devlet veya sözleşme ile kurulmuş devlet olarak adlandırılır (Hobbes, 2007 [1651], s. 127-130).

Sonuç olarak Hobbes, Leviathan’da, devlet örgütlenmesinin en önemli görevinin buyruğu altındakilerin güvenliğinin sağlanması olduğunu belirtmektedir. Böylece sosyal sözleşmenin nedeni de güvenliğin sağlanması olmaktadır. Bu anlamda Hobbes’un güvenlik anlayışı, bir otoritenin buyruğu altında yaşayan bireylerden her birinin doğal hak ve özgürlüklerinin bir bölümünü iç barışı sağlama için o otoriteye taahhüt etmesine dayandırmaktadır (Hobbes, 2007 [1651], s. 130). Bu anlamda Hobbes’un devletin meşruiyetini tanrı katından insan katına indirerek halkın verdiği yetkiye dayandırdığı görülmektedir (Çapar ve Yıldırım, 2012, s. 4). Hobbes, insanların devlete ihtiyaç duymalarına neden olan temel unsurun güvenliklerini sağlama arayışı olduğunu ortaya koymuştur (Beriş, 2015, s. 5). Devletin amacı, “bireysel güvenlik”tir. “İnsanları yabancıların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün

kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyere devretmeleridir (Hobbes, 2007 [1651], s. 129-130).”

2.1.4.1.2. John Locke

Sosyal sözleşme yaklaşımının diğer bir temsilcisi olan John Locke, “güvenlik-güvensizlik” ikilemi üzerinde durmuştur. Güvenlik yaklaşımını, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması temelinde kurgulayan Locke, Hobbes’un güç üzerine kurguladığı devlet merkezli güvenlik anlayışından farklı olarak, bireyi merkeze alan ve hukuk temelli bir güvenlik kuramı oluşturmuştur (Emeklier, 2011, s. 113). Locke da güvenlik üzerine olan fikirlerini, Hobbes’la benzer şekilde, “sosyal sözleşme teorisi” çerçevesinde ortaya koymuştur

Locke, Hobbes ile benzer şekilde hayali bir “doğa durumu” kurgulayan Locke, doğa durumuna ile ilgili düşüncelerini “*Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*” (1659) adlı eserinin ikinci bölümünde dile getirmiş ve doğa durumunu Hobbes’tan farklı olarak, “herkesin herkesle savaş içinde olduğu” bir düzlem değil aksine, bireylerin barış içinde, özgür ve eşit olduğu bir toplum olarak kurgulamıştır. Buna göre, doğa durumunda insanların tümü doğa tarafından özgür, eşit ve bağımsız kılınmıştır. Ancak bu özgürlük herkesin her istediğini yapabileceği “bir başıbozukluk durumu değildir (Locke, 2012 [1659], s. 10)”. İnsan bir başkasına zarar verme özgürlüğüne sahip olmadığı gibi “yalnızca kendini koruma amacının gerektirdiğinden daha soylu amaçlar olmadıkça kendi kendisini ya da sahipliğindeki herhangi bir varlığı yok etmeye yetecek bir özgürlüğe sahip değildir (Locke, 2012 [1659], s. 10)”. Doğa durumunda onu yöneten ve herkesi kapsayan bir doğa yasası vardır. Bu yasa aklın kendisidir. Doğa durumunda akıl, insanlara kendi güvenliği söz konusu olmadığı sürece “hiç kimsenin diğerinin yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ya da sahiplenmelerine zarar vermemesi gerektiğini öğretir (Locke, 2012 [1659], s. 11)”. Doğa durumunda her insan eşit olduğu için, doğa yasasını çiğneyenlere karşı, her insan bu yasaya uymayanları ve karşı gelenleri yargılama, “cezalandırma ve doğa yasasının yürütücüsü olma hakkına sahiptir.” Locke’a göre doğa yasasını ihlal eden kişi insanların barış ve güvenliğine karşı tecavüze yeltenmiş olur ve bu kişi artık tüm insanlık için bir “tehlikeli” hale gelir. Bu nedenle, “doğa yasasını çiğnemiş olan kişiyi yasayı çiğnemekten pişman edebilmek” ve başkalarının da aynı hatayı yapmalarını önlemek amacıyla “her insan saldırganı cezalandırma ve doğa yasasının yürütücüsü olma hakkına sahiptir

(Locke, 2012 [1659], s. 12)”. Ancak bireylerin kendi davalarının yargıçları olmaları adalete aykırı bir durumdur. Zira bireyler kendileri veya arkadaşlarına karşı taraflı davranabilmektedir. Diğer yandan insanlarda bulunan “tutku”, “intikam” gibi duygular, başkalarını cezalandırırken aşırıya kaçılmasına neden olabilmektedir. Bu şekilde doğa durumunda, adil cezalandırma yetkisine sahip olan ortak bir yargı otoritesinin olmamasından dolayı bir savaş ortamı doğabilmektedir. Bu savaş ortamı ise sürekli tehlikenin, tehdidin, düşmanlığın ve karşılıklı yok etmenin hâkim olduğu bir durumdur. Söz konusu ortamından kurtulmak amacıyla insanlar doğa durumundan uygar topluma geçmeye karar vermişlerdir. “Yetkili bir ortak bir yargıcın yokluğu, bütün insanları bir doğa durumuna sokar: Ancak bir insanın kişiliği üzerinde haksız güç, ister bir ortak yargıç olsun ister olmasın, bir savaş durumu doğurur...Bu savaş durumundan kaçınmak, insanların kendilerini topluma koymalarının ve doğa durumunu terk etmelerinin önemli bir nedenidir (Locke, 2012 [1659], s. 19, 20)”. Bu anlamda, insanların doğa durumundan toplum durumuna geçmeye karar vermelerinin nedeni, doğa durumunda kolayca savaş durumuna yol açabilecek olan “yargılama ve cezalandırma” hakkına herkesin sahip olmasıdır.

Locke’a göre, doğa durumunda, insanlar arasında özgürlük ve eşitlik vardı. Ancak bu dönemde suç işleyenleri cezalandıracak bir mekanizmanın olmayışı suçluların cezalandırılmasında sorun ortaya çıkarmaktaydı. Doğa yasası gereği herkes -eşit olduğu için- suç işleyeni cezalandırma ve adaleti gerçekleştirme hakkına sahipti. Ancak suçluları cezalandıracak, adaleti sağlayacak ve insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözecek ortak bir gücün olmaması, insanlar arasında var olan barış ve huzuru tehlikeye sokmakta ve sürekli savaş riskinin doğmasına neden olabilmekteydi. İnsanlar ortaya çıkan bu savaş durumundan kurtulmak için doğa durumunu terk ederek kendi aralarında bir sözleşme yapmış ve sahip oldukları “yargılama ve cezalandırma” hakkından vazgeçmişlerdir. İnsanlar doğa durumundan siyasi toplum haline geçerken kendi istekleriyle anlaşmaya katılmış ve devlet haline geçmişlerdir. Bu şekilde insanlar savaş riskini önlemek ve barışın sağlanması amacıyla kendi irade ve istekleri ile bir araya gelerek aralarında bir sözleşme gerçekleştirmiş ve bu sözleşmeyle hak ve yetkilerini bir üst otoriteye devrederek, bu şekilde devleti oluşturmuşlardır. Yönetimin bu şekilde tek elde toplanarak devleti oluşturmadaki amaç, kamu yararı ve güvenliğini sağlamaktır. Zira “yönetim, hiç kimseye kamu yararı ve güvenliği dışındaki amaçla emanet edilmemişti ve yönetime

sahip olanlar...yönetimi bu amaçlarla kullandılar (Locke, 2012 [1659], s. 73).” Bu anlamda, insanların doğa durumundan siyasal toplum aşamasına geçmesini sağlayan temel dürtü güvenlik arayışıdır.

Locke’un güvenlik yaklaşımında mülkiyet kavramı büyük önem taşımaktadır. Ona göre doğa durumunda

Herkes diğeri kadar kral her insan diğerrinin eşiti olduğundan ve hakkaniyet ve adaletin kuvvetli gözetleyicileri olmayanlar daha büyük bölümü oluşturdıklarından, insanın bu durumda sahip olduğu mülkiyetin kullanımı oldukça güvenliksiz, oldukça emniyetsizdir. Bu durum insanı, özgür olmakla birlikte korku ve sürekli tehlikelerle dolu olan bu durumu terk etmeyi istemeye zorlar ve dolayısıyla insanın, benim genel olarak Mülkiyet adıyla adlandırdığım, yaşamlarının, hürriyetlerinin ve servetlerinin karşılıklı korunması için önceden birleşmiş bulunan ya da birleşme fikrine sahip olan diğerr insanlarla birlikte bir topluma katılmayı amaçlaması ve bunu istiyor olması nedensiz değildir. Dolayısıyla insanların devletlerde birleşmelerinin ve kendilerini yönetim altına koymalarının asıl ve ana amacı, mülkiyetlerinin korunmasıdır. (Locke, 2012 [1659], s. 81).

Bu anlamda, insanların “topluma girmelerinin en önemli amacı, mülkiyetlerini barış ve güvenlik içinde kullanmak”tır (Locke, 2012 [1659], s. 81). Bu açıdan bakıldığında devletin temel amacı, mülkiyetin korunmasıdır.

Hobbes ve Locke, güvenlik yaklaşımlarını doğa durumu varsayımına dayandırırken birçok noktada farklılaşmaktadırlar. Hobbes’a göre insanlar doğa durumunda eşit ve özgürdür ancak bu eşitlikten güvensizlik, güvensizlikten de savaş doğar. Bu anlamda doğa durumu, herkesin herkese karşı daima savaş halinde bulunduğu bir durumu ifade eder. Hobbes’a göre insanlar içinde bulundukları savaş durumundan çıkmak ve barış içinde yaşamak için toplum sözleşmesi ile siyasi yönetimi, yani devleti, oluşturmalıdır. “Devletin amacı, bireysel güvenliktir (Hobbes, 2007 [1651], s. 127).”

Locke ise insanların doğa durumunda eşit ve özgür olduklarını ve bir savaş durumunda olmadıklarını iddia eder. İnsanlar eşit ve adil yargılama sisteminin yokluğunun yol açtığı savaş durumundan kurtulmak amacıyla, kendi istekleriyle toplum sözleşmesini yaparak devleti oluşturmuşlardır. Ona göre insanlar kendi iradeleriyle bir araya gelmiş ve toplum sözleşmesini yapmışlardır. Bu anlamda devlet bireyin yaşam, güvenlik ve mülkiyet gibi temel haklarını korunmakla sorumludur. Locke’un yaklaşımında devlet, kamu düzeninin korunması ve bireylerin güvenliklerinin

sağlanmasıyla görevlidir. Sonuç olarak Locke, güvenlik yaklaşımını doğa durumundan devletli topluma geçiş bağlamında oluştururken Hobbes'tan farklılaşmaktadır. Buna göre Hobbes'un güvenlik anlayışının ağırlık noktasını devletin güvenliği oluştururken, Locke'un güvenlik yaklaşımı bireyin güvenliğine odaklanmaktadır. Locke'un güvenlik yaklaşımının temel amacı, bireyin yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını, hukuki olarak güvence altına almaktır. Hobbes'un güvenlik anlayışının aksine, Locke devlet karşısında bireyin temel hak ve özgürlüklerini öne çıkarmaktadır (Emeklier, 2011, s. 116-119).

2.1.4.1.3. Jean-Jacques Rousseau

Rousseau, sosyal sözleşmeye dair temel düşüncelerini “*İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*” (1754) ve “*Toplum Sözleşmesi*” (1762) eserlerinde dile getirmiştir. Hobbes ve Locke gibi, Rousseau da bir “doğa durumu” kurgular. Ona göre doğa durumunda insanlar arasında eşitlik, özgürlük ve barış vardır. Doğa durumunda insanlar bütün ihtiyaçlarını kendileri bizzat doğadan sağlamaktaydı ve doğanın nimetleri herkese yettiği için insanlar arasında herhangi bir çatışma söz konusu değildir. Bu dönemde, doğa herkese yettiği için mülkiyet ve insanlar arası ilişkiler gelişmemiştir ve bu nedenle eşitsizlik ve hukuk kuralları da yoktur. Ancak zamanla insanlar çoğalıp, toprak bölüşülmeye başlanınca mülkiyet ve bunun sonucunda da eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Rousseau mülkiyetin ortaya çıkmasını şu şekilde açıklamaktadır:

Bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip ‘Bu, bana aittir.’ diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun gerçek kurucusu oldu. Bu sınır kazıklarını söküp atacak ya da hendeği dolduracak, sonra da hemcinslerine “Bu sahtekâra kulak vermekten sakınınız! Meyvelerin herkese ait olduğunu, toprağın ise kimsenin olmadığını unutursanız, mahvolursunuz.” diye haykıracak olan adam, insan türünü nice suçlardan, nice savaşımlardan, nice cinayetlerden, nice yoksulluklardan ve nice korkunç olaylardan esirgemiş olurdu! (Rousseau, 2016 [1754], s. 134).

Mülkiyetin ortaya çıkmasıyla insanlar arasında var olan eşitlik bozulmuş ve eşitliğin ve özgürlüğün olmadığı bir ortamda güvenliğin sağlanması söz konusu olmuştur. İnsanlar güven ortamının yeniden sağlanması için, kendi iradeleriyle bir araya gelmiş ve bir “sosyal sözleşme” yapmışlardır. Sosyal sözleşmenin amacı, “sözleşmeyi yapanların korunmasıdır...Bu anlaşma ile kendi yaşamımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan çok, onu güvenlik altına almayı düşünürüz (Rousseau, 2012 [1762], s. 32)”.

Sosyal sözleşme şöyle özetlenebilir: “Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü birarada genel iradenin (istemin) buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz (Rousseau, 2012 [1762], s. 15)”. Rousseau’ya göre “sosyal sözleşme” oybirliği ile yapılan bir anlaşmadır. Bu sözleşme ile toplumun her bir üyesi bütün varlığını genel iradenin uyruğu altına verir ve böylece her üye bütünün bir parçası olur. Sosyal sözleşmeye katılan birey, kendisinin bütün yetkilerini topluma aktarır. Bu aktarma toplumu oluşturan bütün bireyler için söz konusudur ve bu şekilde sosyal sözleşme, toplumu oluşturan bireyler arasında bir eşitlik sağlar. Bu eşitlik yoluyla herkesin aynı haklardan yararlanması söz konusu olur. Böylece genel iradenin oluşturulmasında toplumu oluşturan bireyler arasında tam bir eşitlik sağlanır. “Toplum sözleşmesinin amacı, sözleşmeyi yapanların korunmasıdır. Bu anlaşma ile kendi yaşamımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan çok, onu güvenlik altına almayı düşünürüz (Rousseau, 2012 [1762], s. 32)”. Bu koruma genel irade yoluyla olur. Genel iradeyi saymayan kişi ise karşısında bütün toplumu bulacaktır. Bu zorlama, “yalnız özgür olmaya zorlamaktır (Rousseau, 2012 [1762], s. 18)”.

Sonuç olarak her üç düşünür de devletin kuruluşunu açıklarken temel neden olarak güvenlik gereksinimini ortaya koymuş ve devletin varlık nedenini güvenlik ile ilişkilendirmiştir. Hobbes, toplum haline geçilmesinin nedeninin bireysel güvenlik ihtiyacından kaynaklandığını belirtirken, Locke doğa durumunda hâkim olan eşitlik, barış ve güven ortamında herkesin doğa yasasına karşı gelen kişileri cezalandırma hakkına sahip olması gerektiğinden bahsetmiştir. Rousseau ise sosyal sözleşmenin amacının, sözleşmeyi yapanların korunması olduğunu belirtmiştir.

Sosyal sözleşme yaklaşımı temsilcileri, güvenlik ve devleti birbirleriyle oldukça yakın ilişki içerisinde ele almış ve güvenliğin devletin oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Bu anlayışa göre güvenlik, sosyal sözleşme ile sağlanmaktadır. Hobbes’a göre doğa durumunda var olan savaş ortamından kurtulmak için güvenliğe ihtiyaç vardır. Hobbes’un aksine Locke’a göre doğa durumunda barış ve özgürlük ortamı hâkimdir. Bu anlamda güvenlik, sosyal sözleşme teorisyenleri açısından düzen ve barışın sağlanmasında yegâne araç olarak kendisini göstermektedir.

2.1.4.1.4. Liberalizmde özgürlük-güvenlik dengesi sorunu

Liberalizm, düşünsel temellerinin 17. yüzyılda atıldığı ve varlığını 19. yüzyıla kadar sürdüren bir siyasi düzendir. Sosyal sözleşme anlayışından da beslenen liberal bakış açısı içerisinde özgürlük ve güvenlik arasında denge sağlama önemli bir sorundur. Liberalizm, bireyi merkeze alan bir kuramdır ve devleti bireyin güvenliğinin ve özgürlüğünün sağlanması ve korunması için temel aktör olarak görmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2014, s. 13). Güvenlik için özgürlükten feragat etmek gerekir mi? Eğer ki güvenlik istiyorsak özgürlükten bir ölçüde feragat etmemiz gerekir. Zira devlet, güvenliği sağlamaya çalışırken ister istemez özgürlükleri de kısıtlamak durumunda kalmaktadır (Neocleous, 2014a, s. 24). Bu anlamda devlet varsa sınırlı bir özgürlükten söz edebiliriz.

Sosyal sözleşme kuramıyla Hobbes, Locke ve Rousseau, farazi bir doğa durumundan yola çıkarak, güvenlik sorununun devleti nasıl meydana getirdiği üzerinde durur. Doğa durumunda “herkesin herkese karşı daima savaş halinde” bulundukları bir görünüm sergilediğini belirten Hobbes’a göre devletin amacı, bireysel güvenliktir. Güvenlik endişesinin ağır basması nedeniyle insanlar, kendi aralarında anlaştıkları bir sözleşme aracılığıyla bütün iktidar ve güçlerini tek bir kişiye veya tek bir iradeye – devlete- devretmişlerdir. Bu şekilde sosyal sözleşme yoluyla barış ve güvenlik ortamı elde edilir. Hobbes’a göre güvenlik olmaksızın ne kültür, ne iletişim, ne ulaşım, ne de sanayi gelişemez. Hobbes bu anlamda, itaat karşılığı koruma, özgürlükten feragat etme karşılığında güvenlik vaat eder. Hobbes düşüncesinde özgürlük, insan davranışlarını kısıtlayan dış engellerin bulunmaması durumudur. Ona göre özgür insan “zekâ ve gücünün elverdiği ölçüde dilediğini yapan kişidir”. Ancak birey, sosyal sözleşme yoluyla özgürlüğü ile güvenliği arasında bir değiş-tokuş yapmıştır (Akan, 2011, s. 24). Hobbes’un aksine Locke, doğa durumunu, bireylerin barış içinde, özgür ve eşit olduğu bir toplum olarak kurgular. Ancak bu özgürlük, “herkesin istediği her şeyi yapması, dilediği gibi yaşaması ve herhangi bir yasaya bağlı olmaması hürriyeti değildir (Locke, 2012 [1659], s. 21)”. Özgürlüğün liberalizm için olmazsa olmaz bir değer olduğu iddia edilir. Devletin amacının “özgürlüğü güvence altına almak” olduğunu iddia eden Locke’un güvenlik anlayışı, “bir şeyden özgürlük” (freedom from) ilkesine dayanır. Bu ilke özgürlüğü, devletten yani otoriteden bağımsız olmaya bağlı olarak açıklar. Bu anlamda özgürlük, bireyin herhangi bir baskı altında kalmadan istediği şekilde davranabilmesini ifade etmesi nedeniyle “negatif özgürlük” olarak adlandırılır (Yayla, 2002, s. 21; Emekçi, 2007, s.

207-208). Locke’a göre, özgürlük doğaldır, güvenlik ise siyasi otoriteyi zorunlu kılar. Locke’un güvenlik yaklaşımının temel amacı, bireyin yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını, hukuki olarak güvence altına almaktır. İnsanlar sosyal sözleşmeyle siyasal üstünlüğü yasama erkine verirler. Bu şekilde hukuku egemen kılan yasa insanların canını, özgürlüğünü ve mülkiyetini korur. Güvenliğin sağlanması büyük ölçüde yürütme erkinin görevidir (Neocleous, 2014a, s. 37; Emeklier, 2011, s. 118).

Yine farazi bir doğa durumundan yola çıkarak, güvenlik sorununun devleti nasıl meydana getirdiği üzerinde duran Rousseau da özgürlüğe büyük önem vermektedir. “Toplum Sözleşmesi” adlı eserine “insan özgür doğar oysa her yerde zincirlerine vurulmuştur (Rousseau, 2012 [1762], s. 14).” sözleriyle başlayan Rousseau özgürlükten vazgeçilemez bir değer olarak söz eder. Ona göre, “Özgürlüğünden vazgeçmek insan olma niteliğinden vazgeçmek demektir (Rousseau, 2012 [1762], s. 20)”. Rousseau, özgürlüğün sadece “yönetilmemek” ve “müdahale edilmemek” olarak anlaşılmasına karşı çıkmakla birlikte, özgürlüğü gerçekleştirecek tek otorite olarak devleti görür. “Pozitif özgürlük” anlayışını savunan Rousseau’ya göre, toplumu oluşturan bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak olan yegâne otorite devlettir. Bu anlamda devlet, özgürlüğü yerine getirmek için bir araç konumundadır (Yayla, 2002, s. 21; Emekçi, 2007, s. 207-208).

Sonuç olarak sosyal sözleşme teorisyenlerinin hemen hepsi güvenliğe temel bir vurgu yapmakta, düzen ve ilerlemenin sağlanmasında güvenlik tek araç olarak gösterilmektedir. Bu anlayışa göre, güvenliğe her zaman öncelikli bir rol atfedilmektedir. Liberalizm güvenliğe devlet içinde öncelikli bir rol atfetmekle birlikte, klasik liberalizm güvenliğin öncelenmesine karşı çıkmaktan ziyade güvenliğe temel bir yer vermektedir. Liberalizm için güvenlik daima en önemli şeydir, önceliklidir. Bu da liberalizmin anahtar kavramının özgürlük değil güvenlik olduğunu göstermektedir (Neocleous, 2014a, s. 19, 40).

Liberal düşünce içerisinde özgürlük ve güvenlik arasında hassas bir denge bulunduğu düşüncesi önemli bir sorun olarak görülmektedir. Liberal düşünürler, devletin asli işlevlerinin güvenlik ve adalet işlevlerinin sağlanması olduğunu, bunun dışına çıkılması durumunda bireysel haklara ve kendiliğinden işleyen piyasa mekanizmasına zarar vereceğini iddia etmektedir (Beriş, 2010, s. 91). Özgürlük ve güvenliğin birbirine

karşıt olmadığını belirten Neocleous (2014a), aralarında bir denge kurulmasına da gerek olmadığını belirtir. Liberal yaklaşıma göre özgürlük aslında güvenlikle öylesine bağlantılıdır ki bunlar birbirine karşıt değil aksine eş anlamlı sözcüklerdir. Özgürlük güvenliğe tabi kılınmıştır. Bu anlamda güvenlik, güvenliği kişinin kendi bireysel çıkarlarını gözetme hakkıyla ve özgürlüğüyle özdeşleştiren liberal yaklaşımın köşe taşı haline gelir. Güvenlik mekanizmalarının içine hapsedilen özgürlük böylece kendi başına siyasi bir amaç olmaktan çok güvenliğin kurumsallaşmasının parçası haline gelir. Adam Smith “Ulusların Zenginliği” adlı eserinde askeri güç ve bir halkın sahip olduğu savaşçı ruh üzerinden egemenlik ile güvenlik arasında ilişki kurar. Ona göre egemenlik, “iyi eğitilmiş kalıcı bir ordu tarafından güvence altına alınır.” Smith, her bireyin özgürlüğünün kısmen o kişinin güvende olmasına bağlı bulunduğunu ve adil yönetimin de bu güvenliğe bağlı olduğunu belirtir. Bireylerin özgürlüğü ile güvenliğini çoğu kez aynı anda dile getiren Smith, güvenliği sağlamak için özgürlükten bir ölçüde feragat edilmesi gerektiğini söylememekle birlikte ya özgürlük ve güvenliği bir arada kullanmakta ya da güvenliği özgürlük için sahip olunması gereken ontolojik ve siyasal bakımdan özgürlüğe bağlılıktan daha önce gelen bir şey olarak kullanmaktadır. Ona göre insanlar, özgürlüklerinin kısıtlanmasını ancak güvenlik nedeniyle uygulanması durumundan kabul edeceklerdir. Montesquieu da benzer şekilde, özgürlüğün sonsuza dek korunması için yurttaşların bir süreliğine özgürlükten mahrum bırakılabileceklerini belirtir. Ona göre özgürlük, “ya güvenliğe dayanır ya da bir kimsenin güvende olduğu düşüncesine.” John S. Mill, “Utilitarianism” adlı eserinde insanların en yaşamsal çıkarlarının özgürlük değil güvenlik olduğunu belirtir. Ona göre çıkarlarımız, karakterlerimize ve arzularımıza bağlı olarak değişir. Özgürlüğe saygı göstermek zorunda oluşumuzun nedeni de budur. Diğer yandan hiç kimse güvenlik olmadan yapamaz. Kötülükten korunmamız ve iyiliğin tüm değerlerini yaşatmamız güvenliğe bağlıdır. Bu anlamda Mill’in odak noktası özgürlük değil güvenliktir. Ona göre özgürlük sınırsız değildir ve çeşitli yollarla denetim altında tutulmalıdır. Ancak güvenlik toplumun ve ilerlemenin temelidir (Neocleous, 2014a, s. 38-45).

Neocleous’a (2014a, s. 47) göre, güvenlik anlayışının ardındaki gerçek güdü, ne doğaya karşı kendini koruma ihtiyacı ne de genel kaygıdır; bu güdü mülkiyetin belirsizliğidir. Liberalizmin güvenlik kavramıyla ilişkisi mülk sahibi birey dolayımıyla. Liberalizm, güvenliği özgürlükle eş anlamlı kullanmaktadır. Liberalizm

için güvenlik, güven içinde sahip olma özgürlüğü, yani özel mülkiyet özgürlüğü anlamına gelmektedir. Özgürlük, güvenlik ve mülkiyet kavramları iç içe geçecek kadar yakın kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında “güvenlik kavramı, burjuva toplumu içerisinde, bağımsız ve öz-çıkarcı güdümlü bir şekilde mülkiyet peşinde koşma egoizminin ideolojik garantisi olmuştur. Bu haliyle de burjuva toplumunun en muteber kavramı haline gelmiştir (Neocleous, 2013, s. 101)”. Marx’ın güvenliği, “burjuva toplumunun yüce kavramı” olarak tanımlamasının nedeni budur. Bu anlayışa göre toplum, mülkiyet temeli üzerinde kurulmuş bir düzendir. Bu nedenle güvenlik eldeki malların özgürlüğü yani özel mülkiyet özgürlüğü dışında bir anlam taşımaz. Özgürlüğün güvenlikle özdeşleştirilmesi de, özel mülkiyetin toplumun temeli olduğu varsayımına dayalı bir güvenlik anlayışının tezahürüdür (Neocleous, 2013, s. 99-102; 2014a, s. 47-49). Liberalizmin kurucusu olarak anılan Locke’a göre, insanların doğa durumundan kendi istekleriyle çıkarak karşılıklı bir sözleşmeyle devlet çatısı altında birleşmelerinin ve kendilerini hükümet altına sokmalarının yegâne amacı, mülkiyet olarak adlandırdığı, canlarının, özgürlüklerinin ve mallarının korumasıdır (Locke, 2012 [1659], s. 81). Bu anlamda, bireysel özgürlüklerin, özellikle mülkiyet hakkının korunması ve güvenliğin sağlanması adına birey, toplum sözleşmesi ile devlete bağlanmıştır (Akan, 2011, s. 28). Bu açıdan bakıldığında devletin temel amacı, mülkiyetin korunmasıdır. Adam Smith, bireyin çıkarları adına çalışarak toplumsal çıkarlarını artırdığını ifade eder. Ona göre en özgür düzen doğal düzendir ve tıpkı doğal düzende olduğu gibi devletin güvenlik dışında hiçbir şeye müdahale etmemesi gerekir (Çetin, 2001, s. 219; Uğuz, 2016, s. 89). Ona göre hükümet, mülkiyetin güvenliği için vardır. Özel mülk ve servetin geliştiği yerde adalet mekanizması, servet sahibinin mülkiyetini (mülkiyet hakkını) güvence altına almak için oluşturulur ve geliştirilir. Buna göre, özgürlük mülkiyete bağlıdır, ancak her ikisi de güvenliğin sağlandığı koşullarda gelişebilir. Smith, insanların mülklerini elde tutmak bakımından kendilerini güvende hissetmedikleri ülkelerde ticaret ve üretimin kolay kolay gelişemeyeceğini belirtir. Ona göre, uygar devlet, servetin ve servet sahibinin güvenliğini sağlamak için kurulur ve zamanla gelişir/olgunlaşır. O halde egemen otoritenin başlıca görevi, üretken insanlar için sınai çabalarının tam karşılığını alabilecekleri en güvenli koşulları sağlamaktır (Sancaktar, 2011; Neocleous, 2014a, s. 49). Jeremy Bentham, devletin amacının bireysel çıkarı artırmak olduğunu belirtir. Ona göre özgürlük olmadan fayda, fayda olmadan ekonomik özgürlük ve ekonomik özgürlük olmadan mülkiyet olamaz (Çetin, 2001, s. 220; Uğuz, 2016, s. 90). Güvenliğin zenginliğin tohumu olduğunu iddia eden Bentham,

zenginliğin işe yaraması için insanların devletten talep ettikleri ilk şeyin güvenlik olduğunu belirtir. Bu anlamda güvenlik, devletin farklı türden mülkleri koruma altına alması demektir. Mülkiyet ve ticareti uygarlığın temeli olarak tanımlayan J. S. Mill de uygarlığı güvenlikle ilişkilendirir. Ona göre, güvenlik ne kadar artarsa üretim de o kadar artar. Üretim artışının en önemli koşul ve nedenlerinden biri güvenlidir. Bu açıdan liberalizmin temel korkusu mülkiyetin güvence altında olmamasıdır (Neocleous, 2014a, s. 49).

Liberalizm açısından güvenlik ile özgürlük arasında bir denge kurabilmek büyük önem arz etmektedir. Ancak Noecleous'a göre, bu denge talebinin kendisi sorunludur. Zira liberal düşünce, yüzyıllar önce bu dengeyi güvenlik lehine bozmuştur. Başta Locke olmak üzere, klasik liberal düşünürlerin hemen hepsi, ideal bir kamusal düzenin inşasında, kamusal otoritenin zorunlulukları karşısında, özgürlüğü ortadan kaldıran eylemlerde bulunabilme hakkı tanımışlardır. Hobbes'un "halkın güvenliği en üstün yasadır" ilkesini destekleyen Locke, halkın çıkarları doğrultusunda kullanıldığı sürece "imtiyaz"ın doğru olduğunu belirtir. Olağanüstü durumlarda ve güvenlik söz konusu olduğunda yürütmeye, yasalara bağlı kalmaksızın hatta bazı durumlarda yasalara karşı bir şekilde, eylemde bulunma yetkisi verilir. Dolayısıyla, devletin bekası, kamu yararı ve halkın iyiliği için neyin gerekli olduğu gözetilerek, kimi zaman yasaların üzerinde davranma hakkı, yürütmeye devredilir. Bu anlamda yargı, devletin gerekliliği ve halkın refahı gerekçe gösterilerek, halkın huzuru ve güvenliğini ilgilendiren eylemleri emredebilir veya yasaklayabilir. "İmtiyaz" kavramı, güvenlik gerekçesi ile devletin zorunluluktan doğan ve hukuku ortadan kaldıran, özgürlükleri kısıtlayan eylemlerde bulunabileceği anlayışına dayanır (Neocleous, 2014a, s. 31; Kaygusuz, 2015, s. 3-4).

Özgürlük-güvenlik dengesi tartışmalarında iki ilke dikkat çekmektedir: "devlet aklı öğretisi" ve "hukukun üstünlüğü ilkesi". Güvenlik politikaları devlet aklına dayalı olarak oluşturulup hukuk devleti ilkesi gereğince yasallaştırılınca özgürlükle güvenlik arasında mükemmel bir denge elde edilir. Ancak bu anlayış temel bir yanılsama yaratır. Ortaya çıkan bu durum aslında bir denge oluşturmamakla birlikte güvenlikten yana ağır basmaktadır (Kaygusuz, 2016, s. 98). Devlet aklı öğretisi, 16. yüzyılda formüle edilen bir siyasal doktrin olarak devletin kamusal yararı için, ahlak ve yasanın dışına çıkarak kararlar alması ve uygulaması demektir. Bu anlamda devlet aklı, kendi kendine referans veren, gücün kaynağı olarak yine devletin kendisini gösteren bir öğretilerdir. Buna göre,

kamu yararı ve özellikle devlet güvenliği söz konusu olduğunda, yöneten (egemen/hükümdar/yürütme) etik kurallardan ve yürürlükteki hukuktan bağımsız hareket edebilir (Sancar, 2012, s. 16-25; Kaygusuz, 2016, s. 91-92).

Devlet aklı öğretisi iktidarın, vicdan ya da ahlak kuralları doğrultusunda değil, tam tersine devletin bekası için gerekli olan koşulların gözetilerek kullanılması gerektiğini savunur. Öğreti güvenliği devlet iktidarının kesin ifadesi olarak tanımlarken güvenlik, devlet aklı adına toplumsal alana yapılan müdahaleleri destekleyen ilke haline gelir (Neocleous, 2014a, s. 31-32). Devlet aklı kavramı, devletin çıkarlarına salt öncelik ve egemenlik verilmesini ifade eder ki bu anlayışa göre tek tek bireylerin çıkarları ve hakları dikkate alınmaz. Bu anlamda devlet aklı doktrini,” bir devletin bekası için, alınan tedbirlerin muhataplar nezdinde nasıl değerlendirildiğine bakılmaksızın, yani herhangi bir ahlaki ya da hukuksal sınırlama olmaksızın gerekli her şeyin yapılmasını öngörür (Sancar, 2012, s. 25, 48)”. Öğreti, devlet eylemlerinin ahlak ve yasayla uzlaştırılmasını, daha da önemlisi devlet güvenliğini en üst yasa ilan ederek, devlet eylemlerinin yasanın da üzerine çıkarılmasını sağlamıştır (Kaygusuz, 2016, s. 92).

Liberal anlayış içerisinde devlet aklı, güvenliği en üst değer olarak alır. Devlet aklı, devletin iç ve dış güvenliğini birleştirirken devletler, kendilerini dışarıdan gelebilecek güvensizlikleri öne sürerek, içeriği baskı ile yönetme imkânı kazanmaktadır. İç düşman, içinde bulunulan duruma göre, dış düşmana eklemenebilecek tüm kesimleri içine alarak sürekli genişleyebilir, sıradan vatandaş bile güvenlik riski oluşturmaya başlayabilir. İç ve dış güvenliğin birleştirilmesiyle güvenlik yalnızca önleyici tedbirlerle sağlanabilir hale gelirken devlet aklı bu önleyici tedbirlerin meşrulaştırılmasında önemli rol oynamaktadır. Devlet aklını öne sürerek devlet, neyin tehdit olduğunu bildiğini öne sürmekte, tehdit daha ortaya çıkmadan kararlar almakta ve uygulamaktadır. Daha sonra ise devlet, denetleyemediği bir toplumsal düzende güvenliği hukuk dışı yollarla sağlamaya başlar ve bu şekilde kanunsuz faaliyetler devletin rutin pratiği haline gelebilir (Kaygusuz, 2016, s. 92-93).

Diğer yandan hukuk devleti kavramı, devlet gücünün hukukla bağlanması ve sınırlanması olarak tanımlanır. Hukuk devleti ilkesi, devlet yönetiminde kişilerin keyfi ve öngörülemez iradesinin değil, yasaların egemen olması anlamına gelir. Bu bakış açısına göre “hukuk devleti, hukuk aracılığı ile insan onur ve özgürlüğünü koruyan devlet

demektir (Sancar, 2012, s. 35)”. Hukuk devleti, dar anlamda, “hukukla sınırlandırılmış devlet” anlamına gelmektedir. Hukuk devletinin temel amacı ise bireyin ve toplumun devlete karşı korunmasıdır (Akan, 2011, s. 26). Hukuk devletinin temeli, “hukukun üstünlüğü ilkesi”ne dayanır. Hukukun üstünlüğü ilkesi, devlet iktidarının yasa ile bağlı olması anlamına gelir. Bu anlamda hukukun üstünlüğü ilkesi ile -kamu yararı, halkın iyiliği, güvenliği ve devletin bekası için- yürütmenin inisiyatif olarak özgürlükleri sınırlandırabileceği anlayışı arasında bir uyumsuzluk yoktur. Zira egemen, kimi zorluklarla karşı karşıya kalabilmekte, güvenliği sağlayabilmek için, yasalara dayanmaksızın, hatta bazı durumlarda yasalara aykırı eylemlerde bulunabilmektedir. Bu anlamda yürütme erki, güvenliği sağlarken, hukukun üstünlüğünü değil zorunluluk ölçütünü esas alabilmektedir (Kaygusuz, 2015, s. 4).

Liberal düşünürlerin temel hak ve özgürlüklerinin zorunluluk gerekçesiyle geçici olarak yok sayılabileceğini kabul etmelerinin nedeni güvenliğe verdikleri önemdir. Asıl mesele zorunluluğun veya keyfilikğin kabul edilebilirliği değil zorunlu ya da keyfi önlemlerin ne zaman gerekli olduğuna kimin karar vereceği ve bu önlemlerin neler olduğudur. Bu anlamda liberalizm zorunluluk ilkesini kendi güvenlik terminolojisinin bir parçası olarak kullanmıştır. Zorunluluk özellikle liberalizm içinde hukukun egemenliği görüşü ile devlet aklı arasındaki gerilimin giderilmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu anlayışa göre zorunluluk yasa tanımaz. Kamu yararı ve halkın refahı için yapılan eylemlerle tanımlanan zorunluluk, imtiyazı ve dolayısıyla da istisnai halleri açıklamak için kullanılan en önemli mazeret haline gelmektedir. Öyle ki hukuk devleti pekâlâ imtiyaz devleti ile yan yana var olur hale gelmektedir (Neocleous, 2014a, s. 37, 55-58).

Neocleous’a (2014a, s. 59) göre hukuk devleti ile devlet aklı arasında varolduğu iddia edilen gerilim aslında bir yanılsamadır. Tarihsel olarak liberal hukuk devleti, insan haklarına ve temel özgürlüklere aykırı devlet eylemlerinin devlet aklı ile meşrulaştırıldığı siyasal biçim olmuştur. Hukuk devleti biçimsel olarak yasa devletine indirgenmemelidir. Böyle bir durumda, devletin bekası için, evrensel değerler ve temel haklar bir tarafa bırakılıp devlet aklının gereklilikleri doğrultusunda yasalar yapılabilir. Bu durum da özellikle olağanüstü hallerde hukukun üstünlüğü ilkesinin devlet şiddetini engellemekten ziyade meşrulaştırmasına yol açabilir (Kaygusuz, 2016, s. 95). Carl Schmitt’e göre, “olağanüstü halde devlet, hukuku, kendini koruma hakkına dayanarak askıya alır.” Diğer bir ifadeyle, devlet her şeyin üstündedir ve hukuk devleti sınırları içerisinde ortaya

çıkabilecek herhangi bir olağanüstü durumda devletin güvenliği adına bireyin özgürlüğü ve güvenliği ikinci plana atılabilecektir (Akan, 2011, s. 26). Hukuk devleti, olağanüstü durumlarda bireyi ve özgürlükleri korumak yerine sahneden çekilerek, devlet şiddetini engellemekten ziyade meşrulaştırmaya yardımcı olur. Zira G. Agamben, *State of Exception* adlı eserinde, 11 Eylül sonrası terörle mücadele politikası kapsamında gerçekleştirilen uygulamalarla ortaya çıkan hukuk devleti ilkesindeki yozlaşmayı *olağanüstü halin kalıcılaşması* olarak tanımlamıştır (Kaygusuz, 2016, s. 96; Boukalas, 2016, s. 42). Agamben'e göre olağanüstü hal (Ohal), "hukuki olan ile siyasal olan arasındaki kesişme noktasında konumlanır (Agamben, 2006, s. 9)." Bu anlamda Ohal (istisna hali) hukukun kendini askıya alması yoluyla canlıyı bünyesine katan özgün bir yapıdır (Agamben, 2006, s. 11). Agamben bu durumu "biyopolitika" kavramıyla açıklamaktadır. Biyopolitika kavramını, Ohal durumlarında bireyin bütün hukuki statüsünün nasıl radikal olarak ortadan kaldırıldığını ve "böylece hukuki açıdan adlandırılması ve sınıflandırılması olanaksız bir varlığı ortaya çıkarmasına" yol açtığını göstermek amacıyla kullanmaktadır (Agamben, 2006, s. 12). Agamben, egemenin Ohal ilan ettiğinde hukuksuz bir alan, bir boşluk yarattığını ve bu boşluk içinde de temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırabileceği bir serbestiyet elde ettiğini vurgular. Buna göre birçok Batılı liberal-demokratik rejimde bu çerçevede çıkarılan terörle mücadele yasaları istisnayı kural haline getirmiştir (Kaygusuz, 2016, s. 96-97). Sonuç olarak liberalizm, mutlak egemenlik anlayışını canlandıran ve Ohallerde ya da istisnai durumlarda ortaya çıkan güvenlik ile devlet aklı arasındaki ilişkiye karşı çıkmak bir yana onu desteklemekte ve meşrulaştırmaktadır (Neocleous, 2014a, s. 40).

Agamben'in aksine Neocleous Ohalin kalıcılaşmadığını, olağanüstü durumun normal hukuk düzeni içinde alındığını iddia eder. Neocleous, 19. ve 20. yüzyıllar boyunca, başta Birleşik Krallık, ABD, Almanya, Kanada olmak üzere birçok Batılı liberal-demokratik devletin, nasıl kesintisiz bir şekilde Ohal rejimi içinde yaşadıklarını irdeler. Batılı demokratik deneyiminin biçimlendirdiği bu ülkelerde, sıkıyönetim uygulamaları giderek genişleyen vatandaşlık hakları karşısında bir sorun olmaya başladıkça yerini Ohal uygulamalarına bırakmış, zaman içinde de bu uygulamalar yasalara dönüştürülerek olağanlaştırılmıştır. Örneğin ABD, 20. yüzyılın büyük bölümünü ve 21. yüzyılın tamamını Ohal içinde geçirmiştir. Sonuç olarak Neocleous'a göre, Agamben ve takipçileri, istisna halinin istisna olmadığını görememektedirler. Dünyanın

neresinde olursa olsun, olağanüstü yetkiler liberal demokratik rejimler için vazgeçilmezdir (Neocleous, 2014a; Kaygusuz, 2016, s. 97-98).

Sonuç olarak, liberal bir düzen içinde, bir güvenlik devleti ve toplum için gerekli olan tüm kurum ve yapılar, güvenliğin dayandığı bu üçlü mekanizma ile yerine oturtulmuştur. Bunlar; güvenliğin ne olduğuna karar veren “devlet aklı”, verilen bu kararı yasallaştıran “hukuk devleti” ve bu yasaya göre davranıldığında “özgürlük ve güvenlik arasında kurulan ideal denge”dir. Devletin güvenlik düzenini yürütmesini sağlayan resmi söylemi, bu üç unsurun mükemmel işlemesi ile zor aygıtının baskınlığını meşrulaştırmakta ve devletin şiddet kullanma kapasitesini muazzam bir şekilde artırmaktadır (Kaygusuz, 2016, s. 99).

Özgürlük karşısında güvenlik, liberal-demokratik rejimler açısından vazgeçilmez bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışın meşruiyeti ise güvenlik ile özgürlük arasındaki söz konusu denge ve özgürlüğün korunması söylemi yoluyla gerçekleştirilmektedir¹⁰. Diğer bir ifadeyle güvenlik, demokratik toplumların karşı konulmaz bir zorunluluğu haline geldiğinde, bunun meşruiyeti hem güvenlik ve özgürlük arasındaki denge söylemi hem de özgürlüğün korunması açısından sağlanır. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere, Birleşik Krallık ve hemen hemen tüm demokratik Batı dünyasında sivil özgürlüklerin ve temel insan haklarının kısıtlanmasına yönelik uygulamalar, toplumun korunmasına yönelik gerekli güvenlik önlemleri söylemiyle gerçekleştirilmektedir. Tüm bu önlemler, aynı zamanda, “öteki”yi düşman ve tehlikenin temel kaynağı olarak gösterirken, güvenlik politikası da bu temel üzerinden korkunun üretilmesi ve ayrımcı önlemlerin alınmasını kapsamaktadır (Jabri, 2006, s. 51). Böylelikle güvenlik için temel hak ve özgürlüklerden vazgeçilebileceği düşüncesi yaygınlaşmış, tehdit ve korkuya dayanan güvenlik anlayışı, güvenlik elde etmek için temel hak ve özgürlüklerden vazgeçilebileceği inancını geniş kitlelerin kabul etmesini sağlamış ve temel haklar üzerinde geniş sınırlamalar öngören bir “güvenlik fetişizmi”ne dönüşmüştür (Özel ve Dönmez, 2016, s. 266).

11 Eylül saldırısından sonra başta ABD ve Birleşik Krallık olmak üzere Batılı ülkeler, özellikle terör saldırılarına karşı önlem almak amacıyla yeni yasal düzenlemeler

¹⁰ Eski Başbakan Ahmet Davutoğlu, 21 Ekim 2014 tarihindeki grup toplantısında özgürlük-güvenlik dengesini aştığımızı, artık bunun da ötesinde ‘özgürlük-güvenlik uyumuna’ geçildiğine dikkat çekmiştir. (<http://www.radikal.com.tr/politika/10-maddede-makul-suphe-yasa-teklifi-1221364/> (E.T.25.02.2017)).

yürürlüğe koymuş, mevcut yasal düzenlemelerdeki güvenlik tedbirlerini genişleten yeni düzenlemeler getirmiş ve bazı özgürlükleri kısıtlama yoluna gitmişlerdir¹¹ (Turhan ve Aksu, 2011, s. 50). Özgürlük ve güvenlik arasında denge sağlama sorunu klasik liberalizmde olduğu gibi günümüz demokratik toplumlarının da önemli bir sorunudur. Ancak böyle bir denge başından beri mümkün değildir, zira özgürlük güvenliğe tabi kılınmıştır. Yani, güvenlik için çoğu durumda özgürlükten feragat edilebilmektedir. Özellikle Ohal durumlarında devletin güvenliği, bireyin özgürlüğü ve güvenliğine tercih edilir hale gelmiştir. Hukuk devleti, olağanüstü durumlarda bireyi ve özgürlükleri korumak yerine sahnedeki çekilerek, devlet şiddetini engellemekten ziyade meşrulaştırmaya yardımcı olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle güvenlik söylemi anahtar bir nitelik kazanmakta ve Ohal durumunda devlet şiddetinin kilidini açarak onu serbest bırakabilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, genellikle güvenlik söylemiyle meşrulaştırılmaktadır. 11 Eylül sonrasında ABD’de çıkarılan Vatanseverlik

¹¹ 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik ile ilgili getirilen yeni düzenlemeler arasında Başta ABD’de yürürlüğe konan “Vatanseverlik Kanunu” olmak üzere, Birleşik Krallık’ta kabul edilen “Anti-Terörizm, Suç ve Güvenlik Kanunu 2001”, Almanya’da eski anti-terör mevzuatını baştan sona revize eden ve sivil özgürlüklere birçok ciddi ihlali içeren yeni “güvenlik paketi” gibi uygulamalar önemli örneklerdir (Erdoğan, 2013, s. 22). ABD’de Vatanseverlik Kanunu ile getirilen düzenlemeler, özgürlükler bakımından oldukça riskli durumlar ortaya çıkarmanın yanı sıra Amerikan Anayasası ve uluslararası sözleşmelerce güvence altına alınmış hak ve özgürlükleri de aşındırmış, yasama, yürütme ve yargı arasındaki kontrol ve dengeleme zarar vererek anayasal demokratik kazanımlarda bir gerilemeye yol açmıştır. Aynı şekilde İngiltere’de 2001’de kabul edilen Anti- Terörizm, Suç ve Güvenlik Kanunu’nun, önceki anti-terör kanunlarına göre çok daha sert önlemlere ve önleyici polis faaliyetlerine yer verdiği, hatta bu kanun ile hak ve özgürlüklerin askıya alınmasına geniş bir uygulama olanağı sağlandığı ifade edilmiştir (Turhan ve Aksu, 2011; Özel ve Dönmez, 2016, s. 267). Almanya’da ise eski anti-terör mevzuatını baştan sona revize eden ve sivil özgürlüklere birçok ciddi ihlali içeren yeni “güvenlik paketi”yle, polisin ve istihbarat birimlerinin yetkileri önemli ölçüde artırılmış, yabancı dernekler için daha sıkı denetim öngörülmüş ve yabancıların sınır dışı edilmeleri kolaylaştırılmıştır. Bu arada, örgütlü suçlarla mücadele amacıyla geniş kapsamlı dinlemelere izin veren bir kanun tasarısı hazırlanmıştır (Erdoğan, 2013, s. 22). Türkiye’de de benzer şekilde, 2006 yılında Terörle Mücadele Kanunu’nda yapılan değişiklikle “terör kapsamındaki suçların artırılması (İlkiz, 2006)” ve 2007 yılında da Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda yapılan değişiklikle polislerin zor kullanma yetkilerinin genişletilmesi bu çerçevede değerlendirilebilir (<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/103172-vazife-ve-salahiyetle-gelen-polis-siddeti> (E.T.25.02.2017)). Benzer şekilde, 02.12.2014 tarihinde kabul edilerek resmi gazetede yayınlanan 6572 sayılı “Hakimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, arama, dinleme, el koyma, savunma hakları gibi konularda önemli değişiklikler içermektedir (02.12.2014 tarihli ve 6572 sayılı “Hakimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”;
<http://t24.com.tr/haber/yargi-paketi-erdoganin-onayindan-gecti-artik-makul-supheliyiz,280211> (E.T.25.02.2017);
<http://www.radikal.com.tr/politika/10-maddede-makul-suphe-yasa-teklifi-1221364/> (E.T.25.02.2017)). ABD’de bu kapsamda yapılan düzenlemelerden en önemlisi Vatanseverlik Kanunu (Patriot Akt)’dur. Diğer kanunlar ise şunlardır: İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu 2004 (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act 2004), Mali-Anti-Terörizm Kanunu (Financial Anti-Terrorism Act), Havaalanı ve Ulaştırma Güvenliği Kanunu (Airport and Transportation Security Act) ve Terörizm Risk Koruma Kanunu (Terrorism Risk Protection Act). Sayılan kanunlar hariç, terörizmle ilgili olarak yayınlanmış 20 kadar Kararname, Yönetmelik ve Deklarasyon bulunmaktadır (Turhan ve Aksu, 2011, s. 62).

Kanunu, güvenlik adına bireysel hak ve özgürlüklerin nasıl askıya alınabildiğini göstermesi açısından önemli bir örnektir.

2.1.4.2. Weberyen yaklaşım

Weberyen yaklaşım güvenliği devlet dolayımıyla açıklamaktadır. Weber devleti “şiddet kullanma hakkının tek kaynağı” olma özelliğiyle tanımlarken, bu özellik şiddetin günlük yaşam içerisinde bireysel ilişkilerden tasfiye edilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Weberyen yaklaşım içerisinde yer alan isimler güvenliği şiddetin gündelik yaşamdan ve insanlararası ilişkilerden tasfiye edilip edilmediği bağlamında tartışmaktadır.

2.1.4.2.1. Max Weber

Güvenliği devlet dolayımıyla açıklayan yaklaşımlardan biri de Weber’e aittir. Devleti sosyolojik bir unsur olarak tanımlayan Max Weber modern devleti, “bütün siyasal birlikler gibi, sosyolojik olarak ancak kendisine özgü somut araçları açısından tanımlanabilir. Bu da fiziksel güç ve şiddet kullanımıdır (Weber, 2004 [1946], s. 131; 2006 [1919], s. 26)” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre devletin temel özelliği, “şiddet kullanma hakkının tek kaynağı” olma statüsüne sahip olmasıdır. Bu özellik ona kapsamlı ve etkili bir yaptırım gücü verir. Weber’e göre devlet, “belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekeline (başarıyla) bulunduran insan topluluğudur (Weber, 2004 [1946], s. 131; 2006 [1919], s. 26)”. Bu anlamda devlet, bir coğrafya üzerinde gücünü diğer iradelere rağmen kullanır ve bunun için gerekirse zora başvurabilir. Weber için devleti, şiddet tekeline sahip olan diğer gruplardan ayıran temel nokta, bunun meşru olmasıdır. Şiddetin devletin tekeline geçmesi, aynı zamanda, toplumsal çatışmaların doğması durumunda buna son verecek olan üst yapının devlet olması anlamına gelmektedir. Bu anlayışa göre şiddet tekeli, iç barışı sağlama karşılığında devlete verilmiştir. Bu nedenle devletin en önemli görevi, toplumdaki çatışma ve uyumsuzlukların tarafların şiddete başvurmalarına gerek kalmayacak şekilde çözülmesini sağlamaktır (Sancar, 2001, s. 39; Akan, 2011, s. 26). Bu anlamda Weber, “devletlerin, yöneticilerin fiziksel şiddet üzerine bir tekel koyma iddiasıyla karakterize edildiğine işaret etmiştir. Bu, yöneticilerinin fiziksel şiddet kullanmaya yetkili, hatta zorunluysa diğer bütün yurttaşları şiddet kullanmaktan alıkoyan bir uzmanlar grubuna sahip olduğu bir örgüt içinde yaşadığımız anlamına gelir (Elias, 1992).”

Weber’e göre devlet, tüm siyasal örgütlerde olduğu gibi ancak kendisine özgü araçlarla, yani somut olarak fiziksel güç ve şiddet kullanımı ile tanımlanabilir (Weber, 2004 [1946], s. 131). Ona göre,

Sürekliliği olan bir siyasal örgüt, (idareyi yürüten memurları ve) kurulan düzene itaati sağlamak için fiziksel güç kullanımı tekelini ellerinde bulundurdıkları sürece devlet olarak adlandırılır...Günümüzde güç kullanımı ancak devlet tarafından veya onun emri ile yapılırsa meşru kabul edilmektedir (Weber, 2004 [1946], s. 131).

Modern devletin önemli özelliklerinden biri meşru fiziksel şiddet tekelini elinde bulundurmasıdır. Bu doğrultuda, modern devletin şiddetin sınırlarını belirlediği, şiddet kullanılması gereken durumlarda yalnızca devlet tarafından kullanılabileceği ve yalnızca devlet tarafından kullanıldığı takdirde meşru sayılabileceği iddia edilebilir. Weber’e göre “devlet, amaçlarına bakılarak tanımlanamaz; ancak, kendine özgü somut araçlar açısından tanımlanabilir. Elbette şiddet devletin olağan ya da tek aracı değildir. Ama şiddet kullanımı devlete özgü bir araçtır (Weber, 2004 [1946], s. 131)”. Bu anlamda şiddet araçlarının belirlenmiş sınırlar içinde tekel altına alınması, yalnızca modern devlete özgü bir özelliktir (Sancar, 2001, s. 39). Weber, şiddet araçlarının kontrolüne, devleti tanımlayan bir özellik olarak büyük önem vermektedir. Devleti, “belli bir coğrafi bölgede fiziksel güç kullanma tekelini (başarılı bir şekilde) elinde bulunduran insan topluluğu” olarak tanımlar. Ancak burada Weber, devletin şiddetin tüm hukuki kullanım hakkını kendinde topladığını ileri sürmemektedir. Onun üzerinde durduğu nokta, devletin “güç kullanma hakkının tek kaynağı olması”dır. Dolayısıyla bir devletin hükümlanlık alanı içinde güç kullananlar bunu o devletin açık izni ile ve izin verdiği ölçüde yapabilirler (Weber, 2004 [1946], s. 131; Pierson, 2014, s. 23-24). Bu anlamda Weber’e göre (2004 [1946], s. 132), “şiddet kullanma hakkının tek kaynağı” devlettir ve “bu hakkı başka kurumlara ya da bireylere devretme hakkı yalnızca devlete aittir”. Örneğin modern devlette şiddet kullanma hakkını kullanan en ilkel kurumlar polis ve düzenli ordu birlikleridir (Saygılı, 2010, s. 76). Bu anlamda “fiziksel şiddet tekelleri normal olarak hükümetler tarafından işletilip denetlenmekte ve yürütücü organlar olarak asker ve polis tarafından temsil edilmektedir (Elias, 1992).”

Devleti, “belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğu” olarak tanımlarken Weber (2004 [1946], s. 131), şiddetin “devletin olağan ya da tek aracı” olmadığını ama şiddet kullanımının “devlete özgü bir

araç” olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle bir devletin yetki alanı içinde şiddet uygulayanlar, “yalnızca devletin izin verdiği ölçüde” yapabilirler. Diğer bir ifadeyle, Weber devletin birtakım birey ya da topluluklara şiddete başvurma hakkını meşru yollarla izin ya da yetki vererek tanıdığını savunmaktadır. Buna göre devlet aslında “şiddet hakkının tek kaynağı (Weber, 2004 [1946], s. 131-132)” durumundadır. Bu hakkı kullanan en ilkel kurumlar ise polis ve ordudur.

Weber’in yaklaşımı şiddetin devlet tekeline alınarak toplumun şiddetten arınmasından ziyade denetlenebilir ve hesaplanabilir bir özellik kazanmasını ortaya koyması açısından önem arz etmekle birlikte; modern devlete olumlu yaklaşımı, onun devletin şiddet tekelindeki olası sarsıntıları ve sapmaları göz önüne almasını engellemekle (Imbusch, 2000, s. 99) eleştirilmektedir. Zira Weber meşru şiddetin devlet elinde tekelleşmesinin şiddet sorununu çözemeyeceğini görmüş olmalıdır. Çünkü devletin, bu şekilde denetlenemeyen gayrimeşru şiddeti etkin bir şekilde sınırlayabilmesi için, kendisinin potansiyel olarak şiddet içermesi gerekmektedir (Imbusch, 2000, s. 99).

2.1.4.2.2. Norbert Elias

Devletin ortaya çıktığı günden bu yana, fiziksel şiddet tekeli elinde bulundurmasının toplumsal barışı sağlamak için bir zorunluluk olduğu inancı öylesine yaygınlaşmıştır ki, şiddet tekeli neredeyse “doğal” bir olgu olarak görülmüş ve bilimsel çalışmalarda da bir veri olarak kabul edilmiştir. Geleneksel anlamda, devletin fiziksel şiddet üzerindeki tekelinin, toplumsal barış ve güvenliği sağlama işlevinin sosyolojik anlamda bir meşruluk sağladığı; diğer bir ifadeyle, şiddetin toplumsal ilişkilerden çıkarılması veya toplumsal ilişkilerde şiddet kullanımını en aza indirme karşılığında bu tekelin modern devlete verildiği kabul edilmektedir (Sancar, 2001, s. 2006).

Norbert Elias, uygarlaşma süreci ile şiddetin toplumsal ilişkilerden tasfiye edilmesi arasında doğrusal bir ilişki olduğunu iddia etmektedir. Elias fiziksel şiddetin devlet tekeline alınmasını, uygarlaşma sürecinin itici gücü olarak görmektedir. Ona göre uygarlık, “şiddetten arınmış toplumsal yaşam” ya da “insanlararası ilişkilerde şiddetin yok olması” anlamına gelir. Bu şekilde insanları arası ilişkilerde şiddetin yok olması veya şiddetten arınmış bir toplumsal yaşam, her şeyden önce, fiziksel şiddetin toplumsal ilişkilerden tasfiyesine bağlıdır. Elias, şiddet tekelinin ortaya çıkışıyla birlikte insandan insana yönelen tehdidin sıkı kurallara bağlandığını, hesaplanabilir/öngörülebilir hale

geldiğini ve böylece günlük yaşamın sürekli güvensizlik ortamından kurtulduğunu belirtirken bu durumun genel olarak uygar davranış biçimlerinin oluşumu açısından yaşamsal bir önem taşıdığını savunmaktadır (Sancar, 2001; 2006).

Elias'ın çalışmalarında önemli olan, şiddetin kendisi değil, denetlenme biçimi ve bu denetim biçimlerindeki tarihsel değişimdir (Imbusch, 2000, s. 97). Elias devletin şiddet tekeli eline almasıyla birlikte, spontane bir şekilde, günlük hayatta fiziksel şiddetin azaldığını belirtirken, aynı zamanda şiddet tekeline sahip kurumlarda fiziksel şiddet uygulamalarının arttığı tespitinde bulunmaktadır (Hammer, 2000, s. 83). Ona göre uygarlığın gelişimiyle birlikte davranış kalıplarımızda da bir dönüşüm meydana gelmiş ve fiziksel şiddet gündelik hayattan uzaklaştırılmıştır. Saldırganlık duygularının engellenmesi ise devletin yaptırım gücünün merkezileşmesi ve tekelleşmesinden kaynaklanmaktadır (Imbusch, 2000, s.97)

Daha sonraki yazılarında Elias devletin şiddet tekeli janus¹² başına benzetir. Buna göre,

Fiziksel şiddet tekelleri hâlihazırda normal olarak hükümetler tarafından işletilip denetlenmekte ve yürütücü organlar olarak asker ve polis tarafından temsil edilmektedir. Diğer birçok insani buluş gibi...fiziksel şiddet üzerinden tekel oluşturması yönündeki toplumsal buluş da eşit derecede çift anlamlıdır. Eski çağ firavunlarından günümüz diktatörlerine, şiddet tekelinin var olmasının gücü, belirli küçük grupların yararına kullanılmaktadır. Ancak devlet tekelinin sahipleri için gördüğü bu işlev onun yegâne işlevi değildir. Gücün devlet tekeli de bir devlet içinde yaşayan insanlar için büyük ölçüde önemli bir işleve sahiptir. Önemli olan, şiddet tekelinin bu iki işlevi arasındaki dengedir. Denetleyicileri için işlevi ile devlet-düzenlenimli toplumun üyeleri için işlevi (Elias, 1992).

Şiddet tekelinin bu dengeleyici gücü, hem toplumsal hem de bireysel anlamda edilginleşmeyi sağlar (Saygılı, 2010, s. 77). Elias'a (1992) göre, “bizim edilginleştirilmemiz -geniş insan yığınlarının göreceli olarak birlikte ve barışçıl yaşaması- büyük ölçüde, fiziksel şiddetin toplumsal ilişkilerden arındırılarak devlet tekeline alınmasına bağlıdır”. Bu anlamda Elias, toplumsal ilişkileri şiddetten kurtarmayı “toplumsal edilginleştirme” formülüyle kavramsallaştırmaktadır. “Toplumsal

¹² Roma mitolojisine göre Janus, kapı ve geçitlerin, başlangıç ve sonların tanrısı olup karşılıklı iki yöne bakan, iki yüzlü bir kafa olarak tasvir edilmektedir. Bu yüzlerden biri kente girenlere, öteki ise kentten çıkanlara bakarak kentin yolcuların güvenliğini sağladığına inanılmaktaydı (Öztürk, 2016)

edilginleştirme, çatışmaların devlet aracılığıyla şiddete dayalı olmaksızın giderilmesi durumudur (Elias, 1992).” Buna göre Elias (1992), “insanlığın gelişiminde, daha önce hiçbir zaman, milyonlarca insanın zamanımızın büyük devletlerinde ve kentlerinde olduğu gibi bu denli barış içinde -yani, fiziki şiddetin önemli ölçüde yok edildiği bir durumda- yaşamadıkları”nı belirterek bu durumu fiziksel şiddet üzerindeki meşru devlet tekeline bağlar.

Elias, uygarlık süreci analizinde “pasifleştirme/edilginleştirme” kavramını da ele almaktadır. Ona göre, “bir devlet içinde yaşayan halkın pasifleştirilmesi ve medenileştirilmesi yanyana ilerlemiştir (Elias, 1992).” Medenileşme davranış kalıplarında bir dönüşüme yol açarken, davranış kalıplarında yaşanan bu dönüşüm ile birlikte birey ve toplumlar pasifize olmaya başlamışlardır. Elias, “Uygarlık Süreci” adlı eserinin ikinci cildinde devletin merkezileşmesi ve şiddet tekeli ele geçirmesi üzerinde durur. Bu merkezileşme ve şiddet tekeli, bireylerin pasifize edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Buna göre, bireylerin öfke, cinsellik ve şiddet gibi güdülerini kontrol altına almaları modern toplumun işleyişi için vazgeçilmezdir (Topuzkanamış, 2010). Elias'a göre medenileşme, kişinin, bireysel kontrol ve kapasitesinin artmasını sağlarken, şiddet tekelinin devlet eline geçmesiyle bizim edilginleştirilmemiz (pasifleştirme), yani geniş insan yığınlarının göreceli olarak bir arada ve barış içerisinde yaşaması, söz konusu olmuştur. Özellikle bireysel pasifleştirme, “-bir çatışmada muhalifimize saldırma ve bir kavgayı başlatma düşüncesinin ne kadar kızgın olursak olalım normal olarak aklımıza gelmemesi olgusu- kişiliğimizin bütün yapısının büyük oranda medenileştirici dönüşümünü göstermektedir (Elias, 1992).”

Sonuç olarak, modern devletin şiddet kullanımını kendi tekeline almasıyla başlayan, giderek daha çok alana yayılan ve derinleşen sosyal denetim ağlarının, bireyler üzerindeki dış baskı ve kontrolleri yoğunlaştırmasıyla birlikte fiziksel saldırganlık ve şiddet duygularının engellenerek şiddetin toplumsal ilişkilerden tasfiye edildiğini iddia eden Elias, uygarlık ile ortaya çıkan şiddet ve barbarlık biçimlerini görmezden gelmekle (Imbusch, 2000, s. 98) eleştirilmektedir.

2.1.4.2.3. Anthony Giddens

Giddens, şiddetin toplumsal yaşamdaki yeri ve ölçüsünün modern öncesi ve modern toplumlarda nasıl bir değişim sergilediğini şiddet tekelindeki değişimle açıklamaktadır.

Ona göre, modern öncesi toplumlarda çeşitli güvensizlik kaynakları arasında “insan şiddetinin yaygınlığı” önemli bir yer tutmaktaydı. Avcı ve toplayıcı kültürlerin içindeki ve birbirleri arasındaki şiddet düzeyi genelde düşük seviyeli olmuştur ve bu toplulukların özel savaşçıları yoktur. Ancak silahlı orduların ortaya çıkmasıyla durum değişmiş ve topluluğa dayalı devletlerin çoğu, doğrudan askeri güce dayanmaya başlamıştır. Bu tür devletlerde yöneticiler şiddet araçlarının denetimi tekeline henüz tam anlamıyla sahip olmamakla birlikte, bu tür devletler, hiçbir zaman modern devletlerin ölçülerinde bir iç barışa da sahip olmamışlardır (Giddens, 2012, s. 95).

Giddens’a göre askeri güç, modern öncesi uygarlıkların her zaman merkezi bir özelliği olmuştur. Ancak bu uygarlıklarda siyasal merkez, hiçbir zaman sürekli bir askeri destek sağlama gücüne sahip değildir ve kendi topraklarında şiddet araçları üzerinde tekeli bir kontrol sağlamaktan uzaktır. “Şiddet araçlarının toprak açısından kesinleşmiş sınırlar içinde başarılı biçimde tekel altına alınması, modern devlete özgüdür (Giddens, 2012, s. 55-56)”. Bu anlamda Giddens’a göre, modern devletin omurgası, meşru şiddet tekeli. Onun sınıflandırmasına göre meşru şiddet tekeli, modernitenin kurumsal boyutlarından biridir. Bu kurumsal boyut, devletin fiziksel şiddet üzerinde sahip olduğu güç şeklinde de tanımlanabilir. Devlet, bu gücü tekelleştirerek, bireylerden bireylere, toplumsal gruplardan bireylere ve (belli koşullar dışında) devletin bireylere şiddet kullanmasını önlemektedir. Bu anlamda devlet fiziksel şiddet kullanma tekeli iki güce bırakır ve bu şekilde gündelik hayat içerisinde bu iki güç şiddetle yüz yüze kalır. Bunlar sınırlar içerisinde polis, sınırlarda ise ordudur (Saygılı, 2010, s. 62, 75). Giddens, devletin (polis ve ordu gibi) temel şiddet uygulama aygıtlarının devletin diğer faaliyet alanlarından kurumsal olarak soyutlandıklarına işaret eder. Buna karşın toplumda oluşan şiddet düzeyi devletin şiddet uygulama tekelinin ulaştığı düzey ile ilişkilidir. Zira devletin şiddeti tekelleştirme düzeyi güçlendikçe fiilen şiddete başvurma gerekliliği de azalmaktadır (Pierson, 2014, s. 25).

Diğer yandan, modern toplumsal yaşama özgü bir tehlike olarak karşımıza çıkan fiziksel şiddet tehdidi, modernliğin risklerinden biridir. Ancak bu tehdidin yapısı, savaşın değişen doğasıyla ilişkili biçimde, şiddet araçlarının kontrolünün de değişmesiyle, önemli ölçüde farklılaşmıştır. Savaşın doğasının değişmesinin bir sonucu olarak “bugün dünya üzerine yayılmış durumdaki silahların yıkım gücünün daha önce hiç olmadığı kadar büyük ölçülere vardığı küresel bir askeri düzende yaşıyoruz.” Ancak, aynı zamanda

bugün fiziksel şiddetin gündelik yaşamdan soyutlanmasına da tanık olmaktadır. Bu doğrultuda, gelişmiş ülkelerde iç savaş az rastlanan bir olgu haline gelmiştir; oysa modern öncesi zamanlarda istisnadan çok kaide gibidir (Giddens, 2012, s. 97-98).

2.1.4.2.4. Zygmunt Bauman

Bauman, modernite ile şiddetin toplumsal ilişkilerden tasfiye edilmesi arasında doğrusal bir ilişki olduğu iddiasını reddeder. Zira ona göre modern dönemin insanın doğuştan sahip olduğu barbarlık ve şiddet eğiliminin yok edildiği bir durum olarak tasvir edilmesi bir yanılsamadan ibrettir. Bauman, “uygar toplumun insanların doğuştan gelen barbarlık ve şiddet eğilimlerinin büyük oranda yok edildiği ya da en azından baskı altına alınarak törpülediği bir durum” olarak tasvir edildiğini belirtir. Bu durum tam bir yanılsamadır. Bauman’a (1995, s. 131) göre,

Modern uygarlığın şiddet içermeyen karakteri tam bir yanılsamadır. Daha doğrusu onun, kendini kandırma ve kendini ilahlaştırmasının, kısacası, onun meşrulaştırıcı mitinin ayrılmaz bir parçasıdır...Uygarlaşma sürecinde gerçekte olan şey, şiddetin daha etkili biçimde yeniden düzenlenmesi ve şiddete yeni alanlar açılmasıdır...Şiddetin varlığına son verilmemiş, yalnızca gözden uzaklaştırılmıştır.

Bu anlamda modern devletin şiddet tekeli aslında bazı hallerde daima askıya alınmaya mahkûmdur. Şiddetin askıya alındığı durumlar dışında, modern devletin kendisinden kaynaklanan bir yıkıcılık hali daha vardır. Bu da şiddet tekelinin şimdiye kadar hiçbir devlet oluşumunda görülmeyen devasa yok etme gücüdür. Modern devlet, donandığı tekel sayesinde kötü ellerde korkunç bir silah haline gelebilmektedir (Saygılı, 2010, s. 78). Bauman’a (1995, s. 132) göre, “şiddetin uygar toplumların günlük yaşamından çıkarılması, toplumlararası ilişkilerde ve toplum içi düzenin sağlanmasında tam bir militaristleşmeye daima çok yakından eşlik etmiş: ordular ve polis güçleri, teknik yönden üstün silahlarla bürokratik yönetimin üstün teknolojisini bir araya getirmiştir. Bu militarizasyonun sonucu olarak, son iki yüzyılda şiddetten zarar gören insan sayısı sürekli artarak daha önce görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.”

Bauman, Elias’la benzer şekilde, modern toplumlarda şiddetin günlük yaşamın olağan ve yaygın bir unsuru olmaktan çıktığı görüşünü reddetmemekle birlikte bunu, bireylerin şiddet kullanmaları halinde çok daha yoğun ve karşılık veremeyecekleri türden bir şiddetle sürekli tehdit edilmelerine bağlar. Ona göre, şiddetin günlük yaşamdan

çıkarılması, “aslında kaynakların yeniden bir araya getirilmesini ve şiddet merkezlerinin toplumsal sistemdeki yeni yerlerine aktarılmasını sağlayan bir tahliye işlemidir yalnızca (Bauman, 1995, s. 143)”. Dolayısıyla “şiddetin günlük yaşamın ufkundan kaybolması modern iktidarın merkezileşme ve tekelleşme eğilimlerinin bir diğer göstergesidir; şiddet artık bireylerin erişebileceği alanın kesinlikle dışındaki güçlerin denetiminde olduğu için bireysel ilişkilerde yoktur. Ama bu güçler herkesin ulaşamayacağı yerde değildir (Bauman, 1995, s. 143-144)”.

Weberyen yaklaşım, temel olarak, modern devletle birlikte fiziksel şiddetin meşru kullanımının devletin tekeline geçtiğini, böylelikle şiddetin gündelik hayattan tasfiye edildiğini ve şiddet uygulayan kişi ya da grupların da bunu devletin açık izni altında yapabildiğini iddia etmektedir. Fiziksel şiddet tekeli devlet adına temsil eden kurumlar ise ordu ve polistir. Bu anlamda Weber, modern devletle birlikte fiziksel şiddetin devlet tekeline alındığını belirtirken, Elias da bu şekilde şiddetin toplumsal ilişkilerden tasfiye edildiğini ve toplumsal barışın sağlandığını iddia etmektedir. Giddens da Elias’ın bu iddiasını desteklemektedir. Diğer yandan Bauman bu iddialara karşı çıkarak, şiddetin toplumsal yaşamdan uzaklaşmasıyla toplumsal barışın sağlanmadığını aksine şiddetin merkezileşerek ve tekelleşerek daha etkin bir biçimde yeniden düzenlendiğini ifade etmektedir. Bu anlamda Weberyen yaklaşım bu çalışma açısından, fiziksel şiddetin meşru kullanımının devletin tekeline geçmesiyle birlikte, bu hakkın kullanımının polis ve ordu tarafından temsil edilmesine ve böylelikle şiddetin toplumsal hayattan tasfiye edilmesiyle toplumsal barışın sağlandığına vurgu yapması açısından önem taşımaktadır.

2.1.4.3. Neo-Weberyen yaklaşım

Güvenliği devlet üzerinden açıklayan yaklaşımlar onu daha çok devletin yerine getirmekle sorumlu olduğu bir hizmet olarak görmektedir. 20. yüzyılın büyük bölümünde güvenlik temel olarak devletin bir işlevi olarak görülmüş, hem uygulamalı hem de normatif olarak, devlet güvenliği sahiplenmiştir (Shearing ve Wood, 2003a). Modern devlette güvenliğin devletin temel sorumluluklarından biri olduğu iddia edilmektedir. Güvenliği devlet dolayımıyla açıklayan yaklaşımlardan biri olan, Weberyen yaklaşım devleti, fiziksel şiddetin meşru kullanım tekeli bağlamında tanımlamakta ve bu şekilde devlet, “şiddet kullanma hakkının tek kaynağı (Weber, 2004 [1946], s. 132)” kabul edilmektedir. Weberyen yaklaşıma göre, şiddet kullanma hakkının tek sahibi devlettir ve

aynı zamanda bu hakkı başka kurumlara ya da bireylere devredecek olan da yine devlettir. Devlet, yasal güç kullanma tekeli ise polis ve ordu gibi kurumlar vasıtasıyla kullanmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Weber, modern devleti “meşru şiddet kullanma tekeli” bağlamında tanımlamaktadır. Devlete özgü olan bu hak, başka kurum veya bireylere yine “devletin izin verdiği ölçüde” tanınmaktadır. “Elbette şiddet devletin olağanüstü ya da tek aracı değildir ama şiddet kullanımı devlete özgü bir araçtır (Weber, 2004[1946], s. 131)”. Bu önemli iddiaya dayanarak, fiziksel şiddet tekellerinin (iç güvenlik tehditleriyle ilgili olarak) modern devletin önemli kurumlarından olan polis tarafından devlet adına temsil edildikleri söylenebilir. Buna göre polis, devletin iç güvenlik uygulamaları etrafında yoğunlaşan fiziksel güç kullanma tekelinin uygulayıcısıdır. Bu anlamda modern polis, toplumsal denetimi sağlamak için sergilenen resmi ve gayri resmi uygulamalar ve yaptırımlardan oluşan karmaşık bir yapı tarafından oluşturulmakla birlikte, bu faaliyetlerin önemli bir kısmının devletin kendi topraklarındaki tehlikelere karşı baskı kullanabilen bir kurumda bulunan uzmanlar teşebbüs olarak görülmekteydi. Bu kurum, çelişkili bir şekilde, liberal demokratik toplumlarda hem özgürlüğün dayandığı güvenliğin garantörü hem de aynı özgürlüklere karşı mevcut ve muhtemel tehditleri temsil etmekteydi (Loader, 2000, s. 325).

Neo-Weberyen yaklaşım bir yandan Weberyen yaklaşımın temel tezi olan fiziksel şiddetin meşru kullanım tekelini kabul ederken, diğer yandan günümüzde özellikle güvenlik alanında ÖG, TDP, yerel topluluklar ve STK’lar gibi çeşitli aktörlerin yaygınlaştırılmasıyla güvenlik alanında önemli bir dönüşüm yaşandığını ve devam eden dönüşümle birlikte, günümüzde güvenliği sağlamaya yönelik uygulamaların parçalı bir hal aldığını ve çeşitlendiğini, bu durumun ise modern devletin tamamlayıcı bir unsuru olan “meşru şiddet kullanma tekeli”nde aşınmaya ve bunun sonucunda bir gerilemeye neden olduğunu iddia etmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan toplumlarda güvenlik alanında önemli bir dönüşüm yaşanmaktadır. Halen devam etmekte olan bu dönüşüm güvenlik aktörleri, mekanizmaları veya yöntemlerinde yaşanan “tarihsel bir yeniden yapılanma (Bayley ve Shearing, 2001, s. vii)”; ya da “sessiz bir devrim (Shearing ve Stenning, 1981, s. 193; Shearing, 1992, s. 408)” olarak

değerlendirilmektedir. Diğer yandan, özellikle ABD, Kanada ve Birleşik Krallık gibi Anglo-Sakson ülkeler çerçevesinde yaşanan bu radikal dönüşümün kapsamı, modern demokratik toplumların güvenlik sistemlerinde “bir dönüm noktası” olduğu da iddia edilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 585; Jones ve Newburn, 2002, s. 129). Günümüzde güvenlikte yaşanan bu dönüşüm aynı zamanda “geçmişle keskin bir kırılma” olarak da nitelendirilmektedir (Jones ve Newburn, 2002, s. 129).

Güvenlik alanında devam eden dönüşümün radikal bir yeniliğe işaret ettiği ölçüde, meşru şiddet kullanımı üzerindeki mevcut devlet tekeli gibi geleneksel kavramlara referansla anlaşılamayacağı iddia edilmektedir (Bayley ve Shearing, 2001, s. vii). Zira polisin uzun zamandır sahip olduğu varsayılan güvenlik üzerindeki tekelinden dolayı geleneksel güvenlik anlayışında bir kriz ortaya çıkmış ve polis artık güvenlik üzerindeki tekelini kaybetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, neo-Weberyen yaklaşım temel olarak, güvenlik alanında yaşanan bu dönüşümle birlikte, günümüzde güvenliği sağlamaya yönelik uygulamaların parçalı bir hal aldığını ve çeşitlendiğini, bu durumun ise modern devletin tamamlayıcı bir unsuru olan “meşru şiddet kullanma tekelinde” aşınmaya ve bunun sonucunda bir gerilemeye neden olduğunu iddia etmektedir (Shearing, 1992; Bayley ve Shearing, 1996; Loader, 2000; Bayley ve Shearing, 2001; Shearing ve Wood, 2003a; Shearing, 2005; Bryden, 2006). Temel olarak devletin şiddet tekelinde ne derece bir aşınma olduğu sorunsalına odaklanan neo-Weberyen yaklaşım, son 30-40 yılda güvenliğin önemli bir dönüşüm geçirdiğini ve güvenlik alanında yaşanan bu dönüşümle birlikte ortaya çıkan özel güvenlik, yerel topluluklar, STK’lar ve TDP¹³ uygulamaları gibi yeni toplumsal denetim pratiklerinin modern devletin tanımlayıcı unsuru olan “şiddet tekelinin” altını oyduğunu iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996). Neo-Weberyen yaklaşım, yaşanan bu dönüşümü, güvenliğin “çoğullaşması” ve bunun sonucunda “demokratikleşmesi” ve “sivilleşmesi” kavramsallaştırmaları üzerinden okumaktadır.

¹³ 1990’lı yıllarda İngiltere ve ABD’de gelişen ve İngilizce “*Community Policing*” olarak literatürde yer alan bu kavram, farklı şekillerde Türkçeye çevrilse de sonuç itibarıyla “toplum destekli polislik” olarak literatürde yerini almıştır. “*Policing*” kavramının Türkçe’ye “polislik” olarak çevrilmesi doğru olsa da bu şekilde kavramın anlamı daralmakta ve kavramı tam olarak karşılayamamaktadır. “*Policing*” kavramı, “güvenlik” veya “emniyet” anlamına gelip, sadece polisin değil, jandarma gibi tüm güvenlik güçlerinin yaptığı hizmetleri kapsamaktadır. Kavramın kökeninde “*police*” sözcüğü polis gücünün adı olmakla birlikte “*to police*” fiilinin “polislik etmek” olarak değil, “güvenliği sağlamak” veya “kamu düzenini sağlamak” olarak, “*policing service*” kavramının da “polislik hizmeti” olarak değil, “polisye hizmet” hatta “güvenlik hizmeti” olarak tercüme edilmesi daha doğru olmaktadır (Aydın, 2008, s. 320). Bu anlamda, çalışma içerisinde “*policing*” kavramı bazı durumlarda “polislik”, bazı durumlarda ise “güvenlik” anlamında kullanılmıştır.

Neo-Weberyen yaklaşıma göre güvenlikte yaşanan bu dönüşüm güvenliğin çok başlı bir hale gelmesi yani çoğullaşmasıyla sonuçlanırken, çoğullaşma demokratikleşme ve sivilleşmeyi de beraberinde getirecektir. Güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşması gücün parçalanmasına yol açacak bu şekilde güç devletten uzaklaşacak ve iktidarın yeniden dağıtılması söz konusu olacaktır.

2.1.4.3.1. Güvenliğin çoğullaşması

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren güvenlik alanında devlet dışı aktörler de güvenlik politikalarının uygulanmasında giderek artan bir şekilde etkin olmaya başlamıştır. Özellikle modern demokratik toplumlarda güvenlik alanında yaşanan dönüşüm güvenlik sağlayıcıların “çoğullaşmasıyla” sonuçlanmıştır. Güvenlik artık polisin, yani devlet tarafından yaratılan resmi sosyal kontrol mekanizmasının, tekelinde değildir. Günümüzde güvenlik, büyük oranda devlet-dışı kurumlar, özellikle de ticari amaçlı özel şirketler ve gönüllülüğe dayalı topluluklar tarafından sunulmaktadır (Bayley ve Shearing, 1996, s. 585; 2001, s. 5; Caparini, 2006, s. 264).

Çoğullaşma süreci, güvenlik sağlayıcılarının “parçalanmasıyla” sonuçlanmıştır. Güvenliğe çoğulcu bakış açısı gücün de parçalalı bir hal alması, yani parçalanmasına vurgu yapmaktadır. Buna göre devlet merkezli oluşumlar yerini özel şirketler, yerel topluluklar gibi devlet-dışı oluşumlara bırakmaktadır. Bir zamanlar fiziksel güç kullanımının tek kurumsal temsilcisi olduğunu iddia eden modern devlet artık güvenlik yetkisine sahip tek aktör değildir. Yetki gücünü ekonomik çıkar grupları, çeşitli topluluklar ve bireylerle paylaşmak durumundadır (Bayley ve Shearing, 1996, s. 585; 2001, s. 5). Polislik parçalı bir hal almıştır. Bu parçalanma sonucu güvenlik, polisin yanı sıra ticari güvenlik şirketleri, STK’lar ve ticari olmayan topluluklar ve bireyler tarafından da üstlenilen bir hizmet haline gelmekle birlikte bu durum güvenliği sağlamakla yetkili aktörlerin çoğalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu parçalanma sonucunda güvenlik; devlet, ticari özel güvenlik şirketleri (ÖGŞ), STK’lar ve ilk üç sektörün dışında kalan insanların oluşturduğu, yerel/mahalli örgütlerin oluşturduğu dört sektör tarafından yerine getirilmektedir (Shearing ve Wood, 2003a, s. 405; Caparini, 2006, s. 265). Güvenliğin çoğullaşmasını “güvenlik ailesinin genişlemesi” olarak değerlendiren Caparini (2005, s. 4, 7) güvenlik işinin polis memurları, TDP, özel polisler, mahalle ve sokak muhafızları,

belediye polisleri, ÖGG ve sorumlu vatandaşlar gibi farklı birimlerce üstlenildiğini ve bu şekilde oldukça parçalı bir hal aldığını ifade etmektedir.

Bayley ve Shearing (1996, s. 589), güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşması sonucunda polisin, artık toplumda birincil suç önleme mekanizması olma özelliğini yitirdiğini ve polisin suç önleme, caydırma, suçluları yakalama ve soruşturma yürütme gibi faaliyetleri özel güvenlik, TDP ve gönüllü topluluklar tarafından da yerine getirilmeye başlandığını iddia etmektedirler. Bayley ve Shearing'e göre (1996, s. 587), günümüzde suç, polisin tek başına başa çıkması için oldukça karmaşık ve kapsamlı hale gelmiştir. Bundan dolayı güvenlik alanında resmi polisin yanı sıra güvenliğin sağlanmasında devlet-dışı aktörlerden de yararlanılmaktadır. Böylelikle yalnızca resmi polis ve ÖG değil aynı zamanda polis olmayan siviller de kamu güvenliğinden sorumlu hale gelmiş ve bu durum güvenliğin sivilleşmesi adına önemli bir adım olarak kabul edilmiştir.

Son yıllarda devletler hem güvenliği sağlamakla yetkili kurumlar hem de onun sağlayıcıları haline gelen devlet-dışı örgütlenmeleri desteklemiş ve böylece devlet-dışı güvenlik faaliyetlerini etkili bir biçimde teşvik etmiştir. Bu şekilde geçen yüzyıl boyunca güvenlik hizmetinin birincil sahibi ve tedarikçisi olan devlet, çelişkili olarak polisliğin/güvenliğin (policing) çok yönlülüğüne büyük ölçüde katkı sağlayarak, sahip olduğu tekeli zayıflatan bir olgu haline gelmiştir. Bu şekilde devletler, polisin zor gücünü halkla paylaşabilmekte ve bu durum fiziksel güç kullanımı üzerindeki tekeli sarsarken aynı zamanda resmi polisin yetersiz olduğu algısını da oluşturabilmektedir (Bayley ve Shearing, 2001, s. 9).

Güvenliğin çoğullaşmasıyla birlikte bireyler, cemaatler, şirketler, vb. ticari güvenlik şirketlerini kullanarak veya kendi özel güvenlik birimlerini kurarak güvenliklerini sağlamaktadır (Caparini, 2006, s. 265). Bu şekilde devlet-dışı örgütlenmeler güvenlik sağlamada önemli bir aktör konumuna gelmiş, suçla mücadele ve güvenliğin temin edilmesi konusunda devletin (ve dolayısıyla polisin) yanında birçok aktör varlık gösterir olmuştur. Tüm bu gelişmeler güvenlik alanının artan bir şekilde parçalanmasına, çoğullaşmasına ve farklılaşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla da güvenlik artık yalnızca devletin sorumlu olduğu bir alan olmaktan çıkmıştır. Günümüzde güvenliği sağlamada ÖGŞ, STK, vb. devlet-dışı örgütlenmeler ve kişiler daha fazla sorumluluk

almakla birlikte polis, artık toplumda birincil suç önleme mekanizması olma özelliğini yitirerek, artan sayıda güvenlik tedarikçileri tarafından yerinden edilmiştir.

2.1.4.3.1.1. *Kamu ve özel arasındaki çizginin bulanıklaşması*

Neo-Weberyen yaklaşım güvenlikte yaşanan çoğullaşma sonucu resmi polis ve özel güvenlik arasındaki çizginin bulanıklaştığını iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 589). Güvenlik alanında resmi kurumların yanı sıra özel sektör, yerel topluluklar, STK'lar da etkin olarak görev almaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak güvenlik alanında birçok aktör arasındaki sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır. Devlet artık güvenliği sağlamada tek unsur değildir, gerek özel gerekse gönüllü kuruluşlarla birlikte hareket etmekte, hatta büyük oranda özel sektörden yararlanmaktadır. Pek çok ülkede resmi kurumların önemli bir bölümünün güvenliğinin özel şirketlerce sağlandığı bilinmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 587). Diğer yandan polis de özel kuruluş ve kişilerce para karşılığı kiralanabilmektedir¹⁴. Shearing (1992, s. 417) bu durumu “*polisin özel çıkarlar için kiralanması*” şeklinde kavramsallaştırmaktadır. Buna göre resmi polis mesai saatleri dışında özel güvenlik için kiralanabilmektedir. Bu memurlar hem özel kuruluşlar hem de ÖGŞ tarafından özel güvenlik hizmeti vermek amacıyla kiralanmaktadır. Bu şekilde resmi polisin görevinin nerede bitip ÖG'in görevinin başladığının belirsiz olduğu bir durumda kamu ve özel arasındaki çizgi bulanıklaşmaktadır.

Güvenlik, STK'lar, gönüllü vatandaşlar ve ÖGŞ gibi devlet-dışı aktörler tarafından da sağlanmaktadır. Güvenliğin bu şekilde çok parçalı bir hal aldığı yapı içerisinde kamu ve özel arasındaki ayrımın silikleştiği iddia edilmektedir (Shearing, 1992, s. 419). Bu silikleşme polis ve özel güvenlik arasında yaşanmaktadır. Önceleri toplumsal alanların güvenliği polis tarafından sağlanmaktaydı. Bu açıdan teknolojik gelişmeler yalnızca eski sosyal alanlarda özel güvenliğin gelişmesini sağlamakla kalmamış aynı zamanda ÖG için tamamıyla yeni alanlar yaratmıştır. Kamusal ve özel alanların yanı sıra, ÖG büyük oranda “melez alanlar” (hybrid places) yaratmaktadır. Bu alanlar geleneksel kamu alanlarından

¹⁴ Örneğin, bazı polis departmanları daha önceleri verdikleri koruyucu hizmetleri artık satmaktadır. Başta ABD olmak üzere pek çok modern demokratik ülkede polis yalnızca koruma hizmeti satmakla kalmamakta aynı zamanda polis memurlarına özel güvenlik hizmeti vermek amacıyla kiralanmasına da izin vermektedir. “Moonlighting olarak adlandırılan bu uygulama ile polisin mesai saatleri dışında özel kişi veya kuruluşlar için ÖGG olarak çalışması anlamına gelmektedir (Bayley ve Shearing, 1996: 590; Shearing, 1992, s. 417-418).

farklı olarak hem yasal olarak tanımlanan hem de bireysel olarak deneyimlenen alanlardır. Kapalı siteler, spor salonları, boş zaman mekanları, vb. fiziksel mekanlar herkes için ulaşılabilir ve dolayısıyla bazı durumlarda kamusaldır. Ancak bu alanlar öncelikle devlet-dışı veya yarı-resmi kurumlar tarafından konulan kurallarla yönetilmekte ve güvenliği özel aktörlerce sağlanmaktadır. Dolayısıyla liberalizmin özellikle vurguladığı, sosyal sözleşmeyle tanımlanan biçimde kamusal değildir (Kempa, vd. 1999, s. 200-203). Bu anlamda güvenliğin özelleşmesi güvenlik pratiklerinin kamusal otoriteden ayrılmasına, kamusal ve özel ayrımının silikleşmesine ve bu alanlar arasındaki sınırların belirsizleşmesine yol açmaktadır. Bu şekilde güvenliğin devlet-dışı aktörler tarafından da sağlanır hale gelmesi sonucu remi polisin yerine getirdiği birçok hizmet ÖGŞ tarafından sağlanır olmuş ve bu durum kamu-özel ayrımının silikleşmesi sonucunda devlet ve devlet-dışı arasındaki ayrımın sınırlarının çizilmesini de zorlaştırmıştır.

2.1.4.3.1.2. Hesap verilebilirlik

Neo-Weberyen yaklaşım güvenliğin çoğullaşmasının demokratik hesap verilebilirliği artırdığı iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 591). Buna göre polis, hem resmi hem de sivil kuruluşlar tarafından geçmişte hiç olmadığı kadar yoğun ve titiz bir denetime tabi tutulmaktadır. Bu doğrultuda, bireysel olarak memurların davranışları sivil gözetim altındadır.

Demokratik ilkeler, polisin hesap verebilir olmasını ve bundan dolayı insanların çıkarlarına hizmet etmesini gerektirir. Çoğullaşma hesap verilebilirlik açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Zira resmi polis, prensipte herkesi kapsayan bir vatandaşlık temelinde düzenlenmiş resmi mekanizmalar çerçevesinde hesap verilebilirlik sağlar. Diğer yandan güvenliğin çoğullaşmasıyla alternatif güvenlik aktörleri açısından da hesap verilebilirlik sağlanmakla birlikte çoğullaşmış güvenlik kurgusal olarak yalnızca rızaya dayalı değil aynı zamanda demokratiktir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 596).

Bayley ve Shearing'in (1996) güvenliğin çoğullaşmasının kurumsal hesap verilebilirliği artırdığı iddiasına karşılık Loader (2000) çoğullaşma da dahil olmak üzere, güvenlik alanında yaşanan dönüşümün polisin hesap verilebilirlik çizgisini bulanıklaştırdığını iddia etmektedir. Buna göre güvenliğin çoğullaşması, kurum içi hesap verilebilirlik biçimlerini sınırlı ve yetersiz kılan ve yeni polislik biçimlerinin mevcut kurumsal düzenlemelerini izleme ve denetleme kapasitelerini aşan bir durum yaratmıştır.

Modern devlette iç güvenlikten sorumlu kurum olan polis, liberal-demokratik toplumlar açısından hem özgürlük kullanımının dayandığı güvenliğin garantörü hem de aynı özgürlüklere karşı mevcut ve muhtemel tehditleri temsil eder. Bundan dolayı polisin eylemlerini denetleme ve sınırlamaya yönelik bazı düzenlemelerden söz edilebilir (Loader, 2000, s. 326):

- Sivil toplum alanını ÖG'ye karşı korumayı amaçlayan yasal sınırlama mekanizmaları;
- Polise başvurmak ve onunla işbirliği yapmayı gerektiren bir demokratik kurumlar sistemi;
- Polisin takdir yetkisinin uygulanmasına rehberlik etmek ve kuvvet politikasının yerinde uygulanmasını sağlamak için çeşitli iç organizasyon araçları geliştirmek;
- Müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayan etkili ve verimli ücretli polislik hizmeti verilmesini amaçlayan bir denetim sistemi tarafından desteklenen bir dizi yönetsel araç.

Loader'e, (2000, s. 329) göre tüm bu gelişmeler polisin hesap verilebilirliğini mümkün kılmakla birlikte güvenlik alanında devam eden dönüşüm polisin ve aynı zamanda devlet kurumlarının demokratik hesap verilebilirlik çizgisini bulanıklaştırabilmekte ve önemli ölçüde silikleştirebilmektedir. Günümüzde güvenliğin bir pazar haline gelmesi yalnızca güvenliğin en önemli aktörü olarak devletin yerini almakla kalmamakta, aynı zamanda, devletin güvenlik ürünlerinin dağılımı üzerindeki kontrollerinin ve demokratik hesap verilebilirliğin daha da zorlaşmasına neden olmaktadır.

2.1.4.3.1.3. Güvenliğe eşit erişim

Neo-Weberyen yaklaşım güvenlikte yaşanan dönüşüm ve sonucunda ortaya çıkan çoğullaşmanın demokratik hesap verilebilirliği artırmasının yanı sıra toplumları daha güvenli hale getirdiğini iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 592). Buna göre günümüzde güvenliğin çoğullaşması sonucu güvenliği sağlamakla görevli aktörlerin, yani kişi ve kurumların, sayısının artması güvenlik korumasını genişletmekte ve

polisliğin daha geniş çevrelerde görünür hale gelmesini sağlamaktadır. Böylelikle resmi polisi tamamlayıcı bir unsur olarak üniformalı ÖGG, sivil devriye ve bekçilerin artması güvenliğin de artması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, güvenlikte yaşanan çoğullaşmanın toplumları daha güvenli hale getirdiği iddia edilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 592). Diğer bir ifadeyle, güvenlik kaynaklarının çoğullaşması yalnızca güvenliğin niceliğini değil aynı zamanda niteliğini de değiştirmektedir.

Güvenliğin hem niceliksel hem de niteliksel olarak çoğullaşmasının kamu güvenliğini artırdığı iddiası güvenliğin toplumda eşit bir şekilde dağılıp dağılmadığı sorusunu da beraberinde getirir. Toplumun emniyeti devletin genel sorumluluğu olarak düşünüldüğünde ÖG'nin suç önlemeden ziyade varlıklı kişi ve kurumlar için özel koruma sağlaması güvenlikte artan adaletsizliğin göstergesidir. Bu bağlamda resmi polise yönelik yapılan bazı düzenlemelerin güvenliğe erişimde eşitsizlik sorununu çözme amacı taşıdığı iddia edilir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 593).

Güvenliğin eşitsiz dağılımı sınıfsaldır ve polis yalnızca kolluk kuvveti olarak düşünüldüğünde yoksul ve varlıklı kesimler arasındaki ayrım şiddetlenecektir. Zira varlıklı kesim güvenliğini sağlamak için ÖG hizmeti satın alırken, yoksullar yalnızca resmi polis hizmetinden yararlanmaktadır. Bu durumda yoksullar göreceli olarak daha az emniyette olacaktır. Bayley ve Shearing (1996, s. 594-595) bu eşitsizliği önlemek için teorik olarak üç yol önermektedir:

- Çoğunlukla yoksulların yaşadığı, suç oranının yüksek olduğu, bölgelerde polis sayısını artırmak;
- Bu bölgelerde TDP modelini uygulamak;
- Toplulukları kendi suç önleme kapasitelerini geliştirme yönünde teşvik etmek

Bu bağlamda, özellikle TDP uygulaması, güvenliğin çoğullaşmış olduğu bir toplumdaki güvenlik eşitsizliğini önlemek için ortaya konulan önemli bir çözüm olarak sunulmakla birlikte, devletin baskıcı gücünü kullanması toplumsal baskıyı iki katına çıkarmakta ve böylelikle polisin kontrol gücünde bir genişlemeye neden olmaktadır. TDP teoride yoksullar için önleyici polis hizmeti sunmak için güçlü ve etkili bir araç olmakla

birlikte, ırk ve sınıf temelli olarak kamusal güvenlikteki artan eşitsizliği gidermekten ziyade güçlendirebilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 596).

Sonuç olarak, neo-Weberyen yaklaşım güvenlik alanında yaşanan dönüşümle birlikte ÖGŞ, STK ve sivil vatandaşların yanı sıra TDP uygulaması gibi aktörlerin güvenlik hizmetlerinde etkin hale gelmesiyle birlikte güvenlik sağlayıcılarının çoğullaştığını ve bu durumun devletin güvenlik üzerindeki tekelinin aşınmasına yol açtığını iddia etmektedir. Buna göre güvenlik, derin bir şekilde değişmekte ve bunun sonucunda devletler, özellikle de ulus-devletler güvenlik üzerindeki tekellerini kaybetmektedir. Ancak bu iddianın aksine, güvenliğin çoğullaşarak özelleşmesi günümüze özgü bir uygulama olmamakla birlikte, bu durum şiddet tekeli aşındırmanın aksine devletin kendi şiddet tekelinin bir bölümünü farklı aktörlerle paylaşması anlamına gelir. Bu anlamda güvenliğin temininde özel güvenliğin temel aktörlerden biri olarak kendini göstermesi devletin şiddet tekeli aşındırıcı, bu anlamda devlet iktidarının ortadan kaldıran bir gelişme olarak değil, aksine neoliberal döneme özgü olarak gelişen dolaylı yönetim stratejilerinin (Foucault, 2015) ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilebilir. Foucault bu durumu “devletlerin giderek daha fazla katılarak değil; tersine esneklikleriyle, ilerleme ve geri çekilme imkanlarıyla, elastikiyetleriyle gelişmeye yöneldikleri kesindir: Belirli noktalarda, devlet aygıtının geri çekilmesi olarak bile görülebilecek şeye imkan tanıyan devlet yapıtlarındaki bir elastikiyet: Üretim birimlerinin parçalanması, daha büyük bir bölgesel özerklik, kesinlikle devletin gelişiminin zıddı gibi gözükse her şey (Foucault, 2016, s. 168)” olarak değerlendirmektedir. Bu durumda yeni yönetim stratejilerinin sağladığı bu esneklik, baskıların gizlenmesinin yanı sıra iktidarın sürdürülmesini de sağlamaktadır. Bu anlamda devletin şiddet tekelinin gerilemesi olarak görülen özel güvenlik gibi uygulamalar da bu yeni dönemde devlet yapılarındaki esnekliğin göstergesidir. Dolayısıyla da güvenlik alanında yaşanan çoğullaşma devletin geri çekilmesinden çok, (bu esneklik sayesinde) iktidarının güçlenmesi olarak görülebilir. Diğer yandan neo-Weberyen yaklaşımın iddia ettiği, devletin şiddet tekelinin özel kurum ve kişilerce paylaşılması, Weber’in devlet tanımıyla ters düşen bir gelişme değildir. Zira, “bugün, fiziksel şiddet kullanma hakkı başka kurumlara ya da bireylere yalnızca devletin izin verdiği ölçüde tanınmaktadır (Weber, 2004 [1946], s.131)”. Özel güvenlik de devletin müsaade ettiği ölçüde şiddet kullanma hakkına sahiptir. Bu anlamda güvenlik alanında yaşanan gelişmeler sonucu

devletin şiddet tekelinde, iddia edildiği gibi, bir aşınma ya da gerileme olmamakla birlikte devletin aksine özel güvenlik sayesinde denetim gücünün yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi söz konusudur.

2.1.4.3.2. Güvenlik yönetişimi

Weberyen yaklaşımın ileri sürdüğü, devletin şiddet kullanma tekeline hukuki anlamda sahip olan tek araç olduğı iddiası, güvenlikte yaşanan dönüşüm sonucu açıkça sorgulanır hale gelmiştir. Yaşanan dönüşüm güvenliğin, ticari özel şirketler ve topluluk bağlamında da gönüllülük esasına dayalı uygulamalar yoluyla, devlet-dışı aktörlerle paylaşılan ve artık polisin tek başına yerine getiremediğı bir hizmet konumuna gelmesiyle sonuçlanmıştır. Bu anlamda devam eden dönüşüm artık “meşru şiddet kullanımı üzerinde devlet tekeli” gibi geleneksel kavramlara referansla açıklanamayacağı (Bayley ve Shearing, 2001, s. vii) iddia edilir. Zira polisin uzun yıllardır sahip olduğı ve artık kaybettiğı iddia edilen güvenlik üzerindeki tekelden dolayı geleneksel polis anlayışında bir kriz yaşanmaktadır. Artık polis güvenlik üzerinde tek tekel sahibi değildir. Güvenlik alanında hızlı, esnek ve yenilikçi olmak gerekmektedir. Bu koşulları sağlayamayan polis teşkilatı parçalanmakta ve güvenlik üzerindeki tekeli kaybetmektedir (Shearing, 2005, s. 58-59). Güvenlik çoğullaşmış ve çok parçalı bir hal almıştır. Bu noktada çoğullaşma tezini ortaya atanlar, kalıplaşmış bir güvenlik kavramı yerine, yaşanan dönüşümle daha uyumlu ve daha kapsayıcı bir kavram olarak “güvenlik yönetişimi” kavramını önermektedirler (Shearing ve Wood, 2003a, s. 402; Shearing, 2001, s. 203; Shearing, 2005, s. 58; Dupont, vd, 2003, s. 312; Johnston, 2007, s. 25). Çoğullaşmayla birlikte bu yeni dönemde yönetimden yönetiřime¹⁵ geçiş yaşanmıştır (Loader, 2000, s. 330; Krahmann, 2003, s. 5-6; 2006, s. 9).

Güvenlik yönetişimi kavramı, günümüzde polis ve güvenliğı yönetmeye amaçlayan diğerk devlet dışı aktörlerle kurulan yeni bir ağ olarak tanımlamaya yardımcı olmaktadır (Shearing, 2005, s. 58). Güvenlik yönetişimi çalışmalarında “merkezsiz” (*de-centred*), “çok düzeyli” (*multi-level*), “ağıbağılı” (*networked*) ve “düğümsel” (*nodal*) yönetişim

¹⁵ Yönetişim (*governance*) kavramı, “daha az yönetim” ya da “minimal devlet” anlamına gelmektedir. Kamu harcamalarının kısıtlanması, kamu personeli azaltılması, kamu hizmetlerini özel sektör aracılığıyla yerine getirilmesi ve özelleştirme uygulamaları yönetişime özgü stratejilerdir. Bununla birlikte yönetişim, devletin demokratikleştirilmesi, sivilleştirilmesi, aşağıdan yukarıya örgütlenmeye de yol açabilmektedir (Güler, 2003, s. 95).

gibi kavramlar kullanılmaktadır (Dupont ve Wood, 2007, s. 98). Shearing (2005, s. 59) içinde bulunduğumuz bu yeni dönemi “düğümsel yönetim” (*nodal governance*) kavramıyla açıklamaktadır. Bu dönem, askeri ve (şimdilerde devasa boyutlara ulaşan ve büyümeye devam eden) özel güvenlik sektörünü kapsamaktadır. Diğer yandan özel güvenlik konusuna içkin olarak, bazı durumlarda birden fazla özel kuruluşun birbirleriyle olan bağlantısını tanımlamak için “ağa bağlı düğümsel yönetim” (*networked nodal governance*) alternatif bir model olarak sunulmaktadır (Kempa, vd, 1999, s. 218).

Devam eden çoğullaşma süreci güvenlik sağlayıcılarının parçalanmasıyla sonuçlanmıştır. Böylelikle polisin dışında güvenlik yönetimine dahil olan pek çok şirket ve çalışan vardır. Çoğullaşmayla birlikte yönetim fonksiyonları devlet-dışı kurum ve kişilere devredilmeye başlanmıştır. Mevcut güvenlik yöntemlerine göre, güvenlik yönetiminde dört sektör tanımlanabilir. Bunlar: devlet, ticari şirketler, STK’lar ve ilk üç sektörün dışında kalan bireylerin oluşturduğu enformal sektördür (Shearing ve Wood, 2003a, s. 403-405). Diğer bir ifadeyle, güvenlik yönetiminde güvenliğin yalnızca ordu veya polis gibi resmi kuruluşlar tarafından sağlanması değil; bölgesel ve uluslar arası örgütler, ticari şirketler, işletmeler, yurttaş formları, topluluk temelli dernekler, gönüllü kuruluşları da içeren geniş bir devlet-dışı aktörler ağı tarafından sağlandığı iddia edilir. Bu nedenle güvenlik yönetimi (Weberyen yaklaşımın iddia ettiği) devletin güvenlik üzerindeki tekele sahip tek aktör olma iddiasından farklılaşmaktadır (Caparini, 2006, s. 269).

Gelişmiş dünyada yeni yönetim biçimleri, daha önce devlet tarafından tekelleştirilen sorumlulukların farklı aktörlere yayılması/dağılması ile ifade edilir (Dupont, vd. 2003, s. 336). Devletin rolü yeniden tanımlanmıştır. Yeni yönetim modelinde devletin rolü “kürek çekmek”ten “dümen tutma”ya doğru kaymıştır (Loader, 2000, s. 329; Shearing ve Wood, 2003a, s. 412; 2003b, s. 208; Abrahamsen ve Williams, 2009, s. 4). Âdem-i merkezileşme, özelleştirme, piyasalaştırma politikaları yeni yönetim modellerinin genel özellikleri arasındadır (Dupont, vd. 2003, s. 377). Bu anlamda özel güvenliğin büyümesi ve yaygınlaşması, neoliberal yönetim modelinin sonuçlarındandır. Özel güvenlik, Abrahamsen ve Williams’ın (2009, s. 3) “yeni yönetim modeli” olarak tanımladığı, güvenlik yönetiminin önemli stratejilerinden biridir. Özellikle neoliberal reform programlarının etkisi altındaki devletler, özelleştirmeye birlikte, devlet-dışı yeni bir tür yönetimsel program olan önleyici ve risk odaklı polisliğe

yönelmiş ve özel güvenliğin gelişmesiyle de devlet dışı yönetişimin hızla büyümesi söz konusu olmuştur (Shearing ve Wood, 2003a, s. 404). Yeni yönetişim modeliyle birlikte güvenlik alanında hızlı bir özelleştirme ve beraberinde sivilleşme hareketi gözlenmektedir. Devlet-dışı aktörlerin güvenlik alanında söz sahibi olmasıyla güvenlikte önemli anlamda sivilleşme yaşanmaktadır. Bu anlamda neoliberal yönetişimin iki önemli stratejisinden söz edilebilir. Bunlardan ilki, önceleri devlet tarafından yerine getirilen güvenlik faaliyetlerinin özel şirketler ve kişiler tarafından sağlanmasına yol açan ÖGŞ; ikincisi ise güvenlik faaliyetlerine bir yandan resmi polisin diğer yandan halkın katılımını gerektiren TDP uygulamasıdır.

Yeni yönetişim modelinde özelleştirme adı altında gerçekleştirilen şeyin huzurun temini ve garantisi için sorumluluğun devletten özel şirketlere doğru kaydığı iddia edilmektedir. Böylelikle, güvenlik, yalnızca devletin bir özelliği olmamakla birlikte genel bir özellik olarak tanımlanır. Geçmiş yüzyılın önemli bir bölümünde devlet, güvenliği sağlamada “diğerlerinin yanında tek garantör”dür (Shearing, 1992, s. 425). Yeni yönetişim modelinde ise devlet, toplumsal denetim alanında ortaya çıkan birçok aktörle birlikte faaliyet gösteren “diğer bir aktör” düzeyine indirgenmektedir (Zedner, 2006, s. 82). Böylelikle güvenliğin özelleşmesi, meşru güç kullanma tekelinin ortadan kalktığı ve çoğullaşarak parçalara ayrıldığını göstermektedir (Bryden, 2006, s. 3-4). Bugün güvenlik alanında karşımıza çıkan yeni yönetişim modelinin özel ile kamunun iç içe geçerek kamusal-özel ayrımının silikleşmesi ve güvenliğe eşit erişim sorununa neden olduğu görülmektedir.

2.1.4.3.2.1. *Kamusal-özel ayrımının silikleşmesi*

Neo-Weberyen yaklaşım, yeni yönetişimin kamu ve özel arasındaki ayrımın bulanıklaşmasına, belirsizleşmesine neden olduğu iddia etmektedir (Kempa vd. 1999, s. 200; Shearing ve Wood, 2003a, s. 410; Caparini, 2006, s. 267). Kamusal ve özel alanın bulanıklaşmasının en önemli örneklerinden biri “kitle özel mülkiyet” (KÖM) kavramıyla birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu kavramla, nispeten az sayıda insanın egemen olduğu şirket çıkarlarıyla geniş mülkiyet alanlarının kontrol edilmesi kast edilmektedir. Bu kitlesel mülk çok sayıda insanın yaşamak, ticaret yapmak, eğlenmek ve çalışmak için bulunduğu alanlardır. Mülkiyet itibariyle özel, kullanım itibariyle kamusal olan bu alanlar spor salonları, kapalı yerleşim alanları, kampüsler, parklar, eğlence merkezleri, endüstriyel

tesisler, AVM’ler gibi yerlerdir (Shearing ve Stenning, 1981, s. 228-229; 1983, s. 496; Shearing ve Wood, 2003a, s. 409). KÖM alanlarında mülk sahipleri bu alanlara erişimi sınırlama hakkına sahipken bütün vatandaşlara açık olan geleneksel kamusal alanla aynı şekilde halka açık gibi görünmektedir. Ancak KÖM alanları geleneksel kamusal alanlar gibi halka açık olmadığı gibi bu alanlar bütün halkın yasalarla erişim hakkına sahip olmadığı aksine erişimi mülkiyet sahibinin iznine bağlı olan alanlardır (Shearing ve Wood, 2003a, s. 410). Mülkiyet itibariyle özel ama kamusal kullanıma açık olan KÖM alanları, özel mülkiyetin korunması ile kamu düzeninin korunmasının iç içe geçtiği yerlerdir. KÖM sahipleri, güvenlik için resmi polis ve özel güvenlikten yararlanmaktadır. Bu alanlarda güvenlik ve emniyetin sağlanması ya özel güvenlik şirketleri aracılığıyla özel güvenlik görevlisi görevlendirerek ya da kendi bünyesinde bir güvenlik birimi kurarak gerçekleştirilmektedir (Shearing ve Stenning, 1981, s. 229; Caparini, 2006, s. 267-269). Bu şekilde güvenliğin özelleşmesiyle birlikte kamusal alanlar giderek kişisel mülkiyet alanlarına çekilmektedir. Bu alanlarda güvenlik resmi polisten çok özel güvenlik yoluyla sağlanmakta, güvenliğin özelleşmesiyle güvenlik pratikleri kamusal otoriteden ayrılarak, kamusal ve özel alanların sınırlarının belirsizleşmesine/muğlâklaşmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak güvenlik yönetimiyle birlikte, kamusal ve özel alan arasındaki sınırlar bulanıklaşmaya başlamış, özellikle KÖM alanlarıyla birlikte mülkiyet ilişkilerinde yaşanan yer değiştirme ile ÖG girişimlerinde de bir değişim olmuştur. Bu anlamda özel sokaklar, geniş endüstriyel ve ticari alanlar ve kapalı yerleşim alanları özel olarak korunurken, kamusal alanlar resmi polis tarafından korunmaktadır. Shearing ve Stenning (1983: 503) bu durumu güvenlikten sorumlu güçlerin kamudan özel sektöre geçtiği bir alan olarak “*yeni şirket feodalizmi*” kavramıyla tanımlamaktadır. Buna göre, Kuzey Amerika’nın devasa mülk alanlarının ve birleşmiş alanların özel kurumlar vasıtasıyla özel kişilerce kontrol edildiği “yeni feodalizm”i tecrübe ettiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan KÖM alanlarına erişim açısından bir yönetim eşitsizliği de söz konusudur.

2.1.4.3.2.2. *Yönetişim eşitsizliği*

Güvenlik, ağırlıklı olarak devlet ve vatandaşlar arasındaki bir sosyal sözleşmeyle ortaya çıkan ortak bir mal olarak düşünülürken son yıllarda özel tedarikçilerin/aktörlerin

ortaya çıkması bu hizmetleri satın almak için gerekli olan finansal kaynaklardan yoksun olanlar için güvenliğe *eşit erişim sorunu* yaratmaktadır (Dupont ve Wood, 2007, s. 109).

Neoliberal reform programlarının etkisi altındaki devletlerde, yönetimden yönetişime doğru bir yer değiştirmeye birlikte, devlet hizmetlerinin özel teşebbüslere devredilmesi sağlanmakta ve yönetişimin devlet kurumlarından uzaklaşması yönünde önemli bir değişim yaşanmaktadır. Bu durumun önemli sonuçlarından biri, önemli yönetim birimleri olarak ortaya çıkan özel kurumların siyasi otoritelerde hızla artmasıdır. Bu gelişmeler yönetişime katılımın nasıl uygulanacağı konusunu *karmaşıklşturmaktadır*. “Neoliberal yönetişimle birlikte devlet hizmetlerinin pazar-temelli metalaşması tüketicilerin devlet-temelli demokratik süreçlerin dışında sağlanan hizmetleri deneyimlemesine olanak sağlamıştır (Shearing ve Wood, 2003a, s. 412)”.

Shearing ve Wood’a (2003a, s. 413-420) göre, yoksul ve varlıklı kesim arasındaki refah eşitsizliği yönetim eşitsizliğiyle yakından ilişkilidir. Bu eşitsizlik aynı zamanda satın alma gücü yetersiz olanların yeni siyasi güç biçimlerine erişiminin görece yetersiz olmasına yol açmaktadır. Eşitsizlik, güvenlik alanında daha da belirgindir. Günümüzde birçok devlet genel bir güvenlik hizmeti sağlarken, şirketler ve varlıklı insanlar bu hizmete ek olarak satın alınabilir güvenlik hizmetlerinden (yani özel güvenlik hizmetlerinden) de yararlanabilmekte, bu hizmeti satın alabilmektedir. Bu durum, daha önce eşitsizlik bölümünde değinildiği gibi, varlıklı kesimin daha yüksek seviyede güvenlik hizmeti almasını ve bu hizmetlerin sağlanma biçimini kontrol edilmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan satınalma gücü yetersiz olan yoksulların büyük bir bölümü bu pazar-temelli düzenlemelerden dışlanmaktadır. Dolayısıyla yoksul insanlar, diğer toplulukların çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren kurumlardan da baskı yoluyla dışlanabilmektedirler. Örneğin belirli bir tür kamusal alana atfedilen beklenti ve sorumlulukları yerine getirmekte yetersiz kalan yoksullar AVM’ler gibi tüketim alanlarından dışlanabilmektedir. Böylesi yönetim alanlarından dışlanan bireyler aynı zamanda duvarlarla çevrili alanlarda yaşamak ve çalışmak zorunda kalmaktadır¹⁶.

¹⁶ Huggins (2000, s. 121) bu durumu Brezilya örneğinde şu şekilde açıklamaktadır: “Varlıklı kişilerin yaşadığı mahalleler sosyal alanlarını istenmeyen kişilerin varlığından veya izinsiz girişlerinden korumak için hem daha fazla polis görevlendirilmesini sağlayabilmekte hem de ÖGG kiralayabilmektedir. Yoksullar ise, aksine, devletin sosyal kontrol kurumları tarafından nadir olarak korunurken, gecekondu bölgelerinde yaşayanlar periyodik olarak militarize olmuş polis güçlerinin şiddet baskınlarına maruz kalmaktadır (Shearing ve Wood, 2003a, s. 415)”.

Neo-Weberyen yaklaşım, bu tez açısından, güvenlik alanında yaşanan –güvenliğin özelleşmesini de kapsayan- dönüşümle birlikte (Weberyen yaklaşımın temel tezi olan) devletin şiddet tekelinin kaybolup kaybolmadığı sorunsalına odaklanması ve özel güvenliğin devlete dışsal bir toplumsal denetim pratiği olarak anlaşılması noktasında önem taşımaktadır. Ancak neo-Weberyen yaklaşım, güvenliğin çoğullaşması ve parçalı bir hal alması iddiasının devam etmekte olan dönüşümü ortaya koymakta yetersiz kalmakla (Jones ve Newburn, 2001); yaşanan dönüşümün sınıfsal içeriğine vurgu yaparken bu sınıfsal içeriği sorgulamamakla (Bayley ve Shearing, 1996) ve özel güvenlik yoluyla derinleşen tahakküm ilişkilerini görmezden gelmekle (Dölek, 2010) eleştirilmektedir. Takip eden bölümde eleştirel yaklaşıma yer verilecektir.

2.1.4.4. Eleştirel yaklaşım

Güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik (sosyal sözleşme teorisi, Weberyen yaklaşım, neo-Weberyen yaklaşım) liberal yaklaşımlar, konuyu devlet-güvenlik-özgürlük kavramları bağlamında tartışmaktadır. Ancak güvenliği eleştirel bir yaklaşımla ele almak, günümüzde modern devletin güvenlik ve zor yapılanmasında yaşanan dönüşümlerin tarihsel öneminin kavranabilmesi için oldukça önemlidir. Modern devletin güvenlik ve zor yapılanmalarını Marksist bir eleştiriye tabi tutmak, güvenlikte yaşanan dönüşümün sınıfsal yapısını ortaya koymamızı sağlamaktadır. Güvenliğin Marksist eleştirilerinin çoğu, devlet-zor-sermaye ilişkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Marksist yaklaşımlar, güvenlik alanında yaşanan dönüşümleri kapitalizmin tarihsel gelişimi içinde sınıfsal olarak çözümlemeye çalışmaktadırlar (Bedirhanoğlu, vb., 2016, s. 10-15). Marksistler devletin güvenlik yapılanmalarını sınıf mücadelesine etki eden “zor yapılanmaları” olarak görmek ve polis, ordu, mahkemeler gibi güvenliği sağlamakla görevli alanı, devletin zor ve baskı aygıtlarının uygulandığı bir alan olarak ele almaktadırlar. Bu anlamda, Marksistler, zor alanında yaşanan dönüşümler üzerinde dururken, konuya devlet-güvenlik-zor kavramları bağlamında yaklaşmaktadırlar. Bu noktadan hareketle eleştirel yaklaşım içerisinde ilk olarak devlet-zor-sermaye ilişkisi çerçevesinde Marksistlerin devlet ve güvenlik anlayışlarına değinilecek, ikinci olarak ise yine söz edilen kavramlar çerçevesinde son yıllarda değişen devlet-güvenlik ilişkisi ve güvenlik alanında yaşanan dönüşümün neoliberal devlette yansımaları üzerinde durulacaktır.

2.1.4.4.1. *Marksist yaklaşım*

Marksizmin devlete yaklaşımı kapitalist devlete yönelik bir eleştiri niteliğindedir. Bu anlayış içerisinde başta Marx olmak üzere ve sonrasında gelen Marksistler kapitalist devleti eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir. Hemen hemen bütün çalışmalarında devlet sorunu üzerinde duran Marx, devlet üzerine somut gözlemler ve genel saptamalar yapmıştır. Onun ardından gelen Marksistler ise ortak bir devlet teorisinde birleşemeseler de devletin ne olduğu, yapısı ve işlevine yönelik çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Marksistler devleti, (1) burjuvazinin baskı aygıtı; (2) yönetici sınıfın kullandığı bir araç; (3) ideal kapitalist kolektif ve (4) toplumsal formasyonlar arasında bir arabulucu olarak kavramsallaştırmaktadır (Hay, 2013, s. 339-342). Devlet birçok Marksist için farklı şeyler ifade etmekle birlikte Marksistlerin güvenlik ve zor konularına olan ilgisi oldukça yenidir. Yaklaşımın kökeninde Marx, Engels, Lenin, Gramsci, Althusser ve Poulantzas gibi isimlerin devlet-güvenlik-zor konularına yaklaşımları oldukça önemlidir.

2.1.4.4.1.1. *Burjuvazinin egemenlik aygıtı olarak devlet*

Marksist devlet teorisi içerisinde tarihsel olarak Marx, Engels ve Lenin'in başı çektiği grup devleti genel olarak burjuvazinin egemenlik aygıtı olarak değerlendirmektedir.

Hayatının belirli dönemlerinde devlet sorunuyla ilgilenmiş olan Marx'ın devlet hakkında görüşleri hemen hemen bütün çalışmalarında yer almakla birlikte, gençlik döneminde “1844 El Yazmaları”nda daha sonra da “*Alman İdeolojisi*”, “*Komünist Manifesto*”, Fransa üçlemesi olarak adlandırılan “*Fransa’da Sınıf Mücadeleleri*”, “*Louis Bonaparte’ın 18. Brumaire’i*” ve “*Fransa’da İç Savaş Tarihi*” ve “*Kapital*” gibi eserlerinde devlet sorunu üzerinde durmuştur.

Marx gençlik döneminde devlet sorunuyla yoğun bir şekilde “1844 El Yazmaları”nda (1844) ilgilenmiştir. Bu dönemde Marx'ın temel ilgisi devletin doğası ve toplumla ilişkisi üzerinedir. Hegel'in etkisinin açıkça görülebildiği gençlik dönemi çalışmalarında Marx, devletin özgürlüğün somutlaşması olarak toplumun genel çıkarlarının ve hukukun bekçiliğini yaptığından söz eder (Marx, 2011 [1844]). Bu çalışmasında Marx, Hegel'in devlet ve sivil toplum arasında ortaya koyduğu farkı kabul

eder ancak bu ikisi arasında bir uzlaşma fikrine karşı çıkar. Bu noktada Marx, sivil toplum ile sivil olmayan (politik) toplumu birbirinden ayırır. Önceleri toplumun organik bir parçası olan ve genel işleri yapmakla görevli olan kişiler zaman içinde toplumdan bağımsız ve onun üstünde bir topluluk halini almışlardır. Yani “toplumun kendisinden çıkmış ve ona yabancılaşmış bir parçası onu yönetir, denetler ve düzenler hale gelmiştir (Demircioğlu, 2013)”. Bu ayrıma göre basit bir araç olması gereken devlet kendi başına bir amaç haline gelmiştir. “Sivil toplum devletin yansıması değil ama devlet sivil toplumun dışı vurumudur (Marx, 2011 [1844], s. 34)”.

Marx’ın olgun dönem eserlerinde Marksist devlet teorisinin amacı, salt kapitalist devleti anlamak değil, yıkılmasına yardım etmektir. Marx ve Engels 1845’te kaleme aldıkları “*Alman İdeolojisi*”nde Marksist devlet öğretisinin temellerini atarken sınıf devleti olarak devletin sistematik teorisini formüle etmeye yaklaşırlar. Marx bu eserinde modern devletin tarihsel evrimini, işbölümü ve üretim tarzı üzerinden açıklamaktadır. Marx ve Engels bu dönemde devleti, burjuvazinin mülkiyetlerinin ve çıkarlarının güvencesi için zorunlu bir düzenleme olarak ortaya koyarlar. Bu anlayış devleti yönetici sınıfın elinde bir araç olarak tanımlamaktadır (Hay, 2013, s. 349). Alman İdeolojisi’nde devletin rolü, “ekonomik egemenliğe sahip sınıfın iktidar aracı” olarak ortaya konmaktadır (Marx ve Engels, 2013 [1845], s. 9).

Marx ve Engels (2013 [1845], s. 65) Alman İdeolojisi’inde devletin burjuvazi ile ilişkisini şu şekilde tanımlar:

Artık bir zümre değil, bir sınıf olduğu basit gerçeğinden yola çıkarak, burjuvazi kendisini bundan böyle yerel çapta değil ulusal çapta örgütlenme ve ortalama çıkarlarına genel bir biçim verme zorunluluğunda görür. Bu genel biçim devlettir ve burjuvazinin hem iç hem de dış araçlarla, mülkiyetinin ve çıkarlarının karşılıklı güvencesi için zorunlu olarak benimsediği örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir.

Diğer yandan bu eserde sivil toplum-devlet ikiliği varlığını korurken sivil toplum, “üretimin ve karşılıklı ilişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve her zaman devletin ve ayrıca idealist üstyapının temelini oluşturan toplumsal örgütlenme (Marx ve Engels, 2013 [1845], s. 114)” şeklinde tanımlanır. Marx’ın devleti bu şekilde üstyapıya dahil etmesi, onu egemen sınıfın çıkarlarını korumak için kullandığı bir araç olarak görmesine yol açmıştır. “Devlet, her dönemde egemen sınıfın egemenlik koşullarının korunmasını

sağlar. Egemen sınıfın, sahip olduğu şeyden ileri gelen toplumsal gücü, düzenli olarak her çağa özgü devlet tipinde idealist biçimde pratik ifadesini bulur (Marx ve Engels, 2013 [1845], s. 66)”. Bu anlamda devlet, “egemen bir sınıfın bireylerinin onun aracılığıyla kendi ortak çıkarlarını üstün kıldıkları bir biçim”dir (Marx ve Engels, 2013 [1845], s. 116). Benzer şekilde “(burjuva) devlet, burjuvaların dışarıda olduğu kadar içerde de kendi mülkiyetlerini ve çıkarlarını karşılıklı olarak güvence altına almak üzere, zorunluluk yüzünden kendilerine seçtikleri örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir (Marx ve Engels, 2013 [1845], s. 115)”. Bu anlamda Marx ve Engels açısından devlet burjuvanın egemenlik aygıtı olarak tanımlanmıştır ve bu şekilde belirli bir üretim tarzına karşılık gelmektedir. Buna göre modern devlet, vergiler ve devlet borçları nedeniyle özel mülk sahiplerinin egemenliğine girmiştir (Demircioğlu, 2013). “Bu devlet burjuvazinin hem içsel hem de dışsal amaçları nedeniyle, kendi mülklerini ve çıkarlarını karşılıklı olarak güvence altına almak için benimsemek zorunda kaldığı örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir (Marx ve Engels, 2013[1845], s. 65)”.

Marx’ın ilk dönem yazılarında, devlet sivil toplumdan ayrılmıştır. Marx, “*Yahudi Sorunu*” (1844) başlıklı denemesinde sivil toplumu özgürlük ve güvenlik bağlamında ele almaktadır. Marx’a göre (1997 [1844], s. 35), özgürlük hakkının pratik karşılığı özel mülkiyet hakkıdır. Güvenlik ihtiyacı, doğal durumun dışsallığından ortaya çıkmaz aksine güvenlik, sivil toplumun egoizminin garantisidir. Marx, güvenliği sivil toplumun en yüce toplumsal kavramı ve polisin kavramsal hali olarak görür. Güvenlik “toplumun tümünün, yalnızca üyelerinin her birinin kişiliği, hakları ve mülkiyetinin korunmasını garanti altına alma durumunda oluşuna ilişkin polis kavramıdır.” Bu bakımdan “güvenlik kavramı sivil toplumun kendi egoizmini aşmasını getirmez” aksine “sivil toplum egoizminin sigortasıdır (Marx, 1997 [1844], s. 35).”

Marx’ın erken dönem yazılarında devlete yönelik hakim bakış açısı “*Komünist Parti Manifestosu*”nda (1848) değişmiştir. Marx ve Engels, Komünist Manifesto’da devleti formüle ederken şu sözleri kullanır: “Modern devletin yürütme gücü, bütün burjuvazinin genel işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir. Siyasal iktidar da sadece bir sınıfın başka bir sınıfı ezmek için örgütlenmiş gücüdür (Marx ve Engels, 1976 [1848], s. 12, 15)”. Buna göre devlet, özel mülkiyetin haklarını koruyup savunan bir kurum olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu anlamda devlet bir sınıf devletidir ve egemen sınıfın kendisini temsil eder. Bu anlamda Marx, devleti burjuvazinin

mülkiyetlerinin ve çıkarlarının güvencesini sağlayan bir araç olarak görürken güvenliği de sivil toplumun en üst kavramı olarak değerlendirir.

Burjuva devletinin sınıf iktidarının somutlaşmış hali olduğunu ve ancak merkezileşmiş sosyalist devlet tarafından değiştirilebileceğini öngören Marksist devlet teorisinin kaynağı Marx'tan ziyade Engels'in yazılarıdır. Zira Engels, daha sonra, Marx'ın devlet konusundaki görüşlerinin bazılarını sistematik bir şekilde bir araya getirmiş ve geliştirmiştir. Engels, 1884 yılında yayınlanan “*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*” adlı çalışmasında tarihsel olarak devletin ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesine alet olduğunu iddia eder (Engels, 2003 [1884]).

“*Tarihte Zorun Rolü*” (1887-1888) adlı çalışmasında, Engels, zorun rolü, üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişki, işbölümü ve nüfus, özel mülkiyet ile ailenin ve devletin örgütlenmesi arasındaki ilişki, iktidar ve devlet arasında varolan ideolojik bütünlüğü, vb. sorgulamaktadır. Engels'e göre “insanın insan tarafından sömürülmesinin esası, tarihsel bir zor eylemidir ve bu daha güçlü kişi ya da sınıf yararına, sömürücü bir iktisadi sistem yaratmıştır.” Mülkiyet zor üzerine kurulmuştur ve dolayısıyla zorun amacı ekonomik bir çıkar üzerine kuruludur. Zor kendini, ekonomik güç ve sanayi burjuvasının iktidar araçlarını kullanılmasıyla göstermektedir. Zorun iktidarı silah üretimine ve silah üretimi de genel olarak üretime ve dolayısıyla ekonomik güce, ekonomik duruma ve zorun emrinde bulunan maddi araçlara dayanmaktadır. Bu anlamda “zor, ordu ve donanma demektir (Engels, 1979 [1887-1888], s. 8-35)”. Engels sınıflı toplumlarda ekonomik gücü elinde bulunduran egemen sınıfın zor aygıtına da sahip olduğunu ve bu şekilde kitleleri sömürebildiğini ifade eder. Bu açıdan Engels için zor, siyasal iktidar ve egemen sınıflar üretici güçleri kontrol etmek amacıyla kullanması nedeniyle, yalnızca olumsuz bir öge olarak belirir. Ancak zor yalnızca polis, jandarma gibi kolluk kuvvetlerinin kullandığı güçlerden ibaret değildir. Kapitalist toplumda egemen sınıf burjuvazi olduğu için Engels için devlet temel olarak burjuvazinin sınıf çıkarlarının koruyucusu ve düzenleyicisidir (Erdağı, 2013, s. 73-74).

Lenin'in “*Devlet ve Devrim*” (1918) adlı çalışmasına gelinceye kadar Marksist gelenek içinde devlet sorunsalıyla ilgili kuramsal çalışmalara çok sınırlı ölçüde yer verilmiş ve genel olarak devletin toplum üzerinde genişleyen baskı boyutu ön plâna çıkarılmıştır (Bank, 2012, s. 2). Lenin devleti sınıfsal bir temele sahip ve bir baskı aygıtı

olması çerçevesinde irdelemiş ve devlet ve baskı arasında sıkı bir bağlantı kurmuştur. Ona göre devlet, egemen sınıfın bir organıdır. Bir sınıfın başka bir sınıfı tahakküm altına alma aracıdır. Bu anlamda devlet, sınıflar arasındaki çatışmayı hafifleterek, bu tahakkümü yasallaştırıp kalıcı hale getiren bir düzen kurulmasıdır (Yelkenci, 2013, s. 89).

Lenin devleti ezilen sınıfı sömürmenin bir aracı olarak tanımlamaktadır. Ona göre devlet, “sınıfkarşıtlıklarının uzlaşmazlığının bir ürünü ve tezahürüdür. Sınıflar arasındaki karşıtlıklar nesnel olarak uzlaştırılmadığı oranda, her yerde ve her zaman, devlet ortaya çıkar (Lenin, 2003 [1918], s. 15)”. Bu anlamda devletin rolü, “sınıfları uzlaştırmaktır. Devlet, bir sınıf egemenliği organı, bir sınıfın başka bir sınıf üzerindeki baskı organıdır. Sınıflar arası çatışmayı hafifleterek, bu baskıyı yasallaştırıp pekiştiren bir düzenin kurulmasıdır (Lenin, 2003 [1918], s. 15)”. Lenin’e göre devlet yönetmek için vardır. Yönetmek için de insanların iradesini hapishaneler, özel birlikler, ordular, vb. oluşumlarla baskı altına almayı sağlayan özel bir grubun ortaya çıkmasıyla oluşmuştur. Bu anlamda devlet toplumdan doğmuş ancak ona giderek yabancılaşmıştır. Diğer yandan devlet, gücünü ordu ve polisin oluşturduğu bir iktidar alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. “Sürekli ordu ve polis, devlet iktidarının başlıca güç aletleridir (Lenin, 2003[1918], s. 17)”. Bu anlamda devlet, sürekli ordu ve polis gibi şiddeti tekelleştirmek için donanan ve örgütlenen kalıcı uzman gruplarından oluşmaktadır (Lenin, 2003[1918], s. 17). Devlet, hakim sınıfsal çıkarın yasaya ve şiddete dönüşmüş halidir. Bu anlamda devlet, şiddet tekeli elinde bulunduran ve bu nedenle hiçbir yasaya tabi tutulamayan maddi bir aygıt olarak kavranır (Yelkenci, 2013, s. 106).

Sonuç olarak, Marx devleti egemen sınıfın haklarını koruyan bir üstyapı ögesi olarak görürken, Engels kapitalist bir makine, sınıfsal tahakkümün sürmesini sağlayan dışsal, baskıcı bir aygıt olarak görmüş, Lenin ise bu görüşü geliştirerek devleti, ezilen sınıfı sömürmenin bir aracı olarak tanımlamıştır. Bu anlayışa göre (Weberyen yaklaşımla benzer şekilde) devlet, fiziksel şiddet tekeline sahip bir egemenlik aygıtı olarak görülmektedir. Marx’ın ardılları bu görüşleri çeşitli açılardan eleştirerek Marksist devlet kuramını geliştirmişlerdir.

2.1.4.4.1.2. *Burjuvazinin baskı aygıtı olarak devlet*

Marksist devlet teorisi içinde Marx'ın ardından gelen ve Gramsci, Althusser ve Poulantzas'ın oluşturduğu Marksistler devleti burjuvazinin baskı aygıtı olarak değerlendirmektedir.

Gramsci'nin Marksist devlet yaklaşımına göre, devlet, yönetici sınıfın (kendisi aracılığıyla) egemenliğini haklı göstererek koruduğu ve aynı zamanda yönetimi altında bulunanların etkin rızasını da kazandığı pratik ve teorik etkinlikler bütünüdür (Cornoy, 2001, s. 252; Corrigan, Ramsay ve Sayer, 2001, s. 211). Gramsci'ye göre devlet, burjuvazinin baskı aygıtından ibaret değildir, devlet aynı zamanda burjuvazinin üstyapıdaki hegemonyasını da içerir. Gramsci iki ana üstyapısal düzey belirler: sivil toplum ve siyasal toplum (yani devlet).

Bu iki grup bir yandan egemen grubun toplum üzerinde uyguladığı hegemonya işleviyle diğer yandan da doğrudan devlet ve yasal hükümet aracılığıyla uygulanan doğrudan tahakküm veya komutaya karşılık gelir (Gramsci, 2003 [1959], s. 12).

Gramsci, devletin baskıcı bir varlık olduğunu savunmakla birlikte, bunu yasa koyucuları ve diğer baskı aygıtları ile sağladığını iddia eder. Ona göre devlet, “kitleleri belirli bir ekonomi ve üretim tipine uyumlu şekilde kontrol etmekle görevli bir baskı aygıtıdır” ve yönetici sınıf, diğer sınıflar üzerinde hegemonyasını yitirmiş bile olsa, onlar üzerindeki tahakkümünü sürdürmesini sağlayan baskıcı aygıtlar (polis, ordu) üzerindeki denetimini koruduğu için iktidarı elinde tutabilmektedir (Gramsci, 2003 [1959], s. 320-321). Bu anlamda yönetici sınıfın sahip olduğu zor, halk kitlesi üzerinde rızayı tesis etmek ve onları itaatkar hale getirmek için baskıcı bir aygıtın kullanımını gerektirir. Hegemonya ise yöneten sınıfın entelektüel, etik ve siyasi liderliği ile bağımlı sınıfın rızası arasında bir işbirliğini gerektirmektedir. Bu anlamda hegemonya yönetici sınıf çıkarlarından fedakarlık yapmaksızın, hakim sınıfın uzun dönemli temel çıkarlarına hizmet eden çıkarların meşru kılınması için gerekli desteğin örgütlenmesine referansta bulunur (Jessop, 2008, s. 77-78).

Gramsci'ye (2003 [1959], s. 310-311) göre, hegemonyanın politik ayağını devlet, kültürel ayağını ise sivil toplum oluşturur. Buna göre devlet, toplumdan bağımsız ve onun üzerinde mutlak güce sahip bir varlık değildir. Tam aksine bağımlı sınıf üzerindeki hegemonyanın sürdürülmesi sürecinde oluşmuş bir araçtır. Devlet eyleminin özelliği,

Gramsci'nin belirttiği gibi, "zorlamayla desteklenen rıza"dır ve devlet gerçek anlamda kontrolü ancak Gramsci'nin ifadesiyle "zorlamayla desteklenen rıza" ile gerçekleştirebilir (Pierson, 2014, s. 45). Dolayısıyla modern devletin ortaya çıkışıyla birlikte devletin topluma nüfuz etme ve onu örgütleyebilme gücünü artırmaya yönelik uğraşlar da daha fazla önem kazanmıştır.

Özetle, hegemonya kavramı aracılığıyla Gramsci, toplumsal denetimin güç ve rızanın birleşimiyle sağlandığını vurgulamaktadır. Bu noktada Gramsci toplumsal denetimin baskıcı tarafını devlet kurumlarıyla ilişkilendirirken, rızaya dayalı denetimin sivil toplum kurumlarıyla türetildiği gösterir. Egemen sınıf diğer sınıflar üzerinde uyguladığı rızayı zor tehdidi ile sağlasa ve bu zor sivil toplumdan ziyade devlet aracılığıyla uygulansa bile, bunun meşruiyeti geniş halk kesimlerinin bilinçli ve gönüllü rızasına dayanmaktadır (Ransome, 2011, s. 190-191). Gramsci, kendi hegemonya anlayışında, egemen sınıfın yönetmek için yalnızca devletin baskı gücüne ya da doğrudan ekonomik gücüne başvurmak zorunda olmadığını görmüş ve sivil toplum ve devlette açığa çıkan hegemonya aracılığıyla yönetilenlerin egemen sınıfın inançlar sistemini ve toplumsal, kültürel ve ahlaki değerlerini paylaşmaya ikna edilebildiğini belirtmiştir (Cornoy, 2011, s. 274).

Louis Althusser (2000, s. 33-35), devletin baskıcı bir varlık olduğu ve bu baskıyı çeşitli aygıtlar vasıtasıyla sağladığını iddia etmektedir. Bu aygıtlar devletin baskı aygıtları (DBA) ve ideolojik aygıtları (DİA) olmak üzere iki şekilde işlemektedir. Buna göre Althusser DBA'nı tanımlarken, şiddet tekelinin yanında bir dizi aygıttan söz etmektedir. Bu anlamda Althusser devlet kuramını geliştirirken devletin baskı aygıtının yanında yer alan ancak onunla karıştırılmaması gereken ideolojik aygıtlardan da söz etmektedir. DBA'nı hükümet, yönetim, polis, ordu, mahkemeler ve hapishaneler, oluştururken; DİA'nı din, eğitim, aile, kültür, siyaset, medya vb. kurumlar oluşturmaktadır. Althusser için DİA egemen sınıfların egemenliğini güvence altına alan karmaşık ve yaygın iktidar karmaşasını ifade etmektedir. Bu anlamda DBA zor kullanarak işlerken DİA ideoloji aracılığıyla işlemektedirler. Althusser'e göre, kapitalist sistemin sürdürülmesinde güçten ziyade, DİA'nı meydana getiren aile, okul, din, medya ve diğer kültürel kurumların rolü daha büyüktür. Çünkü "bütünüyle baskıya dayanan hiçbir aygıt yoktur (Althusser, 2000, s. 35)." Bu bağlamda ideolojik aygıtlar yönetici sınıfın hegemonyasını sürdürmesine yardımcı olmaktadır ki bunu devletin baskı aygıtının zor kullanmasına gerek kalmaksızın

sağlamaktadır. Bu şekilde ideolojik aygıtlar devletin zor kullanarak meşruiyetini artırmasını sağlarken, bu yönüyle de karşı konulması daha zor ve daha tahakkümcü bir yapının oluşmasını sağlamaktadır.

Ortodoks Marksizm içerisinde devlet, açıkça baskıcı bir aygıt olarak tanımlanmaktadır. Kapitalist üretim tarzında devlet, egemen sınıfın işçi sınıfı üzerindeki egemenliğini ve sömürüyü güvence altına alan bir baskı makinesidir. Althusser’e göre bu özelliğiyle devlet, bir aygıt olduğunu gösterir. Devlet aygıtı kavramı, varlığı ve zorunluluğu yalnızca hukuksal pratik (yani polis kuvvetleri, mahkemeler, hapishaneler) üzerinden tanınan, özelleşmiş bir aygıt değil, aynı zamanda, son kertede, polis kuvvetlerinin yanı sıra ek bir baskı gücü olarak orduya da gönderme yapar. Diğer yandan devlet aygıtını elinde bulundurmanın temeli ideolojik aygıtlara da sahip olmaya dayanır. Althusser (2000) devletin baskı aygıtı ile ideolojik aygıtı arasında ayrım yapılması gerektiğini belirtir. Ona göre en temel ayrım baskı aygıtının şiddet kullanarak, ideolojik aygıtın ise ideoloji kullanarak işlemeleridir. Devletin (baskı) aygıtı “zor kullanarak” işler, oysa ideolojik aygıtlar “ideoloji kullanarak işlerler (Poulantzas, 2006, s. 33-34).”

1970’li yıllarla beraber devlet çalışmaları, devletin “hakim sınıfın basit bir kurumsal aygıtı” olduğu yönündeki determinist ve indirgemeci görüşe eleştirel bir tepki olarak şekillenmiştir. Kendisini yapısal Marksist olarak tanımlayan Nicos Poulantzas, devleti bir yapı olarak ele almış ve devlet içerisindeki “sınıf fraksiyonları” ile “iktidar bloku”nun işleyişi üzerine “bir devlet teorisi” ortaya çıkararak, sosyolojik analizlere girişmiştir (Çobanoğlu, 2014).

Poulantzas, “Devlet, İktidar ve Sosyalizm” (1978) adlı çalışmasında Althusser’in de etkisiyle devleti salt baskı aygıtıyla sınırlı olmayan aynı zamanda ideolojiyi de kullanan bir aygıt olarak görür. Ona göre devletin, üretim ilişkileri ve toplumsal sınıfların sınırlarının belirlenmesinde kurucu bir role sahip olmasının nedeni örgütlenmiş fiziksel baskıyla sınırlı olmamasıdır. Devlet fiziksel baskının yanı sıra egemen ideolojiyi örgütleyerek ideolojik bir rol de oynar. İdeoloji, “toplumsal pratiklerin bütünü içinde çimento görevi görür.” Diğer bir ifadeyle devlet, siyasi üstünlüğü yalnızca baskı, güç ya da doğrudan şiddet kullanarak yeninden üretmez; bununla birlikte şiddeti meşrulaştıran ve diğer sınıfların siyasi iktidar karşısında işbirliğini sağlayan ideolojiyi –egemen ideoloji- de kullanır. Egemen ideoloji devlet aygıtında cisimleşmekle birlikte devletin

rolü bu ideolojiyi geliştirmek, aşlamak ve yeniden üretmektir. Devlet yeniden üretme işini ideolojik aygıtları aracılığıyla yapmaktadır. Diğer yandan egemen ideoloji meşru fizik şiddet uygulama işini üstlenmiş olan aygıtların (ordu, polis, adalet-hapishane, vs.) örgütlenmesini de sağlamaktadır (Poulantzas, 2006, s. 31-32).

Poulantzas’a göre devlet, yalnızca baskı, güç ya da açık şiddet kullanarak üstünlük sağlayamaz, şiddeti meşrulaştıracak ideolojiye de ihtiyaç duyar. Ancak bu noktada devletin baskıcı rolünün de önemszenmesi gerekir. Devlet, sahip olduğu fiziki şiddet gücünü tehdit ve cezalandırma yoluyla ortaya koyar. Bu noktada, yasa, devletin uyguladığı meşru şiddetin ve baskıcı düzenin ayrılmaz bir parçası, “örgütlenmiş siyasi şiddetin kodu”dur. Fiziksel şiddet, geçmişte olduğu gibi, iktidar ve tahakküm oluşturmada oldukça önemli bir belirleyicidir (Jessop, 2008, s. 252-253).

Özetle, Marksizm içerisinde sistematik bir devlet teorisinin gelişimi inişli çıkışlı bir süreci içermektedir. Marksist teori içerisinde devleti ekonomik altyapıya indirgeyen görüşler determinist bir anlayışla onu burjuvazinin bir baskı aygıtı olarak görürler. Özellikle Engels ve Lenin’de şekillenen bu görüş devleti egemen sınıfın çıkarlarını korumak için zor kullanan bir “kapitalist makine” olarak tanımlamaktadır. Daha sonra geliştirilen görüşler ise devletin burjuvazinin baskı aygıtı olma rolünü kabul ederken yalnızca zor/baskı gücünün iktidarı kurma, koruma ve sürdürme için yeterli olmayacağını dolayısıyla “zorlamayla desteklenen rıza”ya da ihtiyaç duyduğunu belirterek ideoloji ve hegemonyanın gücüne vurgu yapılmıştır. Bu anlamda devlet, mevcut sınıflar üzerinde yalnızca baskı, güç ya da doğrudan şiddet kullanılarak hakimiyet kuramaz, şiddeti meşrulaştıracak ideolojiye de ihtiyaç duyar. Ancak yine de baskı ve şiddet kapitalist devletin temel özelliklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda kapitalist devlet hakimiyetini çeşitli aygıtlar (polis, ordu, mahkemeler, vb.) vasıtasıyla uyguladığı “zorlamayla desteklenen rıza” ile kurmaktadır. Rıza ise başta güvenlik söylemleri olmak üzere farklı şekillerde sağlanmaktadır. Marksist devlet teorisi bu tez açısından, burjuvazinin baskı aygıtı olarak devlete ve aynı zamanda devletin hakimiyetini güçlendirmek için bir yandan zor gücüne bir yandan da rızaya ihtiyaç duyarken güvenliği de hem baskı hem de rıza oluşturmak için kullanmasına vurgu yapması, bu bağlamda da konuya devlet-zor-sermaye ilişkisi üzerinden yaklaşması açısından önem taşımaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Marksistler konuya devlet-güvenlik-zor kavramları bağlamında yaklaşmaktadır. Buna göre güvenliği sağlamakla görevli kurumlar olan polis,

ordu ve mahkemeler aynı zamanda devletin zor ve baskı aygıtlarını da temsil etmektedir. Sonuç olarak, Marksist çalışmaların güvenlik alanında yaşanan dönüşümlere ilişkin çözümlemeleri, süreci siyasal ve sınıfsal bağlamı içinde anlamamıza yardımcı olan önemli tespitler içermelerinin yanı sıra Marksist devlet kuramları, devletin zor aygıtlarının ikircikli ve çelişkili sınıfsal içeriğini gözden kaçırmakla (Bedirhanoglu, vd. 2016, s. 30) eleştirilmektedir. Marksist devlet kuramları, devletin zor yapılanmasını, kapitalist düzende sermaye hegemonyasını tesis eden ideolojik ve rızai süreçler yetersiz kaldığında devreye sokulan bir destek mekanizması olarak anlama eğilimindedir.

2.1.4.4.2. Eleştirel yaklaşım

Eleştirel güvenlik çalışmaları güvenlik alanında yaşanan dönüşümleri üç başlık altında irdelemektedir: (1) Kapitalist devletin zor yapılanmasında neoliberal dönemde yaşanan değişimlerin *toplumsal bağlamına* odaklanarak; (2) neoliberal dönüşüm sürecinin neden olduğu sosyo-ekonomik krizlerin siyasi düzlemde yönetilme biçimine ve *devletin güvenlik yapılanmasının dönüşümüne* odaklanarak ve (3) devletin polislik işlevi bağlamında sivil toplumdaki düzen karşıtı öğeleri bastırmak ve etkisizleştirmek üzere hayata geçirdiği stratejilere odaklanarak. Bu anlamda eleştirel yaklaşım çerçevesinde devlet, güvenlik alanında yaşana dönüşüm ve değişimler üzerinden edindikleri otoriter, güvenlikçi ya da neoliberal cezai nitelikleri açısından ele alınmaktadır. Eleştirel yaklaşım içerisinde güvenlik alanında yaşanan dönüşümlerin toplumsal bağlamına odaklanan Wacquant'ın “neoliberal cezai devlet” (2008b; 2010), devletin güvenlik yapılanmasının dönüşümü açıklamak için 11 Eylül'ü temel alan Boukalas'ın “otoriter devlet” (2008) ve devleti polislik işlevi çerçevesinde tanımlayan ve güvenlik alanında yaşanan dönüşümü sermaye-güvenlik ilişkisi üzerinden ele alan Neocleous'un “devlet-odaklı yaklaşım”ı (2015) ele alınacaktır.

2.1.4.4.2.1. Neoliberal cezai devlet

Güvenlik alanında yaşanan dönüşümlerin toplumsal bağlamına odaklanan Löic Wacquant, bu dönüşümleri neoliberalizmin yükselişi bağlamında ele almaktadır. Wacquant, çalışmalarında büyük oranda 1970'lerin sonundan itibaren özellikle ABD'de yoksulluğun suçlulaştırılması (2001; 2003; 2009), polisin militerleşmesi (2008b), ceza yasalarının yeniden örgütlenmesi ve hapishanelerin “artık nüfus”u yeniden kapatma

mekanları haline gelmesi (2008a; 2009; 2010) gibi güvenlikle ilgili bir dizi olgusal gelişmeye odaklanmaktadır.

Güvenlik alanında neoliberal dönemde yaşanan değişimlerin toplumsal bağlamına odaklanan çalışmalarında Wacquant (2009), refah devletinin gerilemesiyle birlikte yoksulluk, yoksunluk, eşitsizlik gibi sorunlar ve toplumsal çatışmaların ortaya çıktığını iddia etmektedir. Bununla birlikte yeni dönemde devletlerin yeni bir suç, ceza ve suçla mücadele anlayışı ve buna uygun bir suçlulaştırma politikası geliştirdiklerini belirtmektedir. Wacquant, neoliberal iktisat politikaları sonucunda sosyal refah devletinin geri çekilmesiyle sınıfsal eşitsizlikler ve kutuplaşmaların arttığını ve neoliberal çağda yoksul nüfusun yönetimi için bir devlet stratejisi olarak cezalandırmanın kullanıldığını iddia eder. Buna göre eşitsizlik ve kitlesel yoksulluktan beslenen suç ve şiddet adli süreçte sınıf ve ırk ayrımına, kontrolsüz polis şiddetine ve cezai sistemin daha katı bir hale dönüşmesine tanıklık etmektedir (Wacquant, 2008b, s. 56).

Geçtiğimiz çeyrek yüzyılda ABD ve diğer gelişmiş toplumlarda cezai devletin yükselişe geçtiğini belirten Wacquant, bu yükselişin nedeninin suçtan kaynaklı güvensizlik değil; Fordist-Keynesyen politikalardan vazgeçilmesini takip eden süreçte sosyal güvensizliğin artışına yönelik bir cevap olduğunu iddia eder. Bu artış, sınırlayıcı çalışma rejimi (workfare)¹⁷ ve genişleyici bir hapisane rejimi (prisonfare)¹⁸ ile birleşen yoksulluğun yönetiminde gözlenmektedir (Wacquant, 2008a, s. 9) Onun temel noktası, cezai politikaların davranışı değiştirme ve tutumu rehabilite etme gibi amaçlarla ilişkili olan disiplinci projelerle bugün daha az ilgilendiği ancak bunun yerine yoksulları hapsetme, onları kapatma, izole bölgelerde tutma, onları görünmez hale getirme ve toplumun geri kalanı için bir problem teşkil etme ihtimalini azaltma gibi cezai uygulamalarla daha ilgili olduğu yönündedir (Wacquant, 2009). Bu anlamda Wacquant, eşitsizliklerin sosyal refah uygulamalarıyla geride bırakılması yaklaşımının terk

¹⁷ Workfare kavramı Türkçe çalışmalarda farklı şekillerde çevrilmiştir. Özkazanç (2009, s. 268) kavramı “zorunlu çalışma rejimi” ya da “zorunlu istihdam devleti” şeklinde Türkçeleştirirken, Zabcı (2003, s. 224) “workfare” sözcüğünün Türkçe’de tam bir karşılığı bulunmadığını belirtmiş ve bu nedenle sözcüğü çevirmeden kullanmayı tercih etmiştir. Zabcı kelimenin sözlük anlamını ise şu şekilde açıklamaktadır: “Welfare’in yerine geçen bir sözcük olma özelliği gösteren “workfare” ile hükümetin işsiz insanlara sunduğu kısa vadeli istihdam ve teknik beceri edinme olanakları anlatılmak istenmektedir (Zabcı, 2003, s.224).” Benzer şekilde “workfarism” kavramı ise “çalışma rejimi” ve “çalışma karşılığı refah politikası” şeklinde Türkçe’ye çevrilmiştir (Aygen, 2016, s. 58, 60). Bu çalışmada “workfare” kavramı “çalışma rejimi” olarak çevrilecek ve bu şekilde kullanılacaktır.

¹⁸ Bu çalışmada “prisonfare” kavramı Türkçeye “hapisane rejimi” olarak çevrilecek ve bu şekilde kullanılacaktır.

edilmesiyle birlikte giderek artan katı ve sert güvenlik politikaları ve hapsedme oranlarında görülen muazzam artışla birlikte ortaya çıkan yeni rejimi “neoliberal cezai devlet” olarak tanımlar (Wacquant, 2008b, s. 56; 2010, s. 197). Ona göre, yaşanan neoliberal dönüşüm sonucu ortaya çıkan neoliberal cezai devlet, tüm sınıfları ortak kesen bir güvenlik siyaseti gütmemekte, aksine öncelikle yoksulları hedef almaktadır (Wacquant, 2009, s. xvi, 312). Bu anlamda Wacquant, neoliberal cezai devletin toplumsal zeminini, artan sosyal güvencesizlik, sınıfsal kutuplaşma ve bununla eklemlenen ırksal-mekansal ayrışma olarak tanımlar (Wacquant, 2010, s. 14). Wacquant devleti, Bourdieu’nun “bürokratik alan” kavramından hareketle tanımlar. Buna göre devlet, “monolitik ve koordine olmuş bir birlik” değildir; kamusal iyinin içeriğinin ve biçiminin tanımlanması konusunda toplumsal mücadelelerin gerçekleştiği bir güçler toplamı ve “bürokratik alan”dır. Bourdieu’nun kavramsallaştırmasına dayanarak Wacquant “devletin sağ ve sol eli” metaforunu¹⁹ kullanarak bunlar arasında ayrım yapmaktadır²⁰.

Neoliberal dönemde yaşanan dönüşümü açıklamak için “Fordist-Keynesyen dönemin anaç devlet”inin (nanny state of the Fordist-Keynesian era) karşısına “neoliberalizmin baba devleti” (daddy state of neoliberalism) metaforunun yerleştiren Wacquant’a göre, ödevlere haklardan daha fazla öncelik veren, destek vermek yerine yaptırım uygulayan bu yeni eril “baba devlet” sayesinde “başbelası yoksulların” denetimi ve boyun eğdirilmesi mümkün olacaktır. Wacquant, aynı metafora yaslanarak, polis kurumunun devlet mimarisinde öne çıkmasını da “devletin yeniden erilleşmesi” (remasculinization of the state) süreci (Wacquant, 2009: 15, 290; 2010, s. 201) olarak tanımlamaktadır. Wacquant bu kavramla devletin 1945 sonrası Keynesyen dönemde

¹⁹ Bourdieu “*Devlet Üzerine*” (2012) adlı eserinde devletin sağ ve sol elinden (the Left hand and the Right hand of the state) bahseder (2015, s. 437). Buna göre devlet içinde cinsiyete dayanan bir işbölümü vardır. Sağ el paternalisttir. Bu el kontrol eder, disipline sokar, kıt kaynakları idare eder. Ordu, polis, hapisane gibi sistemlerdeki görevlerin İskandinav ülkelerinde bile erkekler tarafından yapıldığı, bu gibi işlerin erkeklere özgü olarak değerlendirildiği görülmektedir. Devletin sol eli ise bakan, besleyen, koruyan –bir nevi dişi- eldir. Bu el, barınma, sağlık, eğitim gibi hizmetleri yerine getirir, iş hukukunu düzenler. Bourdieu, devletin bugün yeniden kurulmasının sağ ve sol eller arasında bir mücadele olarak görülebileceğini iddia eder. Bu anlamda neo-liberal devrim, sağ elin sol eli kontrol etmeye çalışması, hatta bertaraf etmesi olarak değerlendirilebilir (Bozçalı, vd., 2007).

²⁰ Buna göre, iş kanunları, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve sosyal konutlar yoluyla bireyleri destekleyen ve piyasada yer almak için gerekli olan kültürel ve ekonomik sermayeden yoksun olan sosyal kategorileri koruyan “devletin sol eli” (dişi olan) ile bütçe kesintileri, ekonomik düzenleme ve teşvikler –Wacquant’ın polis, ceza infaz kurumları ve mahkemeler gibi cezai aygıtları da eklediği- düzenleme ve aygıtlar yoluyla yeni bir ekonomik, neoliberal disiplini destekleyen “devletin sağ eli” (eril olan) arasında ayrım yapar (Wacquant, 2009, s. 289; 2010, s. 200-201).

kazandığı koruyucu ve kollayıcı özelliklerini neoliberal dönemde nasıl yitirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

“*Punishing the Poor*” (2009) adlı eserinde özellikle ABD’nin yoksulluk yönetiminin değişen doğası üzerine yoğunlaşan Wacquant, son yıllarda 1960’lı yılların liberal sosyal politikalarından vazgeçildiğini yoksul nüfusun yönetilmesi için daha cezai bir yaklaşım benimsendiğini iddia etmektedir (Wacquant, 2009, s. 82). Wacquant, yeni bir rejimin ortaya çıktığını iddia eder ki bunu “sosyal güvencesizlik yönetimi” olarak adlandırır (Wacquant, 2009, s. 195). Bu yeni rejim, endüstriyel gerileme ve işgücü piyasalarında yaşanan içe patlama ve ilişkili marjinalite biçimlerini göstermek için refah ve ceza adaleti politikalarını bütünleştirmektedir. Buna göre, neoliberal cezai devlet kentlerin çeperlerinde ve gettolarda yaşayan marjinalleştirilmiş ve aynı zamanda suçlulaştırılmış (criminalization) yoksul kesimleri ırk ve sınıf politikaları çerçevesinde, ceza infaz sistemi yoluyla denetim ve gözetim altında tutulmaktadır. Bu noktada Wacquant devletin, şehrin marjinal bölgelerinde yaşayan “yoksullar için çifte düzenleme” yaptığını belirtir. Bu düzenleme kısıtlayıcı çalışma rejimi ile genişleyici hapisane rejimini bütünleştirir ki bu bütünleştirme neoliberal (cezaî) devletin kurumlaşmasına katkıda bulunur (Wacquant, 2009, s. 108, 286).

Wacquant (2009, s. xi-xix), kapitalist sistem içerisinde gelineen neoliberal aşamada yoksulluğun cezalandırıcı düzenlenişi çerçevesinde, polis teşkilatının genişletilmesi, mahkemeler ve ceza infaz kurumlarının artmasının suça karşı duyulan güvensizliğe değil, ücretli emeğin sıradanlaştırılması ve etno-ırksal (ethnoracial) düzenin bozulmasından kaynaklanan toplumsal güvencesizliğe verilen bir cevap olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, devletin neoliberal yeniden yapılanması sürecinde güvenlik aygıtlarının ve devletin zora dayalı politikalarının güçlendiğini ve militarize bir hal aldığını belirten Wacquant, Amerika’da hipergetto, Brezilya’da favelas ve Fransa’da banliyö örneği üzerinden hareket ederek günümüzün derinleşen güvencesizlik ve artan cezalandırma, suçlulaştırma ve kapatma pratiklerinin, yoksulların hem çalışma hayatı, hem suçlulaştırma pratikleri içinde çift taraflı denetime tabi olduğu bir devlet formu yarattığını ileri sürmektedir (Wacquant, 2007; 2008b; 2009).

Neoliberal dönemde devletlerin sosyal refah ve zor uygulamalarının giderek iç içe geçtiğini belirten Wacquant, devletin yoksula yardım ve ceza, kapatma işlevlerinin

günümüz koşullarında yeniden bir araya gelmesiyle cezalandırmanın yoksullar üzerinde bir yönetim stratejisi olarak uygulamaya konulduğunu iddia eder. Buna göre çalışma rejimi ve hapisane rejimi birlikte, ekonomik eşitsizliklerin ve sosyal güvencesizliğin derinleşme çağında “yoksulluğun çifte düzenlenmesini” sağlamaktadır (Wacquant, 2009, s.119-129).

Neoliberal dönemde devletin polislik faaliyetlerinin güçlendiğini ve kapsamının giderek genişlediğini belirten Wacquant, polisin hem devlet hiyerarşisi içinde hem de yetkileri itibarıyla güçlendiğini ve toplumsal düzeni sağlamada giderek daha fazla militarize hale gelerek, askeri yöntemlere başvurma yoluna gittiğini iddia etmektedir. Özellikle ABD’de örneğinde polisin “sıfır hoşgörü ilkesi” ve “kırık camlar”²¹ efsanesi çerçevesinde hareket ettiğini belirten Wacquant, bu eğilimin dünya çapına yayıldığını ve suç kontrolünde etkili bir şekilde kullanılmaya başlandığını ifade etmektedir. Örneğin güçlü devletçi geleneklere sahip Avrupa toplumları da düşük gelirli bölgelerde toplumsal düzensizliği kontrol altında tutmak için hapsedmeyi değil, polisiye uygulamaları etkili bir şekilde kullanmayı tercih etmektedir (Wacquant, 2008a, s. 12, 16; 2009, s. 4, 33).

Wacquant’ın neoliberal cezai devlete yönelik tespitleri güvenlik alanında yaşanan dönüşümleri açıklamak açısından önem taşımakla birlikte birkaç noktadan eleştiriye uğramıştır. Bu eleştiriler yeni çalışma ve hapisane rejiminin temel aktörlerinin tanımının muğlak kaldığı ve neoliberal devlet modelinin büyük oranda ABD örneğini temel aldığı (Mayer, 2000) şeklindedir.

2.1.4.4.2.2. Otoriter devlet

Eleştirel güvenlik çalışmaları içerisinde devletin güvenlik aygıtlarında yaşanan dönüşümü Poulantzas’ın “otoriter devletçilik” tartışması çerçevesinde ele alan Boukalas,

²¹ Kırık camlar teorisi, Düzensiz davranışları suç korkusu, suç potansiyeli ve Amerikan şehirlerindeki çürümeyle ilişkilendirmektedir. Siyaset bilimci James Wilson ve kriminolog George Kelling 1982 yılında yayınladıkları “Broken Windows” başlıklı makalede semt politikalarının, düzenin korunması ile suç işlemenin önlenmesi arasındaki bağın açık biçimde anlaşılmasına dayanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Buna göre suçla mücadele etmede en önemli yöntem, suçtan önce toplumsal düzensizlikle mücadele etmektir. Örneğin teoriye adını veren kırık pencereler imgesi, küçük düzensizliklerin daha büyük düzensizliklere ve ciddi suçlara davetiye çıkarabileceğini göstermektedir. Teoriye göre, kamuya açık yerlerdeki düzensiz davranışların (her türlü küçük kırıp dökme eylemi, dilencilik, serserilik ve benzeri) denetim altına alınması halinde ciddi suçlarda kayda değer bir azalma olacağı iddia edilmektedir (Marshall, 1999, s. 403)

bu çerçevede 11 Eylül'ü ve sonrasında çıkarılan hukuki düzenlemeleri eleştirel bir okumaya tabi tutmaktadır (Boukalas, 2008).

ABD'de 11 Eylül olayları sonrasında çıkarılan terörle mücadele yasaları üzerinden devlet ve sermaye arasında nasıl ayrıcalıklı bir ilişki kurulduğuna (Boukalas, 2008; 2014) değinen Boukalas'a göre, terörle mücadele politikasının sermaye birikimine en açık katkısı, ekonomide kendine özgü yeni bir sektörün inşasıdır: iç güvenlik sektörü. Bu yeni sektör silahlanmadan ilaç sektörüne, finanstan bilişim sektörüne kadar mevcut sektörleri güvenlikle ilgili alanlara yönlendirerek yeni bir alan oluşturmuştur (Boukalas, 2014, s. 60).

Devletin güvenlik aygıtlarında yaşanan dönüşümü açıklamak için 11 Eylül'ü temel alan Boukalas, 11 Eylül sonrasında ABD'de polislik faaliyetlerinin de değiştiğini ve bu kapsamda başlatılan “teröre karşı savaş” süreci içerisinde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle polisin devletin kurumsal hiyerarşisinde merkezi bir konuma geldiğini iddia eder. Bu düzenlemelerle birlikte polisin iktidar alanı merkezileşirken, takdir yetkisi artmış ve istihbarat temelli polisliğin kapsam ve yetkileri genişlemiştir (Boukalas, 2008, s. 35). Diğer yandan çıkarılan terörle mücadele yasalarıyla birlikte terörizm kavramı yeniden tanımlanmış (Boukalas, 2014, s. 64) ve muğlak bir terör kavramı burjuva hukukunun tanımlayıcı unsuru haline gelmiştir (Boukalas, 2008, s. 35).

Terörle Mücadele Yasasıyla birlikte “teröre karşı savaş” nosyonu yeniden tanımlanmış ve belirli bir şüphelinin suç faaliyetinde bulunduğuna inanmak için “makul şüpheler” (reasonable suspicion) veya “olası neden” (probable cause) esas alınmıştır. Vatanseverlik Yasası ise vatandaşların güvenlik mekanizması (policing mechanism) tarafından denetimsiz bir gözetim ve kovuşturma sürecine tabi tutulmasına olanak sağlamıştır (Boukalas, 2008, s. 34). Terörle Mücadele Yasasının sağladığı imkânlarla birlikte polislik/güvenlik mekanizması (policing mechanism) bir yandan suça karşı sınırsız bir istihbarat imkânına sahip olurken, diğer yandan suç gerçekleşmeden önce takip etme imkanına sahip olmuştur. Yasa kapsamında yeni bir saldırı durumunda müdahalede gecikmemek için güvenlik aygıtlarının her türlü istihbarata tam erişimi sağlanmaktadır (Boukalas, 2008, s.35). Bu anlamda Terörle Mücadele Yasası yargıyı “terörizm” soruşturmalarının dışına çıkarmış; güvenlik faaliyetlerini önleyici, istihbarat temelli bir faaliyete dönüştürmüş, gözaltı ile suç şüphesini artırmış; cezai hükmü hukuka

aykırı hareketten ayırmış ve özellikle suçu terörle mücadelenin merkezine yerleştirmiştir (Boukalas, 2016, s. 45).

Terörle Mücadele yasasıyla birlikte yalnızca güvenliğin normal yapısı değişmekle kalmamış aynı zamanda sadece şüpheli bireyler değil hemen herkes “makul şüpheli” konumuna gelmiştir. (Boukalas, 2008, s. 35). Böylelikle güvenlik faaliyetlerinin suçu oluşmadan önce cezalandırmaya odaklanması, bütün nüfusun potansiyel suçlular olarak devasa istihbarat ağına takılmasına yol açarken bu durum, suçluluk faraziyesinin herkes için *de facto* yürürlükte olduğuna işaret eder (Boukalas, 2016, s. 46).

Boukalas devleti kendi irade ve gücü olan egemen bir öznellik olarak değil, toplumsal bir ilişki olarak kavramsallaştırır. Buna göre devlet, toplumsal dinamiklerin bir yaratımı, bu dinamiklerin gerçekleştirildiği bir alan ve bu alandaki önemli bir faildir. Devletin kurumları belirli toplumsal güçlerin diğerleri üzerindeki hükmünün yeniden üretimine tekabül eder. Devlet, iktidarı elinde bulundurmaz, aksine devlet iktidarı, devlet kurumları tarafından dolayımlanan toplumsal dinamiklerin yoğunlaşmış halidir (Boukalas, 2016, s. 54).

Günümüz ABD’sinin geldiği biçimi “otoriter devletçilik” tartışması içerisinde değerlendiren Boukalas, 11 Eylül sonrasında devletin güvenlik mekanizmalarında yaşanan dönüşümle birlikte ortaya çıkan şeyin bir olağanüstü hal değil, burjuva demokratik devletin otoriterleşmesi olduğunu iddia etmekte ve bu bağlamda güvenlik aygıtlarında yaşanan dönüşümleri analiz etmek için Poulantzas’ın “otoriter devletçilik”²²

²² Otoriter devletçilik kavramı, N. Poulantzas tarafından 1970lerin sonunda Keynesyen-refah devletin, içinde bulunduğu krize karşı koyma amacı güden değişimleri ifade etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu değişimin genel yönelimi ve otoriter devletçilik biçiminin ayırt edici özelliği demokratik özgürlüklerin ve daha genel anlamda halkın devlet iktidarını etkileme kapasitesinin kısıtlanmasıyla birlikte, toplumsal hayat üzerinden genişletilmiş ve yoğunlaştırılmış devlet kontrolünün sağlanmasıdır. Otoriter devletçilik, çeşitli otoriter özellikleri birleştiren ve kalıcılaştıran kapitalist devletin olağan biçimidir (Boukalas, 2016, s. 57). Bu anlamda Boukalas, devletin otoriterleşme sürecini birbirini izleyen üç aşamada açıklamaktadır. 1970’lerde hayata geçirilen ilk aşamada otoriter devletçilik, yasamadan yürütmeye doğru yetki transferi ve bu transferin yürütmenin tepe noktasında yoğunlaşması, böylece yönetim fonksiyonlarının başkan ya da kabine tarafından tekelleştirilmesiyle belirginleşir. Bu dönemde parlamentolar geriler, partilerin tabanlarıyla bağı kopar ve dolayısıyla parlamenter demokrasinin ulusal temelleri zayıflarken, baskı sertleştirilir. Kolluk faaliyetleri bireyin “düşünce yapısı”yla başlar ve “denetim cezai eylemden suça sebebiyet veren durumlara, patolojik vakalardan patojenik kuşatmalara doğru kayar”; böylece önleyicilik, bir kolluk stratejisi olarak devreye girer (Boukalas, 2016, s. 57-58).

Neoliberal hegemonyanın ivme kazandığı 1990’lı yılları kapsayan ikinci dönem temel olarak emek piyasasının esnekleştirilmesini ve sosyal refah uygulamalarının kısıtlanmasını hedeflemektedir (Boukalas, 2008, s. 39). Bu dönemde aynı zamanda kolluk faaliyeti de değişmiş ve kolluk, giderek yönetim organları tarafından belirlenir hale gelmiştir (Boukalas, 2016, s. 59). Otoriter devletçiliğin son aşaması ise özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan ve ABD’de ulusal güvenlik (homeland security) rejiminin tesisi

kavramını kullanmaktadır (Boukalas, 2008, s. 39)²³. Otoriter devletçilik kavramı, N. Poulantzas tarafından 1970lerin sonunda Keynesyen-refah devletinin, içinde bulunduğu krize karşı koyma amacı güden değişimleri ifade etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu değişimin genel yönelimi ve otoriter devletçilik biçiminin ayırt edici özelliği demokratik özgürlüklerin ve daha genel anlamda halkın devlet iktidarını etkileme kapasitesinin kısıtlanmasıyla birlikte, toplumsal hayat üzerinden genişletilmiş ve yoğunlaştırılmış devlet kontrolünün sağlanmasıdır. Otoriter devletçilik, çeşitli otoriter özellikleri birleştiren ve kalıcılaştıran kapitalist devletin olağan biçimidir (Boukalas, 2016, s. 57).

Sonuç olarak Boukalas, otoriter devletçiliğin melez doğasının artık ikili bir iktidar şekli aldığını belirtir: hakim sermaye çevreleri için normal-demokratik bir devlet ve geri kalan herkes için olağanüstü-diktatoryal bir devlet (Boukalas, 2016, s. 61). Boukalas'ın otoriter devletçilik çalışmalarında, 11 Eylül sonrasında devletin güvenlik mekanizmalarında yaşanan dönüşümle birlikte ortaya çıkan şeyin bir olağanüstü hal değil, burjuva demokratik devletlerinin otoriterleşmesi olduğunu iddia etmesi ve bu bağlamda güvenlik aygıtlarında yaşanan dönüşümleri analiz etmek için “otoriter devletçilik” kavramını kullanması bu tez açısından önemlidir.

Boukalas'ın otoriter devletçiliğe yönelik tespitleri, teröre karşı savaş söylemi çerçevesinde polisliğin güçlenmesini ortaya koyması açısından önem taşımakla birlikte, polisin güçlenmesinde 11 Eylül'ü kırılma noktası olarak kabul etmekle ve kapitalizmin ilk gelişim dönemlerinden bu yana polisin baskıcı ve otoriter yanını görmemekle (Bedirhanoğlu, vd., 2016, s. 26) eleştirilmektedir.

bağlamında tanımlanmaktadır (Boukalas, 2008, s. 39). Bu aşama devletin toplum üzerindeki zora dayalı denetiminin şiddetli genişlemesini içerir. Otoriter devletçilik şu niteliklerle belirginleşir. Yasamanın müzakereye dayalı işleyişi ve mantığı ciddi şekilde altüst olur. Öyle ki, neredeyse yürütmenin özel bir komitesi gibi işlemeye başlar. Yargının kolluk üzerindeki kontrolü kalkar ve soruşturmalar üzerindeki denetimi sona erer. Özünde, terörle mücadelenin merkezinde yer alan öznel suç kategorileri üretilir. Buna ek olarak, ceza hukukunda suçu gerçekleşmeden önce soruşturmayı öngören önleyiciliğe doğru bir dönüşüm yaşanır. Bu sadece hukuk devletinin paramparça olduğunu değil ama aynı zamanda hukuk sisteminin işlevini ve mantığını kaybettiğini gösterir. Hukuk, idarenin kendi siyasal amaçları uğruna iradi olarak kullanabileceği basit bir araca dönüşür. Önleyiciliğe dönüş ve ceza soruşturmasının şüpheden ayrıştırılması, herkesin işlenmemiş suçların şüphelisi olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kolluk faaliyetleri de istihbarat temelli bir hal alır ve istihbarat bütün bireylerin bütün etkileşimlerini toptan kuşatmanın yollarını arar hale gelir (Boukalas, 2016, s. 59).

²³ Üzerine kurulu olduğu ve desteklemek için kurguladıkları birincil toplumsal ilişki esasına göre bir devlet sınıflandırması yapan ve bu bağlamda feodal devlet, doğu despotizmi, teokrasi, imparatorluk, mutlak monarşi, vb. devlet türleri üzerinde duran Boukalas, günümüz ABD'sini, siyaset ve ekonomiyi ayıran yapısı, toplumsal ve siyasal formları sermaye birikiminin güvence altına alınması için örgütlemeye yönelmesiyle belirlenen bir tür olan “kapitalist devlet” olarak tartışmaktadır (Boukalas, 2016, s. 55).

2.1.4.4.2.3. Devlet-odaklı yaklaşım

Güvenlik çalışmalarında devlet-odaklı yaklaşımın öncüsü olan Marc Neocleous, çalışmalarında devleti polislik üzerinden tanımlayarak yeni bir Marksist devlet kuramı geliştirmeyi (Neocleous, 2015, s. 7) amaçlamaktadır. Polisin burjuva toplumunun en önemli kavramlarından birisi olduğunu iddia eden Neocleous, liberal ideolojinin merkezinde yer alan “hukukun üstünlüğü”, “güvenlik”, ve “düzen” gibi kavramları polis tartışmasıyla iç içe ele almaktadır (Neocleous, 2013, s. 27).

Devletten bahsetmeksizin polisin tartışma konusu yapılamayacağını iddia eden Neocleous’a göre, “polisin tarihi devlet erkinin tarihidir” ve “Hobbes’dan Weber’e kadar uzanan, bu erkin zor kullanımından kaynaklandığına dair mutabakat, zor kullanma hakkıyla donatılmış kurumlardan biri olarak polisin, devletin geniş bağlamı içerisinde anlaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Sonuç olarak polis üzerine herhangi bir teori devlet teorisini, devlet üzerine herhangi bir teori de polise dair bir teoriyi içermek durumundadır. Devletten bahsetmeksizin polisi tartışmaya kalkmak, sermayeden bahsetmeksizin ekonomi tartışmaya benzetilebilir (Neocleous, 2013, s. 25-26)”.

“*Toplumsal Düzenin İnşası*” (2000) adlı eserinde, toplumsal düzenin inşasında polisin rolü üzerinde duran Neocleous, polislik kavramını, polislik kurumuna karşılık gelecek şekilde dar anlamda kullanmamakla birlikte, polis kavramının genişletilmiş bir kullanımını teşvik etmeyi amaçlar (Neocleous, 2013, s. 25). Polisin esas görevinin, mümkün olan en geniş anlamıyla “iyi düzeni” sağlamak (Neocleous, 2013, s. 24) olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, “polis iyi düzenin babasıdır (Neocleous, 2013, s. 39)”. Neocleous, polis projesinin merkezinde yoksulluk sorunu olduğunu belirtmekte ve bu nedenle yoksulluğu yönetmeye yönelik sosyal güvenlik (social security) uygulamalarını polislik faaliyeti olarak değerlendirmektedir (Neocleous, 2013, s. 25). Bu anlamda polis tarihsel olarak, düzenin sağlandığı yolu tarif etmek için kullanılmıştır.

Neocleous, polislik kavramının genişletilmesini sadece çözümleme kaygısıyla değil, aynı zamanda liberal yaklaşımın polise ilişkin temel varsayımını eleştirmek amacıyla da önerir. Yazar bu çerçevede liberalizmi, “polisi bütün vatandaşları suçtan eşit bir şekilde koruyan bağımsız, tarafsız bir devlet kurumu olarak sunabilme yeteneğine bağlı olarak, polisin doğasını gizemli hale” getirmekle eleştirir (Neocleous, 2013, s. 30). Ona göre polis, “zenginliğin birikiminin daimi ve olmazsa olmaz hizmetlisidir

(Neocleous, 2013, s. 124)”. Bu nedenle polis, piyasanın disipline edici doğasını hem idare eden hem de bu disiplin sekteye uğradığında müdahale edendir.

Özgürlük-güvenlik dengesine²⁴ de değinen Neocleous, liberalizm için daima en önemli, öncelikli şeyin güvenlik olduğunu, bu durumun da liberalizmin anahtar kavramının özgürlük değil güvenlik olduğunu ortaya koyduğunu iddia eder (Neocleous, 2014a, s. 19, 40). Ona göre, güvenlik “burjuva aklın köşe taşı” konumundadır ve mülkiyetin temelini oluşturan temel mekanizmalardan biridir (Neocleous, 2013, s. 99, 101). Güvenlik, düzen inşa etme faaliyeti olarak çalışır ve “güvenliğe dair bir talep, zorunlu olarak, devlet erkinin geniş bir alanda uygulanmasını davet eder (Neocleous, 2013, s. 131)”.

Nocleous son yıllarda güvenlik karşıtı çalışmalar çerçevesinde “pasifleştirme” (pasification)²⁵ kavramı üzerinde durmaktadır. Devletin polislik işlevinin hayata geçirildiği bir idare biçimi (mode of governing) ya da siyasi teknoloji (political technology) olarak “pasifleştirme” kavramını genel bir açıklayıcı olarak öne çıkarmakta (Neocleous, 2011, s. 193) ve bu kavram üzerinden “savaş ve polis erklerini” ilişkilendirmektedir (Neocleous, 2014b).

Ona göre, polisin anlamı, “barış”, “düzen” ve “güvenlik” fikirleri etrafında örgütlenmiş ve içinde yeni birikim biçimlerinin gelişebileceği, Elias’ın deyimiyle “kalıcı biçimde pasifize edilmiş toplumsal alanların inşası” anlamına gelmektedir. Zira “barış

²⁴ Marc Neocleous’un özgürlük-güvenlik dengesi hakkındaki görüşleri önceki bölümde ayrıntılı olarak tartışıldığı için yeniden değinilmeyecektir.

²⁵ Norbert Elias, “pasifleştirme” kavramını medenileşme ile birlikte ele almaktadır. Ona göre, bir devlet “içinde yaşayan halkın pasifleştirilmesi ve medenileştirilmesi ile ilerlemiştir (Elias, 1992).” Medenileşme davranış kalıplarında bir dönüşüme yol açarken, bu dönüşüm ile birlikte birey ve toplumlar pasifize olmaya başlamışlardır. Elias, Uygarlık Süreci” adlı eserinin ikinci cildinde devletin merkezleşmesi ve şiddet tekeli ele geçirmesi üzerinde durur. Bu merkezleşme ve şiddet tekeli, bireylerin pasifize edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Buna göre, bireylerin öfke, cinsellik ve şiddet gibi güdülerini kontrol altına almaları modern toplumun işleyişi için olmazsa olmazdır (Topuzkanamış, 2010). Elias’a göre medenileşme, kişinin özkontrolünün artmasını sağlarken, şiddet tekelinin devlet tekeline geçmesiyle bizim edilginleştirilmemiz (pasifleştirme), yani insanların birarada ve barış içerisinde yaşamaları, söz konusu olmuştur. Özellikle “bireysel pasifleştirme, -bir çatışmada muhalifimize saldırma ve bir kavgayı başlatma düşüncesinin ne kadar kızgın olursak olalım normal olarak aklımıza gelmemesi olgusu- kişiliğimizin bütün yapısının büyük oranda medenileştirici dönüşümünü göstermektedir (Elias, 1992).” Giddens da benzer şekilde dahili pasifleştirmeden söz eder. Ona göre ise dahili pasifleştirme, devletin şiddet tekeline bağlı olarak, askerileşmesi ile ters orantılı olarak ilerleyen bir süreçtir. Savaşın sanayileşmesi ve buna bağlı olarak savaş araçları devletin elinde toplanmasıyla devlet askerileşmiş, devlet askerileştikçe de halk silahsızlandırılmıştır. Dahili pasifleştirmenin diğer bir aşaması ise, modern devletlerde gündelik hayat içerisindeki şiddetin sürekli olarak azalmasıdır. Modern devlet, askerileştiği ölçüde halkı askeri güç ile yönetmek yerine askeri güç ile desteklenen sivil bürokrasi ve sivil hükümet eliyle yönetmeyi tercih etme yolunu seçmiştir (Giddens, 2008, s. 247-253).

şifreli bir savaşa, pasifize etmek olarak şifrelenmiştir (Neocleous, 2014b, s. 56)”. Bu anlamda pasifleştirmenin merkezinde, polis erkiyle ilişkilendirilen türden pratikler yer alır ki bunlar; toplumsal düzenin inşası, sivil toplum yoluyla güvenlik mitinin yayılması ve barış ve güvenlik mantığı etrafında düzeni sağlamlaştırma çabasıdır. Neocleous’a göre, eğer ki pasifleştirme bir şeyleri maskeleyemeye yarıyorsa bu kesinlikle “polis”tir (2014b, s. 59).

Neocleous, kapitalist birikimin tekinsizliğinin güvenlik altına alınması sürecinin en iyi pasifleştirme süreci olarak anlaşılabileceğini iddia etmektedir. Uzun bir tarihe sahip olan pasifleştirme kavramı, kapitalist düzenin tekinsizliğini güvence altına alan bir polis biçimi olarak görülebilir. Bu anlamda teröre karşı savaştan uyuşturucuya karşı savaşa kadar kapitalist devletler tarafından yürütülen savaşları açıklamak noktasında pasifleştirme önemli bir kavram olmakla birlikte, sivil halktan içerideki ve dışarıdaki düşmana kadar herkesi muhatap almaktadır (Neocleous, 2011, s. 191, 200). İdeal yurttaş öznenin gündelik yaşamda her gün kurulduğu ve yeniden düzenlendiği bir siyasi teknoloji olarak tanımlanan pasifleştirme kavramı, kapitalist birikimin güvensizliğini sağlamada devletin gücünü ortaya koyarken güvenlik siyasetinin doğasını kavramaya yardımcı bir kavram olarak dikkat çekmektedir (Neocleous, 2011, s. 198). Bu anlamda sivil halktan, içerdeki ve dışarıdaki düşmanlara kadar herkesi muhatap alan pasifleştirme ideal yurttaş-öznenin gündelik yaşamda her gün kurulduğu ve yeniden düzenlendiği bir siyasi teknoloji (Neocleous, 2011, s. 200, 198) olarak ortaya çıkmaktadır.

Neocleous’un güvenliğin eleştirisi temelinde yaptığı çalışmalara son yıllarda “güvenlik endüstrisi” kavramı da eklenmiştir. Güvenliği neoliberal proje ile bağlantılı olarak değerlendiren Neocleous (2014a), güvenliği sermaye birikiminin sağladığı en yeni alanlardan biri olarak görmektedir. Neocleous güvenlik endüstrisi kavramını, “bir meta olarak güvenliğin üretimini ve dolayısıyla da daha genel güvenlik saldırısında sermayenin oynadığı rolü ifade etmek (Neocleous, 2014a, s. 202)” için kullanmaktadır. Sermaye ve güvenlik arasındaki ilişkiyi güvenlik endüstrisi kavramı çerçevesinde kuran Neocleous, güvenlik endüstrisini metalaştırma ve fetişizm üzerinde okumamız gerektiğini belirtir (Neocleous, 2007, s. 339).

Güvenlik tartışmalarına büyük ölçüde özelleştirme ve özel sektörün gelişimine yapılan vurgu hakim olmakla birlikte, günümüzde özel güvenlik şirketlerinin hızla

büyümesi söz konusudur (Neocleous, 2014a, s. 209). Ancak Neocleous, bu noktada özelleştirme yerine metalaştırma ve fetişizmi temel alan bir analiz ortaya koymak gerektiğini belirtir. Onun güvenliği bir fetiş olarak okumadaki amacı, güvenliğin hem sermayenin hem de devletin çıkarları doğrultusunda ideolojik bakımdan nasıl oluşturulup geliştirildiğini yeniden ortaya koymaktır. Sermaye açısından üretken olabilmesi için, güvenlik önce maddi bir metaya dönüştürülmek zorundadır (Neocleous, 2014a, s. 216). Neocleous'a göre, güvenlik metası fetişistiktir. Bir yandan güvenlik sorununa çözüm olarak sunulan metalar, kısmen metanın kendisinden kısmen de temsil ettiği şeyden kaynaklanan esrarengiz ve gizemli bir karaktere sahip olmakla birlikte, güvenlik, maddiliği yok oldukça temsili olarak sürekli maddileştirilmektedir. Güvenlik burjuva toplumunun ve liberal düşüncenin yüce kavramıdır. Dolayısıyla güvenliğin pek çok bakımından bu toplumun yüce fetişi haline geldiğini görmek şaşırtıcı değildir (Neocleous, 2014a, s. 221-222).

Ona göre güvenlik firmalarının güvenlik endüstrisinde hızla artmasının amacı toplumsal denetim ya da gözetim değil aksine kâr elde etmektir. Zira güvenlik endüstrisi, kâr elde etmek için güvenlik satmak zorundadır. Güvenlik satmak için de önce güvensizlik duygusunun/ortamının oluşmasına katkıda bulunması gerekir. Böylelikle güvenlik endüstrisi güven(siz)lik duygusunu meta tüketimine dönüştürmeyi amaçlar. Güvenlik ihtiyacı bu şekilde oluşturulur. Dolayısıyla da güvenlik adına pazarlanmak üzere giderek daha fazla meta üretilir. Güvenlik endüstrisinde metaların sayısı ve türü neredeyse sınırsızdır. Giderek artan bir tüketim ancak bizi güvende tutabilir ve bu anlamda bizi yalnızca güvenlik amacıyla yapılan tüketim koruyabilir artık. Böylelikle tüketim, bir kimsenin sonu gelmez güvenlik ürünleri silsilesi yoluyla kendi güvenliğini sağlama aracı haline gelir. Güvenlik endüstrisinin yarattığı korku ikliminde güvensizlikte sınır yoktur, tehlikelerin sürekli olarak birbirini izlemesi herkesin bir tür güvenlik elde etmek için çabalamayı sürdürmesini sağlar ancak bunların hepsiyle baş etmek de mümkündür, yeter ki paranız olsun. Güvende olmak amacıyla meta ardına meta satın alınır, sigorta ardına sigorta yaptırılır ve bizi denetim altında tutan üniformalara riayet edilir. Böylece, tasavvur edilmiş bir güvenlik ekonomisinin ayrılmaz bir parçası haline gelen güvenlik sanayi bir taraftan burjuva toplumun hem bağlı olduğu hem de beslediği toplumsal ve siyasal korkulara bel bağlarken, bir taraftan da daha fazla tüketimin, daha fazla metalaştırmanın bizi güvensizliklerden koruyacağı inancından destek alma ihtiyacı

duyar. Güvenlik böylece sermayenin yayılma stratejisi haline gelmiştir; sermayeyi tanımlar, tehlikelerden korur ve akışını kolaylaştırır. Sonuç olarak güvenlik, sermayenin yayılma stratejisi haline geldikçe sermaye de buna karşılık olarak güvenlik ideolojisini desteklemekte ve yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece, devlet iktidarı mantığına meydan okumak bir yana, aksine ona dayanak olmaktadır (Neocleous, 2014a, s. 216-223).

Devletin güvenlik yapılanmasında meydana gelen dönüşümü açıklamak için neoliberal dönemi ya da 11 Eylül’ü değil kapitalizmin ilk gelişim dönemlerini temel alan Neocleous, devleti polislik işlevi üzerinden tanımlayarak, toplumsal düzenin inşasında polisin rolü üzerinde durur. Bu anlamda polisi “iyi düzenin babası” olarak tanımlayarak polisin görevinin düzen sağlamak olduğunu belirtir. Güvenliğin eleştirisi noktasında “güvenlik endüstrisi” kavramı geliştiren Neocleous, bu anlamda güvenliği sermaye birikiminin en yeni alanlarından biri olarak görmekte ve sermaye-güvenlik ilişkisini güvenlik endüstrisi kavramı çerçevesinde kurmaktadır. Bu bağlamda güvenlik endüstrisi kavramı bu tez açısından güvenliğin bir meta olarak üretimi ve yeniden üretimini ifade etme noktasında büyük önem taşımaktadır.

Özetle, eleştirel yaklaşım içerisinde devlet otoriter, güvenlikçi ya da neoliberal cezai nitelikleri çerçevesinde değerlendirilmekle birlikte güvenlik alanında yaşanan değişim ve dönüşüm devlet-sermaye ilişkisi üzerinden sınıfsal bir çerçevede sunulmaktadır. Eleştirel yaklaşım bu tez açısından, güvenlik alanındaki dönüşümleri, doğrudan –başta polis olmak üzere- devletin güvenlik aygıtlarında yaşanan bir yeniden yapılanma olarak değil, aksine refah devletinin kriziyle birlikte ortaya konan yeni yönetim pratikleri çerçevesinde kendini gösteren neoliberal hegemonyanın yol açtığı sosyal güvencesizlik, sınıfsal kutuplaşma, esnek piyasa ilişkileri, özelleştirme ve metalaştırma gibi uygulamalar çerçevesinde, güvenlik mekanizmalarının sermaye lehine katı cezai uygulamalar getiren otoriter bir hal alması çerçevesinde ele alması açısından önem taşımaktadır. Özellikle bir meta olarak güvenliğin üretimi noktasında sermaye ve güvenlik arasındaki ilişkiyi güvenlik endüstrisi kavramı çerçevesinde kuran Neocleous’un güvenlik endüstrisine yönelik çözümlemeleri yaşanan dönüşümü eleştirel bir okumaya tabi tutmamıza yardımcı olması açısından önem kazanmaktadır. Eleştirel yaklaşım içerisinde sözü edilen çalışmalar kapitalist devletlerin, güvenlik yapılanmalarında yaşanan değişim ve dönüşümler üzerinden edindikleri otoriter, güvenlikçi ya da neoliberal cezai niteliklerin kapsamlı bir sınıfsal tasvirini sunmakla

birlikte; eleştirel yaklaşım güvenliğin özelleşmesinin (Weberyen anlamda modern devletin tanımlayıcı unsuru olan) devletin meşru şiddet tekeli üzerinde ne tür etkileri olabileceği konusunda sessiz kalmakla ve bu konuda yapılan yorumların kamusal bir hizmet olan güvenlik alanının metalaştırılarak sermayeye yeni birikim imkanları sağlandığı yorumunun ötesine geçmemekle (Bedirhanoglu, vd., 2016, s. 27) eleştirilmektedir.

2.1.4.5. Foucaultcu yaklaşım

Foucaultcu yaklaşım güvenliğe disiplin toplumundan neoliberal yönetimselliğe doğru gerçekleşen bir dönüşüm üzerinden yaklaşmaktadır. Buna göre disiplin toplumundan kontrol toplumuna doğru gerçekleşen dönüşüm sonucunda bireylerin nasıl kendi güvenliğini gözetten “özgür ve sorumlu öznelere” olarak kuruldukları sorusu büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte devlet konusuna yeterince eğilmemekle eleştirilen [Poulantzas (2006); Giddens (2008)] Foucault, soybilimsel analizi²⁶ kullanarak yönetme/hükmetme biçimlerine odaklanmış ve bu bağlamda güvenliği, liberal ve neoliberal yönetimsellik üzerinden yeni bir biçim alan toplum ve özne çerçevesinde değerlendirmiştir.

2.1.4.5.1. Yeni bir yönetim stratejisi olarak “liberal yönetimsellik”

Michael Foucault, 1977-1978 yıllarında Collège de France’ta verdiği dersler serisinde genel olarak “yönetimselliğin tarihi” ve yönetim kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Foucault, “*Deliliğin Tarihi*” ve “*Hapishanenin Doğuşu*”na kadar süren sınırlayıcı, baskılayıcı iktidar mekanizmalarından ziyade hayatı, bedeni temel alan dönüştürücü ve düzenleyici, üretken, yayılmacı ve kendi kendini kuran yeni bir iktidar kuramı geliştirmiştir. Kurama göre yönetim, kelimenin geniş anlamıyla, yönetenlerin istekleri doğrultusunda belirli davranışlarda bulunmaya zorlanmaları değil

²⁶ Soybilim (généalogie), Foucault’nun *Hapishanenin Tarihi* ve *Cinselliğin Tarihi*’nde kurumlar ve bu kurumlarda geçerli olan iktidar ilişkilerinin analizini yapmak amacıyla kullandığı yöntemdir. Soybilim, söylemsel pratiklerin iktidar ilişkilerine nasıl bağlandığını ortaya koyar (Balci, 2015, s. 27). Soybilimsel (généalogique) yöntem, “tarihsel bilgileri serbest bırakma, yani onları “söylemin düzeni”ne karşı çıkmaya ve onunla mücadele etmeye yetkili kılma girişimidir.” Soybilimsel analiz ağırlıklı olarak toplumun iktidar ilişkileri ağı tarafından nasıl kuşatıldığını ortaya koymaya çalışır. Bu, sadece tekil olayların izini geçmişte araştırmak anlamına gelmez, aksine bugün olayların mümkün oluşuna ilişkin soruların sorulması anlamına gelir. “Soybilimi, bizi, artık olduğumuz şey olmamak, yaptığımız şeyi yapmamak ya da düşündüğümüz şeyi düşünmemek olanağına sahip olduğumuz varlık yapmış olan olağanlıktan kurtaracaktır (Revel, 2012, s. 112).”

(Foucault, 1993a, s. 204), aksine eylemlerinde serbest bırakarak, yaşadıkları ortamı düzenlemek suretiyle bireylerin davranışlarını yönlendirmektir (Taylan, 2013, s. xvii). Diğer bir ifadeyle yönetim, “şeylerin idaresi yoluyla insanların yönetilmesi”dir (Foucault, 2013b, s. 48). Disiplinden farklı olarak, doğrudan şiddet kullanmayan ve normalleştirici bir iktidar türü araştıran Foucault, yönetim kavramına ve bu doğrultuda yönetimsellik stratejisine ulaşır.

17. ve 18. yüzyıllarda şekillenmeye başlayan ve disiplinden ziyade düzenlemeyi amaçlayan yeni yönetim stratejisine Foucault “yönetimsellik” adını vermiştir. Foucault yönetimsellik derken “temel hedefi nüfus, baskın bilgi biçimi ekonomi politik, temel teknik aracı da güvenlik düzenekleri olan bir bütünü, bu son derece belirli fakat karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlardan, usullerden, çözümleme ve düşüncelerden, hesap ve taktiklerden oluşan bütünü (Foucault, 2013b, s.97; 2016, s. 282)” kast eder. Yönetimsellik, üç iktidar kipinin iç içe geçtiği bir yönetim ilkesidir. Bunların ilki egemenlik/hükümlanlıktır. Egemenlik, devletin merkezi gücünü yaptırım yoluyla kullanması ve kanunun buyruğuna uyulmasını zorunlu koşma yoluyla kurulan iktidardır. “Bir yasa koymak ve bunu çiğneyenleri cezalandırmak” şeklinde işleyen egemenlik mekanizması temel olarak yasaya dayanır. Buna göre yasa yasak koyar ve onu ihlal edenleri cezalandırmakla tehdit eder. Bu anlamda yasanın dayandığı hukuk yasak olan ve olmayanın sınırlarını belirler ve aynı zamanda suç-ceza ikilisi üzerinden işler (Foucault, 2013b, s.7; Gambetti, 2008, s. 43; 2009, s. 153; 2012, s. 25).

İkincisi, disiplinci mekanizmadır. Disiplin mekanizması polisiye, askeri, tıbbi, vb. mekanlarda gözetim, teşhis, ayırıştırma, sınıflandırma, değiştirme, terbiye etme, kontrol etme ve dönüştürme gibi teknikler kullanarak normalleştirmeyi amaçlar. Bu anlamda disiplinci mekanizmada amaç bir normun tesis edilmesi ve bireylere benimsetilmesidir. Yani disipliner tekniklerde esas olan “normalleştirme değil normlamadır (Foucault, 2013b, s. 51)”. 18. yüzyılın sonunda egemenlik paradigmasının yerini iki farklı iktidar mekanizmasına bıraktığını söyleyen Foucault, bunları disiplin ve düzenleme şeklinde ikiye ayırır. Buna göre disiplinci iktidar, beden üzerinden kurulurken düzenleyici (*regulatory*) iktidar nüfusu temel alır (Gambetti, 2008, s. 44; 2009, s. 153; 2012, s. 26). Buna göre sosyal, iktisadi ve demografik süreçlerle iç içe olan olasılıklar ve her olasılığın maliyeti hesaplanır. Foucault, davranışlara yasak koyan yasa düzeninden ve bedenleri terbiye eden disiplinden farklı olarak, olası toplumsal fenomenleri önceden tahmin etmek,

olasılıklarını hesaplamak veya bu yöne doğru yönlendirmek gibi müdahalelere izin veren tekniklere “güvenlik düzenekleri” (güvenlik dispoitifleri)²⁷ adını vermektedir (Taylan, 2013, s. xxi). Foucault için güvenlik, her şeyden önce sosyal, iktisadi ve demografik süreçlerin bu şekilde kabul edilebilir sınırlar içerisinde vuku bulmasını ve sistemin sürekliliğini sağlayacak şekilde işlemlerini sağlamak anlamına gelmektedir (Yardımcı, 2009, s. 254). “Yasa yasaklar, disiplin buyurur, güvenlik ise yasaklamaksızın ve buyurmaksızın, ancak yine de tali olarak yasa ve buyrukların kimi araçlarını kullanarak, gerçekliğe onu iptal edecek, sınırlayacak, frenleyecek veya kurala bağlayacak, bir biçimde cevap verme işlevine sahiptir (Foucault, 2013b, s. 46)”. Gerçeklik ögesindeki bu düzenleme, Foucault için güvenlik düzeneklerinde temeldir. Foucault güvenlik düzenekleriyle hazır ordu, kolluk kuvvetleri, diplomatik teşkilatlar ve istihbarat servisleri ve ajanlarının kullanımını içerdiği gibi sağlık, eğitim, adalet, toplumsal refah sistemleri ve ekonomi yönetim mekanizmaları da dahil olmak üzere bir toplumu oluşturan nüfusu ve bu nüfus içinde yer alan ekonomik, demografik ve toplumsal süreçleri savunmak, devam ettirmek ve güvenliğini sağlamak amacını güden bütün kurum ve pratikleri kast eder. Yönetimsellik bütün bu düzenekleri (dispoitifleri) belirli bir yönetim tarzı içinde nüfusu çepeçevre saracak şekilde ve nüfusun içinde konuşlandırarak şeylerin güvenliğini sağlayan mekanizmadır (Yıldırım, 2004, s. 42).

Foucault’ya göre yaklaşık Ortaçağ’dan 16. yüzyıla kadar baskın yönetim biçimi olarak hizmet gören hükümrân devlet, tebaaları karşısında kendisini aşkın bir tekillik olarak konumlandırır. Ancak modern devlete geçişte, devletin aşkınlık ve tekilliği Foucault’nun “yönetimsellik” olarak adlandırdığı şeyin yükselişiyle altüst olmuştur (Hardt, 2005, s. 93). Yönetimsellik kavramının kökenine inen Foucault kavramın, kişinin kendi ve başkaları üzerinde, aynı zamanda kişinin bedeni üzerinde olduğu kadar ruhu ve eylemleri üzerinde de uygulanabilecek bir iktidara gönderme yaptığını belirtir. Ona göre

²⁷ *Dispoitif* kavramı Türkçeye “müdahale aygıtları” (Gambetti, 2009, s. 154; 2012, s. 29), “güvenlik teknolojileri” (Gambetti, 2016, s. 81), “güvenlik düzenekleri” (Foucault, 2013b; 2015; Keskin, 2016; Koyuncu, 2016), “aygıt” (Lemke, 2016a, s. 58) ve “tertibat” (Lemke, 2016b, s. 199) gibi farklı şekillerde çevrilmiştir. Teknik açıdan düzenek, aygıt ya da tertibat olarak anlaşılan *dispoitif* söylemlerden, kurumlardan, mimari düzenlemelerden, idari prosedürlerden vb. oluşan bütünsel bir yapıdır (Becermen, 2014, s. 242). Foucault (2013a), bedenin şiddet kullanmadan kuşatılıp uysal kılınmasını sağlayacak yeni ve ince tekniklerin aldığı biçimlere dispoitif (düzenek) adını vermektedir. *Güvenlik düzeneklerini* ise yönetimin özgünlüğünü anlamak için kullanır. Buna göre, davranışlara yasak koyan yasa düzeninden ve bedenleri terbiye eden disiplinden farklı olarak, güvenlik düzenekleri, olası toplumsal fenomenleri önceden tahmin etmek, olasılıklarını hesaplamak, onları şu ya da bu yöne doğru sevk etmek gibi işlemlerde bulunur (Foucault, 2013b, s. xxi).

yönetilen şey hiçbir zaman bir devlet, toprak ya da politik bir yapı değildir. “Yönetilenler her durumda insanlar, bireyler ya da topluluklardır (Foucault, 2013b, s. 108).” Bu anlamda yönetilenler ilk ve temel olarak insanlardır. Ortaçağdaki adalet devletin yerini 15. ve 16. yüzyıllarda idari bir devlete bıraktığını ve yavaş yavaş yönetimselleştiğini belirten Foucault, “temel hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi-politik ve temel teknik aracı güvenlik düzenekleri olan” yönetim tekniklerini benimseyen yönetimselliğin devleti var ettiğini, yönetimsellik kavramının günümüz devlet sistemlerinin temelini oluşturduğunu belirtir. Zira “devlet şu anda var olduğu haliyle var oluyorsa bu, tam da devlete hem içsel hem de dışsal gibi duran bu yönetimsellik sayesinde; çünkü neyin devlete bağlı olup olmayacağını, neyin kamusal neyin özel olacağını, neyin devlete dair olup neyin olmayacağını belirlemeyi sağlayan” şey yönetimseliktir (Foucault, 2013b, s. 93). Sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkileri tanımlayan kurumların demokratik olmaktan ziyade otoriter amaçlarla işlediği görüşü Michel Foucault’ya aittir. Foucault’nun çalışması, sivil toplumun kurum ve (kilise, okul, hapishane, aile, sendika, parti, vb.) kapatma kurumlarının normalleştirilmiş özneler üreterek ve böylece zorlama yoluyla diktatörlük uygulamasından daha örtük ancak daha az otoriter olmayan bir yolla, rıza aracılığıyla hegemonya uygulayan modern toplumdaki iktidarın disiplinler yerleşimleri için pragmatik bir alan oluşturduğunu gösterir (Hardt, 2005, s. 91-92).

Foucault 1979 yılında “*Biyopolitikanın Doğuşu*” (2004) başlığıyla verdiği derslerde temel olarak liberal ve neoliberal yönetim biçimlerinin ortaya çıkışını irdeler. Foucault liberalizmi ekonomik bir kuram ya da politik bir ideoloji olarak değil, bir yönetim sanatı olarak değerlendirir (Taylan, 2013, s. xxii). Liberalizm, hem tahakkümün Ortaçağa özgü kavranışından hem de erken modern devlet aklından farklılaşarak yönetimin rasyonalitesini ortaya koyar (Lemke, 2016a, s. 67). Bu anlamda liberalizm yönetsel alana müdahale etme noktasında kendinden önceki yönetim biçimlerinden ayrılır. Liberalizm, modern egemenlik anlayışının özneler üzerinde yoğun bir tahakküm uyguladığı ve özgürlüğe daha fazla yer açtığı iddialarıyla ortaya çıkmıştır (Özmkas, 2012, s. 63). Nüfus içinde bulunan ekonomi ve toplum gibi doğa benzeri süreçlerin güvenliğini sağlamak adına liberalizm güvenlik sorununu yeniden tanımlar. Buna göre liberalizmin güvenlik kavramıyla ilişkisi mülkiyet sahibi birey dolayımıyla. Liberalizm güvenliği, özgürlükle eş anlamlı kullanmaktadır. Bu anlamda liberalizm için güvenlik, güven içinde sahip olma özgürlüğü yani, özel mülkiyet özgürlüğü anlamına

gelmiştir (Neocleous, 2013, s. 99-101). Foucault’ya göre özgürlük yalnızca güvenliğin bir bileşeni değil aynı zamanda temel şartıdır. Özgürlük ve güvenlik, yeni yönetsel aklın kalbinde yatmaktadır. Bu yeni yönetsel akıl belirli özgürlükler temin etmekle birlikte bunlardan istifade eder ve bu nedenle özgürlüğü tüketir. Liberalizmin sunduğu özgürlük alanı her zaman sınırlı, hesaplıdır ve bu ölçülü özgürlük anlayışının altında yatan güvenlik olgusudur (Foucault, 2015, s. 56, 54, 55). Böylece özgürlük bir iktidar pratiği haline gelir. Foucault’nun “liberal yönetsellik” adını verdiği olgu bu noktadan itibaren başlar. Liberal yönetsellik özgürlüğü güvenliğin şartı olarak görür ve sürekli bir biçimde özgürlüğü hedef alır, onu şekillendirir ve belirli yönetsel düzenlemelerin ürünü haline getirir (Yıldırım, 2004, s. 47). Liberal özgürlük sınırsızca uygulanamaz; bir hesaplama ilkesine tabidir, yani güvenliğe. Güvenlik, liberalizmin hem ters yüzü hem de ön şartıdır. Özgürlük, ister güvenliğin bir kolu veya tam tersi, güvenlik özgürlüğün bir önkoşulu olarak görülsün, her durumda özgürlük ve güvenlik liberal yönetselliğin iki kutbunu oluşturur (Lemke, 2016b, s. 265).

Foucault, yönetselliğin en önemli aşamalarından biri olarak değerlendirdiği biyopolitikayı, “yönetsel bilinç” olarak ifade ettiği durumun bir yansıması olarak ele alır (Baştürk, 2012, s. 69). Bu anlamda kavram tarihsel olarak bireyin kendisinin ve toplumsal düzenlemenin liberal biçimleriyle birlikte ortaya çıkan farklı bir “yönetim sanatı”na gönderme yapar (Lemke, 2016a, s. 55). Foucault, “*Cinselliğin Tarihi*”nde (1976) biyopolitika kavramının doğuşunu iktidar mekanizması üzerinden açıklamaktadır. Buna göre 17. yüzyıldan itibaren yaşam üzerinde iki tür iktidar gelişmiştir. Bunlardan ilki bir makine olarak ele alınan bedeni temel almıştır. Bu bedenin terbiyesi, yeteneklerinin artırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkarlığının koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşmesi, bütün bunlar disiplinleri şekillendiren iktidar yöntemleriyle sağlanmıştır ki bu da “insan bedeninin anatomo-politikası”dır. 18. yüzyılın ortalarından itibaren bedeni merkez alan ikinci iktidar tekniği yani “*biyopolitika*” gelişmiştir. “Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır. Bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve *düzenleyici denetim* yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun *biyo-politikası*dır (Foucault, 2007, s. 102-103)”. Böylece biyopolitika, bedenlere yaptırım uygulayıp, onun değerlendirilmesini ve nüfusun denetimini sağlamak üzere “çeşitli ve çok sayıda teknik” olarak belirir. Bu şekilde

disiplinden denetime dönüşen iktidar, tüm nüfusun sömürülme tekniklerini geliştirerek, bedenler adına bedenlerin yaşam sorumluluğunu üstlenir. Bu sorumluluğu yerine getirmek için iktidarın düzenleyici mekanizmalara ihtiyacı vardır. Foucault bu mekanizmalara “biyopolitikanın normları” adını verir ve bu normlar cezalandırıcı değil düzenleyicidir (Foucault, 2007, s. 106).

Bu noktada norm kavramı kilit bir role sahip olur. Foucault, hem davranışları ıslah etmek için, hem de nüfus hareketlerini düzenlemek için gerek bedenler gerekse nüfuslar üzerinde uygulanabilir olan şeye “norm” adını verir (Taylan, 2013, s. xx). Eski “yaşam ile ölüm arasındaki iktidar” hukukun ikili kodlarıyla uyumlu çalışırken, biyopolitika bağlamında hukuk her daim normun gerisinde kalır ve bu noktada, egemenin mutlak yasası göreceli tartım, ölçüm ve karşılaştırma mantığıyla yer değiştirir: (doğal) yasaya dayanarak tanımlanmış toplumun yerini artık hukuki öznelerden değil canlı varlıklardan oluşan “normalleştirici toplum” alır. Foucault, normalleştirici toplumu, “dik bir eklemlenmeye göre, disiplin normuyla düzenleme normunun kesiştiği bir toplum” olarak tanımlar. Bu anlamda normalleştirici toplum, “yaşamı merkeze alan bir iktidar teknolojisinin tarihsel sonucudur (Foucault, 2002, s. 258; 2007, s. 106)”.

Foucault aralarında net bir ayrım yapmaksızın biyopolitika ve biyoiktidar kavramlarını aynı metin içerisinde kullanır. Bu yeni iktidar teknolojisi bireylerin ve toplumun yanında yeni bir yekpare bedenin ortaya çıkmasını sağlar ki bu “nüfus”tur (Lemke, 2016b, s. 198). Biyoiktidar egemen gücün doğum, ölüm ve üreme oranı, nüfusun doğurganlığı vb. yaşam ile ilgili süreçler bütününe dikkate alır. Disiplinleştirici değil düzenleştirici bir karakter taşıyan biyoiktidarın müdahale alanı nüfus ve bu bağlamda nüfusu oluşturan doğum ve ölüm oranları, sağlık standardı, tüm bireylerin yaşam süresi vb. oluşturur. Biyoiktidar diğer iktidar türlerinden farklı olarak “beden”le değil “nüfus”la ilgilenir. Bu anlamda disiplinleştirici değil düzenleştirici bir etki söz konusudur. Disiplinler 17. yüzyıldan bu yana belirli kurumlar içerisinde (okul, fabrika, hastane, ordu vb.) gelişirken 18. yüzyılda devlet aracılığıyla nüfusun düzenlenmesi söz konusudur. Buna göre iki ayrı diziden söz edilebilir: “beden-organizma-disiplin-kurumlar dizisi ve nüfus-biyolojik süreçler-düzenleme mekanizmaları-devlet dizisi (Foucault, 2002, s. 256)”.

Biyoiktidar temel olarak, bireyin gündelik hayatını planlayan ve yaşamının belirlenen sınırlar dâhilinde oluşturulmasını amaçlayan bir iktidar mekanizmasına gönderme yapar. Burada amaç, iktidarın belirlediği mekanizmalara tabi tutulan, otoriteye itaat etmekten çok bu iktidarı içselleştiren ve buna boyun eğen bilinçli bireyin toplumsallaştırılmasıdır. Biyoiktidarın en büyük yönelimi, bireyin değil, bizzat bireyin bilincini şekillendiren hayatın organize edilmesidir. Bu doğrultuda biyopolitik iktidarın amacının hayatı kontrol etmek olduğu söylenebilir. Zira biyopolitik iktidar, insanın gelişimi ve geliştirilmesi üzerine odaklanır. Yaşam, gündelik hayat teknikleri üzerinden düzenleyici bir denetime maruz kalmaktadır. Bu anlamda Foucault'da iktidar analizi ve biyoiktidar üzerinden şekillenen “yönetimsellik bilinci”, yaşamın kontrol altına alındığı yeni iktidar ilişkilerine gönderme yapar. Bu yeni iktidar ilişkileri, hayatımızın karmaşık üretim aşamalarına ve yönetim sanatına dönüşmesi anlamına gelir. Biyoiktidar, toplumsal normların dışında kalanların normalleştirilmesini sağlaması açısından liberal yönetimselliğin çeşitli kontrol tekniklerine dayanır (Sustam, 2014, s. 225-231).

Foucault, güvenlik kavramını “*Güvenlik, Toprak ve Nüfus*”ta (2004) daha önce vurguladığı iki iktidar teknolojisinin, disiplinci iktidar ile biyopolitik iktidarın birbirinden ayrıldıkları noktaları belirginleştirmek üzere kullanır. 1977-1978 yılında verdiği derslerde güvenlik teknolojilerinin tarihine bakmak istemesinin ana nedeni “gerçekten bir güvenlik toplumunda yaşayıp yaşamadığımızı tespit etmektir”. Zira “en az on iki yıldır ceza hukuku sorunsalındaki gelişmelerin altında yatan temel sorunun güvenlik olduğu açıktır (Gambetti, 2008, s. 43; 2012, s. 26; 2016, s. 81)”. Bu derslerde üç ayrı iktidar mekanizmasından söz eder: egemenlik/hükümlerlik, disiplin ve güvenlik. Egemenlik belli bir toprak üzerinde, disiplin bireylerin bedenleri üzerinde, güvenlik ise bireylerin oluşturduğu nüfus üzerinde etki etmektedir (Koyuncu, 2016, s. 461). Foucault bireyin bedenini disipline eden iktidar biçimi ve nüfus üzerinde düzenleyici denetleme yapan biçimler arasında bir ayrım yapar. Buna göre, büyük oranda 17. yüzyılda işleyen disiplinci teknoloji bireyin bedenini denetler ve yönetir. 18. yüzyılın ikinci yarısında ise bireylerin bedenlerine değil, nüfusun kolektif bedenine yönelen başka bir iktidar teknolojisi baş göstermiştir. Bu bağlamda bir nüfustaki hayatın somut süreçlerinin tamamı, “güvenlik teknolojisi”nin hedefidir. Burada başvuru araçlar, disiplin ve gözetimden ziyade düzenleme ve denetlemedir. Bu araçlar bireyleri eğiterek değil, bütünün güvenliğini içsel tehlikelerden koruyan bir denge kurmayı amaçlayan bir

teknolojiyi betimler. Konumlandıkları yer bakımından disiplin ordu, hapishaneler, okullar ve hastaneler gibi kurumların içinde geliştirilirken güvenlik teknolojisi açısından, devlet nüfusun düzenlenmesini 18. yüzyıldan bu yana merkeze almış ve düzenlemiştir (Lemke, 2016a, s. 56-58). Foucault'ya göre, bugün biz hukuk devletinde veya disipline dayalı toplumda yaşamıyoruz; daha ziyade, hukuki ve disipline dayalı mekanizmaların giderek “güvenlik düzenekleri” tarafından kolonize edildiği bir “güvenlik toplumu”nda yaşıyoruz (Lemke, 2016b, s. 272).

Foucault'nun biyopolitika kavramsallaştırmasını günümüz güvenlik toplumuna uyarlayan Dillon (2007), içinde yaşadığımız yeni toplum formuna “güvenlik biyopolitikası” adını verir. Biyopolitikayı bir güvenlik düzeneği (dispositif de sécurité) olarak değerlendiren Dillon, modern biyopolitikanın aynı zamanda “kesintisiz bir güvenlik projesi” olduğunu iddia eder. Buna göre yaşamı merkeze alan biyopolitika kendisini yeni gelişmeler ışığında sürekli güncellemektedir. “*Governing Terror*” (2007) başlıklı makalesinde Dillon, Batı toplumlarının güvenlik uygulamalarını biyopolitika kavramı çerçevesinde değerlendirir ve “yaşam” etrafında dönen biyopolitik güvenlik uygulamalarını değerlendirir. “Beliren yaşam” (emergent life) kavramını “insanların kendi kapasitelerinin üzerine çıkabilecekleri ve olduklarından farklı olabilecekleri bir yaşam” olarak tanımlar (Dillon, 2007, s. 16). Dillon için “biyopolitika” demek “güvenlik biyopolitikası” yani “korku biyopolitikası” demektir (Dillon, 2007, s. 9). Bundan dolayı beliren yaşam her zaman tetiktedir. Bugün korktuğu yarın başına gelmesin diye durmaksızın kendisini gözetler. Bu anlamda beliren yaşam, sürekli kendisini denetleyen yaşamdır. Bireyleri atıl kılan klasik güvenlik/biyopolitik mekanizmanın tersine, beliren yaşamda insanlar korkunun üretiminde etkin rol oynamaktadır. Bugün artık pasif öznelerden ziyade liberal mücadele ve savaşa aktif bir şekilde katılan beliren özneler vardır. Bu anlamda sadece olağanüstü hale karar veren egemenlikten ibaret olmayan biyopolitika korku, tehlike ve tehdidin hayaletinden yararlanmak için her türlü güvenlik aygıtını harekete geçiren bir yönetimsellik biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Dillon, 2007, s. 7-28).

2.1.4.5.2. Neo-liberal yönetimsellik

Yönetimsellikte birlikte, her şeyin bir dış müdahaleyi gerektirmeden kendi kendini idame ettirmesine imkan verecek şekilde denetlendiği, bireylerin tüm faaliyetlerinin

düzenlendiği bir sistem yaratılması hedeflenmektedir (Yıldırım, 2004, s. 41-43). Foucault'nun öngördüğü bu sistem karşılığını, Hardt'ın (2005) “sivil toplumun çözülüşü”, Deleuze'ün (1992) ise “disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçiş” olarak nitelediği, devlet ile sivil toplum arasında olduğu varsayılan şematik ayrımın ortadan kalkmasıyla kendini gösteren “neo-liberal yönetimsellikte” bulunmaktadır (Yıldırım, 2004, s. 49).

Neoliberalizm²⁸, “sermaye birikiminin önündeki tıkanıklığı aşan, refah devleti gibi engelleri bir bir yok eden ve hem uluslararası kuruluşlar, hem de ulus devletler vasıtasıyla kendini dünyaya dayatan fikir ve pratikler bütünüdür (Gambetti, 2009, s. 148)”. 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyaya damgasını vuran neo-liberal ideoloji, yalnızca iktisadi gelişme dinamikleri açısından değil, aynı zamanda siyasal hedef ve toplumsal örgütlenme biçimi olarak da kapsayıcı bir ideoloji haline gelirken, refah devletinin müdahaleci ve paylaşımcı pratiklerinden radikal bir kopuşu da simgeler (İnaç ve Demiray, 2004, s. 163). Neoliberal düşünce, özünde bir ekonomi politik kuramı olmakla birlikte, uluslararası düzeyde belirlenecek olan özel mülkiyet, serbest piyasa ve serbest ticaret kurallarının ulusal devletler aracılığıyla hayata geçirilmesinin toplumsal refahı tesis etmenin en iyi yolu olduğunu savunur. Bu doğrultuda girişimciliğin büyük önem taşıdığı neoliberal düşünce serbest piyasanın varolmadığı yer ve alanlarda devlet eliyle kurulmasını öngörür (Gambetti, 2009, s. 147). Dar anlamda refah devletine, daha genel olarak da refah devletinde doruk noktasına varan tüm bir modern değerler ve kurumlar ağına yönelik radikal bir saldırı girişimi (Özkazanç, 2007, s. 21) olan neoliberalizm ile birlikte artık eski refah devletinin yerini Reaganizm/Thatcherizm olarak da adlandırılan yeni bir model almıştır. Neoliberalizm olarak adlandırılan bu yeni projenin iki temel ayağını serbest piyasa ve küçük ama güçlü devlet anlayışı oluşturur. Neoliberal proje dahilinde tüm dünyaya dayatılan politikaların bir gereği olarak, devletin küçültülmesi, özelleştirme, koşulsuz pazar egemenliği gibi söylemler moda haline gelmiş, ayrıca liberal söylemin

²⁸ Neo-liberalizm, biyo-iktidar bağlamında iş gören belirli bir yönetim zihniyeti olarak gündeme gelmektedir. Ancak, neo-liberalizm, diğer düzlemlerle ilişkilendirilmeksizin tek açıklayıcı düzlem olarak görüldüğünde, bir yönetim zihniyetinde kendini aşan bir güç, kurucu bir güç atfedilmiş olmaktadır. Bu nedenle, neo-liberalizmin çağın ruhunu en iyi yansıtan terim olarak kullanımının yarattığı bu tür bir iktidar fetişizminden kaçınmak da son derece önemlidir (Özkazanç, 2007, s. 22). Bu anlamda neo-liberalizmi yeni bir yönetim tarzı ve zihniyeti olarak tanımlayabiliriz. İktidarın tek bir merkezden değil çeşitli/çoklu merkezlerden yayıldığı ve çok merkezli, çok parçalı bir yapı sergilediği, özgürleştirici değil aksine kontrolcü ve bu kontrol mekanizmalarını beden üzerinden değil zihin üzerinden kuran ve uygulayan bir iktidar mekanizması.

özünde var olan “piyasa” “görünmez el” ve “özgürlük(negatif)” kavramları adeta neoliberalizmin temel postülaları haline getirilmiştir (İnaç ve Demiray, 2004, s. 164). Foucault’nun çalışmalarında üzerinde durduğu fenomen liberalizmden ziyade neoliberalizmdir. Neo-liberalizmle birlikte, amacı her şeyin bir dış müdahaleyi gerektirmeden kendi kendini devam ettirebilmesini mümkün kılacak şekilde kontrol edildiği, bireylerin bütün etkinliklerini düzenleyen bir sistem yaratmak olan yönetimsellik sona ererken, kontrol toplumu ete kemiğe bürünmektedir (Yıldırım, 2004, s. 55).

Foucault, yönetimsel tekniklerin hakim olduğu güvenlik toplumunu disiplin toplumunun karşıtı olarak kurar. Belirlediği normlar üzerinden itaatkar bedenler yaratan disipliner iktidar egemenlik paradigmasının daha yakınında durmakla birlikte, bunların karşısında farklı bir iktidar türü tanımlamaktadır. Hakim tekniği norm değil güvenlik olan bu iktidar, Deleuze’ün betimlediği kontrol toplumuna daha yakın bir izlekten kurulmuştur (Gambetti, 2008, s. 43; Eroğlu, 2016, s. 45). Nüfusu bölümlere ayırarak, sabitleyerek ve şeffaflaştırarak denetleme ve düzenleme tekniklerini tüm toplumsal alana yayarak güven altına almaya çalışan yönetim biçiminin aksine, liberalizm esnek, hareket kabiliyeti yüksek, homojen ve dışarıdan müdahale olmaksızın kendi kendine işleyen bir yönetimsel alan amaçlar. Bu spesifik yönetimsel alan, yani sivil toplum Foucault’un ‘disiplin toplumu’ adını verdiği toplum formudur. Disiplin toplumu, insanları toplumsal ve mekansal olarak düzenleyen, dağıtan ve örgütleyen bir makinedir: itaat, norm ve zenginlik üreten toplumsal bir makine (Yıldırım, 2004, s. 48).

Deleuze (2001) “*Kontrol toplumu*” (Sociétés de Controle) adlı makalesinde, Foucault’un disiplin toplumu kavramsallaştırmasından hareketle, günümüz Batılı toplumların disiplin toplumundan kontrol toplumuna doğru evrilme içinde olduğunu iddia eder. Deleuze bunun, Foucault’nun çalışmalarında dolaylı olarak okunabileceğini belirtir. Buna göre disiplin toplumları 18. yüzyılda başlamış ve doruk noktalarına 20. yüzyılın başlarında varmışlardır. Geniş ve yaygın kapatma-kuşatma mekanları düzenlemeleriyle ayırt edilen bu toplumlar aileden okula, okuldan kışlaya ve oradan fabrikaya doğru giden katmanlı bir uzam içerisinde örgütlenmiştir. Deleuze’a göre “disiplin toplumu” kavramsallaştırması yanlış değil eksiktir. Çünkü artık disiplin ya da kontrol belli kurumlarla sınırlı tutulamaz. Foucault’nun analizinin yoğunlaştığı kapatma rejimleri yerine onun tarafından ortaya konulan başka bir rejime evrilmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra süregelen iktidar pratikleri disiplin paradigmasının sunduğu analiz

araçlarıyla çözümlenemez. Zira artık disiplin ötesine geçmiş bir iktidar tekniğiyle karşı karşıyayız ki bu da kontroldür. “Bugün artık iktidar birincil olarak disipliner yerleşimler aracılığıyla değil, denetim ağları aracılığıyla icra edilir.” Bu nedenle Deleuze, “disiplin toplumu” yerine” kontrol toplumu” kavramsallaştırmasını önerir (Deleuze, 2001, s. 23-26; Hardt, 2005, s. 85). Disiplinden denetime geçişte sivil toplumun çözülüşüyle karşı karşıya kalınmıştır. Bugün içinde yaşadığımız toplum formu olan denetim toplumu bir “sivil sonrası toplum” olarak da anlaşılabilir (Hardt, 2005, s. 86). Diğer yandan Hardt ve Negri de yeni bir iktidar paradigması olarak biyo-iktidarın ortaya çıkışını, disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçiş bağlamında tartışmaktadır (Özkazanç, 2007, s. 25). Onlara göre Foucault’un çalışmaları her şeyden önce toplumsal biçimlerdeki tarihsel geçiş; disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçiş anlamamıza imkan verir. Disiplin toplumu toplumsal iktidar mekanizmasının, yaygın dispoitifler yoluyla kurulduğu toplumdur. “Bu topluma işlerlik kazandırmak ve itaati sağlamak disiplin kurumları (hapishane, fabrika, tımarhane, hastane, üniversite, okul, vb.) aracılığıyla mümkün olur (Hardt ve Negri, 2003, s. 47)”.

Kontrol toplumu dendiğinde iktidar mekanizmalarının giderek daha fazla demokratik ve giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, bireylerin zihinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığı bir toplum anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda iktidar artık doğrudan zihinleri ve bedenleri yaşama duyusundan ve yaratma arzusundan bağımsız bir yabancılaşma durumuna getirerek örgütleyen mekanizmayla birlikte çalışır. Kontrol toplumu, ortak ve gündelik pratiklerimizi içselleştirmemizi sağlayan normalleştirici disiplin aygıtlarının güçlendirilmesi ve genelleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Ancak disiplinden farklı olarak bu kontrol mekanizması esnek ve değişken ağlar yoluyla toplumsal kurumların yapılaşmış alanı dışına da uzanabilir (Hardt ve Negri, 2003, s. 47-48).

Hardt ve Negri’ye (2003, s. 48) göre biyo-iktidar, “toplumsal hayatı, onu izleyerek, özümleyerek ve yeniden eklemleyerek, içten düzenleyen bir iktidar biçimidir.” Foucault’nun ifadesiyle, “Hayat artık iktidarın bir nesnesi haline gelmiştir.” Biyoiktidarın en önemli işlevi hayatı bütün yönleriyle kuşatmak, asli görevi ise hayatı yönetmektir. Biyo-iktidar, iktidardakiler için temel meselenin bizzat hayatın üretimi ve yeniden üretimi olduğu bir durumu anlatır. Disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçişte yeni bir

iktidar paradigması gerçekleşir; ki bu paradigma, “toplumu biyo-iktidar alanı olarak görür (Hardt ve Negri, 2003, s. 48)”.

Foucault’ya göre biyo-iktidar, insan türünün temel biyolojik özelliklerini siyasetin stratejik nesnesi, yani iktidarın nesnesi haline getiren bir dizi mekanizmadır (Gambetti, 2008, s. 44; 2009, s. 153). Hardt ve Negri, Foucault’dan farklı olarak biyo-iktidarı, belirli teknikler olarak değil de yeni bir üretim ve tahakküm mantığı olarak 1960 sonrasında konumlandırmaktadırlar. Foucault disiplin ve biyo-iktidar ayrımını, tekil beden/nüfus, terbiye etme/düzenleme ayrımına dayandırmakta ve 18. yüzyıldan beri gelişen iki iktidar teknolojisi olarak görmektedir. Hardt ve Negri ise biyo-iktidarı, kurumsal kapatma mantığının tarihsel krizine bir yanıt olarak gelişen, “disiplinden çok daha esnek, değişken ağırlar yoluyla hayatı bütün yönleriyle ve derinlemesine kuşatan bir mantık” olarak yorumlamaktadır (Özkazanç, 2007, s. 26).

Foucault, “*Biyopolitikanın Doğuşu*” (2004) derslerinin son haftalarında “neoliberal özne”yi tartışır. Foucault’ya göre neoliberal özne, siyasal egemenin iktidarını kısıtlayabilen öznedir. Çünkü bu özneyi belirleyen temel nitelik, liberalizmde olduğu gibi “Nasıl yönetilmeli ?” sorusudur. Ancak farklı olarak neoliberal rejim, ekonomi üzerinden tanımlanan bireyler üretir ki bu birey “homo economicus”tur (ekonomik insan) (Oranlı, 2012, s. 49). Öznenin homo-economicus olarak ele alınması, her davranışın antropolojik olarak ekonomik bir davranışa eş tutulduğu anlamına gelmemektedir. Homo-economicus olması kişiyi yönetimselleştirilebilir kılan, onu iktidara tabi tutan şeydir. Bu demektir ki birey ve iktidar arasındaki bağlantı noktası, birey üzerindeki iktidarın düzenleniş ilkesi bu homo-economicus düzeneğinden ibaret olacaktır. Homo economicus, yönetim ve bireyin ara birimidir (Foucault, 2015, s. 209-222).

Neoliberalizm, klasik liberalizmden farklı biçimde, siyasal alana dair bir ideoloji değil, insan doğasına değinen daha kapsayıcı fakat daha soyut bir düşüncedir. Dolayısıyla Foucault açısından neoliberalizm, siyasal yönetimi değil doğrudan doğruya bireyin yönetimini üstlenmiştir. Neoliberal özne olarak birey, piyasaya kendi öznelliğini oluşturmak suretiyle dahil olur. Bu öznelliğin temelinde ise “homo-economicus” fikri yatar (Baştürk, 2012, s. 73). Homo-economicus “mübadele, alışveriş ve tüketim insanı değil; şirket, girişim ve üretim insanıdır (Foucault, 2015, s. 128)”. Neoliberalizm bireyi, bir girişimci olarak tasarlar. Girişimcilik, bireyin tüm davranışlarını yönlendirmesi

gereken temel bir özellik olarak yaygınlaştırmaya çalışılır. Bu anlamda girişimci, kendi hayatı üzerinde girişimde bulunarak yaşam kalitesini arttırmaya çalışan, aktif, sorumlu, rasyonel, tercih sahibi bireydir. Homo economicus olarak birey tüketici ve müşteri kimliğinin yanı sıra, iş yaşamında başarılı, toplumsal risklere karşı kendini hazırlayan, kendinin ve ailesinin kaderinden sorumlu kişi kimliğiyle de öne çıkarılır. Rekabeti tüm toplumsal yaşama yayarak bireylerin kendi kendini yönetmelerinin teşvik edilmesi yoluyla yönetim temel strateji halini alır (Özkazanç, 2011, s. 17). Böylece neo-liberalizmin “homo economicus”u yalnızca tüketime katılan bir birey değil, aynı zamanda bir girişimci ve katılımcı olarak karşımıza çıkar.

Foucault disiplin toplumu kavramsallaştırmasıyla güvenlik dispozitiflerinin ve aralarındaki ilişkinin disipliner tarzda örgütlendiği bir toplum formunu kast etmektedir. Foucault’ya göre güvenlik dispozitifleri merkez-kaç bir özelliğe sahiptir. Diğer bir ifadeyle yayılmak, yeni alanları kendi işleyişlerine katmak eğilimine sahiptir. Neo-liberalizm açısından, piyasa ilişkilerinin gündelik hayatın her alanına yayılmasıyla birlikte, yönetimsellik alanı da buraları kapsayacak şekilde genişler. Ancak ortaya çıkan toplumsal yaşamı tümüyle kontrol altına almaya çalışan bir yönetim aygıtından ziyade, bu alanların yönetimini, normları içselleştirmiş bireye bırakan bir yönetim ilkesidir. Burada “girişimci birey” ön plana çıkar. Dolayısıyla, bireyin kendi kendisini nasıl yönettiği, seçtiği hayat stratejilerinin söz konusu ekonomik/toplumsal süreçleri tehdit edip etmediği önemli hale gelir. Öznenin hem doğru stratejileri seçmesi hem de bunları uygulamaya koymak açısından girişimci olması gerekir ki, yönetimsellik de bu girişimlerin yönlendirilmesi olarak okunabilir (Yardımcı, 2009, s. 254-255). Bu anlamda neo-liberal yönetimsellik “girişimci birey”i ön plana çıkaran bir iktidar stratejisi sunar. Bu durum kendi güvenliğini sağlama sorumluluğunu bireye yükleyerek bir anlamda “bireylerin kendi kendilerinin polisi olması” gerektiği anlamına gelir (Yıldırım, 2004, s. 56). Bu şekilde birey güvenliğini bu hizmeti sağlayan alanlardan temin edecektir. Kendi güvenliğini sağlama durumu çoğu zaman güvenliğin özel kuruluşlardan temin edilmesi yoluyla karşılanmaktadır.

Kontrol toplumlarında kontrolün girişimci bireye bırakılması sivil toplum-devlet ayrımının ortadan kalkması anlamına gelir. Neo-liberal yönetimselliğin disipliner kurumları tasfiye etmesiyle devlet ve sivil toplum arasındaki ayrım ortadan kalkmakta yani devlet sivil toplumu yutmaktadır. Kontrol toplumu adı verilen bu yeni yönetimsel

alan neo-liberal yönetimselliğin devlet formuna karşılık gelmektedir (Hardt, 2004, s. 85-106). Bu yeni devlet formunda hakim iktidar yapısı tahakkümcü değil yönetim formundadır. Ancak bu durum disiplin yapılarının ortadan kalktığı anlamına gelmez. Aksine Deleuze'ün (2001, s. 26) ifadesiyle “yeni bir tahakküm sisteminin ilerleyici ve yaygın kuruluş süreci” ya da Yıldırım'ın (2004, s. 57) dile getirdiği gibi “tahakkümün yönetim peçesi altında mutlaklaşması” olarak görmek mümkündür. Bu anlamda neo-liberal yönetimsellik ilk bakışta bireyi sınırlamak veya normalize etmek değil, bireye kendisini yöneteceği bir form kazandırmayı amaçlasa da aslında tahakkümü yaygınlaştırmakta ve mutlaklaştırmaktadır.

Özetle Foucaultcu yaklaşım, güvenliği disiplin toplumundan neo-liberal yönetimselliğe doğru gerçekleşen bir dönüşüm bağlamında irdelerken, güvenlik bir yönetim tekniği, bir dispoitif olarak karşımıza çıkmaktadır. Foucaultcu yaklaşım bu çalışma açısından, nüfusun eylemlerinin yönetimi üzerinden işleyen neoliberal iktidar mantığının, bireysel özgürlük ve sorumluluk söylemlerini güvenlik alanına taşıması ve bu yolla bireylerin nasıl kendi güvenliklerini sağlamakla yükümlü “sorumluluk sahibi özneler” haline geldiğini sorgulaması açısından önem taşımaktadır. Foucaultcu yaklaşım, disiplinci iktidar paradigmasına gereğinden fazla bağlanmakla (Hardt ve Negri, 2003), modern biyopolitikanın modern öncesi egemen iktidarın katı temellerine dayandığı gerçeğini ihmal etmekle ve modernin postmodern biyopolitikaya dönüştüğünü görememekle (Lemke, 2016a, s. 21) eleştirilmektedir.

2.2. Sonuç ve Değerlendirme

İnsanlığın ilk dönemlerinden günümüze kadar insanoğlunun en temel ihtiyaçlarının başında gelen güvenlik, toplumsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış, insanlar bu ihtiyacı karşılamak için devlet adı verilen kurumu kurmuş ve güvenlik devletin yerine getirmesi gereken bir görev olarak görülmüştür. Zamanla bu anlayış dönüşmüş ve günümüz koşullarında güvenlik endüstrisi halini alarak devlet dışı kurumlarca sağlanır olmuştur. Artık birey neoliberal dönemin güvenliksiz ortamında, nereden geleceği belli olmayan risklerin yarattığı belirsizliğin sonucu olan korku kültürünün yol açtığı bir korku toplumunda yaşamaktadır. Böylesi koşullar içerisindeki birey güvende olmak için, özgürlüğünün kısıtlanması pahasına, yaşamının her alanında elektronik gözlerle gözetlenmeyi göze almaktadır. Günümüz risk toplumunun öznesi olan “nevrotik

vatandaş” (Isin, 2004), neoliberal yönetimsellik çerçevesinde kendi güvenlik sorumluluğunu üstlenerek, tüketim toplumunun bir metası haline gelmiş olan güvenlik endüstrisinin ürünlerine yönelmektedir.

Güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik yaklaşımlar konuyu, genel olarak, devletle ilişkisi çerçevesinde ele almışlardır. Devletin güvenlikle olan ilişkisi baskı, şiddet ve zor kullanma özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Sosyal sözleşme teorisi devletin varlık nedenini güvenlikle ilişkilendirirken, güvenlik, düzenin ve barışın sağlanmasında yegane araç olarak kendisini göstermektedir. Sözleşmeciler teorisyenler açısından mülkiyetin korunması ve liberal düzenin devamı için şiddet ve güç kullanımı gereklidir. Liberalizm güvenliği toplumun varolması için zorunlu bir şart olarak görürken, özgürlük ve güvenlik arasında denge sağlama konusunda güvenliğe özgürlük karşısında öncelik vermektedir. Zira “liberalizm için özgürlük, güven içinde sahip olma özgürlüğüdür (Neocleous, 2013, s. 99)”. Weber (2004 [1946], s. 131; 2006 [1919], s. 26) devleti “meşru güç kullanma tekelinin tek kaynağı” olarak tanımlarken, Weberyen yaklaşım içerisinde şiddetin gündelik hayattan tasfiye edilmesiyle toplumsal barışın sağlanmasına vurgu yapılmaktadır. Devlet ve güvenlik arasındaki ilişki son yıllarda güvenlik alanında yaşanan gelişmelerle birlikte dönüşmektedir. Artık devlet, Weber’in ifade ettiği gibi, “meşru güç kullanma tekelinin tek kaynağı” değildir. Neo-Weberyen yaklaşım devlet-dışı aktörlerin de güvenlik alanına dahil olmasıyla birlikte güvenlik sağlayıcıları çoğaldığını, bu durumun güvenlikte çoğullaşmaya yol açarken aynı zamanda çoğullaşmanın da devlet tekeline bir parçalanmaya ve dolayısıyla devlet iktidarının çoğalarak gündelik hayatın hemen her alanına yayılmasına neden olduğunu iddia etmektedir.

Marksist yaklaşım açısından burjuvazinin egemenlik aygıtı olarak görülen devlet, sömürü düzeninin sağlanmasına hizmet etmektedir. Marksist devlet teorisi devleti, zor ve baskı aygıtına sahip bir araç olarak görürken güvenlik, bu noktada, devletin en önemli fonksiyonu olarak değerlendirilir. Güvenlik, burjuva toplumunun “en üst kavramıdır (Marx, 1997, s. 35)”. Zira güvenlik, rıza oluşturmak için kullanılan önemli bir araçtır. Eleştirel yaklaşım devleti, güvenliğin geçirdiği dönüşüm çerçevesinde otoriter, güvenlikçi ya da neoliberal cezai nitelikleri doğrultusunda değerlendirmektedir. Neoliberal düzenlemelerin yoksullar aleyhine yarattığı sosyal güvencesizlik, Wacquant’ın (2001; 2009) ifadesiyle “yoksulların cezalandırılması” ile çözülmeye

çalışılmakta, neoliberal cezai devlette cezalandırma, yoksullar üzerinde bir yönetim stratejisi olarak uygulanırken, “yoksulluğun çifte düzenlemesi”nde polis toplumsal düzeni sağlamada giderek daha fazla militarize bir hale gelerek, askeri yöntemlere daha fazla başvurmaktadır. 11 Eylül sonrasında burjuva demokratik devletlerinde otoriterleşme eğilimleri görülürken, bu eğilimin bir sonucu olarak, günümüzde “teröre karşı savaş” süreci içerisinde polisin iktidar alanı genişlerken yapılan yasal düzenlemeler sonucu herkes “makul şüpheli” konumuna gelmiştir.

Diğer yandan, 18. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve bugüne kadar devam etmekte olan, “hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik düzenekleri (dispositif)” ile tanımlanan yönetim devleti, güvenlik düzenekleriyle kontrol edilen bir topluma denk gelir (Foucault, 2013, s. 97, 99). Bundan dolayı güvenlik düzenekleri, güvenlik sağlamanın ötesinde bir “yönetim sanatı” olarak nüfus üzerinde disiplin ve gözetimden ziyade düzenleme ve denetleme yapan bir iktidar mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yanı özgürlük diğer yanı güvenlik olan liberal yönetimsellikten farklı olarak yeni bir yönetim sanatı şeklinde karşımıza çıkan neo-liberal yönetimsellik, disiplinden çok düzenleyici denetime vurgu yaparken, aynı zamanda, disiplin toplumundan kontrol toplumuna doğru bir geçiş söz konusudur. Temel olarak düzenleme ve denetleme gibi araçları kullanan bu yeni toplum biçimi aynı zamanda güvenlik düzenekleriyle sarmalanan bir güvenlik toplumuna da karşılık gelmektedir. Zira bugün güvenlik biyopolitikasının işgal ettiği yeni bir toplum formu olan güvenlik toplumunda yaşamaktayız (Dillon, 2007). Bu yeni toplum formu içerisinde, neo-liberal yönetimselliğin öne çıkardığı özne, homo-economicus, yani “girişimci birey”dir. Güvenlik toplumunda neoliberal yönetimsellik anlayışı içerisinde bireysel özgürlük ve sorumluluk söylemleri güvenlik alanına taşınarak, kendi güvenliğini sağlama sorumluluğu bireye yüklenmekte ve birey “kendi kendisinin polisi” olması yönünde motive edilmektedir.

3. ÖZEL GÜVENLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Dünyada ve Türkiye’de Özel Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

3.1.1. Dünyada özel güvenliğin tarihsel gelişimi

Temel ihtiyaçlar içinde beslenme ve barınmadan sonra en üst sıralarda yer alan güvenlik, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren toplumsal bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk çağlarda güvenlik için yerleşim yerlerinin erişilmesi zor ve uzak tepelerde kurulması, barınmak için mağaraların kullanılması, yerleşim alanlarının yüksek sur ve hendeklerle çevrilmesi ve benzeri şekillerde önlemler alınmış; daha sonraları devletlerin oluşumuyla ülke güvenliğinin korunması amacıyla asker ve polis birimleri oluşturulmuş, iç ve dış güvenlik kavramları çerçevesinde gerekli düzenlemeler yapılmış ve bu doğrultuda faaliyetler sürdürülmüştür (Dalda, 2012).

Modern devletle birlikte güvenlik devletin, egemenliği altındakilere sunmakla sorumlu olduğu bir hizmet olarak ortaya çıkmakla birlikte güvenliğin özel güçlerce sağlanmasının tarihi Antik çağlara kadar uzanmaktadır. Sözleşmeli ya da paralı askerlik uygulaması antik çağlardan bu yana yaygın olarak kullanılan bir uygulamadır. Hititlerden, Pers, Çin, Yunan ve Roma imparatorluklarına kadar neredeyse tüm eski çağ devletleri yabancı paralı askerlerden yararlanmışlardır (Tangör ve Yalçınkaya, 2010, s. 133). Güvenliğin özel tedariki uzun bir tarihe sahiptir. Antik Roma’da hem polis hem de itfaiye görevlisi olarak görev yapan “the vigiles” adı verilen ve “şehri gözetleyen görevliler” anlamına gelen görevliler çalıştırılmaya başlanmış ve bunlar orta çağ boyunca da varlığını korumuştur (Haspolat, 2005, s. 22). Bu anlamda tarihin çeşitli evrelerinde devletin şiddet kullanma tekelinin aslında bir ‘kural’ değil ‘istisna’ olduğu görülmektedir. Antik Mısır’dan Viktoryan İngiltere’sine kadar birçok devlet “sözleşmeli” güçleri kullanmışlardır²⁹ (Zabcı, 2013, s. 6). Hükümetler, özelleştirmenin ilk ortaya çıkmaya başladığı, 13. yüzyılın başında özel güvenlik güçlerine yetki vermeye başlamış; 14. ve 15. yüzyıllarda büyük özel ordular yaygınlaşmış ve 18. yüzyılda paralı askerler önemli bir güç haline gelmiştir (Mandel, 2001, s. 134). 19. Yüzyıla gelmeden büyük özel şirketlerin fiziksel şiddet kullanmasının yanı sıra, kendi ordularını kurdukları

²⁹ Örneğin, Pers İmparatoru Darius, Büyük İskender’e karşı savaşırken Yunan paralı askerleri ve benzer bir şekilde III. George, kendisine karşı ayaklanan Amerikan sömürgecilere karşı Alman paralı askerlerini kiralamıştır (Zabcı, 2013, s. 6-7).

görülmektedir. Örneğin, English East India Company ve Dutch East India Company gibi şirketlere bağlı oldukları İngiliz ve Hollanda hükümetleri tarafından çeşitli ekonomik ve siyasi haklar tanınmıştır. Bu şirketler kendi ordularını kurma hakkına sahiptir. Örneğin English East India Company³⁰ aralarında Alman ve İsviçreli paralı askerlerin bulunduğu toplam 100.000 kişiden oluşan bir orduya sahiptir. Bu sayı, aynı dönemdeki İngiliz ordusunun toplam asker sayısından fazladır. Her iki şirket de sahip oldukları bu muazzam askeri güçleri sık sık bağlı oldukları devletlerin çıkarlarına ters düşecek nitelikteki faaliyetlerde kullanmışlardır (Atılğan, 2007, s. 53).

1850 yılında ABD ve İsveç'te ilk özel güvenlik şirketleri kurulmuştur (Dalda, 2012). Özel güvenliğin öncüleri olarak, 19. yüzyıl ortalarında İsveç'te fabrikalara sel, kaza, yangın gibi tehlikelerden koruma ve aynı zamanda suçları önleme ve bunların yol açabileceği zararları giderme konularında eğitim görmüş personel sağlama alanında faaliyet gösteren Philip Sorensen ile Amerika'da Chicago Polis Müdürlüğü'nün ilk dedektiflerinden biri olan ve resmî ve özel kuruluşlara istihbarat, karşı istihbarat, iç güvenlik ve soruşturma hizmetleri veren Allan Pinkerton görülmektedir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 70-71). ABD'de ilk özel güvenlik şirketleri para taşımacılığının yaygınlaşması ve bu sırada artan saldırılar sonucu ortaya çıkmıştır. 1850 yılında Henry Wells, William G. Fargo ve Alvin Adams, para ve değerli eşya taşımacılığı yapmak amacıyla, ABD'de ilk kargo şirketi olan "American Express Company" adlı şirketi kurmuştur. Para ve değerli eşya taşımacılığı yapan posta arabalarına saldırıların artması sonucu "Wells Fargo" şirketi posta arabaları koruyuculuğu yapmak amacıyla kurulmuştur. Diğer yandan şehir içinde artan hırsızlık olayları da özel güvenlik şirketlerinin kurulmasında önemli bir etken olmuştur. 1857 yılında Edwin Holmes hırsızlık olaylarına karşı, ilk alarm sistemini geliştirerek özel güvenlik sisteminin öncüleri arasında yerini almıştır. Artan dolandırıcılık olayları ve demiryollarına baskın ve saldırıların artması sonucu ortaya çıkan güvenlik sorunu özel güvenlik şirketlerinin kurulmasında bir diğer önemli etken olmuştur. 1855 yılında Allan Pinkerton kurduğu özel güvenlik teşkilatı ile dünyanın ilk özel güvenlik şirketinin sahibi olmuştur. 1900'lerin başında eski FBI şefi William J. Burns'un kendi adı altında kurduğu ilk dedektiflik bürosu olan "the William J. Burns Inter-national Detective Agency"i (bugün adı Burns

³⁰ İngiliz Doğu Hindistan şirketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Robins, M. (2017). *Dünyayı değiştiren şirket* (Çev: İ. Özekmekçi). İstanbul: H2O Kitap

International Security Services olan) kurmuştur. Ayrıca bu şirket FBI'nın gelişmesine kadar Pinkerton'un şirketi ile birlikte Amerika'nın her türlü araştırma ve koruma işlerinde, resmî yetkilere sahip olarak çalışma yapmıştır (McCrie, 1988, s. 24-30). Birleşik Krallık'ta 1935'li yıllarda nakit para ve değerli eşyaların taşınması amacıyla "Securiter" adlı bir şirket kurulmuştur. Birleşik Krallık'ta özel dedektiflik şirketleri, özel güvenlik şirketlerinin ortaya çıkışına öncülük etmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında boşanma davalarını takip eden ve delilleri toplayan "Garnier" adlı bir şirketin kurulması Birleşik Krallıkta özel güvenliğin gelişimine öncülük etmiştir (Dönmez, 2005, s. 348). Aynı zamanda Arnold Konzler tarafından kurulan Machinery and Technical Transport (Teknik Taşımacılık Organize Sistemi) adlı şirketin, 1920'li yıllarda, nakit para ve sair değerli eşyaların taşınması esnasında koruma hizmeti sağladığı kaydedilmektedir (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 153).

Başta ABD olmak üzere Avrupa'da özel güvenliğin ortaya çıkmasında sanayileşmenin büyük etkisi vardır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı itibarıyla İngiltere ve ABD gibi hızla sanayileşen ülkelerde, özel güvenlik hizmetlerinin ticari işletme sahiplerince satın alındığı görülmektedir. 19. yüzyılda hızlı bir sanayileşme yaşayan İngiltere'de birçok fabrikanın güvenliği, sahiplerince özel olarak görevlendirilen ve "denetçiler" adı verilen kişiler tarafından sağlanmaktaydı. Almanya'da da özel güvenlik ilk kez sanayi kuruluşlarının korunmasında gözetim bekçileri kullanılmıştır. Daha kolay yönlendirilebildikleri ve daha ucuza çalıştırılabildikleri için birçok girişimci tarafından tercih edilen bu özel güvenlik güçleri, İngiltere'de merkezi polis teşkilatının kurulduğu 1829 yılından sonra da özel teşebbüse ait çok sayıda fabrikanın güvenliğini sağlamaya devam etmiştir (Dönmez, 2005, s. 348; Atılgan, 2007, s. 53-54).

ABD'de ilk olarak 1844'te kurulan merkezi polis gücü güvenliği sağlamada yetersiz kalmış ve ayrıca polisler arasında rüşvet yaygınlaşmış, bu nedenle kısa süre içinde özel polis şirketleri açılmaya başlamıştır (Atılgan, 2007, s. 54). 1830'larda sosyal düzeni ve artan köle nüfusunu kontrol etmek amacıyla kurulan polis teşkilatı, sanayileşme ve hızla artan kentleşmeyle birlikte bir yandan "tehlikeli sınıflar"ı kontrol eden bir güç olarak, diğer yandan grev kırıcı³¹ olarak çalışmışlardır. Sanayileşmeyle birlikte şehirlerde

³¹ Özel güvenliğin grev kırıcı rolü günümüzde de devam etmektedir. Merkezi ABD'nin Maryland eyaletinde bulunan Special Response Corporation (SRC) isimli bir özel güvenlik şirketinin verdiği ilanda grevler esnasında "işlerin aksamadan sürdürülmesi" için gerekli güvenlik be kontrol önlemleri sunmayı vaat etmektedir. SRC ayrıca, 1990'lı yıllarda yüzlerce iş uyuşmazlığı ve greve müdahale ettiğini ve bu

işgücü gereksinimi artmış, şehirlere göç hızlanmış ve sanayi üretiminin yoğun olduğu şehir sayısı ve nüfusu hızla artmıştır. ABD nüfusu ekonomik büyüme yaşanan 1820-1840 yılları arasında 10 milyondan 20 milyonun üzerine çıkmıştır. Özellikle bu dönemde, İrlandalı ve Alman göçmenlere karşı kullanılmak ve göçmen işçiler, siyahlar ve kent yoksullarının dahil olduğu “tehlikeli sınıflar”ı kontrol etmek amacıyla işverenler tarafından kiralanan maden polisi, tren yolu polisi gibi özel polis bürolarıyla birlikte sanayi polisi grev kırıcılık ve isyanları bastırmakla görevlendirilmiştir (Barlow ve Barlow, 1999, s. 650-652). Bu anlamda özel polis şirketleri daha çok grev kırıcılığı ve tehlikeli sınıfların çıkardığı isyanları bastırmak ve bu sınıfları kontrol etmek amacıyla kullanılmıştır. ABD’de 1880-1900 yılları arasında yaklaşık 23.000 grev gerçekleştirilmiş ve bu durum işçi sınıfının baskı altına alınması amacıyla özel şirketlerin kullanılması için bir talep oluşmasına neden olmuştur. 1870’lerin başında bu talep ABD’deki ilk özel güvenlik şirketi olan Pinkerton tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Pinkerton şirketi 77 grevde grev kırıcılık yapmıştır (Spitzer ve Schull, 1977, s. 22; Joh, 2006, s. 364). 1930’larda isyanları bastırmak ve grev kırıcılığı yapmak amacıyla kullanılan özel güvenlik şirketleri bu hizmetlerinin yanı sıra sendika liderleri ve üyelerine karşı zaman zaman fiziksel gözdağına da dayanan açıkça gözetleme faaliyetleri de yürütmüşlerdir (Joh, 2006, s. 370). İkinci Dünya Savaşı boyunca özel işletmeler grev kırıcılık, işçileri baskı altına almak ve ispiyonculuk gibi görevleri yerine getirmesi için bu kişileri kiralamıştır (Bayley ve Shearing, 1996, s. 587).

İkinci Dünya Savaşı sonrası özel güvenlik sektörü önemli bir ivme kazanmış ve sektörde istihdam edilen personel sayısında büyük bir artış olmuştur. Özel güvenlik özellikle 1970’lerden sonra hem şirket sayısı hem de istihdam ettiği personel sayısı bakımından hızla artmış ve birçok ülkede iç güvenlik hizmetlerinde istihdam edilen personel sayısını geçmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde özel güvenlik sektörünün son 50-60 yıllık süreç içerisinde tüm dünyada hızlı bir büyüme sergilediği ve bu büyümenin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği öngörülmektedir (Uçkun, vd., 2012, s. 23).

Özel güvenliğin son yıllardaki hızlı büyümesini açıklamak için çeşitli görüşler öne sürülmüş, özellikle büyük alışveriş merkezleri (AVM), eğlence merkezleri, işyerleri, güvenlik siteleri, vb. gibi kitle kişisel mülkiyet (mass private property) alanlarının ortaya

alandaki hizmetleri esnasında yaklaşık 500 personelinin yaralandığını belirtmektedir (Kozanoğlu, Özden ve Gür, 2008, s. 166-167).

çıkışı, risk toplumunda yaşıyor olduğumuz algısı ve suç oranlarının arttığı ve polisin bu konuda yetersiz kaldığı yönündeki algı özel güvenliğin tüm dünyada gittikçe büyüyen bir sektör olmasında etkili olduğu öne sürülen görüşlerdendir. Tüm bu nedenler ve daha fazlasına bağlı olarak özel güvenlik sektörü tüm dünyada hızla büyümekle birlikte aynı zamanda modern devletin en temel özelliği olan meşru güç kullanma tekeli kırıkmak, şiddeti özelleştirmenin yanı sıra toplumun gözetlenmesi ve denetlenmesini içeren polis misyonunun devletin elinden kaymasına da yol açtığı iddia edilmektedir (Kozanoğlu, vd., 2008, s. 168). Bu anlamda hızla artan özel güvenlik sektöründe istihdam edilenlerin sayısı her yıl artarken, özel güvenlik şirketlerinin ve personellerinin sayısı, polis sayıları ile paralel bir artış göstermekte hatta pek çok ülkede polis sayılarını aşmaktadır. Bu tez kapsamında, modern devletin fiziksel güç kullanma tekelinin uygulayıcısı olarak kabul edilen resmi polis gücü karşısında özel güvenliğin son yıllarda göstermiş olduğu gelişimini anlamak açısından özel güvenliğin boyutlarını irdelemek önemlidir.

3.1.1.1. Özel güvenliğin boyutları

Özel güvenliğin gelişim dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda 1970’li yılların sonundan itibaren dünya genelinde özellikle şirket sayılarında önemli bir artış görülmektedir. Son yıllarda özel güvenlik endüstrisi uluslar arası alanda hızla gelişmektedir. Sektörde özellikle son 30-40 yılda hızlı bir genişleme görülmektedir (Waard, 1999, s. 145). Sarı Sayfalar veri tabanına göre İngiltere’de 1994/95 yıllarında güvenlik hizmeti sunan 8.259 şirketin adı geçmektedir. Bu şirketlerin dörtte birinden fazlası (2.281) ‘güvenlik hizmeti ve ekipmanı’ sağlamak ve yaklaşık 180.000 kişiyi istihdam etmekteydi. 2.547 şirket ise elektronik güvenlik ekipmanları sağlarken 100.000’in üzerinde insan istihdam etmekteydi (Newburn, 2001, s. 832). Security Industry Authority (SIA) (Güvenlik Endüstrisi Müdürlüğü) verilerine göre, 2006 yılı Mart ayı sonu itibarıyla İngiltere ve Galler’de lisans almış özel güvenlik çalışanı sayısı 91.000’dir. SIA 2003 yılı Nisan ayında sektörde lisanslama ve düzenleme yapmaya başlamıştır. Mart 2006’ın sonundan beri SIA lisansı olmadan güvenlik görevlisi olarak çalışmak yasa dışı hale gelmiştir (Crowford, 2006, s. 461-462). İngiltere’de 2014 yılı itibarıyla Güvenlik Endüstrisi Müdürlüğü (SIA) güvenlik piyasasında 339.940 kişiye lisans verirken, Haziran ayı itibarıyla 2016 yılında 368.839 kişiye, Ekim 2018 tarihi itibarıyla 332.335 kişiye lisans verilerek lisanslı çalışan ÖGG sayısı 382.904 kişiye

ulaşmıştır³². Buna karşılık polis teşkilatında 31 Mart 2016 itibarıyla 200.922 kişi çalışırken, bu sayı 31 Mart 2018 itibarıyla 199,752 kişiye düşmüştür³³.

Bugün birçok ülkede güvenliği sağlama noktasında devlet dışı aktörü olarak yer alan özel güvenlik şirketleri faaliyet göstermektedir. Bu anlamda güvenlik/polislik (policing) uygulamalarında giderek artan bir şekilde özel güvenlik görevlilerinin kullanıldığı görülmektedir. Genel itibarıyla bugün birçok ülkede resmi polis sayısından daha fazla özel güvenlik görevlisi istihdam edilmektedir. Bu durum özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa’da daha açık bir şekilde görülmektedir. ABD’de ilk olarak 1972 yılında hazırlanan rapora göre özel güvenliğin genişlemesine rağmen polis memuru sayısı özel güvenlik görevlisi sayısına göre hızla artmaktadır (Kakalik ve Wildhorn, 1972). 1980’lerin başı itibarıyla ABD’de özel güvenlik görevlilerinin sayısı, sayıları 580.000 olan polis memuru sayısını aşarken, özel güvenlik alanında istihdam edilen personel sayısı 1990 yılında 965.300 iken 2000 yılında bu sayının 1.5 milyonu bulacağı tahmin edilmekteydi (Johnston, 2007, s. 28). 11 Eylül saldırıları sonrası tüm dünyayı etkisi altına alan terör ve suça maruz kalma korkusu ABD’de özel güvenliğin gelişmesinde önemli etkenlerden biri olsa da bu durum özel güvenlik görevlisi sayısında uzun süreli bir artışa yol açmamıştır. 2008 yılı itibarıyla ABD’de özel güvenlik görevlisi sayısı 1.076.600 iken polis memuru sayısı 665.700’dür. Buna karşılık 2014 yılında polis teşkilatında 806.400 polis memuru çalışırken aktif özel güvenlik görevlisi sayısı 1.102.500’dür. Bu sayı 2017 yılı itibarıyla 1.1 milyonu bulmuş, polis sayısı ise 800.000 dolaylarında kalmıştır. Sektörün ABD’de 2014-2024 yılları arasında %5’lik bir büyüme göstereceği öngörülmektedir³⁴.

Günümüzde başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada giderek daha fazla özel güvenlik görevlisi istihdam edilirken, özel güvenlik görevlilerinin sayısı birçok ülkede

³² “Security Industry Authority-UK, Licensing Statistics.”

<http://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/licensing-stats.aspx> (Erişim Tarihi: 28.12.2016).

<https://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/licensing-stats.aspx> (Erişim Tarihi: 31.10.2018)

³³ “Police Workforce, England and Wales”, 31 March 2016.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/544849/hosb0516-police-workforce.pdf (Erişim Tarihi: 28.12.2016).

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/726401/hosb1118-police-workforce.pdf (Erişim Tarihi: 31.10.2018)

³⁴ “USA-Bureau of Labor Statistics, Security Guards and Gaming Surveillance Officers.” <https://www.bls.gov/ooh/protective-service/security-guards.htm> (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

“The United States Security Industry: Size and Scope, Insights, Trends, and Data.” <https://www.asisonline.org/Documents/ASIS%20IOFM%20Executive%20Summary%2008.23.13.%20final.pdf> (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

polis sayıları ile aynı seviyede ya da bu sayıları aşmış durumdadır. 2000’lerde özel güvenlik faaliyetleri Avrupa’da büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Son yıllarda AB ülkeleri arasında sektörün istihdam oranı sürekli artmaktadır. Avrupa Güvenlik Hizmetleri Birliği (the Confederation of European Security Services) (CoESS) verilerine göre 2010 yılında 38.500 şirket aktif olarak özel güvenlik piyasası içerisinde yer almaktadır. Şirketler Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Polonya ve Birleşik Krallıkta yoğunlaşmaktadır. 2010 yılında Avrupa’da 1.2 milyondan daha fazla güvenlik görevlisi istihdam edilmiştir. ÖGG en fazla, özel güvenlik piyasasındaki toplam işgücünün %40’ını oluşturan, Birleşik Krallık (%18.4), Almanya (%13.7) ve Fransa (%10.7)’da bulunmaktadır. Diğer yandan ÖGG istihdamı Bulgaristan, Macaristan ve Lüksemburg’da da yüksektir³⁵. CoESS’in 2015 yılı itibarıyla 27 AB ülkesi ve içerisinde Türkiye’nin de bulunduğu 7 Avrupa ülkesine (toplam 34 ülke) ait verileri karşılaştırarak 2017 yılında yayınladığı rapora göre, 2015 yılında Avrupa’da aktif lisanslı güvenlik görevlisi sayısı 2 milyona yakındır (1.943.047). Buna göre AB ülkeleri arasında ÖGG en fazla Polonya (250.000), Almanya (246.909) ve Birleşik Krallık’ta (231.680) görülürken, ÖGG sayısında en büyük artış Türkiye’de yaşanarak 2013 yılında 245.090 olan lisanslı ÖGG sayısı, 2015 yılında 321.558’e çıkmıştır³⁶.

2006 yılında 369 milyon nüfusa sahip Avrupa’da 592.050 güvenlik görevlisi yer almaktaydı. Bu da 100.000 kişi başına 160 güvenlik görevlisi düşerken 375 polis memuru düşmesi anlamına gelmekteydi. Birleşik Krallık ve Almanya’da her 100.000 kişiye 275 ve 217 güvenlik görevlisi denk gelmekteydi. Böylelikle bu iki ülke Avrupa’da en yüksek güvenlik görevlisi sayısına sahipti. 2017 yılına kadar olan 11 yıllık sürede ise bu sayı hızla artmış ve Birleşik Krallık’ta 232 bin güvenlik görevlisine karşılık 151 bin polis yer alırken, Almanya’da 247 bin güvenlik görevlisine karşılık 245 bin polis yer almaktadır. En düşük sayıya sahip olan Finlandiya ve Yunanistan’da oran 69 ve 19’du. 1 Mayıs 2004

³⁵ “Representativeness of the European social partner organisations: Private security.” <http://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/comparative-information/representativeness-of-the-european-social-partner-organisations-private-security> (Erişim Tarihi: 17.11.2016)

³⁶ “CoESS’ study on ‘Private Security in Europe – CoESS Facts & Figures’ provides a comprehensive overview of the European private security services industry.” <http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures> (Erişim Tarihi: 31.10.2018)

tarihinde Avrupa Birliği üyesi devletler 15'ten 25'e çıkmasıyla³⁷ ÖGG sayısı radikal bir şekilde değişmiştir³⁸ (Steden ve Sarre, 2007, s. 224; McCarthy, 2017).

Avrupa genelindeki yaygın eğilimin aksine Güney Avrupa ülkelerinde özel güvenlik görevlisi sayısı polis sayısından oldukça düşüktür. Örneğin Yunanistan'da güvenlik piyasası 1997'den beri varlığını sürdürmektedir. Yunanistan'da neredeyse polis memuru sayısının yarısı kadar (25.000-30.000) özel güvenlik görevlisi vardır. İtalya'da 280.000 polis memuru görev yapmaktadır. Bu sayı özel güvenlik görevlisi sayısının beş katıdır. Benzer şekilde Güney Kıbrıs, Malta, Portekiz ve İspanya'da da polis sayısı özel güvenlik görevlisi sayısından fazladır (Steden ve Sarre, 2007, s. 228). Bu durum sonraki yıllarda da değişiklik göstermemiştir. 2008 yılı verilerine göre İtalya'da 425.000 polise karşılık 49.166 ÖGG bulunurken, İspanya'da 223.000 polise karşılık 83.000 ÖGG bulunmaktadır³⁹.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'da özel güvenlik piyasası önemli bir büyüme göstermiştir. Rusya'da özel güvenliğin gelişmesi 1987-1997 yılları arasında gerçekleşen Rus reformlarına rastlar. Hızlı kapitalistleşme koşulları içinde özel güvenlik şirketleri, örgütlü suç çeteleriyle birlikte varlıklı kişilerin, büyük işletmelerin özel güvenlik ve koruma hizmetlerini yerine getirmeye başlamışlardır. Rusya'da özel güvenlik piyasası genel olarak dedektif firmaları, özel güvenlik şirketleri ve özel koruma şirketleri arasında bölünmüştür (Volkov, 1999). 11 Mart 1992 yılında kabul edilen “Özel

³⁷ 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne katılan yeni ülkeler Güney Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'dır.

³⁸ Avrupa Birliği'ne yeni katılan ülkeler arasında Polonya özel güvenliğin gelişimi açısından diğer ülkelerden farklı bir özellik göstermektedir. Polonya'da özel güvenlik sektörünün ortaya çıkışı ve gelişimi, 1980'li yıllardan sonra Sovyet Sosyalist Rejiminin yıkılmasıyla birlikte hız kazanan özelleştirme süreciyle eşzamanlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Polonya'da özelleştirme hareketi, eski Komünist Parti mensubu elit bir kesimin kontrolünde ve 'içeriden' gerçekleşmiş, kısa sürede yolsuzluk, organize suç ve diğer yasadışı faaliyetlerin yaygın bir biçimde görüldüğü haksız bir nüfuz sağlama aracına dönüşmüştür. Polonya'da ilk özel güvenlik şirketi 1986'da kurulmuştur. 1988'de çıkarılan “Ekonomik Faaliyet Yasası” ile özel güvenlik sektörünün önü açılmış ve hızlı bir biçimde gelişmiştir. Polonya'da özel güvenlik sektöründe faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri her türlü özel eşya, mülkiyet ve kişilerin korunması, dedektiflik hizmetleri ve istihbarat faaliyetleri de dahil olmak üzere oldukça geniş bir alanda hizmet vermektedir. Bu şirketlerin bazıları Polonya menşeli olup, bazıları da uluslararası şirketlerdir. Polonya menşeli şirketler büyük oranda polis ve gizli servis mensubu kişilerce kurulmuştur. Bu nedenle şirket sahipleri arasında eski rejim sırasında ve rejim değişikliği sonrasında görev yapan birçok general, emniyet müdürü, içişleri bakanı, üst düzey istihbaratçı ve gizli servis çalışanı ile diğer üst düzey devlet görevlileri yer almaktadır. 2000'lerin başında dedektiflik şirketleri 4,000 civarında kişi istihdam ederken, koruma/güvenlik şirketleri yaklaşık 200,000 kişiyi istihdam ettiği tahmin edilmektedir (Los, 2005). Avrupa ülkelerinde ÖGG ve polis sayıları karşılaştırması için bknz. Tablo 1

³⁹ “Private Security services in Europe, CoESS Facts and Figures” 2011, 2013.
<http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures> (Erişim Tarihi: 17.11.2016)

Dedektiflik ve Koruma Faaliyetleri Federal Yasası” ile özel güvenlik sektörü yasal zemine kavuşmuştur. 1992 yılında ortaya çıkan ve hızla gelişen özel güvenlik sektörü 4.500 şirketle başlamış ve bu sayı 1998 yılında 10.804 şirkete, 1999 yılında ise 11.652 şirkete ulaşmıştır. 1999 yılında özel güvenlik şirketleri ve özel koruma şirketlerinde istihdam edilenlerin sayısı 200.000 olmakla birlikte toplam sayı 850.000’i aşmaktadır (Volkov, 2001, s. 3-6; Steden ve Sarre, 2007, s. 229). Bu sayı aradan geçen 16 yılda bir değişim göstermemiş ve 2017 yılında 800 bin dolaylarında ÖGG Rusya’da aktif olarak görev yapmıştır. Polis sayısı ise 601 bin civarında kalarak özel güvenliğin gerisinde kalmıştır (McCarthy, 2017). Bu verilere ek olarak 2018 yılında yapılan 2018 FIFA Dünya Kupası karşılaşmalarında ise aralarında Moskova, St Petersburg, Sochi de dahil olmak üzere 11 şehirde 16.500’ü danışman (stewards), 14.500’ü güvenlik görevlisi olmak üzere 31 bin güvenlik personeli görev yapmıştır⁴⁰.

Avustralya Kriminoloji Enstitüsü’nün (the Australian Institute of Criminology) (AIC), 2005 yılı verilerine dayanarak, 2008 yılında yayınladığı rapora göre polis sayısına oranla özel güvenlik yatırımlarında önemli bir büyüme yaşanmaktadır. Rapora göre suç oranları azalsa bile 11 Eylül sonrası tüm dünyaya yayılan terör korkusu ve suça maruz kalma korkusu polise olan güvenli azaltırken kişileri bireysel güvenlik önlemleri almaya itmekte, bu da polis sayılarına oranla özel güvenlik görevlisi sayısının artmasına yol açmaktadır. Buna göre Avustralya’da 1996 yılından 2006 yılına kadar polis ve özel güvenlik görevlisi sayısı kademeli olarak artmıştır. 1996 yılı itibarıyla Avustralya’da 39.225 polis memuru bulunurken 37.372 özel güvenlik görevlisi yer almaktadır. Buna karşılık 2006 yılında polis sayısına oranla özel güvenlik görevlisi sayısı artmış ve polis sayısı 44.898 olurken özel güvenlik görevlisi sayısı 52.768’e çıkmıştır. Avustralya’da 2006 yılında 100.000 kişiye düşen polis sayısı 226 iken özel güvenlik görevlisi sayısı 266’dır (Waard, 1996, s. 155; Prenzler, Earle ve Sarre, 2009, s. 2-3). 2017 yılında ise aradan geçen 11 yılda bu sayı 114.600 güvenlik görevlisine karşılık 52.400 polise çıkarak, polis sayısının iki katını aşmıştır (McCarthy, 2017).

Japonya’da ilk özel güvenlik şirketi 1962 yılında, tam da Japon ekonomisinin ani bir patlama yaşadığı dönemde, kurulmuştur. 1972 yılında Japonya’da 775 ÖGŞ 41.146 ÖGG istihdam etmekteydi. 1975 yılına gelindiğinde özel güvenlik endüstrisi neredeyse

⁴⁰ “About 14,500 security guards, 16,500 stewards to ensure security at 2018 FIFA World Cup”, October 03, 2017, <http://tass.com/sport/968754> (Erişim Tarihi: 04.11.2018)

%820 büyüme göstermiştir. 1971 yılında özel güvenlik şirketlerinin yaklaşık %70'i daha küçük işletmelerdi ve %66'sı 50'den daha az kişiyi istihdam etmekteydi. Birçok özel güvenlik şirketi nispeten küçük ölçekli olsa da büyük şirketler de mevcuttur. Örneğin güvenlik endüstrisinin en büyüklerinden biri olan Sogo Keibi Hosho 2.5 milyar yenin üzerinde sermayeye sahiptir. 1987 yılında şirketlerin geliri 826.51 milyar yen olarak kalırken, 8 yıl sonra bu rakam iki katına çıkarak 1775.85 milyar yeni bulmuştur. Hükümetin polis bütçesi ile karşılaştırıldığında özel güvenlik hizmetlerine olan talepte bir artış olduğu gözlenmektedir. 1995 yılında polis için ayrılan bütçe 3658.10 milyar yene çıkmıştır. Japonya'da özel güvenlik görevlisi sayısı polis memuru sayısından fazladır. 1996 yılında Japonya'da 377.140 ÖGG çalışırken, toplamda 224.985 polis memuru görev yapmaktaydı. 1996 yılında Ulusal Polis Bürosuna göre güvenlik koridoru oluşturulan alanlarda (nakit transferi, nükleer ve diğer tehlikeli koşullarda) 15.300 kişi istihdam edilirken, güvenli alanlarda (alışveriş merkezi, iş yerleri ve fabrikalar) 183.000'den fazla kişi istihdam edilmekteydi (Yoshida, 2010, s. 246).

Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Latin Amerika ülkelerinde de alışveriş merkezleri, stadyumlar, sinemalar, vb. yarı-kamusal alanlar ve yerleşim yerlerinde özel güvenlik hizmetlerine yönelik önemli bir talep mevcuttur. Özel güvenlik hizmetlerine yönelik talebin artmasında artan suç oranları ve güvensizlik duygusunun büyük etkisi vardır(Zanetic, 2012, s. 12). Pek çok Latin Amerika ülkesinde özel güvenlik görevlisi sayısı polis sayısına yaklaşmış veya bu sayıyı aşmıştır. Örneğin Brezilya'da 2017 yılı itibarıyla ÖGG sayısı 1.7 milyon iken polis sayısı 687.684'tür.

“Özel güvenlik” kavramı Afrika için yeni bir kavram olsa da çok geniş ve büyük bir etki alanına sahiptir. Devletin vatandaşlarını korumakla görevli kurumların üzerindeki yükünü azaltma arzusu özel güvenlik piyasasının büyümesini kolaylaştırmıştır. Devlet-dışı aktörler olarak özel askeri şirketler ve özel güvenlik şirketleri asker, polis ya da istihbarat servisi gibi kamu güçlerinden daha etkin bir konuma gelmiştir. Modern Afrika'da kent yaşamının dikkat çekici bir özelliği olarak özel güvenliğin ortaya çıkışı bankalar, ticari işletmeler, oteller, kamu binaları ve özel ikametlerde özel güvenlik şirketlerinin üniformasız korumalarının belirmesiyle başlamıştır. Afrika'da ilk özel güvenlik şirketi 1960'larda kurulsa da sektörde asıl büyük patlama 1980'lerin sonunda yaşanmıştır. Vatandaşlarının güvenliğini sağlamakla görevli devlet kurumlarının kaynaklarının eşitsiz dağılımı Uganda ve Afrika'da sektörün büyümesinde önemli bir

etken olmuştur. Suç ve güvensizliğin özellikle büyük şehirlerde artmasıyla özel güvenlik şirketlerine bireyleri, konutları, işyerlerinin korunmasında önemli bir rol biçilmiştir. Bir diğer etken, yatırım yapmaya devam etmek için güvenli bir ortama ihtiyaç duyan mülk sahibi sınıfın sayısında artış olmasıdır. Uganda'da artan yüksek suç oranları ve yolsuzluk özel güvenliğe olan ihtiyacı artırmıştır. ÖGG ve polis sayılarının hemen hemen eşit olduğu Uganda'da 58 özel güvenlik şirketi yer almaktadır. Uganda Özel Güvenlik Kuruluşları Birliği (Uganda Private Security Organisations Association) (UPSA) bu şirketlerin toplamda 17.000 kişiyi istihdam ettiğini bildirmiştir (Abrahamsen ve Williams, 2006, s. 5; Kirunda, 2008, s. 1-6).

Kongo'da özel güvenlik güçleri iç savaş ortamından güçlenmiştir. Savaşın sonunda Kongo'da silahlı güçlerin sayısı 130.000 ila 200.000 olarak belirtilmiştir. Polis gücü ise 104.000'den fazladır. Sektör hala küçük olsa da Kongo'da ilk özel güvenlik şirketi 1980'lerin sonunda kurulmuştur. Özel güvenliğin gelişmesinde iki etken önemlidir: Mobutu döneminde artan güveliksiz ortam ve iç savaş. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başı itibarıyla özel güvenlik sektörü 35-45 özel güvenlik şirketi ve bu şirketlerin istihdam ettiği 25.000 özel güvenlik görevlisinden oluşmaktaydı. Polis ve askeri güç ile karşılaştırıldığında özel güvenlik sektörü Kongo gibi bir ülke için hala küçüktür (Goede, 2008, s. 40-42). Kenya'da özel güvenliğin gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri suç oranlarındaki artış ve güvensizliktir. Yolsuzluktan soygun ve büyük ölçekli organize suçlara kadar artan suç oranlarına polisin de katkısı olduğu düşüncesi polise olan güvensizliği artırırken özel güvenlik şirketlerinin büyük ve hızlı bir büyüme yaşamalarına da katkı sağlamıştır. 2000'lerde özel güvenlik şirketleri mantar gibi artmaya başladığı Kenya'da 2.000 özel güvenlik şirketi 48.000'den fazla özel güvenlik görevlisi istihdam etmektedir (Abrahamsen ve Williams, 2006, s. 14). Nijerya ve Sierra Leone'de özel güvenliğin gelişiminde petrol şirketlerinin güvenlik stratejilerinin büyük etkisi olmuştur. Petrol şirketlerinin talep ettikleri katı güvenlik önlemlerini polis ve askeri güçlerin sağlayamaması bu şirketlerin özel güvenlik şirketlerine yönelmesine yol açmıştır. 2007 yılının sonu itibarıyla Sierra Leone'de silahlı kuvvetlerde görevli personel sayısı 6.000-7.000 iken Ulusal Güvenlik Bürosu'nun verilerine göre 3.000-5.000 kişi özel güvenlik şirketleri tarafından istihdam edilmektedir. Nijerya'da ise sayıları 1.500-2.000'i bulan özel güvenlik şirketleri 100.000'den fazla kişiyi istihdam etmektedir (Abrahamsen ve Williams, 2009, s. 12; Abrahamsen ve Williams, 2006, s. 5,10).

Güney Afrika’da özel güvenliğin gelişimini yalnızca zengin ya da varlıklı kesimle ilişkilendirmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Özel güvenlik hizmetinin asıl müşterileri olan varlıklı kesim kendilerini yüksek, güvenli duvarlar, gelişmiş alarm sistemlerinin ardına saklamaktadır. Ancak özel güvenlik, nüfusun büyük bölümü için özel güvenlik şirketlerinin sunduğu bir sosyal statü göstergesidir. Polis korumasının azalması ve risk algısının artmasıyla birlikte orta ve düşük gelirli de özel güvenlik arayışına girmişlerdir (Abrahamsen ve Williams, 2006, s. 6). Diğer yandan ücretlerin düşük, rüşvetin yaygın olması nedeniyle resmi polis güçleri işini yapmamakta bu da varlıklı kesimin özel güvenliğe yönelmesine yol açarken yoksul kesimi suç çetelerinin yarattığı tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır. Güney Afrika’da 1997 yılında özel güvenlik şirketleri 130.000’den fazla özel güvenlik görevlisi istihdam etmekte ve yaklaşık 1.5 milyar dolar kazanmaktaydı (Mandel, 2001, s. 144-145). Güney Afrika’da ÖGG sayısı polis memuru sayısından oldukça fazladır. Güney Afrika Polis Teşkilatında 152.000 polis memuru yer alırken Savunma Bakanlığının toplam personel sayısı 2003 yılında 75.318’dir. 2006 yılında 4.763 güvenlik şirketinde 269.901 ÖGG istihdam edilmektedir. 4.763 işletmeden 4.041’i koruma, 868’i para transferi, 881’i silahlı koruma işletmesidir. Güney Afrika’da 296.901’i güvenlik görevlisi, 689.845’i etkin olmayan kayıtlı güvenlik görevlisi ve toplam 986.746 kayıtlı güvenlik görevlisi vardır. 2007 yılında aktif kayıtlı güvenlik görevlisi sayısı 300.000’e çıkmıştır. Ülkede 152.000 polis memuruna karşılık 300.000 aktif kayıtlı özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (Taljaard, 2008, s. 72-73). Private Security Industry Regulatory Authority (PSIRA) verilerine göre Güney Afrika’da 2010 yılında 7.459 özel güvenlik şirketinde 387.273 özel güvenlik görevlisi istihdam edilirken bu sayı 2016 yılı başı itibarıyla 8.692 şirket ve 488.666 özel güvenlik görevlisine ulaşmıştır⁴¹.

Bugün birçok ülkede güvenliğin sağlanmasında devlet dışı aktör olarak özel güvenlik şirketleri de faaliyet göstermektedir. Bu anlamda güvenliğin, büyük bir pazar potansiyeline sahip olduğu ve küresel çapta yüksek kâr oranlarına sahip kazançlı bir sektör olduğu görülmektedir (Mandel, 2001, s. 135) ABD’de özel güvenlik sektörüne “büyük dörtlü” olarak anılan Pinkerton, Burns, Walter Kiddle ve Wakenhut gibi büyük özel güvenlik şirketleri hakimdir. Bu şirketler gelirlerini 1963-1969 yılları arasında 93

⁴¹ “Private Security Industry Regulatory Authority (PSIRA) Annual Report” 2010, 2016. http://www.psira.co.za/psira/dmdocuments/annual_report/PSIRAAnnualReport2015-16.pdf (Erişim Tarihi: 23.12.2016).

milyon dolardan 312 milyon dolara çıkararak beş yıl içerisinde neredeyse üçe katlamışlardır. İki büyük şirket olan Pinkerton ve Burns olağanüstü bir büyüme sergilemişlerdir (Spitzer ve Schull, 1977: 18-19). Birleşik Krallık'ta dört şirket (Williams Holdings 372 milyon pound; Securicor 31 milyon pound; Group 4.158 milyon pound ve Rentokil Initial 110 milyon pound) yaklaşık 1 milyar pound piyasa cirosuna sahiptir. Hollanda'da Nederlandse Veiligheidsdienst (NVD) Group yıllık yaklaşık 500 milyon dolar ciroya sahiptir. Grup, Avrupalı şirketler ve Schiphol Airport, Philips Petroleum ve the Manchester Ship Canal gibi şirketlere güvenlik hizmetleri sağlayan Amerikan ortak girişimleri ile bağlantılıdır (Johnston, 1999, s. 185). İsveç'te özel güvenlik sektörü Securitas Security Service Ltd.'nin hakimiyetindedir. Şirket İsveç'te özel güvenlik sektörünün %60'ına sahiptir. Forbes dergisinin yazısına göre Japonya'da özel güvenlik sektöründe hızlı bir büyüme mevcuttur ve pazar hakimiyeti Security Patrols Ltd'ne aittir. Yazıya göre şirket gelirini 14 yılda (1965-79) 11.000 dolardan 200 milyon dolara çıkarmıştır. Şirket Japonya'da özel güvenlik sektörünün %60'ını kontrol etmektedir. Benzer bir büyüme Avustralya, İsrail, Fransa, Belçika, Hollanda ve Almanya'da da mevcuttur (Shearing ve Stenning, 1981, s. 207-208).

Özel güvenlik sektörü hızla geliştiği kadar uluslararası bir nitelik de kazanmaktadır. Bu anlamda çok uluslu şirketlerin iç piyasadaki hâkimiyeti dış piyasadakilerin etki alanını artırmasını sağlamaktadır. The Pinkerton Organization bir milyonu aşkın gelire ve Kuzey ve Orta Amerika, Avrupa ve Asya'da 250 ofis ve 47.000 personele sahiptir. Kuzey Amerika'daki en büyük rakibi olan -56.000 personele sahip olan- The Wackenhut Corporation, Güney Amerika, Afrika ve Avrupa'da etkindir. Şirket 50 ülkede ve 48 Amerikan eyaletinde faaliyette bulunmaktadır. The Securicor Group para transferi, koruma, alarm ve elektronik gözetim, hapishane dizaynı ve altyapısı, vb. bir dizi güvenlikle ilgili veya ilgisiz yan kuruluşların çok fonksiyonlu organizasyonlarında 41.000 personel istihdam etmektedir (Johnston, 1999, s. 185). İsveç merkezli bir şirket olan Securitas dünyanın en büyük özel güvenlik şirketlerinden biridir. 1934 yılında kurulan şirket çok yönlü küresel oyuncu haline gelmiştir. Şirket 1990'larda, orta ve doğu Avrupa da dahil olmak üzere, Avrupa geneline yayılmıştır. 1999 yılında Kuzey Amerika pazarına taşınan şirket, Pinkerton ve Burns Security şirketleriyle birleşerek en büyük özel güvenlik tedarikçisi olmuştur. Securitas 30'dan fazla ülkede, 210.000'den fazla kişi istihdam etmektedir. Şirketin yıllık cirosu 9 milyon dolardır (Abrahamsen ve Williams,

2007, s. 239-240). Danimarka menşeli Falck ve Birleşik Krallık menşeli Group4 şirketlerinin 2000 yılında birleşmesiyle oluşan Group4Securicor önemli bir büyüme göstermiştir. Önceki adı Group4Falck olan, Group4Securicor 2002 yılında, ikinci büyük özel güvenlik şirketi olan Amerika menşeli Wackenhut ile birleşerek, istihdam ettiği kişi sayısını 148.000'den 230.000'e ve aktif olduğu ülke sayısını 50'den 85'e çıkarmıştır. Group4Securicor, Afrika'da 20 ülkede hizmet verirken, kıtada 60.000 kişi istihdam etmektedir. Şirket, Londra Borsasında 935 milyon poundluk hissesi, 400.000 çalışanı, yıllık 3.8 milyar cirosu ile dünya çapında 100'ün üzerinde ülkede hizmet vermektedir. Son olarak bir İspanya menşeli bir şirket olan Prosegur dünyanın en büyük üçüncü özel güvenlik şirketidir. 1976 yılında kurulan şirket şimdi 70.000 fazla kişiyi istihdam etmekte ve Avrupa ve Güney Amerika çevresinde hizmet vermektedir (Abrahamsen ve Williams, 2006, s. 6; Abrahamsen ve Williams, 2007, s. 240).

Özel güvenlik şirketleri uluslararası bir nitelik kazanırken, özel askeri şirketler de dünya çapında paralı asker sayılarını ve faaliyetlerini artırmaktadır. Kar amaçlı kuruluşlar olan ve savaşla ilgili konularda profesyonel hizmet sunan özel askeri şirketler küresel piyasada oluşan bir iş türü olarak lojistik destek, taktik saldırı operasyonları, stratejik planlama, gizli istihbarat edinme ve analiz etme, operasyonel destek, çatışma bölgelerinde savaş ve savunma, askeri eğitim ve askeri teknik yardım gibi askeri hizmetleri yerine getirmektedirler. International Consortium of Investigate Journalists (ICIJ) verilerine göre, tüm dünyada 90'a yakın özel askeri şirket bulunmakta ve bu şirketler 110 ülkede faaliyet göstermektedir. Genellikle ABD, İngiltere, Güney Afrika gibi ülkelerde kurulan ve Afrika, Güney Amerika ve Asya ülkelerinde çalışan özel güvenlik şirketlerinin cirosu yaklaşık 100 milyar dolardır. The Guardian'ın araştırmasına göre, Irak'ta Pentagon'dan sonraki en büyük askeri gücü özel askeri şirketler oluşturmaktadır. Resmi kayıtlara göre, İngiltere'nin askeri gücü 9.900 birlik civarındayken (Zabcı, 2013, s. 4) özel ordularda görevli personel sayısı 20.000 ile 100.000 arasındadır. Bu kişilerin yaklaşık 20.000 ile 50.000'i yabancı kökenli paralı askerlerdir. Irak Özel Güvenlik Şirketleri Birliği'ne (the Private Security Company Association of Iraq) göre 14.000 kayıt dışı Iraklı ve 20.000 kayıt dışı yabancı dışında 70.000 kişi daha silahlı koruma sağlamaktadır. Bu kişilerin maaşları aylık 1000 ile 3000 Amerikan doları arasında değişmektedir (Del Prado, 2009, s. 438).

Özel güvenliğin Kuzey Amerika ve Avrupa’da ortaya çıkışı 19. yüzyılda ortaya çıkan bir gelişme olmakla birlikte, son 40 yılda sektörde yaşanan ve yukarıda genel boyutlarıyla verilmeye çalışılan hızlı genişleme genel olarak tüm dünya genelinde görülen bir eğilimdir. Özel güvenlik, dünya genelinde 1980’lerden sonra gelişmeye başlamış ve ağırlıklı olarak 1990’lardan sonra neo-liberal proje ile bağlantılı olarak gelişmiştir. Bu çalışmanın izleği doğrultusunda, özel güvenlik bir yandan neo-liberalizmin özelleştirme politikaları sonucu devletin güvenlik alanının bir bölümünden çekilmesi, diğer yandan bir yönetim stratejisi olarak neo-liberal yönetimselliğin ön plana çıkardığı “özerk, kendinden sorumlu, girişimci birey”in kendi güvenliğini sağlama yoluna gitmesi sonucu hızla karşılanması gereken bir talep olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca özel güvenlik, mekansal yönetimsellik pratikleri yoluyla varlıklılar için “güvenlikli alanlar” yaratırken, disiplin toplumunda içeri kapatılan tehlike, bu dönemde güvenlikli alanlar yoluyla dışarıda tutulmaktadır.

Özel güvenlik dünya genelinde bir genişleme eğilimi gösterirken, bu genişleme sonucu, resmi polis güçleri karşısında özel güvenlik görevlilerinin sayısı, birkaç ülke hariç, dünya genelinde ya polis sayılarını aşmış ya da polis sayılarına yaklaşmıştır. Bu durum devletin denetim ve gözetim mekanizmasının gerilemesine yol açmaktan ziyade özel güvenlik vasıtasıyla toplumun daha geniş kesimlerinin denetlenmesine olanak yaratarak kontrol mekanizmalarının giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale gelmesine olanak sağlamıştır. Diğer yandan özel güvenlik, çokuluslu özel güvenlik şirketleri aracılığıyla, ulusal olduğu kadar uluslar arası bir nitelik kazanmış, ayrıca özel askeri şirketler de dünya çapında paralı asker sayılarını ve faaliyetlerini artırırken sektörde ulusal ve uluslar arası düzeyde bir tekelleşme süreci başlamıştır.

3.1.2. Türkiye’de özel güvenliğin tarihsel gelişimi

Türkiye’de özel güvenlik konusu, Batı’dan farklı olarak, 1970li yıllara kadar gündeme gelmemiştir. Osmanlı Devleti’nde özel güvenlik uygulamalarına benzer oluşumlar yer alsa da, gerek Padişahın konumu, gerekse devletin geleneksel yapısı güvenliğin devletten bağımsız kuruluşlarca sağlanmasına izin vermemiştir. Batı’da özel güvenliğin hızlı bir gelişme ve genişleme sürecine girdiği 1970’li yıllarda Türkiye’de, önceleri kamu kurumlarının güvenliğinin sağlanması, daha sonra ise özel bankaların talepleri doğrultusunda özel güvenlik konusu gündeme gelmiş, ilgili yasanın çıkarılması

ise 12 Eylül askeri rejiminin baskıcı yönetiminde mümkün olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye’de özel güvenliğin gelişiminde iki yasal düzenleme dikkat çekicidir. İlki, 1981 yılında kamu kurumlarında özel güvenlik teşkilatları kurulmasını öngören 2495 sayılı yasa ve ikincisi ise 2004 yılında özel güvenlik şirketleri kurulmasını öngören 5188 sayılı yasadır. Ancak bu düzenlemelerin arka planında yatan birtakım etkenler özel güvenliğin Türkiye’de bu iki kilit dönemde yasalaşmasında etkili olmuştur. Bu noktadan hareketle bu bölümde, ilk olarak Osmanlı Devlet’inde özel güvenlik uygulamalarına benzer faaliyetler gösteren oluşumlara, daha sonra da toplumsal kontrol mekanizmalarına değinilecektir. İkinci olarak, Türkiye’de 1980 öncesi özel güvenliğin gelişiminde etkili olan ekonomik, politik ve toplumsal gelişmelere değinilecek ve aynı zamanda bu dönemde etkili olan toplumsal denetim araçlarından söz edilecek; daha sonra 2495 sayılı yasa öncesi yasal düzenlemeler ve ilgili düzenlemenin yasalaşmasından söz edilecek ve 2495 sayılı yasa irdelenecektir; ikinci yasal düzenleme olan 5188 sayılı yasa öncesi Türkiye’de toplumsal gelişmelere ve yasal düzenlemelere değinilecek ve özel güvenlik şirketlerini öngören yasal düzenleme olan 5188 sayılı yasa irdelenecek; son olarak 5188 sayılı yasa sonrası Türkiye’de özel güvenlikte genel görünüm hakkında bilgi verilecektir.

3.1.2.1. Osmanlı Devleti’nden Türkiye’ye özel güvenliğin gelişimi

Türkiye’de özel güvenlik uygulamalarına yönelik düzenlemeler nispeten yakın tarihlerde gerçekleştirilse de özel güvenlik uygulamalarının tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Bu anlamda Osmanlı Devleti döneminde “Derbentçiler”, “Asesler”, “Sergerdeler”, “Kervansaraylar”, “İl Erleri” gibi bazı oluşumlar özel güvenlik hizmetlerine benzer faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Osmanlı Devleti’nde önemli bir taşra güvenlik örgütü olan Derbent teşkilatı, ticaret ve kervan yolları boyunca önemli bir güvenlik zinciri oluşturmuştur (Keçici, 2008, s. 45). Osmanlı Devleti’nde Anadolu ve Rumeli yol güzergâhlarında, özellikle dağlık bölgelerde, halkın can, mal ve namus güvenliğini sağlamak için oluşturulmuş teşkilatlara “derbend”⁴², bu teşkilatta görevli olanlara da “derbendci” adı verilmekteydi. Derbendçiler

⁴² Derbendlere benzer özellikler taşıyan güvenlik örgütlerine Osmanlı Devleti öncesinde de rastlanmaktadır. Özellikle İlhanlılarda yol ve geçit güvenliğini sağlayan “Tutkavulluk” da bu anlamda derbendler benzer özellikler taşımaktadır. Tarihi kayıtlara göre Tutkavullar, tüccar ve hacı kabilelerini eşkıya saldırılarından korumaktaydılar. Saladıkları güvenlik ve koruma karşılığında bulundukları yol ve geçitleri kullanan kişi ve kervanlardan, tüccarların sahip oldukları mallardan ve hayvan sürülerinden vergi alma hakkı, tutkavullara divan tarafından verilmişti. Benzer şekilde, Türklerde özellikle önemli yollar

belirli bir hudut içerisindeki araziye gözetmekte ve beklemekle görevliydi (Ersoy, 2008, s. 50). Yine Osmanlı devletinde mahalle, mesken, çarşı ve pazaryerlerinin korunması “asesler” tarafından sağlanmaktaydı. Fatih Sultan Mehmet döneminde geceleri asayişini sağlamak amacıyla kurulan asesler görevleri karşılığında dükkan sahiplerinden belirli bir ücret almaktaydı. Şehrin neresinde ne kadar ases bekleyeceği kanunlarla belirlenmişti (Ortaylı, 1976, s. 101; Ergut, 2012, s. 98). Osmanlı Devleti’nde güvenlik hizmeti sunan oluşumlardan biri de isyanlarda halkı koruması için oluşturulan bir örgüt olan “il erleri”dir. Bu örgüt köyün içinde ve çevresinde asayişini korumak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca resmi güvenlik birimleri tarafından bastırılmayacak büyüklükteki isyanlarda her kazanın kadısı, bu örgütlerin başındaki “yiğitbaşları”na çağrıda bulunarak il erlerini toplayıp, resmi güvenlik kuvvetlerine destek vermiştir (Yakut, 2012, s. 26). Diğer yandan benzer bir örgüt olan ve “desteban” adı da verilen “kır bekçiliği”, hububat kayıplarının önlenmesi, kazanç getirisi olan hububatın zarar-ziyandan, ağaçların da kesilip tahrip edilmekten korunması amacıyla kurulmuştur (Şeker ve Baytun, 2013, s. 327). Yine Osmanlı Devletinde kişilerin kontrat usulüyle, ücret karşılığı olarak belli bölgelerde güvenliği sağlamak amacıyla görevlendirdikleri “sergerde” adı verilen kişiler de güvenliği sağlama adına özel olarak kiralanmıştır. Sergerdeler sorumlu oldukları kırsal bölgede güvenliği sağlamak üzere ihtiyaçları ve aldıkları ücret ölçüsünde şahıs istihdam ederek kolluk birimleri oluşturmuşlardır (Özbek, 2010, s. 57).

Osmanlı devletinin kuruluş döneminde hem asayişle ilgili hem de askeri konularda görevli “subaşılar” mevcuttur. Daha sonra subaşı ve yasakçıların yanında geceleri kent güvenliğini sağlayan, bekçilik hizmetleri yapan “asesler” kurulmuştur. İstanbul’da bulunan bedesten, çarşı, mahalle, konak, bağ ve bahçelerin korunması amacıyla bekçiler görevlendirilebiliyordu. Bu tür görevlendirmelerde önceleri koruma talep eden kişi ile bekçi arasında varılan bir anlaşma sonucunda ücret kararlaştırılmakta ve bekçi ücretini bu kişiden almaktaydı. Bu sistem, 1914 yılına kadar sürdürülmüş, 1914 yılında çıkarılan geçici kanunla bekçiler belediyelerin denetimine bırakılmıştır. Bu dönemde silahlandırılan bekçilerin silahları da, mahalleli tarafından değil devlet tarafından

üzerinde “ribat” adı verilen misafirhaneler bulunmaktaydı. Bu misafirhaneler yolcuların güvenliklerini ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere inşa edilmekteydi. Büyük kervan ve ticaret yolları üzerinde, dağ ve geçit bölgelerinde, tüccar ve yolcuları barındıran ribatlar, Selçuklu döneminde kervansaraylar ile Osmanlı dönemindeki hanların ve derbend teşkilatının görevlerini yerine getirmekteydi. Selçuklu döneminde kervansarayların önemli amaçlarından biri, ticaret ve seyahat güvenliğini sağlayacak olan, güvenli konak yerleri inşa etmektir (Ersoy, 2008, s. 49; Keçici, 2008, s. 45).

karşılanmaya başlamış ve bu nedenle bekçilik kurumu yarı resmi bir konuma gelmiştir (Şeker ve Baytun, 2013, s. 328). 19. yüzyılda benzer şekilde bazı varlıklı kişiler tarafından konut ve mallarının korunması amacıyla özel bekçiler çalıştırıldığı bilinmektedir. Benzer şekilde halen, 442 sayılı Köy Kanuna göre görev yapmakta olan köy koruyucuları ve köy bekçileri, ayrıca 4081 sayılı Çiftçi Mallarını Koruma Hakkında Kanuna istinaden görev yapan ve ücretleri köylüler tarafından ödenen kır bekçileri ve çiftçi mallarını koruma kolluğu mevcuttur (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 155; Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 72; Metli ve Kuyaksil, 2013, s. 8).

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti’nde ücretlerini dükkan sahiplerinden alan ve karşılığında geceleri mahalle, çarşı ve pazarı bekleyen “Asesler” (gece bekçileri), yol güzergahlarındaki önemli noktalar ile eşkıyalarca soyguna müsait geçitlerin güvenliğinden sorumlu “Derbentçi”ler, tüccar ve kervanların güvenliğinden sorumlu olan “Kervansaray”lar, isyanlarda halkın kendisini koruması için oluşturduğu bir örgüt olan “İl erleri” ile esnaf loncalarının aldığı inzibatî tedbirler Türkiye tarihindeki özel güvenlik uygulamaları olarak sayılabilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 72; Metli ve Kuyaksil, 2013, s. 8). Ancak Gülcü’ye (2004, s. 132) göre Osmanlı Devleti’nde bir takım asayiş görevlilerinin ücretlerinin hizmetten yararlananlar tarafından ödenmesine bakarak bunları özel güvenlik görevlisi saymak zorlama bir yorum olacaktır. Örneğin aslen yeniçeriler arasından seçilen ases özel güvenlik görevlisi sayılırsa, tümüyle Yeniçeri Ocağı’nı özel ordu saymak gerekecektir. Bu anlamda Osmanlı Devleti’nde güvenlik padişah tarafından tebaasına sunulurken, güvenliğin birbirinden ayrı yapılanmalar aracılığıyla temini toplumsal denetimin yerel unsurlara devredilmesini ve bu yolla toplumsal güçlerin sisteme eklemlenmesini sağlamış, devletin geleneksel yapısı –her ne kadar uygulamalar öyle görünse de- güvenliğin devletten bağımsız kuruluşlarca sağlanmasına izin vermemiştir. Bu durum da Osmanlı Devleti’nde iç güvenliğin sağlanmasında, 19. yüzyıla kadar, askeri teşkilatların kullanılmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devleti’nde iç ve dış güvenlik net olarak birbirinden ayrı bir nitelik sergilemediği gibi, 19. yüzyıla kadar polis teşkilatı askeri teşkilat kadrosu içerisinde yer almaktaydı. Bütün yönetsel, askeri ve halkın düzen ve güvenliğinin sağlanması yetkilerine sahip olan Padişah, bu yetkilerini Sadrazam vasıtasıyla yürütmekteydi. Bu anlamda ülkede kamu düzeni ve güvenliğinin en üst amiri olan Padişah, bu yetkilerini başta Sadrazam olmak üzere, Sadrazamın yanında yer alan Subaşılar, Beylerbeyi,

Sancakbeyi, Yasakçı ve Asesbaşı gibi güvenlik aygıtları vasıtasıyla yürütmekteydi. Osmanlı'da İstanbul'un güvenliğine büyük önem verilmiş ve bu çerçevede İstanbul'un düzen ve güvenliğinin sağlanması başta Yeniçeri ocağı olmak üzere Bostancı ocağı, Cebeci ocağı, Topçu ocağı ve Kaptan-ı Derya askerlerine bırakılmış ve İstanbul, Yeniçeri Ağası, Bostancıbaşı, Cebeci, Topçubaşı ve Kaptanpaşa arasında bölgelere ayrılmıştır. Emniyet makamları; Sadrazam, Yeniçeri Ağası, Falakacı, Cebeci, Kaptanpaşa, Topçubaşı ve Topçular, Bostancıbaşılar, Kadı ve Böcekçibaşı'ndan oluşmuştur⁴³. Taşranın güvenliği ise, Kapıkulu Askerleri, Eyalet Askerleri, Kollukçular, Yasakçılar, Bekçiler, Edirne şehri ve çevresinde Bostancı Ocağı, Halep ve çevresinde Çöl Beyleri aracılığıyla sağlanmaktaydı⁴⁴. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde iç güvenlik (İstanbul ve taşrada) parçalı ve tekdüzelikten uzak bir özellik göstermekle birlikte sivil bir nitelik de sergilememekte, bu özelliğinden dolayı da askeri niteliğini korumaktaydı (Özbek, 2010, s. 56).

Osmanlı devletinde iç güvenliğin sağlanmasında 19. yüzyıla kadar ordu-asker ağırlıklı bir yapılanma vardır (Dikici, 2008). Polisin ordudan özerkleşmesi 19. Yüzyıl boyunca tam anlamıyla gerçekleşmemiş, Abdülhamit dönemine kadar polislerin ağırlıklı olarak ordudan devşirilmelerine devam edilmiştir. Ancak yine de kamusal bir polis kuvvetinin kurulmasına yönelik gelişmelerin yaşandığı dönem Tanzimat dönemi olmuştur (Ergut, 2012, s. 114). 1826 öncesinde İstanbul'un güvenliği Yeniçeri Ocağı tarafından sağlanmaktaydı. Ancak bu kurumun zamanla işlevsizleşmesi sonucu 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ve onunla bağlantılı pek çok kurum taşrada ve merkezde lağvedilmiş ve bu görev yeni kurulan Asakir-i Mensurei Muhammediye Ordusu'na devredilmiştir⁴⁵. Bu dönemde bazı ayaklanmaların bastırılmasında düzenli ordu birlikleri başarılı olmuş ancak eşkıyalık, hırsızlık, soygunculuk gibi olayların önü askeri tedbirlerle

⁴³ Cebeci, Topçubaşı ve Cebeciler; Ayasofya, Kocapaşa ve Ahırkapı taraflarının, Kaptanpaşa; Kasımpaşa ve Galata semtinin, Topçubaşı ve Topçular; Tophane semti ile Beyoğlu'nun, Bostancıbaşı ve Bostancılar; Üsküdar, Eyüp, Boğaziçi, Kadıköy, Adalar ve Kağıthane'nin kamu düzen ve güvenliğini sağlamışlardır. Böcekçibaşılar ise, suçluları izleme ve yakalama işleriyle uğraşmışlardır. Ayrıca başkentte Sadrazamın, illerde de valilerin emrinde "Baştebdil" adı verilen istihbarat şefi bulunmaktadır. Bu dönemde "Kadı"lar da polis görevi yapmaya devam etmiştir. <http://frmsinsi.net/showthread.php?t=893740> (E.T.07.03.2017)

⁴⁴ Osmanlı Polis Teşkilatından Türk Polis Teşkilatına. <http://frmsinsi.net/showthread.php?t=893740> (E.T.07.03.2017)

⁴⁵ 1840 yılından itibaren iç güvenlik işlerinde görev yapan Derbentçilik, Mortaloscuk, Köprücülük gibi kurumlar ve 1844 yılında da tımarlı sipahi örgütü kaldırılmıştır. 1802 yılında bazı eyaletlerde Nizam-ı Cedid orduları kurulurken, 1930'lu yıllarda saray ve çevresini koruması amacıyla Hassa Ordusu, yine aynı dönemde Asakir-i Redif taburlarının kurulmuştur. Bu birlikler eşkıyalık, hırsızlık, soygunculuk gibi olayların önlenmesinin yanı sıra, önemli kavşak ve derbentlerin muhafazasını da üstlenmiştir (Sönmez, 2008, s. 2856; Özbek, 2010, s. 54; Özcan, 2013, s. 178).

alınmamıştır. Bu nedenle dönemin sonuna doğru kurulan Asakir-i Zabtiye Kurumu, modern jandarma ve polisin sahip olduğu işlevleri bünyesinde toplamış ve Osmanlı devletinin önemli bir bölümünde hakim iç güvenlik örgütü olarak ön plana çıkmıştır. Dağınık bir durumda bulunan Asakir-i Zabtiye birimlerini bünyesinde toplamak amacıyla 1846'da Zabtiye Müşirliği'nin kurulmasıyla iç güvenlik birimleri hukuki ve idari bakımdan ordudan ayrılmıştır (Özbek, 2004, s. 3-5; Özcan, 2013, s. 178). 1840'lı yıllardan itibaren Osmanlı Devleti merkezi otoriteyi yaygınlaştırmak amacıyla her il merkezinde jandarma birlikleri oluşturmuştur. Bu anlamda taşrada iç güvenliğin tesisine yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan jandarma teşkilatı vasıtasıyla, Osmanlı bürokratları, iktidarlarının bir hayli sınırlı olduğu taşraya nüfuz etme imkanı bulmuşlardır (Özbek, 2004, s. 5; 2010, s. 48-51). Bu süreç, Foucaultcu bakış açısıyla Osmanlı Devletinin yönetimselleşmesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda jandarma teşkilatlarının yaygınlaşmasıyla Osmanlı Devletinde merkezi devletin idari aygıtlarının vilayetler ve taşranın kırsal kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaşması söz konusu olmuştur. Zira yönetimsellik, iktidarın merkezsizleşerek yayılmasını sağlamakta ve böylelikle güvenlik düzenekleri vasıtasıyla devlet iktidarını, merkezden taşraya doğru bütün Osmanlı tebaası üzerinde hissettirmektedir.

1879 öncesinde Asakir-i Zabtiye Kurumu, kurumsal yapısı ve yerine getirdiği işlevler bakımından daha çok jandarmayla benzer özellikler taşımaktaydı. Bu nedenle, Asakir-i Zabtiye'den ayrı olarak öncelikle kent merkezlerinde görevlendirilmek üzere bir polis teşkilatı oluşturmak amacıyla girişimlerde bulunulmuş ancak uygulamada ciddi adımlar atılmamıştır. 1879 yılına kadar İstanbul'da olduğu gibi taşrada da Asakir-i Zabtiye'den ayrı bir polis teşkilatı oluşturulamamış, bu kurum hem jandarma hem de polise ait görevleri bünyesinde barındıran tek iç güvenlik teşkilatı olarak varlığını sürdürmüştür (Özbek, 2004, s. 5-6). Başkent ve taşradaki güvenlikten sorumlu Yeniçeri Ocağının kaldırılması polislik işinde bir boşluk yaratırken, merkezileşmiş bir polis gücünün yokluğunda, şehirlerdeki kamusal denetim askeri personelin, mahalle imamlarının, bekçilerin ve cemaatlerin değişik düzeylerde müdahil olduğu, oldukça karmaşık bir yapı sergilemekteydi. Kırsal alanda ise denetim daha çok yerel halkın sorumluluğuna bırakılmıştı (Ergut, 2012, s. 119).

Osmanlı devletinde Tanzimat dönemi devlet anlayışı ve yapısı ile modern devlet yapısına geçilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Tanzimat, aynı zamanda, polislik

işinde de yeni bir dönemin başlangıcına işaret eder. Bu dönemde modern bir polis sisteminin kurulması konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı'da sivil bir polis kuvvetinin kurulmasına yönelik ilk girişim 10 Nisan 1845 tarihli Polis Nizamnamesidir. Bu nizamname polis adı verilen yeni zabıta teşkilatının vazifelerini göstermektedir. 1846 tarihinde Zabtiye Müşirliği kurulmuş, ardından 1879 yılında kurulan Zabtiye Nezareti, 1909'a kadar bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğü görev ve yetkilerini yapmış ve kullanmıştır. Bu anlamda polis, 1879'da Zabtiye Müşiriyeti'nin yerine kurulan Zabtiye Nezareti'ne bağlı ve ordudan ayrı bir kuvvet olarak ortaya çıkabilmiştir. Zabtiye Müşiriyeti kaldırıldığında zabtiye memurları Serasker'e bağlanmış ve adları jandarma olarak değiştirilmiştir. Böylelikle, Zaptiye Nezaretinin kurulmasıyla birlikte, polis ve jandarma ayrılmış ve dönemin ilk sivilleşmiş polis örgütü oluşturulmaya başlanmıştır. Bu anlamda 1879 yılı polisin gelecekte ayrı bir güç olarak profesyonelleşmesi sürecinin başlangıcı olarak görülebilir. 1879'da Zabtiye Nezareti ile birlikte Osmanlı tarihinde ilk kez ordudan özerk bir polis örgütü kurulması yönünde adım atılmıştır (Ergut, 2012, s. 140-149).

Berlin Kongresi (1878) sonrasında vilayet, sancak ve kaza merkezlerinde polis birimlerinin oluşturulması gündeme gelmiş ve Osmanlı Hükümeti, polis teşkilatının oluşturulması çalışmalarına öncelikle İstanbul'dan başlamıştır. Osmanlı devleti taşrada ancak 1890'lı yılların ortasında ve sınırlı olarak iktidarını hissettirmeye başlamıştır. 1880-94 yılları arasında birçok vilayet merkezinde küçük de olsa polis birimleri oluşturulurken, bu birimlerin vilayet merkezlerinde yaygınlaşması Osmanlı merkez yöneticilerinin taşra siyasetine müdahil olma imkanlarını da artırmıştır (Özbek, 2004, s. 8-9).

1880'li yıllardan itibaren kapsamlı bir polis örgütü oluşturulması yönünde adımlar atılmıştır. 1881 yılında İstanbul'da düzen ve güvenliği sağlamakla görevli olan Asakir-i Zaptiye teşkilatı kaldırılmış ve yerine Polis Teşkilatı kurulmuştur. Polis teşkilatı, merkez kuruluşu İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu Polis Müdürlükleri ve Beşiktaş Polis Memurluğu olarak, dört merkeze bölünmüştür. İstanbul polisinin teşkilat yapısı ve sorumluluk alanları 21 Mayıs 1895 tarihli bir talimatnameyle belirlenmiş, bu talimatnamede polisin görev alanı tanımlanmıştır⁴⁶ (Özbek, 2004, s. 10). 1898 yılında da İstanbul'da bir sivil polis

⁴⁶ Bu talimatnameye göre polis, İstanbul'un cadde, sokak ve mahalle aralarında gece-gündüz devriye gezecektir (Özbek, 2004, s. 10).

teşkilatı kurulmuş, 1907’de çıkarılan Polis Nizamnamesi⁴⁷ ile teşkilat yapılanmasına ilişkin genel çerçeve çizilmiştir. 2. Meşrutiyet’in ilanından sonra 1909 yılında Zabtiye Nezareti kaldırılmış ve yerine polis işlerinin yürütülmesiyle görevli Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, 22 Temmuz 1909’da kurulmuştur. Bu tarihte İstanbul’un güvenliğini sağlamak üzere de İstanbul’da Emniyet Müdüriyeti kurulmuştur⁴⁸. Böylece Osmanlı’nın son döneminde iç güvenliğe ilişkin hizmetler “*Umum Jandarma Kumandanlığı*”, “*Emniyet Umumiye Müdüriyeti*” ve “*İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi*” olmak üzere üçlü bir yapı tarafından yürütülmeye çalışılmıştır (Dikici, 2008). Poliste uzmanlaşma ve ordudan özerkleşme 1913 *Nizamnamesi* ile olgunluğa ulaşmıştır. 21 Mayıs 1913 tarihli *Polis Teşkilat ve Vazife Nizamnamesi* ile polisin teşkilatlanması yeniden düzenlenmiştir. Bu nizamname polisin o güne kadar geçirdiği evrimin bir ürünüdür (Ergut, 2012, s. 226). Sonuç olarak Osmanlı Devleti’nde kuruluşundan itibaren iç güvenlik sistemi karışık, parçalı ve tekdüzelikten uzak bir yapı sergilemekte, aynı zamanda sivil olmaktan uzak ve askeri nitelikli bir özellik taşımaktaydı. Tanzimat dönemi ile birlikte de güvenlikten sorumlu kurumların parçalı/çoğullaşmış bir hal almasına yol açan kurumların tasfiye edilmesiyle gerek taşra gerekse merkezde güvenlik yapılanmasını merkezileştirme yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu şekilde Osmanlı bürokratları jandarma aracılığıyla, taşraya nüfuz etme imkanı bulurken, polis aracılığıyla da merkezde “tehlikeli sınıfları” kontrol etmek, “kamu düzenini sağlamak” ve “toplumsal güç odaklarını pasifize etmek (Ergut, 2012)” gibi işlevlerle topluma nüfuz etmeleri olanaklı hale gelmiştir.

Osmanlı devletinde polis, “tehlikeli sınıflar” ve “kamu düzenine” ilişkin sorunlara yönelik olarak kullanılmıştır⁴⁹. Osmanlı polisi esas olarak ciddi suçlar yerine kamu düzeni

⁴⁷ 167 maddeden oluşan bu nizamname polis örgütünün ihtiyaçlarını her bakımdan yeterlidir. Nizamnamenin en önemli özelliği, içerdiği hükümlerin Batılı benzer kurumların nizamnamelerinin etkisinde kalınmadan hazırlanmasıdır. Gerek Tanzimat ve gerekse II. Abdülhamit döneminde yayınlanmış olan metinlerin çoğu, Batı kökenli yasalardan esinlenilmiş hükümleri kapsamaktaydı. Bu nizamnamenin ikinci önemli özelliği uzun süre başarı ile uygulanmış olmasıdır. Söz konusu nizamname, polisin idari, adli, siyasi görevlerini, merkez ve taşra kuruluşlarını hiyerarşi içerisinde düzenlemektedir. Aynı zamanda polisin göre ve yetkileri, seçim ve tayin usulü, cezalandırılma ve yargılanması, polis müfettişlerinin görevleri, polis meclisinin görevleri gibi hususları kapsamaktaydı. Aynı nizamnameye göre polisler 5 sınıfa ayrılmaktaydı. Bunlar, serkomiser, ikinci komiser, üçüncü komiser, komiser muavini ve polis memurudur. (<http://www.sinop.pol.tr/Sayfalar/osmanlidapolis1.aspx> (Erişim Tarihi: 07.03.2017).

⁴⁸ 1299-1918 Osmanlıda Polis Teşkilatı. <http://www.sinop.pol.tr/Sayfalar/osmanlidapolis1.aspx> (Erişim Tarihi: 07.03.2017).

⁴⁹ Polis bu özelliğini Cumhuriyet döneminde de sürdürmüştür. Şubat 1928’de İstanbul polis müdürü polis karakollarına yolladığı talimatla polislerin dilenciler ve serserler hakkındaki yasaları bütün şiddetiyle uygulamalarını ve bu kişilerin mahkemeler tarafından kolayca mahkum edilebilmeleri için gerekli kanıtları toplamalarını istemiş, başka bir talimatta da, serserilerin kente girişlerini engellemek amacıyla otellerde ve hanlarda kalan herkesin polis tarafından kaydının tutulmasını talep etmiştir (Ergut, 2012, s. 330).

konusuyla ilgilenmiştir. Bu dönemde polisler ve polislik işinin önemli boyutlarından biri işsizler, serseriler, dilenciler, yoksullar ve başıboş kişilerin şehre girişlerinin engellenmesi ve serserilerin denetlenmesidir⁵⁰. Bu anlamda kamu düzenini sağlamak amacıyla yürütülen polislik faaliyetlerinin bütün türlerinin temel hedefi yoksulların zamanlarını geçirdikleri çeşitli mekanların denetlenmesine yöneliktir⁵¹. Diğer yandan Sultan Abdülhamit döneminde polislik işi, esas olarak “elitlerin denetlenmesi” işlevini görmekte ve hizmete yönelik değil, baskıcı bir polislik üzerinden tanımlanan bir pratik olarak muhalefetin bastırılması amacıyla kullanılmaktaydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) rejimi döneminde ise toplumsal ilişkilere nüfuz eden ve bu sayede olayları önceden kestirebilen bir denetim sistemine geçiş bir zorunluluk halini almış ve bu anlamda polis, merkezileşme çabalarının en önemli araçlarından biri olmuştur (Ergut, 2012, s. 120-195).

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti’nde, kuruluşundan itibaren, devletin geleneksel yapısı güvenliğin devletten bağımsız kuruluşlarca sağlanmasına olanak vermemekle birlikte, iç güvenlik yapısı da 19. yüzyıla kadar karışık, çok parçalı, birbirinden ayrı askeri yapılanmalar tarafından şekillendirilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren geleneksel devletten modern devlete geçmeyi amaçlayan Osmanlı Devleti, hemen hemen bütün kurumlarda bir modernleşme çalışmasına girişmiş ve bu yöndeki kurumlardan biri de -iç güvenlikte tek yetkili kurum olan- ordu olmuştur. Özellikle Tanzimat dönemi ordudan ayrı, merkezileşmiş ve özerk bir güvenlik mekanizması olarak modern bir polis teşkilatı kurulması yönünde önemli adımların atıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Osmanlı bürokratları merkezileşmiş bir güvenlik mekanizması geliştirerek gerek taşra gerekse merkeze iktidarlarını nüfuz etme imkanlarını artırmışlardır. Bu şekilde Osmanlı devleti iktidarı altındaki nüfusu yönetmeye ve topluma daha fazla nüfuz etmeye başlamış ve Foucaultcu anlamda nüfusun hedef alındığı yeni bir yönetim anlayışına geçilmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti’nin yönetimselleşmesi olarak değerlendirilebilir. Bu yeni yönetim anlayışında toplum, polis ve jandarma gibi güvenlik aygıtları vasıtasıyla denetlenen bir topluma evrilmeye başlamıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti, merkezi devletin idari aygıtlarını vilayetler ve taşranın kırsal kesimlerini de içine alacak şekilde

⁵⁰ Ergut’a göre (2012, s. 124), kente giriş-çıkışları sınırlayan bütün düzenlemelerin altında yatan neden emek hareketliliğini engellemektir. Bu dönemde az sayıdaki işçilerin eylemlerini önlemek ne kadar önemliyse, onların grev ya da ayaklanma benzeri mücadelelere başvurmaksızın kolayca işlerini ve topraklarını terk ederek kentlere göç etmelerini engellemek de o kadar önemlidir.

⁵¹ Bu amaçla Osmanlı devletinde yeniçeri ağası maiyetiyle birlikte haftada iki yada üç kez hem gece hem de gündüz İstanbul sokaklarında devriye gezerek serseri aramakta ve buldukları serserileri falakayla cezalandırmaktaydı (Ergut, 2012, s. 122).

yaygınlaştırarak, toplumsal denetimi birden çok aygıta dağıtmak suretiyle yaygınlaştırmış ve derinleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde merkezileşmiş bir polis yapılanmasıyla sağlanan toplumsal denetim 19. yüzyılda refah uygulamalarıyla da sosyal yönden pekiştirilmiştir. Bu dönemde birçok Batı Avrupa ülkesiyle benzer şekilde, ilk sosyal güvenlik kurumlarının tohumları atılmıştır. Osmanlı Devleti'nde refah kurumlarına bakıldığında üç toplumsal kurumun öne çıktığı görülür: Aile, topluluk/meslek kuruluşları (ahilik ve localar) ve vakıflar. İlk olarak aile, dayanışma ve kişisel yardım sağlayarak Osmanlı toplumunda kişileri toplumsal tehlikelere karşı koruyan bir kurum olarak ön plana çıkar⁵². İkinci olarak ahilik ve lonca teşkilatları⁵³, Osmanlı şehirlerinde ve Ortadoğu'nun diğer kentlerinde özellikle 18. yüzyıl boyunca ve 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın başına kadar ekonomik ve sosyal hayatta önemli rol oynamıştır. Son olarak vakıflar, gerek Selçuklularda gerekse Osmanlı Devleti'nde ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında son derece önemli bir role sahip olmuş, her iki devlet de eğitim, sağlık, sosyal yardım, şehircilik, belediye ve bayındırlık gibi kamu hizmetlerini vakıflar aracılığıyla sağlamıştır. Bu anlamda vakıflar; yoksullara yemek yardımı, yolcuların konaklamaları için kervansaraylarda kalma olanağı, hac yolunda parasız kalanlara konaklama ve maddi yardım yapma, dul ve yetimlerin geçimlerini sağlamaları için maddi destek sağlama, yaşlı, kimsesiz ve çocukların barındırılması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi birçok işlev üstlenmişlerdir⁵⁴. Ancak II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde gerçekleştirilen reformlarla birlikte, devlet geleneksel konumundan uzaklaşmış ve bu dönemde merkezileşmenin bir sonucu olarak vakıfları kontrolleri altında bulunduran sosyal kesimler, özerk konumlarını zaman içinde kaybederek devletin maaşlı memurları durumuna gelmişlerdir⁵⁵ (Topak, 2012, s. 181-183; Gül, 2006, s. 261).

⁵² Ailenin yanı sıra, dini bir özellik gösteren zekat uygulaması toplumda ihtiyacı olanlara ve yoksullara yardım yapılmasını dini bir sorumluluk haline getirmiştir (Gül, 2006, s. 261).

⁵³ Osmanlı Devleti'nde sosyal yardım işlevi bakımından loncalar, sosyal güvenlik kurumları olarak düşünüldüğünde, en önemli örgütlenmeydi. Bir locanın bütün üyelerinin, yardımlaşma amacıyla kurdukları "temaün sandığı"na belli bir miktarda para vermeleri gerekiyordu. Emeklilik, hastalık, yaralanma ya da ölüm durumlarında kişi yada ailesi bu fondan yararlanabiliyordu (Makal, 1997, s. 214'ten akt. Ergut, 2012, s. 176).

⁵⁴ Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak bulunan, özellikle "avarız" ve "müessesafi Hayriye" (Hayri) adını taşıyan vakıflar sosyal yardım işlevini üstlenmişlerdir (Topak, 2012, s. 183).

⁵⁵ Örneğin "muhtacın maaşı" uygulamasıyla devlet kendini yoksullara maaş bağlama yükümlülüğü altına sokmuştur (Topak, 2012, s. 183). Ayrıca II. Abdülhamit döneminde açılan ilk modern sosyal yardım kurumu olan Darülaceze (yoksullar evi) (1896), 1899 yılından itibaren modern bir çocuk hastanesi olarak yoksul kadın ve çocuklara hizmet vermeye başlayan *Hamidiye Etfal Hastane-i Alisi*, 1902 yılında üç yüz

Sonuç olarak Osmanlı’da 18. yüzyılın sonuna kadar daha çok –aile, topluluk ve vakıflar gibi- geleneksel dayanışma ilişkileri çerçevesinde şekillenen ve devletin doğrudan rol almadığı refah uygulamaları, 19. yüzyıl ile birlikte modern bir nitelik kazanmış ve devlet eliyle yürütülen sosyal refah uygulamaları –polis ve jandarma gibi güvenlik aygıtlarının yanında- bir yönetim tekniği olarak toplumsal denetimde önemli bir rol oynamıştır.

3.1.2.2. *Türkiye’de özel güvenliğin gelişimi*

Osmanlı Devleti’nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti’nde de kuruluşundan 1980’li yıllara kadar özel güvenliğin gelişmesi söz konusu olmamış, konu çeşitli önerilerle meclis gündemine gelse de çeşitli nedenlerle reddedilmiş ve 12 Eylül rejimine kadar Türkiye’de özel güvenlikle ilgili herhangi bir hukuki düzenleme yapılamamıştır. Bu anlamda Türkiye’de özel güvenliğin 1980’li yıllara kadar herhangi bir yasal düzenlemeye tabi olmamasının ardında yatan çeşitli parametreler vardır ve Türkiye’de özel güvenliğin gelişmesinin arka planında yatan etkenleri anlamak açısından bu parametreleri incelemek büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de 1980’li yıllara kadar ekonomik, politik ve toplumsal gelişmeleri irdelemek özel güvenliğin gelişimini açıklamak açısından önemli ipuçları sağlayacaktır.

3.1.2.2.1. *Türkiye’de 1980 öncesi özel güvenliğin gelişiminde etkili olan gelişmeler*

Bu bölümde ilk olarak, Türkiye’de 1980 öncesi toplumsal denetim araçları olarak polis ve sosyal güvenlik uygulamalarının gelişimine değinilecek; ikinci olarak Türkiye’de özel güvenliğin yasal bir düzenlemeyle gündeme gelmesinde etkili olan ekonomi-politik gelişmeler üzerinde durulacaktır.

3.1.2.2.1.1. *1980 ncesi Türkiye’de toplumsal denetim araçlarının gelişimi*

1980 ncesi Türkiye’de toplumsal denetimin sağlanması açısından iki araç dikkat çekicidir: birincil denetim aracı olarak polis ve ikinci olarak sosyal güvenlik

yetime barınma ve eğitim imkanı sağlayan *Darül-hayr-ı Ali*, ayrıca II. Meşrutiyet döneminde *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti* (Kızılay) refah uygulamalarının 19. yüzyıl ile birlikte modern bir nitelik kazandığını göstermektedir (Topak, 2012, s. 183).

uygulamaları. Türkiye’de gerek polis teşkilatı gerekse sosyal güvenlik uygulamalarının tarihi gelişimine bakıldığında, ilk uygulamaların temelde Osmanlı Devleti’nden miras kaldığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde İTC tarafından kurulan polis teşkilatı örgütsel yapısında temel bir değişiklik yapılmadan yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ne miras kalmıştır. Ancak bu dönemde iç güvenliğin ve asayişin sağlanmasında kullanılan esas örgüt polis değil, jandarmanın da bağlı bulunduğu ordudur. Zira Birinci Dünya Savaşı sırasında nitelikli elemanlarını orduya veren polis örgütü, savaş sona erdiğinde neredeyse yok olma noktasına gelmiş, iç güvenliğin sağlanmasında ise büyük bir zafiyet doğmuştur. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan iç güvenlik sorunu Kurtuluş Savaşı süresince de devam etmiş, bu dönemde asker kaçakları sorunu⁵⁶ ve ülkenin çeşitli bölgelerinde çıkan iç ayaklanmaların bastırılmasının zorunlu hale gelmesi, mevcut hükümeti, kamu düzeninin sağlanması konusunda bazı eşkıyalara ve orduya dayanmak zorunda bırakmıştır (Ergut, 2012, s. 289-302; Dikici, 2008). Bu dönemde gerek asker kaçakları sorunu, gerekse Anadolu’nun hemen her yerinde baş gösteren iç ayaklanmaların bastırılması ve bu yolla iç güvenliğin sağlanması amacıyla, 11 Eylül 1920 yılında I. Meclisin çıkardığı “Firariler Hakkında Kanun” ve beraberinde kurulan İstiklal Mahkemeleri asker kaçaklarına yönelik sert tedbirler alınmasına yol açarken⁵⁷, ayaklanmaların bastırılmasında da etkili olmuştur (Beşikçi, 2010, s. 169). Bu dönemde silahlı halk, bir yandan jandarmanın içine dahil edilerek pasifize edilmeye çalışılırken, diğer yandan da kendi milis güçlerini kurmalarına izin verilmiş (Ergut, 2012, s. 305), bu durum polis ve jandarmada yozlaşmaya yol açarken, halk nezdinde de itibar ve güven sorunu yaşamalarına ve halk ile polis arasında bir kopukluk oluşmasına neden olmuştur (Dikici, 2008).

Cumhuriyetin ilk yıllarında iç güvenliğin ve asayişin sağlanmasında kullanılan esas örgüt, jandarmanın da bağlı bulunduğu ordu olmakla birlikte 24 Haziran 1920’de Emniyet Genel Müdürlüğü kurulmuş ve bu süreçte polis teşkilatını yeniden düzenlemek amacıyla

⁵⁶ Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusundaki kaçaklar sorunu, gün geçtikçe artan, önemli bir sorun olarak gündemdeydi. Savaşın hemen akabinde Anadolu, ordunun temelini oluşturan Müslüman ve Türk asker kaçaklarıyla doluydu. Örneğin 1917 yılının başında Osmanlı ordusundan kaçan asker sayısının 300.000’i bulduğu, bu sayının 1918 yazına gelindiğinde 500.000’e ulaştığı belirtilmektedir (Beşikçi, 2010, s. 151-153).

⁵⁷ 1920-1923 yılları arasında İstiklal Mahkemeleri asker kaçaklarına yönelik yaklaşık 1.500 idam kararı vermiştir (Beşikçi, 2010, s. 169).

alışmalar yapılmıştır. 1932 yılından itibaren, polis teşkilatının örgütsel yapısını yeniden düzenleyen ve polisin görev ve yetkilerini yeniden tanımlayan üç temel mevzuat çıkarılmıştır. Bunlar: 30 Haziran 1932 tarihli ve 2049 sayılı “Polis Teşkilatı Kanunu”, 4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı “Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu” (PVSK) ve 4 Haziran 1937 tarihli ve 3201 sayılı “Emniyet Teşkilatı Kanunu”dur (Dikici, 2008)⁵⁸. Bu düzenlemelerle birlikte Cumhuriyet’in ilk 10 yılı geçtiğinde polis artık topluma nüfuz etmiş, merkezi bir nitelik taşıyan, “oldukça bürokratik ve profesyonel, rejime sadık ve ordudan özerk” bir yapı sergilemekteydi (Ergut, 2012, s. 351). Bu şekilde polis ve jandarma, devletin topluma nüfuz etmek açısından en önemli kanalları olma özelliğini sürdürürken, gerek yeni kurulan devletin iktidarını yeniden tesis etmeyi amaçlaması gerekse ülkenin içinde bulunduğu genel güvensizlik hali Cumhuriyet’in ilk yıllarında güvenliğin özel tedarikini mümkün kılmamıştır. Diğer yandan yeni rejimin en önemli iç güvenlik aygıtı olan polis, toplumsal denetim ve düzeni koruma rolünü üstlenmekte ve bir denetim aygıtı olarak toplumsal bünyeye daha derinden nüfuz eden önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980 öncesinde toplumsal denetim amacıyla kullanılan önemli araçlardan biri de sosyal güvenlik uygulamalarıdır. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yoksullukla mücadele anlayışı çerçevesinde şekillenen sosyal refah uygulamaları Cumhuriyet’in ilk yıllarına da yansımış ancak bu dönemde sosyal yardım konusu devlet eliyle yürütölmekten ziyade gönüllölük esasına göre yürütölmüştür. Yoksullukla mücadelede sorumluluk üstlenen gönüllölü kuruluşlar daha çok Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ileri gelenlerinin inisiyatifiyle kurulmuş olmakla birlikte, bunlar devlet kontrolünde faaliyet gösteren ancak faaliyetlerini devlet yardımıyla değil bireysel bağışlarla yürüten girişimlerdir. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında yoksullukla mücadele eden üç kurum öne çıkmaktadır. Bunlar: Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu’dur. Bu kurumların yanında, yine CHF ileri gelenlerinin inisiyatifiyle kurulmuş ve diğerleri gibi, kamu kaynaklarından yararlanmayan, Türkiye Yardım Severler Derneği ve asıl amacı Cumhuriyet ideolojisinin bütün ülkeye yayılması olan Halkevleri de

⁵⁸ Emniyet teşkilatının ilk bağımsız teşkilatlanma kanunu olan 30 Haziran 1932 tarihli Polis Teşkilatı Kanunuyla yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve bu şekilde Emniyet Teşkilatında mesleğe girme, kadro dereceleri, atama, yükselme ve cezalandırma gibi konular yeniden düzenlenmiştir. Polisin görev ve yetkileriyle ilgili kanuni düzenleme ise 4 Temmuz 1934 tarihli PVSK ile yapılmış ve bu kanunun uygulanma şeklini göstermek amacıyla 4 Haziran 1938 tarihinde Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesi hazırlanarak yürürlüğe konmuştur (Çufalı, 2007).

dönemin önemli sosyal yardım kuruluşlarından (Buğra, 2013, s.136-139; 2004, s. 82-84). Bu dönemde sosyal haklar çerçevesinde devlet bazı yasal düzenlemeler hayata geçirmiş, bu çerçevede çıkarılan yasalar genel olarak çalışma yaşamını düzenleme amacını taşımıştır⁵⁹.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında devletin sosyal alanda sorumluluk alması gerektiği yönünde tartışmalar baş göstermiş ve bu dönemde sosyal politika önlemlerinin “toplumsal gerilimleri azaltmak” ve “toplum bütünlüğünü korumak” açısından önemli olduğu vurgulanırken, aşırı siyasi akımları önlemekteki rolü üzerinde de durulmuştur (Buğra, 2013, s. 160). Sosyal güvenlik sisteminin kurulmasında Batılı ülkelerle paralel gelişmelerin yaşandığı Türkiye’de sosyal güvenlik alanında kurumsal düzeyde ve kapsamlı ilk düzenleme 1945 yılında gerçekleşmiş ve bu anlayış 1960’lara kadar devam etmiştir (Gül, 2006, s. 267)⁶⁰. Türkiye’de ilk yıllarda büyük oranda hayırseverlik üzerinden şekillenen sosyal güvenlik uygulamalarında bu anlayış Demokrat Parti (DP) iktidarı boyunca 1960’a kadar azalarak varlığını sürdürmüştür, 1960 sonrasında ise büyük oranda “sosyal devlet” vurgusuna bırakmıştır (Buğra, 2013, s. 158).

⁵⁹ Bu çerçevede 1921-1924 yıllarında maden işçilerinin çalışma koşullarını düzenleyen yasalar, 1930 yılında kadın ve çocuk işçilerin çalışma koşullarını düzenleyen “*Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*”, aynı yıl “*Genel Sağlık Yasası*” çıkarılmış, 1933 yılında Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 201. maddesi değiştirilerek, işçilerin toplu olarak işi bırakmaları ve işverenin de işçileri toplu olarak işten çıkarması yasaklanmıştır. 1935 yılında “*Ulusal ve Genel Tatiller Hakkında Yasa*” çıkarılmış, 1936’da çıkarılan “*İş Yasası*”yla işçilerin kolektif hakları makro düzeyde tanımlanmış ancak yasada sendikalar kurumsal olarak yer bulmazken, grevin yasaklanması, zorunlu uzlaşma ve tahkim kurumunun belirtilmesi gibi maddeler yer almıştır. Yine bu dönemde işgücü arz ve talebinin dengelenmesine yönelik olarak “*İş ve İşçi Bulma Kurumu*” ve ardından 1937 yılında “*İşçi Sigortası İdaresi*” kurulmuştur (Gül, 2006, s. 265-266; Buğra, 2013, s. 148; Topak, 2012, s. 192-196).

⁶⁰ Bu doğrultuda, 1945 yılında sosyal güvenlik sistemini yürütmek üzere “*Çalışma Bakanlığı*”, “*İş ve İşçi Bulma Kurumu*” ve “*İşçi Sigortaları Kurumları*” kurulmuş, ayrıca işçilerin çalışma koşullarında görülen aksaklıkların giderilmesi amacıyla aynı yıl 4772 sayılı “*İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Hakkında Kanun*” kabul edilerek 1946 yılında yürürlüğe girmiştir. Farklı devlet kurumlarında çalışan memurları tek çatı altında toplayacak şekilde, memurların aylık, emeklilik ve malullük durumlarını yeniden düzenleyen “*Emekli Sandığı Kanunu*” 1949 tarihinde çıkarılmıştır. Köylünün durumunu iyileştirmek amacıyla 1945 yılında “*Çiftiçiyi Topraklandırma Kanunu*” çıkarılmıştır. 1946 yılında sınıf esasına dayalı dernek kurmayı yasaklayan 1938 tarih ve 3512 sayılı “*Cemiyetler Kanunu*”nun ilgili hükmü kaldırılmış ve 1947 yılında 5018 sayılı “*İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun*” çıkarılmıştır. 1950 yılında 5434 sayılı kanunla “*Emekli Sandığı*” kurulmuş, aynı yıl 5417 sayılı “*Yaşlılık Sigortası Kanunu*” ile yaşlılık sigortası kolu kurulmuş ve bu sigorta kolu 1957 yılında kabul edilecek “*Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu*” ile kapsamı genişletilerek sakatlık, yaşlılık ve ölüm sigortaları niteliği kazanmıştır. 1950 yılında 5502 sayılı “*Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu*” kabul edilerek, 1951 yılında yürürlüğe girmiş, 1957’de 2528 sayılı kanunla “*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*” (SHÇEK) kurularak korunmaya muhtaç çocukların bakımı sağlanmıştır (Gül, 2006, s. 267-269; Topak, 2012, s. 200; Buğra, 2013, s. 161-167; 2006, s. 47).

1960 askeri darbesi sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası'nın 5. Maddesinde devletin niteliklerinin arasında “sosyal devlet” ilkesi de yer almış ve böylece sosyal haklar koruma altına alınırken bu doğrultuda işçilerin çalışma koşulları, ücretlerin belirlenmesi, sendika kurma hakkı ve asgari ücret tespiti uygulaması konularında önemli adımlar atılmış, işsizlik sigortası ise henüz gündeme gelmemiştir (Gül, 2006, s. 270)⁶¹. Çıkarılan yasa ve düzenlemelerle birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana benimsenen hayırseverlik temelli sosyal güvenlik uygulamaları yerini hak temelli uygulamalara bırakmıştır.

Sonuç olarak 1960-1980 arası dönem, toplumun tüm kesimlerini kapsamaması noktasında sosyal güvenlik uygulamaları ve (büyük oranda çalışma yaşamını düzenlemeyi amaçlayan) sosyal haklar açısından önemli bir dönem olmuştur⁶². Bu anlamda 1980 öncesi dönem, bir yandan polis teşkilatının gelişmesi, diğer yandan sosyal haklar açısından toplumsal kontrol mekanizmalarının gelişimini sürdürdüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemde, polis toplumsal ve siyasi eylemlerin bastırılmasında birincil toplumsal denetim aygıtı olma özelliğini güçlendirirken, sosyal güvenlik uygulamaları ve sosyal haklar, toplumsal gerilimleri azaltmak ve toplum bütünlüğünü korumak açısından, aşırı siyasi akımları önleme ve bastırmada tampon görevi görmüştür.

3.1.2.2.1.2. 24 Ocak Kararları'na doğru: 1980 öncesi Türkiye'de özel güvenliğin gelişmesinde etkili olan ekonomi-politik gelişmeler

⁶¹ 1963 yılında (Bülent Ecevit'in Çalışma Bakanlığı döneminde), çalışma hayatını düzenleyen yeni yasalarla birlikte, sendikal haklar da liberal bir yaklaşımla ele alınmış ve *grev hakkı* kabul edilmiştir. 1964 yılında çıkarılan kanunla “İşçi Sigortaları Kurumu” yerini “Sosyal Sigortalar Kurumu”na (SSK) bırakmış ve bu şekilde bütün işletmelerdeki işçiler sigorta kapsamına alınırken işçi yakınları da hastalık sigortası kapsamına dahil edilmiş, 1971 yılında bağımsız, kendi hesabına çalışan ve tarımda kendi hesabına çalışanları kapsayan “Bağ-Kur” kurulmuş, 1976'da ise sosyal yardımlar alanında en geniş ve kapsamlı uygulama olan, “65 aylığı” olarak da bilinen, “65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır (Buğra, 2013, s. 178-190; 2006, s. 52-53; Gül, 2006, s. 272; Topak, 2012, s. 206). Gereğince, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir “sosyal hukuk devleti” olmasından kaynaklanan hak ve sorumluluklara değinilen kanunla birlikte, gönüllülük esasına dayanan geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak modern, hak temelli sosyal yardım uygulamasına geçilmiştir (Buğra, 2013, s. 190; 2006, s. 53).

⁶² Bu bağlamda toplumsal riskler açısından sigortacılık alanında iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık, analık, ölüm, malullük ve yaşlılık sigortaları hayata geçmiş, buna karşılık işsizlik ve aile yardımları gibi diğer sigorta kolları henüz yürürlüğe konmamıştır. Küçük üreticiler, serbest meslek sahipleri ile tarımda kendi hesabına çalışanları kapsayan Bağ-Kur yalnızca sakatlık, yaşlılık ve ölüm durumlarını içermiştir. Memurların sosyal güvenlik sistemi olan Emekli Sandığı ise hastalık sigortası, emekli aylığı, malullük aylığı, dul ve yetim aylığı, sağlık yardımı, ölüm yardımı, evlenme ikramiyesi gibi hakları kapsamıştır (Topak, 2012, s. 209-210).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Osmanlı Devleti'nden hemen hepsi yabancı malı bir demiryolu şebekesi; iç bütünlüğü olmayan, geri üretim teknolojilerinin geçerli olduğu bir toplumsal yapı; son derece cılız, atölye tipi işletmelerin çoğunlukta olduğu geri bir sanayi miras kalmıştı (Başkaya, 1986, s. 15-41). Cumhuriyetin ilk yıllarında hakim olan, devlet eliyle “yerli ve milli bir burjuvazi”nin yetiştirilmesi çalışmaları (Boratav, 2005; Sönmez, 1982; Başkaya, 1986), 1960'lara gelindiğinde başarılı olmuş ve Türkiye, 1970'lerin ortalarına gelindiğinde büyük çoğunluğu yerli kaynaklı yarı-sanayileşmiş bir ülke konumuna gelmiştir (Başkaya, 1986, s. 158). Bu dönem, ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere bağlı olarak, özellikle işçi sınıfı açısından önemli kazanımların elde edildiği bir dönem olmuştur⁶³. Dönemin sonuna gelindiğinde Türkiye, benzer gelişme düzeyindeki az gelişmiş ülkeler arasında görece olarak yüksek ücretli grupta yer almıştır (Keyder, 1987, s. 20)⁶⁴. Ayrıca bu dönemde oldukça ileri bir sosyal güvenlik sistemi de kurulabilmiştir. Özellikle sağlık ve eğitim hizmetleri hemen her aşamada halka ücretsiz olarak sağlanmıştır (Keyder, 1987, s. 22). İktisadi anlamda toplumun tüm kesimleri açısından olumlu gelişmelerin yaşandığı; işçi sınıfının toplu sözleşme, grev ve lokavt haklarının yanı sıra parasız sağlık ve eğitim hizmetleri gibi sosyal haklara sahip olduğu; reel ücretlerin her yıl görece olarak arttığı ve üst ve orta sınıf tüketim normlarının toplumun tüm kesimlerine yayıldığı görece refah dönemi, içinde taşıdığı sorunlar ve patlak veren siyasi bunalımlar sonucu 1977 yılından itibaren bozulmaya başlamış, ortaya çıkan ekonomik kriz siyasi krizleri de beraberinde getirmiştir.

Bu dönemde ekonomik krizin yanı sıra siyasi kriz de patlak vermiş, ardı ardına kurulan hükümetler krizi önlemede başarısız olmuştur. 1977'den sonra kurulan

⁶³ 24 Temmuz 1963 tarihinde çıkarılan 274 sayılı “Sendikalar Yasası” ve 275 sayılı “Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası” ile işçilerin toplu pazarlık ve grev hakkı yasalaşmıştır (Koç, 2003, s. 48). Toplu pazarlık ve grev ve lokavt hakkıyla birlikte sendikalaşmanın da yaygınlaşmasıyla işçi sınıfının reel ücretleri 1962-1976 yılları boyunca (12 Mart 1971'i izleyen üç yıl dışında) her yıl artmıştır (Boratav, 1983, s. 8; 2005, s. 124, 138).

⁶⁴ Bu dönemde reel ücretlerin artmasına bağlı olarak tüketim tercihlerinde de bir değişim yaşanmıştır. “Dayanıklı tüketim malları” ya da “beyazlar” olarak adlandırılan radyo, buzdolabı, modern mutfak ve ev eşyaları, televizyon, çamaşır ve elektrikli süpürge makinesi otomobil gibi gelişmiş toplumlardan yayılan tüketim normları, dönem boyunca sağlanan hızlı büyümeye paralel olarak işçi sınıfının reel gelirlerindeki artışla birlikte yalnızca kentli burjuvazi ve orta sınıfa değil, toplumun tüm kesimlerine yayılmıştır. Bu anlamda 1970'li yıllarda gecekondu çatılarını kaplayan televizyon antenleri, işçi ve köylü ailelerinde giderek yaygınlaşan transistör radyo, buzdolabı, hatta otomobil kullanımı gibi tüketim normları işçi sınıfların taleplerinin geleneksel gıda-giyim gibi zorunlu tüketimi aşarak, orta sınıf tüketim normlarına ve dayanıklı tüketim malları aracılığıyla lüks tüketim normlarına doğru bir sıçrama yaptığının göstergeleridir (Boratav, 1983, s. 11; 2005, s. 118-120).

hükümetler hep zayıf hükümetler olmuş, parlamento işlemez hale gelmiştir. Ekonomik ve siyasi kriz beraberinde toplumsal krizi de getirmiş ve toplumda sürekli bir çatışma hali hasıl olmuştur. Diğer yandan gerek II. Milliyetçi Cephe (Demirel, Türkeş ve Erbakan), gerekse Ecevit Hükümetlerinin zayıf durumları siyasal iktidarın sağlanmasını engellemiştir (Başkaya, 1986, s. 186).

12 Eylül 1980’de gerçekleşen rejim değişikliği ile 24 Ocak programının önündeki engeller kalkmış ve program daha etkin ve engelsiz bir uygulama ortamı bulmuştur. Bu doğrultuda 24 Ocak Kararlarının mimarı olarak adlandırılan Turgut Özal “12 Eylül olmazsa bu ekonomik programın neticelerini alamazdık” şeklinde konuşarak rejimin yaratmış olduğu uygun ortamı vurgulamıştır (Başkaya, 1986, s. 90). 24 Ocak kararlarıyla burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki temel çelişkinin sistemli olarak emek aleyhine denetlenmesi ve düzenlenmesi amaçlanmıştır (Boratav, 2005, s. 149). Sermaye-emek ilişkileri üzerinden yürütülen bu düzenlemeler kendisini, ekonomik ve demokratik hakların kısıtlanmasında, çalışma yaşamının daha otoriter ve baskıcı niteliğe bürünmesi ve ileriye dönük olarak kurumsallaşmasında göstermektedir. Bu anlamda 1980 sonbaharından 1982’ye kadar olan dönem içinde işçi-işveren ilişkilerinde önemli değişiklikler yaşanmıştır (Başkaya, 1986, s. 92). Boratav’ın “askeri rejim altında liberal ekonomi” dönemi olarak adlandırdığı 1981-1983 yılları işgücü piyasasının ekonomi dışı, yani askeri ve yasal yöntemlerle disiplin altına alındığı ve bu doğrultuda bir dizi değişikliklerin yapıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde askeri rejim çalışma hayatına ilişkin olarak çıkardığı bir dizi yasal düzenleme ile işgücü piyasasını disiplin altına almayı amaçlamış, bu amaçla sendikal faaliyetler askıya alınmış⁶⁵, DİSK yöneticileri yargılanmış, grev ve lokavt yasağı gelmiş⁶⁶, direniş cezaları artırılmış, işyerlerinde özel

⁶⁵ 12 Eylül 1980’de Milli Güvenlik Konseyi’nce yayınlanan 7 numaralı bildiriye göre: “Kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak DİSK, MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur. Bu kuruluşların yöneticileri Türk Silahlı Kuvvetlerinin güvencesi altına alınmıştır.” Konsey’in 15 Eylül 1980 tarih ve 8 numaralı kararı ile DİSK, MİSK, HAK-İŞ’e bağlı sendikaların banka hesapları bloke edilmiş; 10 Ekim 1980 tarih ve 2316 sayılı Yasa ile de faaliyetleri durdurulan sendikaların mallarının yönetimi kayyuma verilmiştir. (Sönmez, 1982, s. 231-232).

⁶⁶ Milli Güvenlik Konseyi’nin 14 Eylül 1980 tarih ve 3 numaralı kararı ile ülkedeki tüm grevler kaldırılmıştır. Bildiride grev ve lokavt ertelenen işyerlerinde 15 Eylül 1980 tarihinden itibaren üretime başlanacağı belirtilmiştir. 1. Ordu İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yayınlanan 51 numaralı bildiride de iş yavaşlatılması ve işyerinin habersiz kapatılmasının suç olduğu belirtilerek sanıkların derhal tutuklanacağı açıklanmıştır. Ocak 1981’de TCK’nın 236. Maddesinin birinci fıkrasında yapılan değişikliklerle de direniş eyleminin cezası artırılmış ve memur veya işçilerin aralarında anlaşarak görevlerini terk etmeleri, göreve gelmemeleri, göreve geldikleri halde görevlerini yapmamaları halinde 4 aydan 1 yıla kadar hapis, ayrıca 2 bin liradan 10 bin liraya kadar ağır para cezası ile birlikte memuriyetten yaşam boyunca men cezası verilmesi öngörülmüştür (Sönmez, 1982, s. 232).

güvenlik örgütleri⁶⁷ kurulmaya başlanmış, ücret belirlenmesi sistemi toplu sözleşme düzeninden Yüksek Hakem Kuruluna (YHK) kaydırılmış, ayrıca bu yıllarda memur maaşları, emekli ikramiyeleri ve kıdem tazminatları, tarıma dönük destekleme politikalarında büyük boyutlu reel ve göreceli gerilemeler gerçekleşmiş, ikramiye adı altında sağlanan gelirler sınırlandırılmış, işçilerin sosyal sigorta yükleri ağırlaştırılmış, emeklilik aylıkları düşürülmüştür. Ayrıca yıllık izin, tatil, iş güvencesi, işçi sağlığı ve güvenliği, yönetime katılma konusunda geçmişte var olan kısıtlı demokratik haklar da budanmıştır. (Boratav, 2005, s. 149-151; Sönmez, 1982, s. 280-281). Sonuç olarak, toplumun tüm kesimleri açısından olumlu gelişmelerin yaşandığı görece refah dönemi 1970'lerin ortalarından itibaren bozulmaya başlamış ve ortaya çıkan ekonomik ve siyasi bunalımın sonucu olarak oluşan toplumsal kriz ortamı, emek-sermaye ilişkilerinin yeniden düzenlenmesiyle sonuçlanmış, 24 Ocak kararlarıyla yeni bir döneme girilmiştir. 12 Eylül askeri rejiminin gölgesinde uygulanma imkanı bulan 24 Ocak kararları, bir yandan toplumun tüm kesimleri için elde edilen kazanımların kaybı anlamına gelirken, diğer yandan emek-sermaye ilişkisinde emeğin, gerek yasal düzenlemeler gerekse özel güvenlik teşkilatlarının kurulmasıyla, denetlenmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmekteydi.

3.1.2.2.1.3. 24 Ocak'tan 12 Eylül'e: Ekonomi-politik gelişmeler ışığında özel güvenliğin gündeme gelişi

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren, özellikle büyük şehirlerde, hızlı sanayileşmenin bir sonucu olarak artan işgücü ihtiyacından dolayı hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, özel sektöre dahil sanayi kuruluşlarını kendi güvenliklerini kendileri sağlama yoluna gitmeye teşvik etmiştir (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 155). 1960'lı yıllarda "Atalar" Mağazasının özel koruma görevlilerini çalıştırılması Türkiye'de özel güvenliğin tarihi açısından önemli bir örnektir. Diğer yandan özel güvenlik kavramının Cumhuriyet döneminde, 1970'li yıllarda yoğunlaşan terör olayları ile gündeme geldiği iddia edilmektedir (Çetin, 2007, s. 17). Ancak Gülcü'ye (2004, s. 134) göre özel güvenliğin sadece terör olaylarına karşı tedbir amaçlı olarak

⁶⁷ 12 Eylül öncesinde meclise sunulan ancak kabul edilmeyen "Müesseselerde Özel Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı", 22.07.1981 tarihli ve 2495 sayılı "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Yasa" ile yasalaşmış ve bu yasa işyerinde çalışanları "yakın gözlem"e alabilecek özel emniyet görevlilerinin istihdamına yer vermektedir (Sönmez, 1982, s. 268).

ortaya çıktığını söylemek tam olarak doğru olmayacaktır. Zira özel güvenlik konusu ilk kez 31 Ocak 1966 yılındaki Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) görüşülmüş, MGK'nın 97 sayılı kararı ile “barajların güvenliği” bağlamında gündeme gelmiştir. Barajlarda kurulması söz konusu olan güvenlik birimi kamuya ait hizmet kolluğu niteliği taşımaktadır. Ancak ikinci Demirel Hükümeti Programı'nda “*Suçluların takibi ve cezalandırılması yanında suçların önlenmesi görevini de yerine getirecek bir seviyede emniyet ve jandarma teşkilatını takviye ve teçhiz etmek*”ten söz edilerek, kamusal olmayan özel güvenliğin gündemde olmadığı da belirtilmiştir.

Özel güvenlik konusu 1966 yılında tartışıldıktan sonra 1973 yılına kadar gündeme gelmemiştir. Ancak 11 Mart 1973 tarihinde, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı “*memleketin kalkınmasında önemli rolü olan barajların muhafaza personelsiz bırakılmasına ve anarşistler için elverişli bir hedef haline getirilmesine mani olmak için Özel Muhafaza Teşkilatı Kanunu'nun bir an önce TBMM'ye sunulmasını*” istemiştir (Gülcü, 2004, s. 138). 1973 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan “*Müesseselerde Özel Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı*” incelemeye sunulmuş ancak tasarı 17.02.1975 tarihinde Adalet Komisyonunca görüşülerek anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir⁶⁸. Tasarının yasalaşması idari bakımdan da sakıncalı görülmüş, sakıncalı görülme nedeni olarak devletin emniyeti sağlayamayarak özel güçlerden yararlanmasının devlete olan güveni sarsacağı ifade edilmiştir. 1977 yılında İçişleri Bakanlığı tasarının yenilenerek yeniden gündeme gelmesini teklif etmiş ancak kabul edilmemiştir. 1978 yılında tasarının yeniden görüşülmesi için komisyon oluşturulmuş ve sonrasında 33 maddelik “*Banka ve Diğer Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliğinin Sağlanması Hakkında Kanun Tasarısı*” hazırlanmış ancak tasarı 1980 yılında reddedilmiştir. III. Ecevit Hükümeti Programı'nda “*Hiçbir gerekçeyle, hiçbir kimseye, devlet denetimi ve sorumluluğu dışında kamu görevi yapma, zor kullanma, güvenlik sağlama, kendi kendine hak alma yetkisi ve olanağı sağlanmayacaktır*” ifadesi de bu dönemde özel güvenliğin gündeme gelmesinin mümkün olmadığını göstermektedir (Gülcü, 2004, s. 141-144). Gerek güvenliğin devletin vatandaşlarına sağlaması gereken temel hizmetlerden biri olması gerektiği anlayışı

⁶⁸ Reddedilme gerekçeleri ise şunlardır: “a) emniyet hizmetleri kamu hizmetlerinin başında gelir, b) anayasamıza göre kamu hizmetleri devlet tarafından yönetilir, c) devletin kamu hizmeti görmekte olduğu sıradaki yetkilerini özel kişilere devretmesi anayasal durum içerisinde mümkün değildir (Gülcü, 2004, s. 141).”

gerekse güvenliğin özel güçlere bırakılmasıyla devlete yönelik güvenin sarsılacağı iddiası 1980’li yıllara kadar özel güvenliğin gündeme gelmesini imkansız kılmıştır. Bu durum 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Yasa*” ile değişse de güvenliğin tam anlamıyla özel kuruluşlarca sağlanması henüz mümkün değildir.

Milli Güvenlik Konseyinin emriyle hazırlanan 22.07.1981 tarihli ve 2495 sayılı “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Yasa*” ile “*kamu ve özel kişilere ait ticari, sınai ve zirai kurum ve kuruluşların ve bunlara ait fabrika, atölye, işyeri, baraj, enerji santrali, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil –depolama- yükleme tesisleri, kömür, petrol ve maden işletmeleri, radyo, televizyon ve telsiz verici istasyonları, her nevi ulaştırma ve haberleşme yapı ve tesisleri ile eğitim ve öğretim yapıları tarihi eserler, ören yerleri, sit alanları, açık ve kapalı müzeler ve turistik tesisler gibi korunması gereken yerlerin (md.2)⁶⁹*” güvenliğini özel bir şekilde sağlanması amaçlanmış ve bu yasayla birlikte özel güvenlik yasal bir dayanağa oturtulmuştur.

3.1.2.2.2. Özel güvenlik teşkilatlarına hazırlık: 2495 sayılı yasa öncesi hukuki düzenlemeler

Türkiye’de güvenliğin özelleştirilmesinin tarihsel gelişimine bakıldığında, özel güvenliğin ortaya çıkması ve özel güvenlik görevlilerinden söz edilmeye başlanması genel olarak 1970-1980 yılları arasında ortaya çıkan toplumsal kriz sonucunda zarar gören kamu ve özel sektöre ait kuruluşların korunmasında jandarma ve polis güçlerinin yetersiz kalması sonucu “stratejik ve iktisadi öneme sahip bazı kamu kurumları ve özel kuruluşların” güvenliği sorununa çözüm olarak özel güvenlik birimlerinin oluşturulması gerektiği ileri sürülmesiyle gündeme gelmiştir (Aydın, 2002, s. 129).

1970’li yıllarda meydana gelen banka soygunları ve derinleşen asayiş sorunu karşısında jandarma ve polis gibi kamu kolluğu güçlerinin yetersiz kalması alternatif güçlerin kullanılmasını gündeme getirmiştir. Bu amaçla İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanıp TBMM’ye sunulan 07.06.1973 tarihli “*Müesseselerde Özel Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı*”, 17.02.1975 tarihinde ve 04.02.1980 tarihli “*Banka*

⁶⁹ “2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 2. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

ve Diğer Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliğinin Sağlanması Hakkında Kanun tasarısı” hazırlanmış, ancak her iki tasarı da 30.06.1980 tarihinde anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir⁷⁰(Gülcü, 2004, s. 143).

Özel güvenliğe ilişkin yasa tasarılarının 1970’lerde Meclis’ten geçmemesi, bazı özel kurumların özel güvenlik hizmetinden yararlanmasını engellememiştir. Örneğin 1970’lerde özel bankaları korumakla görevlendirilen “banka ekipleri” ve kişisel koruma talep edenlere hizmet veren emekli subay, astsubay veya emniyet görevlileri özel güvenlik alanında ortaya çıkan aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır⁷¹. Bu şekilde güvenlik görevlisi çalıştırılmasının hiçbir bir yasal dayanağı olmamasına rağmen, bu kişiler emekli oldukları kurumlar itibarıyla silah taşıma hakkına sahip olmakla birlikte bazı durumlarda olaylara silahlarıyla müdahale etmişler ve bu durum yasa önünde kendilerini ya da korumakla görevli oldukları kişileri meşru müdafaa olarak kabul edilmiştir (Yardımcı, 2009, s. 229).

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Milli Güvenlik Konseyi tarafından kurdurulan Bülend Ulusu Hükümeti programında “*Bankalar ile resmi ve özel işyerlerinde vuku bulan ve devlet itibarına gölge düşüren her türlü soygun, sabotaj ve benzeri eylemleri önlemek amacıyla söz konusu yerlerde özel güvenlik teşkilatı kurulması sağlanacaktır*” ifadesi yer almaktadır (Gülcü, 2004, s. 148-149). Ardından özel güvenlik yasasını hazırlamak amacıyla kurulan komisyon “*Banka ve Diğer Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliğinin Sağlanması Hakkında Kanun tasarısı*” üzerinde birkaç değişiklik yaparak “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun Tasarısı*”nı hazırlamış ve Milli Güvenlik Konseyi’ne sunmuştur. Tasarı 2495 yasa numarası ve “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun*” başlığı ile 22.07.1981 tarihinde kabul edilmiş ve 17410 sayılı ve 24.07.1981 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sonuç olarak 1980 öncesi dönemde güvenliğin özelleşmesi yönündeki talepler

⁷⁰ “Güvenlik hizmetlerinin kamusal niteliğine vurgu yapan Adalet Komisyonu, aksi yönde bir dönüşümün devlet için ne tür sakıncalar içerebileceğini hazırladığı raporda şu şekilde dillendirmiştir: 1) ÖGG devlet memuru değildir, dolayısıyla kamu hizmeti yapamazlar. 2) Polis yetkisiyle donatılarak emri ve ücretini veren özel kuruluş sahibinden alacak olan bu özel polisin sakıncalı uygulamalara araç olma riski vardır. 3) Özel hukuk hükümlerine tabi ve yasa kapsamında bir takım kuruluşlarda özel güvenlik birimi kurulacağından, kurulamayanlara göre, imtiyazlı bir sınıf yaratılmış olacaktır (Gülcü, 2004, s. 143).”

⁷¹ Bu dönemde bankalar, polis birimlerine çok sayıda araba hibe etmiş ve bu arabalar sadece bankaların güvenliğini sağlamakla görevli polis ekiplerine verilmiştir (Yardımcı, 2009, s. 229).

sosyal düzensizliğe karşı bir cevap niteliğindedir. Ancak devletin, bir taraftan toplumsal kontrolü artırma, diğer taraftan meşruiyetini sağlama arasında yaşadığı gerilimden dolayı özel güvenliğin yasal bir zemine oturtulması mümkün olmamıştır. Dolayısıyla, Türkiye’de özel güvenliğin ortaya çıkışı ve özel güvenlik görevlilerinden söz edilmeye başlanması 1970-1980’li yıllarda gündeme gelmiş, 12 Eylül askeri darbesi sonrası kurdurulan Bülend Ulusu Hükümeti döneminde, 1981 yılında yaşama geçmiştir.

3.1.2.2.3. Özel güvenlik teşkilatları: 2495 sayılı yasa dönemi

2495 sayılı Yasa ile “*milli ekonomiye veya devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan, kısmen veya tamamen yıkılmaları, hasara uğratılmaları...ülke güvenliği, ülke ekonomisi...bakımından olumsuz neticeler yaratacak, kamuya veya özel kişilere ait kurum ve kuruluşların sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma, yıkma...tehdit ve tehlikelere karşı korunması ve güvenliklerinin sağlanması* (md. 1)” amaçlanmış⁷² ve bu amaç doğrultusunda özel güvenlik teşkilatlarının kurulacağı yerler “*milli eğitim ve öğretim ve ekonomi ile devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan* (md. 2)⁷³” kurum ve kuruluşlar korunacak ve güvenliği sağlanacak tesisler⁷⁴ olarak belirlenmiştir⁷⁵. Anılan özellikleri taşıyan “*kuruluşlardan hangilerinin güvenliklerinin bu Kanun hükümlerine göre sağlanacağı, bu kuruluşların özellikleri göz önünde bulundurulmak*

⁷² 2495 sayılı Yasa’nın amacı “milli ekonomiye veya devletin savaş gücüne önemli ölçüde katkısı bulunan, kısmen veya tamamen yıkılmaları, hasara uğratılmaları veya geçici bir zaman için dahi olsa çalışmadan alıkonulmaları, ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı bakımından olumsuz neticeler yaratacak, kamuya veya özel kişilere ait kurum ve kuruluşların sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma, yıkma; burada bulunanları zorla işten alıkoyma, sağlıklarını ve vücut bütünlüklerini tehdit ve tehlikelere karşı korunması ve güvenliklerinin sağlanması, yurt dışına giriş çıkış yapılan yerlerde giriş ve çıkışa yarayan belgelerin kontrolü ile giriş çıkış işlemlerinin yapılması, aranan ve giriş çıkışı yasaklananların resmi güvenlik görevlilerine tesliminin sağlanması”dır (“2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 1). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

⁷³ “2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 2. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

⁷⁴ 2495 sayılı yasanın hükümlerine göre “korunacak ve güvenlikleri sağlanacak olan yerler; birinci maddede belirlenen özellikleri taşıyan ticari, sınai ve zirai kurum ve kuruluşların ve bunlara ait fabrika, atölye, işyeri, baraj, enerji santrali, rafineri, enerji nakil hatları, akaryakıt nakil - depolama - yükleme tesisleri, kömür, petrol ve maden işletmeleri, radyo, televizyon ve telsiz verici istasyonları, her nevi ulaştırma ve haberleşme yapı ve tesisleri ile eğitim ve öğretim yapıları tarihi eserler, ören yerleri, sitler, açık ve kapalı müzeler ve turistik tesislerdir” (“2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md.2). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

⁷⁵ Haspolat (2012, s. 183-184), 2495 sayılı Yasa ile 1982 Anayasasının paralel bir anlayış sergilediğini iddia etmektedir. Ona göre hem Anayasa hem de 2495 sayılı Yasa ülkenin jeopolitik konumuna vurgu yaparak, “bölücü ve yıkıcı faaliyetler ortamında devleti yıkmak amacı ile ülke kalkınmasında önemli olan kurum ve kuruluşlara” saldırıldığı görüşü üzerinden ek güvenlik tedbirlerini haklılaştıran bir hukuksal zemin oluşturmaktadır.

suretiyle, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşleri de alınarak, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır (md.3)". Özel güvenlik teşkilatı "a) Görev konusunun veya maksadının ortadan kalkması veya beklenen faydanın sağlanamaması; b) Ortaya çıkan yeni şartlar nedeniyle veya milli güvenlik gereği olarak koruma görevinin kolluk kuvvetlerince yürütülmesinin zorunlu görülmesi hallerinde kuruluşunda uygulanan usulle ortadan kaldırılır (md.6)".

Yasa'da özel güvenlik teşkilatı, "bağlı olduğu kuruluşu bu Kanun hükümleri dairesinde korumak ve güvenliğini sağlamakla görevli ve yetkileri bu Kanunla sınırlı özel bir kolluk kuvvetidir (md.8)" şeklinde tanımlanmıştır. 2495 sayılı yasanın 9. maddesine göre özel güvenlik teşkilatının görev ve yetkileri⁷⁶ "...f)Sivil Savunma Teşkilatına görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak (md.9)" şeklinde belirlenirken özel kolluğun görev alanı ise "ilgili kuruluşun yerleşme sahası (md.11)⁷⁷" olarak belirlenmiştir.

Bu şekilde 2495 sayılı yasa ile birlikte özel güvenlik teşkilatının tanımı, kuruluşu ve kaldırılışı, yetki ve görevleri, görev alanı belirtilmiş ve yasal bir temele oturtulmuştur. Özel güvenlik personelinin tanımı yapılmamakla birlikte personelde aranacak şartlar, kıyafet ve teçhizatı, silah taşıma ve kullanma yetkisi, personel sayısı, personelin statüsü ve özlük hakları, uyması gereken yasaklar ve cezai niteliği, vb. özellikleri yasada belirtilmiştir.

Yasaya göre özel güvenlik teşkilatında görevli personel "Türk Ceza Kanununun uygulamasında memur sayılır ve bunlara karşı görevleri sırasında veya görevlerine bağlı olarak suç işleyenler devlet memurları aleyhine suç işlemiş gibi cezalandırılırlar (md. 13)". Özel güvenlik teşkilatında çalıştırılacak personelde aranacak şartlar aynı zamanda

⁷⁶ 2495 sayılı yasanın 9. maddesine göre özel güvenlik teşkilatının görev ve yetkileri: "a) Kuruluşu, sabotaj, yangın, hırsızlık, soygun, yağma ve yıkma, zorla işten alıkoyma gibi her çeşit tehdit, tehlike ve tecavüze karşı korumak; b) Görev alanları içinde işlenmiş veya işlenmekte olan suçları derhal genel kolluk kuvvetlerine bildirmekle beraber, genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar sanıkları yakalamak ve gözaltına almak; c) Delilleri muhafaza etmek; d) Genel kolluk kuvvetlerinin işe el koymasından itibaren emrine girerek ona yardımcı olmak; e) Koruma ve güvenlik hizmetlerinin gerektirdiği diğer önlemleri almak; f) Sivil Savunma Teşkilatına görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak"tır ("2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun", md. 9). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

⁷⁷ "2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun", md. 11. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

memur olma şartlarıdır⁷⁸. İşe girişte aranan şartlar ve görevin niteliği bakımından devlet memuru statüsünde olan özel güvenlik teşkilatı personeli “*statü ve özlük hakları bakımından bağlı bulundukları kuruluşun mevzuatına tabidir (md.15)*”⁷⁹.

Özel güvenlik teşkilatı personeli, “*görev alanları içinde silah taşıma ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa göre silah kullanma yetkisine sahiptir (md.10)*”. “*Özel güvenlik teşkilatı personelinin özel kıyafetleri ile silah, teçhizat, araç ve gereçleri bağlı oldukları kuruluş tarafından temin edilir ve bu özel kıyafet, silah ve teçhizatlarını ancak görev alanları içinde veya görev dışarıda sürdürülüyorsa, görev süresince dışarıda da giyebilir ve taşıyabilirler (md.12)*”. Ancak “*silah, cephan ve teçhizatını görev alanı dışında taşıyanlar 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır ve görevlerine son verilir (md.25)*”.

“*Özel güvenlik teşkilatı personeli, devlet memuru gibi, sendika, dernek ve siyasi partilere üye olamaz ve yasağa uymadığı takdirde görevine ilgili kuruluşça son verilir (md.21)*”; “*grevlere ve her türlü toplantı veya gösteri yürüyüşlerine, hiçbir şekilde katılamaz ve katılmaya teşvik edilemez ve zorlanamaz (md.22)*” “*katılması halinde hakkında 6 aydan 1 yıla kadar hapis ve 5.000 liradan 50.000 liraya kadar ağır para cezasına çarptırılır ve görevine son verilir. Özel güvenlik teşkilatı personeli, lokavt dolayısıyla işten uzaklaştırılamazlar (md.23)*”.

2495 sayılı yasa kapsamında özel güvenlik teşkilatı oluşturulan kamu ve özel kuruluşlar arasında bazı bakanlıklar, kamu bankaları ve özel bankalar, anayasal kuruluşlar, üniversiteler, özel eğitim kurumları, büyük oteller, döviz büroları, belediye iktisadi teşebbüsleri, haber ajansları ve gazeteler, müsteşarlıklar, genel müdürlük ve başka ad altında teşkilatlanmış kamu kurumları, barajlar, hastaneler, müzeler, M.K.E.’nin

⁷⁸ Özel güvenlik teşkilatında çalıştırılacak personelde aranacak şartlar şunlardır: “a) Türk vatandaşı olmak, b) En az ortaokul mezunu bulunmak, c) Muvazzaf askerlik hizmetini tamamlamış olmak, d) Ağır hapis veya taksirli suçlar hariç olmak üzere altı aydan fazla hapis yahut affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, emniyeti suiistimal, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı bir fiilden dolayı hükümlü bulunmamak, e) Kamu haklarından kısıtlı olmamak, f) Yasa dışı ideolojik amaçlı faaliyetlere, anarşi ve terör eylemlerine herhangi bir suretle karışmamış veya katılmamış olmak, g) Görevini yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak, h) Yapılacak soruşturma sonucu, başvurma tarihine göre son beş yıl içinde herhangi bir siyasi partiye üye olmamak veya siyasi partinin organları veya bağlı kuruluşlarında görev yapmamış bulunmak” (“2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 16). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

⁷⁹ “2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 15. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

çeşitli birimleri, TEAŞ, TEDAŞ, TCDD, POAŞ, TPAO, TKİ, Türk Telekom, Posta İşletmeleri gibi birçok kurum yanında turizm şirketleri, iş merkezleri, holdingler ve marketler sayılabilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 73-74).

Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Özel Güvenlik Bürosu 1999 yıl sonu verilerine göre Türkiye genelinde 7.623 banka şubesinde, 14.210 özel güvenlik görevlisi; ayrıca bankalar dışında aynı yasaya göre özel güvenlik birimi kurulan toplam 3.845 kamu kuruluşunda ve özel kuruluştaki 84.857 kişi görev yapmıştır. Buna göre özel güvenlik teşkilatları toplam 10.468 kuruluştaki, 99.067 personeliyle resmî güvenlik kuvvetlerinin denetiminde önemli bir güvenlik gücü haline gelmiştir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 74, 83). 14.01.2000 tarihli istatistiki verilere göre kamu veya özel kurum ve kuruluş ile banka merkez ve şubelerinden kurdurulan 4.093 özel güvenlik teşkilatında toplam 103.669 personel çalışmıştır (Şafak, 2000, s. 3). 2495 sayılı Yasa kapsamında kurulmuş olan özel güvenlik teşkilatlarının toplam mevcudu ise 5 Ocak 2001 tarihi itibarıyla 12.289'dur. Bu kuruluşlardan 4.420'si kamu ve özel kurum veya kuruluş olup geriye kalan 7.869'u bankaların merkez ve şubelerinde kurulan özel güvenlik teşkilatlarıdır. 2595 sayılı Yasaya tabi olarak kurulup faaliyet gösteren özel güvenlik teşkilatlarının toplam personel sayısı 2000 yılında 106.208'dir. Bu verilere göre dört yıl gibi kısa bir sürede özel güvenlik görevlilerinin sayısında %76 civarında artış olmuştur. 2495 sayılı Yasaya tabi olmadığı halde güvenlik hizmeti veren özel güvenlik teşkilatlarında istihdam edilen personel sayısı 50.000'in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 152-156).

2495 sayılı Yasa, doğrudan özel güvenlik değil, özel güvenlik teşkilatları hakkında bir yasadır. Yasa, kaybedilmesi ya da kısmen de olsa zarar görmesi halinde ülke ekonomisini zarara uğratabilecek işyerlerinin güvenliğini kendi imkanlarıyla ve kendi bünyelerinde kurulacak bir birimle sağlama olanağını ilk kez tanımış olması açısından önemlidir. Ancak Yasa, özel güvenlik şirketlerini öngörmemekle birlikte, kamu ve özel kuruluşların güvenliğini kendi personeliyle sağlamasına olanak vermiştir (Morgül ve Aytar, 2007, s. 90).

2495 sayılı Yasa çağdaş özel güvenliği Türkiye'de kuran yasadır. Bu Yasa ile birlikte kar amacı gütmeyen, kamusal nitelikli bir güvenlik hizmeti türü ve birimi oluşturulmuştur. Kurum bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatının varlık nedeninin

bünyesindeki kuruma ek koruma sağlamak olması kar amacı gütmemesinin bir göstergesidir. Diğer yandan devletin iç güvenlik aygıtları olan polis ve jandarmanın hızlı yanıt veremediği ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı açısından önem taşıyan ve çoğunluğu kamu kurumu olan kurumları korumak üzere kurulmuş olmaları özel güvenlik teşkilatlarına kamusal olma niteliği kazandırmaktadır (Haspolat, 2012, s. 188).

2495 sayılı Yasa gölgesinde yeşeren özel güvenlik sektörü Türkiye’de bir ihtiyacı karşılamıştır (Gülcü, 2004, s. 153). Ancak bu yasa, özellikle büyük kentlerdeki yeni gelişmelerle birlikte ihtiyaca cevap veremez hale gelmiştir. Zira alışveriş merkezleri, siteler, özel kişi, kurum ve kuruluşlar, mağazalar, iş yerleri, vb. alanlarda da güvenlik personeli ihtiyacı oluşmuş, ancak her tesis için ayrı birer özel güvenlik teşkilatı kurulması mümkün olmamıştır. Çünkü en küçük işyerinin bile özel güvenlik teşkilatı kurmak için Bakanlar Kurulu’ndan izin alması gerekmektedir ve bu durum süreci hem yavaşlatmakta hem de uzatmaktadır (Morgül ve Aytar, 2007, s. 90).

Özel güvenlik teşkilatlarının personel sayısının hızla artması, 2495 sayılı Yasanın uygulanmasından kaynaklı ortaya çıkan bazı aksaklıkların giderilebilmesi ve 2495 sayılı yasa kapsamına alınmayan ancak ihtiyaç duyulan güvenlik ihtiyacı nedeniyle, bazı kamu ve özel kurum ve kuruluşların, sadece koruma ve gözetleme hizmeti yapmak üzere kurulmuş şirketlere güvenliklerini sağlatması, ülke genel güvenliğinden sorumlu İçişleri Bakanlığı’nın kontrol dışında, ihtiyaç nedeniyle gelişen bu fiili duruma bir çözüm bulmak ve bu alanda çalışanların denetim ve eğitimlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılması için 2495 sayılı yasanın genişletilmesi ve ilgili yasada çeşitli düzenlemeler yapılması gerekli olmuştur (Şafak, 2000: 3). Bu gerekçelerle 2495 sayılı yasada, 02.07.1992 tarihli ve 3832 sayılı Yasa ve 04.04.1995 tarihli 4102 sayılı Yasa ile bazı değişiklikler yapılmıştır. 2495 sayılı yasada 02.07.1992 tarihli ve 3832 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle “*sivil trafiğe açık devlet eliyle işletilen hava meydanları ve limanlar* (md.2)⁸⁰” yasa kapsamına alınırken; 04.04.1995 tarihli 4102 sayılı Yasa’ya eklenen “*İstanbul ve diğer şehirlerdeki Kapalıçarşı ve buna benzer ticarî, turistik tesislerde bu Kanun hükümleri çerçevesinde*

⁸⁰ 3832 sayılı ve 02.07.1992 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, md. 2. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503832.pdf (E.T. 13.12.2016)

özel güvenlik teşkilatı kurulabilir (md.2)⁸¹” ifadesi ile Kapalıçarşı ve benzeri ticari ve turistik yerler yasa kapsamına alınmıştır. 12.05.2000 tarihli ve 00109 sayılı genelgeyle de “*spor kulüpleri 2495 sayılı kanun kapsamına alınarak, spor müsabakalarında güvenliğin özel güvenlik teşkilatlarından hizmet alınması suretiyle spor kulüpleri tarafından sağlanması*”na izin verilmiştir (Şafak, 2000, s. 5).

Sektörde yaşanan (yasal olmayan yol ve yöntemlerle veya başka isimler altında özel güvenlik teşkilatları kurulması, vb.) aksaklıkların ortadan kaldırılarak güvenlik sistemine daha fazla olumlu katkı sağlayabilmesi için, TBMM’nde 10.06.2004 tarihinde 5188 sayılı “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun*” çıkarılarak 26 Haziran 2004 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmış ve daha sonra ilgili yönetmeliği de çıkarılarak 7 Ekim 2004 tarih ve 25606 sayılı Resmî Gazete’de “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*” yayımlanmıştır (Metli ve Kuyaksil, 2013, s. 8).

3.1.2.2.4. Özel güvenlik teşkilatlarından özel güvenlik şirketlerine: 5188 sayılı Yasa öncesi Türkiye’de toplumsal gelişmeler

24 Ocak kararlarıyla başlayan dönemde birbiri ile örtüşen iki yönetim söz konusudur. Bunlardan ilki 1980-1983 dönemi MGK yönetimi, diğeri ise 1983-1991 dönemi I. ve II. ANAP hükümetleri yönetimidir (BSB, 2008, s. 222). 12 Eylül askeri darbesi sonrasında kurulan hükümet, 24 Ocak 1980’den başlayarak yeni bir ekonomik politika uygulamaya koymuştur. Yeni liberal/neo-liberal politikalar her ne kadar 12 Eylül süreci ve 24 Ocak kararları ile başlamış ise de, 1983 yılında Turgut Özal’ın seçimleri kazanarak iktidara gelmesiyle hız kazanmıştır. Boratav’ın (2005, s. 149) “ANAP yılları” olarak nitelendirdiği 1984-1988 yılları, Özal iktidarının parlak dönemi olmakla birlikte, 12 Eylül askeri rejiminin sivil bir uzantısı şeklinde gelişen ve askeri rejimin hedeflerinin izlendiği bir dönemdir. Bu doğrultuda Özal, hükümet programında yönetim anlayışını “hükümetimiz milliyetçi ve muhafazakar, sosyal adaletçi, rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini ele alan bir hükümettir” şeklinde tanımlamıştır (Gül, 2006, s. 284).

⁸¹ 4102 sayılı ve 04.04.1995 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, md.2. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22262.pdf&main=h> <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22262.pdf> (E.T. 13.12.2016).

Askeri müdahale sonrasında uygulamaya konulan 1961 Anayasası'ndan farklı olarak 1982 Anayasası, sendika, toplu sözleşme ve grev hakkı gibi kolektif haklar konusunda ayrıntılı düzenlemeler içermekle birlikte, bu haklar büyük ölçüde daraltılmıştır (Topak, 2012, s. 216). Bu dönemde sendikaların birçoğu kapatılmış, kalanlar ise etkisizleştirilmiş, işçi ve memur ücretleri düşürülmüş ve toplu pazarlık ve toplu iş sözleşmesi dönemi 1983 yılının sonuna kadar askıya alınmıştır (Boratav, 2005, s. 153; Topak, 2012, s. 216; Buğra, 2013, s. 200). Bu anlamda, askeri rejimin kendisine sağladığı apolitik (yani toplumsal muhalefetin susturulduğu, sendikaların ve meslek odalarının kapatıldığı) ortamı değerlendiren Özal hükümeti, neo-liberal politikaları her alanda uygulama zemini bulmuştur. 1982 Anayasası'nın da etkisiyle Özal döneminde sigortalı işçilerin sendikalaşma oranlarında bir gerileme ya da sendikasızlaştırma dönemi yaşanmıştır⁸² (Gül, 2006, s. 289).

Özal döneminde yalnızca 12 Eylül yönetiminden devir alınan baskıcı hukuk düzeni sürdürülmemiş, aynı zamanda bu düzeni ağırlaştırıcı bazı uygulama ve yasalara da yönelinmiştir. Bu yasalardan ilki, kısaca “polis yasası” da denilen, “*Polis Vazife ve Salahiyet Yasası*”, diğeri de, “muzır yasası” olarak adlandırılan, “*Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu*”dur. Bu dönemde genel olarak özgürlükleri kısıtlayıcı hükümler açısından polis yasasında önemli değişiklikler yapılmış ve yeni bir yasa olarak da basın üzerinde önemli sınırlama ve kısıtlamalar getiren muzır yasası çıkarılmıştır (Kongar, 2005, s. 221).

Özal döneminde gözlenen önemli bir gelişme de özelleştirmenin bir program olarak benimsenmesidir. 1984 yılında çıkarılan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile başlatılan “sözleşmeli personel” uygulaması ile kamu kesiminde yeni bir statü yaratılmış ve özelleştirmenin önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmıştır. Böylece memurların sosyal güvencelerinden ve işçilerin grev ve toplu sözleşme haklarından yoksun bir kitle yaratılmıştır (Gül, 2006, s. 289; Topak, 2012, s. 219). Özal hükümetleri döneminde uygulanan neo-liberal politikalar çerçevesinde devletin küçültülmesi ve rekabet ilkesi doğrultusunda kamu kurumlarının yeniden yapılanması, (özellikle sağlık, eğitim, sosyal yardım gibi) kamu hizmet alanlarından devletin çekilmesi ve

⁸² Sendikasızlaştırma politikaları çerçevesinde 1983 yılında 2821 sayılı “*Sendikalar Kanunu*”, 2822 sayılı “*Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu*”, 2908 sayılı “*Dernekler Kanunu*” ve 2929 sayılı “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu*” çıkarılmıştır (Topak, 2012, s. 217). Bu doğrultuda DİSK kapatılmış, birçok sendika binasına el konulmuş, sendikal hakların birçoğu yasaklanmış ya da işlevsizleştirilmiştir.

özelleştirilmenin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Özal döneminde, eğitim alanında ilk özel üniversite⁸³ açılmış, 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitime ayrılan pay 1980'den itibaren yıllar içinde giderek azalmış, eğitim alanında özel sektör desteklenmiş ve özel okul sayıları hızla artmıştır. Sağlık alanında ise kamu yatırımları azalırken, özel sektör yatırımcılığı artmış, devlet, özel sağlık kuruluşları açılması için gerekli olan koşulları azaltmış ve özel sağlık sektörünün gelişmesi desteklenmiştir⁸⁴ (Gül,2006, s. 294). Bu şekilde geniş toplum kesimlerinin yararlandığı hizmetler giderek pahalı hale gelmiş ve “herkes kullandığının bedelini ödesin” yaklaşımı geçerli hale gelmiştir (Başkaya, 1986, s. 305).

Bu dönemde neo-liberal politikalar çerçevesinde bir yandan kamu yatırımlarına yönelik özelleştirmeler artarken, diğer yandan devlet özel sektör yatırımcılığını da desteklemiştir. Diğer yandan bu dönemde, dünyadaki gelişmelere paralel olarak, alışveriş merkezleri (AVM), eğlence merkezleri, güvenli siteler, üniversite kampusları gibi kitle kişisel mülkiyet alanlarının Türkiye’de ortaya çıkışı ve hızla yayılışı söz konusudur. Türkiye’de ilk AVM, 1988 yılında açılmış ve bu tarihten sonra sayıları hızlı bir şekilde artmıştır⁸⁵. Alışveriş Merkezleri ve Perakendecilik Derneği’nin (AYD) verilerine göre 1980’lerin sonunda Türkiye’de yalnızca 3 adet alışveriş merkezi varken, bu sayı 1990’lar sonunda 31, 2000 yılında 69, 2010 yılında 242 ve 2016 yılı itibariyle 354’e ulaşmıştır⁸⁶. Ayrıca 1990’lı yıllar, başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir gibi metropollerin kent çeperlerinde güvenli sitelerin görülmeye başlandığı yıllardır (Perouse ve Danış, 2005, s. 93; Geniş, 2009, s. 121; Sipahi, 2012, s. 116). 1980’lerde kentin farklı sınıflara ve mesleklere açık havası, mekanları ve zeminleri ortadan kalkmış, etnik ve dinsel temellere dayanan geleneksel mahallelerin yerini sınıfsal temellere dayalı mahalleler almış, alt, orta ve üst sınıfların oturduğu semtler birbirinden ayrılmıştır (Alver, 2010, s. 97). 1980’lerin sonundan itibaren, bir yandan üst ve orta gelir gruplarını hedef alan konutlarda seçenekler çeşitlenmeye, diğer yandan da eskisinden farklı olarak kentli yoksullar ve

⁸³ İlk özel üniversite, 1984 yılında, dönemin YÖK Başkanı İhsan Doğramacı tarafından Bilkent Üniversitesi adıyla kurulmuştur (Gül,2006, s. 293).

⁸⁴ 1980 yılında sayıları 90 olan özel sağlık kuruluşlarının sayısı hızla artmış ve bu sayı 1986 yılı sonunda 362’ye ulaşmıştır (Gül,2006, s. 294).

⁸⁵ Türkiye’nin ilk alışveriş merkezi 1988 yılında Turgut Özal tarafından açılan Galleria’dır.

⁸⁶ “Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği”, sektörel bilgiler. <http://www.ayd.org.tr/TR/AVMindex.aspx> (Erişim Tarihi: 18.03.2017). “Toplam AVM sayısı 354’e ulaştı”, (Habertürk, 25.11.2015). <http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1158402-toplam-avm-sayisi-354e-ulasti> (Erişim Tarihi: 18.03.2017).

gecekondulaşmanın yerine, kamu aktörlerinin ve büyük ölçekli yatırımcıların işbirliği ile orta ve üst gelir gruplarına hitap eden konut alanları kent çeperlerine yayılmaya başlamıştır (Geniş, 2009, s. 127). Bu anlamda güvenli site olgusu 1980'lerle birlikte görülmüş ancak özellikle 1990'lardan sonra dikkat çekici bir boyut kazanmıştır.

Güvenli sitelerin yaygınlaşmasıyla ilişkilendirilebilecek bir başka gelişme de büyük oranda kırsalda yaşanan terör ortamının kent merkezlerine yayılmasıdır. 1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşanan çatışmaların artması sonucu toplumda terörün şehir merkezlerine de yayılabileceği korkusu baş göstermeye başlamıştır. Bu anlamda Türkiye'de 1990'lı yıllarda ortaya çıkan terör olayları ulusal güvenlik için birincil tehdit haline gelmiş ancak 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın yakalanması ile bu sorunun halledildiği kanısı askeri ve siyasi elitler arasında hakim olmuştur (Balta-Paker, 2010, s. 407-430). Ancak 1999 yılında meydana gelen Mavi Çarşı saldırısıyla, terör sorunun hallolmadığı aksine şehir merkezlerine kadar indiği ve bireyleri tehdit eder hale geldiği algısı oluşmaya başlamıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye'de özel güvenlik kamu kuruluşları dışındaki (özel şirketler, siteler, AVM'ler) alanlarda da bir ihtiyaç halini almış ancak konu ile ilgili henüz yasal bir düzenleme olmaması nedeniyle başka isimler altında özel güvenlik hizmeti veren şirketler kurulmaya başlamıştır.

2495 sayılı Yasa'nın çıkarılmasıyla birlikte, bir yandan devletin resmi kamu kurumlarında özel güvenlik teşkilatları kurulurken, diğer yandan hukuki boşluğun bulunması nedeniyle, yasal olmayan yol ve yöntemlere başvurularak, özel güvenlik hizmeti veren ve statüsü belirsiz şirketler kurulmaktaydı. İşverenler de işyerlerinde işçilerin gözetlemek amacıyla güvenlik hizmetlisi adıyla ancak başka birimlerde çalıştırılmak üzere elemanlar almaktaydı. Tüm bu ve benzeri çarpık uygulamalar yürürlükteki kuralları ihlal etmesi nedeniyle, bunların önüne geçebilmek için İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı özel güvenlik büroları açmış, sık sık genelgeler çıkarmış, yasal boşlukları doldurmaya ve kurallara açıklık getirmeye çalışmıştır (Şafak, 2000, s. 4). Ancak özel güvenlik hizmeti veren şirketlerin düzenlenmesi ve yasal bir zemine oturtulması yönünde çalışmalar neredeyse 15 yıl sonra başlamıştır.

İçişleri Bakanlığı'nın 07.02.1995 tarih ve 41068 sayılı genelgesi ile özel güvenlik hizmeti veren şirketlerin faaliyetlerine son verilmesi istenirken, daha sonra çıkarılan diğer

genelgelerle bu tür şirketlerin faaliyetlerin serbest bırakılmaktaydı. Yine İçişleri Bakanlığı'nın, 17.04.1995 tarih ve 70 sayılı genelge ile “özel güvenlik hizmeti veren şirketlere, bünyelerinde çalışan kişilere her ne surette olursa olsun tabanca, cop, kelepçe vb. taşıtmamak kaydıyla genel ve özel kolluk kuvvetlerinin görev sahası dışında genel ve özel kolluk kuvvetlerine ait işaret, amblem, giysi giymemek kaydı ile bulundukları yer çevresinde denetim ve gözetim, koruma ve kollama hizmeti vermelerine müsaade edilmiştir (Karagöz, 2001)”⁸⁷.

1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çatışmaların artması ve 1996 yılında gerçekleştirilen Sabancı Suikastı gibi olaylar güvenlik sorununu gündemde tutmaya devam ederken Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının yeni terör eylemlerini tetikleyeceği endişesinin yanı sıra 1999 yılında meydana gelen Mavi Çarşı saldırısı üzerine dönemin İstanbul Valisinin “Ne yapsak da her yerde olabilesek” şeklindeki arayışı sonucu İstanbul Valiliği tarafından 15.03.1999 tarihli ve 1999/1 sayılı Güvenlik Tebliği yayınlanmıştır. Bu tebliğde, “*Genel kolluk güçlerine yardımcı olmak, bir suç işlenmeden önce kolluğa bilgi vermek üzere otellerde, büyük alışveriş merkezlerinde, kaybedilmesi halinde ülke ekonomisinin sekteye uğrayabileceği tesislerde gözetim elemanı bulunması zorunludur*” denmektedir. Bu tebliğ ile her kuruluşun, kendi imkanlarıyla, giderlerin kendisi tarafından karşılanması şartıyla, giriş-çıkışları kontrol altına alabilecek, şüpheli durumları kolluk güçlerine bildirecek yeterli sayıda kişiyi işe alabilmesine olanak tanındı. Bu gelişmelerin akabinde diğer insanlardan farklı, üniforma benzeri kıyafetler giyinen ve güvenlik görevlisiymiş gibi algılanan personeller istihdam edilmeye başlandı. Aynı zamanda kısa sürede, bu kişileri istihdam eden şirketler ortaya çıkmaya başladı, fakat mevzuat uygun olmadığından, bunlar öncelikle temizlik ve danışmanlık şirketleri olarak kuruldu ve hatta bu şirketler ihalelere katılabilir oldular (Morgül ve Aytar, 2007, s. 90).

Bu gelişmelerle birlikte, “*Son günlerde meydana gelen ve özellikle halkın yoğun olarak bulunduğu alışveriş merkezlerine yönelik saldırı eylemlerinin çok sayıda*

⁸⁷ İçişleri Bakanlığı'nın 04.10.1996 tarih ve 7206 sayılı genelgesinde “Kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşlara güvenlik hizmeti veren şirketlerle bunların bünyesinde çalışan vatandaşların mağduriyetlerine sebebiyet vermemek için uygulamalarda dikkatli davranılması, bu tür hizmet görmekte olan şirketlere bünyelerinde çalışan kişilere her ne suretle olursa olsun tabanca, jop, kelepçe, vb. taşıtmamak ve kıyafetlerinin özellikle asker, polis ve kanunla kurulmuş özel zabıta kuvvetleri kıyafetlerine renk ve şekil itibarıyla benzetilmemesi kaydı ile giydikleri tanıtıcı özel kıyafetlere karışılmaması, genel ve özel kolluk sahasına girmeksizin bulundukları yer çevresinde koruma hizmeti vermelerinde sakınca görülmemektedir (Şafak, 2000, s. 6-7; Karaman ve Seyhan, 2001, s. 162)” denmektedir.

vatandaşımızın ölümüne ve yaralanmasına neden olması” nedeniyle çıkarılan 18.03.1999 tarih ve 723/068917 sayılı genelge⁸⁸ ile “...kamu veya özel kurum ve kuruluşların, ticari işletmelerin ve özellikle halkın yoğun olarak bulunduğu büyük marketler, hastaneler, alışveriş merkezleri, sinemalar, oteller, kapalı ve açık otoparklar gibi benzeri yerlerde yeterinde özel güvenlik görevlendirilmesi...” sağlanmıştır (Şafak, 2000, s. 7). Benzer şekilde İçişleri Bakanlığı’nın 15.04.1999 tarihli ve 999/089414 sayılı genelgesinde⁸⁹ “Son günlerde özellikle kent merkezlerinde kamu kurum ve kuruluşları ile halkın yoğun olduğu özel kuruluşları hedef alan terör olayların engellenmesi...amacıyla genel kolluk kuvvetlerince alınan tedbirlerin yanı sıra...özel güvenlik teşkilatlarını da alınan ihbarlar, muhtemel eylemler hakkında gerekli tedbirleri alması amacıyla...Valiliğimizce alınacak genel güvenlik önlemlerine ek olarak... terör olaylarına hedef oluşturmuş yerler ile edinilen duyurular doğrultusunda olayların hedefi olabilecek kuruluşlardan, bünyelerinde güvenlik teşkilatları oluşturulmuş bulunanlara, almaları gereken güvenlik tedbirleriyle ilgili bilgi verilmesi ve alınacak güvenlik tedbirlerinde yardımcı olunması...” sağlanmıştır (Şafak, 2000, s. 10). Böylelikle söz konusu genelgeler halkın yoğun olarak bulunduğu yerlerde özel güvenlik personeli çalıştırılmasının yolunu açmakla birlikte, terörle mücadele gerekçesiyle, özel güvenliğin genel kollukla birlikte çalışmasının yasal zemini oluşturulmuştur.

İçişleri Bakanlığı’nın 25.11.1999 tarih ve 4330/00204 sayılı genelgesinde, 2495 sayılı yasa kapsamında bazı kuruluşların özel güvenlik ihtiyacını, güvenlik şirketi adı altında faaliyet gösteren şirketlerin çalıştırdığı elemanlar vasıtasıyla giderme yoluna gittiği belirtilerek, ilgili düzenlemeyle “*özel gerçek ve tüzel kişilerin kendi kuruluşlarında veya toplantı, konferans, konser, spor müsabakası gibi etkinliklerde sadece fiziki güvenlik*

⁸⁸ 18.03.1999 tarih ve 723/068917 sayılı genelgede “2495 sayılı yasanın il koordinasyon kurullarına vermiş olduğu yetkiler azami derecede kullanılarak kamu veya özel kurum ve kuruluşların, ticari işletmelerin ve özellikle halkın yoğun olarak bulunduğu büyük marketler, hastaneler, alışveriş merkezleri, sinemalar, oteller, kapalı ve açık otoparklar gibi benzeri yerlerde yeterinde özel güvenlik görevlendirilmesinin sağlanmasını, emrin bizzat il valilerinin denetiminde titizlikle uygulanmasını ve neticeden bilgi verilmesini önemle rica ederim” denilmektedir (Şafak, 2000, s. 7).

⁸⁹ İçişleri Bakanlığı’nın 15.04.1999 tarihli ve 999/089414 sayılı genelgesinde “Son günlerde özellikle kent merkezlerinde kamu kurum ve kuruluşları ile halkın yoğun olduğu özel kuruluşları hedef alan terör olayların engellenmesi veya etkisinin azaltılması amacıyla genel kolluk kuvvetlerince alınan tedbirlerin yanı sıra, 2495 sayılı Kanun kapsamında kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda kurdurulan özel güvenlik teşkilatlarını da alınan ihbarlar, muhtemel eylemler hakkında gerekli tedbirleri alması amacıyla bilgilendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla, Valiliğimizce alınacak genel güvenlik önlemlerine ek olarak, özellikle bugüne kadar terör olaylarına hedef oluşturmuş yerler ile edinilen duyurular doğrultusunda olayların hedefi olabilecek kuruluşlardan, bünyelerinde güvenlik teşkilatları oluşturulmuş bulunanlara, almaları gereken güvenlik tedbirleriyle ilgili bilgi verilmesi ve alınacak güvenlik tedbirlerinde yardımcı olunması hususunda gereğini rica ederim” denilmektedir (Şafak, 2000, s. 10).

önlemlerinin kaldırılması ve kuruluş içinde gözetleme hizmeti gördürülmesi amacıyla güvenlik şirketi elemanlarından yararlanılabileceği” ifade edilmiştir (Karagöz, 2001; Şafak, 2000, s. 5). Böylelikle 2495 sayılı yasa kapsamına girmeyen ancak fiilen güvenlik hizmeti sunan ticari şirketler faaliyet göstermeye başlamıştır. Önceleri hiçbir esasa bağlı olmadan, hatta temizlik firmaları olarak çalışmaya başlayan ve bir ara faaliyetleri yasaklanan bu kuruluşlar, ihtiyacın patlama noktasına gelmesi karşısında İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgelerle faaliyetlerini sürdürme imkanı bulmuşlardır (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 164-165).

Temizlik ve danışmanlık şirketleri olarak kurulan ve İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgelerle faaliyetlerini sürdüren özel güvenlik teşkilatları personeli sayısı ilgili genelgenin yayınlanmasından sonra hızla artmıştır. 14.01.2000 tarihli istatistiki verilere göre kamu veya özel kurum ve kuruluş ile banka merkez ve şubelerinden kurdurulan 4.093 özel güvenlik teşkilatında toplam 103.669 personel çalışmaktadır. 5 Ocak 2001 tarihi itibarıyla özel güvenlik teşkilatının toplam mevcudu 12.289’dur. 2595 sayılı kanuna tabi olarak kurulup faaliyet gösteren özel güvenlik teşkilatlarının toplam personel sayısı ise 106.208’dir (Şafak, 2000, s. 3; Karaman ve Seyhan, 2001, s. 152-156; Kuyaksil ve Tiyek, 2003, s. 74; Şeker, 2005, s. 69). Henüz yasal bir dayanağı olmayan ve yayınlanan genelgelerle faaliyetlerini sürdürme imkanı bulan, ancak sayıları hızla artan özel güvenlik şirketlerinin doğurduğu sorunların genelgelerle çözülemeyeceği görülmüş ve bu durum yeni bir yasal düzenlemeye gidilmesine yol açmıştır. Özel güvenlik şirketleri 10.06.2004 tarihli ve 5188 sayılı “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun*” ile yasal zemine oturtulmuştur.

Sonuç olarak, 12 Eylül askeri darbesiyle başlayan ve onu izleyen yeni sağ iktidarlarla sürdürülen neoliberal politikaların güvenlik alanındaki en önemli hedefi güvenliği kamusal bir hizmet olmaktan çıkarıp piyasaya uyarlamak olmuştur. Güvenliğin metalaştırılması süreci özelleştirme, ticarileştirilme ve sermayeleştirilmeyle el ele gitmiştir. Güvenliğin metalaştırılması süreci yeni bir olgu olmamakla birlikte 1980li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal politikaların bu dönüşümü hızlandırdığını söylenebilir. Özel güvenlikte şirketleşme 1990’larda başlamış ancak yasal zemine oturtulması 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı yasa ile olmuştur.

3.1.2.2.5. Özel güvenlik şirketleri: 5188 sayılı Yasa dönemi

Özel güvenlik teşkilatlarında bulunan personel sayısının artması, 2495 sayılı Yasanın uygulanmaya başladığı tarihten bugüne geçen süre içerisinde uygulamada ortaya çıkan (2495 sayılı Yasanın ÖGT kurma sürecini yavaşlatması ve uzatması, yasal olmayan yol ve yöntemlerle ÖGT kurulması, temizlik ve danışmanlık şirketi adı altında özel güvenlik hizmeti verilmesi, vb.) bazı aksaklıkların giderilebilmesi ve 2495 sayılı Yasa kapsamına alınmayan ancak duyulan güvenlik ihtiyacı nedeniyle, bazı kamu ve özel kurum ve kuruluşların, sadece koruma ve gözetleme hizmeti yapmak üzere özel hukuk hükümlerinden yararlanmak suretiyle kurulan şirketlere güvenliklerini sağlatması ülke genel güvenliğinden sorumlu İçişleri Bakanlığı'nın kontrolü dışında, ihtiyaç nedeniyle gelişen bu fiili duruma bir çözüm bulmak ve bu alanda çalışanların denetim ve eğitimlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılması için 2495 sayılı kanunun genişletilmesi ve yeni bir yasal çerçevenin çizilmesine ihtiyaç duyulmuştur (Şafak, 2000, s. 3-4; Şeker, 2005, s. 69).

1980'lerin ikinci yarısından itibaren ticari birer şirket olarak özel alanda faaliyet göstermeye başlayan, 1990'ların ikinci yarısından itibaren ise çıkarılan kimi genelgelerle çalışma alanları devlet tarafından düzenlenmeye başlanan özel güvenlik şirketlerini yasal bir zemine oturtma girişimleri, 2495 sayılı yasada değişiklik yapma çabaları ile başlamış ancak 1994-2002 yılları arasında hazırlanan dört yasa tasarısının dördü de yasalaşamamış ve kadük olmuştur (Gülcü, 2004, s. 154).

Bakanlar Kurulu 27.01.2004 tarihinde TBMM'ye 2495 sayılı Yasa üzerinde değişiklik yapılmasına dair Kanun tasarısını⁹⁰ sunmuştur. Tasarının genel gerekçesine

⁹⁰ Bakanlar Kurulu'nun 27.01.2004 tarihli 2495 sayılı Kanun üzerinde değişiklik yapılmasına dair Kanun tasarısının gerekçesine göre "1981 yılında yapılan çalışmalar neticesi devletçe alınan genel güvenlik önlemlerine ek olarak kamu ve özel kişilere ait her türlü kurum ve kuruluşun günün koşullarına uygun şekilde güvenliklerinin sağlanabilmesi için, bu yerlerden Bakanlar Kurulunca tespit edilenlerde özel güvenlik teşkilatı kurulması veya özel güvenlik önlemlerinin tesis ettirilmesi veya her ikisine birden yer verilmesi suretiyle güvenliklerinin sağlanması için, 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun yürürlüğe konulmuştur. Ancak 2495 sayılı Kanunun uygulamaya başladığı tarihten bugüne geçen süre içerisinde uygulamada ortaya çıkan bazı aksaklıkların giderilebilmesi için adı geçen Kanunun genişletilmesi ve yeni bir yasal çerçevenin çizilmesine ihtiyaç hasıl olmuştur. Diğer taraftan, ülkemizde ekonomik, sanayi ve ticarî alanlarda yaşanan gelişmeler sonrası büyük ticarî ve sanayi işletmeler kurulmuş, çoğunluğu özel teşebbüse ait olan ve 2495 sayılı Kanun kapsamına alınmayan bu kuruluşların sağlıklı bir şekilde yetişmiş ve eğitilmiş elemanlarca korunmalarında sorunlar yaşanmıştır. 2495 sayılı Kanun kapsamına alınmayan, ancak duyulan güvenlik ihtiyacı nedeniyle, bazı kamu ve özel kurum ve kuruluşları, sadece koruma ve gözetleme hizmeti yapmak üzere hukuk hükümlerinden yararlanmak suretiyle kurulan şirketlere güvenliklerini sağlatmaya çalışmaktadırlar. Ülkenin genel güvenliğinden sorumlu İçişleri Bakanlığının kontrolü dışında, ihtiyaç nedeniyle gelişen bu fiili duruma bir çözüm bulmak ve bu alanda çalışanların denetim ve eğitimlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlamak gerekmektedir. Tasarı ile; "toplumun ihtiyacı olan yetişmiş özel güvenlik elemanı

göre “...2495 sayılı Kanunun uygulamaya başladığı tarihten bugüne geçen süre içerisinde uygulamada ortaya çıkan bazı aksaklıkların giderilebilmesi için adı geçen Kanunun genişletilmesi ve yeni bir yasal çerçevenin çizilmesine ihtiyaç hasıl olmuştur...büyük ticarî ve sanayi işletmelerin...sağlıklı bir şekilde yetişmiş ve eğitilmiş elemanlarca korunmalarında sorunlar yaşanmıştır. 2495 sayılı Kanun kapsamına alınmayan, ancak duyulan güvenlik ihtiyacı nedeniyle, bazı kamu ve özel kurum ve kuruluşları, sadece koruma ve gözetleme hizmeti yapmak üzere...kurulan şirketlere güvenliklerini sağlatmaya çalışmaktadırlar...bu fiili duruma bir çözüm bulmak ve bu alanda çalışanların denetim ve eğitimlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlamak gerekmektedir”. Tasarı ile; “toplumun ihtiyacı olan yetişmiş özel güvenlik elemanı ihtiyacının karşılanması...özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında kadro yığılmalarının önlenmesi, istihdamın artırılması, Devletin giderlerinin azaltılması, vergi gelirlerinin artırılması ve daha güvenli ve daha huzurlu bir toplum olma yolunda önemli yararlar sağlanması” amaçlanmaktadır⁹¹.

İçişleri Komisyonu’nun tespiti ile⁹² “1/752 esas numaralı Kanun Tasarısı ile 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Kanunun boşlukları giderilmeye çalışılmakta ve ...2/295 esas

ihtiyacının karşılanması, koruma ve gözetim hizmetlerinin kamunun denetiminde kısmen özelleştirilmesiyle birlikte, özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında kadro yığılmalarının önlenmesi, istihdamın artırılması, Devletin giderlerinin azaltılması, vergi gelirlerinin artırılması ve daha güvenli ve daha huzurlu bir toplum olma yolunda önemli yararlar sağlanması” amaçlanmaktadır. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016).

⁹¹ TBMM, 22. Dönem, 2. Yasama yılı (S. sayısı: 467). “Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi ve Gerekçesi”. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

⁹² İçişleri Komisyonu’nun tespiti ile “1/752 esas numaralı Kanun Tasarısı ile 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Kanunun boşlukları giderilmeye çalışılmakta ve 2495 sayılı Kanunun genel mantığı korunarak çeşitli maddelerinde değişiklik yapılmaktadır. 2/295 esas numaralı Kanun Teklifi ise özel güvenlik konusuna 2495 sayılı Kanundan farklı bir yaklaşım getirmektedir. Teklifte özel güvenlik ile kamu güvenliği arasında ayırım yapılmakta ve özel güvenlik özel alana bırakılmakta ya da özelleştirilmektedir. Özel koruma isteyen özel kişilerin korunması bu kişilerin talebine bağlı hale getirilmekte ve Devlet, buralarda, tehlikeli suç örgütleri oluşmaması için kullanılabilecek personel ve silahların sadece üst sınırını belirlemektedir. Devlet gerektiğinde özel güvenlik kuruluşlarından da hizmet satın alabilmekte ve kamu kurumları, kamu güvenliğini tehlikeye atmayacak biçimde, özel güvenlik hizmeti satın alarak hizmet maliyetini düşürebilmektedirler. Kamu, özel güvenlik konusunu, özel güvenliğin özünde bir hizmet olması nedeniyle piyasaya bırakmakta ve hizmet talebi ile hizmet arzı piyasada serbest rekabet koşullarında karşılaşmaktadır. Ancak özel güvenliğin güvenlik boyutunun da bulunması nedeniyle, özel güvenlik şirketleri, Devlet tarafından titizlikle denetlenmekte ve yasa dışılıklar önlenmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede, çıkarılacak kanuna aykırı davranılması halinde, işlenen suçun ağırlığına göre idari ve adli cezalar öngörülmekte; zarar gören kişilerin zararlarının karşılanması için özel güvenlik şirketlerine sigorta yaptırma zorunluluğu getirilmektedir. Özel güvenlik şirketlerinde çalışacak olanlar için çeşitli yükümlülükler getirilmekte ve bu görevlilerin eğitime tabi tutulmaları zorunlu kılınmaktadır. Özel güvenlik şirketi kurucusu ve yöneticisi olacaklarda sadece hizmetin özelliğinin gerektirdiği nitelikler aranmakta, belirli mesleki gruplara ayrıcalık tanınması uygulamasından vazgeçilmektedir. Yabancı sermayeyi sınırlayan hükümler kaldırılmakta ve bu konuda, sadece, genel ilke olan müttekabiliyet ilkesine yer verilmektedir.” <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

numaralı Kanun Teklifi ile...özel güvenlik ile kamu güvenliği arasında ayrım yapılmakta ve özel güvenlik özel alana bırakılmakta ya da özelleştirilmektedir...Devlet gerektiğinde özel güvenlik kuruluşlarından da hizmet satın alabilmekte ve...özel güvenlik hizmeti satın alarak hizmet maliyetini düşürebilmektedirler. Kamu, “özel güvenlik” konusunu...piyasaya bırakmakta...Ancak...özel güvenlik şirketleri, Devlet tarafından titizlikle denetlenmekte”dir⁹³. Bu şekilde İçişleri Komisyonunun da tespitiyle 2495 sayılı Yasa kapsamında yapılacak değişiklikle güvenliğin özel alana bırakılarak özelleştirilmesi ve güvenlik hizmetlerinin özel şirketlerce sunulmasının kamu hizmetlerine de işlerlik, etkinlik ve verimlilik kazandıracağı ayrıca hem personel açısından hem de mali açıdan tasarruf sağlanacağı vurgulanmaktadır. Güvenlik hizmetlerinin kamu güvenlik kuruluşları tarafından piyasaya bırakıldığı ancak denetleme yetkisinin halen devletin elinde olduğu ifade edilmektedir.

5188 sayılı Kanunun çıkarılmasından önce 2495 sayılı Kanun üzerinde tekrar bir değişiklik yapılarak yeni bir kanun çıkartmaksızın ihtiyacın karşılanması denenmiş ve bu amaçla hükümet tarafından hazırlanan “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*” 10.2.2004 tarihinde Meclis Başkanlığına ve İçişleri Komisyonuna iletilmiştir. Komisyon Kanun tasarısı hakkında çalışmalarını sürdürürken Meclis Başkanlığınca Komisyona “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi*” havale edilmiştir. Daha önce hükümet tasarısını inceleyen alt komisyon, gelen Kanun teklifi ile tasarının birleştirilmesini komisyona teklif etmiş ve bu teklif de kabul görmüştür (Çetin, 2007, s. 66). Alt komisyon çalışmalarını sürdürürken 26.05.2004 tarihinde komisyona Tekirdağ Milletvekili Tevfik Ziyaeddin Akbulut ve Yalova Milletvekili Şükrü Önder tarafından hazırlanan “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi*” sunulmuştur⁹⁴.

Söz konusu teklifin gerekçesinde⁹⁵ “...2945 sayılı...Kanun yetersiz kalmıştır...uygulamada sıkıntı yaratmıştır. Kanun kapsamına girmediği halde, ortaya

⁹³ TBMM, 22. Dönem, 2. Yasama yılı (S. sayısı: 467). “TBMM İçişleri Komisyonu Raporu”. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

⁹⁴ TBMM, 22. Dönem, 2. Yasama yılı (S. sayısı: 467). “TBMM İçişleri Komisyonu Raporu”. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

⁹⁵ Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi’nin gerekçesinde “Özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen 22.7.1981 tarih ve 2945 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun yetersiz kalmıştır. Söz konusu Kanunun bireylerin özel korunması ile ilgili düzenlemeler içermemesi, Kanunda sayılanlar dışındaki kurum ve kuruluşların özel güvenlik teşkilatı kuramaması, Kanun kapsamına alınan kurum ve kuruluşların ise özel güvenlik teşkilatını kurmalarının

çıkan ihtiyaç nedeniyle birçok kurum ve kuruluş, özel güvenliğini bir şekilde sağlamaya başlamıştır...bir çok şirket izinsiz ve denetimsiz olarak özel güvenlik hizmeti vermeye başlamıştır...Devletçe sağlanan genel güvenliğe ek olarak, canını ve malını ayrıca korumak isteyenlere bu imkânın sağlanması gerekir” denmektedir. Kanun teklifi ile *“koruma ve özel güvenlik hizmetlerinin çağdaş ihtiyaçlara ve gelişmelere uygun olarak, devletin izni ve denetimi altında etkin ve demokratik bir şekilde yerine getirilmesi”*⁹⁶ amaçlanmaktadır. Bu şekilde ilgili teklifin gerekçesinde güvenlik özellikle bir “ihtiyaç” olarak sunulurken 2945 sayılı Yasa kapsamına girmeyen birçok özel kurum ve kuruluşun güvenlik ihtiyacının Yasa’ya aykırı bir şekilde, başka isimler altında izinsiz ve denetimsiz olarak, kurulan şirketlerce sağlandığı ifade edilmektedir. Çıkarılacak yeni yasa ile de halihazırda kurulmaya başlanan özel güvenlik hizmeti veren şirketlerin yasal çerçeveye uygun hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

İçişleri Komisyonu tarafından TBMM Genel Kurulu’na görüşülmek üzere sevk edilen metin, 10.06.2004 tarihinde kabul edilmiş ve 20.06.2004 tarihli ve 25506 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁹⁷. 5188 sayılı “Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”un amacı *“kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemektir(md.1)”*. Kanunun kapsamı ise; *“özel güvenlik izninin verilmesi, bu hizmeti yerine getirecek kişi ve kuruluşların ruhsatlandırılması ve denetlenmesine ilişkin hususlar”*dır (md.2). 5188 sayılı Yasa, *“Kişilerin silahlı personel tarafından korunması, kurum ve kuruluşlar bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması veya güvenlik hizmetinin şirketlere gördürülmesi”*ne (md.3) ilişkin yasal düzenlemeyi içermektedir. Böylelikle Yasa, talep edenlere genel güvenliğin yanı sıra özel kişi ve kuruluşlardan da bu hizmeti satın almanın

zorunlu olması, bu zorunluluğa uymayanların yaptırımlara maruz kalması nedeniyle uygulamada sıkıntı yaratmıştır. Kanun kapsamına girmediği halde, ortaya çıkan ihtiyaç nedeniyle birçok kurum ve kuruluş, özel güvenliğini bir şekilde sağlamaya başlamıştır. Piyasada ortaya çıkan talebi karşılamak üzere bir çok şirket izinsiz ve denetimsiz olarak özel güvenlik hizmeti vermeye başlamıştır. Kanunun can ve mal güvenliğini sağlamak esasen devletin en önemli görevlerinden biridir. Öbür taraftan kişilerin canını ve malını koruma hakkı vardır. Devletçe sağlanan genel güvenliğe ek olarak, canını ve malını ayrıca korumak isteyenlere bu imkânın sağlanması gerekir” denmektedir.

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

⁹⁶ “Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi ve Gerekçesi”.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

⁹⁷ 5188 sayılı Kanun’a ek olarak özel güvenlikle ilgili mevzuat, “5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, “5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, 2005 tarihli ve 42 sayılı “5188 Sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliğinde Gözetilecek Esaslar Hakkında Genelge” ve 2006 tarihli ve 47 sayılı “Özel Güvenlik Şirketleri, Eğitim Kurumları ve Birimlerinin Denetlenmesinde Gözetilecek Esaslar Konulu Genelge”den oluşmaktadır (Atılğan, 2007, s. 34).

yolunu açmıştır. Yasa ile birlikte, özel güvenlik bu alanda çalışan şirketler tarafından üçüncü kişilere satılabilecek bir hizmet olarak ortaya çıkmıştır. Bu yasa, özel güvenlik hizmeti ve onu temin edecek şirketleri resmen tanınması ve tanımlaması açısından kurucu bir yasadır (Yardımcı, 2009, s. 231).

Özel güvenlik görevlileri, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesinde “*Kanun kapsamında özel koruma ve güvenlik hizmetini yerine getirmek amacıyla istihdam edilen kişiler (md.4)*” olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda ilgili yasa, 2495 sayılı Yasa'dan farklı olarak özel güvenlik görevlilerinin tanımını da yapmaktadır. 5188 sayılı Yasa ile birlikte özel güvenlik görevlileri, komisyonun izni dahilinde, hizmetleri sırasında silah taşıyabilecek ve kullanabilecektir. “*Komisyon, koruma ve güvenlik hizmetini yerine getirecek personelin, bulundurulabilecek veya taşınabilecek silah ve teçhizatın azamî miktarını ve niteliğini, gerekli hallerde diğer fizikî ve aletli güvenlik tedbirlerini belirlemeye yetkilidir (md.3)*”. Aynı zamanda “*hangi koruma ve güvenlik hizmeti için ne miktar ve özellikte ateşli silah bulundurulabileceği komisyon tarafından belirlenir. Koruma ve güvenlik hizmetinde kullanılacak silah ve teçhizat, ilgili kişi veya kuruluş tarafından temin edilir*”. Ancak Yasa'ya göre “*Özel güvenlik şirketleri ateşli silah alamaz ve bulunduramazlar. Ancak özel güvenlik şirketlerine, para ve değerli eşya nakli, geçici süreli koruma ve güvenlik hizmetlerinde kullanılmak üzere, özel güvenlik eğitimi veren kurumlara, silah eğitiminde kullanılmak üzere, komisyonun kararı ve valinin onayı ile silah alma, kullanma ve taşıma izni verilebilir (md.8)*”. 5188 sayılı Yasa özel güvenlik şirketlerine, Yasa'da belirtilen durumlar dışında, silah bulundurma hakkı vermezken, özel güvenlik görevlisinin kullanacağı silah ve teçhizatın ilgili kişi veya kuruluşlar tarafından temin edilmesine izin vermektedir.

5188 sayılı Yasa kapsamında özel güvenlik şirketlerinde çalışacak olan özel güvenlik personeline aranan şartlara, memur olma şartlarının yanı sıra, “*b) Silahsız olarak görev yapacaklar için en az sekiz yıllık ilköğretim veya ortaokul; silahlı olarak görev yapacaklar için en az lise veya dengi okul mezunu olmak*” ve “*f) özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olmak (md.10)*” gibi şartlar eklenmiştir.

Özel güvenlik görevlisinin görev alanı “*görevli olduğu kurumun alanı ile sınırlıdır (md. 9)*”. “Özel güvenlik görevlisinin görev alanı içerisindeki yetkileri arasında görev

alanında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama, talep edilmesi halinde görev alanındaki işyeri ve konutlara girme, olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanununun 168’nci maddesine göre yakalama ve zor kullanma gibi görev ve yetkileri dikkat çekmektedir (md.7)”. “*Özel güvenlik görevlileri bahsi geçen yetkileri sadece görevli oldukları süre içinde ve görev alanlarında kullanabilir ve silahlarını görev alanı dışına çıkaramazlar* (md.9)”. Yasanın ilgili maddeleri özel güvenlik görevlisine, görev alanlarında fiili olarak bir kolluk kuvveti gibi hareket edebilme yetkisini vermektedir. Ancak bu noktada özel güvenlik görevlilerinin belirtilen yetkileri sadece görevli oldukları zamanda ve görevli oldukları alan içerisinde kullanabilecekleri hususu büyük önem taşımaktadır (Karakurt ve Bal, 2013, s. 400). Bu husus doğrultusunda yasa, güvenlik görevlisini neredeyse kolluk kuvvetleriyle denk yetkilerle donatmış gibi görünmekle birlikte bu yetkileri yalnızca görev alanı dahilinde kullanma izni vererek kısıtlamaktadır.

“Özel güvenlik görevlilerinin göreve başlama ve ayrılma durumları işveren tarafından on beş gün içinde valiliğe bildirilir (md.11-12).” “Özel güvenlik görevlilerine valilikçe kimlik kartı verilir. Kimlik kartında görevlinin adı ve soyadı ile silahlı ya da silahsız olduğu belirtilir. Kimlik kartı görev alanı ve süresi içerisinde herkes tarafından görülebilecek şekilde yakaya takılır. Üzerinde kimlik kartı olmayan özel güvenlik görevlileri Kanunun 7. maddesinde sayılan yetkileri kullanamazlar (md.12).” “Özel güvenlik görevlileri görev alanı içinde ve süresince üniforma giyerler. Görevin ve işyerinin özelliği nedeniyle gerekli görülen hallerde sivil kıyafetle görev yapılmasına komisyon izin verebilir (md.13).” “Özel güvenlik personeli, Kanunda belirtilen koruma ve güvenlik hizmetleri dışında başka bir işte çalıştırılmaz (md.16)”, “greve katılamaz (md.17)” ve “lokavt dolayısıyla işten uzaklaştırılmaz (md.18)”. “Özel güvenlik görevlileri, görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılır. Özel güvenlik görevlilerine karşı görevleri dolayısıyla suç işleyenler kamu görevlisine karşı suç işlemiş gibi cezalandırılır⁹⁸ (md.23).”

⁹⁸ Bu madde çerçevesinde özel güvenlik hizmeti görevini yerine getiren kişilerin, görev alanı ve görev süresi içerisinde kamu görevlisi kabul edildiklerine dair Yargıtay 9. Ceza Dairesinin vermiş olduğu bir kararla ilgili gelişmenin haberi şu şekildedir: Yargıtay 9. Ceza Dairesi, özel güvenlikçilere hakaret eden kişiye verilen cezayı az bularak, cezanın “kamu görevlisine karşı suç işlemiş” gibi kabul edilerek artırılmasına hükmetmiştir. Aydın’ın Söke ilçesinde bir kişi, özel güvenlik görevlileriyle tartışmış, tartışmanın ardından özel güvenlikçiler, bu kişiden kendilerine hakaret ettiği, görevlerini yaptırmadığı ve silahla tehdit ettiği gerekçesiyle şikâyetçi olmuş ve şikâyet üzerine açılan davayı görüştür Söke 1. Asliye

Yasa ile özel güvenlik görevlilerinin almaları gereken eğitimin süresi ve niteliği yeniden düzenlenmiştir. Buna göre “*Özel güvenlik temel eğitimi teorik ve pratik eğitim ile silah eğitiminden oluşmak üzere yüz yirmi ders saatinden; yenileme eğitimi altmış ders saatinden az olmamak üzere düzenlenir (md.14)*”. “*Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*”in 33. maddesine göre “*Özel güvenlik eğitimine alınan adaylar asgari 120 saatlik bir eğitime tabi tutulur. Programın 30 saati silah ve atış eğitime ayrılır. Ateşli silah taşımayacak özel güvenlik görevlilerinin silah ve atış eğitimi alması zorunlu değildir. Bu görevlilerin temel eğitimi 90 saatten aşağı olmayacak şekilde düzenlenir (Kuyaksil, 2005, s. 108)*”. Bu yeni düzenlemeyle 60 saat olan temel eğitim 120 saate, 12 saat olan silah ve atış eğitimi 30 saate çıkarılmıştır.

Özel güvenlik birimlerini, özel güvenlik şirketlerini ve özel güvenlik eğitimi veren kurumları denetleme yetkisi yasa ile İçişleri Bakanlığı ve valiliklere verilmiştir. “*Denetim sonucu tespit edilen eksikliklerin ilgili kişi, kurum, kuruluş ve şirketlerce verilen süre içinde giderilmesi zorunludur. Amacı dışında faaliyet gösterdiği veya suç kaynağına dönüştüğü tespit edilen şirketlerin ve özel eğitim kurumlarının faaliyet izni iptal edilir. Bu şekilde faaliyet izni iptal edilen şirketlerin veya kurumların, kurucu ve yöneticileri, özel güvenlik şirketlerinde ve özel güvenlik eğitimi veren kurumlarda kurucu ve yönetici olamazlar (md.22).*”

Yasa dahilinde kolluk kuvvetlerinden ayrılmış veya emekli olmuş 4 yıllık yüksekokul mezunu kişiler de özel güvenlik şirketi kurma hakkı tanırken, yasaya göre “*Muvazzaf subaylarda dört yıllık okul mezunu olma şartı aranmaz (md.5)*”. Bu maddeyle, bazı kolluk kuvvetleri mensuplarının özel güvenlik şirketlerinde kurucu ya da yönetici

Ceza Mahkemesi, sanığı Türk Ceza Kanunu’nun “hakaret”, “tehdit” suçlarını düzenleyen hükümleri uyarınca hapisle cezalandırmıştır. Kararın temyiz edilmesi üzerine dosya, Yargıtay 9. Ceza Dairesince incelenmiş ve daire, sanığa hakaret suçundan verilen cezayı az bularak yerel mahkeme kararını bozmuştur. Dairenin kararında, özel güvenlik görevlilerine hakaret suçunu işleyen sanığın, Özel Güvenlik hizmetlerine Dair Kanun’un 23/2. maddesi uyarınca “kamu görevlisine karşı suç işlemiş gibi cezalandırılması gerektiğine” işaret edilerek, bu nedenle sanığa verilen cezanın artırılması gerektiğine hükmetmiştir (Karakurt ve Bal, 2013, s. 93). Benzer bir olayda İstanbul’da bir iş merkezinde görevli iki özel güvenlik görevlisini yumrukla yaralayan saldırganı mahkeme, ‘özel güvenlik elemanlarını kamu görevlisi’ sayıp, verdiği cezayı yarı oranında artırmıştır. Şikâyetçilerden özel güvenlik amiri Nihat E. ise “Üzerimde üniforma olmasına rağmen sanık yumrukla burnumdan yaraladı” diyerek şikâyetçi olmuş ve mahkeme, Özel Güvenlik Hizmetleri’ne ilişkin 5188 Sayılı Kanunu’nun 10. maddesi uyarınca ‘özel güvenlik eğitimini tamamlayan, çalışma izinleri bulunan ve kamu görevi niteliğinde kabul edilen vazifelerini yerine getiren iki özel güvenlik görevlisini yaraladığı’ gerekçesiyle Ercan Ç.’yi 2 kez 120 gün adli para cezasına çarptırmış ardından, mahkeme özel güvenlik görevlilerini “kamu görevlisi” sayarak cezayı yarı oranında artırmış ve sanığın toplam 6 bin lira cezayı, 10 eşit taksit ile ödemesine karar vermiştir (Arıgan, 2015).

olması kolaylaştırılmıştır. Emekli emniyet müdürü ve özel güvenlik şirketi yöneticisi olan Nihat Kubuş'un belirttiği gibi “Yasa ilk çıktığında elbette ki özel güvenlik eğitim kurumları yoktu. Dolayısıyla bu işin başlangıç noktasında ilk hareketi veren, kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş 4 yıllık yüksekokul mezunu yöneticileri oldu. Bu nedenle hala yöneticilerin büyük bir kısmı asker yada polis kökenlidir (Morgül ve Aytar, 2007, s. 91)”. Bu şekilde yasa henüz özel güvenlik eğitimi kurumların olmadığı bir dönemde çıkarak, asker ve polis kökenli kişilerin buralarda yönetici olmasına ön ayak olurken özel güvenlik şirketlerinin sivilleşmesinin de önünü kapatmıştır.

2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı Yasa, pek çok açıdan 2495 sayılı Yasa'dan farklılaşmaktadır. 2495 sayılı Yasa, 1. maddesinde belirtilen amaçlarla ve 2. maddesinde belirtilen alanların bünyesinde güvenliği sağlayacak olan özel güvenlik teşkilatlarının kurulmasını düzenlerken; 5188 sayılı Yasa ile temelde kuruma bağlı güvenlik teşkilatları dışında görev yapan özel güvenlik şirketlerinin kuruluşu düzenlenmektedir. 2495 sayılı Yasa kapsamında kurulan özel güvenlik teşkilatları ve bu teşkilatlar bünyesinde çalışan kişiler “statü ve özlük hakları bakımından bağlı bulundukları kuruluşun mevzuatına tabi (md.15)” iken; 5188 sayılı Yasa'da bu durumla ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 2495 sayılı Yasa'nın ikinci madde kapsamına giren kuruluşlardan hangilerinin güvenliklerinin bu Kanun hükümlerine göre sağlanacağı “Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır (md.3)” iken; 5188 sayılı Yasa'ya göre kurum ve kuruluşlar bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması veya güvenlik hizmetinin şirketlere gördürülmesi “özel güvenlik komisyonunun kararı üzerine valinin iznine bağlıdır (md.3)”. 5188 sayılı Yasa'nın 5. maddesine göre “yabancı kişilerin özel güvenlik şirketi kurabilmesi ve yabancı şirketlerin Türkiye'de özel güvenlik hizmeti verebilmesi mütekabiliyet esasına tâbidir (md.5)”. Yasa bu madde ile yabancıların Türkiye'de güvenlik şirketi kurmaları olanaklı hale gelmesini sağlamış ve yasanın çıkmasının akabinde MİT eski Müsteşarı Sönmez Köksal, MİT İdari İşlerden Sorumlu eski Müsteşar Yardımcısı Süreyya Y. Sarioğlu ve Eskişehir eski Emniyet Müdürü İsmail Taşkafa yabancı ortakları olan Albert Simson ile birlikte özel güvenlik şirketi kurmuşlardır⁹⁹.

⁹⁹ “MİT'in eski zirvesi şimdi ‘güvenlikçi’”. <http://www.milliyet.com.tr/2004/06/30/guncel/gun09.html> (Erişim Tarihi: 14.01.2017). Benzer bir haberde de Türkiye'de özel güvenlik şirketlerinin yüzde 60'ının yabancı sermayeli olduğu belirtilmektedir. Habere göre Türkiye'deki yabancı özel güvenlik şirketlerinden bazıları şunlardır: G4S, Securitas, Securinet, EUBSA, ISS, Securiverdi. <http://www.ozelguvenlikhaberleri.com/turk-ozel-guvenlik-sektoru-yabanci-yahudilerin-elinde/> (Erişim Tarihi: 14.01.2017).

Sonuç olarak güvenliğin özelleşmesinin ve özel güvenlik şirketlerinin kurulmasının yasal dayanağı olan 5188 sayılı Yasa'nın çıkarıldığı 2004 yılından sonra özel güvenlik hızla şirketleşmeye başlamış ve özel güvenlik endüstrisi dünyadaki gelişimlere paralel olarak Türkiye'de de gerek şirket sayısı gerekse istihdam ettiği personel sayısı açısından hızla büyüyen bir sektör olmuştur.

3.1.2.2.6. 5188 Sayılı Yasa sonrası Türkiye'de özel güvenlikte genel görünüm

1980'lerin ikinci yarısından itibaren temizlik ya da danışmanlık şirketli olarak kurulan ve sayıları hızla artan özel güvenlik şirketlerinin 2004 yılında 5188 sayılı Yasa ile birlikte başlayan yasal şirketleşme hareketi 2019 yılına kadar aradan geçen 15 yılda önemli bir büyüme göstermiştir. Buna göre 2004 yılında oldukça az sayıda şirket yasal yükümlülükleri yerine getirerek şirketleşebilmiş, ancak 2005 yılı itibariyle şirket sayılarında hızlı bir sıçrayışa sahne olunmuştur. 2006 yılından itibaren sürece yeni eklenenlerle birlikte Türkiye'de 2019 yılı ilk üç ayında toplam 1.408 özel güvenlik şirketi aktif olarak hizmet vermektedir. Diğer yandan yeni açılan özel güvenlik şirketlerinin yanı sıra bir bir kapanan şirketler de dikkat çekmektedir. Buna göre 2004 yılında kapatılan özel güvenlik şirketi bulunmazken 2005 yılında iki şirketin kapandığı ve 2019 yılına kadar kapatılan şirketlerin sayısının arttığı görülmektedir. 2019 yılının ilk üç ayında 1.120 şirket ve eğitim kurumu çeşitli nedenlerle kapatılmıştır¹⁰⁰. Bu yıllarda kapanan firmaların sayısında artış olmasının temel nedenleri arasında; firmalar arası rekabetin artması ve buna bağlı olarak kâr marjlarının gerilemesi ve pazar paylarının azalması; ayrıca yurtdışı kaynaklı şirketlerin piyasaya giriş yaparak rekabeti artırması; bazı firmaların sermaye yetersizliği ve hizmet kalitesinin gerektirdiği fiziki, bilgi ve personel donanımlarına sahip olmadaki yetersizlikler sayılabilir (Yetim, 2014, s. 27). Diğer yandan, EGM Özel Güvenlik Daire Başkanlığından alınan bilgiler doğrultusunda 2019 yılı ilk üç ayına kadar olan süre içerisinde kapatılan şirket ve eğitim kurumlarının kapılma nedenleri arasında terör örgütleriyle ilişkili olmak, (mafya benzeri) yasadışı faaliyetlerde bulunmak ve 5188 sayılı yasanın zorunlu tuttuğu yükümlülükleri yerine getirmemek gibi faktörler de yer almaktadır.

¹⁰⁰ Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından bilgi edinme başvurusuna verilen 11.03.2019 tarihli yanıtta edinilen bilgileri içermektedir.

Özel güvenlik şirketlerinin sayısındaki artışa paralel olarak, bu alanda çalışan özel güvenlik görevlilerinin sayısında da yıllar itibariyle önemli bir artış yaşanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı verilerine göre, 2004 yılı sonunda 663 kişi bir özel güvenlik kursunu bitirip sertifika almışken bu sayı 2019 yılının ilk üç ayı itibariyle toplam 1.628.428'e ulaşmıştır. Kursu bitirenler arasından özel güvenlik görevlisi kimliklerini alanların sayısı 2004 yılı sonunda 59.103 iken, 2019 yılının ilk üç ayı itibariyle 1.127.536'ya ulaşmıştır. İstihdam edilenlerin sayısı ise 2004 yılında 1.394 iken 2019 yılı ilk üç ayı itibariyle 315.975 güvenlik görevlisi aktif olarak çalışmaktadır¹⁰¹.

Özel güvenliğin iç güvenlik bağlamında edindiği konumu anlamak açısından özel güvenlik ve polis ve jandarma sayılarının karşılaştırılması yerinde olacaktır. 2011 yıl sonu itibariyle Türkiye'de EGM bünyesindeki polis sayısı 245.872, jandarma genel komutanlığı bünyesindeki jandarma sayısı 211.950'dir. 2011 yılı itibariyle 487.900 kişi özel güvenlik kimliğini almış olmakla birlikte istihdam edilen ÖGG sayısı ise 169.036'dır. 2014 yılı Faaliyet Raporu'na göre EGM bünyesinde 256 bin emniyet görevlisi bulunmakla birlikte, bunların 244 bini polis memurudur. Buna karşılık 233 bin özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır (Uras, 2015). 2019 yılının ilk üç ayı itibariyle 1.127.536 kişiye özel güvenlik kimlik kartı verilmiştir. Silahlı ve silahsız olarak toplamda 315.975 özel güvenlik görevlisinin aktif olarak sektörde çalıştığı bildirilmiştir¹⁰². EGM'nin 2018 yılı faaliyet raporuna göre, emniyet hizmetleri sınıfında 255.978 personel yer alırken,¹⁰³ Türk Silahlı Kuvvetleri, Kasım 2018 itibariyle TSK bünyesinde, 476.836 askeri personelin bulunduğunu bildirmiştir¹⁰⁴. Bu anlamda özel güvenlik alanında kimlik alanların sayısı itibariyle (1.127.536) polis ve asker sayısının toplamının iki katına yakinken, istihdam edilenlerin sayısı (315.975) itibariyle de polis sayısını aşmıştır.

Rakamların da gösterdiği gibi özel güvenlik henüz yasal olarak düzenlenmeden şirketleşmeye başlamış ve gerek şirket gerekse istihdam ettiği kişi sayısı açısından Türkiye'nin son yıllardaki en hızlı büyüyen sektörlerinden biri haline gelmiştir.

¹⁰¹ Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından bilgi edinme başvurusuna verilen 11.03.2019 tarihli yanıtın edinilen bilgileri içermektedir.

¹⁰² Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından bilgi edinme başvurusuna verilen 11.03.2019 tarihli yanıtın edinilen bilgileri içermektedir.

¹⁰³ EGM 2018 yılı performans programı.

<https://www.egm.gov.tr/Documents/2018%20Y%c4%b1l%20Performans%20Program%c4%b1.pdf> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

¹⁰⁴ "TSK personel sayısı açıklandı", 20.02.2019, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/tsk-personel-sayisi-aciklandi> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

Türkiye’de özel güvenlik sektörü öyle hızlı büyümüştür ki 5188 sayılı yasanın çıkmasının ardından, 2004 yılı itibariyle istihdam edilen güvenlik görevlisi sayısı 1.394 iken, bu sayı 15 yılda 315.975’e çıkmıştır.

Özellikle 2002 yılı ve sonrasında kurulan AKP hükümetleri güvenliği büyük oranda “ulusal güvenlik” üzerinden değerlendirerek genel kolluğa yönelik düzenlemeler yaparken, diğer yandan neoliberal düzenlemeler çerçevesinde güvenliği birçok alanda kamusal bir hizmet olmaktan çıkarmış ve özelleştirme, ticarileştirme ve sermayeleştirme politikalarıyla piyasaya açmıştır. Bu anlamda AKP hükümetleri döneminde hükümet programları büyük oranda özgürlük ve güvenlik arasında denge kurma anlayışı çerçevesinde düzenlenmiş ve bu amaçla “kurumların ve mülkiyetin güvenliğini, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi dikkate alarak, insan haklarını ve evrensel değerleri esas alan bir asayiş ve güvenlik ortamının sağlanması” amaçlanmıştır.¹⁰⁵ Diğer yandan neoliberal yeniden yapılandırmaların hız kazandığı 2000 sonrası dönemde güvenlik alanı da bu yapılandırmalar çerçevesinde özelleştirilmektedir. Bu anlamda bazı iç güvenlik hizmetleri neoliberal düzenlemeler sürecinde metalaştırılarak özel şirketler tarafından üstlenilmeye başlanmıştır. Özellikle, 2004 yılında AKP döneminde çıkarılan 5188 sayılı kanun, herhangi bir kurumun ihtiyacı ile ilişkilendirilmeden, piyasada güvenlik hizmeti satmak üzere ÖGŞ kurulmasına izin vermektedir (Bedirhanoğlu, 2013, s. 59-60).

3.2. Sonuç ve Değerlendirme

Bireysel ve toplumsal bir ihtiyaç olarak görülen güvenlik, modern devletle birlikte, devletin egemenliği altındakilere sunmakla yükümlü olduğu bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern devlet yasal olarak şiddet kullanma tekeli bünyesine katması karşılığında vatandaşlarına güvenliğin tek sağlayıcısı olma vaadi vermektedir. Ancak görülmektedir ki, güvenlik yalnızca devlet tarafından sağlanan bir hizmet değildir. Modern devlet öncesinde de güvenliğin devlet-dışı güçlerce sağlandığına ilişkin örnekler mevcuttur. Geçmişte olduğu gibi bugün dünya genelinde güvenliğin özel tedariki yaygın bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir büyüme kaydeden özel güvenlik sektörü, neoliberal politikaların yaygınlaşmasıyla

¹⁰⁵ Bknz. 61. ve 62. Hükümet bildirimleri

birlikte tüm dünyada gerek şirket sayısı, gerekse istihdam ettiği personel sayısı bakımından en hızlı gelişen alanlardan biri olmuştur.

Türkiye örneğinde, özel güvenlik konusu Batı'dan farklı olarak 1970'li yıllara kadar gündeme gelmemiş, Osmanlı Devleti'nde özel güvenlik benzeri yapılanmalar görülmekle birlikte, gerek padişahın konumu gerekse devletin geleneksel yapısı güvenliğin özel tedarikine izin vermemiştir. Türkiye'de deneyimlenme süreci dünya genelinden ayrılmamakla birlikte, özel güvenliğin gelişimi hızlı bir ivme göstermiştir. Türkiye'de özel güvenliğin ortaya çıkışı iki aşamada gerçekleşmiştir. İlki 1981 yılında özel güvenlik teşkilatlarının kurulmasını öngören 2495 sayılı yasa, ikincisi ise 2004 yılında özel güvenlik şirketlerinin kurulmasını öngören 5188 sayılı yasa ile iki aşamalı bir gelişim sergilemiştir. 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Yasa ile oluşturulan özel güvenlik teşkilatları ile birlikte kar amacı gütmeyen, kamusal nitelikli bir güvenlik hizmeti birimi oluşturulmuştur. Bu teşkilatlar, resmi güvenlik birimlerinin yetersiz kaldığı ülke güvenliği, ülke ekonomisi veya toplum hayatı için önem taşıyan kurum ve kuruluşları korumak üzere kurulmuştur ve personelleri devlet memurudur. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren yasal bir düzenleme olmadan kurulan özel güvenlik şirketleri, 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı Yasa ile yasal zemine kavuşturuluncaya kadar önemsenmeyecek bir güce erişmiştir. 5188 sayılı Yasa ile güvenlik, özel alana bırakılmakta veya özelleştirilmekte ve devlet özel güvenlik konusunu "piyasaya" bırakmaktadır. İlgili yasanın ardından Türkiye'de özel güvenlik sektörü gerek şirket, gerekse istihdam ettiği kişi sayısı açısından son yılların en hızlı büyüyen sektörlerinden biri haline gelmiştir. Öyle ki, sektördeki hızlı büyümeye paralel bir şekilde, 5188 sayılı yasanın çıkmasının ardından, 2004 yılında güvenlik alanında istihdam edilenlerin sayısı 1.394 iken, bu sayı 15 yıl gibi kısa bir sürede 315.975'e ulaşarak, personel sayısı 255.974 olan resmi polis gücü ve yine personel sayısı 351.176 olan TSK'nın yanında tıpkı bir ordu gibi, üçüncü bir güvenlik aygıtı haline gelmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırma Alanının Belirlenmesi

Güvenliğin değişen boyutlarını ve neoliberal politikalar çerçevesinde alınıp satılabilir bir meta haline gelen özel güvenlik hizmetlerini sunanlar ve bu hizmetlerin alıcılarını konu alan bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı, alan araştırması uygulanarak gerçekleştirilen, özgün bir araştırma olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışma sosyoloji alanında özel güvenliği konu alan ilk uygulamalı araştırmalardan biridir. Bu alanda yapılan birçok araştırmanın aksine, bu çalışma özel güvenlik hizmetlerinin kapsamını, işleyişini, teşkilat/örgüt yapısı ve sorunlarını ortaya koyma ve özel güvenlik eğitimi hakkında bilgi verme amacıyla yola çıkmamaktadır. Bu nedenle özel güvenlikle ilgili herhangi bir genelleme yapmak amacı gütmemekle birlikte, evreni temsil edecek bir örneklem arayışına gidilmemiştir. Bu anlayış araştırmanın yürütüleceği alanın belirlenmesinde de etkili olmuştur. Bağımsız araştırma şirketlerinin 2018 yılında dünya üzerindeki farklı şehirlerin güvenlik oranlarını ele aldığı araştırmanın sonuçlarına göre, dünyanın en güvenli şehri Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi olurken, suç oranı 18.36 olan Eskişehir 12. sırada yer almaktadır¹⁰⁶. Bu verilere göre Eskişehir dünyanın birçok şehri arasında en güvenliyelerinden biridir. Türkiye'den birden fazla şehrin yer aldığı listede Eskişehir %18,36 ile 12. sırada yer alırken, %22,96 suç oranıyla Bursa 27., %27,16 ile İzmir 48. sırada yer almaktadır. Diğer yandan Eskişehir'de 1990'lı yılların sonlarında ilk önceleri bankalar ve daha sonra yavaş yavaş diğer özel kurum ve kuruluşlara yayılan özel güvenlik, 2004 yılında özel güvenlik şirketlerinin kurulmasını yasal olarak düzenleyen 5188 sayılı yasanın çıkarılmasıyla birlikte gerek şirket sayısı, gerekse güvenlik görevlisi sayısı itibariyle hızla büyümüştür. EGM Özel Güvenlik Dairesi Başkanlığı'nın 2017 yılı verilerine göre Eskişehir'de faaliyet izni almış 13 özel güvenlik kurumu yer almaktadır. 2019 yılı ilk üç ayı itibariyle Eskişehir'de farklı alanlarda çalışan aktif özel güvenlik görevlisi sayısı ise 3.850'dir. Bu doğrultuda dünyanın en güvenli şehirleri arasında 12. Sırada yer alan ve en güvenli şehirlerden biri olan Eskişehir'de güvenlik şirketi ve güvenlik görevlisi sayısı da Türkiye genelinde

¹⁰⁶ İşte dünyanın ve Türkiye'nin en güvenli şehirleri, 12.10.2018, <https://www.cnnturk.com/yasam/iste-dunyanin-ve-turkiyenin-en-guvenli-sehirleri?page=7> (E.T.27.12.2018). Türkiye'nin en güvenli şehri Eskişehir, 12.10.2018. <https://www.eskisehirekspres.net/guncel/turkiye-nin-en-guvenli-sehri-eskisehir-h9712.html> (E.T.27.12.2018).

azımsanmayacak bir orana ulaşmış ve bu anlamda araştırma problemi için önemli bir alan oluşturmuştur.

Saha uygulamasının ilk aşamasında bir ön çalışma yapılarak Eskişehir’de özel güvenlik alanında etkin tek dernek olan Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği başkanı ile görüşme yapılmış ve kendisinin yönlendirmesi çerçevesinde iki güvenlik müdürü, bir ÖGŞ yetkilisiyle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin sonucunda araştırma konusu ve alanının kendine özgü niteliklerinin anlaşılması, yöntemsel bir tercih yapma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Araştırmanın, sürecin sadece bir aşamasıyla sınırlanması tercih edildiğinde, diğer bir ifadeyle araştırma grubu olarak yalnızca özel güvenlik görevlileri ile sınırlandığında, güvenliğin gelişiminin farklı boyutlarına yönelik elde edilecek bilginin bütüncül bir yaklaşımla yorumlanması oldukça güçleşecektir. Buna karşın özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik eğitim kurumları yetkilileri ve özel güvenlik hizmeti alıcılarını kapsayan bir çalışma grubu, araştırmacıya özel güvenliğin gelişiminin farklı boyutlarını yorumlamak için bütüncül ve tutarlı bir perspektif oluşturma imkanını sağlayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle çalışma kapsamında Eskişehir’de farklı alanlarda özel güvenlik hizmeti veren özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirketler ve eğitim kurumu yetkilileri ve özel güvenlik hizmet alıcılarını kapsayan bir örneklem tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında Temmuz-Ağustos 2018 tarihleri arasında Eskişehir’de üniversite, hastane, AVM, site, okul, fabrika, belediye, tesis gibi farklı alanlarda hizmet veren 22 özel güvenlik görevlisi, yönlendirilen özel güvenlik şirket ve eğitim kurumlarında görev yapan 5 yetkili ve hizmet alan 12 kişi olmak üzere toplam 39 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sırasında görüşme gidişatına göre bazı sorular sorulmamış, bazı sorular yerleri değiştirilerek sorulmuş, bazı durumlarda da konuşmanın ekseninde anlık sorular oluşturularak sorulmuştur.

Çalışmanın örneklemini Eskişehir’de amaçlı örnekleme ile seçilen özel güvenlik hizmeti sunanlar ve bu hizmetten yararlananlar oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme, “araştırmacıya belli bir grubu seçmek için özel ilgi ve kişisel yargılarını kullanarak araştırmanın amacına en uygun grubu örnekleme alma (Berg, 2001, s. 31)” imkanı vermesinden dolayı tercih edilmiştir. Çalışmada örneklem grubuna ulaşmak için amaçlı örnekleme türlerinden en yaygın olan kartopu örnekleme kullanılmıştır. Özellikle hassas

konuları ya da ulaşılması zor grupları araştırmak isteyen araştırmacılar için ideal bir örnekleme türü olan kartopu örnekleme bu tez kapsamında çalışılan grubun ulaşılması oldukça zor olmasından dolayı tercih edilmiştir. Araştırmacı görüşme yapacağı kişileri belli bir listeden seçmemiş belli bir zaman dilimi içerisinde gönüllü olan kişilerle görüşmeler yapmıştır. Araştırmacı yalnızca mekanı ve zamanı belirlemiştir ki çoğu kez bu seçimi katılımcılara bırakmış ve kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri için rahat edebilecekleri, aynı zamanda da işlerini engellemeyecek şekilde mekan ve zaman seçimi yapmaları istenmiştir. Bu araştırmada Eskişehir ili kapsamında özel güvenlik hizmeti sunanlar ve bu hizmetten yararlananlarla görüşmeler gerçekleştirilmiş; araştırmanın temel sorunsalı hakkında, derin ve kapsamlı yorumlar oluşturmaya yetecek çeşitlilikte ve değerde verinin toplandığına ilişkin inancın oluşmasıyla saha çalışması tamamlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada esas olarak, “yorumlayıcı paradigma”nın önermelerinden beslenen ve “insanların deneyimlerini yorumlamalarıyla ilişkili bir yöntem (Vonderstcep ve Johnston, 2009, s. 166)” olan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, “insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarını, dünyalarını nasıl kurguladıklarını, deneyimlerine nasıl bir anlam yüklediklerini anlamaya çalışmasından (Merriam, 2015, s. 13)” dolayı tercih edilmiştir. Zira nitel araştırmanın temel karakteristiği, araştırma öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görmedir. Diğer bir ifadeyle nitel araştırmada, “derine inilerek, yüzeyin altındakini ortaya çıkarmak esastır (Kuş, 2003, s. 87).”

Bu çalışmada, “insan bilimlerinde araştırma olgusunun hiçbir zaman tam anlamıyla açık olmadığı, bu nedenle daima yorumlamaya ihtiyaç duyulduğu (Mayring, 2011, s. 27)” postulasından hareket edilerek yorumlayıcı yöntem benimsenmiştir. Türkiye’de pozitivist yaklaşım izlenerek özel güvenlik üzerine yapılan çalışmalarda ortaya konan bulguların, alandaki bilgi birikimine katkıları açıktır; ancak bu alanda yorumlayıcı yöntemle yapılmış çalışmaların yetersizliği önemli bir eksikliktir. Sorunu neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde açıklamak yerine, aktörlerin içinde bulunduğu etkileşim sürecini onların perspektifinden anlamaya çalışan betimleyici çalışmalara Türkiye’de çok fazla rastlanmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye’de özel güvenliğin gelişim sürecini yorumlayıcı bir biçimde anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada amaca en etkili biçimde ulaşabilmek için gözlem, görüşme ve doküman incelemesi teknikleri bir arada kullanılmıştır. Yorumlayıcı paradigmaya dolayısıyla nitel araştırma geleneğine göre birden çok tekniğin bir arada kullanılması yani “üçgenleme” (triangulation), verilerin güvenilirliği ve geçerliliğini sağlamak açısından önemlidir¹⁰⁷. Bu araştırmada birden fazla tekniğin birlikte kullanılması, verilerin denetlenmesinin yanı sıra toplanan verilerin farklı açılardan değerlendirilmesine imkan tanımıştır. Veri toplamada çoklu yöntemin kullanılması, görüşme sırasında bir katılımcının söylediklerinin, ayrıca ilgili mekanda yapılan gözlemler ve konu hakkındaki dokümanlardan elde edilen verilerle karşılaştırılıp kontrol edilmesini sağlar. Böylelikle görüşme, gözlem ve doküman incelemesinden ibaret olan üç veri toplama tekniğinden yararlanılmış olur (Merriam, 2015, s. 206).

4.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmada veri toplama tekniği olarak nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nicel araştırmalardan farklı olarak nitel araştırmalarda görüşme, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Kuş, 2003, s. 87). Yarı-yapılandırılmış görüşme önceden belirlenmiş konu ve soruların uygulanmasını içerir. Bu sorular genellikle her görüşmeciye sistematik ve tutarlı bir düzen içinde sorulur ancak görüşmeciler hazırlanmış ve standartlaştırılmış soruların ötesine geçmeye izin verecek şekilde konudan uzaklaşma özgürlüğüne sahiptir (Berg, 2001, s. 70). Çalışma kapsamında Eskişehir’de farklı alanlarda hizmet veren özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirket ve eğitim kurumları yetkilileri ve özel güvenlik hizmetinden yararlanan toplam 39 kişiyle yarı-yapılandırılmış soru formu ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sırasında konuşmanın gidişatına göre bazı sorular sorulmamış, bazı sorular yerleri değiştirilerek sorulmuş, bazı durumlarda da konuşmanın ekseninde anlık sorular oluşturularak sorulmuştur.

Çalışmanın örneklemini Eskişehir’de amaçlı örnekleme ile seçilen özel güvenlik hizmeti sunanlar ve bu hizmetten yararlananlar oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme,

¹⁰⁷ Üçgenlemede, araştırmacılar; çoklu ve farklı kaynakları, yöntemleri, araştırmacıları ve teorileri destekleyici kanıtlar oluşturmak için kullanmaktadır (Creswell, 2016, s. 251). Üçgenleme’de farklı yöntemlerle (görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi) elde edilen verilerin birbirlerini teyit amacıyla kullanılması ulaşılan sonuçların geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 267).

“araştırmacıya belli bir grubu seçmek için özel ilgi ve kişisel yargılarını kullanarak araştırmanın amacına en uygun grubu örnekleme alma (Berg, 2001, s. 31)” imkanı vermesinden dolayı tercih edilmiştir. Çalışmada örneklem grubuna ulaşmak için amaçlı örnekleme türlerinden en yaygın olan kartopu örnekleme kullanılmıştır. Özellikle hassas konuları ya da ulaşılması zor grupları araştırmak isteyen araştırmacılar için ideal bir örnekleme türü olan kartopu örnekleme bu tez kapsamında çalışılan grubun ulaşılması oldukça zor olmasından dolayı tercih edilmiştir. “Kartopunun temel stratejisi, öncelikle araştırılmak istenen grupla ilgili özelliklere sahip birkaç kişiyle görüşmek ve daha sonra bu kişilere, aynı özellikteki diğer kişileri sormaktır (Berg, 2001, s. 33).” Bu doğrultuda çalışma kapsamında görüşme yapılan her bir katılımcı vasıtasıyla bir sonraki katılımcıya ulaşılmıştır. Saha çalışmasının ilk ayağı 2018 yılı Mayıs ayı içerisinde, ikinci ayağı ise Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında özel güvenlik hizmeti sunan kurumsal aktörlerle (Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği başkanı, Eskişehir Güvenlik-İş Sendikası temsilcileri), özel güvenlik alanında çalışanlarla ve özel güvenlik hizmeti alanlarla toplam 39 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde elde edilen bilgiler ilişkili gazete haberlerine odaklanan bir arşiv çalışmasıyla desteklenmiştir. Ayrıca ilgili mevzuat da görüşmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Alan araştırmasının ilk ayağında, ilk olarak Eskişehir’de özel güvenlik alanında etkin tek dernek olan Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği başkanı ile görüşme yapılmış ve kendisinin yönlendirmesi çerçevesinde iki güvenlik müdürü, bir özel güvenlik şirketi yetkilisiyle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ön çalışma kapsamında değerlendirilmiş ve bu çerçevede görüşme sorularına yeniden şekil verilmiş, kullanılmayan sorular çıkarılmış, yeni sorular eklenmiş, bazı soruların yerleri değiştirilmiştir. Ayrıca bu örneklem grubuyla Eskişehir’de yapılan ilk çalışma olması hasebiyle örnekleme erişim konusunda da ön bilgi sağlamıştır. Ön çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sürdürülürken, bu görüşmecilerin önerileri doğrultusunda ve onların aracılığıyla yeni bağlantılar kurulmuş, çalışmanın ikinci ayağı için belirlenen kişilerle iletişime geçilmiştir.

Ön çalışma aşamasında bir özel güvenlik şirketi yetkilisiyle öncesinde görüşme ayarlanmış ancak belirlenen gün ve saatte şirkete gidildiğinde olumsuz bir tabloyla karşılaşılmıştır. Kendisinin şirket yetkilisi olduğunu belirten kişi görüşmecinin

üniversitede görev yapan bir akademisyen olduğuna ve elde edilecek verilerin yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağına bir türlü ikna olmamış ve önceden ayarlanan katılımcıyla görüşme yapılmasına engel olmuş hatta görüşmeciye hakarete varan ifadelerde bulunmuş ve görüşme yapılamamıştır.

Alan araştırmasının ikinci aşamasında ön çalışma sonrası belirlenen kişilerle görüşmeler yapılmış, görüşülen kişilerin yönlendirmeleri çerçevesinde yeni görüşmeler ayarlanarak görev aldıkları hizmet alanları açısından farklı niteliklere sahip güvenlik görevlileri ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan güvenlik görevlileri üniversite, hastane, AVM, site, okul, belediye, tesis gibi farklı alanlardan olmasına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda çeşitli şekillerde özel güvenlik hizmetinden faydalanan kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. Özel güvenlik hizmeti alan katılımcıların belirlenmesinde güvenli ikamet ediyor olmak/olmamak temel kriter olarak alınmış ve bu doğrultuda güvenli sitede ikamet eden 6 ve güvenliği olmayan site veya apartmanda ikamet eden 6 kişi olmak üzere toplam 12 hizmet alıcısıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında 22 güvenlik görevlisi, 5 özel güvenlik şirket yetkilisi ve hizmet alan 12 kişi olmak üzere toplam 39 kişiyle görüşme yapılmıştır¹⁰⁸. Ayrıca görüşmeler sırasında örneklem dahilinde olmayan ancak ilgili konularda fikir beyan eden şirket yetkilisi ve güvenlik görevlileri de yer almaktadır. Bu şekilde, görüşmeler sırasında spontane bir şekilde konuşmaya dahil olan, fikir beyan eden 3 kişinin de görüşlerine çalışma kapsamında yer verilmiştir. Bu şekilde çalışma kapsamında 42 kişiyle görüşme yapılmıştır. Katılımcı sayısının belirlenmesinde “aşırılık” ölçütü temel alınmıştır. Buna göre “seçili örneklem birimlerinden yeni hiçbir bilgi edinilmediğinde görüşmeler son bulur (Merriam, 2015, s. 79).” Görüşmeler sırasında güvenlik görevlilerine çalışma koşulları, işinden memnuniyet, eğitim koşulları, genel kollukla ilişkiler ve güvenlik algısına yönelik sorular sorulurken hizmet alanlara güvenlik ve özel güvenlik görevlisi algısına yönelik sorular sorulmuştur.

Görüşmeler sırasında katılımcıların işyerlerinde yapılan görüşmelerde gözlem tekniği kullanılarak çalışma koşulları, iş arkadaşlarıyla iletişimleri, ayrıca görüşme sırasındaki jest, mimik ve tavırları gözlemlenmiştir. Ayrıca ilişkili gazete haberleri ve

¹⁰⁸ Görüşme grubuna ait ayrıntılı bilgi için bkz tablo 5

sektör dergilerinde çıkan yazılara odaklanan bir arşiv çalışması yapılmış ve ilgili mevzuata yönelik bilgileri içeren bir doküman incelemesi yapılmıştır.

4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu

Araştırma kapsamında özel güvenlik görevlisi, özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkilileri ve özel güvenlik hizmeti alanlarla gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazı yardımıyla kaydedilmiştir. Nitel verilerin işlenmesinde “betimsel kayıt tekniği” kullanılarak katılımcıların ifadelerinin gerçek ve özgün bir şekilde okuyucuya aktarılması hedeflenmiştir. Bu tekniğe göre “duraklama, vurgulama, gülme, ağlama, vb. konuşmanın özgül yansılarının” yazıya aktarılırken kaybolmamasına dikkat edilmiş (Mayring, 2011, s. 95-98); katılımcıların konuşmalarındaki yerel ifadeler de aynı gerekçelerle değiştirilmeden orijinal şekli kullanılarak yazıya aktarılmıştır.

Yapılan görüşmeler büyük oranda kaydedilmekle birlikte kurum bünyesinde çalışan ve özellikle emekli TSK mensubu olan güvenlik görevlileri ses kaydı alınmasından tedirgin oldukları gerekçesiyle, güvenlik müdürü olan 3 katılımcı kayıt cihazı kullanılmamasını istemiş ve bu görüşmeler elle not edilerek hemen akabinde yazıya aktarılmıştır. Bazı görüşmelerde de görüşme sırasında kayıt cihazı durdurulması istenerek bazı ifadelerin kayda alınması istenmemiş ve sonrasında kayda devam edilmiştir. Diğer bütün görüşmelerde kayıt cihazı kullanılmıştır. Alan araştırması sırasında dikkat çeken bir durum ise görüşmeler ayarlanırken yaklaşık 10 kişinin yıllık izinde olduğu gerekçesiyle, referans verilmesine rağmen görüşme yapmayı kabul etmemesidir. Ancak alan araştırmasının yapıldığı tarihlerin yaz tatili dönemine denk gelmesi ve kurban bayramının hemen öncesi olması bu durumu makul gösterebilmektedir. Diğer yandan önceden görüşme ayarlanan bir güvenlik görevlisi, görüşmeden bir gün önce arayarak vazgeçtiğini belirtmiş ve konuşmalarından görüşmeden belirgin şekilde tedirgin olduğu anlaşılmıştır. Özellikle “başıma iş açılmaz değil mi? işimi kaybetmek istemiyorum” ve “şefim duymasın” gibi ifadeleri bu kişinin görüşmeyi kabul etmeme nedenini göstermektedir. Birçok görüşmecinin de belirttiği gibi, sektörde işten çıkarmaların çok kolay ve yaygın olması, bu güvenlik görevlisinin endişesinin nedenini ortaya koymaktadır.

Görüşmeler dernek binası, iş yeri, kafe, ev gibi farklı mekanlarda yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcılara ses kaydı alınıp alınamayacağı sorulmuş ve izin verenlerle

yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Görüşmeler sırasında çift kayıt tutulmuş, dilerse katılımcıya bir kopyasının verilebileceği belirtilmiştir. Görüşme süresi, görüşme yapılan gruba göre değişmekle birlikte, ortalama 64 dakikadır¹⁰⁹. Katılımcıların anlamadığı veya cevap vermekte zorlandığı durumlarda sorular araştırmacı tarafından daha açık hale getirilerek yeniden sorulmuş, bazı durumlarda örnek verilerek açıklanmıştır. Katılımcıların görüşme esnasındaki tavırları, jest ve mimikleri de not alınmış ve analiz aşamasında değerlendirmeye alınmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce her katılımcıya araştırmada kimliğini belli edecek herhangi bir bilgi –kişi ve kurum adı ve bilgisi- kullanılmayacağı ve görüşmelerin kayıtlarının 3. şahıslarla hiçbir koşulda paylaşılmayacağının garantisi verilmiş, böylece katılımcıların görüşmeler sırasında daha rahat olmaları sağlanmıştır. Bir katılımcı ses kaydı alınmasına izin vermiş ancak kayıt alındığı için heyecanlanabileceğini ve rahat cevap veremeyebileceğini belirtmiştir. Ancak görüşme sırasında bir süre sonra katılımcının kayıt yapıldığını unuttuğu ve daha rahat bir tavır sergilediği gözlemlenmiştir. Ses kayıtları bizzat araştırmacı tarafından deşifre edilmiştir. Kayıtlarda yer alan kelime ve cümleler aynen metne aktarılmış, düzeltme yapılmamıştır. Katılımcıların ifadelerine yer verilirken güvenlik görevlileri ve şirket yetkililerine numara verilmiş (örn. ÖGG1 ve ÖGŞ-1 gibi), güvenlik hizmeti alanlar için ise sahte ad kullanılmıştır.

Nitel çalışmalarda veri analizi veriyi anlamlandırma sürecidir. Farklı şekillerde elde edilen nitel verilerin analizi bütün süreçlerin belki de en zor aşamasıdır. Toplanan ve henüz bir süzgeçten geçirilmemiş büyük bir veri yığını analiz edilmek için bizi beklemektedir. Veri analizi, verinin anlamını dışa aktarma sürecidir ve bu aktarım; “insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içerir (Merriam, 2015, s. 167).” Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler nitel veri analizi ile çözümlenmiştir. Nitel veri analizinde “kategorileştirme” ve “kodlama” yöntemi kullanılmıştır. Bu aşamada “kategorileştirme” ve “kodlama” yöntemi kullanılarak öncelikle görüşmelerden elde edilen veri yığını içerisinde önemli noktalar tespit edilmiş, hangi verinin hangi noktaya bağlandığı ortaya çıkarılmıştır. İkinci aşamada kategorilendirilen somut metin örnekleri “altın örnek” (Mayring, 2011, s. 121) olarak belirlenmiş ve kategorilerin

¹⁰⁹ Görüşmeler toplam 2.504 dk ve Times New Roman yazı formatında, 12 punto ile yazılmış toplam 486 sayfadır.

birbirinden ayrılması sağlanmış, verilerin bu ilk analizinden çıkan bazı kavramlara göre kodlama gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde organize edilen veriler belirli olgu ve kuramlara göre kodlanmış ve yorumlanmıştır. Yorumlama ve değerlendirme aşaması ile verilerin çözümlenmesi aşaması tamamlanmıştır. Bir nitel araştırmacı, “verileri temalar, kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayırarak analiz eder (Neuman, 2012, s. 663).” Bu çalışmada da araştırmacı temalaştırma ve kategorileştirme işleminden sonra elde edilen verileri betimsel analiz yöntemiyle yorumlamıştır.

5. BULGULAR

Bu bölüm, çalışmanın ana izleği doğrultusunda iki bölüme ayrılmıştır. Bu doğrultuda ilk bölümde özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu temsilcileri özelinde Eskişehir’de özel güvenliğin gelişimine dair bulgulara yer verilecektir. İkinci bölümde ise günümüzde satın alınabilir veya alınması gereken bir hizmet olarak ortaya çıkan güvenlik hizmetlerinden yararlananların, diğer bir ifadeyle Eskişehir’de özel güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenlik ve özel güvenlik algılarına yönelik bulgulara yer verilecektir.

5.1. Eskişehir’de Özel Güvenliğin Gelişimine Dair Bulgular

5.1.1. Giriş

Bu çalışma temel olarak, Eskişehir’de son yıllarda hemen her alanda artan bir şekilde görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını ve işleyişini irdeleme ve bu süreçleri eleştirel bir okumaya tabi tutma amacı taşımaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda bu çalışmada özel güvenlik olgusunun neo-liberalizm ile birlikte yükselen bir gelişme olduğu postulasından hareketle devlet-güvenlik ilişkisine dair farklı yaklaşımların yer aldığı bir teorik çerçeve kullanılmış ve bu doğrultuda özel güvenlik olgusunu devlet-güvenlik dolayımıyla ele alan liberal ve eleştirel yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu yaklaşımlar güvenliği devlet dolayımıyla açıklamaktadır.

Güvenliği devlet dolayımıyla açıklayan yaklaşımlar onu daha çok devletin yerine getirmekle sorumlu olduğu bir hizmet olarak görmektedir. 20. yüzyılın büyük bölümünde güvenlik temel olarak devletin bir işlevi olarak görülmüş ve devlet büyük oranda güvenliği sahiplenmiştir. Diğer yandan güvenliğin özel güçlerce sağlanması Antik çağlara kadar uzanmakla birlikte Modern devletin temel sorumluluklarından birinin, sınırları içerisindeki halkın güvenliğini sağlamak olduğu iddia edilir (Weber, 2004 [1946]). Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan toplumlarda güvenlik alanında önemli bir dönüşüm yaşanmakta ve güvenlik giderek devletin tekelinden ayrılarak yeniden artan bir şekilde özel güçlerce sağlanmaktadır. Güvenliğin artan bir şekilde devlet dışı güçler tarafından sağlanması eğiliminin devletin şiddet tekelinde bir aşınmaya ve gerilemeye ve dolayısıyla devlet iktidarının zayıflamasına neden olduğu iddia edilir (Shearing, 1992). Buna göre son 30-40 yılda

güvenlik alanında önemli bir dönüşüm yaşanmış ve yaşanan bu dönüşümle birlikte güvenlik sağlayıcıları özel güvenlik, yerel topluluklar, STK'lar ve TDP uygulamaları gibi yeni toplumsal denetim pratikleri arasında parçalı bir hal aldığı ve bu gelişmeler sonucunda Weber'in iddia ettiği modern devletin tanımlayıcı unsuru olan meşru şiddet tekelinde bir gerileme aynı zamanda güvenlik alanında da bir sivilleşme ve demokratikleşmeye yol açtığı iddia edilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996).

Bu bölümde Türkiye'de ve Eskişehir özelinde güvenliğin dönüşerek, özelleşerek özel güçlerce sağlanan bir hizmet haline gelmesi üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda güvenlik alanının özelleştirilmesiyle birlikte sermaye birikiminin sağlandığı en yeni alanlardan biri (Neocleous, 2007) haline gelmesi irdelenecektir. Ayrıca neo-Weberyen yaklaşımın iddia ettiği gibi güvenlik alanında yaşanan dönüşümle birlikte güvenliği sağlamaya yönelik uygulamaların çoğullaşması ve parçalı bir hal almasının devletin meşru şiddet tekelinde aşınma ve gerilemeye mi neden olduğu, yoksa noliberal döneme özgü olarak gelişen yeni yönetim stratejilerinin bir parçası mı olduğu tartışılacaktır. Bu noktadan hareketle bu bölümde ilk olarak neoliberal düzenlemeler çerçevesinde güvenliğin özelleşerek kamu güvenliğine paralel bir güç olarak ortaya çıkması ve özelleştirmenin bir sonucu olarak özel güvenlik alanında ortaya çıkan güvencesiz, esnek ve eğreti istihdam koşulları ve yarattığı sonuçlar Eskişehir özelinden tartışılacaktır. Zira böylesi bir başlangıç güvenlik sağlayıcılarının içinde bulunduğu koşulları ve onları meşru şiddet kullanma tekeline ortak eden temel dinamikleri de anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda Eskişehir'de özel güvenliğin gelişimi üzerinde durulurken aynı zamanda, güvenlik alanında hakim olan çalışma koşulları da irdelenecektir. İkinci olarak yasal düzenlemelerle birlikte güvenliğin özelleşmesinin güvenlik alanının sivilleşmesine mi yoksa devletin denetim ve gözetim gücünün artmasına mı yol açtığı konusu tartışılacaktır. Üçüncü olarak neoliberal yönetimsellik çerçevesinde disiplin toplumundan kontrol toplumuna evrilen günümüz toplumunda özel güvenlik görevlilerinin iktidarın taşıyıcısı olarak nasıl ikincil bir denetim mekanizması olarak işlediği üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda özel güvenliğin Türkiye'de ortaya çıkmasına ön ayak olan koşulları (Eskişehir'de güvenlik hizmeti sağlayıcıların ifadelerine dayanarak) irdelleyerek başlamak konunun mikro ölçekte ele alınması açısından da önem taşımaktadır.

5.1.2. Türkiye’de özelleşen güvenlik

Harvey (2015, s. 15) “asıl görevi yerli ve yabancı sermayenin karlı bir sermaye birikimi elde edeceği koşulları geliştirmek olan bir devlet aygıtı”nı “neoliberal devlet” olarak tanımlamaktadır. Ona göre neoliberalleşme “sermaye birikimi için gereken koşulları yeniden oluşturmaya yönelik siyasi bir proje” olarak yorumlanabilir (Harvey, 2015, s. 27). Bu anlamda neoliberal akımın temeli “özelleştirme ve piyasa liberalizasyonu”dur. Bu nedenle devlet politikalarının başlıca amacı “ortak mülkiyet nesnelerinin çevrenmesi”dir. Bu amaç çerçevesinde “devletin elindeki varlıklar ya da ortak mülkiyete konu değerler piyasaya sürüldü, böylece aşırı birikmiş sermaye bu varlıklara yatırım yapabilecek, bunları yenileyebilecek ve bunlar üzerinden spekülasyon etkinliklerinde bulunabilecekti. Yeni kârlı alanlar açılmıştı ve en azından bir süreliğine aşırı birikim sorunu çözülmüş görünüyordu. Bir kez harekete geçtikten sonra bu akım, hem yurtiçinde hem de yurtdışında özelleştirme yapılabilecek başka alanlar aramaya başladı (Harvey, 2004, s. 131)”. Bu doğrultuda sürekli olarak kendine yeni birikim alanları yaratan neoliberalizm ile birlikte, daha önce devlet tarafından yerine getirilen birçok sosyal hizmetin özelleştirilmesi yoluyla yeni kâr alanları açılarak, yeni sermaye birikimi alanları haline getirmiş ve bu şekilde sermayeye devredilmiştir. Bu anlamda Türkiye’de 1980 sonrasında neoliberal düzenlemeler çerçevesinde hızlı bir özelleştirme sürecine girilmiştir. Bu süreçte ilk olarak kamu kurumları ve hizmetlerinin özelleştirilmesinin¹¹⁰ yanı sıra eğitim, sağlık gibi sosyal devletin sunduğu hizmetlerden bir bir uzaklaşmış ve devamında devletin temel görevi olarak tanımlanan güvenlik alanının da özelleştirilmesi söz konusu olmuştur. Güvenliğin özelleştirilmesini neoliberal düzenlemeler çerçevesinde değerlendiren Neocleous güvenlik aygıtlarını, neoliberalizmin çatısı altında güçlenen kapitalist devletin önemli yönlerinden (aspect) biri olarak tanımlar (Neocleous, 2007, s. 354) ve özel güvenliği sermaye birikiminin en yeni alanlarından biri olarak değerlendirir (Neocleous, 2014a). Bu anlamda sermayenin yeni birikim alanı olarak karşımıza çıkan

¹¹⁰ Özellikle 1990’ların başından itibaren kamu işletmelerinde özelleştirme veya kapatma uygulamalarına gidilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak geleneksel sektörler olarak değerlendirilen tarımsal üretim ve hammadde üretimi alanında özelleştirme yapılmıştır. Bu dönemde KİT’ler, Et Balık Kurumu, Eti Maden İşletmeleri gibi birçok kamu kurumu özelleştirilmiştir. Ayrıca 1990’lı yıllardan itibaren eğitimde ilk ve ortaöğretim düzeyinde özel okulların kurulmasına ve yaygınlaşmasına imkan sağlayan düzenlemeler yapılmış, vakıf üniversiteleri kurulmuş ve sayıları hızla artmaya başlamış; sağlıkta ise özel hastanelerin artırılmasına yönelik hukuki düzenlemeler yapılmıştır (Topak, 2012, s. 242, 284-297).

güvenlik alanında özelleştirme ile birlikte devletin resmi kolluk gücü olan polisin birçok işlevi özel güvenlik şirketleri aracılığıyla özel güvenlik görevlilerine devredilmiştir.

Neoliberal düzenlemeler çerçevesinde gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde güvenlik sağlayıcılarının “çoğullaşması” ve devletin şiddet kullanma tekelinin devlet dışı aktörlerle (özel güvenlik şirketleri aracılığıyla piyasa, sivil toplum ve TDP uygulamaları ile vatandaşlar arasında) paylaşılması esastır (Bayley ve Shearing, 1996, s. 585; Shearing ve Wood, 2003a, s. 405). Artık mekânsal ve sembolik üstünlük anlamında güvenlik alanında devletin tek aktör olduğunu iddia etmek zordur. Zira devlet şiddet kullanma tekeli çerçevesinde (tutuklama, gözaltına alma, vb.) işlevlerini korumakla birlikte polislik/güvenlik (policing) konusunda daha önce devlete ait olan birtakım işlevlerin artık özel şirketlere bırakıldığı veya paylaşıldığı görülmektedir (O'Malley, 2005, s.737).

Neoliberal proje çerçevesinde gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde görülen genel bir eğilim olarak güvenliğin özelleşmesi olgusu, Türkiye özelinde, pek çok ülkede olduğu gibi kamu güvenliğinin yeterli gelmediği ya da etkili olamadığı alanların özel güvenliğe devri ile gerçekleşmiştir. Bu anlamda 2495 sayılı Yasanın çıkarıldığı 1981 yılı ve sonrasında özel güvenlik şirketlerinin hukuki bir zemine oturtulmasını sağlayan 5188 sayılı Yasanın çıkarıldığı 2004 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye'nin yaşadığı dönüşüm önem taşımaktadır. Boratav'ın (2015, s. 149) “ANAP yılları” olarak nitelendirdiği 1984-1988 yıllarını kapsayan dönemde neoliberal politikalar her alanda uygulanma imkanı bulmuş ve özelleştirme bir program olarak benimsenmiştir. Özal hükümetleri döneminde uygulanan neoliberal politikalar çerçevesinde devletin küçültülmesi ve rekabet ilkesi doğrultusunda kamunun yeniden yapılanması, devletin özellikle sağlık, eğitim, sosyal yardım gibi kamu hizmet alanlarından çekilmesi ve özelleştirmenin yaygınlaştırılması amaçlanmış (Gül, 2006, s. 294) ve bu şekilde toplumun önemli bir bölümünün yararlandığı kamusal hizmetler giderek pahalı hale gelerek “herkes kullandığının bedelini ödesin” anlayışı geçerli olmaya başlamıştır (Başkaya, 1986, s. 305). Diğer yandan özellikle bu dönemde ekonomideki neoliberal dönüşüme bağlı olarak, dünyadaki gelişmelerle paralel bir şekilde, alışveriş merkezleri, iş merkezleri, büyük eğlence parkları, kapalı siteler, üniversite kampusları gibi kitle kişisel mülkiyet alanlarının Türkiye’de ortaya çıkışı ve hızla yaygınlaşması söz konusudur. Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye’de özel güvenlik kamu kuruluşları dışındaki alanlarda da

bir ihtiyaç halini almış ve bu dönemde bir yandan özel güvenlik alanında 2495 sayılı Yasanın kapsamını genişleten değişiklikler yapılırken, diğer yandan yasal bir dayanağı olmayan özel güvenlik şirketlerinin sayısının hızla artması sonucu özel güvenlik alanının yasadışı bir şekilde genişlemesi söz konusu olmuştur. 2004 yılında özel güvenlik şirketlerinin yasal bir zemine oturtulmasını sağlayan 5188 sayılı Yasanın çıkarılmasıyla birlikte, güvenlik şirketleri hızlı bir şekilde özel güvenlik alanını ele geçirirken, özel güvenlik alanının hızla büyümesiyle birlikte neoliberal dönemin gözde alanlarından birisi haline gelmiştir.

Daha nceki bölümde dile getirildiği gibi, Türkiye’de güvenliğin özelleşmesinin altında yatan ekonomik ve sosyal dinamiklerin yanı sıra özellikle 1970’li yıllarda bankalar tarafından özel mülkün korunması üzerine talepler olmakla birlikte ilk düzenlemeler kamu kurum ve kuruluşlarının korunması amacını gütmektedir. Bu amaçla 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı Yasayı devamında 2004 yılında 5188 sayılı Yasa izlemiştir.

20 yıldan fazla bir süredir güvenlik alanında çalışmış olan katılımcıya göre özel güvenlik yasası 70’li yıllarda kadroların yetersiz olması ve kolluk kuvvetlerinin olaylara yetişmekte zorlanmasından dolayı oluşan *bir talebi karşılamak* amaçıyla çıkarılmıştır. Aynı katılımcı o dönemde 2495 sayılı Yasanın ortaya çıkış koşullarını *“Hani böyle bi takım şeylerden de devlet elini eteğini çeksin düşüncesi oluşmaya başlamış. Yani adamın parası varsa, dükkanı varsa, mağazası varsa, fabrikası varsa ya bunu ben niye koruyum devlet korusun. Kendi korumasını kendi yapsın. Nası yapacak. Bi şey çerçevesinde yapması lazım yoksa öbür türlü fedailiğe girecek. O zaman demişler ki özellikle bankalar ve kamu kurum ve kuruluşlarında bir özel güvenlik yapalım.”* (GG1, 55, Erkek) sözleriyle ifade etmektedir

Bu doğrultuda aynı katılımcının *“ihtilal şartlarının getirdiği bir yasaydı”* diye söz ettiği 2495 sayılı Yasa ile birlikte *“Bazı kurum ve kuruluşların korunmasına dair konun çıktı 81 yılında. Tabi ilk önce bunlar bankaları korudular, fabrikaları korudular. Kamu kurum ve kuruluşları işte PTT’eydi, vergi dairesiydi. O dönemlerde en çok tekel depolarına saldırılar oluyodu özellikle sol fraksiyona mensup insanlarca. Dediler ki bu soygunların felan önüne geçebilmemiz için, yetmiyor çünkü mevcut kolluk kuvveti, ne yapılıں. Böyle bişey yapılsın.”* ifadeleriyle 2495 sayılı Yasanın ortaya çıkış koşullarını

özetlemiştir. Zaman içerisinde kamu kurum ve kuruluşlarının ötesinde de talepler oluşmaya başlamasıyla birlikte yeni düzenlemeler de zorunlu olmuştur.

Talepler olmaya başladı. İşte bankalar ve kamu kurum ve kuruluşlarının ötesinde. İşte bu takım eğlence merkezleri, sanayi tesisleri, işletmeler, üniversiteler felan böyle bir talep olunca 2004 yılında bize bir yasa çıkarttılar. (ÖGS-5, 55, Erkek)

Bu anlamda, yasal düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de özel güvenlik sektörünün gelişim sürecinde iki kritik tarih karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihlerden ilki 2495 sayılı “*Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun*”un yayınlandığı 1981 yılıdır. 24 Ocak kararlarının uygulanma imkanı bulduğu 12 Eylül rejiminin gölgesinde çıkarılan bu yasa, öncesinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin bastırılmasından sonra kendisine uygulama alanı bulan neoliberal dönüşüm projesi ile aynı döneme rastlamaktadır. 2495 sayılı yasa ile birlikte birçok kurum ve kuruluş kendi kurumsal yapıları içerisinde oluşturdukları özel güvenlik teşkilatları bünyesinde özel güvenlik görevlisi istihdam etmiş, böylelikle bir şirketin güvenliği kendi personeline emanet edilebilirken, özel güvenliğin özel şirketlerce alınıp satılabilen bir hizmet olarak yasal bir statü kazanması henüz mümkün olmamıştır. Bu yasa güvenliğin özelleşerek taşeron şirketlerce sunulması açısından henüz hukuki bir dayanak oluşturmada da, özellikle 1990lı yıllarda hız kazanan güvenliğin özelleşmesi sürecinde, devletin resmi kolluk güçlerinden emekli olan kişilerin danışmanlık şirketi adı altında özel güvenlik şirketleri kurarak özel güvenlik alanında yeni bir sürece adım atılmasına yol açmış ve bu eğilim 2000’li yıllara gelindiğinde hızla artarak yeni düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. 2000’li yıllarla birlikte artık devletin de denetleyemediği bir alan haline gelerek hızla genişleyen özel güvenlik alanı, herhangi bir yasal dayanak olmadan taşeron şirketlerin yaygınlaştığı bir sektör haline gelmiştir. Öyle ki görüşme yapılan şirket yetkilileri de 1990-2004 yılları arasında yasal olmayan, denetimsiz, keyfi birimlerin oluşturulduğunu ifade etmişlerdir. Bir özel güvenlik şirketinde yönetici olan katılımcının ifadesi ile

90lı yıllarla 2004 yılı arasında birtakım şeyler de oldu. Yani merdiven altı tabir edeceğimiz yasal olmayan, güvenlik hizmeti verdiğini söyleyen özellikle eğlence merkezlerinde bu sektör oluştu. (ÖGS-4, 59, Erkek, Öğretmen).

Özellikle 5188 sayılı Yasa öncesinde yasal olmayan yollarla kurulan ve hukuki bir dayanağı olmayan şirketler ve uygulamalar yaygınlaşmıştır. Bir özel güvenlik şirketinde

eğitmen olan katılımcıya göre 5188 sayılı yasa öncesinde güvenlik işi oldukça amatör bir şekilde, resmi olmayan, hukuki bir dayanağı olmayan kurumlarca yürütülmekteydi.

Öncesinde çok amatörce yürütülüyodu. İşte kişi bikaç kişi buluyodu. Bunlar hiçbir yasal mevzuata dayanmadan tamamen kaidesiz, kuralsız bir şekilde güvenlik hizmetini yürütüyolardı... Diyelim ki siz işadamsınız. Fabrikaya tutuyosunuz iki tane neidüğü belirsiz adam. Onlar orda bişeyler yapmaya çalışıyorlar. Bunların bi yasal dayanağı yok. Ya da kendinize koruma adı altında iki tane bodyguard tutuyosunuz, bunların bi yasal dayanağı yok. Hatta çok önceleri, özel güvenlik kurumları başlamadan evvel piyasada güvenlik işini yapan bazı mafya tarzı insanlar vardı. 2495 öncesi. Yani 1995li, 2000li yılların başında mafya tarzı güvenlik birimleri oluşturmuştu insanlar. Denetimi yoktu. Mevzuatı yoktu çünkü. Mesela bir kişi güvenlik hizmeti veriyorum diyodu, yanına topluyodu 5-10 kişi. “Bana iki tane güvenlikçi gönderin bodyguard gibi”. Mesela bu adam askerden ayrılmışsa silahı var belinde, polislikten ayrılmışsa silahı var belinde ama bunun yasal dayanağı yok... İşte bu ihtiyaçlardan dolayı zaten 2004’te özel güvenlik yasası çıktı. (ÖGŞ-4, 59, Erkek, Eğitmen).

Özel güvenlik şirketinde yönetici olan başka bir katılımcı 5188 sayılı özel güvenlik yasasının sektörde ortaya çıkan düzensizliği kontrol altına almak, kanunsuz ve gayrı resmi bir şekilde sağlanan güvenlik hizmetlerini hizaya getirmek amacıyla çıkarıldığını belirtirken şu ifadeleri kullanmıştır:

Düne kadar, özel güvenlik yasası çıkana kadar da aynı şey olmuş. Gelmişsiniz buraya, güvenlik mi olmak istiyosun. Hemen buradan sana bi numara veriliyo, bi kart veriliyo, “git falan yerde çalışmaya başla”. Ne eğitimin var, ne birikimin var. Böyle başlamış. Nasıl ki özel güvenlik yasası çıkmış, iş resmiyete dökülmüş. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Özel güvenlik alanı, neoliberal yasalar çerçevesinde o günkü hükümetin bir istihdam yaratma aracı da olmuştur. Özellikle özelleştirmelerin arttığı bir dönemde birçok özel ve kamu kurumunda taşeronlaşmanın hız kazanmasıyla birlikte güvenlik de önemli istihdam alanlarından biri haline gelmiştir. Bir özel güvenlik şirketinde yönetici olan katılımcıya göre,

O günkü hükümet yani 2002’de gelen hükümet dedi ki bi istihdam yaratalım...Dediler ki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kamburları, yükü atalım, hantal yapısından devlet kurtulsun, bitakım hizmetleri satın alsın, bunları da satınalma suretiyle yapsın çünkü personele de verecek paramız yok dediler. Mevcut ellerindeki özel güvenlik görevlilerini kamu kurum ve kuruluşları başka kurumlara memur olarak dağıtmaya başladı, bunları dağıttılar özelleştirme kapsamında. Sonra bize bi yasa çıkarttılar 2004 yılında. 5188’i çıkarttılar. (ÖGŞ-5, 55, Erkek)

İfade edildiği gibi güvenliğin özel şirketlerce sağlanan bir hizmet olarak ortaya çıkışı ekonomik bir *talep* doğrultusunda olmuştur. Hem istihdam yaratma hem de güvenlik maliyetinin önemli bir kısmının devletin omuzlarından alma düşüncesiyle güvenliğin özel şirketlerce satılan bir hizmet olarak ortaya çıkmasının yasal dayanağı olan 5188 sayılı Yasa çıkarılmıştır. Böylece “piyasa dilinin temel eksenlerinden maliyet hesapları, yatırım ve verimlilik gibi değişkenler güvenlik söz konusu olduğunda da dolaşıma girmiş, bu hesaplar, devletin güvenlik alanından çekilebilmesini gerekçelendirmiştir (Yardımcı, 2009, s.231)”. Kontrol edilemeyen bir hızla büyümeye devam eden özel güvenlik sektörünün “*zapturapt altına alınması*” gerekmiş ve bu doğrultuda 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı “Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun” ile güvenliğin özel şirketlerce üçüncü şahıslara satılabilen bir hizmet olarak yasal bir statü kazanması sağlanmış ve bu tarihten sonra özel güvenlik sektörü hızla büyüyerek sayısı yüz binlerle ifade edilen özel güvenlik görevlisi istihdam eden bir sektör haline gelmiştir.

5.1.3. Eskişehir’de özel güvenliğin ortaya çıkışı

Güvenliğin özelleştirilmesi, güvenlik ihtiyacının yalnızca satın alabilecek kişiler için sağlanabilmesi, marjinalize edilmiş grupların sosyal olarak dışlanması, toplumsal ayrışmanın artması gibi önemli sosyal sonuçlar doğurmaktadır (Steden ve Sarre, 2007, s. 223). Güvenliğin özelleşmesi sonucu güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşması, güvenlik alanında devlet dışı aktörlerin ortaya çıkmasına ve geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede özel güvenlik endüstrisinin son zamanlarda büyümesiyle birlikte devletin güç kullanma tekelinin yegâne temsilcisi olduğu anlayışı da zayıflamaktadır (Krahmann, 2008, s. 379).

Türkiye’de güvenliğin özel kuruluşlarca sağlanan bir hizmet olarak ortaya çıkışı çok daha eskilere dayanmakla birlikte, Eskişehir özelinde 1990’lı yılların sonlarına rastlamaktadır. Bu dönemde özellikle bankalar güvenliklerini sağlamak amacıyla bünyelerinde özel güvenlik birimleri kurarak özel güvenlik personeli istihdam etmişlerdir. Kendisi özel güvenlik sektöründe 30 yıla yakın bir süredir çalışan ve ilk olarak bankacılık alanında 1990’lı yılların başında özel güvenlik görevlisi olarak başladığı işinden 2011 yılında emekli olduğunu ifade eden ÖGG1 (55, Erkek) emekli olduktan sonra da başka alanlarda güvenlik sektöründe çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir.

Eskişehir’de özel güvenlik görevlilerinin yavaş yavaş görünmeye başladığı bu dönemde özel güvenlik hizmetine ihtiyaç duyan özel kurum ve kuruluşlar, hiçbir eğitim almadan kapıda durmaları beklenen ve gözetimle görevlendirilmek üzere kişileri işe almışlardır. 18 yıldır aynı işyerinde özel güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG20 (42, Erkek), o dönemleri, *“bu kanun çıkmadan önce gene güvenlik yapıyoduk ama danışman olarak geçiyoduk kanunumuz olmadığı için. Öyle çalıştık”* sözleriyle anlatmaktadır. Yine 14 yıldır aynı fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG11 (42, Erkek) işe başladığında ÖGG kimliğinin bile olmadığını, kimliğini çalışırken aldığını ifade etmiştir. Uzun yıllar üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalıştıktan sonra bir özel güvenlik şirketinde yönetici olan katılımcı Eskişehir’de özel güvenlik görevlilerinin ilk ortaya çıkışını şu sözlerle özetlemektedir:

Daha önce bekçilik sistemi vardı. Özel güvenlik biraz Anglo-sakson yani Batı kökenli bir kurum. Bizim vatandaş ilk zamanlar hitapları bile bekçi diyorlardı...Yani özel güvenlik bize Batıdan geldi. Bizde 90lı yıllarda mahalle bekçilerinden başlayıp, fabrikada bekçilik yapan insanlar vardı. Aslında ilk 96’da özel güvenlik çıktığında devlet memuru olarak 657’ye tabi olarak kurumlarda başlamıştı. Onlar bekçilikten başka bir kanunla başladılar. Hatta üniformalı olanlar Anadolu üniversitesinde lacivert maviydi sonra gri gömlek siyah pantolon giymeye başladılar devlet memuru olarak. Tabi 2004’te tamamen devlet dedi ki “özel güvenlik kanunu değiştiriyorum 5188 sayılı kanuna tabisiniz”. Bundan sonra kurumda da görev yapsa 5188, özel sektörde de görev yapsa 5188. (Mahmut, 38, Erkek)

Eskişehir’de özel güvenlik görevlilerinin yavaş yavaş görünür olmaya başladığı 2000’li yılların başlarında özel kurum ve kuruluşlar kendi bünyelerinde güvenlik görevlisi istihdam etmişlerdir. Görüşme yapılan birçok güvenlik görevlisi hukuki bir düzenleme olmadığı için güvenlik görevlisi değil danışma ya da bekçi adı altında güvenlik işi yaptıklarını ifade etmişlerdir. *“O zamanlar danışma artı bekçi diye geçiyodu bu işler. Bekçi diye geçiyodu. Orda şirket de kendi bünyesinde kişileri bu şekilde işe alıyordu. Biz de o şekilde girdik.”* (ÖGG12, Erkek,). Benzer şekilde 20 yıldır aynı işyerinde çalışan ÖGG2 (42, Erkek) yine işe ilk başladığında kimliği bile olmadığını, 1998 yılında kurum bünyesinde 657’ye tabi devlet memuru olarak bu işe başladığını ve eğitimini çalışırken aldığını belirtmiştir. Uzun yıllardır bu işi yapan diğer güvenlik görevlileri de benzer şekilde, işe başladıklarında kimliklerinin olmadığını, kimliklerini çalışırken aldıklarını ve eğitimlerini de aynı şekilde çalışırken tamamladıklarını belirtmişlerdir. ÖGG1 (55, Erkek) o dönemleri *“Önceden güvenlik görevlileri*

başvuruyordu, güvenlik soruşturmaları, tahkikatları yapılıyordu, kimlikleri veriliyordu, bunlar sektöre dahil oluyordu. Her yıl 15 gün süreyle Emniyet Müdürlüklerinde hizmet içi eğitim görüyorlardı...İllerde İl Emniyet Müdürlükleri bi program yapıyordu. Diyodu ki işte 120 tane personel, 200 tane personel neyse 500 tane. Bunlara bi program yapıyordu, mecburi olarak o eğitimlere katılıyodun. Senede 15 gün.” sözleriyle anlatarak güvenlik görevlilerinin hiçbir eğitime tabi olmadan işe başladıklarını ve eğitimi de çalışırken aldıklarını belirtmiştir.

Modern toplumun güvenlik ihtiyacı doğrultusunda artık güvenlik hizmetlerinin tam anlamıyla sağlanması için resmi güvenlik kuruluşlarının yeterli olmadığı, bu hizmetin bir bölümünün özel kuruluşlar vasıtasıyla sunulması gerektiği iddia edilmektedir (Aydın, 2004, s. 74). Zira günümüzde özelleştirme yoluyla yönetimden yönetim anlayışına geçilmiştir (Krahmann, 2003; 2006). Bu anlayış çerçevesinde kamu güvenlik hizmetlerince sunulan birçok hizmetin özel güvenlik şirketleri tarafından sunulması da mümkün hale gelmiştir. Bu doğrultuda görüşme yapılan şirket yetkilisinin güvenlik hizmeti için ücret ödeme konusunda *“devletin verdiği kadarını kabul etmiyorsan, yetinmiyorsan, az geliyorsa ödemek zorunda. Bedelini ödeyip güvenliğini artıracak”* (ÖGŞ-2, 53, Erkek) şeklindeki sözleri, devletin sağlamış olduğu güvenlik hizmetlerinin yetersiz olduğu veya yetersiz görülmesi durumunda özel şirketlerce sağlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda özel mülkiyetin korunması bağlamında, Eskişehir’de özel güvenliğin ortaya çıkışı bankalarla başlayan bir eğilim olmakla birlikte yavaş yavaş fabrikalar ve diğer özel kurum ve kuruluşlara yayılmıştır. 2001 yılından bu yana güvenlik görevlisi olarak çalışan katılımcı kanun çıkmadan önce danışmanlık adı altında güvenlik işi yaptıklarını belirtmiştir. Yine 2004 yılından beri özel bir fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalışan bir başka katılımcı da firmanın güvenlik ilanına başvurduğunu ve kabul edildiğini, işe başlarken kimliği dahi olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde 20 yıldır üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG2 (42, Erkek), 1998 yılında kurum bünyesinde 657’ye tabi devlet memuru olarak işe başladığını belirtmiştir. Eskişehir’de üç üniversite yer almakla birlikte -Anadolu Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi- bu üniversiteler güvenliğini başlarda kendi bünyelerinde bir güvenlik birimi oluşturarak sağlamıştır. Osmangazi üniversitesinde 1998 yılından bu yana ÖGG olarak görev yapan güvenlik görevlisi işe başladığında 657’ye tabi olarak

işbaşı yaptığını belirtmiştir. Her iki üniversite de ilk başlarda güvenlik görevlilerini 657'ye tabi devlet memuru kadrosunda çalıştırırken, zamanla Osmangazi Üniversitesi hem kendi bünyesinde güvenlik görevlisi istihdam etmiş hem de hizmet alımı yoluyla taşeron personeli aynı anda çalıştırmıştır. Anadolu Üniversitesi de benzer şekilde her iki kadro türünden güvenlik görevlisi çalıştırırken 2004 yılı sonrasında kendi bünyesinde 657'ye tabi olan güvenlik görevlilerini memur kadrosuna geçirerek çeşitli birimlere dağıtmış ve güvenlik ihtiyacını tamamen hizmet alımı yoluyla, taşeron şirketler aracılığıyla sağlamıştır. “Taşeron Yasası” olarak da adlandırılan 696 sayılı KHK’da yer alan hükümler doğrultusunda kamu kurumlarında taşeron işçi olarak çalışanların sürekli işçi ve geçici işçi kadrolarına geçişine imkân tanınmış ve 2 Nisan 2018 tarihi itibarıyla de kamuda çalışan ve güvenlik soruşturması olumlu geçen şirket bünyesindeki taşeron çalışanlar kamu işçisi statüsüyle kadroya geçirilmişlerdir. Bu kapsamda Anadolu Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi özel şirket bünyesinde çalışan özel güvenlik görevlileri “kamu işçisi” statüsünde kadroya geçirilmiştir. Böylelikle güvenlik hizmetini, hizmet alımı yoluyla özel şirketlerde karşılayan kamu kurumları yeniden kendi bünyelerinde oluşturdukları şirketler aracılığıyla sağlar konuma gelmişlerdir.

Eskişehir’de özel güvenliğin ilk ortaya çıktığı alanlardan biri de AVM’lerdir. 2007 yılında ilk alışveriş merkezi olan Kanatlı AVM açılmıştır. Aynı yıl NeoPlus AVM ve 2007 yılı sonunda Espark AVM açılmıştır. Özdilek AVM ise 2011 yılında açılmıştır. Bu AVM’ler güvenliklerini başlarda hizmet alımı yoluyla taşeron şirketler aracılığıyla sağlamış daha sonra Kanatlı AVM ve Özdilek AVM kendi bünyelerinde oluşturdukları güvenlik birimleri aracılığıyla sağlamaya başlamışlardır. 16 yıldır ÖGG olarak çalışan ve Kanatlı AVM’de üç yıl güvenlik amirliği yapan ÖGG13 o yılları şu sözlerle anlatmaktadır:

O zamanlar Espark yoktu. Afedersiniz nerden iti, kopuğu varsa Kanatlı’ya doluyodu. Çok kavgalar oluyodu...Bi de ilk AVM burasıydı Neo’yu saymazsan. Çarşının göbeğinde olduğu için bütün herkes buraya geliyodu. O zaman Espark yoktu, sonradan açıldı. Günde 40-45 bin kişi giriyodu buraya. (ÖGG 13, 38, Erkek).

Eskişehir’de site tipi yerleşim alanlarının yaygınlaşmasıyla özel güvenlik için yeni bir alan ortaya çıkmıştır. Özel güvenlik şirketinde yönetici olan ÖGŞ-3 (52, Erkek), 5188 sayılı Yasa öncesinde belirli bankalar ve büyük işletmelerin bünyesinde güvenlik

görevlisi olduğunu ve herhangi bir siteye ya da fabrikaya güvenlik görevlisi tahsis edilmediğini ifade etmiştir. Siteler 5188 sayılı Yasa öncesinde kendi bünyelerinde “bekçi” olarak tabir edilen kişileri bu amaçla görevlendirmişlerdir. 2004 yılında ilgili yasanın çıkmasıyla birlikte bu hizmet şirketler aracılığıyla sağlanmaya başlanmıştır.

2004 yılında özel güvenlik şirketlerinin kurulmasını yasal olarak düzenleyen 5188 sayılı Yasanın çıkmasıyla birlikte Eskişehir’de özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik eğitim kurumları açılmaya başlamıştır. EGM Özel Güvenlik Dairesi Başkanlığı’nın 23 Mayıs 2017 tarihli verilerine göre Eskişehir’de aktif olarak istihdam sağlayan 9 ÖGŞ, 3 özel güvenlik eğitim kurumu ve 2 alarm merkezi olarak hizmet veren, faaliyet izni almış toplam 13 özel güvenlik kurumu yer almaktadır. Bu kurumlardan bazıları 2000 yılından bu yana hizmet vermektedir¹¹¹.

5.1.3.1. Eskişehir’de özel güvenlik hizmetleri

EGM Özel Güvenlik Dairesi Başkanlığı’nın 23 Mayıs 2017 tarihli verilerine göre Eskişehir’de faaliyet izni almış toplam 13 özel güvenlik kurumu yer almaktadır. Bunlar arasında aktif olarak istihdam sağlayan 9 ÖGŞ, 3 eğitim kurumu ve 2 alarm merkezi yer almaktadır. Bu kurumlarda sunulan hizmetler genel olarak fiziki güvenlik hizmetlerini kapsamaktadır. Fiziki hizmet kapsamında sunulan hizmetler arasında “AVM ve iş merkezleri güvenliği; oteller ve tatil köyleri güvenliği; holding merkezleri güvenliği; site ve yaşam alanları güvenliği; kamu binaları ve üretim tesisleri güvenliği; üniversite, devlet ve özel okul güvenliği; organize sanayi, fabrika ve üretim alanları güvenliği; elektrik üretim santralleri, hidroelektrik santralleri ve büyük ölçekli sanayi tesisleri güvenliği; özel ve devlet hastaneleri güvenliği; odalar ve borsalar hizmet binaları güvenliği; toplantı, organizasyon ve konser güvenliği; eğlence yerleri güvenliği ve VIP koruma hizmetleri”¹¹² yer almaktadır. Hizmet sunulan alanlar içerisinde “site ve konut güvenliği söz konusu olduğunda kullanılan teknik donanım ve sunulan hizmetler arasında giriş/çıkışlarda yer alan bariyerli giriş kapısı ve kontrol noktası ile giriş/çıkışların denetim altına alınması, teknik servis elemanı, kargo, posta görevlilerinin kimlik kontrolü ve kaydının yapılması, şüpheli paket ve bomba araması gibi giriş-çıkış kontrolleri yapılırken aynı zamanda kapalı devre güvenlik kameralarının izlenmesi, elektronik güvenlik sistemlerinin takibi,

¹¹¹ Eskişehir’de özel güvenlik kurumlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 5.1.

¹¹² <http://www.esasguvenlik.com/hizmetler/guvenlik-hizmetleri/> (Erişim Tarihi: 22.11.2018)

otoparklarda bulunan araçların güvenliğinin sağlanması, belirlenen güzergahlarda devriye ve kontrollerin yapılması gibi koruyucu önlemler de alınmaktadır. Ayrıca site sakinleri haricinde giriş yapmak isteyen kişilerin, site sakininin onayı neticesinde, içeri alınması, kimlik kontrolü ve kaydının yapılması, ziyaretçilerin kendi park alanlarına park etmelerinin sağlanarak misafir giriş/çıkış kontrolleri yapılırken site içerisinde bulunan giriş ve çıkışlarda hız kontrolleri açısından uyarılması, küçük çocuklara içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı gözetim ve denetim altında bulundurmak”¹¹³ gibi hizmetler de sunulmaktadır. Hizmet veren şirketlerden bazıları da fiziksel güvenlik hizmetinin yanı sıra güvenlik danışmanlığı hizmeti vermektedir. Bu çerçevede, şirketler, “CCTV kapalı devre kamera kayıt sisteminin kurulması, erişim kontrol sisteminin kurulması, acil çıkış kapıları sisteminin kurulması, yol kapan ve bariyer sisteminin kurulması, X-RAY dedektörlerinin temini ve kullanımı, metal kontrol dedektörlerinin temini ve kullanımı ile çevre güvenlik sisteminin planlaması hizmetlerini”¹¹⁴ de sağlamaktadır.

5.1.3.2. Eğreti istihdamın yeni biçimi: Eskişehir’de özel güvenlik sektörü

Neoliberal düzenlemeler çerçevesinde son 40 yılda tüm dünyada ekonomik yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu süreç iş gücü piyasalarında önemli değişimleri beraberinde getirmekle birlikte yeni istihdam biçimlerinin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu anlamda günümüzde işgücü piyasalarının katmanlaştığı, esnek uygulamalar ile ücretlerin geriletildiği ve yeni istihdam biçimlerinin yaratıldığı yeni bir yapılanma söz konusudur. “Eğreti istihdam”¹¹⁵ olarak ifade edilen bu yeni yapılanma kırılgan, istikrarsız, güvencesiz ve geçici nitelikler taşımaktadır (Temiz, 2004, s. 55).

Fordist üretim sürecinde hakim istihdam modeli olarak ortaya çıkan standart istihdam ilişkisi çalışanlar, işverenler ve devletin üçlü uzlaşması içinde gelişmiştir. Standart istihdam ilişkisinin hakim olduğu 1945-1975 dönemi, çalışanlar açısından istihdam, örgütlenme ve sosyal koruma gibi konularda yüksek düzeyde yasal ve kurumsal

¹¹³ <http://eskisehiremreguvenlik.com/hizmetlerimiz.php?hid=48#service> (Erişim Tarihi: 22.11.2018)

¹¹⁴ <http://www.esasguvenlik.com/hizmetler/guvenlik-danismanligi/> (Erişim Tarihi: 22.11.2018)

¹¹⁵ Neoliberal düzenlemeler çerçevesinde son 30-40 yılda tüm dünyada ekonomik yeniden yapılanma süreci aynı zamanda güvencesiz (precarious), geçici (casual), korumasız (insecure) ve kazai (contingent) çalışma gibi farklı şekillerde de kavramsallaştırılmaktadır (Özügür, 2009, s. 126). İngilizce *precarious employment* kavramının karşılığı olarak kullanılan eğreti istihdam, çalışmanın istikrarsız, korumasız, güvencesiz, sosyal ve ekonomik açıdan zayıf ve savunmasız olması anlamına gelmektedir (Çelik, 2007, s.1).

güvenceler söz konusu olmasından dolayı, “altın çağ” olarak ifade edilir. Standart istihdam koşullarından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlanmasıyla birlikte son 30 yılda geçici çalışma, kısmi süreli çalışma, mevsimlik çalışma, belirli süreli çalışma ve kendi hesabına çalışma gibi yeni istihdam biçimleri ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmıştır. Bu yeni istihdam biçimleri standart istihdam ilişkisine göre çok daha yüksek düzeyde güvencesizlik, istikrarsızlık, belirsizlik ve değişkenlik içermesi nedeniyle “eğreti istihdam” (precarious employment) olarak tanımlanmaktadır (Temiz, 2004, s. 56). Eğreti istihdam, esneklik ve kuralsızlık yakın ilişkili kavramlardır. Esneklik, eğretilikle birlikte ele alınmaktadır. Bu anlamda eğreti istihdam koşullarının bir özelliği de çeşitli esneklik yöntemlerinin uygulanmasıdır. Bunlar: sayısal esneklik, işlevsel esneklik, dışsallaştırma (outsourcing) stratejileri, taşeron ve alt işveren uygulamalarıdır (Çelik, 2007, s. 2). Bu yöntemler arasında en yoğun kullanılan taşeron ve alt işveren uygulamalarıdır. Taşeronlaşma, “mal ve hizmet üretiminde maliyet risklerini dışsallaştırmanın, dolayısıyla da firma ölçeğinde, karlılık ve etkinlik stratejisinin temel alındığı en uygun istihdam biçimidir (Özuğurlu, 2009, s. 122).” Bu anlamda taşeron çalışmaya yönelik güvencesizlik, düşük ücretler, örgütsüzlük ve sosyal hakların kaybı gibi özelliklerden söz edilebilmektedir (Yücesan-Özdemir, 2010, s. 37).

Eğreti istihdamın yarattığı esneklik koşullarının çalışmaya etkilerini Yeni Zelanda örneğinde inceleyen Deborah Toker (2003) eğreti istihdamın göstergelerini listelemektedir. Buna göre eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma; işveren tarafından ön uyarı yapmaksızın işten çıkartılabilme, çalışma saatlerinin işverenin isteğine bağlı olarak belirsizleşmesi, ücret gelirinin de düzensizleşmesi ve belirsizleşmesi, işverenin isteğine bağlı olarak işin fonksiyonlarının değişebilmesi, istihdamın açık ya da örtük bir sözleşmeden yoksun olması, ücret dışı sosyal hak ve ödeneklerin sınırlandırılması ya da tamamen ortadan kaldırılması, işçi sağlığı ve işgücü mekanizmalarının ortadan kaldırılması (Toker, 2003’ten aktaran Özuğurlu, 2009, s. 126) anlamına gelmektedir. Özetle neoliberal düzenlemelerle birlikte son 40 yılda tüm dünyada yaygınlaşan ekonomik yeniden yapılanma çerçevesinde karşımıza çıkan eğreti, esnek ve güvencesiz istihdam biçimleri uzun çalışma saatlerine karşılık ücretlerin çok düşük olduğu, zayıf sendikal haklardan dolayı toplu pazarlığın çoğu durumda olmadığı ve sosyal hakların oldukça yetersiz olduğu olumsuz ekonomik ve sosyal şartlar içermektedir. Günümüzde bu güvencesiz istihdamın en yaygın biçimi ise taşeronlaştırmadır.

Tüm bu bahsedilenler ışığında güvenliğin taşeronlaştırılması olarak adlandırabileceğimiz süreç Türkiye’de iki aşamalı olarak karşımıza çıkmaktadır: ilki, genel kolluk tarafından gerçekleştirilen kamusal güvenlik hizmetlerinin bir bölümünün kamu kurumları bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatları tarafından sağlanmasına olanak veren, 2495 sayılı Yasadır; ikincisi ise güvenliğin özel şirketler tarafından sağlanmasına imkân veren 5188 sayılı Yasadır. Bu anlamda konumuz açısından da dikkat çekici olan, 5188 sayılı Yasa ile daha önce güvenliğe konu olmayan bankalar, mağazalar, fabrika ve siteler gibi alanların özel güvenliğe açılmasının yanı sıra güvenliği doğrudan resmi kolluk tarafından sağlanan alanlarda da güvenlik hizmetlerinin özel güvenlik şirketlerinden hizmet satın alma yoluyla sağlanmasıdır. Zira birçok ülkede resmi kurumların önemli bir bölümünün güvenliğinin özel şirketlerce sağlandığı bilinmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 587). Bu doğrultuda daha önce güvenlikleri kamu kolluğu ya da 2495 sayılı Yasa kapsamında, bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatları tarafından sağlanan birçok kamu kurum ve kuruluşlar, bakanlıklar¹¹⁶, Danıştay¹¹⁷, belediyeler, müzeler, askerlik şubeleri¹¹⁸ ve üniversiteler 5188 sayılı Yasa ile güvenliklerini özel güvenlik şirketlerinden hizmet alımı yoluyla sağlamıştır.

5188 sayılı Yasa sonrasında daha önce güvenliğe konu olmayan özel kurum ve kuruluşların yanı sıra güvenliği doğrudan kamu kolluğu tarafından ya da 2495 sayılı Yasa çerçevesince kurulan özel güvenlik teşkilatları tarafından sağlanan alanlar da hizmet alımı yoluyla sağlamaya başlamıştır. 28.03.1988 tarihli ve 318 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin (KHK) 1. maddesi ile Yardımcı Hizmetler sınıfında yer alan memur statüsündeki kamu personeli aracılığıyla yerine getirilen hizmetlerin hizmet alımı

¹¹⁶ Milli Savunma Bakanlığı güvenliğini özel güvenlik görevlileri ile sağlamakta ve güvenlik görevlisi alırken “*genel şartlarının yanı sıra en Özel Güvenlik ve Koruma, Savunma ve Güvenlik, Güvenlik ön lisans programlarının birinden mezun olup 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun gereğince Özel Güvenlik Sertifikasına sahip olmak*” şartlarını aramaktadır. **Milli Savunma Bakanlığı Koruma ve Güvenlik Görevlisi Alacak.** <http://www.kpsscafe.com.tr/kamu-personeli/milli-savunma-bakanligi-koruma-ve-guvenlik-gorevlisi-alacak-basvuru-h79508.html> (02.01.2018) (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

¹¹⁷ Danıştay’a 17 Mayıs’ta gerçekleştirilen silahlı saldırı sonucu bir üyesini kaybeden, dört üyesi de yaralanan Danıştay, güvenliğini özel sektöre devretme kararı almıştır. **Danıştay için özel güvenlik.** <http://www.radikal.com.tr/turkiye/danistay-icin-ozel-guvenlik-788894/> (15.08.2006) (Erişim Tarihi: 16.12.2016).

¹¹⁸ Askerlik şubelerinin güvenliği de özel güvenlik tarafından sağlanmaktadır. Dönemin milli savunma bakanı İsmet Yılmaz askerlik şubelerinin güvenlik ihtiyacını özel güvenlik hizmeti olarak gerçekleştirileceğini belirtirken “*Daha önceden bu hizmetleri Mehmetçğimiz yapıyordu. Bundan sonra da hizmet alacağız. Mehmetçik de kendi asli vazifesine dönmüş olacak*” sözleriyle yaşanan dönüşümü ifade etmiştir. **Askerlik şubelerini askerler korumayacak.** <http://www.radikal.com.tr/turkiye/askerlik-subelerini-askerler-korumayacak-1094114/> (13.07.2018) (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

suretiyle, özel kuruluşlardan ihale yoluyla alınması mümkün hale gelmiştir¹¹⁹. Bu doğrultuda 2004 yılında 5188 sayılı Yasanın çıkması itibariyle Türkiye’de pek çok kamu kurum ve kuruluşu ile bakanlıklar, belediyeler, parklar, müzeler, askerlik şubeleri, üniversiteler, hastaneler, vb. birçok kamu kurumu güvenliğini özel güvenlik şirketleri vasıtasıyla sağlamaya başlamış ve bu uygulama 2017 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Diğer yandan 24.12.2017 tarihli ve 696 sayılı KHK’nın 18. maddesiyle, 657 sayılı kanuna geçici 43. madde eklenmiştir. Bu madde ile kamuda 4/C statüsünde (taşeron ya da alt işveren vasıtasıyla) çalışan personelin 4/B statüsüne geçirilmesi yönünde düzenleme yapılmıştır¹²⁰. Bu düzenleme doğrultusunda 2 Nisan 2018 tarihi itibariyle kamu kurumlarında hizmet alımı yoluyla çalıştırılan özel güvenlik görevlileri, kamu işçisi tanımıyla kurumlar bünyesinde kurulan şirketlere geçirilmiş ve bu şekilde kamu kurumları bünyesinde kadrolu güvenlik görevlileri olmuşlardır. Özel şirket bünyesindeki güvenlik görevlileri ise şirket bünyesinde çalışmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda 2 Nisan 2018 tarihi itibariyle Eskişehir’de Anadolu, Osmangazi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi başta olmak üzere kamu kurumlarında çalışan özel güvenlik görevlilerinin “kamu işçisi” sıfatıyla kamuya geçirilmesi söz konusu olmakla birlikte Büyükşehir

¹¹⁹ “657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 36. maddesinin Yardımcı Hizmetler Sınıfı başlıklı VIII numaralı bendine “Bu sınıfa dâhil personel tarafından yerine getirilmesi gereken hizmetlerden hizmet yerlerinin ve tedavi kurumlarının temizlenmesi, tesisatın bakım ve işletilmesi ve benzeri nitelikteki hizmetlerin üçüncü şahıslara ihale yoluyla gördürülmesi mümkündür.” ibaresi eklenmiştir. “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri İle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”.

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19771_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19771_1.pdf (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

¹²⁰ Bu madde kapsamında 657 sayılı kanuna şu geçici madde eklenmiştir. Bu geçici maddeye göre: “Kamu kurum ve kuruluşlarında 4/12/2017 tarihi itibarıyla, adam/ay esasına göre kısmi süreli çalıştırılmakta olanlar ile ücret saati karşılığı çalışmakta olanlar hariç olmak üzere bu Kanunun 4/12/2017 maddesinin mülga (C) fıkrası kapsamında tahsis edilmiş geçici personel pozisyonlarında çalışmakta olanlar, pozisyonlarının tahsis edildiği teşkilat ve birimde, halen yürütmekte oldukları hizmetlerin aynı şekilde yerine getirmeye devam etmek üzere, bu Kanunun 4/12/2017 maddesinin (B) fıkrası kapsamında ihdas edilecek sözleşmeli personel pozisyonlarına bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren doksan gün içinde kurumlarınca geçirilirler.” 24.12.2017 tarihli ve 696 sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224.htm> (E.T.04.12.2018).

Bu düzenleme kapsamında 2 Ocak 2018 tarihine kadar başvuru yapan ve 3-22 Mart 2018 tarihleri arasında yapılan sınavdan başarılı olan 4/C statüsündeki personel, güvenlik soruşturmasından olumlu sonuç çıkması halinde, 90 gün içerisinde 4/B statüsüne geçirilmektedir. Bu düzenleme doğrultusunda Ulaştırma ve Denizcilik Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar, Sağlık Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere pek çok kamu kurum ve kuruluşu ile bakanlıklar, üniversiteler, hastaneler bünyelerinde yer alan 4/C statüsündeki personelleri 4/B statüsüne geçirmişlerdir. Belediyelerde ise personel çalıştırmaya dayalı hizmet alımı kapsamında çalışanların tamamı belediyelerin iktisadi teşekküllerinde işçi kadrolarına alınmıştır. Nitekim belediyeler hizmet alımı kapsamında çalıştırdıkları personelin tamamını kendi bünyelerinde kurulan şirketlere geçirmişlerdir.

belediyesi, Tepebaşı ve Odunpazarı belediyelerinde yardımcı hizmetler sınıfında yer alan temizlik, park ve bahçeler ve güvenlik de dahil olmak üzere bütün sözleşmeli personel belediyeye ait olan bir yan şirkete aktarılmıştır.

5.1.3.2.1. Güvenliğin Taşeronlaşması: Eskişehir’de Özel Güvenlik Sektöründe Sorunlar, Koşullar, Beklentiler

Eskişehir’de güvenliğin taşeronlaşması süreci uzun yıllar kamu kurum ve kuruluşlarında hizmet satın alma yoluyla sürdürülmüş, 24.12.2017 tarihli ve 696 sayılı KHK kapsamında yapılan düzenlemeyle 2 Nisan 2018 tarihi sonrasında üniversitelerden hastanelere, belediyelerden parklara kadar tüm kamu kurum ve kuruluşlarında güvenlik görevlileri kurum bünyesinde oluşturulan şirketlere geçiş yapmış ve kamu işçisi statüsüne geçmişlerdir. Özel şirketlerde çalışan güvenlik görevlileri ise eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarında çalışmayı sürdürmektedir.

Esnek çalışma koşulları çerçevesinde sektöre hakim olan taşeron ve alt işveren uygulamaları çerçevesinde güvenlik görevlileri ücretlerin düşük, çalışma saatlerinin uzun olması, SGK primlerinin eksik yatması, maaşların gününde ve tam olarak ödenmemesi, hatta bazı durumlarda elden ödenmesi, iş güvencesinin olmaması, eğitimin kısa ve yetersiz olması gibi teknik sorunların yanı sıra yapılan işin toplumda saygı görmemesi, statüsünün düşük olması, güvenlik görevlilerinin ciddiye alınmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kendisi Özel Güvenlik Teşkilatı Derneği bünyesinde de aktif olarak görev yapan güvenlik görevlisi, Eskişehir’de güvenlik görevlilerinin çalışma koşullarını şu şekilde özetlemektedir:

Mesaisi ödenmeyen var, 24 saat çalışan var, tatil yapmayan var, yemek parası diye komik ücretler alanlar var. Mesela 12 saat çalışan bi adama şuan hala 3 tl yemek parası veren firmalar var. Günlük değil 12 saatlik 3 tl. İş patronun iki dudağının arasında olan güvenlik görevlileri var. Sene sonunda ihaleyi kaybedip adam çıkaran firmalar var. Abartmıyorum 22 tane iş yeri değiştiren ÖGG var. (ÖGG11, 42, Erkek)

Görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümünün kendi deneyimlerinden paylaştığı nokta, çalışma saatlerinin uzun, yaptıkları işin güvencesiz, maaşların çok düşük hatta çoğu durumda asgari ücret seviyesinde olması, işin statüsünün düşük olması ve eğitim sürelerinin çok kısa olması gibi güvencesiz, esnek ve eğreti çalışma koşulları içerisinde çalışıyor olduklarıdır. Buton ve Park (2009) Güney Kore’de

güvenlik görevlileri ile yaptıkları çalışmada güvenlik görevlilerinin çalışma koşullarını betimlemek için “yaşlı, üzgün ve uykulu (the old, the sad and the drowsy)” kavramlarını kullanmışlardır. Buna göre “yaşlı” (the old), güvenlik görevlilerinin meslekteki tecrübelerini; “üzgün” (the sad), mesleğe girmelerine neden olan olumsuz koşulları; “uykulu” (the drowsy) ise uzun çalışma saatlerinin güvenlik görevlileri üzerindeki etkisini tanımlamak için kullanılmıştır (Button ve Park, 2009, s. 252-253).

5.1.3.2.2. İşsizliği önleme modeli veya istihdam yaratma aracı olarak özel güvenlik

Özel güvenlik görevlileri, şirketlerce sağlanan bir hizmet olmasının önünü açan yasa olan 5188 sayılı yasanın çıkmasından sonra büyük bir hızla yayılmış, hemen her alanda görülür olmuştur. “Geleceğin altın mesleği (Yardımcı, 2009, s. 229)” olarak görülen özel güvenlik sektörü hem devletin resmi kolluk gücü olan polisin yapacağı bazı işleri üstlenerek bu alanda zaman ve maliyet kaybını önlemesi hem de istihdam yarattığı gerekçesiyle gerek devlet yetkilileri gerekse özel sektör temsilcileri tarafından desteklenmiştir. Bu anlamda özel güvenlik bir tür “istihdam yaratma aracı”, “işsizliği önleme modeli” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede 2008 krizinden sonra Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği (GÜSOD) Yönetim Kurulu üyesi Cevat Turan, ekonomik kriz ve işsizliğin sektöre olan talebi yüzde 30 ile 40 arasında arttırdığını, özel güvenlik şirketlerine girmek için başvuruda bulunanlar arasında üniversite mezunlarının da bulunduğunu belirtmiş ve krizin derinleşmesiyle güvenlik elemanı sayısının daha da artacağını ifade etmiş, “Önümüzdeki günlerde işsizlik arttıkça sektörümüze olan ilgi daha da artacak.”¹²¹ diyerek özel güvenlik sektörünün bir tür istihdam yaratma aracı olacağının sinyallerini vermiştir. Bu anlamda özel güvenlik sektörü düşük maaşla da olsa işsizlerin umudu olmuştur. Zira işsizliğin arttığı kriz ortamındaki 2008 yılında 689 bin 861 kişi özel güvenlik sınavlarına girmiştir¹²². Diğer yandan CAT Güvenlik şirketi sahibi Mustafa Civelek “İnsanlar krizde en azından sigortam olur, diyerek güvenliğe yöneliyor (Kurt, 2009)” diyerek sektörün kriz dönemlerinde bile yarattığı istihdam olanaklarına vurgu yapmıştır. Benzer şekilde

¹²¹ “İşsizlerin umudu özel güvenlik” (27 Nisan 2009), <http://t24.com.tr/haber/issizin-umudu-ozel-guvenlik,43566> (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

¹²² “Geçtiğimiz yıl 689 bin 861 kişi özel güvenlik sınavlarına girdi” (1 Temmuz 2009), <https://www.memurlar.net/haber/143379/gectigimiz-yil-689-bin-861-kisi-ozel-guvenlik-sinavlarina-girdi.html> (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyon Derneği (GÜSOD) Başkan Yardımcısı ve Euroserve Genel Müdürü Taner Canko da 5188 sayılı Yasa ile birlikte eskiden güvenlik hizmeti almayan kuruluşların da bu hizmeti almak zorunda kalacağını “*böylece işsizliğin yoğun olduğu Türkiye’de önemli bir iş imkanının da doğduğunu*” belirtmiştir¹²³. Güvenlik-İş Sendikası genel başkanı Ömer Çağırıcı da katıldığı bir televizyon programında 2018 yılı itibariyle aktif olarak çalışan güvenlik görevlilerinin sayısının 308 bin olduğunu, 180 bin güvenlik görevlisinin kamu kurumlarında istihdam edildiğini ve aktif olarak çalışan diğer iş kollarında sürekli azalma olurken özel güvenlik sektöründe istihdamın her yıl arttığını ifade etmiştir¹²⁴. Bu doğrultuda 2004 yılında ilgili yasanın çıkmasından hemen sonra gerek özel güvenlik şirketlerinin gerekse şirket bünyesindeki güvenlik görevlilerinin sayısı her yıl artmaya devam etmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre 2019 yılının ilk üç ayı itibariyle Türkiye genelinde, 1.127.536 kişiye özel güvenlik kimlik kartı verilmiş olup, silahlı ve silahsız olarak toplam 315.975 özel güvenlik görevlisi aktif olarak çalışmaktadır¹²⁵. Veriler doğrultusunda özel güvenliğin tıpkı bir ordu gibi Türkiye’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nden sonra en büyük ikinci güvenlik gücü olduğu görülmüştür.¹²⁶ Nitekim EGM’nin 2018 yılı faaliyet raporuna göre, emniyet hizmetleri sınıfında 255.978 personel yer alırken,¹²⁷ Türk Silahlı Kuvvetleri, Kasım 2018 itibariyle TSK bünyesinde, 476.836 askeri personelin bulunduğunu bildirmiştir.¹²⁸

Veriler dikkate alındığında özel güvenlik sektörünün her yıl istikrarlı olarak istihdam sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda özel güvenlik sektörünün bir tür “istihdam yaratma aracı”, “işsizliği önleme modeli” olduğu söylenebilir. Zira güvenlik

¹²³ “Özel güvenlik işsizlere çare” (30.05.2005), <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/94426-ozel-guvenlik-issizlere-care> (Erişim Tarihi: 11.12.2018)

¹²⁴ Güvenlik-İş Sendikası genel başkanı Ömer Çağırıcı’nın konuk olduğu 4 Aralık 2017 tarihinde KonTv’de yayınlanan Düzlem Programı’ndan alıntılanmıştır.

¹²⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından bilgi edinme başvurusuna verilen 11.03.2019 tarihli yanıtta edinilen bilgileri içermektedir.

¹²⁶ Benzer şekilde bu sayının aralarında Polonya, Kanada, Bulgaristan, Portekiz, Ukrayna, Arjantin, Kanada gibi ülkelerin de yer aldığı 134 ülkenin asker sayısından fazla olduğu görülmektedir. Diğer yandan Avusturya, Belçika, Portekiz ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin asker sayılarının toplamı Türkiye’nin özel güvenlik elemanı sayısına ulaşamamaktadır. “Paralı ordumuz oldu” (26.12.2010), <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/parali-ordumuz-oldu,v8wlQGzvF0elAyjkWhuZ6w> (Erişim Tarihi: 11.12.2018)

¹²⁷ “EGM 2018 yılı performans programı”.

<https://www.egm.gov.tr/Documents/2018%20Y%20c4%b1%20Performans%20Program%20c4%b1.pdf> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

¹²⁸ “TSK personel sayısı açıklandı”, (20.02.2019), <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/tsk-personel-sayisi-aciklandi> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

görevlileriyle yapılan görüşmelerde de sık sık özel güvenlik görevlisi sayısının her yıl artmasının nedeninin “*işsizliği sayısal olarak aşağı çekmek*” olduğu ifade edilmiştir.

Pasta payı diyelim. Şimdi mesela resmi kurumlar da alındı. İşsizliği önlemek için bi dal gibi bişey oldu. Ben öyle düşünüyorum. O şekilde de yayıldı. Şu anda bi iş kolu. (ÖGS-2, 53, Erkek)

Gerek yapılan görüşmelerden gerekse ilgili haberlerden elde edilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere özel güvenlik devletin bir tür istihdam üretme aracı olarak görülürken, bu görüş özel güvenlik sektörü içerisindeki yetkililerce de desteklenmektedir. Zira Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu yönetim kurulu başkan yardımcısı ve emekli emniyet müdürü Nihat Kubuş 2007 yılında verdiği bir röportajında özel güvenlik sektörünü anlatırken “*25 ile 30 yaş dilimi içerisinde belli bir mesleği olmayan, askere ya henüz gitmemiş ya da yeni geri dönmüş, iş arayan...insanlara* (Morgül ve Aytar, 2007, s. 91)” istihdam yaratan bir sektör olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde bir AVM’de güvenlik şefi olan ÖGG4 (45, Erkek) özel güvenlik sektörü ile ilgili “*Benim gördüğüm hiçbir işe yaramadığını düşünen, hiçbir iş yapamayacağını düşünen, yapamayacak olan, ilkokul ya da ortaokulu zar zor bitirmiş, ortaokul ya da liseyi açıktan bitirmeye çalışıp kısa yoldan iş buluyum, para kazanıyorum. Çünkü bu sektör çok geniş bir sektör ve talep çok. Yani sertifikasını alan asla boş kalmaz.*” diyerek sektörün istihdam yaratma kapasitesine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda bir tür istihdam yaratma aracı veya işsizliği önleme modeli olarak ortaya çıkan özel güvenlik sektörü eğitim seviyesi düşük, genç, vasıfsız ve alt sınıftan gelen işsiz kesim için kısa süre içerisinde, kolay bir şekilde iş bulabilecekleri bir iş alanı olarak görülmektedir.

5.1.3.2.3. İşsizlikten kaçış stratejisi olarak özel güvenlik

Türkiye’de genç, vasıfsız, eğitim seviyesi düşük olan kesime kısa sürede iş imkanı sağlayan özel güvenlik sektörü, içinde barındırdığı güvencesiz ve esnek çalışma koşullarına rağmen güvenlik görevlileri tarafından bir tür “*işsizlikten kaçış stratejisi* (Dölek, 2015, s. 35)” olarak görülmüştür. Zira yapılan görüşmeler çerçevesinde de özel güvenlik işi “*hiçbir işe yaramadığını düşünen, hiçbir iş yapamayacağını düşünen, yapamayacak olan, ilkokul ya da ortaokulu zar zor bitirmiş, ortaokul ya da liseyi açıktan bitirmeye çalışıp kısa yoldan iş buluyum, para kazanıyorum*” düşüncesiyle girilen “*asker,*

polis veya amiyane tabiriyle bi baltaya sap olamamışların sarıldığı bi iş kolu” olarak değerlendirilmiştir.

Valla şimdi işin gerçeğini konuşmak lazımsa güvenlik işi bu durumlarda vasıfsız işçi anlamına geliyo bence. Bi mesleğiniz yok anlamına geliyo. Bi mesleğiniz varsa zaten oraya yönelirsiniz. Olmazsa en kolay yönelinecek meslek şu anda özel güvenlik yani. Çevremize bakıyoruz. Okulu bitiren, mesleği olmayan aşağı yukarı herkes güvenliğe yöneliyo. Şu anda en kolay gözüken meslek bu. Eğer tahsilini devam ettirmiyosa, ya da yapabileceği bi mesleği yoksa en kolay iş bu. Fazla bi beceri gerektirmiyoy... Çoğu yer için de aynı. Bence yapılacak en kolay iş güvenlik görevliliği. (ÖGG12, 46, Erkek)

Görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin büyük bir kısmı pek çok farklı işte çalıştıktan sonra son çare olarak bu işe başvurduklarını belirtmişlerdir. Öncesinde fabrika, tramvay, okul gibi pek çok farklı yerlerde güvenlik görevlisi olarak çalıştıktan sonra, 11 yıldır aynı tesiste güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG20 (42, Erkek) özel güvenlik sektörüne *işsizlikten* dolayı girdiğini, esnaf olarak başarısız olduğunu ve battığını belirtirken, sonrasında özel güvenlik sektörüne girme nedenini *“Biraz da kolay geldi bu iş bana. Yapabilirim diye düşündüm, bu donanımla. Onun için bi kart alıyım dedim. Lazım olur. Belki bi yerden bişey çıkar diye. Hasbelkader girdik, devam ediyoruz.”* sözleriyle açıklamış ve işe başlama deneyimini şu şekilde anlatmıştır:

Askerden geldiğimde kırtasiye dükkanı işlettim bi müddet. Battım ticari olarak. Çok fazla da bi vasfım yok. Mühendis değilim, bişey değilim. Baktım ne iş yapabilirim diye. Yapabilirim dedim. Bu kanun da yeni çıktığı için 2004’te. Alıyım dedim, bulunsun. Eş dost aracı oldu. “Yapar mısın?” dediler. “Bi giriyim bakıyım” dedim. Nedir, ne değildir, yapabilir miyim? (ÖGG20, 42, Erkek)

Görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin ifadelerinden, öncesinde pek çok geçici işte çalıştıktan sonra arkadaş çevresi veya akrabalarından bir şekilde haberdar olarak özel güvenlik sektöründe çalışmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Örneğin güvenlik görevlisi olmadan önce yemek şirketinde çalışmak, satış danışmanlığı ve kasiyerlik yapmak gibi farklı işlerde çalıştıktan sonra güvenlik görevlisi olan ve güvenlik görevlisi olduktan sonra da farklı alanlarda çalışan ÖGG8 (28, Kadın) bu işe başlama deneyimini şu sözlerle anlatmaktadır:

Ben ziraat okudum ama Eskişehir’de hiçbi yere girme imkanım olmadı. Farklı bi şehri de ben istemedim. Son çare gibi oldu benim için biraz. Bi arkadaşım söyledi “Bi dene. Şöyle olur.

Elinde bi bileziğin olur” diye. Sertifikamı alınca hemen de iş buldum. Öyle olunca tabi para alıyosun. Tatlı geldi. Böylelikle başladım. Hala da devam ediyorum. (ÖGG8, 28, Kadın)

Diğer yandan görüşme yapılan erkek güvenlik görevlilerinde görülen bir eğilim de asker olmak isteyip, olamayan veya askerliğini yaptıktan sonra TSK bünyesinde kalmak isteyip, bir şekilde kalamayan kişilerin bu alana en yakın sektör olduğu için güvenlik işini tercih ettikleri görülmüştür. Örneğin 9 yıldır farklı alanlarda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG17 (45, Erkek), ailesinde birçok TSK mensubu bulunması hasebiyle kendisinin de asker olmak istediğini ancak maddi yetersizliklerden dolayı okuyamadığını ve ortaokul mezunu olarak en iyi çalışma koşullarına sahip olarak gördüğü özel güvenlik alanında çalışmaya başladığını belirtmiştir. Yine 16 yıldır güvenlik görevlisi olarak farklı alanlarda çalışmış olan ÖGG19 (38, Erkek), kolluk kuvvetlerine bağlı olarak çalışmak istediğini ama şartlardan dolayı en yakın meslek olan güvenlik görevlisi olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde 16 yıldır güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG13 (38, Erkek), askerliğini bitirdikten sonra TSK bünyesinde kalmak istediğini ancak sağlık durumundan dolayı kabul edilmediğini ve en yakın meslek olarak güvenlik görevlisi olduğunu anlatmıştır.

Ben normalde askeriyede kalmak istiyodum komando olarak. Tunceli’de yaptım askerliğimi. Orda atışlarda filan da belgelerim var. Askerde kalacaktım ama...elendim. Asker olamadım. Belgeleri verirken askerde üstün başarı, atış belgeleri filan “Sivilde çok rahat iş bulabilirsin. Bi koruma olarak, güvenlik olarak” demişlerdi. Orda kafama yerleşmişti. Buraya da geldim. Sevdiğim bi abim vardı, o zaman bi partinin gençlik kolları başkanıydı. O dedi “Özel güvenlik alınacak. Gel başvur”. Onun sayesinde oldum... Erkeklerde şeydir mesela askerde komando olmak, asker olmak, polis olmak isteği vardır. Bende de öyle. Çoğu insanda da aynıdır mesela. Şimdi askerde kalmayı çok istiyodum kalamadım. Askeri şeye en yakın güvenlik olduğu için ondan güvenlik oldum...(ÖGG13, 38, Erkek)

Özel güvenlik sektörü ile ilgili yapılan çalışmalar güvenlik görevlilerinin genellikle erkek, 25-40 yaş aralığında, eğitim seviyelerinin oldukça düşük –genellikle ortaöğretim seviyesinde- olduğunu göstermektedir¹²⁹. Benzer şekilde bu çalışmada da görüşme

¹²⁹ Efe, M. N. (2009). *Türkiye’de yönetim fonksiyonları açısından özel güvenlik hizmetlerinin örgütlenmesi ve bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi; Zogo, R. (2009). *Değişen kamu güvenliği anlayışı: özel güvenlik hizmeti sunan ve satın alanlar arasındaki memnuniyet ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi; Özarslan, Y. C. (2010). *Özel güvenlik eğitiminin değerlendirilmesi (Elazığ ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Polis Akademisi; Özdemir, H. (2010). *Güvenlik hizmetlerinin uygulanması çerçevesinde Türkiye’de özel güvenlik hizmetleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi; İlhan, G. (2015). *Özel güvenlik örgütlerinin yönetsel sorunları ve çözüm önerileri: Özel güvenlik personelinin iş*

yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümünün erkek olduğu görülürken, yaş aralıklarının 28 ila 57 arasında değiştiği¹³⁰ ve eğitim seviyesinin de genel olarak ortaöğretim seviyesinde olduğu görülmüştür. Bu şartlar altında herhangi bir alanda kalifiye olmayan, eğitim seviyeleri ve mesleki donanımları yetersiz olan güvenlik görevlileri sahip oldukları özelliklerle bulabilecekleri en iyi işte çalıştıkları görüşünü paylaşmaktadırlar. Örneğin 2001 yılından bu yana özel güvenlik sektöründe farklı alanlarda çalışmış olan ÖGG20 (42, Erkek) özel güvenlik sektörü için “*bizim sahip olduğumuz vasıflarla çalışabileceğimiz en iyi işte çalışıyoruz*” demiştir.

Özel güvenlik, işsizliğin arttığı bir ortamda genç, vasıfsız, eğitimsiz insanlara kolay yoldan iş olanağı sağlamaktadır. Bu anlamda her ne kadar sosyal güvenceler yetersiz, maaşlar düşük olsa da özel güvenlik, kişilerin pek çok vasıfsız iş arasında gezindikten sonra son çare olarak başvurdukları bir tür işsizlikten kaçış stratejisi olarak kullanılmıştır. Benzer bir çalışmada, görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümünün, özel güvenlik sektörüne “hiç yoktan iyidir” düşüncesiyle girdikleri görülmüştür (Alpkutlu, 2017).

5.1.3.2.4. Erkek egemen bir alan olarak özel güvenlik sektörü

Eğreti istihdam koşulları içerisinde Eskişehir’de özel güvenlik sektörü içerisinde yoğun bir cinsiyet eşitsizliği olduğu görülmüştür. Zira “eğreti istihdam cinsiyet eşitsizliği açısından ele alındığında, kadın ve erkeklerin istihdam durumu farklılıklar gösterir. Kadınların erkeklere oranla ücretli, düzenli bir iş bulma olanakları oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle kadınlar, erkeklere göre güvencesiz, istikrarsız ve sosyal korumadan yoksun işlerde istihdam olanağı bulmaktadır (Temiz, 2004, s. 71).” Bu çalışma kapsamında da 5 kadın güvenlik görevlisiyle görüşme yapılmış ve özellikle iki kadın güvenlik görevlisinin

memnuniyetiyle ilgili bir alan araştırması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Gelişim Üniversitesi.

¹³⁰ Bu çalışmada yaş aralığının yüksek çıkmasının önemli bir sebebi katılımcılar arasında genel kolluk kuvvetlerinden emekli olmuş kişilerin yer almasıdır. Bu kişiler devletin remi güvenlik birimlerin emekli olduktan sonra özel güvenlik sektöründe yönetici, güvenlik müdürü, amir, şef ve güvenlik görevlisi gibi çok farklı pozisyonlarda görev almaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan güvenlik görevlileri arasında yönetici, güvenlik müdürü, amir, şef ve güvenlik görevlisi konumunda 11 güvenlik görevlisi TSK ya da EGM’den emekli olarak bu alanda çalışmaya başlamıştır. İçlerinde yeni emekli olup bu alanda çalışmaya başlayanlar olmakla birlikte, emekli olduktan sonra güvenlik alanında çalışmaya başlayan ve 20 yıldır bu işi yapan emekli kolluk mensubu güvenlik görevlisi de yer almaktadır. Bu durum, bu alanda yapılan çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada yaş aralığının daha yüksek çıkmasına neden olmuştur.

genel olarak kısa süreli işlerde çalıştığı ve son olarak İŞKUR'un Toplum Yararına Çalışma programı çerçevesinde 9 ay süreyle çalışabildiği görülmüştür.

Özel güvenlik alanında yapılan çalışmalarla benzer şekilde, bu çalışma kapsamında görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin cinsiyetinin büyük oranda erkek olduğu görülmüştür. Diğer yandan EGM verilerine göre 2016 yılı itibariyle 286 bin 227 güvenlik görevlisinin aktif olarak görev yaptığı özel güvenlik sektöründe her 8 kişiden biri kadın olmakla birlikte, sektörde 253 bin 688 erkek yer alırken 32 bin 539 kadın yer almaktadır¹³¹. Çalışma kapsamında güvenlik alanında çalışan 21 erkek, 5 kadın ile görüşme yapılmıştır. Erkek katılımcı sayısının fazla olmasının nedeni kişisel bir tercih değil sektörde genel olarak erkek güvenlik görevlilerinin daha ağırlıkta olmasıdır.

Güvenlik alanında erkeklerin daha yoğun bir şekilde yer almasının bir tercih mi yoksa bir eğilim mi olduğu tartışmalıdır. Zira bazı katılımcılar kadınların sektörde daha az yer almasının nedenini kadınların bu mesleği çok fazla tercih etmemesine bağlarken, bazı katılımcılar sektörde işverenler tarafından kadınların pek tercih edilmediğini, bu nedenle de aktif olarak çalışan kadın güvenlik görevlisi sayısının oldukça az olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda yapılan görüşmelerde kullanılan ifadelerden özel güvenlik alanındaki kadın çalışanların cinsiyete dayalı denetim aygıtlarına tabi oldukları görülmüştür. Buna göre katılımcılar çoğu durumda özel güvenlik sektöründe kadınların tercih edilmeme veya kadınların bu mesleği tercih etmeme nedenleri arasında toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşımla, kadınlarda yüklü olduğu inanılan (duygusallık, pasiflik, yardımseverlik, itaatkarlık, saflık gibi) özelliklerinin gösterildiği görülmüştür.

Kendi özel güvenlik şirketinde yönetici ve eğitmen olan ÖGŞ1 (52, Erkek) kimlik kartı alan kadın güvenlik görevlilerinin sayılarının arttığını ancak istihdam oranlarının çok az olduğu ifade etmiştir. Sektörde kadın güvenlik görevlilerinin daha az çalıştırılmasının nedenlerinin başında vardiyalı çalışma sistemine uygun olmamasını gösteren yetkili, bu durumu toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşımla değerlendirerek şöyle örneklendirmiştir:

Şimdi sen diyelim ki bi çiftliğin var. Silahlı güvenlik alacaksın. Erkek mi alırsın, bayan mı? Gece de görev vereceksin. Erkek alırsın. Ama **benim temizlik işim var, yemek işim var, bi**

¹³¹ "Türkiye'nin özel güvenlik profili". <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-ozel-guvenlik-profil/60249> (Erişim Tarihi: 14.11.2016).

evin yönetimiyle ilgili bişeyde alırsın bayan. Allah yaratılış gereği hepimize farklı bi özellik bahşetmiş. Emaneti ehline, hak eden işi de hak edene vermek lazım. **Yaradılış gereği. Bu işin doğasında da bu var.** O yüzden diyorum ne gerek var çok da başarılı değilsen gerek yok, ısrar etme. Bayanların silahlı bi projede çalışma ihtimali düşük bi erkeğe göre. Adam dinamit deposu bekletiyö, gidip de sana öyle bi iş verseler gider misin Allah'ın dağına? (ÖGS-1, 52, Erkek)

Dört yıldır belediyede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG9 (28, Kadın) da bir kadın olarak vardiyalı çalışmanın sıkıntılarından söz etmiştir. *“Bayan olarak gece vardiyasında çalışmak bence sıkıntılı bi durum. Pek alışkın değiliz toplum olarak ama mecbur çalışıyoruz. Bi yıl dışarıda da çalışmıştım Umut Evinde. Zor tabi ki. Bi erkek olarak dışarıda olmakla bi kadın olarak dışarıda olmak aynı değil.”* Aynı güvenlik görevlisi çalışma ortamında herhangi bir olayda geri planda tutulduklarından söz etmiş ve eklemiştir *“Bi olay olduğunda biz bayanlar biraz daha geride durduğumuz için. Polislerde bile şeydir, bayanlar daha geri görevlere verilir. Bizde de öyle. Biz biraz daha dışarıda kalıyoruz.”*

Kadınların güvenlik sektöründe yeteri kadar yer almama nedeni olarak genellikle işverenin kadın güvenlik görevlisi çalıştırmak istememesi gösterilmektedir. Kadınlar güvenlik görevlisi olarak genellikle AVM, okul, üniversite gibi alanlarda çalışabilirken bu alanlarda da işverenin tercihi değil yasal bir zorunluluk olarak çalıştırıldıkları belirtilmiştir. Uzun yıllar üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalıştıktan sonra şimdilerde bir güvenlik şirketinde yönetici olan Mahmut bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Bayan personelin çalıştığı bi yerde adli bi olay vuku bulduğunda erkek güvenlik görevlisinin bi yetkisi yok. Bi bayan olduğunda en azından bi arama durumu olduğunda gerekli oluyo. Bi genel kolluk eşliğinde de olsa gerekli. Mesela erkek güvenlik görevlisi sizin çantanızı arayamaz. O bi zorunluluk, yasal bi zorunluluk aslında. (Mahmut, 38, Erkek)

Belirli emek süreçlerinde amirlerin erkek, diğer takım üyelerinin kadın olması durumu, paternalist denetimle cinsiyete dayalı denetimin eklemelenmesine örnek olarak verilebilir (Yücesan-Özdemir, 2010, s. 46). Bu anlamda Türkiye genelinde olduğu gibi Eskişehir’de de özel güvenlik sektöründe kadın çalışanların sayısı erkeklere oranla bir hayli düşük olmakla birlikte çalıştıkları kurumda müdür, şef ya da amir olan kadın güvenlik görevlisine bu çalışma kapsamında rastlanmamış, yapılan görüşmelerde de güvenlik görevlileri sektörde çalıştıkları süre zarfında kadın amire rastlanmadıklarını

belirtilmişlerdir. Benzer bir araştırmada Button ve Park (2009) Güney Kore’de site, AVM ve Fabrika’da çalışan 60 güvenlik görevlisiyle yaptıkları çalışmada, benzer şekilde, görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin büyük oranda erkek olduğu, fabrikada hiç kadın güvenlik görevlisinin yer almadığı, AVM’de çalışan güvenlik görevlilerinin de yalnızca %10’nun kadın olduğu tespit edilmiştir (Button ve Park, 2009, s. 253).

5.1.3.2.5. Özel güvenlik eğitimi

5188 sayılı yasa henüz öneri aşamasındayken sektör temsilcileri özel güvenlik görevlilerinin en az lise mezunu olmasını istemiş, ancak o günkü hükümet 8 yıllık ilköğretim mezunu olmalarının yeterli olduğunu belirtmiş ve karşı çıkmıştır. Sektör temsilcilerinin itirazı üzerine lise mezunu olma şartı kabul edilmiş ancak bu şartlarda çalışacak yeterli insan bulunamamış ve bu nedenle yasanın ilgili maddesi değiştirilerek, silahsız olarak görev yapacak güvenlik görevlilerinin en az 8 yıllık ilköğretim mezunu, silahlı olarak görev yapacakların ise en az lise ve dengi okul mezunu olma şartı getirilmiştir (Özçelik, 2007).

5188 sayılı yasaya göre özel güvenlik görevlisi olmak için “*Silahsız olarak görev yapacaklar için en az sekiz yıllık ilköğretim veya ortaokul; silahlı olarak görev yapacaklar için en az lise veya dengi okul mezunu olmak.* (md. 10/b)¹³²” şartı aranmaktadır. Ancak nitelikli bir hizmet verilebilmesi için özel güvenlik görevlilerinin sahip olduğu eğitimin niteliği de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümünün lise mezunu olduğu görülmekle birlikte önlisans mezunları da ağırlıktadır¹³³. Bu durumun en önemli nedeni ise görüşme yapılan güvenlik görevlileri arasında TSK ve EGM’den emekli güvenlik görevlilerinin yer almasıdır. Güvenlik görevlileri arasında ÖGG21 (38, Kadın) gibi üniversiteyi bitirmiş ve kendi alanında iş bulamadığı için bu alana yönelmiş kişiler yer almakla birlikte eğitim seviyesi düşük olduğu için çalıştığı kurumda şef olamadığından söz eden görevliler de

¹³² “5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 10/b. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

¹³³ Bu çalışmada görüşme yapılan özel güvenlik şirket yetkilisi, eğitmeni ve güvenlik görevlilerinden oluşan özel güvenlik hizmeti sağlayıcılarının eğitim seviyesinin genel itibarıyla ortaöğretim seviyesinde olduğu görülmüştür. Buna göre görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin büyük bir bölümünün (n=12) lise mezunu olduğu görülmekle birlikte önlisans mezunları da ağırlıktadır (n=8). Ayrıca görüşme yapılanlar arasında ortaokul mezunu (n=1), lise terk (n=1) olan güvenlik görevlileri yer alırken lisans (n=4) ve yüksek lisans (n=1) mezunu görevliler de yer almaktadır.

yer almaktadır. Örneğin üniversitede görev yapan ÖGG17 (45, Erkek) özel kurumlarda ortaokul veya lise mezunu kişilerin amir veya şef olabildiğini ancak yeni çıkan KHK ile resmi kurumlarda şef, amir gibi konumlara gelebilmek için en az yüksekokul mezunu olmak gerektiğini ifade ederken kendisinin de ortaokul mezunu olmasından dolayı normal güvenlik görevlisi olduğunu belirtmiştir. Bu durum özel güvenlik sektöründe çalışanların eğitim seviyelerinin düşük olduğu yönündeki algının gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Zira özel güvenlik mesleği herhangi bir alanda kalifiye olmayan, eğitim seviyeleri ve mesleki donanımları yetersiz olan kişiler tarafından kolay yoldan iş bulmak amacıyla tercih edilen bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan sahip olunan düşük eğitim seviyesiyle özel güvenlik kurslarına kayıt olan kişi daha sonra da iyi bir eğitim alamamaktadır. 5188 sayılı Yasaya göre “*Özel güvenlik temel eğitimi teorik ve pratik eğitim ile silah eğitiminden oluşmak üzere yüz yirmi ders saatinden; yenileme eğitimi altmış ders saatinden az olmamak üzere düzenlenir.* (md. 14)¹³⁴”. Buna göre silahsız görev alacak güvenlik görevlileri 100 saat, silahlı güvenlik görevlileri ise 120 saat eğitim aldıktan sonra sertifika alabilmek için temel eğitim sınavından başarılı olmak zorundadır¹³⁵. Ayrıca meslekte 5 yılını doldurmuş her güvenlik görevlisi yenileme eğitimi almak zorundadır. Her 5 yılda tekrarlanması gereken yenileme eğitimi silahsız 50, silahlı 60 saat olarak belirlenmiştir. Güvenlik görevlileri yenileme eğitimi sonrasında yapılacak sınavdan başarılı olmak zorundadır. Ancak bu çalışma kapsamında görüşme yapılan gerek şirket yetkilileri gerekse güvenlik görevlileri hem eğitim saatlerinin hem de ders içeriklerinin yetersizliğini dile getirmişlerdir.

Bir özel güvenlik eğitim kurumunda müdür olan şirket yetkilisi (ÖGŞ-3, 52, Erkek), eğitim sürelerinin yetersiz olduğunu, bu sürenin artırılması gerektiğini belirtirken diğer yandan da İçişleri Bakanlığı’nın yayınladığı sınav takvimine uymak için eğitim süresinin kısa tutulduğunu ifade etmiştir. Ders saatlerinin yetersiz olduğunu, teorik ve uygulamalı eğitimin daha fazla olması gerektiğini belirten, emekli emniyet mensubu şirket yetkilisi

¹³⁴ “5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 14. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

¹³⁵ Eğitim süreleri Avrupa verileriyle karşılaştırıldığında, en uzun eğitim süresinin Hollanda’da (650 saat) uygulandığı görülmektedir. Hollanda’yı Romanya (360 saat), Portekiz (230 saat) ve İspanya (180 saat) izlemektedir. Eğitim süresinin en kısa olduğu ülke İsviçre (20 saat) olmakla birlikte onu Birleşik Krallık (28 saat), Bulgaristan (40 saat) ve Almanya (40 saat) izlemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz tablo 5.2.

(ÖGŞ-2, 53, Erkek) ise bu durumun tamamen maliyete dayalı bir durum olduğunu, eğitim sürelerinin uzaması halinde maliyetlerin de artacağını belirtmiştir.

Görüşme yapılan bazı eğitimciler ise sürenin yeterli olduğunu, asıl önemli olanın güvenlik görevlisinin öğrenmeye hevesli olması olduğunu belirtmiş, derse ilgisi olmayan veya devam etmeyen kişilerin çalışma hayatında da çok verimli olmayacağını ifade etmişlerdir. Diğer yandan eğitim süresinin yetersiz olmasının yanı sıra kursa yazılan öğrencilerin derslere ilgisizliği ve devam etmemesi de verilen eğitimin kalitesini düşürmektedir.

5188 sayılı Yasaya göre silahlı özel güvenlik eğitimi 20 saattir. Bir özel güvenlik eğitim kurumunda müdür olan şirket yetkilisi (ÖGŞ-3, 52, Erkek) silah eğitimini şu sözlerle açıklamaktadır:

En az 20 saatlik eğitim alması gerekiyo silahlı güvenlik görevlisi olmak için. Bu da 3 güne tekabül ediyö. 20 saatin sonunda başarılı, yani sınava katılabilmesi için kursiyerin poligonda atış yapması gerekiyor. Bu direkt uygulamaya yönelik bir eğitim. Yani nazari eğitim var ama amaç poligonda yapacağı atışa kadar gidiyo. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Yine bir özel güvenlik eğitim kurumunda müdür ve aynı zamanda eğitimci olan şirket yetkilisi (ÖGŞ-1, 52, Erkek), silah eğitiminin yetersiz olduğunu belirtirken, bu eğitimin 3 gün sürdüğünü, öğrencilere çok fazla teorik eğitim veremediklerini, iki gün teorik eğitim verildikten sonra üçüncü gün atış yaptırıldığını ifade etmiştir. Silahlı özel güvenlik kartı almak için 100 saat teorik eğitime ek olarak 20 saat silah eğitimi almak gerekmektedir. 20 saatlik eğitim 3 güne tekabül etmekte ve eğitim kurumları genellikle ilk iki günü teorik eğitime ayırırken üçüncü gün atış eğitimi vermektedir. Ancak asıl önemli olan İl Emniyet Müdürlüğünün yapmış olduğu atış sınavında başarılı olmaktır. Bu sınavda başarılı olmak için 25 atış hakkı tanınmış olmakla birlikte, 25 atıştan en az 15 isabetli atış yapmak gerekmektedir.

Gerek bu çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, gerekse basına yansıyan röportajların birçoğunda özel güvenlik şirketi yöneticileri, özellikle silahlı olarak hizmet verecek görevliler için mevzuatta öngörülen eğitim saatlerinin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Örneğin CSS güvenlik şirketi yönetim kurulu başkanı Gürbüz Kaya, “90 saatlik bir eğitimle polis kimliğinde, polise yardımcı bir kuvvet oluşturmaya çalışıyorsunuz, bu bir meslek olacak, diyorsunuz, o çocuktan da hırsız engelle, müşteriye

memnun et diye bir ton şey bekliyorsunuz. Veya eline silah almamış bir genci, sadece 120 saatlik bir eğitimden sonra 20 mermiyle silahşör yapmaya çalışıyorsunuz. (Özçelik, 2007)” diyerek, yasada öngörülen eğitim saatlerinin yetersizliğini dile getirmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan şirket yöneticisi (ÖGŞ-5, 55, Erkek) de benzer şekilde, bu durumun yarattığı olumsuz tabloyu “*25 tane atacaksın. Taş atar gibi. Atcan gelcen. Sonra benden iş bekleyecen.*” sözleriyle ifade etmiştir.

Görüşme yapılan pek çok güvenlik görevlisi de silah eğitiminin yetersizliğinden söz ederken, erkek güvenlik görevlileri askerlikten gelen bilgilerle atış sınavından başarıyla geçtiklerini, aksi durumda eğitim süresinin silah kullanmak için yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Zaman zaman uzun namlulu silahların da kullanılabileceği bir çalışma alanı olan bir tesiste çalışan güvenlik görevlileri, uzun namlulu silah kullanmak için eğitim almadıklarını, kurumun isteği ve valiliğin onayı doğrultusunda 6 ayda bir atış yaptıklarını ve askerde elde ettikleri bilgilerle kullandıkları uzun namlulu silahlara hakim olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Button, Park ve Lee’nin (2006) Güney Kore’de özel güvenlik sektörü üzerine yaptıkları çalışmada özel güvenlik eğitiminin bilhassa silah eğitiminin oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Güney Kore’de özellikle her erkeğin iki yıl askerlik yapmak zorunda olması nedeniyle, askerde öğrenmiş olduğu becerilerini özel güvenlik işinde de sergilemesi beklenmektedir. Bu nedenle yeni istihdam edilen güvenlik görevlilerinin orduda yeterince eğitim aldığı düşüncesiyle güvenlik eğitimine Güney Kore’de yeterince önem verilmemektedir.

Görüşme yapılan güvenlik görevlileri, şirket yöneticileri ve eğitmenler büyük oranda verilen temel eğitimin gerek süre olarak gerekse müfredat olarak yetersizliğinden söz etmişlerdir. Temel eğitim sonrası yapılan sınavda başarılı olan güvenlik görevlileri kimliklerini aldıktan sonra hastane, AVM, üniversite, vb. pek çok farklı alanda çalışmaya başlamaktadır. Ancak görüşmelerde de söz edildiği gibi her bir alanın güvenliği bir diğerinden farklı şekillerde sağlanmakta ve çoğu güvenlik görevlisi işleyişi çalışırken öğrenmektedir. 2001 yılından bu yana farklı alanlarda güvenlik görevlisi olarak çalışmış olan ÖGG20 (42, Erkek), temel eğitimin her alanda çalışmak için yetersiz olduğunu dile getirmiş ve eklemiştir:

Yani bizim aldığımız temel bi eğitim var. Hastanede çalışan da aynı eğitimi alıyo, sanayi kuruluşunu koruyan da aynı eğitimi alıyo. Bu şeye benziyo, kardiyolog olan bi doktora KBB ameliyatı yaptırmaya benziyo. İkisi de doktor ama alanları farklı. Aynı şey bizim için de

geçerli. Bi ortopediste siz kalp ameliyatı yaptırmazsınız. Ama adı doktor. Onun gibi.
(ÖGG20, 42, Erkek)

Bu anlamda yıllar önce verdiği bir röportajda aynı konuya değinen RGS Group'un Güvenlik Grup Direktörü Işık Sönmez'in "*Kanunun öngördüğü eğitim süreleri yeterli değil. Bu işi yapacak elemanlar hangi proje üzerinde çalışacaklarsa o projenin özelliklerine göre eğitim almalı. İşe başlamadan önce de eğitimden geçirilmeli.* (Özçelik, 2007)" şeklinde yaptığı öneri bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde de sık sık dile getirilmiştir. Öyle ki birçok güvenlik görevlisi çalıştığı alanda başlarda hiçbir bilgisi olmadan işe başlamış ve işleyişi zaman içinde öğrenmiştir.

5188 sayılı yasaya göre "*Yenileme eğitimi 60 ders saatinden az olmamak üzere düzenlenir* (md.14)¹³⁶". Buna göre güvenlik görevlileri 5 yılda bir yenileme eğitimi almak zorundadır. Ancak görüşmelerde pek çok güvenlik görevlisi ve şirket yetkilisi güvenlik görevlilerinin yenileme eğitimlerine katılmadıklarını ve kursa gitmeden sınava girdiklerini ifade etmişlerdir. Pek çok eğitim kurumu bu durumu tolere etmektedir. Zira bir güvenlik görevlisi yenileme eğitimine hiç katılmasa ve sınavdan sıfır puan alsa bile sınavdan geçebilmektedir. Bu durumda görüşmeciler yenileme eğitimlerinin tamamen ticari amaçla verildiğini ve yalnızca eğitim kurumlarının para kazanmasına yönelik bir uygulama olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde güvenlik görevlileri sağlık taramasının da yalnızca işe girerken istendiğini ve yenileme eğitimi sonrasında herhangi bir sağlık raporu istenmediğini, silahlı güvenlik görevlilerinden atış yapmaları istenmediğini, hatta yenileme sınavında 100 sorudan hiçbirini doğru cevaplamasa da güvenlik görevlisinin sınavdan geçtiğini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan birçok güvenlik görevlisi bu durumdan yalnızca eğitim kurumlarının karlı çıktığını belirtmişlerdir.

14 yıldır güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG11 (42, Erkek), gerek eğitim seviyelerinin gerekse verilen eğitimin seviyesinin düşük olmasının nedenini tamamen

¹³⁶ "5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun", md. 14. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

ticari bir hamle olarak değerlendirmektedir. Bu uygulamaların altında yatan temel nedeninin “*vergi dairesine yatan 550 tl para*”¹³⁷ olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Hiçbir sektör işe başlatayım diye vergi dairesine para yatırtmaz. Belki dünyada bile yoktur. Biz yatırıyoruz. Hiçbi sektörde yoktur. Kurs paraları, eğitim paralarına karışmıyorum. Ama gidip de vergi dairesine para yatırmayı ben ilk defa bu meslekte görüyorum. Siz hesabınızı yapın. 13bin x 550 tl. Siz hesaplayın artık. (ÖGG11, 42, Erkek)

Türkiye’de üniversite koşullarında eğitim sunan özel güvenlik okulları son yıllarda hızla artmaktadır. Özel güvenlik eğitimi veren şirket ve eğitim kurumlarından ayrı olarak üniversitelerde de daha nitelikli personel yetiştirmek amacıyla, “Mülkiyet Koruma ve Güvenlik” ve “Özel Güvenlik ve Koruma” adı altında iki yıllık önlisans programları açılmaktadır¹³⁸. Üniversitelerde Özel Güvenlik ve Koruma Programları, “Türk ekonomisi ve işletmelerinin ihtiyacı olan güvenlik sektörüne mesleki açıdan uzmanlaşmış ara

¹³⁷ Özel güvenlik kimlik kartı alabilmek için istenilen belgeler şunlardır: 1. Dilekçe(T.C kimlik no yazılı olacak veya kimlik fotokopisi eklenecek.); 2. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırma Formu (2 Adet, imzalı ve fotoğraflı olmalı, TC. Kimlik Numarası bulunmalı); 3. Ruhsat Harcı Yatırıldığına Dair Makbuz (Aslı) (tahkikat sonuçlanıncaya kadar getirilebilir); 4. Sağlık Raporu (Aslı) (Silahlı Ö.G.Görevlileri için “Silahlı Özel Güvenlik Görevlisi Olur” ve Silahsız Ö.G.Görevlileri için “Silahsız Özel Güvenlik Görevlisi Olur” ibareli olacaktır); 5. Diploma Fotokopisi (noter onaylı) 6) (4) Adet vesikalık fotoğraf. <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Sayfalar/kimlik-icin-istenilen-belgeler.aspx> (Erişim Tarihi: 20.12.2018). Diğer yandan 2018 yılı itibariyle özel güvenlik kimlik harcı 595 lira 43 kuruşa yükselmiştir.

¹³⁸ İlk olarak İstanbul Üniversitesi’nde 2002-2003 eğitim öğretim döneminde “Savunma ve Güvenlik Bölümü” açılmış, 2009 yılında ismi değiştirilerek “Özel Güvenlik ve Koruma” olmuş ve ikinci olarak Kocaeli Üniversitesi bünyesinde Özel Güvenlik ve Koruma bölümü açılmıştır. Türkiye’de İstanbul Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi’nden sonra birçok üniversite, bünyesinde özel güvenlik ve koruma programı açmış, hatta bazı üniversitelerde aynı bölümün ikinci öğretim programını da açılarak eğitim vermeye başlamıştır. Yükseköğretim kurumu 2018 üniversite tercih kılavuzuna göre Türkiye’de 28 üniversitenin meslek yüksekokulları bünyesinde ve ayrıca Anadolu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi’ne bağlı olarak Açıköğretim Fakültesi bünyesinde Özel Güvenlik ve Koruma (Önlisans) programı yer almaktadır. Yükseköğretim kurumu 2018 üniversite tercih kılavuzuna göre Türkiye’de Fakültesi bünyesinde Özel Güvenlik ve Koruma (Önlisans) programı yer alan üniversiteler şunlardır: Adıyaman Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi (Antalya) (örgün ve II. Öğretim), Aksaray Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi (Eskişehir) (Açıköğretim), Artvin Çoruh Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi (Erzurum) (Örgün Eğitim ve Açıköğretim), Avrasya Üniversitesi (Trabzon) (Burslu ve %75 indirimli), Batman Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Bitlik Eren Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi (Bursa) (Örgün ve II. Öğretim), Çankırı Karatekin Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Gaziantep Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Giresun Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Mustafa Kemal Üniversitesi (Hatay), Iğdır Üniversitesi, İnönü Üniversitesi (Malatya), İstanbul Üniversitesi (Cerrahpaşa), Kafkas Üniversitesi (Kars) (Örgün ve II. Öğretim), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Karabük Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Kastamonu Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Munzur Üniversitesi (Tunceli), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi (Denizli), Siirt Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Yalova Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim), Yozgat Bozok Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Örgün ve II. Öğretim). Özel Güvenlik ve Koruma Bölümü Taban Puanları Başarı Sıralaması 2018-2019. <http://www.derszamani.net/ozel-guvenlik-ve-koruma-bolumu-taban-puanlari-basari-siralamasi-2018-2019.html> (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

eleman yetiştirmek” amacıyla açılmaktadır¹³⁹. Bu programlar örgün ve ikinci öğretim olarak iki düzeyde eğitim vermektedir. İki yıllık eğitim programını bitiren öğrenciler, mezuniyetle birlikte özel güvenlik kimlik kartı almaya hak kazanmakta ancak herhangi bir özel güvenlik eğitim kurumunda staj gördükten sonra özel güvenlik görevlisi sertifikası alabilmektedir. Diğer yandan bu bölümlerde silahlı güvenlik görevlisi olmak için gerekli olan silah eğitimi verilmemektedir. Dolayısıyla üniversitelerin iki yıllık özel güvenlik ve koruma önlisans programlarından mezun olan kişiler özel güvenlik kimlik kartını almak için özel güvenlik eğitim kurslarında staj yapmaları gerekmektedir. Ayrıca silahlı özel güvenlik kartı almak için de bu kurslarda silah eğitimi almaları gerekmektedir. Bu durum iki yıllık önlisans programlarına karşılık kursları daha cazip kılmaktadır. Önlisans programının daha maliyetli olduğunu belirten özel güvenlik şirketi yetkilisi verilen eğitimin de kalifiye olmadığını ifade etmiştir. Benzer bir çalışmada, katılımcıların önemli bir bölümünün özel güvenlik ve koruma programı okumaktan pişmanlık duyduğu, “boşu boşuna okuduklarını” düşündükleri ve bu bölümden mezun olanların yeterince istihdam edilmediği bulgulanmıştır (Alpkutlu, 2017, s. 157).

Sonuç olarak, 5188 sayılı Yasanın öngörmüş olduğu eğitim süresinin ve niteliğinin yetersiz olduğu görüşme yapılan güvenlik görevlisi ve şirket yetkilileri tarafından da dile getirilmiştir. Zaten yetersiz eğitimle bu mesleğe yönelen güvenlik görevlilerinin eğitim sürecinde de yetersiz ve niteliksiz bir eğitime tabi olması sektörde bir eğitim sorunun ortaya çıkmasına ve bu durum da karşılaştıkları sorunları “dayak atma veya havaya ateş açma” gibi yetkileri olmayan ve şiddet içeren yöntemlerle çözme yoluna gitmelerine neden olmaktadır. Eğitim saatlerinin ve içeriğinin yetersiz olması, kalifiye olmayan özel güvenlik görevlilerinin sık sık şiddet olaylarıyla gündeme gelmesine neden olabilmektedir. İstanbul Cevahir Alışveriş Merkezi’nde küçük bir kızın hırsızlık şüphesiyle güvenlik görevlileri tarafından bir odada tartaklanması¹⁴⁰, İzmit’te gerçekleşen bir eylemi görüntülemek isteyen gazetecilerin özel güvenlik görevlileri tarafından bir odaya kapatılarak dövülmesi¹⁴¹, İstanbul Otogarı’nda özel güvenlik görevlilerin hırsızlık yaptığını ileri sürdükleri 45-50 yaşlarındaki yaşlı kadını yerde

¹³⁹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Salihli Meslek Yüksekokulu, Özel güvenlik ve Koruma Programı program detayı. <http://salihlimyo.cbu.edu.tr/bolumler/ozel-guvenlik-ve-koruma.2574.tr.html> (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

¹⁴⁰ “Cevahir’de bu kez güvenlikçi terörü”. <http://www.hurriyet.com.tr/cevahir-de-bu-kez-guvenlikci-teroru-5638856> (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

¹⁴¹ “Gazetecilere özel güvenlik terörü”. <http://haber.sol.org.tr/sonuncu-kavga/gazetecilere-ozel-guvenlik-teroru-haberi-19406> (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

dakikalarca coplması¹⁴², Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi bahçesinde bir öğrencinin öldüresiye dövülmesi¹⁴³, vb. olaylar özel güvenlik şiddetinin giderek artacağı yönünde bir kaygı da oluşturmaktadır. Eğitimsiz olmanın insanlara yönelik şiddeti artıran bir faktör olduğunu belirten özel güvenlik görevlileri, işverenlerin çalışanlara dönük işten çıkarma tehdidinin sürekli üzerlerinde olduğunu, çoğu çalışanın “göze girmek” için bu yola başvurduğunu ancak bunun da bir mazeret olamayacağını ifade etmişlerdir¹⁴⁴. Bu anlamda eğitimi yetersiz birçok kişinin özel güvenlik görevlisi olarak görev yapabildiği bir ortamda, özel güvenlik görevlileri sık sık yetkilerini aşarak bireysel hak ve özgürlükleri ihlal edebilmektedir. Ortaya çıkan “güvenlikçi terörü” ile birlikte, kendi alanını/çıkarmı korumak için şiddet kullanma salahiyyetine sahip birimler ortaya çıkmakta, bu da bir “gücü gücüne yetene helal” ortamı doğması tehlikesi yaratabilmektedir (Bora, 2004, s. 22; 2007, s. 61)

5.1.3.2.6. Ne kadar para o kadar güvenlik (!): Özel güvenlik sektöründe düşük ücret sorunu

Daha önce söz edildiği üzere, özel güvenlik sektörü ortaya çıkmaya başladığı yıllardan itibaren eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının yaygınlaştığı bir alan olarak iş güvencesinin olmadığı, ağır çalışma koşullarının hakim olduğu, uzun çalışma saatlerinin ve asgari ücret seviyesindeki düşük ücretlerin neredeyse norm haline geldiği bir sektör olarak taşeron çalışma rejiminin yaygınlaştığı en önemli alanlardan biri haline gelmiştir. Eğreti istihdam biçiminin oluşturduğu güvencesizliğin bir boyutu da “bireyin ve ailesinin yaşamını insanca sürdürebilmesi için gereken gelir düzeyinden yoksunluktur (Temiz, 2004, s. 60).” Bu anlamda özel güvenlik sektöründe hakim olan eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının bir göstergesi olarak ücretlerin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Özel güvenlik sektörü maaşların genellikle asgari ücret düzeyinde hatta bazı durumlarda asgari ücretin de altında olduğu bir sektördür. Çalışmada katılımcıların geliri 1600 tl ile 5 bin tl arasında değişmektedir. Katılımcıların tamamına yakını asgari ücretle

¹⁴² “Otogarda özel güvenlik görevlisi terörü yaşandı”. <http://www.yenisafak.com/gundem/otogarda-ozel-guvenlik-gorevlisi-teroru-yasandi-51580> (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

¹⁴³ “Özel güvenlik terörü”. <http://www.hurriyet.com.tr/ozel-guvenlik-teroru-22043833> (Erişim Tarihi: 15.12.2016).

¹⁴⁴ “Özel güvenlik terörü artıyor”. <http://haber.sol.org.tr/sonuncu-kavga/ozel-guvenlik-teroru-artiyor-haberi-20273> (Erişim Tarihi: 15.12.2016).

çalışırken, özel güvenlik kimliğini 2011 yılında alan ancak yaklaşık bir buçuk yıldır düzenli bir şekilde güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG21 (38, Kadın), bundan önce çalıştığı işlerde asgari ücretin de altında bir ücret aldığını, şuan asgari ücretle çalıştığını ve ücretli öğretmenlik yaptığı dönemlerde 710 tl maaş aldığını belirtmiştir.

Katılımcılar genel olarak sektörde maaşların oldukça düşük olduğunu belirtirken 14 yıldır aynı fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG11 (42, Erkek) aldığı maaşın kendisini tatmin etmediğini belirterek, maaşından duyduğu memnuniyetsizliği *“maddi olarak beni karşılamıyo. Maddi olarak çok az. Ben 14 yılımı vermişim, bugün asgari ücretin 1600 tl olduğu bi yerde işte maaşımı söyledim. 14 yılda 400 tl zam var.”* sözleriyle ifade etmiştir. Diğer yandan bazı katılımcılar da tecrübeye bağlı olarak değişmeyen ücretlerden söz etmişlerdir.

Bi güvenlik görevlisi kartı alıyo 3 aydır çalışıyo, bi güvenlik görevlisi 15 senedir çalışıyo aynı parayı alıyo. Bu ayrımın yapılması lazım. (ÖGG20, 42, Erkek)

Çalışma koşulları piyasa şartlarına göre biraz daha iyi olan katılımcılar ücretlerini de yeterli bulmaktadır. Örneğin 9 yıldır belediyede görev yapan ÖGG8 (32, Kadın), işinden memnun olduğunu belirtirken maaşının da piyasaya göre iyi olduğunu ifade etmiştir. Belediyede maaşlar piyasa koşullarına göre daha yüksek olmakla birlikte güvenlik görevlileri genel olarak 2400 tl civarında maaş almaktadır. 2001 yılında mesleğe başladığından bu yana aynı tesiste çalışan ÖGG20 (42, Erkek) de Eskişehir’de hem ücret, hem çalışma saatleri, hem de kurum açısından en iyi kurumda çalıştığını belirtirken aldığı ücretin kendisini tatmin ettiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde 9 yıldır belediyede görev yapan ÖGG5 (38, Erkek) şef konumunda olduğu için ücretinin diğer arkadaşlarına göre daha fazla olduğunu ve ücretinin beklentilerini karşıladığını ifade etmiştir. Diğer yandan görüşme yapılan eski kolluk mensubu güvenlik görevlileri genel olarak aldıkları maaştan tatmin olduklarını belirtmişlerdir. Zira bu kişiler aynı zamanda emekli maaşı da almaları nedeniyle ücretleri tatmin edici bir düzeye ulaşmaktadır.

Birçok güvenlik görevlisi vardiya usulü, 12 saat ve üzerinde çalıştıklarını belirtmiştir. 8 saat çalışanlar ise belediye, üniversite gibi kamu kurumunda çalışan güvenlik görevlileridir. Görüşülen güvenlik görevlileri arasında 1600 tl maaş alan olduğu gibi 5 bin tl maaş alan da vardır. Maaşlar çalışılan kuruma ve kurumun kamu ya da özel kurum olmasına göre değişmekle birlikte bazı durumlarda zaten düşük olan ücretlere

yemek ve yol giderleri de eklenmektedir. Ayrıca görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla özel kurumlarda şirket bünyesinde çalışan birçok güvenlik görevlisi maaşını zamanında alamamakta ve kimi zaman da sigorta primleri tam yatırılmamaktadır. Daha önce güvenlik şefi olduğu AVM’den ayrılarak üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışmaya başlayan ÖGG17 (45, Erkek) üniversitede maaş ve çalışma saatleri konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadığını, maaşı garanti olduğu için şeflik görevini bırakıp üniversiteye geldiği belirtmiş, özel sektör ve kamu kurumunda çalışma koşullarını karşılaştırmıştır.

Burda hiç olmazsa maaş konusunda, çalışma saatleri konusunda olsun garanti. Çalışma saatlerimiz belli. Çalışma saatimiz geçtiğinde mesai alıyoruz. Takas alıyoruz. Kurum her zaman için daha iyidir özel sektörden. Özel sektördeki sıkıntıları çok fazla bildiğim için, ben o sıkıntıları fazla yaşadım. Bilhassa organize sanayi bölgesinde firma şirkete maaşlarımızı ödüyo ama güvenlik şirketi maaşları ödemiyodu. Ayın beşinde maaş almamız gerekirken ayın 15inde, 20sinde, canları ne zaman isterse maaş yatırıyorlardı. Çünkü özel sektörde güvenliğe verilen pek bi önem yok açıkcası... Özel sektördeyken maaşımız 8inde yatacak mı, 9unda yatacak mı diye düşünmeden ayın 14ünde gece saat 00:30 da maaşımız hesabımıza geçiyo. Maaşım yattıydı, yatmadıydı derdi yok. (ÖGG17, 45, Erkek)

Özel güvenlik alanında genelde asgari ücretle çalışıldığını belirten şirket yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek) tabanın asgari ücret olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir “*Vasıfsız işçi de çalışsa 1603 lira, ÖGG 8 saat çalışsa da 1603 lira*”. Sektördeki düşük ücretlerinin nedeni olarak maliyetlerin yüksekliğini gösteren başka bir şirket yetkilisi (ÖGŞ-1, 52, Erkek) bu durumu şu sözlerle özetlemiştir:

Şimdi özel sektörde adam ucuz verene hizmet veriyö. Şirket de asgari ücret üzerinden kimi bulursa onu çalıştırıyo. Sen az veriyim iyi adam buluyum, fazla çalıştırıyım diyebilir misin? Diymiyosun. Sen de aldığın paraya göre. Ne kadar ekmek o kadar köfte. **Ne kadar para o kadar güvenlik.** (ÖGŞ-1, 52, Erkek)

Benzer şekilde sektördeki düşük ücretleri maliyetlerin yüksek olmasına bağlayan bir diğer şirket yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek), maliyet yükseldikçe özel güvenliğe olan talebin düşeceğini bu nedenle maliyetlerin oldukça aşağı çekilmeye çalışıldığını belirtmiş ve bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

Şimdi biz maliyetlerimizi maaş+sigorta+barınma+yeme-içme bunların hepsini işverene mal ediyoruz. Biz sadece aracıyız. Eleman temin ediyoruz. Üzerinden kar elde ediyoruz. Şimdi böyle olunca maliyetler yükselince özel güvenliğe bakış tamam güzel de ama maliyetler

yükseldikçe sayı azalıyo. Mesela diyelim ki şuanda asgari ücret 1603 tl. Televizyonlarda seyrediyoruz 2200tl olacak diyo. 1603 liralık şundaki özel güvenliğin maliyeti 2100 tl. 2200tl asgari ücretli bir özel güvenliğin maliyeti yaklaşık 3000tl olacak. Yani ne oldu maliyet fazlalaştıkça özel güvenlikteki ya sayı düşecek ya da özel güvenlik göz ardı edilecek. (ÖGS-2, 53, Erkek)

Sonuç olarak, daha önce belirtildiği gibi özel güvenlik görevlilerinin eğitim sürelerinin yetersiz olması önemli bir sorun teşkil ederken, sektörde ücret yetersizliği de önemli sorunların başında gelmektedir. Çoğu özel güvenlik görevlisi asgari ücret veya bunun biraz üzerinde bir maaşla çalışmaktadır. Sektör temsilcileri, ücretin düşüklüğünü, koruma hizmeti alan firmaların verdiği paranın düşüklüğüne bağlamaktadır. Güvenlik Servisleri Organizasyonları Birliği Derneği (GÜSOD) Genel Sekreteri Ayhan Sabri Göklergil bu durumu, “*Bir güvenlik projesinin fiyatlandırılmasında hizmet alan tarafla, onların İK yönetimiyle oturulup konuşuluyor. Karşı taraf kişilerin aldığı her bir kalemi çok iyi biliyor; yol parası, ulaşım parası, yemek parası, kıyafet parası vs. Yani alınan kişinin ne kadar hizmet vereceği biraz da aldığı rakamla ve o rakama çalışabilecek nitelikli insan unsuru ile bağlantılı. Belirli nitelikleri ararken belirli bir para seviyesini de ortaya koymanız gerekiyor* (Özçelik, 2007)” sözleriyle ifade ederek mevcut durumu ortaya koymaktadır. Maliyeti düşürme çabaları eğitimin kalitesini de düşürmektedir. Sektörde karşılaşılan en büyük sorunlar arasında nitelikli eleman bulmakta zorluk çekilmesi gösterilmektedir. Özel güvenlik genel olarak düşük gelir düzeyindeki ve düşük eğitilmiş, üniversiteyi kazanamamış, başka bir alanda iş bulamamış kişilerin son seçenek olarak tercih ettikleri bir sektör olarak tercih edilmektedir (Özçelik, 2007; Gurcan, 2016).

5.1.3.2.7. Nöbetleşe rıza üretme biçimi olarak joker eleman uygulaması

Güvencesiz ve esnek çalışma koşullarının yaygın olduğu özel güvenlik sektöründe işveren tarafından ön uyarı yapılmadan işten çıkarma oldukça yaygındır. Özellikle özel güvenlik kimliği alanların sayısı 2019 yılı ilk üç ayı itibariyle bir milyon kişiyi aşmış (2019 yılı ilk üç ayı itibariyle Türkiye genelinde toplam 1.127.536 kişi özel güvenlik kimlik kartı almıştır) ve bunlar arasında 315 bin 975 kişi aktif olarak istihdam edilmişken, kimlik alan ve istihdam edilen güvenlik görevlileri arasındaki uçurum işverenler açısından “dışarıda bekleyen özel güvenlik ordusu”nu bir tehdit olarak “Demokles’in kılıcı gibi” güvenlik görevlilerinin üstlerinde tutmalarına yol açmaktadır.

Sürekli işten çıkarılma tehdidi güvenlik görevlilerinde işsiz kalma korkusu oluştururken, bir yandan da asli görevleri dışında verilen bütün işleri yapmalarına yol açmaktadır. Görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin neredeyse tamamı çalıştıkları alanda asli görev tanımları içerisinde olmayan araba park etmek, araba yıkamak, bahçe sulamak, çay demlemek gibi işler yaptıklarını belirtmişlerdir. 11 yıldır güvenlik görevlisi olarak fabrika, tesis ve üniversite gibi farklı alanlarda çalışan ÖGG19 (38, Erkek), fabrikada çalıştığı dönemlerde araba yıkamak, kar küremek gibi işler yaptırıldığını ve sürekli olarak patronlarının arabasını yıkamak zorunda kaldığı işinden de “*Oto yıkamacısı değilim. O yüzden işi bırakıyorum*” diyerek istifa ettiğini anlatmıştır. 9 yıldır güvenlik görevlisi olarak çalışan ve AVM, otel, fabrika gibi alanlarda çalıştıktan sonra 3 yıldır üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG17 (45, Erkek), daha önce çalıştığı iş yerlerinde bahçe sulamak, kar küremek gibi işler yaptığını ifade ederken işverenin tavrını ise “*Şöyle söylüyüm ben size ‘Ben parayı veriyorum kardeşim. Çalışacaksın. O bahçeyi de sulayacaksın, şurdaki karı da küreyeceksin, patronun arabasını da yıkayacaksın.’ Yani köle gibi kullanılıyorsun dışarıda.*” sözleriyle ifade etmiştir. Bu şekilde eğreti, esnek ve güvencesiz bir işte çalışan güvenlik görevlileri, işlerini kaybetme tehlikesinin sürekliliği nedeniyle, performans ve çalışma zamanı baskısı ile de karşı karşıyadır (Çoban, 2014, s. 7). Böylesi bir baskı güvenlik görevlilerini işverenin verdiği her görevi yapmak zorunda bırakmaktadır. Verilen işi yapmadığı takdirde “*dışarıda bekleyen özel güvenlikçi ordusu*” sürekli bir tehdit olarak varlığını sürdürmektedir.

5188 sayılı Yasa gereği “*Özel güvenlik personeli, Kanunda belirtilen koruma ve güvenlik hizmetleri dışında başka bir işte çalıştırılmaz.* (md.16)¹⁴⁵” Ancak güvenlik görevlilerinin iş tanımlarının çok net olmaması, ihtiyaca göre farklı yerde görevlendirilebilmelerini sağlayan bir esnekliğin olması özellikle müşterilerin taleplerini yerine getirmek için iş tanımlarında yer almayan pek çok işi yapmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde de çalıştığı alanda görevi dışında çay getirmek, araba yıkamak, kar küremek gibi işler yaptıklarını belirten güvenlik görevlileri olduğu gibi kendisi yapmasa da yaptırıldığına şahit olan veya bir şekilde bu tür işlerin yaptırıldığını duyan güvenlik görevlileri de vardır. Örneğin İşkur’un TYP uygulamasıyla bir buçuk yıldır bir ortaokulda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG16 (41, Kadın)

¹⁴⁵ “5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 16. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

çalıştığı okulda müdür yardımcısının kendisini temizlik personeli gibi gördüğünü ve çay demlemek, süpürge yapmak, öğrencilerin kitaplarını düzenleyip, dağıtmak gibi işler yaptırıldığını, itiraz ettiğinde ise müdüre şikayet edildiğini anlatmıştır. Benzer şekilde bir özel hastanede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG13 (38, Erkek) teknik personelin yapması gereken işleri bile güvenlik görevlisinin yaptığını, yardımcı personelin yapması gereken hasta getirme-götürme gibi işleri yaptıklarını hatta yeri geldiğinde temizlik personelinin işini de yaptıklarını anlatmıştır.

Şimdi bi asansör bozuluyo. Tekniğin yapması gerekirken asansörü biz çalıştırıyoruz...Yardımcı personellerin yapması gereken işi de sen yapıyorsun. Ne yaptırıyo mesela. Geçen tavan akmış, tavanın suyunu çektiymişler güvenliğe, tekniğe, temizlik personellerine.(ÖGG13, 38, Erkek)

Bir önceki iş yerinde görev tanımı dışında işler yaptırıldığı için işten ayrıldığını anlatan ÖGG14 (40, Erkek) çalıştığı fabrikada iş güvenliği uzmanının yapması gereken işi de kendilerinin yaptığını, güvenlik değil karşılama görevlisi gibi çalıştıklarını, öğlenleri santralin telefonları kendilerine aktardıklarını ve güvenlik görevlisinin telefonlara baktığını, iş yüklerinin çok artması dolayısıyla işinden ayrıldığını anlatmıştır. Benzer deneyimler görüşme yapılan diğer güvenlik görevlileri tarafından da dillendirilmekle birlikte kendisi farklı iş yapmayıp, yaptırıldığına şahit olan güvenlik görevlileri de vardır. Örneğin belediyede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG8 (32, Kadın) kendisinin görev tanımı dışında herhangi bir iş yapmadığını ancak aş evinde çalışan personele ocağı yakma, çay demleme, fotokopi çekme, evrak hazırlama gibi işler yaptırıldığını duyduğunu ve kendi amirlerinin güvenlik görevlilerinin kendi görev tanımları dışında farklı işlerde çalıştırılmasına karşı olmasından dolayı artık o tür işler yaptırılmadığını anlatmıştır. Benzer şekilde ÖGG11 (42, Erkek) kendisinin güvenlik işinden farklı bir işte çalıştırılmadığını, çalıştırılması durumunda işinden ayrılabilceğini anlatırken bu konu ile ilgili şahit olduğu bir olayı şu sözlerle anlatmıştır:

Ben üretimde çalışan güvenlik görevlileri gördüm. Üretimde. Ve şefin ismini vermiyim. Fabrika sahibine sorduğumda “ya canı sıkılıyo da ben de iki vida sıkırdım” diyo. Ben bunları gördüm. Arabasını yıkatan, yoldaki karı temizleten. Ben bunları gördüm. Az önce de dedim ya. Şu anda hala devam ediyö. Fabrikadaki hastasını güvenliğe taşıtıyo. Şoför almak yerine akşam güvenliğe arabayı veriyor, hastayı o hastaneye götürüyor. Şu an hala devam ediyor. (ÖGG11, 42, Erkek)

Bu şekilde özel güvenlik sektöründeki güvencesiz ve esnek çalışma koşulları “nöbetleşe rıza üretme biçimi (Haspolat, 2010, s. 324)” olarak da karşımıza çıkmaktadır. Zira iş güvencesinin olmaması, işverenin bilgilendirme yapmadan işten çıkarma riskini beraberinde getirirken, dışarıda bekleyen özel güvenlik görevlisi ordusu da bu riski perçinlemektedir. Diğer yandan özellikle son zamanlarda şirketler tarafından sıklıkla kullanılan joker eleman uygulaması, şirketlerin güvenlik görevlisi havuzundan, ihtiyaç duyuldukça işe çağırılmasına dayanmaktadır. Buna göre joker uygulaması konser, maç, davet gibi organizasyonlarda anlaşma yapılan güvenlik şirketinin organizasyonun süresi boyunca güvenlik görevlilerini görevlendirmesine dayanmaktadır. Bu şekilde çalışan pek çok güvenlik görevlisi olmakla birlikte joker eleman uygulaması bir yandan şirketlere personel bulma konusunda kolaylık sağlarken, işsiz güvenlik görevlilerine belirli bir süre iş olanağı yaratmaktadır. Ancak kısa süreli ve geçici olan bu çalışma biçimi bir tür nöbetleşe rıza üretme biçimi olarak rol alırken iş bulamayan güvenlik görevlilerine kısa süreli iş imkanı sağlamakta ve bu şekilde iş bulma umudunu sürdürmesini sağlamaktadır. Görüşme yapılan birçok güvenlik görevlisi en az bir kez joker eleman olarak kısa süreli işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir.

5.1.3.2.8. Özel güvenlik sektöründe örgütsüzlük¹⁴⁶

Özel güvenlik sektöründe, yaygın olan güvencesiz istihdam koşulları içerisinde uzun çalışma saatlerinin neredeyse kural haline geldiği, sık ve uzun mesailerin yoğun

¹⁴⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de özel güvenlik sektöründe aktif olarak faaliyet yürüten sendika sayısı yedidir. Bu sendikalar Öz-İş (Öz Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası), Türk Harb-İş (Türkiye Harb Sanayi, Savunma ve Güvenlik Çalışanları Sendikası), Güvenlik-İş (Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası), Öz Güven-Sen (Özel Güvenlik ve Koruma İşçileri Sendikası), Güvenlik-Sen (Özel Güvenlik İşçileri Sendikası), Güven-İş (Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası), Hür Özgüv-Sen (Hür Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası). Sendiklar arasında 2018 yılı ocak ayı itibariyle üye sayısı en fazla olan sendika 32.417 kişi ile Güvenlik-İş sendikasıyken, onu 27.257 kişi ile Öz-İş sendikası izlemektedir. Diğer yandan 2017 yılı itibariyle kurulan bağımsız özel güvenlik sendikaları ise ÖZTÜM GÜÇLÜ (Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası), Bağımsız Güvenlik-Sen (Bağımsız Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası) ve Özel Güvenlik-İş (Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası)’dır. Türkiye genelinde sendikaya üye olan toplam güvenlik görevlisi sayısı ise 270.757’dir. <https://www.ozelguvenlik.net/ozel-guvenlik-sendikalari/> (Erişim Tarihi: 10.01.2019). Eskişehir’de ise özel güvenlik görevlilerinin örgütlenebileceği iki kurum bulunmaktadır. Bunlar: Özel Güvenlik Teşkilatı Derneği (ÖGTM) ve Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası (Güvenlik-İş Sendikası) Eskişehir şubesi. 2004 yılında Eskişehir’de kurulan ve yalnızca güvenlik görevlilerinin üye olabildiği ÖGTM Derneği, 24 ilde temsilcilikleri bulunmakla birlikte, Eskişehir’de 1.502 ve Türkiye genelinde toplam 5 bine yakın üyesi bulunmaktadır. 2011 yılında kurulan Güvenlik-İş sendikası ise Eskişehir’de 2014 yılından bu yana faaliyet göstermekte olduğu ve Eskişehir’de üye sayısı net olmamakla birlikte 2.180’in üzerinde olduğu bildirilmiştir. Bu kurumlar arasında ÖGTM Derneği güvenlik görevlilerinin yetki ve görevleri, hak ve sorumlulukları, çalışma şartları ve koşulları ile ilgili çeşitli düzenleme, öneri ve sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunarken, Güvenlik-İş sendikası toplu iş sözleşmeleri, sosyal hakların korunması gibi işveren-çalışan ilişkilerini düzenlemektedir.

olduğu bir çalışma ortamı yerleşmiştir. Düşük ücret ile uzun ve yoğun çalışma temposuna dayalı olarak istihdam edilen güvenlik görevlileri, yüksek bir sömürüye tabi kılınmıştır (Özuğurlu, 2009, s. 127).

Bu sektör başladığından beri bi emek sömürücülüğü var. Yani bunu kimse göz ardı edemez. Çünkü bizim emeğimizin ürünü insandır. İnsan karşılığında hizmet alıyo ve hizmet veriyö. Tabi bu biraz da özel sektörde çok farklı. Buradaki çalışan arkadaşımıza “Bugün git. Yarın gelme” diyebiliyo. Bu da evine ekmek götürebilmek için elinden geldiği kadar çalışmaya gayret ediyö. Yapılan baskılara boyun eğmek zorunda kalıyo. (ÖGG18, 37, erkek)

Eğreti istihdamı niteleyen unsurlar arasında yüksek iş kaybı riski, çalışanlara yönelik düşük düzeyde koruyucu yasal düzenlemelerin yanı sıra örgütlenme hakkının tanınmaması da sayılabilir (Temiz, 2004, s. 58). Zira eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarında güvenlik görevlilerinin aidiyetlerini geliştirecekleri kanallar (kolektif örgütlülük) tıkanmış, sendikacılık hareketi işletmenin kârlılık ve rekabet stratejisine tabi kılınmaya çalışılmıştır (Özuğurlu, 2009, s. 127). Bu anlamda temsil edilmeme, eğreti çalışma ile ilgili en temel sorunlardan biridir. Eğreti çalışma koşullarında güvenlik görevlileri, sendikalarda örgütlenememekte ya da yeterli temsil edilememektedirler. Bu durum eğreti çalışma koşulları içerisinde taşeron şirketlere bağlı olarak çalışan güvenlik görevlilerinin sendikasız, iş güvencesiz ve sosyal güvencesiz olarak yarınından emin olamamasına ve bu durumun yarattığı endişe ve iş kaybetme riskiyle birlikte her şeye boyun eğen, teslimiyetçi yapılara sürülmelerine yol açmaktadır. Bu çalışma kapsamında gerek güvenlik görevlileri, gerek özel güvenlik şirket yöneticileri, gerekse dernek ve sendika temsilcileriyle yapılan görüşmelerde özel güvenlik görevlileri arasında sendikal örgütlenmenin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümü dernek veya sendikaya üye olmadığı gibi, birçoğu kendi meslek dallarıyla ilgili Eskişehir’de bir dernek ya da sendika şubesi olduğundan habersizdir. Sendikaya üye olanlar ise üniversite, hastane, tesis gibi kamu kurumlarında çalışanlardır. Zira sendika temsilcileriyle yapılan görüşmelerde de üyelerinin daha çok kamu kurumlarında çalışan güvenlik görevlileri olduğu belirtilmiştir.

Görüşme yapılan güvenlik görevlileri arasında Eskişehir’de güvenlik görevlilerinin üye olabilecekleri dernek veya sendikadan haberdar olmayanlar yer alırken, bilgisi olanların bir kısmı özel sektörde çalışmasından dolayı sendika veya derneğe üye olmayı düşünmediğini belirtmiş, kamu kurumlarında çalışan güvenlik görevlileri ise zaten üye

olduklarını bildirmişlerdir. Üyelerinin genel olarak kamu kurumlarında çalışan güvenlik görevlileri arasından olduğunu belirten sendika temsilcileri özel sektörde işveren baskısı ve işten çıkarmaların çok kolay olmasından dolayı büyük oranda Anadolu Üniversitesi başta olmak üzere Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Osmangazi Üniversitesi gibi kamu kurumlarında örgütlendiklerini ifade etmişlerdir. Genelde kurum müdürlerinin veya şeflerinin baskılarından dolayı bazı yerlerde geç örgütlendiklerini söyleyen sendika temsilcisi, güvenlik görevlilerinin sendikadan haberdar olmama veya üye olmak istememe sebeplerinin 5188 sayılı yasanın yanlış anlaşılmasından veya yasa hakkındaki yanlış algıdan kaynaklandığını belirtmiştir.

2495 sayılı yasa gereği “*Özel güvenlik teşkilatı personeli, sendika, dernek ve siyasi partilere üye olamazlar. Bu yasağa uymayanların görevlerine ilgili kuruluşça son verilir* (md. 21)¹⁴⁷”. 5188 sayılı yasa ile birlikte güvenlik görevlilerinin sendika, dernek ve siyasi partilere üye olmasını yasaklayan madde çıkarılmıştır. Ancak birçok güvenlik görevlisi bu maddenin çıkarıldığından haberdar olmamakla birlikte, sendika, dernek ve siyasi partilere üye olmanın yasak olduğunu, o nedenle sendikaya ya da derneğe üye olmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan sendika temsilcisi de bu durumun yanlış algıdan kaynaklandığını belirtmiştir. Benzer şekilde Güvenlik-İş Sendikası genel başkanı Ömer Çağırıcı katıldığı bir televizyon programında güvenlik görevlilerinin sendikaya üye olmakta isteksiz davranışlarının temelinde sendikaya üye olmanın yasak olduğuna yönelik bir algı olduğunu, bu algının en başında kurs görürken oluşturulduğunu ifade etmiştir.

5188 sayılı yasa gereği “*Özel güvenlik personeli greve katılamaz* (md. 17)¹⁴⁸”. Ancak görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümü sendika ve partiye üye olma, grev ve toplu sözleşme gibi haklarının olmadığını belirtmişlerdir. Sendika yetkilisinin de söylediği gibi güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümü sendika, dernek ve partilere üye olabileceklerini, toplu sözleşme haklarının olduğunu bilmemektedir. Zira 2495 sayılı yasa gereği “*Özel güvenlik teşkilatı personeli, grevlere ve her türlü toplantı veya gösteri yürüyüşlerine, hiçbir şekilde katılamaz ve katılmaya teşvik edilemez ve*

¹⁴⁷ “2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”, md. 21. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

¹⁴⁸ 5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, md. 17). <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

zorlanamazlar. (md. 22)¹⁴⁹”. Ancak güvenlik görevlileri 5188 sayılı yasayla yapılan değişiklikten haberdar olmamakla birlikte, grev, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamama durumlarını da genel kollukla benzer yetkilere sahip olmalarına bağlamaktadırlar.

Bizim eylem yapma, grev yapma gibi haklarımız yok. Yasalarca yok. Biz eylem yapamayız. Niye dersiniz. Biz 5188’e bağlıyız, aynı zamanda da 657’ye tabiyiz. Koruma ve güvenlik olduğumuz için. Nasıl polis, asker resmi üniformalı eylem yapamıyorsa güvenlik de yapamaz...Hep böyleydi. Yani güvenlik hiçbi şekilde grev yapamaz, eylem yapamaz, iş yavaşlatamaz, işi durduramaz. Güvenliğin hiç bi şekilde böyle bi yetkisi yok. Polis, asker nasıl nöbetini bırakıp da gidemez, görev yerini bırakıp da gidemez. “Ben grev yapıyorum, çalışmıcam, eylem yapcam” diyemez. Aynı olay bizde de geçerli. Çünkü biz emniyete bağlıyız. Yani genel kolluğa bağlıyız. Biz görev ve yetkilerimizi onlardan alırız. Bizim görev ve yetkilerimizi onlar belirler. (ÖGG17, 45, Erkek)

Bu çalışma kapsamında Eskişehir’de güvenlik görevlileri arasında dernek ve sendikal faaliyetlerde örgütlülük oldukça düşük olmakla birlikte kendi aralarında farklı faaliyetler için örgütlenme de oldukça zayıftır. Örneğin kendisi İŞKUR bünyesinde Toplum Yararına Program (TYP)¹⁵⁰ adı verilen program bünyesinde güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG21 (38, Kadın), kamu kurumlarında çalışan güvenlik görevlilerinin 4/B statüsüne geçirilmesine benzer bir düzenleme yapılması konusunda bir çalışma başlattığını ve bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na verilmek üzere imza topladığını ancak güvenlik görevlileri arasında imza vermek istemeyen, adını sildiren ve hatta tartışma çıkaranlar olduğunu ve sonrasında bu uğraşından vazgeçtiğini anlatmıştır.

Bu şekilde sendikal örgütlenmenin oldukça zayıf olduğu eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarında büyük çoğunluğu taşeron olarak çalışan güvenlik görevlileri çalışma koşullarına karşı ortak bir direniş gösterememekte ve temsiliyetin

¹⁴⁹ (2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, md. 22). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (Erişim Tarihi: 13.12.2015)

¹⁵⁰ Toplum Yararına Program (TYP), “İşsizliğin yoğun olduğu dönemlerde veya yerlerde doğrudan veya yüklenici eli ile toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla özellikle istihdamında zorluk çekilen işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engelleyerek işgücü piyasasına uyumlarını gerçekleştirmek ve bunlara geçici gelir desteği sağlamak amacıyla İŞKUR tarafından uygulanan programlardır.” “Kuruma kayıtlı işsiz olmak, 18 yaşını tamamlamış olmak, emekli ve malul aylığı almıyor olmak, öğrenci olmamak (açıköğretim ve açık lise öğrencileri hariç)” gibi şartlar aranan TYP uygulama süresi en fazla 9 ay olmakla birlikte, katılımcılara asgari ücret ödenmektedir. **Toplum Yararına Programlar (TYP)**. <https://iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-igucu-programlari/toplum-yararına-programlar-typ/> (Erişim Tarihi: 06.12.2018)

veya yeterli temsiliyetin olmadığı sendikasız, iş güvencesiz ve sosyal güvencesiz koşullarda yarınından emin olamamakta ve güvencesizliğin yarattığı endişe ve risk durumu onları her türlü çalışma koşullarına boyun eğen, teslimiyetçi yapılara sürüklemektedir.

5.1.3.2.9. Öz saygı ve haysiyet meselesi olarak çalışmak: Özel güvenlik sektöründe sahip çıkılmama durumu

Sennett ve Cobb (2017) “sadece ekonomik sömürüye tabi olduğunu ve düşük bir ücretle yaşamak zorunda bırakıldığını biliyorsak bir işçi hakkında çok az şey söylüyoruz demektir” demektedir. Buna göre günümüzde işin ve çalışmanın nitelik ve anlamı dönüşüme uğramıştır. Artık esnek çalışma koşullarıyla birlikte yaşam boyu iş güvencesinin yok olması, istikrarlı işlerin yerini geçici projelere bırakması, bir işten diğerine sürüklenme ve rekabetin körüklediği bir “güvensizlik” duygusu hakimdir (Sennett, 2012). Bu doğrultuda esnek çalışma rejiminin bir uzantısı olan taşeron çalışma rejimi içerisinde kişinin özellikle çalışmaya başlamasından itibaren yapılan tüm işlerin geçici olması bireyde “dikiş tutturamama (Özuğurlu, 2009, s. 128)” hali doğurmaktadır. Bu durum ise çalışmayı bir “haysiyet ve özsaygı meselesi (Sennett ve Cobb, 2017)” haline getirmektedir.

Bu bağlamda güvencesiz çalışma koşulları içerisinde çalışan güvenlik görevlilerinin iş güvencelerinin olmaması özellikle iş yerinde bir sorunla karşılaşıldığında şirketin veya işverenin güvenlik görevlisinin arkasında durmamasına neden olabilmektedir. Görüşmeler sırasında neredeyse bütün güvenlik görevlileri herhangi bir durumda işverenin arkalarında durmadığını dile getirmişlerdir. Örneğin üniversitede güvenlik müdürü olan ÖGG2 (42, Erkek), güvenlik görevlilerinin yaşadığı herhangi bir olumsuz durumda üniversitenin kendi bünyesindeki avukatların olaya müdahil olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde yine üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG19 (38, Erkek), toplumsal olaylara müdahale yetkileri olmadığı halde amirlerinin müdahale ettirdiğini, aşırı müdahale ederek yetkilerini aştıkları durumda ise öğrencilerin kurum hakkında değil kişi hakkında şikayetçi olarak olayın bireyselleştiğini ve böyle durumlarda üniversitenin kendi avukatlarını güvenlik görevlisini savunması için görevlendirmediklerini belirtmiştir.

Benzer deneyimler görüşme yapılan diğer güvenlik görevlileri tarafından da dile getirilmiş olup, bu durum güvencesiz koşullarda çalışan güvenlik görevlileri üzerinde iş yerine karşı aidiyet hissetmeme, işini değersiz görme veya değersiz görüldüğünü düşünme gibi biçimlerde kendini göstermektedir. Diğer yandan bu durum güvenlik görevlileri tarafından “*zurnanın son deliği olma*”, “*dış kapının dış mandalı olma*” gibi ifadelerle dışa vurulmuştur. Özellikle bu şekilde ifadelerle güvenlik görevlileri yaptıkları işin toplum tarafından düşük statülü ve değersiz bir meslek olarak görüldüğünü ifade etmektedirler. Birçok güvenlik görevlisi, çalıştığı kurumda “*biz onların güvenliği için varız*” derken, hizmet verdikleri yerde ciddiye alınmadıklarını, saygı görmediklerini ve hor görüldüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda “*dış kapının mandalı olma*” şeklinde deneyimlenen ait olmama ve değersizlik duygusu bir anlamda güvenlik görevlilerinde biriken “sınıf yaraları”nı da derinleştirmektedir. Zira üst sınıflarla alt sınıflar arasında bir tür karşılaşma anı olarak farklı şekillerde deneyimlenen özel güvenlik işinde üst-orta sınıftan insanların çoğu durumda kendisine selam vermeden geçip gittiğini, kendisine saygı gösterilmezken başkalarına sürekli saygılı davranmak zorunda kaldığını, ona ismiyle hitap edilirken başkalarına ‘bey’ demek zorunda olduğunu deneyimleyen güvenlik görevlileri sınıfsal karşılaşmaların perçinlediği sınıf yaralarını daha derinden hissetmektedir (Sennett ve Cobb, 2017). Örneğin bir otelde güvenlik şefi olan ÖGG22 (47, Erkek), otel müşterilerinin genel olarak elit tabakadan olduğunu ve bu nedenle her şeyden önce müşteri memnuniyetinin önemli olduğunu belirtirken, bu durumu “*Sürekli olarak kibar olmak zorundasınız. Haklıysanız da mecburen geri vites yapmak zorundasınız. Boynunuzu büküp ‘tamam efendim’ demek zorundasınız.*” sözleriyle ifade etmiş ve olaylara direkt müdahale edemediklerini “*Elinizden geldiğince saygı çerçevesinde ‘beyefendi yapmayın. Lütfen dışarı alayım sizi’*” şeklinde davranmak zorunda kaldıklarını dile getirmiştir. Benzer şekilde özel güvenliktir sitede çalışan ÖGG7 (35, Erkek) de sitede yaşayanlar veya misafirlerin çoğu durumda güvenlik görevlilerini görmezden geldiğini belirtmiştir.

Bazıları açık konuşmak gerekirse hepsi için söyleyemiyim ama bazıları sanki biz burada yokmuşuz gibi girmeye çalışanlar da var mesela. Niyetlerini bilmiyorum bilerek mi yapıyorlar. Ama arada böyle şeyler oluyo. (ÖGG7, 35, Erkek)

1990’lı yılların başında özel güvenlik görevlisi olarak çalıştıktan sonra başka işlerde çalışan ve 9 ay önce yeniden güvenlik görevlisi olarak özel güvenliktir bir sitede

çalışmaya başlayan ÖGG12 (46, Erkek), çalışmaya ilk başladığı yıllarda özel güvenlik işinin daha saygı duyulan bir meslek olduğunu ifade etmiş ve özlemle andığı o yılları şu sözlerle dile getirmiştir:

O zamanlar hakikaten daha bi prestijimiz vardı. Hem çalışanlar bakımından hem de dışarıdan gelen ziyaretçi veya kişiler bakımından olsun. İlla ki daha fazla itibar görüyodunuz. Şimdi biraz daha olay basitleştirildi. Açılınca biraz daha yelpaze, biraz daha basitleştirildi. (ÖGG12, 46, Erkek)

Güvenlik görevlilerine karşı “sen kimsin” şeklinde ifadelerin sıklıkla kullanıldığı yapılan görüşmelerde sık sık dile getirilmiştir. Örneğin kimya öğretmenliğinden mezun olduktan sonra atanamadığı için farklı işlerde çalıştıktan sonra bir buçuk yıldır bir ortaokulda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG21 (38, Kadın), çalıştığı okula seminer için gelen bir öğretmenin kimliğini vermek istemediği için içeri alınmaması üzerine “sen kim oluyorsun” diyerek, okul müdürüne şikayet etmekle tehdit ettiğini anlatmıştır. Benzer öyküler diğer güvenlik görevlileri tarafından da anlatılmakla birlikte, bu tavrın altında yatan temel neden olarak güvenlik görevlilerinin yetkilerinin sınırlı olması gösterilmiş ve özellikle bu durum devletin resmi kolluk gücü olan polisle karşılaştırma yapılarak örneklendirilmiştir. Örneğin EGM’den emekli olduktan sonra bir özel güvenlik şirketinde yönetici olarak çalışan şirket yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek) özel güvenlik görevlilerinin saygı görmemesini yetkilerinin sınırlı olmasına bağlamış ve eklemiştir:

Ama tabi cahil vatandaş bugün resmi üniformalı zabıta bile görünce eli ayağı titriyo. Ama özel güvenlik bilen, çevresinde bununla ilgili ilişkileri olan vatandaşlar özel güvenlik görevlisine “yürü lan git ordan” diyo afedersiniz kaba tabiriyle. E şimdi siz üniversitedesiniz. Üniversitede özel güvenliğe nasıl davranılıyo? Polise davrandığı gibi davranabiliyorlar mı? Daha fazla, daha abartılı, daha farklı davranıyorlar. Yani özel güvenlikçiler hep itiliyo, kakılıyo. Biliyo özel güvenlikçinin yetkisinin, sınırlarının ne olduğunu biliyo. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Benzer şekilde özel güvenli bir sitede güvenlik görevlisi olarak çalışan emekli EGM mensubu ÖGG10 (57, Erkek) özel güvenliğe karşı yaklaşımı polisle karşılaştırarak şu şekilde aktarmıştır:

Ordaki adam seni devlet memuru olarak görüyo, buradaki adam hizmetli olarak görüyo. Ben burada devlet adına çalışmıyorum. Öyle düşünmek lazım. Ordaki adama devlet gözüyle bakılıyo. Üniformayı giymişsin, tamam. Ahmet, Mehmet isim fark etmiyo. Devlet. Polis diyo adam. Ama burada ismen. Bunu Ahmet yaptı, Recep yaptı diyebiliyorlar yani. Bi de burada

mesela ufak tefek işler oluyo, yardım istiyo adam yapıyosun. Ama orda kimse senden özel bişey istemez yani. Polissin sonuçta. (ÖGG10, 57, Erkek)

Diğer yandan üniformalı olarak çalışmasına rağmen özel güvenlik görevlisinin devletin diğer kolluk güçleri kadar saygı görmediğini belirten güvenlik şirketi yetkilisi (Mahmut, Erkek), bu durumu “*Mesela devletin polisine askerine gösterdiği saygının on milyonda biri üniformalı meslek grubu olmasına rağmen, İçişleri Bakanlığını verdiği yetkiyle görev yapmasına rağmen güvenlik görevlisine karşı bi saygı yok. Ama bunu polise yapmaz. Sevmese bile saygı duyar. Kanun da aynı şekilde. PSVK’nın yetkileri çok daha katı 5188e göre. Veya askere mesela sevmese bile saygı duyar. Ama güvenliğe sevmese bile saygı duymaz.*” sözleriyle dile getirmiştir.

Yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir diğer husus da güvenlik görevlilerinin özel sektörde çalıştığı yani “*başında özel yazdığı*” için saygı görmediği yönündedir. Örneğin belediyede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG Hasan, güvenlik görevlilerinin “özel” sıfatından dolayı saygı görmediğini ifade etmiş ve bu durumu “*özel sektörden ayrılması gerekiyo. Başındaki özel kavramının kalkması gerekiyo. Özel kavramı kalkmadığı sürece hiçbirşey değişmiyo*” diyerek özetlemiştir. Benzer şekilde bir özel okulda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG15 (30, Erkek) güvenlik görevlilerinin saygı görmemesinin “özel” sıfatına bağlamıştır.

Özel sıfatı her şeyi değiştiriyö. Sanki birileri bizi parayla tutmuş da buraya koymuş gibi. Özel kiralanmışız gibi. Kiralık muamelesi görüyoruz. Sanki biz parayla çalışan şeymişiz gibi. (ÖGG15, 30, Erkek)

Diğer yandan insanların güvenlik görevlilerine yaklaşımının, özel güvenlik mesleğini değersizleştirdiğini düşünmekle birlikte güvenlik görevlileri kendilerine hitap şekillerinin de mesleği değersizleştirdiğini ifade etmişlerdir. Örneğin belediyede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG Hasan, güvenlik görevlilerini temsil etmesi beklenen STK temsilcilerinin bile kendilerin “güvenlikçi” diye hitap ettiğini anlatırken “*Zaten o –çi ekini eklediğiniz zaman simitçi, yani bi satıcı gibi ekleniyo. Güvenlikçi. Böyle bi kavram yok. Özel Güvenlik Görevlisi. Bu düzelmediği sürece hiçbirşey düzelmeyecek.*” şeklinde konuşarak bu durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Benzer şekilde Güvenlik-İş Sendikası başkanı Ömer Çağırıcı katıldığı bir televizyon programında sendika temsilcisinin ifadesine istinaden konuşmuştur:

Güvenlik görevlisi olarak bizlerin bir hassasiyeti var. Bizlere kimse güvenlikçi diyemez, özel güvenlikçi gel buraya diyemez. Biz bu hitaplara sonuna kadar karşıyız. Ama bir sendikanın genel başkanı çıkıyor, “güvenlikçi” diyo. Güvenlikçi diye söylemlerde bulunuyo. Yani bu bizim toplumda saygınlığımızın eksiye, negatife doğru gitmesine vesile oluyo. Bizler özel güvenlik görevlisiyiz. Bizler güvenlik görevlisiyiz. Bizim kanundaki ünvanımız bu¹⁵¹.

Bu anlamda güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde yaptıkların işin toplumda saygı görmediği, vatandaşların devletin resmi kolluk gücü olan polise gösterdiği saygıyı, benzer yetkilere sahip olmasına ve resmi kolluğa yardımcı bir birim olmasına rağmen güvenlik görevlisine göstermediği ifade edilmiştir. Benzer bir araştırmada güvenlik görevlileri yaptıkları işin toplumda statüsünün düşük olduğunu ve çalıştıkları yerlerde ciddiye alınmadıklarını belirtmişlerdir (Yardımcı, 2009). Yine Alpkutlu’nun (2017) çalışmasında da güvenlik görevlileri kendilerine her işi yapmaya müsait eleman gözüyle bakıldığını, aldıkları ücretin yaptıkları işe göre oldukça düşük olduğunu ve halkın gözünde ciddiye alınmadıklarını belirtmişlerdir.

5.1.3.3. Kamu ile özel arasında muğlâk bir alan olarak özel güvenlik sektörü

Güvenliği sağlama görevi ve bu amaçla şiddet kullanma yetkisinin yalnızca devlete ait olduğu görüşü Hobbes, Locke ve Rousseau gibi toplum sözleşmeciler tarafından yüzyıllar önce ortaya konmuş bir iddiadır. Bu anlamda bireyler, can ve mal güvenliğini sağlaması amacıyla “kendi kudret ve güçlerini tek bir iradeye devredecek [Hobbes, 2007 (1651)]” ve böylece devlet, bireysel güvenliği saylayan tek araç olacaktır. Benzer şekilde Weber [2004 (1946)] de “fiziksel şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran” devletin, bu şekilde bireysel şiddeti toplumdan soyutlayacağı ve böylece bir yandan şiddetin yalnızca yurttaşların güvenliği için kullanılacağı garanti altına alınırken, diğer yandan güvenliğin devletin yurttaşlarına sunmakla görevli olduğu bir hizmet olarak ortaya çıkacağını iddia etmektedir. Bu anlamda Weberyen yaklaşım, temel olarak, modern devletle birlikte fiziksel şiddetin meşru kullanımının devletin tekeline geçtiğini, böylelikle şiddetin gündelik hayattan tasfiye edildiğini ve şiddet uygulayan kişi ya da grupların bunu devletin açık izni altında yapabildiğini iddia etmektedir. Fiziksel şiddet tekeli devlet adına temsil eden kurumlar ise ordu ve polistir. Diğer yandan Avrupa ve Amerika’da 20. yüzyılın ikinci yarısında (ve Türkiye’de daha yeni olmak üzere tüm

¹⁵¹ 4 Aralık 2017 tarihinde KonTv’de yayınlanan Düzlem programından alıntılanmıştır.

dünyada) güvenlik alanında yeni aktörlerin sahneye çıkmasıyla birlikte bu tekelin farklı aktörler arasında paylaşıldığı ve güvenlik alanının parçalı bir hal aldığı iddia edilir. Temel olarak devletin şiddet tekelinde ne derece bir aşınma olduğu sorunsalına odaklanan neo-Weberyen yaklaşım, son 30-40 yılda güvenliğin önemli bir dönüşüm geçirdiğini ve güvenlik alanında yaşanan bu dönüşümle birlikte ortaya çıkan özel güvenlik, yerel topluluklar, STK ve TDP uygulamaları gibi yeni toplumsal denetim pratiklerinin modern devletin tanımlayıcı unsuru olan “şiddet tekeli”nin ve dolayısıyla devlet iktidarının altını oyduğunu iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren güvenlik alanında devlet dışı aktörler de güvenlik politikalarının uygulanması ve gözetilmesinde giderek artan bir şekilde etkin olmaya başlamıştır. Özellikle modern demokratik toplumlarda güvenlik alanında yaşanan dönüşüm güvenlik sağlayıcıların “çoğullaşmasıyla” sonuçlanmıştır. Güvenlik artık polisin, yani devletin resmi sosyal kontrol mekanizmasının, tekelinde değildir. Günümüzde güvenlik, büyük oranda devlet-dışı kurumlar, özellikle de ticari amaçlı özel şirketler ve gönüllülüğe dayalı topluluklar tarafından sunulmaktadır (Bayley ve Shearing, 1996, s. 585; 2001, s. 5; Caparini, 2006, s. 264). Bu anlamda Türkiye’de güvenlik hizmetleri üç kolluk¹⁵² çerçevesinde sunulmaktadır. Bunlar kamu, özel ve gönüllü kolluktur (Aydın, 2002, s. 127)¹⁵³.

¹⁵² Kolluk kavramı ile “kamu düzenini sağlamak ve sürdürmekle görevli kurumlar” tanımlanmaktadır. Buna göre Türkiye’de iç güvenlik hizmeti veren kurum ve kuruluşlar da genel kolluk, özel kolluk ve yardımcı kolluk olarak üçe ayrılmaktadır (Emiroğlu, 2011, s. 111).

¹⁵³ Bu noktada Türkiye’de güvenlik hizmeti sunan kurumları Aydın (2002, s. 127) kamu, özel ve gönüllü kolluk olarak üçe ayırmakla birlikte kamu kolluğunu genel, kamu özel ve yardımcı kolluk olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma çerçevesinde genel kolluk Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlikten oluşurken; kamu özel kolluğu Belediye Zabıtası, Orman Muhafaza ve Gümrük Muhafaza gibi genel kolluk dışında kalan ve hizmet alanları ve yetkileri özel kanunlar ile sınırlandırılmış olan kamu kuruluşlarından oluşmakta; son olarak yardımcı kolluk ise Köy Muhtarları, Koy korucuları, Çarşı ve Mahalle Bekçileri gibi genel veya özel kolluk görevlilerinin bulunmadığı durumlarda kolluk görevini yerine getiren kişi ve kuruluşlardan oluşmaktadır. Ücretsiz güvenlik hizmet vermek anlamına gelen “gönüllü kolluk” ise gönüllü olarak güvenlik kuvvetlerine yardımcı olan kişi ve kuruluşları ifade eder. Birçok batı ülkesinde farklı şekillerde görülen bu uygulama Türkiye’de yalnızca Gönüllü Trafik Müfettişliği şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özel kolluk başlığı altında ise Özel Güvenlik Teşkilatları yer almaktadır. Diğer yandan Kuyaksil ve Tiye (2003) genel, özel ve yardımcı kolluk olarak üçlü bir sınıflama yapmaktadır. Buna göre genel kolluk benzer şekilde Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlikten oluşurken; özel kolluk Belediye Zabıtası, Orman Muhafaza, Gümrük Muhafaza ve Özel Güvenlik Teşkilatlarından oluşmakta; ve yardımcı kolluk Köy Muhtarları, Koy korucuları, Çarşı ve Mahalle Bekçileri ve gemi kaptanlarından oluşmaktadır. Bu sınıflamaya göre özel güvenlik teşkilatları özel kolluk sınıfında yer alırken, Aydın’ın (2002) yaptığı sınıflamaya göre özel kolluk ticari özel kolluk ve özel güvenlik teşkilatları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu noktada ticari özel kollukla ticari amaçlı olarak özel güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik şirketleri kastedilirken, özel güvenlik teşkilatlarıyla kamu ve özel kurum ve kuruluşların güvenliklerinin sağlanması amacıyla söz konusu kurum ve kuruluşların bünyesinde kurulan özel güvenlik teşkilatları veya birimleri kast edilmektedir (Aydın, 2002, s. 127-129). Diğer yandan 5188 sayılı yasanın birinci maddesine göre “Bu

Neo-Weberyen yaklaşımın iddia ettiği gibi Türkiye’de güvenlik hizmetleri çeşitli kamu kolluklarının yanı sıra özel güvenlik ve gönüllü topluluklar¹⁵⁴ arasında paylaşıldığı görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’de de benzer şekilde güvenlik alanında bir dönüşüm yaşandığı ve buna bağlı olarak güvenlik sağlayıcılarının “çoğullaştığı (Bayley ve Shearing, 1996; 2001)” iddia edilebilir. Bu şekilde güvenlik alanında resmi polisin yanı sıra devlet-dışı aktörlerin de yer almasıyla birlikte yalnızca resmi polis ve özel güvenlik değil aynı zamanda sivilin de kamu güvenliğinden sorumlu hale gelmeleri söz konusudur. Neo-Weberyen yaklaşım böylesi bir çoğullaşmanın beraberinde sivilleşmeyi ve dolayısıyla demokratikleşmeyi de getireceğini ve bu durumun güvenlik alanının sivilleşmesinde önemli bir adım olduğunu iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996). Ancak Türkiye örneği açısından güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşmasının beraberinde demokratikleşme ve sivilleşmeyi de getirdiği konusu tartışmalıdır.

Bayley ve Shearing (1996, s. 589), güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşması sonucunda polisin, artık toplumda birincil suç önleme mekanizması olma özelliğini yitirdiğini ve polisin suç önleme, caydırma, suçluları yakalama ve soruşturma yürütme gibi faaliyetleri özel güvenlik, TDP ve gönüllü topluluklar tarafından da yerine getirilmeye başlandığını iddia etmektedirler. Bayley ve Shearing’e göre (1996, s. 587), günümüzde suç, polisin tek başına başa çıkması için oldukça karmaşık ve kapsamlı hale gelmiştir. Bundan dolayı güvenlik alanında resmi polisin yanı sıra güvenliğin sağlanmasında devlet-dışı aktörlerden de yararlanılmaktadır. Böylelikle yalnızca resmi polis ve özel güvenlik değil aynı zamanda polis olmayan sivilin de kamu güvenliğinden sorumlu hale gelmiş ve bu durum güvenliğin sivilleşmesi adına önemli bir adım olarak kabul edilmiştir.

Kanunun amacı, kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemektir (md.1).” Buna göre “özel güvenlik personelinin görevi, kamu güvenliğini tamamlayıcı ve kamu düzenini sağlayıcı genel kolluğa yardımcı hizmet vermektir (Karakurt ve Bal, 2013, s. 99)”.

¹⁵⁴ Türkiye’de güvenlik alanında gönüllü topluluk anlamında Fahri Trafik Müfettişliği örnek olarak verilebilir. Fahri müfettişler, 01.05.1997 tarih ve 22976 sayılı Fahri Trafik Müfettişliği Görev ve Çalışma Yönetmeliği çerçevesinde gönüllü olarak trafik suçları hakkında tutanak tutmak ve en yakın yetkili birimlere bildirmekle görevlidir. “Fahri Trafik Müfettişliği Görev ve Çalışma Yönetmeliği”. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22976.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2019). 1997 yılında ilgili yönetmeliğin çıkmasıyla göreve başlayan ve sayıları 6.767 olan fahri müfettişlerin sayısı hızla artarak 2018 yılında 20.579’a ulaşmıştır. FTM istatistiki bilgiler. http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/istatistik/ftm_istatistik.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Diğer yandan, günümüzde devletin güvenliği sağlamada tek unsur olma özelliğini, gerek özel gerekse gönüllü kuruluşlarla paylaşması hasebiyle, yitirdiği ve güvenlik alanında mevcut olan çoğullaşmanın kamu ve özel arasındaki çizgiyi bulanıklaştırdığı iddia edilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996, s. 419). Güvenliğin özelleşmesiyle birlikte kamusal alanlar giderek kişisel mülkiyet alanlarına çekilmekte, bu alanlarda güvenlik, resmi polisten çok özel güvenlik yoluyla sağlanmakta, güvenliğin özelleşmesiyle güvenlik pratikleri kamusal otoriteden ayrılarak, kamusal ve özel alanların sınırlarının belirsizleşmesine/bulanıklaşmasına yol açarken, bu şekilde resmi polisin yerine getirdiği birçok hizmet özel güvenlik şirketleri tarafından sağlanır hale gelmekte ve böylelikle özel güvenlik alanı da kamu ve özel arasında muğlak bir alan olarak kurulmaktadır.

Bu tartışmalar çerçevesinde, 5188 sayılı yasanın ilk amaç maddesinde özel güvenliğin “*kamu kolluğunu tamamlayıcı mahiyette*”¹⁵⁵ bir aktör olarak tanımlandığı görülmekle birlikte genel kollukla benzer yetki ve sorumluluklar verilmesiyle de jandarma ve polisin yükünün hafifletilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu anlamda özel güvenlik, devletin güvenlik güçlerinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak ele alınmaktadır. Nitekim Şırnak Emniyet Müdürü Mehmet Avcı, kurumlarda bulunan özel güvenlik birimlerinin birçok konuda kendilerine yardımcı olduğunu belirtirken, bu birimlerin hastane, okul gibi sabit polis ekibi bekletilen yerlerin sayısını azaltılmasına ve şehir merkezinde hareketli ekiplerin çoğaltılmasına yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde özel güvenlik görevlisi alımı sayesinde sabit görev yapan 30 polisi çevik kuvvete aktardıklarını belirten Avcı, “*Özel güvenlik bize destektir. Bizim sabit ekip beklettiğimiz yerlerde ekip bekletmememiz anlamına gelir. Sabit ekip beklettiğimiz yerlerde polis sayılarını azaltırız veya kaldırırız*”¹⁵⁶ diyerek özel güvenliğin önceleri resmi kolluk kuvvetlerinin görev yaptığı pek çok alanda devletin resmi güçlerinin ikamesi olduğunu ve polisin daha etkin olarak görev yürütmesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

¹⁵⁵ “Bu Kanunun amacı, kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.” (5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli “Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 1). <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

¹⁵⁶ “Özel Güvenlik Birimleri Polisin Yükünü Hafifletiyor”. <http://www.sanseshaber.com/haberler/haberdetay.asp?id=9884&kategori=G%FCneydo%F0u%20Haberleri> (Erişim Tarihi: 16.12.2016)

Yapılan görüşmelerde de güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümü kendilerini genel kolluk kuvvetlerinin yardımcısı olarak tanımlamışlardır. Bu anlamda görüşme yapılan şirket yetkilisi, özel güvenliği genel güvenliğin tamamlayıcısı mahiyette tanımlarken iki kolluk arasındaki ayrımı da şu şekilde yapmıştır:

Özel güvenlik genel güvenliğin tamamlayıcı mahiyettedir diyo. Biz onun aslında yardımcısıyız. Bizim üstümüz genel kolluktur ama biz onun tamamlayıcısı mahiyetindeyizdir. Şimdi örneğin A kişinin bir fabrikası var ve burada mal ve hizmet üretiyor. Buranın güvenlik açığı kendi mal ve hizmetini koruması gerekiyor. Bunu da bizim 5188 sayılı kanun çerçevesinde hizmet satın alarak yapıyor. Aslında olayı şöyle açmak lazım. Bir cadde düşünün ya da hamam yolu caddesini düşünelim yoğun bir kalabalığın olduğu. Orda yoğun bir insan trafiği kalabalığın olduğu, yan taraflarda alışveriş merkezi, dükkanların olduğu. O sokak genel kolluğundur. Ama dükkanın güvenliği özel şahsa ait olduğu için oranın kendi iç bünyesindeki güvenlik de bizim özel güvenlik olarak nitelendiriyoruz. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Benzer şekilde görüşme yapılan güvenlik görevlileri de kendilerini genel kolluk kuvvetlerinin, özellikle de polisin yardımcısı olarak tanımlamışlardır.

Özel güvenlikçiler polis olmak için veya polisin yaptığı işi yapmak için değil, onlara yardımcı olmak için ortaya çıkmış bi iş dalı. Onların yetkilerinin tamamına haiz olsa zaten onlardan bi farkımız kalmaz. (ÖGG22, 47, Erkek)

...Bu da özel güvenliği genel kolluğun yardımcısı konumuna düşürüyo. Mesela bi olay oldu mu burada polis geldi mi bizim işimiz biter. Onlar geldi mi geri çıkarız. Geri çekilir, onlar ne derse onu yaparız. Eğer yoksa polis biz gerekli müdahaleyi yaparız ama polis geldiği anda biz geri çekiliriz. (ÖGG2, 42, Erkek)

Biz onlara sadece yardımcı niteliğinde. Bi başkan, bi başkan yardımcısı olur ya. Başkana her türlü yetkiyi verilir. Başkan yardımcısı sadece öyle kelimelerde geçer ya. Bizimki öyle...kağıt üzerinde onların yardımcısıyız aslında. (ÖGG21, 38, Kadın)

Görüşmelerde özel güvenliğin ortaya çıkış nedeni olarak büyük oranda “*genel kolluğun yetersiz kalması*” gösterilmiştir. Bu bağlamda görüşme yapılan şirket yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek) genel kolluğun çoğu durumda yetersiz kaldığını iddia etmiş ve eklemiştir:

Ama genel kolluk şunu demiyo “ben yetemiyorum git özel güvenlik al” demez hiçbi zaman. Öyle bişey olmaz. Acziyetini belli etmez. “yetiştirmeye çalışcam” der, “göndermeye

“çalışcam” der, “ekip geliyo” der, “memur arkadaşlar yola çıktı, geliyolar” der. Ama bi saatte gelir, ama 5 dakkada ama 10 dakkada. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Bu nedenle genel kolluğun, özellikle de polisin meydana gelen adli olaylara yetişmede yetersiz kalması ve hepsini karşılamak için gerek personel gerekse mali açıdan yetersiz olmasından dolayı özel güvenliğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Buna göre görüşme yapılan şitket yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek) “*genel kolluk kuvvetlerinin işlerini rahatlatacağı açısından da bunlara ön ayak olundu*”ğunu ve özel güvenliğin aslında genel kolluğun işlerini hafiflettiğini iddia etmiştir.

Genel kolluk da bizim özel güvenliğin olmasından yana. Çünkü onların da bi nebze işleri hafifliyo, filtre edilmiş oluyo, süzgeçten geçirilmiş oluyo. Her olaya gelmiyolar mesela. Özel güvenlik kendi bünyesinde veya çalıştığı alanda bi olay olduğunda kendince bi analizini yapıyo. Eğer ihtiyaç olursa genel kolluk kuvvetlerini çağırıyolar. Onun haricinde eskiden neydi? Özel güvenlik yoktu her vatandaş veya her işveren en ufak bi olay vuku bulduğunda hemen genel kolluğa müracaat ediyodu. Ama şimdi özel güvenlik önce bi analizini yapıyo. İstişare sonucunda eğer ihtiyaç olursa ondan sonra genel kolluk kuvvetine müracaat yapılyo. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Benzer şekilde yapılan görüşmelerde özel güvenliğin kamu kolluğunun bulunmadığı alanlarda yer alarak bir tür kamu kolluğu gibi işlediği görülmüştür. Bu anlamda iç güvenlik hizmetlerinin devletin polis ve jandarma gibi resmi kolluk kuvvetlerinden ziyade yarı özerk bir oluşum olan özel güvenlik birimlerince yerine getirilmesinin demokratikleşme ve sivilleşmenin önünü açacağı iddia edilmekle birlikte (Kandemir, 2008, s. 71), gerek kanunun vermiş olduğu yetkiler, gerek uygulamalar, gerekse güvenlik görevlilerinin ifadeleri Türkiye şartlarında bu iddianın henüz geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Zira özel güvenlik genel kolluğun bazı yetkilerini kendi görev alanı içerisinde kullanmaktadır.

Şimdi özel kolluk ve genel kolluğun görevleri yetkileri aynı. Tek farkı var özel kolluk kendi görev alanında tahkikat yapamaz. Tahkik görevi yok. Yani nedir bu? Diyelim ki A AVM’de görevli bir güvenlik görevlisi mağazadan hırsızlık yapan birisini yakaladı. Bunun üst aramasını yapabilir, çaldığı emtiaya el koyabilir, kişiyi gözaltına alabilir ama soruşturma yapamaz. İşte o noktada yerel güvenlik birimini davet edip o hizmeti ona devretmesi gerekir. Yani genel kolluk özel kolluğun alanına geldiğinde artık orda yetki genel kolluğundur. Özel kolluk genel kolluğun emrine girer... Yani bir suça rastladığında, ya da suçu haber aldığı anda suçluyu yakalar, gerekli tedbirleri alır, gözaltına alır, suç aletini emniyet altına alır ve genel

kolluğu davet eder, bütün belgelerini genel kolluğa verir, suç aleti ve suçluyu teslim eder ve o noktadan itibaren özel kolluk onun emrine girer. (ÖGŞ-4, 59, Eğitimci, Erkek)

Bu anlamda güvenlik alanında bir yer değiştirme değil karşılıklı bir işbirliği olduğu görülmektedir. Zira görüşme yapılan güvenlik görevlisi ÖGG17 (45, Erkek) “Biz onların yardımcı kolluğuyuz. Onların yetmediği yerde biz müdahale ediyoruz. Bizim yetmediğimiz yerde onlar müdahale ediyö. Yani birbiriyle bağlantılı. Zincirleme. Kopamazsınız. Ne polisten, ne askerden, ne özel güvenlikden hiçbi şekilde kopamazsınız. Çünkü hepsi birbirine bağlıdır.” diyerek özel güvenliğin genel kollukla ilişkisini özetlemiştir. Diğer yandan görev alanı içerisinde polisle benzer yetkilere sahip olduğunu belirten ÖGG5 (38, Erkek) “Ama biz zaten polisle benzer yetkilere sahibiz. Kanun diyo ki ‘genel kolluğun yetersiz kaldığı ve yetişemediği noktalarda görev yapan kişi’ diyo güvenlik görevlisi için. Biz zaten güvenliğin (polisin) işini yapıyoruz yani. Bizim polisten bi farkımız yok aslında.” diyerek özel güvenliğin görev alanı içerisinde bir nevi polis gibi çalıştığını ifade etmiştir.

Görüşmelerde dikkat çeken bir diğer husus da gerek güvenlik görevlileri gerekse şirket yetkililerinin genel kolluğun yetersiz kaldığı alanlarda özel güvenliğin ortaya çıktığını belirtirken, özel alanlarda devletin hizmet veremeyeceğini özellikle vurgulamalarıdır.

Genel kolluğun yetersiz kaldığı alanlarda. Şimdi burada sonuçta ticari bir yer. Ticari bir yerde devlet de sizin güvenliğinizi sağlayamaz. Zaten toplumun her tarafında güvenliği sağlamaya çalışıyor. Tutup da sizin özel işyerinizde ya da evinizin içerisinde güvenliği sağlayamaz, sitenizde güvenliği sağlayamaz devlet. Keşke sağlasa. O zaman özel güvenliğe ihtiyaç kalmaz ama bunun için çok çok zengin, çok çok güçlü bir devlet olması lazım ki özel güvenliğe ihtiyaç kalmasın. Devlet her şeye bütçe ayıracak ve o bütçeyle bu işi yapabilir mi? Şimdi bi sitenin güvenliğini de devlet sağlayamaz yani. (ÖGG4, 45, Erkek)

Genel kolluk kapı kapı veya dükkan dükkan güvenlik yapma durumu yok. Yapamaz yani. Yetmez. Ama özel güvenlik öyle değil. İcabında apartmana da özel güvenlik alırsınız, işyerine de özel güvenlik alırsınız, iş merkezine de özel güvenlik alırsınız veya almazsınız. Ama genel kolluk genel olarak bakar. Mesela bu mahallenin veya buradaki beş sokağın ekibi bi tanedir. Bakabildiği kadar bakar. Ama özel güvenlik ihtiyacı istediğiniz kadar olur. Her apartman da olabilir ama hiçbi apartman da olmayabilir. Yeterli olacağını düşünmüyorum. Yetmez. Zaten yetmediğinden veya genel kolluğun daha çok polislik yapabilmesi için özel güvenlik hizmetine ihtiyaç duyuldu. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Bi de şimdi değerli malzemelerin güvenliğini genel kolluk sağlamıyo. Genel kolluk gelip de fabrikayı bekleyemez. Bu sefer ne yapıyolar, özel kolluğa yöneliyolar. Aslında olması gereken bu. Güvenlik görevlisinin her yerde olması gerekiyo.... genel kolluk gelip de burda nöbet tutamaz. Sonuçta özel bi işletme. Genel kolluk özel hiçbi işletmede nöbet tutmaz işin açıkcası (ÖGG15, 30, Erkek)

Mesela hastaneye kaç tane kolluk koyabilirsin ki. Özellikle devlet hastanesinde bi tane mi, iki tane mi polis var. Hepsini nasıl karşılayacak. Ya da AVMye kaldırıp polis dikemezsin ki. Hastaneye de dikemezsin, mecbur acillerde oluyo da “her tarafa geç devriye at” diyebilir misin? Diyemezsin... Polisin işi sokaklarda. Bizim sokakta pek işimiz yok. Tamam park ve bahçelerde de güvenlik duruyo da genelde bizim durduğumuz yerler belli mesela. AVMLer, hastaneler, kamu alanları. Sokaklarda da polis devriye atıyo beklemiyö ki. Mesela tramvaylarda güvenliğin olmadığını düşünün. Her tramvay durağına bi tane polis dikemezsin anca devriye atabilir. O devriyede de buradan çarşı durağına gidene kadar kaç kişi kaçak biner. (ÖGG13, 38, Erkek)

Diğer yandan 5188 sayılı Yasa’ya göre “*güvenlik hizmetinin güvenlik şirketlerine gördürülmesi komisyon kararı aranmaksızın, Valiliğin iznine bağlıdır (md.3)*”. “*Özel güvenlik komisyonu, bu Kanunda belirtilen özel güvenlikle ilgili kararları almak üzere Valinin görevlendireceği bir Vali yardımcısının başkanlığında, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Ticaret Odası Başkanlığı, Sanayi Odası Başkanlığı temsilcisinden oluşur (md.4)*”. “*Özel güvenlik şirketlerinin özel güvenlik alanında faaliyette bulunması İçişleri Bakanlığı’nın iznine tâbidir (md.5)*”. Ayrıca Özel güvenlik birimlerini, özel güvenlik şirketlerini ve özel güvenlik eğitimi veren kurumları denetleme yetkisi yasa ile İçişleri Bakanlığı ve valiliklere verilmiştir. “*Denetim sonucu tespit edilen eksikliklerin ilgili kişi, kurum, kuruluş ve şirketlerce verilen süre içinde giderilmesi zorunludur. Amacı dışında faaliyet gösterdiği veya suç kaynağına dönüştüğü tespit edilen şirketlerin ve özel eğitim kurumlarının faaliyet izni iptal edilir. Bu şekilde faaliyet izni iptal edilen şirketlerin veya kurumların, kurucu ve yöneticileri, özel güvenlik şirketlerinde ve özel güvenlik eğitimi veren kurumlarda kurucu ve yönetici olamazlar (md.22)*”. Bu anlamda yasa gereği özel güvenlik kurumlarının denetlemesi de resmi kolluğa aittir. Bu şekilde özel güvenlik “devletin ne tam içinde ne de tam dışında bir alan (Yardımcı, 2009, s. 240)” olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşme yapılan şirket yetkilisi (ÖGŞ-3, 52, Erkek) “Biz özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik eğitim kurumları İçişleri Bakanlığı tarafından birçok aşamadan, araştırmadan, kontrollerden geçtikten sonra kurulan şirketleriz. Onların da devamlı gözetim ve denetimindeyiz... Yani genel kolluk tabi ki özel

güvenliği tam bir kolluk olarak görmemekte. Göremez zaten. Sonuçta denetlediği bi mekanizma” diyerek bu durumu özetlemiştir.

5188 sayılı Yasa ve diğer düzenlemelerle birlikte güvenliğin özelleşmesi sektörde sivilleşmenin önünün açıldığı iddia edilse de (Kandemir, 2008: 71), tam tersine güvenlik alanının sivilleşmesi değil, devletin denetim ve gözetim gücünü artırması sonucunu doğurmuştur. Özel güvenlik sektörü önceden devlete has olan yetkileri kolluk kuvvetleri ile paylaşmaktadır. Bu durum, denetimin hafiflemesine değil farklılaşmasına, incelmesine ve gündelik hayata daha derinden nüfuz etmesine yani “toplumsal denetimi mükemmelleştiren” yeni bir işbirliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylelikle güvenlik alanının, devletin kolluk güçleri, özel güvenlik görevlileri ve polis-vatandaşlar arasında yeniden paylaşıldığı (Yardımcı, 2009, s. 259) görülmektedir.

5.1.3.3.1. *İşi bilen insanlar (!): Özel güvenlik sektöründe emekli kolluk mensupları*

5188 sayılı yasa dahilinde kolluk kuvvetlerinden ayrılmış veya emekli olmuş 4 yıllık yüksekokul mezunu kişilere de özel güvenlik şirketi kurma hakkı tanırken, yasaya göre “*Muvazzaf subaylarda dört yıllık okul mezunu olma şartı aranmaz* (md.5)¹⁵⁷”. Bu maddeyle, bazı kolluk kuvvetleri mensuplarının özel güvenlik şirketlerinde kurucu ya da yönetici olması kolaylaştırılmıştır. Emekli emniyet müdürü ve özel güvenlik şirketi yöneticisi olan Nihat Kubuş’un belirttiği gibi “Yasa ilk çıktığında elbette ki özel güvenlik eğitim kurumları yoktu. Dolayısıyla bu işin başlangıç noktasında ilk hareketi veren, kolluk güçlerinden ayrılmış ya da emekli olmuş 4 yıllık yüksekokul mezunu yöneticileri oldu. Bu nedenle hala yöneticilerin büyük bir kısmı asker yada polis kökenlidir (Morgül ve Aytar, 2007, s. 91)”. Bu şekilde yasa henüz özel güvenlik eğitim kurumlarının olmadığı bir dönemde çıkararak, asker ve polis kökenli kişilerin buralarda yönetici olmasına ön ayak olurken özel güvenlik şirketlerinin sivilleşmesinin de önünü kapatmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte devletin resmi güvenlik birimlerinden emekli olan kişiler, güvenlik konusundaki “teknik bilgileri”nden yararlanarak özel güvenlik şirketi kurmuş, var olan şirketlere ortak olmuş veya bu şirketlere danışmanlık adı altında hizmet vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda bu çalışma kapsamında Eskişehir’de genel kolluk

¹⁵⁷ “5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 5.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

birimlerinden emekli olmuş kişilerin özel güvenlik sektöründe şirket sahibi, yetkilisi, eğitmen, güvenlik müdürü, güvenlik şefi, vardiya amiri ve güvenlik görevlisi olarak farklı statülerde yer aldıkları görülmüştür. Çalışma kapsamında bahsedilen statülerde yedi emekli TSK ve iki emekli EGM mensubu olmak üzere 9 kişinin resmi güvenlik birimlerinden emekli olduktan sonra özel güvenlik alanında çalışmaya başladığı görülmüştür. Görüşme yapılan emekli kolluk mensuplarının ifadelerinden, daha önce de güvenlik alanında çalıştıkları ve önceden yaptıkları işe uygun olduğu için bu alanı tercih ettiklerini anlaşılmaktadır. Zira sağlık durumundan dolayı TSK'dan emekli olduktan sonra bir süre farklı işlerde çalışıp daha sonra özel güvenlik sektörüne geçen ÖGG22 (47, Erkek) “*özümüze döndük diyim artık*” diyerek özel güvenlik sektörünü genel güvenliğin bir uzantısı olarak gördüğünü belirtmiş ve güvenlik görevlisi olma sürecini şu şekilde anlatmıştır:

Benim daha önceden de, çalışırken de ideallerim arasında vardı, emekli olduktan sonra bu işi yaparım, diye ama tabi ben o zaman sınava gireceğimi, kursa tabi olduğumu bilmiyodum. Kolluk kuvveti olduğumuz için direkt geçiş yaparız diye düşünüyodum. Daha sonra bu prosedürleri öğrendim. Nekahat dediğimiz iyileşme döneminde kendi akrabalarımızın yanında çalışma durumum oldu. Dönemi atlattıktan sonra girdim. Tavsiye üzerine değil kendi isteğimle. (ÖGG22, 47, Erkek)

Benzer şekilde 2015 yılında TSK'dan malulen emekli olduktan sonra özel güvenlik alanında çalışmaya başlayan ÖGG14 (40, Erkek), kendi alanına en yakın meslek olarak gördüğü için, sağlık durumundan dolayı “yapabileceğim en rahat iş” olarak tanımladığı özel güvenlik sektörünü tercih ettiğini belirtmiş ve TSK'dan emekli olmuş birçok arkadaşına bu işi tavsiye ettiğini, birçoğunu da işe yerleştirdiğini söylemiştir.

Bizim silahlı kuvvetlere en yakın meslek özel güvenlik. Bizim işimiz de silahlı kuvvetlerde güvenlik, koruma, cephane sevkiyat, cephane depolama gibi güvenlik işleriyle alakalıydık. Zaten orda da hep güvenlik nöbeti tutardık nizamiyede aynı burası gibi. Benzer görev olduğu için emekli olana kadar yapabileceğim piyasada başka iş yok. Çünkü piyasada başka iş yapmaya sağlık durumum da el vermez. (ÖGG14, 40, Erkek)

Yapılan görüşmelerde gerek güvenlik görevlileri gerekse şirket yetkilileri özel güvenlik sektöründe emekli kolluk mensuplarının amir, şef ya da müdür gibi üst makamlara getirilmelerinin nedenini “*işi bilen insan*” olmalarına veya bu şekilde bir algı olmasına bağlamaktadır. Diğer yandan gerek TSK'dan gerekse EGM'den emekli olmuş

ve şu anda özel güvenlik şirketlerinde yönetici ve eğitmen olan görüşmeciler gerek mesleki bilgi ve becerileri gerekse tecrübelerinden dolayı özel güvenlik sektöründe emekli kolluk mensuplarının tercih edildiğini belirtmişlerdir.

Bizler biliyorsunuz yıllarımızı güvenlik üzerine çalışmış kişiler olduğumuzdan dolayı az çok bilgi ve becerilerimizden yararlanmak istiyorlar. Büyük bi nedeni bu. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Sektöre bizim için tecrübe açısından bize faydası oluyo. Yani işe yabancı değiller. Bir de işe yabancı olmayışlarından dolayı tecrübeyi de işe katınca bizim işlerimiz kolaylaşıyor. Eğitimde, işle ilgili kuralları göstermede zorluk çekmiyoruz. Biraz daha işimiz kolay oluyo. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde emekli kolluk mensuplarının özel güvenlik sektöründe yaygın olarak yer alması ve genellikle amir, şef ya da müdür gibi üst mevkilerde yer alması büyük oranda olumsuz bir durum olarak değerlendirildiği görülmüştür. Özellikle bu durumun tabandan gelen güvenlik görevlilerinin önünü tıkayacağını ve gelecek konusunda umudu olmamasına yol açacağını belirten ÖGG11 (42, Erkek), özel güvenlik sektöründe emekli kolluk mensuplarının yer almasına başından beri karşı olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Ben ona en başından beri karşıyım. Neden karşıyım? Bu benim mesleğimse bunu benim yapmam gerek. Bunu ben yapayım, benden başkası yapmasın. Şirket kurabilir. Ona bişey demiyorum. Parası vardır kurar. Ama benim hak ettiğim, yıllarca çalışıp hak ettiğim konuma gelmesin. Emekli olmuş daha çalışmasın. Adam 55 yaşına gelmiş hala çalışacam diyo. Ben zaten emeklinin normalde de çalışmasına karşıyım. Ülkemizin nerden baksanız %60ı genç. Güzel de bi sektör var. Bu sektörü kimse beğenmese de güzel. Tamam eksiği çok da güzel bi sektör sonuçta. Sen şimdi adam asker, emekli olmuş. Geliyo buraya... Zaten alttan gelenin hiç bi umudu yok. Kesinlikle yok. Niye umudu yok? Şimdi ben gençlere dedim ya güvenlikçi olmayın gidin bi fabrikada işçi olun. Bi yere işçi olarak girse en azından der ki “beş sene sonra benim ustabaşı emekli olur. Ben de bu işten anlıyorum. Yerine ben geçerim” der. Ama burada hiçbi şey yok. **Vardiya amiri polis, güvenlik müdürü astsubay**. Giden yine aynısı gelen yine aynısı. Hiç umudu yok ki. “Ben hep güvenlik kalacam” diyo. Benim hiç umudum yok ki. Kesinlikle yok. Şöyle bi uzağa baktığımda gelecek göremiyorum. Okul da bitirsem, üniversite de bitirsem hiç umudum yok. Çünkü emekli olan hemen geliyo hop o koltuğa oturuyo. Zaten jandarmalar yüksekokul mezunu oldukları için üniversite mezunu sayılıyolar. Otomatikman geliyolar zaten. Zaten giderken de yerine emekli olan arkadaşlarından birini getirtiyö. Benim arkadaşım hemen gel sen otur diyo. (ÖGG11, 42, Erkek)

Benzer şekilde ÖGG13 (38, Erkek) de emekli kolluk mensuplarının özel güvenlik sektöründe yaygın olarak yer almasının tabandan gelen güvenlik görevlilerinin önünü tıkayacağını ve yükselme şansını azaltacağını belirtmiştir. Benzer ifadeler diğer güvenlik görevlileri tarafından da dile getirilmiştir.

Tabandan gelen benim gibi, başka arkadaşlar gibi güvenliklerin amir olma şansları biraz daha sığa iniyö. Çünkü adam emekli olmuş polislikten, getirmiş amir diye ek güvenlik olmuş başına dikiyo mesela. Ya da subaylıktan emekli olmuş, getiriyo amir diye dikiyo. Hani tabandan gelenlerin bi şansı kalmıyo. Bence tabandan yetiştirse daha iyi mesela. (ÖGG13, 38, Erkek)

Onlar emekli olmuş, gitsin artık. Yeni gelecek olan güvenliklerin önünü kesiyolar. Zaten adam emekli olmuş, nerden baksan, bi abi vardı 3 bin liraya yakın maaş aldığını söylüyodu, ki alıyolar da. Şirket olarak evet, çalışsınlar...şirket açabilirler. Ona karşı değilim. Ama adam polis. Emekli olmuş. Maça gidiyo. Adam 55-60 yaşında. Maça gidiyo. Emeklisin zaten... Mesela fabrikalarda çalışıyo emekli olmuş polis. Emekli olmuş adam fabrikada çalışıyo, birinin işini engelliyo. “Çocuk okutuyorum” diyo. E emekliliğin var. Gençlerin önünü kapatıyosun. (ÖGG16, 41, Kadın)

Zaten herkes bu koltuğa oturmak için geliyo. Ben bu koltuğa oturmak için 14 senemi verdim. Adam geliyo direkt buraya oturuyo. (ÖGG11, 42, Erkek)

Diğer yandan güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir unsur da emekli kolluk mensuplarının özel güvenlik sektöründe bir tür denetim işlevi görerek sektöre düzen getirme, disipline etme rolleri üstlenmesidir. Bu anlamda yapılan pek çok görüşmede emekli asker veya polislerin “iş bilen insanlar” oldukları ve bu nedenle çalıştıkları alana bir düzen, disiplin getirdikleri ifade edilmiştir. Özel bir okulda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG15 (30, Erkek), emekli asker ve polislerin özel güvenlik alanında çalışmasının sektöre olumlu bir etkisi olduğunu dile getirirken, emekli askerle çalışmanın avantajlarını şu şekilde anlatmaktadır:

Bizim tesis müdürümüz de emekli astsubay. Genelde güvenlik müdürleri asker emeklisi, polis emeklisi, subay, astsubay oluyo. İyi bişey. Neden? Disiplini biliyolar, sistemi biliyolar, ast-üst ilişkisini biliyolar. Askeriyenin vermiş olduğu bi nizam var. Duruş belli. O yüzden iyi oluyo. Güvenliğin üzerindeki etki de o yönde oluyo. Sıradan bir amir olsa çok etkili olmaz ama asker olduğu için sakalına kadar, giydiği ayakkabıya kadar, kravatına kadar her şeyine karışıp orda bi düzen oturtmaya çalışıyolar... Biraz düzenleyici etkisi oluyo. Olmuyo desem yalan olur. Dedğiniz gibi özel güvenlikler 120 saat eğitim alıyo. Bi de bunu yaşayarak görüyolar. Ama askeriye'deki gibi değil. Askeriye'de her şey nizamidir, saatindedir, dakiktir.

Her şey olması gerektiği gibidir. Mesela askeriyede giydiğiniz üniformanızın düzgün olması lazım, sakalınız kesilmiş, ayakkabılarınız boyanmış olması lazım. Kurallar sabittir. Her şey belirlendiği gibi olmalıdır, kuralına kitabına uygun olmalıdır. Ama bizde özel olduğu için güvenlik görevlileri bazen uygulamayabiliyo. Mesela üstüne başına çok dikkat etmiyo. Askeri personel olduğu zaman onu baskıyla düzene sokabiliyo. Çünkü o yıllarca askeri kurumlarda çalıştığı için onun da düzenli olmasını istiyio. O konuda iyi, olması lazım. Olmadığı zaman biraz cıvıyo işler. (ÖGG15, 30, Erkek)

Bu şekilde emekli asker veya polislerin çalışma ortamında bir düzen sağladığını ifade eden güvenlik görevlisi, bir anlamda sektörün böyle bir disipline ihtiyacı olduğunu da belirtmektedir. Benzer şekilde emekli kolluk mensuplarının daha disiplinli çalıştığını söyleyen ve kendisi de emekli TSK mensubu olan ÖGG14 (40, Erkek) tabandan gelen güvenlik görevlileri ile emekli kolluk mensubu güvenlik görevlilerini şöyle karşılaştırmıştır:

Bence bu işi ciddiyetiyle yapan silahlı kuvvetler personeli, emekli polisler. A.'te mesela bizim personelin %70i silahlı kuvvetlerden ayrılmaydı. Ben bakıyodum. Sivil kökenli arkadaşlar sakal tıraşı olmaz, ayakkabısını boyamaz, devriyeye çıkar turunu atmaz. Mesela 17 tane tur noktası vardı. Beş tanesini basmıyodu arkadaş. Çünkü sorumluluk yok. Ama silahlı kuvvetler, polis emeklileri ağabeylerimize bakıyorum. Hepsisi sakal tıraşını olmuş, ayakkabısını boyamış, nizami devriyesini atar, nizami çalışır, nizami işine gelir, nizami gider. Ötekine bakıyosunuz. Bugün gelir, yarın telefonu kapatır gelmez. Neredesin? Yok. Telefon da açık değil. Bulabilirsen bulursun. İki gün sonra gelir sallana sallana. “e misafirim geldiymi de şehir dışına çıktıydım” der. Yani askeri personel ve emniyet mensuplarında bu prensip, çalışma disiplini daha çok. Bence tercih edilmesi gereken öncelikli kişiler onlar. Çünkü disiplini sağlayanlar onlardır. Bu her yerde böyledir benim gördüğüm. (ÖGG14, 40, Erkek)

Diğer yandan TSK veya EGM'den emekli olmuş kişilerin disiplin sağlamak amacıyla sektörde tercih edildiğini ve bu nedenle de üst mevkilere getirildiğini belirten ÖGG11 (42, Erkek) “Mesela şehir hastanelerine TSK mensubu istediler şef olarak. Sanıyolar ki üniforma disiplini orda da sağlayacak. Ama karşıdakinin sivil olduğunu unutuyo. Orduda üniformanızda tek çizgi olması yeterli sözünüzü dinletmek için. Ama burada karşıdaki asker değil ki sivil. Üniforma da yok üstünde. İşveren şunu unutuyor. Oraya acısı olan geliyor. Muamele aynı olabilir mi? TSK kökenli olsun. Böyle diyerek de orada düzen sağlayabileceğini düşünüyor.” derken, görüşme yapılan şirket yetkilisi (ÖGŞ-5, 55, Erkek) işverenin, hizmet satın alan yerlerin özellikle emekli TSK mensubu olsun diye talep ettiklerini, bu kişilerin daha disiplinli oldukları ve güvenlik görevlilerini

dize getireceklerine olan inançtan dolayı tercih edildiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Eskişehir’de hizmet veren bir özel güvenlik şirketi, internet sitesinin tanıtım bölümünde bünyesinde bulunan emekli asker ve polis kökenli yöneticileri özellikle vurgulamaktadır.¹⁵⁸ Ancak bu ifadelerden farklı olarak, özel güvenlik sektöründe yönetici konumundaki emekli kolluk mensuplarının (özellikle de TSK kökenlilerin), önceki çalışma deneyimlerindeki hiyerarşi ve disiplini sürdürmeye çalışırken, güvenlik görevlileri üzerinde bir tür psikolojik baskı uyguladıkları da anlaşılmaktadır.

Şimdi selam vermemizi bekleyen amirler var. Askeriyeden emekli olmuş. Katı kuralları var. Aynı kuralları burda da uygulamaya çalışıyo... bi nevi psikolojik baskı kurmuş oluyo. Buradaki çalışan personel de kendini rahat hissetmediği için verimli bi şekilde o kişiden yararlanamıyosun (ÖGG18, 37, Erkek)

Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus da sektörde çalışan eski kolluk mensuplarının kendilerini nasıl tanımladıklarıdır. Buna göre birçok kolluk mensubunun kendisini emekli olarak tanımladığı görülmüş ve şuan çalıştıkları işte geçici olarak bulunmaları onlarda işe karşı herhangi bir aidiyet oluşturmamakla birlikte yapılan iş de statü olarak düşük görülmektedir. Bu anlamda “kendinizi özel güvenlik görevlisi olarak mı, emekli TSK/EGM mensubu olarak mı görüyorsunuz?” sorusuna hemen hemen bütün emekli kolluk mensuplarının “emekli TSK mensubuyum”, “emekli astsubayım”, “emekli polisim” ya da “emekli emniyet mensubuyum” şeklinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu durumu bir statü meselesi olarak gören ÖGG20 (42, Erkek), emekli olsa bile asker ve polislerin kendilerine üstten baktığını belirtmiş ve eklemiştir:

Hiçbir emekli asker, özel güvenlik görevlisi olsa bile, ben özel güvenlik görevlisiyim demiyo. Emekli askerim diyo...Statü meselesi. Hiçbir emekli polis, şuanda hayatını özel güvenlik olarak idame ettirse bile, ben özel güvenlik görevlisi olarak çalışıyorum demiyo, “emekli polisim” diyo. Bu da statü olarak bizim durumumuzu en iyi açıklayan örneklerden biridir. (ÖGG20, 42, Erkek)

Bu durumun tabandan gelen güvenlik görevlileri ile kolluk kökenli güvenlik görevlileri arasında herhangi bir gerilim yaratıp yaratmadığı sorusu bu noktada önem kazanmakla birlikte genel olarak görüşmelerden bir gerilim olduğu dillendirilmemekle

¹⁵⁸ “K. şirketler grubumuza bağlı koruma güvenlik şirketi yönetim kadrosu, emekli asker ve emniyet kökenli yöneticilerden oluşmaktadır.” <http://karahanorg.com.tr/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 12.12.2018)

birlikte yalnızca bir güvenlik görevlisi (ÖGG20, 42, Erkek) emekli kolluk mensuplarının kendilerine üstten baktıklarını belirtmiştir.

Emekli olmuş bi polis memuru, onlar aşağı yukarı 5 yılda kart almadan devam edebiliyorlar çalışmaya. Emekli oldukları için çok fazla geçim dertleri de olmuyo. “Burası olmazsa başka yere giderim” diyo. Biraz da böyle üstten bakıyorlar asker, polis oldukları için... Genelde öyle ama olmayanlar da var. Ben onlar açısından söylemiyorum, bizimle aynı statüde çalışanlar için söylüyorum. Emekli oluyo “evde oturacağıma, kahveye gideceğime gider bi yerde çalışır 1500-2000 lira para alırım” diyo. İşte bize de biraz üstten bakıyorlar. Bu da birlikte çalışırken sıkıntı oluyo. “onu yapmam, şuna gitmem, ben şöyle yaptım, ben böyle yaptım”. (ÖGG20, 42, Erkek)

Diğer yandan kolluk kökenli olan emekli asker veya polislerin özel güvenlik sektöründe çalışırken kendi tabi oldukları kanunlara göre hareket etmesi de çalışma koşulları içerisinde sorunlara neden olmaktadır. Örneğin özel güvenlik sektöründe özellikle üst kademelerde emekli kolluk mensubu çalıştırılmasını “*Bizim sektörde şu var. Adam asker. Hayatı boyunca güvenlikle alakası olmamış. Gitmiş kademede araba tamir etmiş başçavuş. Geliyo buraya vardiya amiri ya da güvenlik müdürü olarak oturabiliyo. Niye? Asker çalıştıracığım diye. İşleyişi bilmiyo, çalışma şeklini bilmiyo. Siville olan iletişimi hiç bilmiyo zaten. Ben size söyleyeyim bilgisayar kullanmayı bilmeyenler var. 25 yıl karakol komutanlığı yapmış ve bilgisayar kullanmayı bilmiyo. Hiç görmemiş. Ama sadece üniformasından dolayı orda müdür olmuş*” sözleriyle eleştiren ÖGG11 (42, Erkek) ile benzer şekilde pek çok güvenlik görevlisi özel güvenlik mevzuatına hakim olmadığı veya işleyişi tam anlamıyla kavrayamadığı için emekli polis veya asker ile çalışmanın sıkıntılı bir durum olduğundan söz etmiştir. Örneğin görüşme yapılan ÖGG17 (45, Erkek) “iş bilen insanlar” olarak değerlendirdiği emekli kolluk mensuplarının özel güvenlik mevzuatına hakim olmamasının yarattığı olumsuz durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

Aslında onlar işi bilen insanlar. Ama her ne kadar işi bilseler de, biz mesela taşerondayken bizim başımıza emekli kolluk mensubu veriyolardı. Bizim müdürümüz emekli bi polisti, bomba uzmanıydı. Onun almış olduğu eğitimle bizim buradaki taşeron firmanın çalışma koşulları çok farklı. Aslında yanlış. Çünkü o disiplinli çalışan bi insan, kanun ve maddeleri uygulayan bi insan. Kanun diyo ki, örneğin bu aracı arayacaksın diyo. Şimdi onlar polis, onlar arayabilirler. Ama biz burda arayamıyoruz. Bizim burda yetkimiz yok. “Arayacaksın” diyo. “Bakın bizim yetkimiz yok” diyoruz...25-30 yıl o kuruma hizmet etmiş artık kanunları yalamış yutmuş bi insanın buraya geldiği zaman bocalıyo. Çünkü burda onlarınki gibi

olmuyo kusura bakmasınlar ama. Burda onların yetiştirildiği gibi, eğitildiği gibi olmuyo işler.
(ÖGG17, 45, Erkek)

Benzer şekilde emekli asker veya polislerin özel güvenlik sektörüne girdikten sonra müdür veya şef olduğunu söyleyen ÖGG18 (37, Erkek), bu anlayışın kırılması ve sektörde daha çok tabandan gelen güvenlik görevlilerinin yönetici konuma getirilmesi gerektiği belirtirken bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

Çünkü gelen polis memuru kendi kanunu, kendi çalışma şeklini biliyo. Kendi konusuna hakim. Ondan dolayı özel güvenlik sektöründe çalışma faaliyetlerini veya sıkıntılarını tam anlamıyla bilemiyorlar. Bundan dolayı olumsuz etkileniyoruz. Kendi kafasına göre bazı şeyler yapabiliyorlar. Kanuna göre böyle diyo ama bizim kanunumuzda öyle bişey yok. (ÖGG18, 37, Erkek)

Yine özel güvenlik alanında yıllarca asker kökenli müdür ve şeflerle çalıştığını hatta bir önceki şefinin emekli asker olduğunu belirten ÖGG19 (38, Erkek), bu kişilerle çalışmanın sıkıntılı olduğunu, çalışma ortamında karşılaşılan bir sorunu anlatıp, çözüm üretene kadar aylar geçtiğini ifade etmiştir.

Emekli kolluk mensuplarıyla çalışmanın yarattığı önemli sorunlardan biri de içinde yıllarını geçirdikleri hiyerarşik düzeni devam ettirme durumudur. Bu anlamda görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin önemli bir bölümünün ifadelerinden özellikle hiyerarşik bir çalışma düzeni olan TSK'dan emekli olmuş, asker kökenli kişilerin özel güvenlik alanında da aynı hiyerarşiyi sürdürmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Örneğin yıllardır TSK'dan emekli olmuş, asker kökenli kişilerle çalıştığını belirten ÖGG19 (38, Erkek) *“Bişey söylediğinde, askeriyeden geldiği için, ‘emredersiniz komutanım’ deyip ne emrettiyse yapılan bi ortamdan, bişey söylediğinde sorgulanan bi ortama geçtiğinde hem onlar bocalıyo, hem biz zorlanıyoruz.”* derken bu durumu *“Bişey söylediğinde ‘emredersiniz’ deyip karşıdakinin o dediğini yapmasını bekliyo.”* sözleriyle özetlemiştir. Benzer ifadeleri görüşme yapılan diğer güvenlik görevlileri de kullanmıştır.

Şimdi selam vermemizi bekleyen amirler var. Askeriyeden emekli olmuş. Katı kuralları var. Aynı kuralları burda da uygulamaya çalışıyo. (ÖGG18, 37, Erkek)

Benzer şekilde ÖGG11 (42, Erkek) de emekli TSK mensuplarının orduda var olan hiyerarşik yapıyı çalışma ortamında da sürdürmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Şimdi kesinlikle astsubay müdür olarak gelmişse, vardiya amiri subay olmaz. En fazla uzman olur. “Komutanım” anlayışı hala devam eder. Kesinlikle değişmez. Aynı emir komutayı devam ettirir. Birbirlerini tanısalar da tanımasalar da. (ÖGG11, 42, Erkek)

5.1.3.3.2. Özel güvenlik sektöründe eski mesai arkadaşları ağı (old boy networking)

5188 sayılı yasa dahilinde kolluk kuvvetlerinden ayrılmış emniyet, ordu veya istihbarat birimlerinden emekli olmuş kişilere özel güvenlik şirketi kurma hakkı tanındığı ve bu doğrultuda resmi güvenlik birimlerinden emekli olan kişilerin özel güvenlik şirketi kurduğu, var olan şirketlere ortak olduğu ya da bu şirketlerde müdür, danışman, eğitmen olarak çalıştıklarından daha önce söz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında da görüşme yapılan güvenlik görevlisi ve şirket yetkilileri arasında TSK ve EGM’den emekli olmuş kişiler yer almakla birlikte bu kişiler arasında özel güvenlik sektöründe yaklaşık 20 yıldır çalışanlar da yer almaktadır. Bu şekilde sektörün kurulma aşamasından itibaren devletin zor aygıtlarıyla organik bir bağ içerisinde olan kişilerin aktif şekilde yer alması “eski mesai arkadaşları ağı” (old-boy network) kavramıyla tanımlanmaktadır (Karaman ve Seyhan, 2001, s. 166). Bu ilişkiler çerçevesinde özel güvenlik sektöründe aktif olarak yer alan ve devletin zor aygıtlarıyla organik bağını koparmayan kişiler işe alımlarda da bu çerçevede hareket edebilmektedir. Örneğin emekli olduktan sonra güvenlik şirketi kuran bir kolluk mensubu çalışanlarını da yine emekli kolluk mensupları arasından seçebilmektedir. Benzer şekilde özel güvenlik sektöründe herhangi bir alanda müdür, şef veya amir olarak çalışan emekli kolluk mensubu işe alımlarda kendisi gibi emekli kolluk mensuplarına öncelik tanıyabilmektedir. Bu durum, yapılan görüşmelerde de sık sık dile getirilmiştir. Örneğin kendisi de TSK’dan malulen emekli olduktan sonra özel güvenlik sektöründe çalışmaya başlayan ÖGG14 (40, Erkek), özel güvenlik işini TSK’dan ayrılan emekli uzmançavuş arkadaşlarına tavsiye ettiğini, hatta birçoğunu bir önceki işyerinde işe soktuğunu belirtmiştir. Görüşme yapılan bir diğer güvenlik görevlisi de özel güvenlik sektöründe yaygın olan bu ilişkilerden söz etmiştir.

Şirketi kuran emniyet teşkilatından. Şirketi kuran astsubay ya da polis. Şirketi o kurduğu için doğal olarak altta çalışanı da kendinden alıyo. Kendinden istiyio. İşte “bizim uzman arkadaş” diyo. Siville anlaşılabilir mi? Şirketi kuran sivil biri olsa. Mesela bu şirketi sivil bi arkadaşımız, sivil biri kurdu. Kesinlikle de sivil birilerini alacak, bi askeri veya polisi almaz. Ama asker kökenli biri kursaydı burayı kesinlikle kendi çevresine, olduğu yere asker birilerini yerleştirecekti. (ÖGG11, 42, Erkek).

Diğer yandan benzer bir eğilim sivil kökenli şirket yöneticisi ve amirlerde de gözlenmiştir. Bu anlamda ÖGG11 ile benzer şekilde, yaklaşık 18 yıldır özel güvenlik sektöründe çalışan ve üniversitede güvenlik müdürü olan ÖGG2 (42, Erkek) de çalışanlarını emekli kolluk mensupları arasından değil, özel güvenlik sektörü içerisinde tabandan gelenler arasından seçtiğini ve bu eğilimini sürdüreceğini ifade etmiştir.

Ben güvenlik sektöründe başladım ve o şekilde devam ediyorum. Ama Türkiye’deki algı şöyle. Ya polis emeklisi ya asker emeklisi bu işin başında olanlar. Mesela benim 177 tane şirket personelimden 4 tane şefi mevcut çalışanların içinden seçtim. Eski emniyet veya TSK mensubu da almıyorum. Kendim tabandan geldiğim için onlar da tabandan gelsin ki onore olsunlar. Onlar (emekli kolluk mensupları) her şeyi biliyomuş gibi bir algı var. Ama işin aslı onlar hep masa başında, sahayı bilen pek yok yani. Mesela 6 tane şefin 4 tanesi mevcut personel. Bu diğer çalışanları da onore edici birşey oluyo. Mevcut çalışanlardan seçiyorum, dışarıdan getirmeyi istemiyorum. (ÖGG2, 42, Erkek)

Diğer yandan yukarıda kısaca bahsedildiği üzere bir dönem devletin zor aygıtlarıyla organik bir ilişki içerisinde bulunmuş ve resmi güvenlik kurumlarında uzun yıllar çalıştıktan sonra özel güvenlik sektörüne bir şekilde dahil olan kişilerin sayısının fazla olmasının yarattığı “eski mesai arkadaşları ağrı”nın özellikle denetim aşamasında önemli sorunlara yol açacağı endişesi yapılan çalışmalarda da vurgulanmıştır (Karaman ve Seyhan, 2001; Yardımcı, 2009; Dölek, 2010). Zira 5188 sayılı yasa da özel güvenlik şirket ve eğitim kurumlarını denetleme yetkisini İçişleri Bakanlığı ve Valilikler vasıtasıyla İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığına vermiştir¹⁵⁹. Bu anlamda özel güvenlik ve genel kolluk arasında eski mesai arkadaşları ağrının sürdürülmesi karşılıklı kollama, iltimas ya da kayırma şeklinde kendini gösteren bir çıkar ilişkisine dönüşme potansiyeli de doğurabilmektedir. Bu çalışma kapsamında da özellikle görüşme yapılan eski kolluk mensubu şirket yetkililerine bu durumun denetimde yaratabileceği sakıncalar sorulmuş ancak artık denetimlerin çok sıkı olduğu ve herhangi bir eksikliğin göz ardı edilemeyeceği ifade edilmiştir. Örneğin TSK’dan emekli olduktan sonra özel güvenlik sektöründe çalışmaya başlayan ve 12 yıldır bir özel güvenlik şirketinde yöneticilik yapan emekli hava astsubay ÖGŞ-3 (52, Erkek), genel kolluğun özel güvenliği

¹⁵⁹ “İçişleri Bakanlığı ve valilikler özel güvenlik hizmetleri kapsamında, özel güvenlik birimlerini, özel güvenlik şirketlerini ve özel güvenlik eğitimi veren kurumları denetlemeye yetkilidir”. “5188 sayılı Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 22. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

denetleyen bir mekanizma olarak ast-üst ilişkisine dayandığını ve denetlediği bir mekanizmayı daha farklı göremeyeceğini belirtirken denetleme aşamasında “eski mesai arkadaşlığı ağrı”na benzer bir durumla karşılaşmadığını da eklemiştir.

Şimdi her iki taraf da belirli bir kanun ve yönetmelik çerçevesinde çalışıyor. Kanun ve yönetmeliğimizi açtığımızda belirli bir prosedür var denetlemeye gelindiği takdirde. Örnek veriyorum. Devamlı görüştüğümüz insanlar var ama o süreci kanun ve yönetmeliği açtığımızda uygulamak zorunda olduğumuz şeyler olduğu için... Ya onu görmek zorunda zaten eksikliğini. Net bu. Görülüyor mu? Evet görülüyor. Görüldüğü takdirde de gerekli işlem yapılıyor. Yani bunun başka türlü olmaması gerekiyor. Ben şahsen yaşamadım bunu. Bir prosedür var diyorum ya hani. Biz o prosedürün denetleme çizelgesine göre denetlendiğimiz takdirde ben her evrağı, dokümanı verdiğim için böyle bir şey yaşamadım...Her şeyimiz yazıya dökülüyor çünkü. İnanılmaz bir prosedür var. Bir check list vardır. Bu liste hem bizim hem de karşı taraf tarafından kontrol edilir. Bu check list atılmadığı takdirde cezai yaptırım olur. Ki oluyodur yani. Ama diğer konuyu gerçekten görmedim. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Diğer yandan görüşülen güvenlik görevlileri de artık denetimlerin çok sıkı yapıldığını, bazı durumlarda kurumun dahi denetleme yapıldığından haberdar olmadığını ifade etmişlerdir.

Özel güvenlik firmaları çok denetleniyor. Biz bile sınava gireceğimiz zaman bi çok denetlemeden geçtik. Mesela gizlice bizimle beraber sınava girip onu bile denetliyorlar. Kurumun da haberi yok. O konuda çok sıkılar. Emniyet geliyo denetliyo. O konuda denetleme yüksek. Derse gelmek zorundasın. İki defa derse gelmediğinde tutanak tutuluyo, denetlemede o tutanaklar inceleniyo, o kişinin belgesi verilmio. Eskiden oluyodu ya. Parayı veriyoduz belgeyi alıyoduz. Şu an öyle bir şey yok. Eskiden babalarımızın zamanında babam parayı köyden gönderdi, ehliyeti eline geldi, köye. O zamanlar oluyodu. Ama şimdi olamaz. Kurumlar çok sıkı denetleniyo. (ÖGG15, 30, Erkek)

Gerek şirket yetkilileri gerekse güvenlik görevlilerinin ifadelerinden denetimlerin daha sıkı olduğu ve bu nedenle eski meslektaş ağının özellikle Eskişehir örneğinde çok yaygın olmadığı görülmekle birlikte, şirket yetkililerinin gerek eğitim kurumlarında devamsızlığa göz yumabildikleri yönündeki ifadeleri gerekse güvenlik şirketleri arasındaki rekabetten dolayı bazı şirketlerin maliyeti aşağı çekmek için bazı usulsüzlükler yapabildiği yönündeki ifadeleri bu iddianın geçerliliğini sorgulatır niteliktedir. Özellikle görüşülen şirket yetkilisinin (ÖGŞ-1, 52, Erkek) özel güvenlik şirketleri arasındaki rekabet koşullarını anlatırken kullandığı “*adam şirketinin vergisini vermiyor, ssk’sını düzenli yatırmıyor, olmadı borcu birikiyo, iflas gösteriyo, gidiyo başkasının adıyla farklı*

bi isimle farklı bi şirket açıyo. Türkiyede bunlar oluyo yani.” ifadesi, bazı durumlarda denetimlerin çok da sıkı olmadığı ve kimi koşulların göz ardı edilebileceğini ortaya koyarken, bu durumda eski meslektaş ağının etkisi olup olmadığı sorusunu düşündürmektedir¹⁶⁰.

5188 sayılı Yasanın 1. maddesinde özel güvenliği “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir aktör olarak tanımlaması, devletin ihtiyaç duyulması durumunda özel güvenlik görevlilerinden yararlanacağını yasal dayanağını oluşturmuştur (Dölek, 2010, s. 127). Bu anlamda özel güvenlik devletin güvenlik güçlerinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak devlet tarafından denetlenen, kolluk güçlerinin yetersiz kaldığı alanlarda onu tamamlaması beklenen bir sektör olarak ortaya çıkmakta, bu durum polisin görevinin nereden bitip özel güvenliğin görevinin başladığını (ya da tam tersi) muğlaklaştırmakta ve bu anlamda özel güvenlik ve kolluk güçleri arasındaki ilişki “muğlak bir bölge” olarak kurulmaktadır (Yardımcı, 2009, s. 239). Diğer yandan, gerek bu tez kapsamında yapılan görüşmeler, gerekse ilgili haber metinlerinden elde edilen bilgilerle bu çalışma çerçevesinde güvenlik alanında, iddia edildiği gibi, bir sivilleşmeden söz etmek oldukça güçtür. Zira, daha önce de ifade edildiği üzere, Eskişehir’de özel güvenlik sektöründe çalışanların önemli bir bölümü hayatının bir döneminde devletin resmi zor aygıtlarıyla organik bir ilişki içerisinde sürdürmüş ve resmi güvenlik kurumlarından emekli olduktan sonra özel güvenlik sektörüne dahil olan kişilerin sayısının fazla olması bu alanın ne kadar sivil olduğu hakkında fikir yürütmeyi zorlaştırmaktadır. Diğer yandan Eskişehir’de özel güvenlik sektörünün kurulma aşamasından itibaren devletin zor aygıtlarıyla organik bir bağ içerisinde olan kişilerin yer alması “eski mesai arkadaşlığı ağı”nın da yaygın olarak kullanılması sonucu doğurabilmektedir. Zira yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda özellikle işe alımlarda eski TSK mensuplarının, kendileri gibi kolluk güçlerini işe almayı tercih ettikleri görülmüştür. Benzer şekilde özel güvenlik şirket ve eğitim kurumlarının denetiminin İçişleri Bakanlığı ve Valilikler vasıtasıyla İl Emniyet müdürlüğü ve İl Jandarma Müdürlüğü tarafından yapılması eski mesai arkadaşlığı ağının karşılıklı kayırma, kollama ya da iltimasa dayalı bir çıkar ilişkisine dönüşme potansiyeli de doğurmaktadır. Yapılan görüşmelerde açık bir şekilde bu tür bir ilişkiden söz edilmezken,

¹⁶⁰ Benzer şekilde çalışma kapsamında görüşme yapılan bir şirket yetkilisi kayıt alınmadığı bir sürede Eskişehir’de özel güvenlik alanındaki “mafya tipi” örgütlenmelerden söz etmiş ve araştırmacıyı bu tür şirketlere karşı dikkatli olması konusunda uyarmıştır.

farklı ifadelerden zaman zaman özel güvenlik şirket ve eğitim kurumlarının denetimlerden sıyrılabilceğı anlaşılmıştır. Öte yandan, daha önce de tartışıldığı üzere, günümüzde güvenlik sağlayıcılarının çoğullaştığı ve özel güvenlik, yerel topluluklar, gönüllü kuruluşlar, STK ve TDP uygulamaları gibi yeni toplumsal denetim aygıtlarının modern devletin tanımlayıcı unsuru olan şiddet tekeline zayıflatıldığı iddiasının aksine bu çalışmada, özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik görevlileri dolayısıyla özel güvenliğin zaman zaman yetki aşımına giderek, devletin şiddet tekeline ortak oldukları örneklere de rastlanmıştır.

5.1.3.4. Toplumsal denetimin derinleşmesi ve yaygınlaşmasını sağlayan bir güç olarak özel güvenlik

5188 sayılı yasa ile birlikte gerek özel güvenlik şirketleri gerekse güvenlik görevlileri sayı olarak her geçen gün artmaktadır. Bu anlamda açılan her yeni güvenlik şirketi, alınan her yeni güvenlik görevlisi kartıyla birlikte sayıları bir milyonu aşan özel güvenlik ordusu dolayısıyla uygulanan güvenlik hizmeti ile birlikte özel güvenlik toplumsal yaşamın her alanına girerek bu alanlarda ikincil bir denetim aygıtı olarak işlemektedir. Zira 5188 sayılı yasa özel güvenliği, “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak tanımlamakta ve bu şekilde güvenliği sağlamada polisin yardımcısı konumuna getirmektedir. Bu şekilde özel güvenlik toplumun en derinine nüfuz eden ikincil bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda özel güvenlik şirketleri ve güvenlik görevlilerinin sayısının her geçen gün artması ve bugün hemen her alanda güvenlik görevlilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal denetimin de derinleşmesi ve yaygınlaşması söz konusudur.

Günümüz toplumlarının disiplin toplumundan kontrol toplumuna doğru evrildiğini iddia eden Deleuze, artık disiplinin ötesine geçmiş bir iktidar tekniğiyle karşı karşıya olduğumuzu ifade eder. Bu yeni iktidar tekniği ise denetimdir. Artık iktidarın disipliner yerleşimler aracılığıyla değil, denetim ağları yoluyla gerçekleştirildiğini iddia eden Deleuze, bu nedenle disiplin toplumu yerine kontrol toplumu kavramını önermektedir (Deleuze, 2001, s. 23-26). Benzer şekilde bugün içinde yaşadığımız toplumu bir denetim toplumu olarak tanımlayan Hardt ve Negri ise artık sivil toplumun çözülüşüne sahne olan bir “sivil sonrası toplum”da yaşadığımızı iddia etmektedir (Hardt, 2005, s.86). Buna göre günümüz sivil sonrası toplumunu ifade eden kontrol toplumunda ortak ve gündelik

pratiklerimizi içsel olarak harekete geçiren disiplin aygıtlarının güçlendirilmesi ve genelleştirilmesi söz konusu olmakla birlikte, disiplinden farklı olarak bu kontrol mekanizması esnek ve değişken ağırlar yoluyla toplumsal kurumların dışına da uzanabilmektedir. Bu anlamda Hardt ve Negri, ortaya çıkan yeni iktidar paradigmasını biyo-iktidar olarak tanımlamaktadır. Biyo-iktidarın asli görevi ise hayatı bütün yönleriyle kuşatmak ve yönetmektir (Hardt ve Negri, 2003, s. 47-48). Bu anlamda disiplinden ziyade denetimle tanımlanan günümüz kontrol toplumunda hakim paradigma bir biyo-iktidar alanı olarak toplumun denetlenmesi, kontrol edilmesidir. Foucault'un kapatma kurumları çerçevesinde tanımladığı sınırlı iktidar anlayışından farklı olarak biyo-iktidar ile artık iktidar merkezleşmiştir. Zira iktidar her yerdedir, her yerden üremekte ve üretilmektedir. Bu şekilde merkezleşen iktidar bedenler üzerinden taşınmakta ve böylelikle toplumun hemen her alanına, kılcal damarlarına yayılarak daha görünmez ancak daha rafine bir hal almaktadır.

Bu bağlamda neoliberal yönetimsellik stratejileri çerçevesinde günümüz kontrol toplumunda iktidarın, farklı araçlar/bedenler vasıtasıyla gündelik hayatın tüm alanlarına yayılabilmesi bir anlamda disiplin yapılarının da ortadan kalkması değil, aksine toplumsal denetimin yaygınlaşması ve mükemmelleştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda devletin toplumsal denetimi sağladığı temel araçlardan biri olan polisin yanında günümüzde denetimi yaygınlaştıran, derinleşmesini ve mükemmelleşmesini (Yardımcı, 2009, s. 259) sağlayan ikincil bir toplumsal denetim aygıtı olarak özel güvenliğin yaygınlaşması söz konusudur. Zira özel güvenliğin yaygınlaşmasını sağlayan yasal düzenleme olan 5188 sayılı yasa ile kurulan özel güvenlik şirketleri ve bu şirketler dolayısıyla uygulanan özel güvenlik, toplumsal yaşamın hemen her alanına girerek ve bu alanlarda yoğun bir gözetim ve denetim işlevi görerek toplumun büyük çoğunluğu üzerinde bir tahakküm sağlamakta ve bu yolla devletin güvenlik aygıtları aracılığıyla toplumsal denetimin derinleşmesini, yaygınlaşmasını ve mükemmelleşmesini sağlamaktadır.

Özel güvenlik şirketlerinin açılmasını yasallaştıran düzenleme olan 5188 sayılı yasanın 2004 yılında çıkarılmasından sonra sektörün hızlı bir büyüme içerisine girdiği ve bu doğrultuda gerek şirket sayısı gerekse güvenlik görevlisi sayısı olarak sayıları hızla arttığı, hatta devletin resmi güvenlik birimlerinin sayısını da aştığı daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2004 verilerine göre kayıtlı

özel güvenlik görevlilerinin sayısı 106.940 iken 2019 yılının ilk üç ayı itibariyle bu sayı 1.127.536'ya ulaşmıştır. Bu doğrultuda sayıları her gün artarak toplumun farklı alanlarına yayılan özel güvenlik görevlileri bir anlamda polisin giremediği alanlara da girerek toplumsal denetimin yaygınlaşmasını ve derinleşmesini sağlayan yeni bir tür denetim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğumundan ölümüne kadar. Yani hastanede de özel güvenlik var, mezarlıkta da özel güvenlik var. Biz her yerdeyiz... Toplumun her aşamasında var. Okula gidiyosun okulda var, üniversiteye gidiyosun üniversitede var. (ÖGG18, 37, Erkek)

Doğumhanenin kapısında da özel güvenlik var, vefat ettiğinde mezarlıkta da özel güvenlik var. Toplumun her aşamasında var. (ÖGG19, 38, Erkek)

Artık evinizde, ailenizin yanında, çocuğunuzun yanında, işyerinizde her yerde biz varız. Bu saatten sonra kimse bizden vazgeçemez. Kanun koyanın işyerinde de biz varız. Giderken ilk beni görüyo. Ailesinin yanında biz varız, çocuğunun yanında biz varız, okulunda biz varız. (ÖGG11, 42, Erkek)

Benzer şekilde katıldığı bir televizyon programında güvenlik görevlilerinin sayısının görmezden gelinemeyecek kadar arttığını¹⁶¹ belirten Güvenlik-İş Sendikası başkanı Ömer Çağırıcı, günümüzde güvenlik görevlilerinin toplumun tüm alanlarına yayıldığını şu ifadelerle aktarmıştır:

Türkiye’de 20 tane iş kolu var. Bu 20 iş kolu arasında beşikten mezara kadar olan süreçte görev yapan tek meslek grubu özel güvenliktir. Bu süreci şöyle anlatayım. Bi insan hastanede doğuyo, hastanede güvenlik görevlisi var. Bu çocuk büyüyo, kreşe gidiyo, anaokul, ilkokul, lise kapısında bizim meslektaşlarımız, özel güvenlik görevlileri var. Üniversitelere gittiğiniz zaman güvenlik görevlileri var. Askerlik şubelerinde güvenlik görevlileri var. Toplum hayatında olan herkes kamu kurum ve kuruluşlarında ya da özel sektörde işe başlıyo...İnsanlar ailesiyle, çoluğuyla çocuğuyla sosyal donatılara gidiyo, işte park, bahçe, AVM, sinemadır. Buralarda güvenlik görevlileri var. Bu dünyada kimse baki değil. Herkes ahrete intikal edecek. Bugün mezarlıklarda dadi güvenlik görevlileri var. Hayatın tüm evresinde bizim meslektaşlarımız, özel güvenlik görevlileri var. Biz bu hayatın her alanında

¹⁶¹ Benzer şekilde Rita Abrahamsen de dünya genelinde sayıları 20 milyonu bulan özel güvenlik çalışanlarının sayısının görmezden gelinemeyecek kadar fazla olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir: “Görmezden gelme. Özel güvenlik her yerde (You stop noticing it – there are guards everywhere)” “The industry of inequality: why the world is obsessed with private security”. 12 Mayıs 2017. <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/12/industry-of-inequality-why-world-is-obsessed-with-private-security> (Erişim Tarihi: 01.11.2018). İlgili ifade Güvenlik-İş Sendikası’nın sloganı olarak da kullanılmaktadır.

görev yapıyoruz ve sayımız da 308 bin. Bugün polis sayısı 206 bin, 207 bin. Biz ülkede genel kolluk olan polis sayısından daha fazlayız”.¹⁶²

Toplumsal hemen her alanına yayılan özel güvenlik, 5188 sayılı Yasa ile birlikte “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak tanımlanmakta ve bu şekilde bir yandan güvenliğı sağlamada polisin yardımcıısı konumuna gelirken, diğeryandan polisin yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak işlemektedir. Zira daha önce de söz edildiğı üzere Şırnak Emniyet Müdürü kurumlarda bulunan özel güvenlik birimlerinin birçok konuda kendilerine yardımcı olduğunu söylemiş ve bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

Özel Güvenlik birimleri hastane, okul gibi sabit ekip beklettiğimiz yerlerin sayısını azaltmamıza ve şehir merkezinde hareketli ekipleri çoğaltmamıza yardımcı olmuştur. Özel güvenlik bize destektir. Bizim sabit ekip beklettiğimiz yerlerde ekip bekletmememiz anlamına gelir. Sabit ekip beklettiğimiz yerlerde polis sayılarını azaltırız veya kaldırırız. Özel güvenlik olduğu zaman bu da bizim hareket kabiliyetimizi artırır. Hareket gruplarımızı kuvvetlendirme anlamındadır. Özel güvenlik elemanı alımı sayesinde çevik kuvvetimizi 30 kişi artırmışız, 6 ekibi 12 ekibe çıkarmışız, artık tek tek okul beklemeyiz olduk. Ama hareket halindeki ekiplerimiz sabit beklenen yerlerin önünden, arkasından geçerek kontrolünü sürdürüyor. Özel güvenlikçilerimiz okullarda ve bazı özel kurumlarda sabaha kadar sabit bekliyor¹⁶³.

Bu ifadelerden özel güvenliğin tıpkı bir kolluk gibi çoğı durumda devletin kamu güvenliğini sağlamakla yükümlü olan resmi polise birçok konuda yardımcı olduğunu, kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette bir birim olarak polisin pek çok alandan çekilerek ve buraları özel güvenliğe devrederek suçla daha etkin olarak mücadele etmesine yardımcı olduğu ancak diğeryandan “Ama hareket halindeki ekiplerimiz sabit beklenen yerlerin önünden, arkasından geçerek kontrolünü sürdürüyor” diyerek sözü edilen alanlarda resmi güvenlik birimlerinin varlığını hala sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu anlamda özel güvenliğin yaygınlaşmasıyla birlikte polis birincil denetim görevini daha yoğun bir şekilde yerine getirmekte ve bu şekilde özel güvenlik de polisin çekildiğı alanlarda, tıpkı bir polis gibi ikincil bir denetim mekanizması olarak işleyebilmektedir. Zira görüşme yapılan şirket yetkilileri ve güvenlik görevlileri de kendilerini “polis bir

¹⁶² Kanal B’de yayınlanan Günce programından alıntılanmıştır.

¹⁶³ “Özel Güvenlik Birimleri Polisin Yükünü Hafifletiyor.”

<http://www.sanseshaber.com/haberler/haberdetay.asp?id=9884&kategori=G%FCneydo%F0u%20Haberleri> (Erişim Tarihi: 16.12.2016)

güvenlik aygıtı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca 2015 yılında Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz'ın İstanbul Adliyesindeki makam odasında şehit edilmesinin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, “Özel güvenlik kalkmalı. Kamu kurumları için emniyet güçleri ayrı bir teşkilat kurmalı” şeklinde konuşmuş ve ardından İç İşleri Bakanlığı tarafından, özel güvenlik görevlilerinin polisliğe geçiş yapabilmesi için bir düzenleme yapılmış ancak düzenleme sonuçlanmamıştır. Diğer yandan 18 Ocak 2017 tarihli 680 sayılı KHK ile 5188 sayılı yasanın 6/1 maddesi “*Mülki idare amirleri; kamu güvenliğinin gerektirdiği hallerde özel güvenlik izni verilen yerlerde alınan özel güvenlik tedbirlerini denetlemeye ve yetersiz bulduğu takdirde ek önlemler aldirmaya yetkilidir.*¹⁶⁷” şeklinde değiştirilerek özel güvenliğin OHAL koşullarında güvenliği sağlamada üçüncü bir kolluk gibi işleyebilmesinin önü açılmıştır.

Bu anlamda gün geçtikçe sayıları artarak devletin resmi güvenlik birimleriyle yarışan ve bir ordu gibi polis ve askerin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak işleyen özel güvenlik alanında özel güvenlik görevlileri bugün artık görev yaptıkları her alanda toplumsal denetimi gerçekleştirebilmektedirler. Bu doğrultuda toplumsal denetimi sağlamak adına güvenlik görevlilerin hemen hepsi yetki ve sorumluluklarının sınırlı olduğunu belirtmiş ve artırılmasının daha iyi olacağından söz etmiştir. Örneğin özel güvenliqli bir sitede çalışan ÖGG7 (35, Erkek) bir gece nöbetinde site yakınındaki parkta alkol alanların çıkardığı gürültüden rahatsız olan site sakinin şikayeti üzerine kendisi yetki alanı dahilinde olmayan bölgeye müdahale edemediği için polisi aradığını ve onların müdahale ettiğini anlatmıştır. Benzer öyküler diğerk güvenlik görevlileri tarafından da anlatılmıştır. Özellikle yetki sınırlaması görüşme yapılan neredeyse bütün güvenlik görevlileri tarafından dile getirilmiştir. Örneğin EGM'den emekli olduktan sonra özel güvenliqli bir sitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG10 (57, Erkek) özel güvenliğin yetkilerinin genel kolluğa göre yetersiz olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir:

Yetkisi polisin, jandarmanın, zabitanın 50 tane yetkisi varsa veya 30 tane kanundan yetki alıyorsa biz bi 5188 sayılı önleyici hizmetler yasasından yetki alıyoruz şunu şunu yapabilirsin, şunu şunu yapamazsın diye. Öteki türlü de diğerk kanunlardan ama diğerk kanunlardan gelen yetkilerle polise, jandarmaya yardımcı oluyoruz. 5188 sadece bize yetki veriyo. Polis kadar yetkimiz yok. Mesela ben otobüste bi olay oldu. “Ben özel güvenlikçiyim böyle yapmam

¹⁶⁷ “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171218.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171218.htm> (Erişim Tarihi:

gerekiyo. Sen de şuna uyacaksın” deme şeyim yok. Herkesin yapabileceği kadar yetkim var. Polisi aramak, gelene kadar ortamı muhafaza etmek. Şurda bi olay olmuş ona müdahale etmek zaten vatandaşlık görevi ama onu zaten ben de yaparım ama belki güvenlikçiyim diye bana itibar ederler ama onun dışında dışarıda yetkimiz yok yani. (ÖGG10, 57, Erkek)

Özel güvenliğin yetkilerinin yetersiz olduğunu belirten ÖGG18 (37, Erkek) “Bizim zaten yetkimiz yok. 7.maddemiz var 5188 sayılı kanunun. Yetkilerimiz zaten orda. Kısıtlı yetkilerimiz var. Polisle kıyaslamak zaten normal olmaz.” derken güvenlik görevlilerine yetkiden önce iyi bir eğitim verilmesi gerektiğini ve yetki verilecekse de ancak belirli bir standart yakalandıktan sonra verilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Belli bir standart yakalanmalı ki güvenlik görevlilerine yetki verilmeli. Şuanda hepimize yetki verse ne olacak yani. Ne yapabilecez. Ne kadar bilinçliyiz? Bizim için o önemli. Şimdi tüm özel güvenliklere yetki verdin. Polisle aynı yetkilere sahiptir. Vurup, kırıp, öldürecek insanlar da var.(ÖGG18, 37, Erkek)

Diğer yandan üniversitede güvenlik müdürü olan ÖGG2 (42, Erkek) güvenlik görevlilerinin yetkilerinin yeterli olmadığını bu nedenle üniversitede gerçekleşen olaylara yeteri kadar müdahale edemedikleri belirtmiş ve güvenlik görevlilerinin genel kollukla aynı yetkilere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir.

Yani biz kolluk güçleriyle, genel kollukla aynı yetkileri istiyoruz. Şimdi ben bir tane öğrenci çevirsem, kimliğini göster desem göstermeme şeyi var. Hadi şüphe duydun, üstünü arıcam desen aratmıcam dedi mi bişey yapamıyosun. Öyle bi uygulama var. Çok yaşadık bu tür olaylar. Ama biz yine de kuvvet kullanıyoruz yani. Çünkü bizim üniversitemizde 30 bin öğrenci var ve bunların içerisindeki yapılanmaların hepsini biliyoruz. Her gruptan, sağ olsun sol olsun bilgimiz var. Her gruba da ona göre davranıyoruz. Biz bu kişilerin hepsini, %90ını tanıyoruz. Bizim 30 bin öğrencimiz var, üniversitenin huzurunu bozmaya çalışan grupların üyelerinin toplam sayısı 100ü geçmez...Bizim burada çevik kuvvetin müdahale ettiği olay hiç olmamıştır. Çok nadir bi durum alınırsa en fazla dışarıda bi noktada beklerler. (ÖGG2, 42, Erkek)

Aynı yetkiliye birkaç yıl önce üniversitede gerçekleşen bir protesto eyleminde öğrencilerin güvenlik görevlileri tarafından yere yatırılarak kelepçelendiği hatırlatıldığında güvenlik müdürü “Emniyet kuvveti gelene kadar her türlü yetki var.

Onlar şimdi sıkıntı yaratmadan dursalar kelepçe takılmazdı. Kolundan tuttuğun halde çırpınıyorsa kelepçelenir yani.” sözleriyle savunmuştur¹⁶⁸.

Diğer yandan “*Valla bizim elimizde pek bi yetki yok. Biz sadece görünürde polis modundayız*” diyerek yetkilerinin sınırlı olduğunu belirten ÖGG21 (38, Kadın) kolluk olarak hiçbir yetkisi olmadığını belirtmiş ve “*Mesela biz tutuklama yapamıyoruz, hesap soramıyoruz, elimi kaldırma taraftarı değilim ama kendimi savunamıyorum mesela*” sözleriyle eksik yetkilerini sıralamıştır.

Sınırlı olmakla birlikte bulunduğu alan içerisinde yetkilerinin yeterli olduğunu düşünen ÖGG17 (45, Erkek) ancak bu sınırlı yetkilerinin de yönetim tarafından daha da sınırlandırıldığını ifade etmiştir.

Güvenlik görevlisinin yetkisi sınırlı. Bizim bağlı bulunduğumuz alan içerisinde yetkimiz var ama o yetkiyi kullanamıyorsunuz. Bu durum da yukarıdaki birimlerden kaynaklanıyo. Adam mesela suç işliyo. Tutuklama yetkin var senin. Yani gözaltına alma yetkin var. Kimseye zarar vermeyeceği şekilde bi odaya hapsedebiliyorsunuz genel kolluk gelene kadar. Onu dahi yapamıyorsunuz. Çünkü yasaklıyolar. (ÖGG17, 45, Erkek)

Benzer şekilde ÖGG1 (55, Erkek) de yetkilerin belirli bir seviyede de olsa olduğunu ancak bunların kullandırılmadığını, özellikle de üst arama yetkisini çoğu kurumun, kendi personeline de olsa kullandırmadığını bu durumun ise istenmeyen olaylara yol açabileceğini belirtirken Osmangazi Üniversitesinde gerçekleşen saldırı olayını örnek vermiştir.

(Arama yetkisi) Siz bile baktığınızda diyosunuz ki “5188 sayılı yasada böyle bir şey yok.” Bak ben de diyorum ki kanunda var. Kanunu atıfta bulunduğu şey adli arama yönetmeliği var. 6138 sayılı Ateşli Silahlar Kanununa bizim kanunumuz atıfta bulunuyo. Veya Borçlar Kanununa atıfta bulunuyo. Orda benim zor kullanma yetkim de var, kimlik sorma yetkim de var, üst arama yetkim de var. Ben bunları doğru bir şekilde, usulüne göre yaptığımda hiçbir sorun yok. Ama bazen üniversiteler, özellikle kamu kurumları hem öğrenciye şık gözükmek, basına şık gözükmek veyahut da kendi üst amirlerine şık gözükmek için bu arama, kontrol

¹⁶⁸ İlgili olayda Osmangazi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen yemek zamlarını protesto etmek için bir grup öğrenci toplanmış ve hazırladıkları tost ve yanlarında getirdikleri meyve sularını yemekhane önünde öğrencilere dağıtmak istemiş ancak güvenlik görevlilerince engellenmişlerdir. Çıkan arbedede yaralananla olmakla birlikte 5 öğrenci gözaltına alınmıştır. Diğer yandan rektörlük de yaptığı açıklamada yapılan eylemin bir provakasyon olduğunu ve eylem yapan grubun DHKP-C ile bağlantılı olabileceğini öne sürmüştür. **Yemek Zammını Bile Protesto Ettirmediler,** 11.03.2013, <https://www.haberler.com/universitelilerin-yemek-zammi-protestosunda-olay-4413444-haberi/> (Erişim Tarihi:

yetkisini vermiyo güvenlik görevlisine... Osmangazi üniversitesindeki bu şeyden dolayı. Yani herkes yetkisini kullansa, herkes görevini yapmış olsa. Ben o adamı her türlü ararım. Şu şu geldi, üstünü aratmak istemedi. Üstünü aratmak istemiyorsa diyor bizim 7. Madde almayacaksın içeriye. Niye? Ne oldu şimdi? Seni aramadım, avukatı aramadım gittim savcıcı öldürdüm. Öğretim görevlisini, doçenti aramadım 4 tane adam öldürdüm¹⁶⁹. (ÖGG1, 55, Erkek)

Diğer yandan yetkilerinin yetersiz olduğunu düşünen ÖGG13 (38, Erkek) ise yetki artırımının devamında bir otorite de getireceğine inandığı için güvenlik görevlilerinin yetkilerinin artırılması gerektiğini belirtmiştir.

Tutuklama falan yapmak değil de, biraz otoritesi olması lazım. Ben müşahide odasından git dediğim zaman “tamam çıkıyorum” demesi lazım. Biraz caydırıcılığı olması lazım güvenliklere laf söylemenin, vurmanın, hakaret etmenin. (ÖGG13, 38, Erkek)

Bizim bi kolluğa bağlı olmamız gerekiyo veya polisin altında görev yapalım. Onlara verilen yetkilerin hepsi bize verilmesin ama bizim de bi yaptırım gücümüz olsun. İlerde gördükleri zaman “bak özel güvenlik görevlisi var.” diyip biraz daha kendilerini geriye alsınlar. Polisi gördükleri zaman nasıl çekiniyorlar, nasıl kaçıyorlarsa özel güvenlikte de bunun olması gerekiyo. (ÖGG18, 37, Erkek)

Benzer şekilde özel güvenli site de güvenlik görevlisi olarak çalışan emekli emniyet mensubu ÖGG10 (57, Erkek) güvenlik görevlilerinin yetkilerinin sınırlı olduğu belirtirken, bu durumun site yakınlarında meydana gelen herhangi bir olaya müdahale etmelerini de engellediğini ifade etmiştir.

Ben “Buyurun nereye gidiyorsunuz” dediğimde “Siz karışamazsınız. Ben istediğim gibi girer, çıkarım” diyebiliyo karşıdaki. Benim o zaman buna müdahale etmem lazım “Hayır, giremezsin. Dur. Kimliğini ver. Şüpheli konumuna geçtin.” Kimliğine bakmam lazım. Arama yapmam lazım. Suç işlemedikçe ben ona arama yapamıyorum. Kimliğine bakamıyorum. Ee çantasını arayamıyorum. Bazen diyosun ki “bana ne gerek vardı”. Yeterli değil yani. İşime göre normal diyorum ama biraz daha yetki olsa. Mesela şurda adam park ediyö, eğleniyö, içki içiyö. Şurda park var. “Burada oturmayın” desen “sana ne” der. Haklı. Burası cadde. Ama gürültü yapıyo. Sitedeki adam camı açıyo “ya bunlar susabilir mi”. Polisi arıyosun. Polis geliyo bu sefer. Ben o adama söyleyince gitmesi gerekir. Ama görev alanım dışında olduğu için bişey yapamıyorum. Yetki az yani. Görev alanı çok sınırlıyo. Site alanı dışına karışamıyosunuz. Anca gözlemci oluyosunuz. Şurda, karşıda bi kavga olsa müdahale

¹⁶⁹ İlgili ifadede katılımcı Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz’a İstanbul Adliyesindeki makam odasında gerçekleştirilen saldırıya ve Osmangazi Üniversitesi’nde gerçekleşen ve 4 öğretim üyesinin hayatını kaybettiği saldırıya atıf yapmıştır.

edemiyosunuz ancak durun falan diyebilirsiniz. Aksi halde “durun tutanak tutayım” falan bizi aşıyo. (ÖGG10, 57, Erkek)

Diğer yandan yetkilerinin yetersiz olduğunu belirten ÖGG9 (28, Kadın), var olan yetkilerinin de aslında özel güvenlik görevlilerine has yetkiler olmadığını, herkesin sahip olduğu yetkiler olduğunu dile getirmiştir.

Yetkilerimiz sadece bana verilen yetkiler aslında sizin yetkileriniz. Sizin derken normal vatandaşın da yapabileceği şeyler. Suçüstü halinde zaten vatandaşlık görevi olarak olaya müdahale etme hakkımız doğuyo. Benim ÖG olarak ekstra bi yetkim yok. Koskoca kanunumuz var sözde ama ben bi kelepçeyi, bi copu, silahı ekstra hiçbir şekilde kullanamıyorum. Yani üniformayı giymemin hiçbir şeyi yok. Caydırıcılığı bile yok. Bence o da yok. Çünkü insanlar “üfff güvenlik işte” diyo. Bi polise baktığı gibi bize nedense bakamıyorlar. (ÖGG9, 28, Kadın)

Benzer şekilde bir AVM’de güvenlik müdürü olarak çalışan emekli TSK mensubu ÖGG4 (45, Erkek) de özel güvenliğin sahip olduğu yetkilerin aslında herkesin sahip olduğu yetkiler olduğunu ifade etmiştir.

Aslında toplumun her kesiminin önleyici, koruma görevi var. Toplumun her kesimine ait. Sadece bu genel kolluğa ya da özel güvenliğe ait bir şey değil. Birey olarak toplumun her kişinin, hırsızlığı, gasp edenini görmüşse buna müdahale etme yetkisi var zaten. Yani şahıs olarak siz gördünüz böyle bir şey ya da size yapıldı böyle bir şey, siz müdahale edebilirsiniz, kendinizi savunabilirsiniz. Onu tutabilirsiniz ve genel kolluğu arayıp onu teslim edebilirsiniz. Aslında özel güvenliğin de görevi aynı yani. Yaptığı başka bir şey yok. O biraz daha işte ne var işte copu var, kelepçesi var, bilmem nesi var. Bunları kullanarak etkisiz hale getirebilir. Eğer ki siz kendinize güveniyorsanız kişi olarak siz de bu işi yapabilirsiniz. (ÖGG4, 45, Erkek)

Bu noktada yapılan görüşmelerden yetki kullanımı hakkında iki ayrı görüş olduğu anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan şirket yetkilisi, güvenlik görevlisi veya güvenlik şefi olarak çalışanlar arasından güvenlik görevlilerinin yetkilerini yeterli olarak görenler de vardır. Bu kişiler güvenlik görevlilerinin görev ve sorumluluk alanı çerçevesinde yetkilerinin de yeterli olduğunu söylemekle birlikte daha fazla yetki vermenin veya yetkileri artırmanın çok da iyi sonuçlar doğurmayacağı görüşündedir. Örneğin bir AVM’de güvenlik şefi olarak çalışan emekli TSK mensubu ÖGG3 (38, Erkek), “Özel güvenlik genel kolluğun yardımcısı gibi görüldüğü için yetkiler yeterli. Daha fazla yetkiyi ne yapacak. Bu polis değil ki.” diyerek güvenlik görevlilerinin yetkilerini yeterli bulduğunu belirtirken bunun temel nedeni olarak da güvenlik görevlilerinin yardımcı bir

kolluk gibi çalışmasını göstermiştir. Benzer şekilde ÖGG8 (32, Kadın) de özel güvenliğin yetkilerinin yeterli olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir:

Aslında yeterli ya. Daha ne yapabiliriz. Kimlik sorma yetkimiz var, kontrol vesaire. O da yeter. Daha fazlasını yaparsak polis gibi oluruz. O da olmaz bence. (ÖGG8, 32, Kadın)

Diğer yandan özel güvenliğin yetkilerinin yeterli olduğunu belirten ÖGG5 (38, Erkek) “Yetkiler bence yeterli. Artırılmamalı. Çünkü özel olduğumuz için çok fazla yetki sıkıntı doğuracak diye düşünüyorum ben. Çünkü bunu kötü yönde kullanacak insanlar da olabilir.” şeklinde konuşarak yetkilerin artırılması halinde güvenlik görevlilerinin davranışlarının daha da sertleşebileceğinin sinyallerini vermektedir. Benzer şekilde güvenlik görevlilerinin yetkilerinin yeterli olduğunu belirten ÖGG17 (45, Erkek), aşırı yetkilerin kimi durumlarda suistimallere de yol açabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir.

Güvenliğin yetkilerini hep kısıtlıyorlar. Aslında bi bakıma da doğru bişey. Bizde şu güvenlik elbisesini giyen insanlar kendilerini bişey zannediyorlar. “Ben polisim. Burası benden sorulur. Ben istediğimi yaparım” zihniyeti taşıdıkları için. (ÖGG17, 45, Erkek)

Benzer şekilde ÖGG11 (42, Erkek) de güvenlik görevlilerinin yetkilerinin genel kolluğa göre daha sınırlı olduğunu belirtirken, bu durumun altında yatan temel mantığı şu şekilde açıklamıştır:

Polise verdiği %100 yetkiyi bana vermiyo. Niye vermiyo? Zaptedemezsin. Çünkü özel. Heryerde var. Belki kendi kurumundakini zaptedebilirsin. Ama özel olduğu sürece zor. Mesela silahlı bi özel güvenliğı evine silahla göndermiyo. İş yerinde bıraksın diyo. (ÖGG11, 42, Erkek)

Diğer yandan güvenlik görevlilerinin yetkilerinin yeterli olduğunu belirten emekli TSK mensubu özel güvenlik şirketi yetkilisi (ÖGŞ-3, 52, Erkek) yetkilerinin artırılmaması aksine azaltılması gerektiğini ifade etmiş ve genel kolluk ve özel kolluğun görev ve yetki paylaşımını özetlemiştir.

Özel güvenliğin yetki artırımına gitmesi durumunda o ülkede demokrasinin çok farklı boyutlara gideceğini düşünüyorum. Dünyada örneğı yok bunun. Tam tersi bence azalması lazım yetkilerinin. Yetki derken. Mesela elle arama yoktur. Elle arama farklı bir boyuttur çünkü. Belirli şartlarda elle arama vardır bizde. Kişi mahremiyetidir çünkü... Ama olay olduğu takdirde –özel güvenlik genel kolluğun tamamlayıcısı mahiyetinde dedik ya- işte orda özel güvenliklerin net yapmak zorunda oldukları bir şey var. Görev esnasında bir suçla

karşılaştıkları takdirde derhal gecikmeksizin genel kolluğa bilgi vermek zorundadır. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Benzer şekilde genel kolluk ve özel güvenliğin görev ve yetki paylaşımını ve aralarındaki farkları açıklayan emekli TSK mensubu özel güvenlik şirketi yetkilisi (ÖGŞ-1, 52, Erkek), yetki farkını da baba-oğul arasındaki farka benzetmiştir.

Kolluğun yetkileri tabi ki babanın yetkisiyle evladın yetkisi bir değildir. Bunlar tamamlayıcı ve yardımcı rolde çalıştığı için güvenlik görevlisinin yetkileri genel anlamda genel kolluğun polis, jandarmanın gibi değil. Mesela bi ifade alamaz, olay yeri inceleyemez. Ne yapar güvenlik görevlisi, işte “devlete tamamlayıcı, yardımcı rolde. Sınırları belirlenmiş bir alan içerisinde önleme görevini yapan, yapması için gerekli tedbirleri alan, olay olduğunda da müdahale edip, devamını önleyip, yetkili kolluğa haber verip o gelinceye kadar bekleyen, olay yerini ve yakaladığı kişiyi teslim eden kişidir.” Ondan öteye gitmiyo. Sen ancak bunu yapabilirsin diyo. Ha kimlik sorabilirsin eğer şüpheliyse. Görev yeri sınırları içerisinde şüpheliyse arama yapabilirsin. Arama olayını da kontrol olarak yaptırıyo. Kontrol, tam arama değil. Ancak suçüstü halinde veya ağır bir şüphe varsa. Onun dışında yakalarsın. Aranan kişiye, yasal olmayan malzemeyi taşıyan kişiye, suçüstü gördüysen diyo el koyabilirsin. Şatları var. Zor kullanma yapabilirsin diyo. Şartlar olursa silah kullanabilirsin. Ama bi ifade almak, olay yeri incelemek bunlar onu aşan konular olduğu için karıştırmamak gerekiyor. (ÖGŞ-1, 52, Erkek)

Diğer yandan özel güvenliğin yetkilerinin artırılmasının sakıncalı bulan aynı şirket yetkilisi yine aradaki farkı baba ve evlat benzetmesiyle açıklamıştır.

Yetkiyle ilgili bi sorun yok ki. Bugün ne yetki vereceksin....Şimdi güvenlik görevlisinin yetkisini artırsan ne olacak? Polisle aynı mı olacak? Genel kollukla aynı mı olacak? Olur mu öyle bişey? İşin doğasına uyar mı? Sen yardımcı rolde çalıştığının adama aynı yetkiyi verirken öbürünün ne farkı kalacak? Devletin genel kolluğu ne yapacak. Bi defa otoritenin ruhuna, işin ruhuna aykırı bi olay. Sizin evladınız, kızınız var. Harcama yetkisi senin de aynı onun da aynı. Aranızda fark olmalı mı? Kazanan, onu yetiştiren kişi olarak aranızda bir fark olacak mı? Olmalı mı? Olmalı...Şöyle bi saysan 7 tane yetkisi var. Kimlik sorma, yakalama, arama, el koyma, emanet alma, zor kullanma, silah kullanma. Bunun dışında gerekli olduğunu düşündükleri yetki ne olabilir? Ben bir eğitici olarak, ya da kolluk kökenli birisi olarak benim aklıma bişey gelmiyo. Çağırma, bilgi isteme, umuma açık yerlere girme yetkisi mi istiyosun? Onu kamunun kolluğu yapıyor. Umuma açık yerlere girer, bilgi ister, şüpheliyi arar. O yüzden dozu karıştırılmasın. Burada bi de öbür cepheyi düşünmek lazım. Sen birinin üstünü ararken, şimdi ben sizin üstünüzü durup dururken aradım. Neye göre aradım. Şüpheli. Her şüphelendiğini arayamazsın. Ağır şüphe olacak, haklı şüphe ya da suçüstü olacak. Bişey dcek hali yok. Arıcam yani. Ama durup dururken arasam zorunuza gitmez mi? Özel hayatın

gizliliğini, kişi hürriyetini tehdit etmez mi bu? Siz vatandaş olarak böyle bişeyi kabul eder misiniz? (ÖGŞ-1, 52, Erkek)

Özel güvenliğin yetkilerinin görev alanı çerçevesinde yeterli olduğunu düşünen ÖGG15 (30, Erkek) ise yetkilerini genel kollukla karşılaştırmış ve “*Tabi ki genel kolluğun bizden farkı olması lazım. Çünkü onlar bizim gibi noktada çalışmıyorlar. Onlar genel çalışıyorlar. Mesela görev saatindeyken, devriye esnasında bi olay olduğunda müdahale etmek zorunda. Ama bizde öyle bişey yok. O konuda biraz onların yetkileri fazla. Olması da gerekiyo.*” diyerek çalışma koşullarına göre yetkilerinin yeterli olduğunu ifade etmiştir.

5188 sayılı yasa özel güvenlik görevlilerine kimlik sorma, yakalama, arama, el koyma, emanet alma, zor kullanma, silah kullanma gibi yetkiler vermektedir¹⁷⁰. Ancak güvenlik görevlileri bu yetkileri “*görevli oldukları süre içinde ve görev alanlarında kullanabilirler.* (md. 9)¹⁷¹” Bu şekilde ilgili kanunda güvenlik görevlilerinin yetkileri ve bu yetkileri kullanabilecekleri çerçeveler belirlenmiş olmakla birlikte yapılan görüşmelerden elde edilen ifadelerden güvenlik görevlilerinin yetkilerini zaman zaman aştıkları örnekler de mevcuttur. Örneğin 16 yıldır güvenlik görevlisi olarak hal, AVM, banka ve hastane gibi farklı alanlarda çalışmış olan ÖGG13 (38, Erkek) AVM’de çalıştığı dönemlerde sarhoş olarak AVM’nin camlarını kıran bir genci durduramadıkları ve ardından vardiya arkadaşlarıyla birlikte dövdüklerini gülerek anlatmıştır. Yine aynı

¹⁷⁰ 5188 sayılı yasa kapsamında özel güvenlik görevlilerinin yetkileri şunlardır: “a) Koruma ve güvenliğini sağladıkları alanlara girmek isteyenleri duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. b) Toplantı, konser, spor müsabakası, sahne gösterileri ve benzeri etkinlikler ile cenaze ve düğün törenlerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. c) Ceza Muhakemesi Kanununun 90 ıncı maddesine göre yakalama. d) Görev alanında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama. e) Yangın, deprem gibi tabii afet durumlarında ve imdat istenmesi halinde görev alanındaki işyeri ve konutlara girme. f) Hava meydanı, liman, gar, istasyon ve terminal gibi toplu ulaşım tesislerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. g) Genel kolluk kuvvetlerine derhal bildirmek şartıyla, aramalar sırasında suç teşkil eden veya delil olabilecek ya da suç teşkil etmemekle birlikte tehlike doğurabilecek eşyayı emanete alma. h) Terk edilmiş ve bulunmuş eşyayı emanete alma. ı) Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla yakalama. j) Olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanununun 168 inci maddesine göre yakalama. k) Türk Medeni Kanununun 981 inci maddesine, Borçlar Kanununun 52 nci maddesine, Türk Ceza Kanununun 24 ve 25 inci maddelerine göre zor kullanma.” (“5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 7). <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (E.T. 13.12.2015).

¹⁷¹ “5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 9. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (Erişim Tarihi: 13.12.2015).

güvenlik görevlisi benzer bir olayda da sarhoş olduğu halde kendilerine küfür eden kişiyi dövdükten sonra olayın karakola taşındığını ve olayla ilgili yönetimin arkalarında durmadığını anlatmıştır. Diğer yandan 11 yıldır üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG19 (38, Erkek) üniversitede gerçekleşen bir eylemde güvenlik görevlilerinden birinin eylemciye tekme attığını ancak kim olduğunun ortaya çıkmadığını ve olayın ardından o gün görevli olan bütün güvenlik görevlilerinin soruşturma geçirdiğini anlatmış ve olayı şu sözlerle aktarmıştır:

Bakanlarımızdan bi tanesi ziyarette bulundular. Toplasan 15 tane gösterici var. Hemen hemen 60 güvenliğız. Bi arkadaşımız kalktı tekme attı. Ve şuanda bütün Türkiye’de bu örneğı gösteriyolar “özel güvenlik uçan tekme attı” diye. Arkadaşımız tamamen yetkisini aştı. Ama yaşandı bi kere. O da hepimizin soruşturma geçirmesine sebep oldu. 60 kişiden acaba kimdi? Bulamadılar. Çünkü yüzü görünmüyodu kameradan. Kim olduğunu biz de bilmiyoruz. Söylediğı anda iş çıkışı verilecekti. O da söylemedi benim diye. (ÖGG19, 38, Erkek)

Benzer şekilde 9 yıldır güvenlik görevlisi olarak AVM, otel, fabrika gibi farklı alanlarda çalıştıktan sonra 3 yıldır üniversitede güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG17 (45, Erkek) üniversitede gerçekleşen eylemlerde özel güvenliğin müdahale yetkisi olmadığını, hiçbir teçhizatları olmadan eylemlerde görev aldıklarını ve bu nedenle yaralanan güvenlik görevlileri olduğunu anlatmıştır. “*Türkiye’de üniversitelerde bi eylem olduğu zaman her yerde güvenlik görevlisi suçlu görülüyö. İşte KATÜ’de güvenlik terör estirdi, Anadolu üniversitesinde güvenlik terör estirdi, İstanbul üniversiresinde güvenlik terör estirdi. Güvenlik terör estirmiyö. Güvenlik bu üniversitenin malını mülkünü koruyo, insanlarını koruyo.*” diyen güvenlik görevlisi eylemlerde eylemcilerin kendilerini tahrik ettiğini ancak güvenlik görevlilerinin son ana kadar müdahale etmediğini şu sözlerle anlatmıştır:

Bi küfür etmeleri, tekme sallamaları, hareket çekmeleri, ufaktan taş atmaları, bağırmaları, çağırmaları tahrik etme amaçlı. Biz saldıralım diye bekliyolar. Polise de aynı şekilde. Saldırsın diye bekliyo ama saldırmıyoruz. Saldıramayız. Saldırdığın zaman direkt zaten suçlusun. Onların saldırmasını bekliyosun. Aramızda bi metre mesafe var. Her türlü hakareti yapıyo. Benim anneme sövüyö, eşime sövüyö, çocuğuma sövüyö, işime sövüyö. Her şeye sövüyö. Ama kafa sallamakla geçiştiriyosun. Normal, dışarıda bi insan eşine, annene sövse durur mu ya. Duramaz. Ama bi üniforma taşıyoruz. Biz bi yeri temsil ediyoruz. Biz bi kurumu temsil ettiğimiz için, bizim bi zihniyet vardır “elbiseden geçmez”. Doğru elbiseden geçmiyo. Çünkü sınırlarına hakim olmalısın...Sabırlı olmak gerekiyo, psikolojinin çok sağlam olması gerekiyo. Ta ki kırılma noktasına kadar, onlar tamamen saldırana kadar sen

hiçbişey yapamıyosun. Sana saldırdı mı? “Süpür”, “yolu aç” dedikleri zaman müdahale ediyosun. Baktın karşı grup daha ağır basmaya başladı, zaten TOMA’lar, polisler her zaman için arkamızdadır, bekliyodur. O zaman emir gelir, müdahale edin emri alırız, biz kenara çekiliriz, düzen alırız, polis müdahale eder. (ÖGG17, 45, Erkek)

Verilen örneklerden de görüldüğü gibi güvenlik görevlilerinin zaman zaman kanunun vermiş olduğu yetkileri aşabildikleri ve yetkisi dışında hareket ettikleri gibi kimi zaman da yakaladıkları kişileri kendileri cezalandırabildikleri görülmüştür. Bu anlamda özel güvenliğin yetkisi dışına çıkarak şiddet uyguladığı örnekler Türkiye genelinde de basına yansımakla birlikte bu durum “kendi alanı/çıkarmını korumak için şiddet kullanma yetkisine ve gücüne sahip birimlerin ortaya çıkması (Bora, 2007, s. 61)” riski doğurmaktadır.

Görüşme yapılan güvenlik şirketi yetkilileri özel güvenliğin yetki aşımı konusunda işverenlerin de bilgisiz olduğunu, güvenlik görevlilerini zaman zaman yetkisi dışında davranmaya sevk ettiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin kendi özel güvenlik şirketinde yönetici ve eğitmen olan ÖGŞ-1 (52, Erkek), zaman zaman işverenlerin güvenlik görevlilerine elle arama yaptırdığını veya kimliğini alıkoayarak kayıt yaptırdığını belirtmiş ve bu durumların 5188 sayılı Yasaya aykırı olduğunu ancak işverenin yetkisi dışında güvenlik görevlisinden bu tür taleplerde bulunduğunu, güvenlik görevlisinin de çoğu durumda bilgisizliğinden bu talepleri yerine getirerek yetkisi dışına çıktığını ifade etmiştir. Benzer şekilde güvenlik şirketi yetkisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek) de bir işyerinde herhangi bir adli olay olduğunda güvenlik görevlisi ve işverenin istişare ettiğini ve ihtiyaç duydukları durumlarda polise başvurduklarını anlatmıştır.

Mesela uzaklaştırmak istedi. Uzaklaşmıyo, fiziki tepki veriyö. Baktı ki özel güvenlik tek başına başedemiyö veya iki kişi bunu halledemiyolar. O zaman genel kolluk kuvvetlerine müracaatlarını yapıyolar. Yani kendileri karar veriyolar bi nevi. Ama işverenle istişare de ediyolar. Çünkü şöyle bişey var. Biz özel güvenlik hizmetinin hizmet satınalmak suretiyle yapıyoruz. Biz hizmet satıyoruz. O yüzden biz hizmeti verdiğimizde işyeri şunu söylüyö “bizim haberimiz olmadan genel kolluk kuvvetlerine bilgi vermeyin”. Neden? Her işyerine polisin, genel kolluğun gelmesi bazı durumlarda hoş karşılanmayabilir. Yani noluyo burada, ikide bir polis geliyo. Olay mı var? Huzursuz bi yer mi? Çalışma ortamı sıkıntılı bi yer mi? Düşüncesiyle rahatsız görüyö. Bu rahatsızlıktan dolayı istişare eder. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Devletin resmi güvenlik aygıtının yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak yer alan özel güvenlik gerek üzerinde bulundurduğu teçhizatı gerekse üniforması ile

varolan denetim gücünü artırmaktadır. Nitekim yapılan görüşmelerde de üniformalı olarak çalışmanın sivil çalışmaya göre daha etkili olduğu güvenlik görevlileri tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin bir dönem sivil çalıştıktan sonra güvenlik danışmanının tavsiyesi üzerine, daha caydırıcı olur diye, üniformalı çalışmaya başladığını anlatan ÖGG22 (47, Erkek) üniformanın yarattığı etkiyi *“Bahçe bölümünde millet rahat rahat kakhaha atarak içki içerken orda ufak bi devriye atarken bizi görmesi insanların kendine çekidüzen vermesini sağlıyo. Mutlaka bi caydırıcılığımız oluyo. Sivil elbiseyle otelin içinde dolaştığınız zaman normal bi vatandaş gibi görülüyorsunuz. Normal bi çalışan olarak dolaşıyorsunuz. Üniformayla dolaştığınız zaman burada bi güvenliğin varlığı herkes tarafından görülüyö.”* sözleriyle aktarırken, üniformalı çalışmanın caydırıcılığı artıran bir etken olduğunu da eklemiştir. Benzer şekilde görüşme yapılan diğer güvenlik görevlileri de üniformanın caydırıcı etkisi üzerinde durmuştur.

Bence üniformalı olmak daha iyi caydırıcı olması için. Üniformalı olmayan bi insanı kimse kale almaz. Şurda birisi sivil otursa, gelse bana kimlik sorsa “sen kimsin” derim. Nasıl adam geliyo “polis” diyo. “kimliğinizi göreyim” diyorsunuz. Orda en azından üniforma kimlik gibi. Hangi şirkete bağlı olduğu yazıyo, yaka kartı oluyo. Üniforma her zaman bi resmiyet. Ama insan kot pantolon, spor gömlekle olduğu zaman kimse onu tanımaz. “sen kimsin” der. Üniforma her zaman bi caydırıcılıktır. (ÖGG14, 40, Erkek)

Üniformadan mı bilmiyorum böylü bi resmiyet oluyo. İyi de oluyo aslında. Bi çekiniyolar. (ÖGG8, 32, Kadın)

Her şeyi gösteren üniforma. Üniformanın da caydırıcılığı oluyo, olmuyo desem yalan olur. Bu da suç oranlarının düşmesini etkiliyo. Hele bizim polis gibi apoletlerimiz falan. Çok güzel bişey yani. Yıldızlı apoletler falan. (ÖGG15, 30, Erkek)

Üniformalı çalışmanın caydırıcı bir etkisi olmasının yanında bir denetim işlevi de gördüğü anlaşılmaktadır. Zira bir ortaokulda güvenlik görevlisi olarak çalışan ÖGG21 (38, Kadın), üniformalı çalıştığı için kendisini gördüklerinde öğrencilerin kendilerine çeki düzen verme ihtiyacı duyduklarını, sivil çalışmanın aynı etkiyi yaratmadığını belirtmiştir.

Kıyafet. Çünkü seni gördüğü zaman çocuğun elinde sigara bile varsa sigarasını atıp geçiyo. Bi tedirginlik oluyo. Kendine çeki düzen vermeye çalışıyo. O kıyafet yetiyo. Kıyafetsiz zaten durmayacaksın. Sivil gittiğinde olay bitiyo. Seni kaile bile almıyo. Ama kıyafetle gittiğin zaman arada çok fark var. Takım elbiseyle gitsen aynı etkiyi yaratmıyo. Ben bi gün takım elbiseyle gittim. Gelen herkes dedi ki “sen güvenlik misin?” kimliğimi gösteriyorum ama

“kıyafetin nerde?” diyo mesela.. Veli geldi. İlk defa gelmiş o da bizim okula. “buranın güvenliği varmış. Hani. Nerde?” dedi. “benim” dedim. “hani. Kıyafetin nerde?” dedi. Dışarıdan baktığın zaman bile kıyafetin yetiyö.(ÖGG21, 38, Kadın)

Bu anlamda Bora’nın (2007, s. 60) ifadesiyle “polise ilaveten polisimsi üniformalarıyla özel güvenlik görevlileri kitlesinin kamusal alanlarda hazır ve nazır hale gelmesi, açık ki toplam polis etkisini, gündelik hayatta polisiye nezaretin etkisini artırıyor” görünmektedir.

Diğer yandan ÖGG17 (45, Erkek) üniformanın güvenlik görevlileri üzerinde psikolojik olarak kendini büyük görme, saldırganlık gibi etkileri de olabileceğini belirtmiş ve eklemiştir:

Biz bu elbiseyi giydiğimiz zaman bazı insanlar kendilerini orgeneral zannediyo. Dokunulmaz zannediyo. “Ben dokunulmazım” diyo. Halbuki öyle değil. Bunu en başında aşmaları gerekiyo güvenliklerin. Bi heves var. Ben güvenlik elbisesini giydiğim zaman, copumu, kelepçemi taktığım zaman, bi de silahlıysa, beline de silahımı taktığım zaman bitti. Senden kralı yoktur. Bazıları bu zihniyettedir güvenlikte. Ama işini seven, bilen insanlar farklıdır. İşini en iyi şekilde yapmaya çalışır. Şimdiki gençler çok şey. “Ben güvenlik olduğum zaman üniversiteye girsem öğrencileri döverim. Kavga ederim” bu zihniyeti taşıyan da çok. Kavga etmeye meyilli insan da çok. Nedense elbise insanı güçlü gösteriyo. Çünkü üniforma, bi kurumu temsil ediyosun. Resmi elbise, kanunlara bağlısın. Kendini çok güçlü olduğunu zannediyosun. Halbuki değil aslında. Normal bi vatandaşsın. 8 saat çalışıp, 8 saat sonra evine giden bi insansın. Üniformayı çıkardığın zaman bitti. (ÖGG17, 45, Erkek)

Bu çalışma kapsamında, resmî verilerin de gösterdiği gibi Eskişehir’de özel güvenliğin, sayıları hızla artarak toplumun farklı alanlarına yayılan güvenlik görevlileri vasıtasıyla polisin giremediği alanlara da girerek günümüz kontrol toplumunda toplumsal denetimi yaygınlaştıran ve derinleşmesini sağlayan, yeni bir tür denetim aracı haline geldiği görülmüştür. “Doğumdan ölüme kadar” toplumsal yaşamın hemen her alanında karşımıza çıkan özel güvenlik, 5188 sayılı yasada “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak tanımlanmasıyla birlikte bir yandan güvenliği sağlamada polisin yardımcısı konumuna gelirken aynı zamanda polisin yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak işlemektedir. Bu anlamda görev alanı içerisinde bir nevi “polis gibi” çalıştıklarını ifade eden güvenlik görevlileri kendilerini polisin yardımcısı olarak görmekte ancak yetki ve sorumluluklarının da sınırlı olduğunu belirtmektedirler. Ancak yapılan görüşmelerdeki ifadelerden, güvenlik görevlilerinin hâlihazırda 5188 sayılı

yasanın vermiş olduğu yetkilerin de dışına çıkılarak zaman zaman sert ve şiddet içeren müdahalelerde bulunabildikleri görölmüştür. Aynı zamanda devletin resmi güvenlik aygıtının yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkan özel güvenlik, gerek giyindiğı üniforma ve gerekse de taşıdığı teçhizat ile varolan denetim gücünü artırmaktadır. Zira güvenlik görevlileri sivil çalışmaya göre üniformalı çalışmanın insanlar üzerinde daha etkili olduğunu belirtirken, bu durum aynı zamanda gündelik hayat üzerinde “toplam polis etkisini” de artırmaktadır.

5.1.4. Sonuç ve değerlendirme

Neoliberal proje çerçevesinde gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan bir eğilim olarak güvenliğin özelleşmesi süreci Türkiye’de yaklaşık 40 yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmekte olup, bu süreç günümüzde hala devam etmektedir. Güvenlik konusunun piyasaya bırakılarak özelleştirilmesine izin veren 5188 sayılı Yasa ile birlikte özel güvenlik, Türkiye’de, gerek şirket sayısı gerekse istihdam ettiği kişi sayısı itibariyle hızla gelişen bir sektör olarak, içinde geliştiğı eğreti istihdam koşulları neticesinde güvenlik görevlileri ücretlerin düşük, çalışma saatlerinin uzun, eğitimin kısa ve yetersiz, işin güvencesiz olması gibi teknik sorunların yanı sıra yapılan işin toplumda saygı görmemesi, statüsünün düşük olması ve ciddiye alınmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Günümüzde güvenlik alanında bir dönüşüm yaşandığı ve bu dönüşüm sonucunda güvenlik sağlayıcılarının parçalandığı ve çoğullaştığı, bu çoğullaşmayla birlikte de güvenliğin artık özel güvenlik şirketleri, STK ve gönüllü kuruluşlar olmak üzere özel ve gönüllü kuruluşlar eliyle de sağlanmaya başladığı, bu durumun ise devletin güvenlik üzerindeki tekelinin aşınmasına yol açtığı iddia edilmektedir. Ancak daha önce de söz edildiğı gibi güvenliğin özel güçlerce sağlanması günümüzü özgü bir uygulama olmamakla birlikte, bu tür uygulamaların tarihi Antik Yunan’a kadar uzanmaktadır. Diğer yandan güvenliğin temininde özel güvenliğin temel aktörlerden biri olarak kendini göstermesi, devletin şiddet tekeli ortadan kaldıran bir gelişme olarak değerlendirilmektedir ki bu çalışmada aksi iddia edilmektedir. Güvenlik yalnızca bir kamu hizmeti değil, aynı zamanda devletin kamu düzenini devam ettirmek için sahip olduğu zor aygıtının temsilcisi olan polisin kavramsal halidir (Neocleous, 2013). Weber’in sözünü ettiği, devletin meşru güç kullanma tekeli, kendisini polis ve ordu

üzerinden göstermektedir. Ancak günümüzde güvenlik, artık devletin sunduğu bir kamu hizmeti olarak görülmemektedir. Güvenliğin sağlanmasında devletin yanında özel sektör, yerel topluluklar ve gönüllü kuruluşların da yer aldığı görülmektedir. Güvenlik alanında yaşanan dönüşümle birlikte, devlet artık toplumun güvenliğini yalnızca kendisi sunmamaktadır. Bu şekilde devletin şiddet tekeline ortadan kaldıran bir durum değil aksine, güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşmasıyla şiddet tekelinin de sözü edilen aktörlerle paylaşılması, çoğullaşması söz konusudur.

Bu çalışmada özel güvenliğin kamu güvenliğini sağlamada kamusal alanlara kadar toplumsal yaşamın her alanına yayılması, devletin şiddet tekeline ortadan kaldıran bir gelişme değil, aksine neoliberal döneme özgü olarak gelişen dolaylı yönetim stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Burada yeni yönetim stratejilerinden kasıt neoliberal yönetimsellik çerçevesinde uygulanan yönetim stratejileridir. Bu anlamda sözü edilen yeni yönetim stratejilerinin sağladığı esneklik baskıların gizlenmesini ve ayrıca iktidarın sürdürülmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Foucault (2016, s. 168), yeni yönetim stratejileri ile devletin artık katılarak değil, esneklikleriyle, elastikiyetleriyle gelişmeye yöneldiğini, bu durumun da devlet aygıtının geri çekilmesi olarak değerlendirilebilecek durumların da esnekleşmesini sağladığını ifade etmektedir. Buna göre devletin şiddet tekelinin gerilemesi olarak değerlendirilen özel güvenlik gibi uygulamalar, bu yeni dönemde devlet yapılarındaki esnekliğin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda, güvenlik alanında yaşanan çoğullaşma devletin geri çekilmesinden çok, sözü edilen esneklik sayesinde iktidarının güçlenmesi olarak değerlendirilebilir. Zira Türkiye’de ortaya çıktığı günden bu yana sayıları her geçen gün artan ve devletin resmi kolluk güçlerinin yanında üçüncü bir güç olarak kendini gösteren özel güvenlik, sahip olduğu yetkilerle de toplumsal alanın hemen her noktasına nüfuz edebilmekte ve bu şekilde devlet iktidarını en ince ve yoğun bir biçimde sürdürebilmektedir. Zira Eskişehir’de güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde de özel güvenlik görevlilerinin toplumun hemen her alanında yer aldığı vurgulanmış ve “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak güvenliği sağlamada polisin yardımcısı konumunda oldukları dile getirilmiştir. Böylelikle beşikten mezara kadar her yerde olan güvenlik görevlileri, görev alanları çerçevesinde, polisin yetkilerini kullanarak topluma daha derinden nüfuz eden bir denetim ve gözetim mekanizması olarak iktidarın sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Güvenliğin özelleşmesi ve güvenlik

görevlileri vasıtasıyla yayılması bu anlamda güvenlik alanının sivilleşmesi değil aksine polis yetkilerinde ve polisin denetim ve gözetim gücünü daha da artıran “polis benzeri” bir gücün ortaya çıkması olarak değerlendirilebilir. Daha önce de söz edildiği gibi, özel güvenlik sektörü, önceden yalnızca devlet tarafından yerine getirilen işlev ve yetkileri, kolluk kuvvetleri ile paylaşmaktadır. Bu durum güvenlik alanının sivilleşmesi ve demokratikleşmesi değil aksine özel güvenlik şirketleri ve güvenlik görevlileri aracılığıyla toplumsal denetimin artması, derinleşmesi ve mükemmelleşmesini (Yardımcı, 2009, s. 259) sağlayan yeni bir işbirliği olarak değerlendirilebilir.

5.2. Eskişehir’de Özel Güvenlik Tüketicilerine Yönelik Bulgular

5.2.1. Giriş

En genel anlamda, tehditlerden, korkulardan ve tehlikelerden uzak olmak anlamına gelen güvenlik, devletin sunmakla yükümlü olduğu bir hizmet olarak görülmektedir. Zira bir önceki bölümde de güvenlik olgusunu açıklamaya yönelik teorilerin bu olguyu devlet dolayımıyla açıkladıkları görülmüştür. Buna göre güvenliği sağlamakla görevli devletin aynı zamanda şiddet kullanma tekelinin de tek sahibi olduğu iddia edilmiş, sahip olduğu bu tekeli ise polis ve ordu gibi kurumlar vasıtasıyla kullandığından söz edilmiştir. Ancak günümüzde neoliberal projenin de etkisiyle güvenlik alanında bir dönüşüm yaşandığı ve güvenlik sağlayıcılarının çeşitlenerek modern devletin şiddet kullanma tekelinin altını oyduğu iddia edilmiştir (Bayley ve Shearing, 1996). Bu iddia doğrultusunda artık güvenlik yalnızca devlet tarafından sağlanan bir hizmet olma özelliğini yitirerek, özel kuruluşlarca da sağlanır olmuştur. Benzer şekilde, güvenlik alanında yaşanan dönüşümle birlikte, güvenlik sağlayıcıların çeşitlenerek, özel kuruluşlarca sağlanan bir hizmet haline geldiği kabul edilmekle birlikte, bu dönüşüm devlet iktidarının altını oymaktan ziyade devlet-sermaye işbirliğinin güvenlik alanına yansması olarak değerlendirilmektedir. Zira, “güvenlik sermaye ile tam bir uyum içindedir (Neocleous, 2014a).” Neo-liberal projeye uyumlu bir şekilde güvenlik alanının özelleşerek, özel kuruluşlar tarafından sağlanan bir hizmet haline gelmesiyle birlikte güvenlik, bir endüstri halini almış ve “güvenlik endüstrisi” kavramıyla tanımlanmıştır. Güvenlik endüstrisi, müşterilerini bir güven(siz)lik kültürü üzerinden meta tüketimine itmektedir. Sermayenin işleyiş mantığıyla uyumlu bir şekilde hareket eden güven(siz)lik ideolojisi, bir metaya dönüştürülerek tüketime uygun hale getirilen güvenliğin tüketimi için uygun ortam yaratmaktadır. Bunu da daha fazla korku ve güvensizlik yaratarak yapmaktadır. Nereden, nasıl ve ne zaman geleceği belirsiz olan risklerin yaratmış olduğu korku kültürünün hakim olduğu korku toplumunda güvenlik endüstrisi, sınırsız ürünleriyle güvensizlik duygusuna çözüm olarak hazır bulunmaktadır. Günümüz korku toplumunda, güvenlik adına pazarlanmak üzere meta ardına meta üretilir, satılır ve alınır. Böylesi bir toplumda güvensizlikte sınır yoktur. Ancak tüm bunlarla baş etmek de mümkündür. Yeter ki paranız olsun.

Bu bilgiler ışığında günümüzde güvenlik hizmetini sunmakla görevli olarak görülen devlet, neoliberal politikalar çerçevesinde, bu özelliğinden uzaklaşmış ve güvenliğini sağlamakla sorumlu olduğu bazı bölgelerde sorumluluğu özel şirketler vasıtasıyla özel güvenlik görevlilerine devretmiştir. Günümüzde güvenlik sermaye birikiminin sağladığı en yeni alanlardan biri olarak ortaya çıkmakla birlikte özel güvenlik şirketleri aracılığıyla, devletin sunmakla görevli olduğu güvenlik hizmetleri, talep edenlere ücret karşılığı sunulmaktadır. Güvenlik endüstrisi, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de son yıllarda hızla gelişmekte ve özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik görevlilerinin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu anlamda güvenliğin bir ihtiyaç olarak görüldüğü günümüzde, “güvenlik hizmetlerini sağlamak kimin görevi?” sorusu büyük önem taşımaktadır. Zira bu sorunun cevabı güvenlik ihtiyacının kimler tarafından giderileceği sorusunun da cevabını oluşturmaktadır. Güvenlik her daim karşılanması gereken bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmakla birlikte, neoliberal düzenlemeler çerçevesinde karşımıza çıkan yeni yönetim pratikleriyle birlikte birey, kendi güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiş, bir nevi kendi kendisinin polisi olmaya teşvik edilmiştir. Artık kendi güvenliğini sağlamakla yükümlü birey bunu özel güvenlik marifetiyle sağlamaktadır.

Bu bölümde metalaştırılarak satın alınabilir veya alınması gereken bir hizmet olarak karşımıza çıkan güvenliğin tüketicilerine, yani Eskişehir’de özel güvenlik hizmeti tüketicileri ile gerçekleştirdiğimiz araştırma bulgularına yer verilecektir. Zira bu çalışmanın temel amaçlarından biri de Eskişehir’de güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenlik algısını ortaya koymak ve onları güvenlik endüstrisinin tüketicileri haline getiren koşulları irdelemektir. Bu noktadan hareketle, bu bölümde ilk olarak Eskişehir’de güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenlik algılarına dair bulgular ortaya konulacaktır. Zira böylesi bir başlangıç, güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenliği nasıl yorumladıkları ve nasıl algıladıklarını ortaya koymakla birlikte, onları güvenlik endüstrisinin tüketicileri haline getiren koşulları anlamamızı da kolaylaştıracaktır. İkinci olarak gözetimin güvenlik boyutuna değinilerek, güven(siz)lik ideolojisinin bireyi nasıl özgürlüğü pahasına güvenlik talep eder hale getirdiği tartışılacaktır. Üçüncü olarak, günümüz korku toplumunda, en güvenli şehirlerden biri olarak addedilen Eskişehir’de katılımcıların nasıl güvenlik endüstrisinin ürünlerine yöneldikleri, onları birer homo-economicus olmaya iten koşullar ve bu durumun yarattığı ayrışma üzerinde durulacaktır. Üzerinde durulacak olan

dördüncü nokta, günümüz korku toplumunda suça duyulan korkunun sonucu olarak katılımcıların suçtan korunma yolları ve onları nevrotik özneler haline getiren koşullardır. Beşinci olarak, katılımcıların özel güvenlik görevlisi algısına yer verilecek ve son olarak katılımcıların güvenlikle gerekçelenen özel güvenli sitelere yönelme nedenleri irdelenecektir.

5.2.2. Eskişehir’de özel güvenlik tüketicileri

Çalışmanın ana izleği doğrultusunda bu bölümde, metalaştırılarak satın alınabilir veya alınması gereken bir hizmet olarak karşımıza çıkan güvenliğin tüketicilerine, yani Eskişehir’de özel güvenlik hizmeti tüketicilerine yer verilecektir.

5.2.2.1. *Varoluşsal bir mesele: Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin güvenlik algısı*

Güvenlik kavramı, köken itibariyle kaygı ve tehlikelerden uzak olmak veya korunmak ve güvende olmak (safety and security) anlamına gelmektedir (Neocleous, 2013, s. 99). Diğer yandan güvenliği “belirli tehlikeler grubunun önlendiği ya da en aza indirildiği” bir durum olarak tanımlayan Giddens’a (2012, s. 38) göre güvenliğin karşıtı basitçe güvensizlik değil, “varoluşsal endişe (Angst) ya da korku olarak özetlenebilecek bir zihinsel durumdur (Giddens, 2012, s. 92)”. Ona göre güvensizlik, güvenlik kavramının antitezini açıklamak için çok yetersiz bir kavramdır. Benzer şekilde güvenlik kavramı yerine daha çok belirsizlik, güvensizlik ve emniyetsizlik kavramları ile ilgilenen Bauman’a göre çağdaş dertlerin “en sinsi ve acı verici” olanına sahip olan insanlar, “kendilerini güvensiz hisseden, geleceğin getirebileceklerine sakınarak bakan ve emniyetlerinden endişe eden insanlar”dır (Bauman, 2000, s. 13). Günümüzün belirsiz, güvensiz ve emniyetsiz ortamında “bizler bugün bireysel özgürlüğü garanti/emniyet altına alacak araçların özelleştirilmesine doğru ilerlemekteyiz (Bauman, 2000, s. 15)”.

Çalışmada, bir hizmet olarak güvenlik ihtiyacının ortaya çıkış koşullarını ortaya koymak amacıyla, çalışma kapsamında gerek güvenlik görevlileri, gerek şirket yöneticileri, gerekse güvenlik tüketicilerinin “güvenlik” kavramından ne anladıkları, güvenlik kavramının onlar için ne ifade ettiği sorulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların güvenlik kavramını tanımlarken “huzur”, “tehlikelerden ve hayata dair risklerden uzak olmak” gibi kavramlar kullanıldıkları görülmüştür. Diğer yandan güvenlik kavramını

tanımlarken güvenlik görevlileri ve şirket yetkilerinin daha geniş bir şekilde ülke güvenliğinden söz ettiği, güvenlik tüketicilerinin ise daha bireysel tanımlar yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu anlamda güvenlik tüketicilerinin güvenlik kavramını tanımlarken daha çok “huzur” duygusuna vurgu yaptıkları görülmüştür. Zira katılımcılardan öğretmen olan Açelya, “*benim için sanki huzurla bağdaşır bir kavram*” dediği güvenlik olgusunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Adım attığım her noktada kendimi huzurda hissetmem. Yani ben huzurlu yürüyösam bi yerde ya da huzurlu oturuyösam, huzurlu yiyip içiyösam ben güvende olduğumu hissederim. Ama sürekli bi tedirginlik hali yaşıyösam ben güvende değilmişim gibi hissediyorum. Güvenlik benim için sanki huzurla bağdaşır bi kavram. Güvenlik=huzur ve tedirgin olmama benim için. (Açelya, Kadın, 30, Öğretmen)

Benzer şekilde güvenlik olgusunu huzur duygusuna vurgu yaparak tanımlayan Eyşan (37, Kadın, Ev kadını), “*güvenlik kavramı benim için gece yattığımda kafam rahatça yastığa koyabilmektir.*” demiş ve eklemiştir:

Yani hava gibi, su gibi bir ihtiyaç yani. Nasıl desem? Ailemin sevdiklerimin güvende olduğunun bilincinde olarak huzurlu bir şekilde yaşamak. Huzur çok önemli. Anlata biliyomuyum? İnsan kendini huzurlu hissetmediği zaman hiçbirşey olmuyo. Yemek de yiyemiyösünüz, uyku da uyuyamiyösünüz. Güvenlik de onun gibi bişey. Kendinizi güvende hissetmediğinizde devamlı bi paranoya içerisinde oluyösünüz.... Güvende hissetmediğiniz zaman huzurlu da olmuyösünüz. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Güvenlik kavramını olmazsa olmaz bir durum olarak tanımlayan katılımcı, güvenliğı temel ihtiyaçlarla ilişkilendirerek vurgulamıştır. Bir önceki evinde yaşadığı deneyiminden dolayı kendisini her koşulda güvensiz hissettiğini belirten katılımcı, yıllardır güvenliksizlik duygusu içerisinde bir paranoya duygusuyla yaşadığını ve güvenlik olmayınca huzurun da olmadığını ifade etmiştir.

Yine katılımcılardan Çınar (32, Erkek, Eczacı), sözlük anlamına yakın bir şekilde “*dışarıdan gelebilecek tehditlere, tehlikelere karşı güvende olmam demek*” şeklinde tanımladığı güvenlik kavramını diğer katılımcılarla benzer şekilde “huzur” duygusuna vurgu yaparak şu sözlerle açıklamıştır:

Güvenlik demek huzur demek. Güvenlik olmadığına hiç bişey olmaz. Sağlık olmaz, ekonomi olmaz. Kişi kendini güvende hissedecek ki kafası rahat olacak, kendini işine verebilecek. Gece başını yastığına koyduğunda “Acaba dükkâna hırsız mı girdi?” diye

düşünmücem. Yemeğimi yerken bunlar için kafa yormucam. Güvenlik demek insanın rahat yaşaması demek. Hem zihnen hem bedenen. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Benzer şekilde İdil (48, Kadın, Ev kadını) güvenliği huzurla bağdaştırarak “sevdiklerimle, ailemle bir arada güven ve huzur içinde yaşamaktır” şeklinde tanımlamıştır. Yine Arzu da güvenlik kavramını huzur ile bağdaştırmış ve şu sözlerle açıklamıştır:

Güvenlik benim için kafamda bi soru işareti olmadan dolaşabilmek. Evimde kendimi güvende hissedebilmek, işe giderken kendimi güvende hissedebilmek. Ne biliyim sokakta rahatça yürüyebilmek akşamları. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Selim (25, Erkek, Öğrenci) ise yine huzur duygusuna vurgu yapmakla birlikte güvenlik kavramını özgürlükcü bir bakış açısıyla “Benim için güvenlik kavramı huzur bulabileceğim, rahat edebileceğim, insanların düşüncelerinden, giyim-kuşamlarından, saçından-sakalından, renginden, teninden dolayı rahatsız edilmediği yerde güvende hissederim.” sözleriyle tanımlamıştır.

Katılımcılar arasında güvenlik kavramını, güvensizlik anlayımıyla açıklayanlar da yer almaktadır. Katılımcılardan öğretmen olan Aylin, “güvenlik dediğim şeyi güvensizlik üzerinden tanımlayabilirim” diyerek, güvensizlik duygusunu bulunduğu yer ile özdeşleştirmiştir.

Güvensizlik olarak hissettiğim bişey de muhtemelen hiç olmadığım bi yerde bulunuyosam, hiç bilmediğim bi yerde duruyosam yaşarım. Hani o ortamda daha çok kalabalığı önemserim. Eğer تنها bi yerdeysem güvensiz olduğumu hissederim. Güvensiz bi durumda olduğumu hissederim. Onun dışında güvenlik benim için genel olarak herhalde bu içinde yaşadığım alanın niteliğiyle ilgili bi durum. Yani yalnız olmamakla ilgili bi durum. Onun dışında toplumla ilgili herhangi bir muhitte çok da güvensiz hissetmem. Bildiğim bi yerse. Bilmediğim bi yerde daha çok güvensiz hissederim. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

Benzer şekilde güvende olma duygusunu da bulunduğu yer ile özdeşleştiren katılımcı, bilmediği bir yerde olması halinde etrafta kamera olması durumunda kendini güvende hissedebileceğini belirtmiştir. Diğer yandan katılımcılardan öğretim görevlisi olan Mert (39, Erkek, Öğretim görevlisi) güvenliği “tehlikelerden ve hayata dair risklerden arınmış olmak” şeklinde tanımlarken her türlü riski ortadan kaldırmak için de paranoyak bir

şekilde güvenlik istiyor olmak gerektiğini bu durumun da insanı ve insanın özgürlük alanını daralttığını ifade etmiştir.

Güvenlik tüketicileri güvenlik olgusunu daha çok huzur duygusuna atıfla, huzurlu olmakla birlikte kullanırken, görüşme yapılan güvenlik görevlileri ve şirket yetkililerinin daha çok kendilerinin ya da devletin sağlaması gereken bir hizmet olması çerçevesinde tanımladıkları görülmüştür. Örneğin bir AVM’de güvenlik şefi olan emekli TSK mensubu ÖGG3 (52, Erkek) “*güvenlik demek asayiş demektir*” derken, asayiş de genel kolluğun sağladığını belirtmiştir. Diğer yandan güvenlik görevlilerinin güvenlik kavramını daha çok can ve mal güvenliği olarak tanımladıkları da görülmüştür. Örneğin bir AVM’de güvenlik müdürü olan emekli TSK mensubu ÖGG4 (45, Erkek) “*güvenlik benim için bulunduğum alanın, insanların, can-mal ve fiziki anlamda her şeyin emniyette olması, güven içinde olması*” derken, ÖGG7 (35, Erkek) “*güvenlik kavramı insanların hem mal hem can güvenliğini sağlayabilmek. Bişeyin rahatlığını verebilmek. Yani adam evinde uyduğunda acaba dememesini sağlamak güvenlik.*” sözleriyle güvenlik kavramını tanımlamıştır. Diğer yandan bir sitede güvenlik görevlisi olarak çalışan emekli polis memuru ÖGG10 (57, Erkek) güvenlik kavramına liberal bir bakış açısıyla yaklaşarak, özgürce ticaret yapmak ve seyahat etmek gibi liberal vurgular üzerinden tanımlamıştır.

Benim için güvenlik, bazen derler ye “devlet bizim can, mal, ekonomi, her şeyimizi güvence altına alması”. Ben ticaret yapıyosam rahat ticaret yapacam. Biri bana baskı yapmayacak. Ben seyahat ediyosam rahat seyahat edecem. Biri yolda durdurup beni rahatsız etmeyecek. Evimde uyuyosam rahat uyucam. Güvenlik budur yani. (ÖGG10, 57, Erkek)

Diğer yandan güvenliği önemli bir ihtiyaç olarak gören katılımcı güvenliği olmazsa olmaz olarak değerlendirmiş ve eklemiştir:

Güvenlik olmazsa olmazdır. Niye olmaz? Eğer olmasaydı hiçbi ülkede polis teşkilatı olmazdı. Ülke güvenliği içinde de hiçbi ülkede ordu olmazdı. Yani güvenlik evde bile aile içerisinde bile sen çocuğuna güven vermezsen çocuğun da sana saygı göstermez, başka yerlerde güven arar. Başka yerlerden kendini güvenceye almaya çalışır. Güvenlik bence olmazsa olmaz. (ÖGG10, 57, Erkek)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, güvenlik tüketicileri güvenlik olgusunu yaşamsal bir ihtiyaç olarak “huzur” duygusuna atıfla tanımlarken, güvenlik görevlileri ve şirket yetkilileri daha çok devletin sağlamakla mükellef olduğu bir hizmet çerçevesinde,

can ve mal güvenliği üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Güvenlik tüketicilerinin, huzur duygusuna yaptıkları vurgu bizi ontolojik güvenlik kavramına götürmektedir.

5.2.2.1.1. *Ontolojik güven(lik)*

Katılımcılar açısından huzurla bağdaştırılan güvenlik kavramının zaman zaman güven kavramıyla birlikte kullanıldığı ve “kendini güvende hissetme” şekilde ifade edildiği görülmüştür. Bu noktada güven kavramı da önem taşımaktadır. Giddens (2012) “modern kurumların çok önemli bir parçası” olarak değerlendirdiği güven kavramını “bir kişinin ya da sistemin inandırıcılığına güven duyma (Giddens, 2012, s. 32)” şeklinde tanımlamaktadır. Giddens geleneksel toplumlarda Tanrıya duyulan güvenin yerini modernlikle birlikte uzmanlık sistemlerine duyulan güvene bıraktığını iddia etmektedir. Ona göre modern öncesinde Tanrıya olan koşulsuz güvenin yerini modern dönemde “soyut sistemlerdeki güven düzeneklerine, özellikle de uzman sistemlerine duyulan güven” almıştır¹⁷² (Giddens, 2012, s. 76). Bu anlamda gerek modern öncesi gerekse modern sonrası toplumları için geçerli olan “güven”, modernlikle birlikte “temel güvenin hem kaynaklarını hem de nesnelerini özünde değiştirmiştir (Marshall, 1999, s. 289).”

Giddens’in “güvenlik duygularının bir biçimi ama çok önemli bir biçimi” olarak tanımladığı ontolojik güvenlik kavramı ise “çoğu insanın kendi öz kimliklerinin sürekliliğine ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimada işaret eder (Giddens, 2012, s. 83).” Güven kavramının temelini oluşturan “kişi ve şeylerin inanılır olduğu” duygusu ise ontolojik güvenlik duygusunun temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda ontolojik güvenlik, “varlık”la ilişkili olmakla birlikte bilişsel olmaktan çok duygusal bir olgudur (Giddens, 2012, s. 83)”. Toplumsal hayatın güvenilirliğine ve sürekliliğine duyulan inancı yansıtmakla birlikte ontolojik güvenlik kavramı, bireyin güven içerisinde olduğu duygusuna sahip olması ve başkalarına da aynı şekilde güvenmesi anlamına gelmektedir. Giddens, bireylerin çoğu durumda hissettikleri temel güven duygusunun kökenlerinin erken çocukluk deneyimlerinde yattığını iddia etmektedir. Bu anlamda güven ve ontolojik güvenlik duygusunun temelleri çocukluk

¹⁷² Giddens modern öncesi toplumlarda dört adet güven bağlamı olduğunu belirtir. Bunlar: akrabalık ilişkileri, yerel topluluklar, dinsel kozmonojiler ve gelenektir. Giddens bu dört bağlam arasından en fazla dine ağırlık verdiğini belirtir. Zira ona göre, dinin temsil ettiği kişiler ve güçler vasıtasıyla güven duygusunun, psikolojik olarak daha güçlü hissedilmesi söz konusudur (Giddens, 2012, s. 90-91).

deneyimlerine dayanmakla birlikte sonraları toplumsal hayat içerisindeki rutinlerimizle pekişmektedir.

Bu tartışma ışığında, katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda, bireyin kendini güvende hissetmesi noktasında, toplumsal hayatın rutinleri ve bu rutinleri paylaştığı kişiler büyük rol oynamaktadır. Öyleki, günlük rutinlerde gerçekleşecek aksaklık veya rutini paylaştığı kişi veya kişilerin olmama ihtimali bireyde güvensizlik duygusu doğurabilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların hangi koşullarda kendilerini güvende hissettikleri yönündeki soruya karşılık olarak, Aylin'in "*yanımda tanıdık biri varsa güvende hissederim*" şeklindeki ifadesi anlamlıdır. Benzer şekilde Eyşan da güvende hissettiği koşulları ontolojik güvenlik kavramıyla ilişkili bir şekilde sıralamıştır.

Tanıdığım, güvendiğim kişilerle bir aradaysam kendimi nispeten güvende hissederim. Yani yalnız hissetmemem lazım. Bi de bildiğim yer olması önemli tabi. Bilmediğim yerde kendimi huzursuz hissederim. Evimde, tanıdığım kişilerle bir arada olmak beni güvende hissettirir. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Bu ifadeler doğrultusunda Eyşan'ın günlük rutini içerisinde, tanıdığı kişilerle birlikte ve bildiği yerlerde kendini güvende hissettiğini ifade etmesi ontolojik güvenlik bağlamında "bilinenin bilgisine olan güven"i göstermektedir. Zira Eyşan, bildiği bir ortam olan evinde ve bildiği kişiler olan tanıdıkları arasında kendisini güvende hissettiğini belirtmiştir. Bu anlamda bilinmezlik bireyde korku, endişe ve beraberinde güvensizlik duygularını getirebilmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan Aylin de "*yanımda tanıdık biri varsa güvende hissederim*" diyerek bilinenin bilgisinin sağladığı ontolojik güvenlik duygusuna vurgu yapmaktadır. Zira konuşmasının devamında "*bilmediğim bi yerdeysem...bilmediğim mahallelerde güvensiz hissederim*" diyerek gündelik hayatının rutininin sağladığı güvenli ortamdan uzaklaşması durumunda güvenlik duygusundan da uzaklaşacağı ve kendisini güvensiz hissedeceği anlaşılmaktadır. Keza ontolojik güvenlik duygusu bireylerin "çevrelerindeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları güvene (Giddens, 2012, s. 83)" de dayanmaktadır. Benzer şekilde Çınar da kendisini güvende hissettiği koşulları ontolojik güvenlik duygusuna atıfla şu sözlerle açıklamıştır:

Bildik bi yerdeysem, her zaman gittiğim yerlerde kendimi güvende hissederim. Yani tanıdığım, bildiğim kişiler varsa etrafımda güvendedeyimdir. Onlardan bana bir zarar gelmez. Evimde ailemlesem güvende hissederim. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Öte yandan Arzu ise daha çok “uzman sistemlerine güven” duyarak kendisini güvende hissetmektedir. Zira bu durumu “*benim kontrol edemediğim noktaların benim üzerimde bir güç tarafından kontrol edildiğine eminsem kendi iç dünyamda, ben de rahat oluyorum*” sözleriyle açıklamış ve eklemiştir:

...Benim kontrol edemediğim noktaların benim üzerimde bir güç tarafından kontrol edildiğine eminsem kendi iç dünyamda, ben de rahat oluyorum. Bu ne olabilir? Bu devlet olabilir. Tamam mı? Bu devletin güçlerine, güvenlik güçlerine güvenmek olabilir. Evimde yaşadığım evdeysem, apartman sakinlerine güvenmek olabilir ya da mahallenin kendisine güvenmek olabilir...O an bulunduğum nokta, konum, işse iş, evse ev, daha genel anlamda ülke olarak düşünürsen, devlet. Buna güveniyosam, ben kendim rahat olurum. Çünkü kendim de gerekli önlemleri alırım... Ama benim üzerimde birşeye de güven duymam lazım. O ayrı bi konu. Mesela burada ben güveniyorum bu apartmana. Yöneticiyi biliyorum. Apartman sakinlerini biliyorum. Mahalleyi biraz biliyorum. O yüzden rahatım. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Bu anlamda Arzu güvenlik altında olduğu duygusuna sahip olmakla birlikte başta devlet olmak üzere diğer kurumlara ve insanlara da güvenmekte, bu durum kendisini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Uzman sistemleri olarak tanımlanabilecek devlet, devletin kurumları, devletin güvenlik güçleri gibi kurumlara olan güven ve yanı sıra sürekli gittiği yerler, işyeri, tanıdığı-bildiği apartman sakinleri gibi gündelik hayatının içerisindeki rutinleri ve bu rutinleri sürdüreceği bilgisi Arzu’yu güvende hissettirmektedir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, Eskişehir’de özel güvenlik tüketicilerinin güvenlik olgusunu “huzur” duygusuna atıfla tanımladıkları, aynı zamanda güven kavramıyla birlikte kullandıkları görülmüştür. “Bilinenin bilgisine olan güven”i ifade eden ontolojik güvenlik olgusu ise katılımcılar tarafından bildiği, tanıdığı yerlerde ve yine bildiği, tanıdığı kişilerle olması durumunda kendini güvende hissetme şeklinde deneyimlenmektedir.

5.2.2.1.2. Güvenlik ihtiyacı

Güvenlik, tüm insanlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde karşılanan bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada güvenlik ihtiyacını kimin karşılayacağı sorusu da dikkat çekmektedir. Zira sosyal sözleşmeciler, farazi bir doğa durumu imgeleyerek, doğa halinden kaynaklanan şiddet ve kaos ortamından, daha güvenli bir topluma geçmek için insanlar arasında bir sözleşme imzalandığını ve böylelikle güvenliğini sağlama

görevinin devlete verildiğini iddia etmektedir. Benzer şekilde Weberyen yaklaşım da, daha önce de değinildiği gibi, güvenliği sağlamakla görevli olan devletin aynı zamanda şiddet kullanma tekelinin de tek sahibi olduğunu, bu tekeli elinde bulundurarak şiddeti gündelik hayattan uzaklaştırdığını iddia etmektedir. Devlet şiddet tekeli, polis ve ordu gibi kurumları vasıtasıyla kullanmaktadır. Neo-Weberyen yaklaşım ise modern devletin şiddet kullanma tekelinin temsilcisi olma özelliğinin, günümüzde güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşmasıyla birlikte aşıldığını ve artık devletin şiddet kullanma tekelinin tek sahibi olma özelliğini yitirdiğini iddia etmektedir. Bu anlamda günümüzde güvenlik, yalnızca devlet tarafından sağlanan bir hizmet olmamakla birlikte, güvenlik alanında özel güvenlik şirketleri, STK ve TDP uygulaması gibi aktörler etkin bir şekilde yer almaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre gerek güvenlik hizmeti sağlayıcıları olan güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirket yetkilileri ve eğitmenleri, gerekse özel güvenlik tüketicileri olmak üzere, katılımcıların tamamı güvenliği bir ihtiyaç olarak gördüğünü belirtmiştir. Diğer yandan güvenlik ihtiyacının kimin tarafından karşılanması gerektiği sorusuna da, Weberyen anlamda, büyük ölçüde resmi kolluk güçlerinin bu ihtiyacı yerine getirmesi gerektiği cevabı verilmiştir. Katılımcılardan Mert, sosyal sözleşmecilere benzer şekilde, devletin temel ortaya çıkış nedenlerinden birinin güvenlik olduğunu belirtirken güvenliği sağlama görevinin genel olarak devlet, aile içinde ise babaya ait olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda aile içinde eşinin ve çocuğunun güvenliğini sağlamakla görevli olduğunu düşünen Mert, toplumsal algının kendisini de şekillendirdiğini belirtmiş ve *“Erkek savaşçıdır. Korur kollar. Bu anlayış beni de şekillendirmiş. Ailemi korumak, güvenliğini sağlamak benim görevimmiş gibi geliyo”* diyerek ataerkil bir anlayış içerisinde erkeğin toplumdaki koruyucu rolüne vurgu yapmıştır.

Merve ise güvenlik ihtiyacını öncelikle devletin yerine getirmekle görevli olduğunu belirtmiş ve güvenliği sağlama görevinin devlet kadar bireylerin de görevi olduğunu ifade etmiştir.

Güvenliği sağlamak öncelikle devletin görevi. O karar alıcı mekanizmaların görevi. Onlar bi şekilde bi sistem oturtmalı. Ama bi taraftan da toplumda yaşayan bireylere, bizlere de görev düşüyo. Bizler de sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Bizim toplumumuzda “bana dokunmayan” deyip geçiyolar. Bize dokunana kadar beklenmemesi gerekiyo. Yani herkesin

bu anlamda özverili davranması gerekiyo...Çocukları yetiştirirken onların mesela her anlamda etrafa, çevreye zarar vermicek, güvenlik tehdidi oluşturmucak şekilde temelden böyle yetiştirilmesi gerekir ki o zaman birazcık olayı kökten çözebiliriz diye düşünüyorum. Çünkü evet, devlet yaptırımlar koyar, ne biliyim kanunlar koyar. O, öyle böyle bi sistem oturtur. Ama illa ki kaçaklar olacaktır. Onları bence kişileri düzelterek. Evet bu zaman alacaktır ama kişileri düzelterek başlamak bence daha kesin çözüm olur diye düşünüyorum. Daha etkili bi yöntem olur. (Merve, 30, Kadın, Memur)

Öte yandan güvenliği sağlama noktasında devletin güvenlik aygıtlarından biri olan polisin sorumlu olduğu yönünde görüşler de mevcuttur. Bu anlamda katılımcıların önemli bir bölümü güvenliği sağlamakla sorumlu kurum olarak resmi güvenlik birimlerini, özellikle de polisi görmektedir. Polisin güvenliği sağlamakla sorumlu olduğunu ifade eden Eysan bu durumu şu sözler dile getirmiştir:

(Güvenliği sağlamakla) Polis sorumlu tabi ki. Genel olarak kentin güvenliğini sağlamak polisin görevi. Sokakların daha güvenli halde olması, insanların rahatça sokaklarda dolaşması, suç korkusu olmadan, kapkaça uğrama, taciz korkusu olmadan sokaklarda yürümesini sağlamak polisin ve dolayısıyla devletin görevi. (Eysan, 37, Kadın, Ev kadını)

Güvenlik tüketicileriyle benzer şekilde görüşme yapılan güvenlik görevlileri ve şirket yöneticileri de güvenliği bir ihtiyaç olarak görürken bu ihtiyacı kolluk kuvvetlerinin yerine getirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin EGM'den emekli olduktan sonra güvenlik görevlisi olarak çalışmaya başlayan ÖGG10 (57, Erkek) güvenliğin devletin görevi olduğunu belirtmiş ve Hobbescu bakış açısına benzer şekilde devletin güvenliği sağlamakla görevli olduğunu, sağlamaması halinde herkesin kendi güvenliğini sağlayamaya çalışacağını ifade etmiştir.

Güvenlik devletin görevi. Devletin görevi yani. Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı adına kim sağlayacak bu görevi? Jandarma. Tamam sen güvenliksin. Kim sağlayacak? Devlet sağlayacak. Parasını, giyimini, hukuki desteğini o verecek. Öteki türlü ben sağlayacaksam güvenliği sen de sağlarsın, öyle de herkesin ayrı bi hukuku olur. Ayrı hukuku olunca bi sürü kanun olur. Devlet sağlayacak. (ÖGG10, 57, Erkek)

Diğer yandan “güvenlik sosyal devletin görevi” diyen ÖGG4 (45, Erkek) “güvenlik tabi ki sosyal devlette devletin görevi. Eğer devlet sosyal bir devletse, güvenlik ilk başta genel kolluğun görevi. Bu genel kolluk bundan sorumlu. Özel güvenlik, adı üstünde özel yani. İhtiyaç bulunan yerde kullanılır. Yoksa toplumun her yerinde özel güvenlik yok.” diyerek genel kolluk ve özel güvenliğin sınırını belirlemiştir. Bu görüşlerden farklı olarak

güvenliğin herkesin görevi olduğunu iddia eden şirket yetkilisi herkesin kendi güvenliğinden sorumlu olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Aslında güvenlik herkesin görevi. Herkes kendi güvenliğinden sorumlu ve yapmakla da mükellef...Mesela siz evinizde kendi güvenliğinizi sağlıyo musunuz? Akşam kapıyı kilitliyo musunuz? Kilitlemeyin. Kilitlemediğiniz takdirde güvenliğinizi sağlamamış oluyosunuz. Kapınızı kilitlediniz ama site içerisindesiniz. Siteye herkesin girmesini istemiyosunuz. Orda da özel güvenlik devreye giriyo. Dışarıda çok büyük olayların olmasını istemiyosunuz caddenizde. Silah atılmasını istemiyosunuz. Kim devreye giriyo? Genel kolluk devreye giriyo. Aslında güvenlik herkesin sorunu. Her bireyin sorumluluğunda...Herkes kendi güvenliğinden sorumlu. Eve girdiğinizde kapıyı kilitliyorsunuz güvenlik yapıyorsunuz. Sitedeyseniz güvenlik görevlisine talimat veriyosunuz “akşam kimseyi içeri alma” diyosunuz. Genel kolluk da ne yapıyo? Dışarıda güvenliği sağlıyo. Güvenlik yani hepimizi ilgilendiren bir şey...(ÖGS-3, 52, Erkek)

Güvenliğin bir ihtiyaç olduğunu belirten ÖGG11 (42, Erkek) diğer görüşlerden farklı olarak güvenlik ihtiyacının özel güvenlik görevlileri tarafından yerine getirilmesi gerektiğini belirtmiş ve “*kişilerin maddi ve manevi güvenliğini sağlamak benim görevim. Güvenliğin görevi*” diyerek kendisinin aktif olarak güvenliği sağlamakla görevli olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan öğretim görevlisi olan Oğuz (46, Erkek, Öğretim görevlisi) da güvenliğin bir ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve devletin güvenlik ihtiyacını bilinçli olarak çözmediğini iddia etmiştir. Devletin işsizlik gibi çözemeyeceği şeylerden birinin de güvenlik olduğunu belirten Oğuz, “...güvenlik ihtiyacı hep olacak. Devletin var olabilmesi, devletin tartışılmaması için güvenlik ihtiyacı şart. Onun zor araçlarını kullanabilmesi için. Hakim olan siyasal sistem kendini sürdürebilmesi için bi kaç parametre var. O parametrelerden birisi de iç tehdit parametresidir. Yani hakim sistem iç tehdidi geniş toplumsal kesimlere pompalayarak kendi düzenini sürdürür. Aynı işsizlikte olduğu gibi. Çözebilecek olsa dahi işsizlik sorunun çözmez. Çözebilecek olsa dahi güvenlik sorununu tamamiyle çözmez. İkisine de ihtiyaç var” diyerek, devletin hegemonyasını sürdürmek için güvenlik ihtiyacı üzerinden bir rıza ürettiğini iddia etmiştir.

Katılımcıların ifadelerinden de görüldüğü üzere güvenliğin, genel olarak devletin ve onun vasıtasıyla genel kolluğun karşılamakla mükellef olduğu bir ihtiyaç olarak

algılandığı görülmüştür. Ancak diğer yandan sayıları polis ve ordu ile yarışan özel güvenlik görevlilerine neden ihtiyaç duyulduğu noktasında da genel olarak kolluk güçlerinin yetersiz kalması ve kişilerin verilen resmi güvenlik hizmetini yeterli bulmaması gösterilmektedir. Bu anlamda güvenlik hizmetinin özel şirketler eliyle güvenlik görevlileri vasıtasıyla sağlanmasının nedenleri arasında polisin olaylara yetişmekte yetersiz kalması, hırsızlık gibi adi suçların artması, haberlerin suç oranlarının arttığı yönünde bir algı oluşturmaları gibi nedenler gerek güvenlik görevlileri gerekse güvenlik tüketicileri tarafından dile getirilmiştir. Örneğin güvenlik tüketicilerinden Açelya, özel güvenliğin yaygınlaşmasının nedeni olarak toplumda önemli bir güvenlik zafiyeti olduğu yönünde bir algı olduğunu iddia etmiştir.

Demek ki insanlar kolluk kuvvetlerinin kendisini yeteri kadar koruyamadığını düşünüyo ki bireysel, daha özel bir güvenlik algısına yönelmeye başlıyolar. Toplumda mükemmel bir güvenlik algısı olsa, herkes kendini güvende, huzurda hissetse, suç oranlarının daha az olduğunu düşünse böyle bi korumaya gitmez. Hırsızlık oranı o kadar yüksek olmasa, cinayetler, tacizler bu kadar fazla olmasa ben niye siteme güvenlik tutuyum ki. Kendi daireme ilişkin küçük bi önlem alırım. Bi kilit sistemini artırırım, geçer gider. Ama demek ki suç oranlarının önüne geçilemiyo ve güvenlik zafiyeti olduğu düşünülüyö insanlarda ki özel güvenliğe yönelindi diye düşünüyorum...İnsanlarda böyle bi algı var. Özel güvenlik geldi de mükemmel bir güvenlik ortamı mı var? Hayır. Yok. Gene aynı şeyler devam ediyö. Sadece bence bu algı böyle bir sistemin geliştirilmesine yol açtı diye düşünüyorum. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Açelya'nın sözünü ettiği algı ile benzer şekilde Çınar da özel güvenliğin yaygınlaşmasını, güvenlik kuvvetlerinin yetersiz kalmasına bağlamaktadır.

Bu durum biraz da günümüz koşullarıyla ilgili. Sonuçta büyükşehirde yaşıyoruz. Tamam burası bi İstanbul, Ankara, İzmir değil ama sonuçta büyükşehir. Eskişehir çevre şehirlere baktığınız zaman sürekli göç alan, önemli bir öğrenci nüfusu barındıran bir şehir. Son olarak baya bi Suriyeli göçmen de geldi. Yani türlü türlü insan var. Öyle olmasa bile ben diyemem ki Eskişehirli suç işlemez. Suç her yerde var. Öyle ki artık devletin kurumları, polisi, jandarması da yetmiyo. Yetişemiyolar. Haliyle senin de kendince önlemler alman gerekiyo. Bu dükkana hırsız girdiğinde sağolsunlar hemen geldiler ama iş olup bittikten, ben zarar uğradıktan sonra ne işe yarar ki...Yani vatandaş olarak senin de önleyici bi takım tedbirler alman gerekiyo. Yani burada iş olup bittikten sonra isyan etmek bir işe yaramıyo. İşte "polis nerde? Niye bakmıyo?" Bakmıyo. Ne yapcan. Sen de önlemine alcan. Artık bu bi zorunluluk. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Devletin verdiği güvenlik hizmetini yeterli bulmayan kişilerin özel güvenlik hizmeti alma hakkı olduğunu belirten özel güvenlik şirketi yetkilisi “*Genel kolluğun kapı kapı veya dükkan dükkan güvenlik yapma durumu yok. Yapamaz yani. Yetmez. Ama özel güvenlik öyle değil. İcabında apartmana da özel güvenlik alırsınız, işyerine de özel güvenlik alırsınız, iş merkezine de özel güvenlik alırsınız veya almazsınız. Ama genel kolluk genel olarak bakar. Mesela bu mahallenin veya buradaki beş sokağın ekibi bi tanedir. Bakabildiği kadar bakar. Ama özel güvenlik ihtiyacı istediğiniz kadar olur*” (ÖGŞ-2, 53, Erkek) diyerek, genel kolluğun yetersiz kalması durumunda özel güvenliğe ihtiyaç duyulduğunu iddia etmiştir. Benzer şekilde Eyşan da polisin bireysel anlamda güvenlik sağlayamayacağını o nedenle özel güvenliğe yönelindiğini söylerken, güvenlik birimlerinin yetersiz kalmasından dolayı özel güvenliğe ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiş ve güvenlik görevlilerinin günümüzde yaygınlaşmasını hırsızlık gibi adi suçların artmasına bağlamıştır.

Benim evimin önünde polis nöbet tutacak değil. Bu onun görevi değil. Ama demek ki bi boşluk da bırakıyo ki eve birileri girebiliyo. Anlatabiliyo muyum? Yani bu kişiler polisin onları yakalayamayacağını biliyo. O yüzden o kadar rahat güpegündüz bir eve girebiliyolar. Ama diğer yönden demek ki genel olarak insanlar da kendilerini güvende hissetmiyo ki güvenli siteler bu kadar çok var. Ya da ne bileyim. Hırsızlık gibi adi suçlar yaygın ki her yerde güvenlik görevlisi var. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Diğer yandan özel güvenliğin yaygınlaşmasını güvenlik birimlerinin yetersiz kalmasına bağlayan Aylin “*ani müdahaleye açık, yeterli cezayı veren, caydırıcı olan cezalara sahip bi güvenlik sistemi*” olmamasından dolayı özel güvenliğe talep olduğu dile getirmiştir.

Bişey olduğunda aniden müdahale edebilecek bi güvenlik sistemimiz yok. Bi polis birimimiz olsun, başka bi güvenlik sistemimiz olsun yok. Doğal olarak burda ne giriyo devreye? Daha özel şirketlerin daha özel çareleri devreye giriyo. Ama gerçekten ani müdahaleye açık, yeterli cezayı veren, caydırıcı olan cezalara sahip bi güvenlik sistemi olsaydı muhtemelen kameraya da bu kadar çok niyet etmezdik diye düşünüyorum. Yani asıl sahip olmamız gereken güvenliğe sahip olamadığımız için biz daha özel olanlarına çekiliyoruz. Bireysel olarak çare bulmak zorunda kalıyoruz. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda liberal bir bakış açısıyla, güvenliğin devletin sağlamakla sorumlu olduğu bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Zira güvenlik ihtiyacını, güvenlik güçleri vasıtasıyla devletin sağlaması gerektiği, katılımcıların önemli bir

bölümü tarafından dile getirilmiştir. Öte yandan, güvenlik ihtiyacının özel güvenlik vasıtasıyla sağlanması gerektiği yönünde görüşler de olmakla birlikte, devletin resmi kolluk güçlerinin yetersiz kalması, bireylerin özel güvenlik görevlilerine yönelmesine neden olmaktadır. Bu anlamda güvenlik, Yardımcı'nın (2009, s. 233) ifadesiyle, “devletin yurttaşları için bütünsel olarak temin etmekle yükümlü olduğu bir hizmet gibi kavramsallaştırılmaz artık; aynı zamanda bireysel girişim sonucunda elde edilebilen (ve zaten edilmesi gereken) bir metaya dönüşmüştür. Kolluk güçlerinin sağladığı güvenlikten fazlasına ihtiyaç duyanlar bunu satın almak zorundadır.” Bu doğrultuda görüşme yapılan bir şirket yetkilisinin (ÖGŞ-5, 55, Erkek) “*Bu sistem liberal ekonomi. Parası olanın güvenliği olur. Parası olmayanın güvenliği olmaz.*” şeklindeki sözleri güvenliğin satın alınabilir bir meta haline geldiği görüşünü desteklerken aynı zamanda ihtiyaç duyanların bu hizmeti ücretini ödeyerek elde edebilecekleri anlaşılmaktadır.

5.2.2.1.3. Evde başına gelebilecek en kötü olay hırsızlık

Araştırma kapsamında Eskişehir'deki güvenlik tüketicilerine evde başlarına gelebilecek en kötü durumun ne olduğu sorusuna genel olarak hırsızlık cevabı verildiği görülmüştür. Farklı bir ifadeyle katılımcılar en fazla evlerine hırsız girmesinden korkmaktadır¹⁷³. Özellikle geçmişte deneyimlenen ve yakın çevrelerinden duyulan hırsızlık olayları ile birlikte medyada yer alan hırsızlık haberlerinin katılımcıları etkilediği görülmüştür. Örneğin daha önce yaşadığı apartmana hırsız girmesi sonucu özel güvenli siteye taşınan Açelya, yine yaşadığı siteye defalarca hırsız girdiğini anlatan Mert, benzer şekilde hem kendi dükkanına hem de aile dostlarının güvenli sitede bulunan evine hırsız girdiğini anlatan Çınar, yine akrabalarının ve komşularının evine hırsız girdiğini anlatan Taylan ve İdil, daha önceki evine korkutmak amacıyla girildiğini anlatan Eysan, gerek kendi deneyimleri gerekse çevrelerinden duydukları öykülerin de etkisiyle evlerinde başlarına gelebilecek en kötü olayın hırsızlık olduğunu belirtmişlerdir. Yine kendisi deneyimlememekle birlikte yalnız yaşadığını bildiren Merve, haberlerde hırsızlık suçlarına çok fazla yer verilmesinden dolayı kendisinin de evine hırsız girmesinden korktuğunu belirtmiştir. Arzu ise sürekli bir suç korkusu taşımadığını belirtmiş ve evinde

¹⁷³ TÜİK'in 2017 yılı Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri doğrultusunda, en sık işlenen suç türünün hırsızlık olduğu görülmüştür (37.224). Bunu 29.662 ile diğer suçlar ve 26.539 ile yaralama suçları izlemektedir. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27610> (Erişim Tarihi: 27.12.2018)

başına gelebilecek en kötü olayın savunmasız bir anında evine girilmesi olduğunu ifade etmiş ve eklemiştir:

...kendimi savunmasız hissettiğim bir an evime yabancı birinin, bir hırsız olur, her neyse yabancı birinin benim iznim olmadan eve girdiğini. Ben banyodayken ya da uyurken. Mesela otururken çok korkmam ama kendimi savunmasız hissettiğim bi anda girdiyse mesela en büyük şeyim odur. Onun dışında biraz kendime güvenen bi insanım. Gerçi insanın başına geldiğinde o şekilde işlemez, korkarsın ama şeyim yani yeter ki beni savunmasız bi anımda yakalamasın. Ama mesela evimde yalnız yaşadığımda, yalnız olduğum zamanlarda ben uyurken eve biri girer. Ama bununla ilgili bi şeyim yok benim. Böyle bi paniğim, korkum, işte kimisi ses dinler “ay bi ses duydum”. Öyle bi korkum yok. Ama hani böyle bişey olursa çok korkarım. Ama kendi kendime otururken “Ay ses geldi. Ay çıt çıktı. Biri mi var?” öyle yaşamam ama. En büyük korkum, bi evin içinde güvenlik anlamında beni tedirgin edecek en büyük şey odur yani. (*Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi*)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar arasında bizzat hırsızlık olayı deneyimleyenler yer almakla birlikte, yakın arkadaşları, komşuları veya akrabalarının deneyimlediği hırsızlık olaylarından etkilenen katılımcılar da yer almaktadır. Örneğin apartmanda gerçekleşen hırsızlık olayı sonucu evlerini satarak özel güvenli siteye taşınan Açelya, apartmanda yer alan güvenlik kameralarına rağmen hırsızlık yaşandığını, kendi dairelerinin de kapısının zorlanması sonucu korktuklarını ve hırsızlığa karşı önlem almak yerine dairelerini satıp özel güvenli bir siteye taşındıklarını anlatmıştır. Diğer yandan Uluönder mahallesinde özel güvenlik görevlisi olmayan bir sitede oturan Mert ise bekârlık yıllarında yalnız yaşarken evine iki kez hırsız girdiğini, yine şimdilerde yaşadığı Uluönder mahallesindeki siteye de bir dönem sürekli hırsız girdiğini, ancak sitede yer alan apartmanlara kamera takılması sonucu hırsızlık olaylarının birden kesildiğini anlatmıştır. Benzer şekilde Oğuz da evlenmeden önce arkadaşıyla oturduğu eve birkaç kez hırsız girdiğini yapacak hiçbir şey olmadığı için bir önlem alma gereği duymadığını anlatmıştır. Esnaf olan Veli, kuaför dükkânına hırsız girdiğini, bu olaydan sonra dükkâna daha büyük bir kilit aldıklarını gülerek anlatmıştır. Yıllardır yaşadıkları Hoşnudiye mahallesindeki apartmanlarına sürekli hırsız girdiğini anlatan Veli, apartmanda güvenlik kamerası olmasının hırsızlar üzerinde çok fazla etkili olmadığını belirtmiştir. Veli yaşadığı hırsızlık tecrübesini şu sözlerle dile getirmiştir:

Bi sabah dükkâna geldik camı kırmışlar, içeriye girmişler, bakmışlar, çalınacak bişey bulamayınca çıkmışlar gitmişler. Önemsememişler herhalde. Böyle para tarzı bişey aradılsa gelen hırsızlar bişey bulamayınca çekip gitmişler. Camı pencereleri açık bırakıp

gitmişler...Buna tek önlem şey yaptık, kocaman bi asma kilit taktık. (Veli, 59, Erkek, Kuaför)

Diğer yandan eczacı olan Çınar, eczanesini açmadan önce kapıya alarm taktırdığını ancak alarmin da hırsızlara engel olmadığını belirtmiş ve yaşadığı hırsızlık hadisesini şu sözlerle anlatmıştır:

...eczaneyi yeni açmıştık. O zamanlar alarm falan çok yaygın değildi ama tedbir amaçlı olarak taktırdık. Alarma rağmen hırsız girmiş... İşte alarma rağmen girmişler. Kasada biraz para vardı onu almışlar...Ama bu olay bize ders oldu. Daha dikkatli davranır olduk. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Kendisi deneyimlememekle birlikte İdil de aile dostlarının ve oturdukları sitedeki komşularının evlerine hırsız girdiğini anlatmıştır. Yeni açtığı yıllarda eczanesine, alarm olmasına rağmen hırsız girdiğini anlatan Çınar, evinde başına gelebilecek en kötü olayın yine hırsızlık olduğunu, ama evinde böyle bir olay yaşamadığını belirtmiştir. Zaman zaman özel güvenli sitede oturmanın da hırsızlık olaylarına karşı çözüm olmadığını belirten Çınar, yakın arkadaşlarının evinde, özel güvenli sitede olmasına rağmen, gerçekleşen hırsızlık olayını şu sözlerle anlatmıştır:

...gece bunlar uyurken eve hırsız giriyö. Arkadaş sese uyanıyo. Salonda gözgöze geliyolar hırsızla. Tabi hırsız bunu görünce kaçıyo. Tablet, bilgisayar falan ortalıkta ne varsa almış. Neyse bunlar canımızı kurtardık diyolar ama korkmuşlar belli. Eşi zaten baya bi zaman yalnız kalamadı evde. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Evde olmadığı sırada gözdağı verilmek amacıyla evlerine girilerek eşyalarının talan edilmesi üzerine özel güvenli siteye taşındıklarını belirten Eyşan, başta hırsızlık sandığı ancak daha sonra amacın göz korkutmak olduğunun anlaşıldığı olayı şu sözlerle aktarmıştır:

Bundan iki sene önce evimize birileri girdi. Daha doğrusu girmiş. İkinci çocuğum daha küçüktü. Doktor kontrolünden dönüyoduk. Eve bi girdik. Önce bişey anlamadık. Küçük kızım eşimin kucağındaydı. Anahtarı kilide taktım. Dönmeden açıldı. Öyle olunca eşim dedi ki “kapıyı kilitlemedin mi?” Öyle şeylere de çok dikkat eder. Dışarı çıkmadan her şeyin kapatılmış olduğundan emin olmak ister. Ocak, ışıklar, pencereler. “Kontrol ettin mi?” diye de kırk kere sorar. Neyse işte “kapıyı kilitlemedin mi?” diye çıkışıyor kapı ağzında. İçeri bir girdim. O sahneyi ömrüm boyunca unutamam. Her yer dağılmış, her şey kırılmış. Düpedüz zarar vermek için girmişler. Tabi hiçbirşeye dokunmadık. Polisler falan geldi. Parmak izi aldılar ama adamlar profesyonel. Kilit bile ellenmemiş gibi duruyo. Parmak izi mi bırakacak?

Sonradan baktık kayıp hiçbirşey yok. Güpegündüz Eskişehir'in ortasında hiç kimsenin dikkatini çekmeden eve girmişler. Sırf zarar vermek için. Daha doğrusu gözümüzü korkutmak için. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Katılımcıların ifadelerinden evde karşılaşılabilecekleri en kötü durumun hırsızlık olduğu görülmektedir. Nitekim görüşme yapılan katılımcılar arasında bizzat hırsızlık olayı deneyimleyenler olmakla birlikte, kendisi deneyimlememiş ancak yakın arkadaşı, komşusu veya akrabasının deneyimlerinden veya medyada çıkan hırsızlık haberlerinden etkilenen katılımcılar da yer almaktadır. Zira TUIK verileri de en fazla işlenen suçun hırsızlık suçu olduğunu desteklemektedir. Bu anlamda katılımcılar en fazla hırsızlık suçuna maruz kalmaktan korkmaktadır. Yapılan benzer çalışmalarda da bireylerde suça maruz kalma korkusunun yüksek olduğu görülmektedir. İstanbul üniversitesi öğrencileri ile yapılan çalışmada, öğrenciler en çok evdeyken eve birisinin girmesinden korktuklarını belirtmişlerdir (Özaşçılar ve Ziyalar, 2009). Yine İstanbul'da yapılan başka bir araştırmada, katılımcıların maruz kalmaktan en çok korktukları suç türünün hırsızlık olduğu görülmüştür (Kul, 2009). Benzer şekilde Ankara'da yapılan çalışmada da katılımcılar evde karşılaşılabilecekleri en kötü durumun hırsızlık olduğunu belirtmişlerdir (Devan, 2014). Bu doğrultuda suça doğrudan maruz kalma veya kendisi deneyimlememekle birlikte bir yakının suç mağduriyetini dinleme şeklinde dolaylı olarak maruz kalma durumunun katılımcılarda suça maruz kalma korkusu yarattığı görülmüş bu bağlamda katılımcılar benzer araştırmalarla uyumlu şekilde en çok hırsızlık suçuna maruz kalmaktan korktuklarını belirtmişlerdir.

5.2.2.2. Güvenlik için gözetim ya da gözetim için güvenlik: Gözetleniyorum o halde güvendeyim!

Gözetim, şüphesiz günümüze özgü bir uygulama olmayıp, gözetim pratiklerine en eski uygarlıklarda bile rastlanmaktadır. Ancak gözetimin sistematize hale gelerek toplumsal yaşamın tümüne sirayet etmesi modern devlet ile mümkün olmuştur. Günümüzde ise gözetim temel olarak güvenliği sağlama gerekçesiyle yapılmaktadır. Artık yeni gözetim teknik ve teknolojileri güvenliği sağlama amacıyla kullanılmaktadır. Bu anlamda günümüzde “hem izleyenler hem de izlenenler açısından işler epey değişti. Bir zamanlar gece nöbetçisinin şehir kapısında beklediğini bilmek sizin rahat uyumanızı sağlıyor olsa bile aynı şey bugünün güvenliği için söylenemez (Bauman ve Lyon, 2013, s.102).” Zira günümüz gözetim toplumunda bireyler huzur ve güven(lik) arayışıyla

gözetim araçlarını arar ve her an her yerde gözetlenmeye razı gelir hale gelmişlerdir. Bu çalışma çerçevesinde de özel güvenlik tüketicilerinin tamamına yakınının yaşadığı mahalle, cadde ve sokak, bina içi, katları ve girişi, site girişi, çevresi ve siteyi çevreleyen duvarların stratejik noktalarında yer alan kameralarla çepeçevre kuşatıldıkları görülmüştür. Zira çalışma çerçevesinde yapılan görüşmelerde yalnızca 3 katılımcı yaşadığı apartmanda ve apartman çevresinde güvenlik kamerası olmadığını belirtmiştir. Diğer tüm katılımcılar yaşadıkları binada veya bina çevresinde kamera bulunduğunu ve kameranın kendilerine güven verdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Mert *“O kameraların bilgisine sahip olmak ister istemez bi rahatlık veriyö. Ben de çok menunum sitede kamera var diye. O rahatlığı sağlıyo. Gözetlenmek güvende hissettiriyo.”* diyerek oturduğu sitede ve binada hatta bina katlarında kamera olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Aylin ise oturduğu apartman çevresinde kamera olmasına rağmen bina içerisinde de kamera olmasının kendisini daha güvende hissettireceğini belirtmiş ve eklemiştir *“Kamerayı isterdim açıkçası. Binanın içinde de olsun. En azından kimin girip çıktığı belli olsun. Bi problem esnasında görülsün.”* Benzer şekilde ne oturduğu apartmanda ne de yaşadığı mahallede güvenlik kamerası olmayan Merve apartmanda kamera olmasının kendisini daha güvende hissettireceğini belirtmiş ve apartman önünde park halinde olan aracına çarpılıp kaçıldığını, çevrede kamera olmadığını için yapanın tespit edilemediğini anlatmıştır.

...şöyle bi olay yaşamıştık biz. Bizim arabamız evin önünde park ediyö. Ona dair bugüne kadar bişey yaşamadık ama çarpılıp kaçılmış mesela. Bu anlamda eğer orda bi kamera olsaydı kimin çarptığı tespit edilebilirdi. O anlamda isterdim sokakta öyle bişey olmasını. (Merve, 30, Kadın, Memur)

Çalışma kapsamında güvenlik amacıyla gözetim araçlarına gönüllü olan, her yerde gözetlenmeyi olumlu bir gelişme olarak görenler olmakla birlikte amacı ne olursa olsun gözetlenmekten rahatsızlık duyanlar da yer almaktadır. Bu anlamda katılımcılardan Selim, yaşadığı apartmanda güvenlik kamerası olmadığını ancak olması durumunda kendisini daha güvende hissedeceğini belirtirken kameraların her yerde olmasının yarattığı gözetlenmişlik hissini *“her an birinin gözü üstündeymiş hissi verir. 24 saat izlenmek tabi ki güzel bişey değıl. Bi göz seni sürekli takip ediyö. Gözetleniyosun.”* sözleriyle dile getirmiştir.

Günümüzde en yaygın gözetim araçlarından biri olan güvenlik kameraların yaşam alanlarına kadar sızması güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırılıyor olsa da çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde kameraların aslında iddia edildiği (veya hissettirilmeye çalışıldığı) kadar güvenlik sağlayamadığı da dile getirilmiştir. Örneğin yaşadığı binada ve sokakta kamera yer almayan Arzu, kamera olmasının kendisini güvende hissettirmeyeceğini belirtmiş ve eklemiştir:

Biri sana zarar verecekse o an sen o zararı görüyorsun. Kimse de onu yapan, hasta ruhlu insan da zaten, sana zarar veren, sana saldıran hasta ruhlu insan da ‘a burada kamera varmış’ diye de durmaz. Durmuyo yani...Ben kendim için ‘a burada kamera var. Burada rahat rahat, özgürce dolaşıyım’ demem yani. Çok onu düşünmem açıkçası. (*Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi*),

Benzer şekilde özel güvenli siteye oturan ve site çevresindeki duvarlar, site giriş çıkışı, bina giriş çıkışları ve katlarda kameraların yer aldığı bir alanda yaşayan Oğuz, kameraların kendisini güvende hissettirmediğini ancak caydırıcı olabileceğini belirtmiştir.

Güvende hissettirmiyor. Ama olmasaydı daha az güvende hissederdik. Yani bi güvende hissettirmez tek başına. Evet bir caydırıcılığı var. Sağda solda güvenlik kameraları var. İnsanlar tarafından çalıştığının görülebilmesini sağlayan uyarı yazıları var. Bu bi miktar önleyebileceğini zannediyorum. Bizimki gibi bir yerde çok daha fazla hırsızlık olurdu diye düşünüyorum. (*Oğuz, 49, Erkek, Öğretim görevlisi*)

Diğer yandan katılımcılar arasında yaşadığı binada kamera olmasına rağmen hırsızlık olayları tecrübe edenler de bulunmaktadır. Örneğin Açelya özel güvenli siteye taşınmadan önce yaşadığı apartmana hırsız girdiğini ve kameranın caydırıcı olmadığını anlatmıştır. Benzer şekilde Veli, yıllardır ikamet ettiği Hoşnudiye mahallesindeki apartmana ve komşularının evlerine sürekli hırsız girdiğini ve apartman giriş-çıkışında yer alan kameranın yeterli olmadığını, kendisini güvende hissettirmediğini belirtmiştir.

Geçenlerde apartmanın kazan dairesine girmiş hırsız kameramız olduğu halde. Aşağıdaki demir motorlar felan var, apartmanın kazan dairesindeki eski kazanlardan kalma demirler felan vardı onları çalmaya kalkmış. Kamera olduğu halde çalmaya kalkmış. Yani kameranın hiçbir güvenilirliği yok bana göre. Kameradan baktılar felan hiçbir şey anlayamadılar. Çünkü tam net gözüken bi durum yok. O yüzden çok güvenmiyorum onlara. (*Veli, 59, Erkek, Kuaför*)

Eyşan ise daha önce yaşadığı Alanönü’de yer alan evine, apartmanda kamera olduğu halde, girilmesi nedeniyle kameranın yeterli olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

(Güvenlik kamerası) Vardı. Ama onları atlatmak çok zor değil. Yani kamerayı da atlatmanın yollarını bulmuşlar...Kafasını kaldırmadan kamerayı diğer tarafa çevirmiş biri. Diğeri zaten hiç belli olmuyo kim olduğu...Yani tamam bi caydırıcılığı olabilir. Ama biri benim evime girdikten sonra kamera çekmiş ne çekmemiş ne. Nitekim çekememiş de zaten. Onu aşmanın da yollarını bulmuşlar. (Eyşan, 37, *Kadın, Ev kadını*)

Katılımcıların ifadelerinden Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin kişisel yaşam alanları da dâhil olmak üzere gündelik yaşamın hemen her anında gözetlendikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılar arasında böylesi bir gözetimden rahatsız olanlar olduğu gibi gözetimin güvende hissettirdiğini ifade eden katılımcılar da yer almaktadır. Zira günümüzde gözetim araçları büyük oranda güvenlik gerekçe gösterilerek meşrulaştırılmaktadır. Bu anlamda katılımcıların kamera olan bölgelerde kendilerini daha güvende hissettikleri ve gözetim araçlarını ister oldukları görülmüştür. Eskişehir’de gözetim ile ilgili yapılan bir çalışmada, gözetim kavramı tanımlanırken “güvenlik, güven ve koruma” gibi kavramların sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. İlgili çalışmada kameraların neden gerekli olduğu sorusuna “güvenlik ve tedbir” cevabı verildiği görülmüştür. Bu durum ilgili çalışmada gözetim ile güvenlik arasında algısal bir ilişki olduğunu ortaya koyarken güvenliğin gözetim ve kameranın varlığını meşrulaştıran bir olgu olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Zira ilgili araştırmada örneklem grubunun önemli bir bölümü (%75,3) gözetim araçları arttıkça güvenlik ile ilgili kaygılarının azaldığını belirtmişlerdir (Şen-Çatalkaya, 2017)

5.2.2.2.1. Omnioptik bir gözetim aracı olarak MOBESE sistemleri

Modern toplumda gözetimin aldığı biçimi anlatmak için Foucault, Bentham’dan ödünç aldığı panoptikon metaforunu kullanır. Bentham açısından panoptikon “gözetlemenin, bir kulenin etrafında birçok hücreden oluşan ve bir gardiyanla bile birçok mahkûmun aynı anda denetlenebildiği merkezi bir yapıdır (Foucault, 2013, s. 295).” Foucault için ise panoptikon, gözetlenen kişide “iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik hali” yaratan ve “iktidarı otomatikleştirip bireysellikten çıkaran (Foucault, 2013, s. 298)” bir yapı anlamına gelmektedir. Bu

anlamda modernitenin bir kuleden birçok hücreyi izleme imkanı sunan panoptikonu yerini modernite sonrası (Bauman'ın ifadesiyle “panoptik-sonrası” dönemde) farklı gözetim tekniklerine ve araçlarına bırakmıştır. Günümüz “gözetim toplumu”nda özel alandan kamusal alana kadar bireyin bütün etkinliklerinin “elektronik gözler” (Lyon, 1997) tarafından izlenmesi mümkündür.

Günümüzde teknolojinin gelişmesinin de verdiği imkânla birlikte gözetimde kullanılan araçlar çeşitlenmiş ve bu durum gözetimin içeriğini ve alanını bir hayli genişletmiştir. İnternette ziyaret edilen web sitelerinin izlenmesi, elektronik postaların okunması, şehrin dört bir yanına yerleştirilen MOBESE'ler, cep telefonlarının dinlenmesi, kredi kartları aracılığıyla tüketim alışkanlıklarının izlenmesi ve bunlar gibi birçok teknoloji odaklı eylem iktidarın denetim ve gözetim faaliyetlerini her geçen gün daha da güçlendirmektedir (Dolgun, 2008, s. 14). Artık gözetim panoptik aşamayı aşarak omnioptik bir boyuta gelmiştir. Artık gözetim panoptik aşamayı aşarak, “herkesin herkesi, her an her yerde gözetlemesi (Sprague, 2007, s. 2)” anlamında kullanılan omnioptik bir boyuta gelmiştir. Bu anlamda günümüzde bu kavramı karşılayan bir gözetim aracı olarak, son yıllarda tüm dünyada büyük bir hızla yayılarak şehirleri çepeçevre saran kamera ağıyla “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu” (MOBESE)¹⁷⁴ adı verilen kamera ağı sistemi dikkat çekmektedir¹⁷⁵. Son yıllarda tüm dünyada sıkça kullanılan bir uygulama olan MOBESE sistemi, kameralar aracılığıyla 24 saat kesintisiz gözetim yapma imkânı vermektedir¹⁷⁶. Türkiye’de 81 il ve 957 ilçe merkezinde yer alan

¹⁷⁴ EGM'nin resmi internet sitesinde “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu” (MOBESE) yerine “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi” (KGYS) kullanıldığı görülmektedir. <http://www.eskisehir.pol.tr/Sayfalar/kgys.aspx> (Erişim Tarihi: 06.02.2019). Savunma Sanayi Bakanlığı ve ASELSAN'ın ortak yürüttüğü “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi ve Plaka Tanıma Sistemi Projesi” kapsamında Türkiye'nin 81 ilinde EGM tarafından belirlenmiş olan noktalara 41 bin kamera ve yaklaşık 5 bin 200 plaka tanıma sistemi kurulmuştur. Yapılan ek sözleşmeyle birlikte 2019 yılı sonuna kadar kamera sayısının 3 bin 256 sabit ve 875 hareketli olmak üzere 45.131'e; Plaka Tanıma Sisteminin ise 5.441'e çıkartılması planlanmaktadır. “**Kent Güvenlik Yönetim Sistemi ve Plaka Tanıma Sistemi kuruluyor!**”, (19.12.2018). <https://www.polemikhaber.com/turkiye/kent-guvenlik-yonetim-sistemi-ve-plaka-tanima-sistemi-kuruluyor/haber-8370> (Erişim Tarihi: 07.02.2019).

¹⁷⁵ Eskişehir’de en yaygın kameralı gözetim sistemi olan mobese sisteminin de içinde bulunduğu “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi”ne (KGYS) bağlı olarak 142 noktada 358 adet kamera (15 adedi mobil araç kamerası, 68 adedi PTS ve HİTS kamerası) bulunmakta ve bu kameralar kenti canlı olarak izleme ve bu şekilde herhangi bir durumda anında müdahale imkanı tanımaktadır. Bunun yanında şehrin kalabalık bölgelerinde (örneğin Çarşı, Doktorlar Caddesi, Hamamyolu, vb.), işyerlerinde, AVM ve mağazalarda, sitelerde ve binalarda kameralar yer almaktadır. **Kent Güvenlik Yönetim Sistemi.** <http://www.eskisehir.pol.tr/Sayfalar/kgys.aspx> (Erişim Tarihi: 06.02.2019)

¹⁷⁶ Google uygulamasına MOBESE yazdığınızda onlarca sayıda sayfa Türkiye ve dünyanın çeşitli şehirlerini, MOBESE kameraları üzerinden, 24 saat izleme imkânı sunmaktadır. Bu durum polise veya herhangi bir kuruma bağlı olmayan bazı internet sitelerinin, canlı ve çevrimiçi olarak yayın yaptığını göstermektedir. Böylelikle Türkiye genelinde birçok ilin belirli bölgeleri izlenebilmektedir. Bu şekilde

MOBESE kameraları vasıtasıyla alınan görüntüler merkeze sürekli olarak aktarılıp kaydedilmektedir. Böylelikle bir yandan klasik panoptik anlamda merkezde bulunan kişilere gözetim imkânı sağlanıp azınlığın çoğunluğu gözetlemesi mümkün olurken diğer yandan da çeşitli internet siteleri aracılığıyla internet erişimi olan her kişiye, her an, her yerde istediği bölgeyi gözetleme imkânı sağlamakta ve böylelikle “herkesin herkesi, her an, her yerde gözetlemesi” mümkün hale gelmektedir. Bu anlamda MOBESE sistemleri “omnioptik bir gözetim aracı” olarak da değerlendirilebilir.

Temel olarak suçla mücadele ve suçu önleme, suçluyu yakalama amacıyla delil toplama ve halkın güven duygusunun artırılması (Çapar, 2010, s.191) amaçları taşıyan MOBESE sistemlerinin büyük oranda caydırmak ve suçları aydınlatmak amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir (Bal, 2012, s. 149)¹⁷⁷. Bu araştırma kapsamında katılımcıların tamamı MOBESE sistemlerinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Ancak ilgili sistemin amacı konusunda fikir ayrılıkları gözlenmiştir. Zira yapılan görüşmelerde MOBESE sistemlerinin amacının caydırıcılık, suç önleme olduğu söyleyenlerin yanı sıra daha çok suç aydınlatmada kullanıldığını belirtenler de yer almaktadır. Örneğin katılımcılardan Merve, MOBESE sistemlerinin özellikle trafik suçlarında önleyici bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde MOBESE sistemlerinin suç işlemede caydırıcı bir etken olduğunu belirten Mert, “*Olduğu yerde suç işlenmiyo. Yani en azından görünmeyecek yeri, kuytuyu arıyo adam*” diyerek kameralı gözetim sistemlerinin suç önleme özelliğine vurgu yaparken bir trafik polisinin MOBESE sistemlerinin trafik suçlarındaki önleyici etkisini vurgulamak için “*biz kamerayı koyuyoruz. İzle ya da izleme. Trafik ihlalini direkt azaltıyo*” dediğini belirtmiştir.

Ben kendim gözlemledim, MOBESElerin olduğu yerde herkes hızını azaltıyo. Gözetleniyormuş olma hissi yapıyo bunu. Şu polis arabaları var ya kartondan yola konulanlar. Gerçekçi olsun diye geceleri ışıldak da koyuyolar. Onu uzaktan görmek hızını

MOBESE sistemi aracılığıyla halka kesintisiz gözetim imkânı sunulurken, aynı zamanda hâlihazırdaki gözetimin kontrolsüzleşmesine yol açabilmektedir.

¹⁷⁷ Türkiye’de kameralı gözetim sistemlerinin yaygınlaşması üzerine yapılan çalışmalar yetersiz olmakla birlikte Eskişehir’de bu konu ile ilgili yapılan iki çalışma yer almaktadır. Bunlardan ilki 2012 yılında Eskişehir Eti Sosyal Bilimler Lisesi öğrencileri tarafından hazırlanan “*Toplumsal Kontrol ve Gözetim Araçlarından Olan MOBESE Teknolojisinin İşlevselliği Konusunda Halkın Bilinç Düzeyi: Eskişehir İli Örneği*” başlıklı TÜBİTAK projesidir. İkincisi ise N. Manolya Şen Çatalkaya tarafından 2017 yılında hazırlanan “*Modern Dönem Gözetim Olgusunda Sınıflandırma Pratiğinin Değerlendirilmesi ve Toplumsal Hayata Yansımaları: Eskişehir Örneği*” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıdır.

azaltmak için yeterli. Onun kartondan olduğunu anlayana kadar hızınızı azaltmış oluyosunuz zaten. Öyle bi etkisi var. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Mert'in ifadesini destekler şekilde Çınar da MOBESE sistemlerinin trafik suçları açısından caydırıcı etkisinden söz etmiş, kendisinin de kamerayı gördüğü yerde hızını azalttığını belirtmiştir.

Trafik suçları açısından iyi. Mesela kırmızı ışık ihlalleri. Ben de mesela gördüğümde hızımı düşürüyorum. Bi caydırıcı etkisi var tabi. Mesela insanlar hız yaparken MOBESEyi gördüklerinde ayaklarını gazdan çekiyolar, yavaşlıyolar. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Diğer yandan katılımcılardan Açelya MOBESE sistemlerinin caydırıcılıktan ziyade suç aydınlatmada daha fazla etkili olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Bence caydırıcı bir özellik, nitelik taşıdığını düşünmüyorum mobeselerin. Daha çok olan bir olayın aydınlatılması. Örneğin kayıp vakaları var, cinayet, kazalar. Bu tarz genel olan, kamuya, topluma yansıyan olaylarda tespit bakımından daha önemli bi güvenlik sağlamaktan ziyade. Çünkü MOBESElerin olduğu yerlerde de çok suç işleniyo. Bi caydırıcılığı olsaydı insanlar MOBESElerin önünde herhangi bir suç girişiminde, faaliyette bulunmazlardı. Bence daha çok tespit bakımından sanki önemliymiş, ön plandaymış gibi geliyo. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Diğer yandan MOBESE sistemlerinin suç önleme, caydırıcılık ve suç aydınlatma gibi özelliklerinin yanı sıra “yeni nesil panoptikon” olarak birey üzerinde kontrol sağlama, disipline etme özelliğine de vurgu yapılmıştır. Panoptikonda gözetleyenin görünmez konumu, mahkûmları devamlı kontrol altına tutmaktadır (Foucault, 2013). Bu şekilde iktidar, kapalı kapılar ardında toplumu gözetleyerek, kendisini göstermeden de kontrol etkisi yaratabilmektedir. Böylelikle iktidarın biyopolitik bir boyut aldığı kontrol toplumunda, kontrol içselleştirilmiş ve kameraların varlığı kolaylıkla kabul edilir olmuştur. Zira katılımcılarda Aylin, gözetlenmenin yarattığı kontrol duygusuna şu sözlerle vurgu yapmıştır:

Ama seni hizaya sokuyo orda. Mobese çalışmasa bile, mesela sen bilmiyosun, orda kamera çalışmasa bile seni hizaya sokuyo. Görünce yavaşlıyosun mesela. Mesela şimdi radar niyetine değişik polis arabası resimleri var. Onları gördüğün zaman uzaktan hafif bi şüphe uyanıyo. Bu gerçek bile olmasa da orda radar vardır diyosun, yavaşlıyosun. Yani onun bi ikna edici tarafı var çünkü ceza çok hızlı işliyo. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

Kameralı gözetim sistemleri ve araçları üzerine Türkiye’de çok fazla çalışma yer almamakla birlikte, Eskişehir’de yapılan çalışmada katılımcıların %91’i kameraların bulunduğu alanlarda kendilerini daha güvende hissettiğini belirtirken, katılımcıların tamamına yakını (%93,4) kamusal alanlarda kameraların artırılması gerektiği görüşünü paylaşmıştır (Şen Çatalkaya, 2017, s. 195-196). Benzer şekilde Eskişehir’de lise öğrencilerinin yaptığı çalışmaya göre örneklemin tamamı (%100) MOBESE sistemlerini gerekli görmekle birlikte, %98’i MOBESE sistemlerinin yaygınlaştırılmasıyla suç oranlarının azalacağına inanırken, %90’ı MOBESE sistemleri sayesinde kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir (Koyuncu ve Öztürk, 2012). Bu anlamda daha fazla kamera daha fazla gözetim anlamına gelmekle birlikte, Eskişehir halkı için daha fazla gözetimin daha fazla güvenlik sağlayacağı yönünde bir algı olduğu görülmektedir. Yine ilgili çalışmalarla benzer şekilde “İstanbul Kent Güvenliği” (2012) başlıklı proje kapsamında yapılan alan araştırmasına göre, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (%96,2) MOBESE sistemlerinin güvenliğe etkisinin olumlu yönde olduğunu belirtirken, aynı zamanda MOBESE kameralarının artırılmasını talep etmektedir. Yine araştırmaya katılanların önemli bir bölümü (%67) MOBESE kameralarının kendilerine güven verdiğini ifade etmişlerdir. İlgili çalışmada MOBESE sistemlerinin kullanım amaçlarının caydırıcılık (%94,3) ve suç aydınlatma (%92,3) olduğu görülmüştür (Bal, 2012, s. 145). Bu anlamda Eskişehir’le benzer şekilde İstanbul’da da MOBESE kameralarının büyük oranda güven verdiği görülmektedir. Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde MOBESE sistemlerinin suç önleme, caydırıcılık, disipline etme ve suç aydınlatma gibi farklı özelliklerine vurgu yapılmakla birlikte, katılımcıların genel olarak MOBESE kameralarının artırılması ve özellikle kamera olmayan veya daha az sayıda kamera olan bölgelere kamera konulması yönünde ifadeleri dikkat çekicidir. Öte yandan yine yapılan görüşmelerde, yukarıda söz edilen araştırmalardan farklı olarak, MOBESE kameralarının güven vermediğini belirten az sayıda da olsa (Açelya, Aylin, Mert, Selim) katılımcılar yer almaktadır. Örneğin Açelya MOBESE sisteminin kendisini güvende hissettirmediğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Ben MOBESE var diye kendimi güvende hissetmiyorum açıkçası. Net olarak söylemek gerekirse. Sadece evet o bölgesel olarak sanki bir kayıt altına alıyo ama asıl böyle önemli bir olay olduğunda MOBESE kayıtlarından, evet, ulaşılabiliyo ama ne derece etkilidir bilmiyorum. Çünkü bazen çalışmayan MOBESE sistemleri karşımıza çıkabiliyo. Haberlerde görüyoruz. Bilmiyorum. Bende çok büyük güvenlik algısı yaratmıyo. “Oh. Çok mükemmel.

Güvendedyiz. Her tarafta MOBESE var” fikri bende çok baskın değil. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Benzer şekilde Aylin de “*müdahaleye açık bir sistem*” olarak tanımladığı MOBESE sistemine güvenemediğini belirtmiş ve “*Resmi kurum eğer kağıt polis arabası koyuyorsa pekala oyuncak bi kamera da koyabilir yani. Ona güvenemezsin ki. Çalışmayan MOBESE de koyabilir.*” diyerek yapılan uygulamayı eleştirmiştir.

Tüm bu ifadeler ışığında kameralı gözetim araçları konusunda bir paradoks ortaya çıkmaktadır. Zira görüşmeciler bir yandan MOBESE sistemlerine güvenmemekte ve ilgili sistemin kendilerini güvende hissettirmediğini dile getirmekte, diğer yandan da hemen her alanda kameralı gözetim sistemlerinin olmasını istemekte, bu sistemlerin yaygınlaşmasını talep etmektedirler. Aslında böylesi bir paradoksun cevabı, günümüzde yaygın olarak görülen suç korkusunda aranabilir. Zira suça doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalma durumu bireyde bir suç korkusuna neden olmakta ve özellikle yakın çevreden veya medyada yer alan haberlerden duyulan suç öyküleri de bu korkuyu körüklemektedir. Böylesi bir korku ise katılımcıların bir yandan gözetlenmekten rahatsızlık duyarken ve kameralı gözetim araçlarının suç işlemede caydırıcı olmadığını düşünürken diğer yandan, güvenlikleri adına, bu tür araçları ister hale gelmelerine yol açmaktadır. Öte yandan medyada sürekli olarak işlenen suçların zanlılarının MOBESE kameraları vasıtasıyla yakalandığı, suçun kamera görüntüleri ile aydınlatıldığı yönünde habere yer verilmesi de bireyler üzerinde bu tür gözetim araçlarına yönelik istemese bile kabullenme şeklinde bir eğilim doğurmaktadır.

5.2.2.2. ***Kadim bir tartışma: Özgürlük-güvenlik ikilemi***

Özgürlük-güvenlik ikilemi uzun yıllardır tartışılan, son yıllarda tekrar gündeme gelen önemli bir konudur. Zira “güvenlik için özgürlükten feragat etmek gerekir mi?”, “Hem özgür hem güvende olamaz mıyız?”, “Özgür olmak güvende olmamak anlamına mı gelir?”, “Özgürlük ve güvenlik arasında bir denge mümkün müdür?”, “Bu denge sağlanırken terazinin hangi tarafı ağır basmaktadır?” gibi sorular son yıllarda sıkça gündeme gelmektedir. Özellikle özgürlük ve güvenlik arasında denge sorunu uzun yıllardır tartışma konusudur. Liberal öğreti açısından güvenlik her zaman öncelikli bir konumda olmuştur. Liberalizmin anahtar kavramı özgürlük değil güvenliktir (Neocloeus, 2014a, s. 40). Zira liberal öğreti devletin temel işlevinin güvenliği sağlamak olduğunu

iddia eder (Beriş, 2010, s. 91). Çünkü güvenlik aynı zamanda ilerlemenin de temelidir. Bu anlamda özgürlük ve güvenlik arasında herhangi bir denge talebinin kendisi sorunludur. Zira liberal öğreti yüzyıllar önce bu dengeyi güvenlik lehine bozmuş ve özgürlüğü güvenliğe tabi kılmıştır. Güvenlik mekanizmalarının içine hapsedilen özgürlük böylece kendi başına siyasi bir amaç olmaktan çok güvenliğin kurumsallaşmasının parçası haline gelir (Neocleous, 2014a, s.31). Bu doğrultuda birey, özgürlüklerinin kısıtlanmasına yalnızca güvenlik nedeniyle göz yummaktadır.

Çalışmalarında hayali bir doğa durumu kurgulayan Rousseau, eşitlik ve özgürlüğün olmadığı bir ortamda güvenliğin de olmayacağını iddia etmiştir. İnsanlar, doğa durumundaki güven ortamını yeniden sağlamak için kendi rızalarıyla bir araya gelerek sosyal sözleşme yapmışlardır. Sözleşmenin amacı “sözleşmeyi yapanların korunmasıdır (Rousseau, 2012 [1762], s. 20-36).” Ona göre doğa durumunda eşit ve özgür olan birey sosyal sözleşme ile güvenliği adına özgürlüğünden vazgeçmiştir. “İnsan özgür doğar oysa her yerde zincirlerine vurulmuştur (2012 [1762], s. 14)” diyen Rousseau, güven altında olmak, adil ve barış içerisinde bir toplumda yaşamak için “hepsi, özgürlüklerini güven altına aldıklarına inanarak, zincirlerine koşullar (2016 [1754], s. 154)” derken günümüzde olduğu gibi geçmişte de güvenlik adına özgürlüklerden feragat edilebileceğini göstermiştir.

Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan Eyşan, evine göz korkutmak amacıyla girilmesinden sonra yeni taşındığı evinden uzun süre dışarı çıkamadığını belirtmiş ve yeni dairelerinin kapısında çok fazla kilit olmasını “hücre kapısı gibi” benzetmesi yaparak eleştirmiş olsa da günümüz koşullarında bu durumun bir zorunluluk olduğunu dile getirmiştir. Yaşadığı olay sonucu güvensizlik duygusunu paranoya derecesinde hisseden Eyşan, günümüz itibarıyla yaşadığımız toplumun güven(lik)siz bir toplum olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Güvenli olsa kendimizi bu duvarlar ardına, bu kilitlerin ardına gizler miyiz? Bazen kendimi cezaevinde gibi hissediyorum. duvarlar, kameralar, kilitler falan. Sonra diyorum “... kendini daha güvende huzurlu hissetmek istiyosan bu kadar da fedakarlıkta bulunacaksın”. Yani ne yapacaksın. Mecburuz bi yerde. Günümüz koşullarında bir ihtiyaç yani. İnsanın katlanması gereken bir zorunluluk. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Yaşadığı olay sonrası faillerin halen yakalanmamış olması Eysan'da önemli bir psikolojik baskı oluşturmuş ve dışarı çıkmaya başladığında da paranoya derecesinde insanlardan korkar hale gelmiştir. Bu doğrultuda Eysan, kendini güvende hissetmek adına kilitlerin ardına saklanmaktan bir beis görmemektedir. Bu durum aslında liberal öğretinin de iddia ettiği doğrultuda, bireylerin güvenlik için özgürlükten vazgeçebileceğini göstermektedir. Bu anlamda günümüzde gözetim araçlarının sıklıkla kullanılmasına da bir yerde güvenlik amacıyla göz yumulmaktadır. Gözetimin özellikle suç önleme, suç ve suçlunun tespiti amacıyla gözetim araçlarının kullanılması noktasında belirli bir düzeyde güvenlik sağladığı iddia edilir. Yapılan görüşmelerde de katılımcıların gözetimin güvenliği sağlama ve suç önleme özelliklerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Örneğin gözetimin suç önleme özelliğine vurgu yapan Mert, yaşadığı siteye sürekli hırsız girmesi üzerine site giriş-çıkışı, bina girişleri ve katlara kamera takılmasından sonra hırsızlık olaylarının birden kesildiğini anlatmıştır.

Bizim siteye bi sürü hırsız giriyodu. Kamera taktılar. Girmiyö artık. Çünkü kamera olduğunu biliyo. Giriş-çıkışlarda görüyö. Ciddi anlamda bi azalma oldu....İstatistiki veriye falan da gerek yok. Bizim bina sürekli hırsızın girip çıktığı bi yerken, kameraları koyunca güvenlik falan da yok, direkt azaldı ya. Bi daha duymadım yani. Bizim blokta olmadı bi daha. Bizim bloğa kameralar konuluncaya kadar, kapıya “Bu bina güvenlik kameralarıyla izlenmektedir” yazısı asıluncaya kadar artmıştı. Bize sıra gelmeden durdu çok şükür. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Özellikle günümüzde herhangi bir suç mağduru olma korkusu bireyi özgürlüğü pahasına güvenlik araçlarını ister hale getirebilmektedir. Örneğin katılımcılardan Merve daha önce herhangi bir güvenlik sorunu yaşamamasına veya çevresinden duymamasına rağmen, kadın ve çocuklara yönelik basında çıkan öldürme, kaçırma, tecavüz suçları içeren haberlerden dolayı kendini güvende hissetmemekte ve bu nedenle güvenlik araçlarını talep edebilmektedir. Zira yapılan görüşmede de oturduğu binada ve sokakta kamera olmadığını ama olması halinde kendini daha güvende hissedeceğini belirten Merve, oturduğu binada kamera olmasını istediğini dile getirmiştir. Benzer şekilde Aylin de herhangi bir güvenlik sorunu yaşamamakla birlikte oturduğu apartmanda kamera olmamasını olumsuz bir durum olarak görmektedir. Bu anlamda çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde Eskişehir’de özel güvenlik tüketicilerinin güvenlikleri adına gözetim araçlarını talep eder hale geldikleri görülmüştür. Bu durum bize özgürlük ve

güvenlik arasında bir dengenin her zaman mümkün olamayacağını, terazinin güvenlik tarafının, özgürlük lehine, çoğu durumda ağır basabileceğini göstermektedir.

Bireylerin suça maruz kalma korkusunun artmasıyla orantılı bir şekilde gözetimi talep eder hale geldiklerini belirten Mert, gözetlenmenin aynı zamanda güvende hissettirdiğini ifade etmiştir. “Değer verdiğiniz şeyden dolayı gözetimi talep eder duruma geliyorsunuz” diyen Mert, oğlunu kreşe verirken “sınıflarda kamera var mı?” diye sorduğunu, sonra bu soruyu sorduğu için kendisinden utandığını belirtmiştir. Kameraların yaşadığı apartmanın katlarına kadar yayılmasını, mahremiyetinin kalmaması olarak değerlendirmiş, “mahremiyetiniz yoksa özgürlüğünüz de olmuyo” diyerek güvenlik-gözetim-özgürlük ilişkisini şu sözlerle özetlemiştir:

...duygusal bi anınızda bile “aman kameralar var. Ona göre davranalım” diyosunuz. Kameralar her şeyi gözetliyo. Her yerde var. Binanın girişindeki koridorda da var. Böyle şeyler olunca “ya bu kadar da olmasın” ama suç korkusu devreye girince tekrar talep ediyor hale geliyorsunuz. “bu seferlik öyle olsun” diyosunuz artık. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Geçmişte olduğundan daha güvensiz bir ortamda yaşıyor olduğumuz algısı sürekli olarak işlenirken, sürekli bir güvensizlik duygusu gündelik hayatın her alanına yayılmaktadır. Yaşadığımız bu son derece güven(lik)siz toplumda varolan tehditlerden varolması mümkün tehditlere doğru bir kayma yaşanmıştır. “Olan tehditlerden olası tehditlere doğru yaşanan bu kayma toplumsal paranoyayı güvenliğin hemen her alanında körükler ve güvenliğe yapılan yatırımı –politik ve ekonomik olarak- artırır. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan ise daha fazla güvenlik değil, bütün toplumsal sınıf ve gruplar için son derece militarist, sürekli olarak kendi düşmanlarını yaratan...güvenlik adına ulusal/kentsel/bireysel düzeyde özgürlüğümüz aleyhine olsa bile alınabilecek her türlü önlemi meşrulaştıran bir güvensizlik kültürüdür (Balta-Paker, 2017, s. 146).”

5.2.2.3. En güvenli şehir Eskişehir

Medya takip ve raporlama ajansı PRNet, 2018 yılında dünya üzerindeki farklı şehirlerin güvenlik oranlarını ele alan bir çalışma yapmıştır. Çalışmada temel olarak yazılı basına yansıyan suç haberleri incelenmiş ve 2018 yılını kapsayan incelemede, suç oranları ve güvenlik başlığı altında 317.737 haber tespit edilmiştir. Tüm dünya ülkelerinden 338 şehri kapsayan bu çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye’de en güvenli şehrin Eskişehir

olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre dünyanın en güvenli şehri Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi olurken, suç oranı 18,36 olan Eskişehir 12. sırada yer almaktadır¹⁷⁸. Bu verilere göre Eskişehir dünyanın birçok şehri arasında en güvenliyelerinden biridir. Bu çalışmada da katılımcılara Eskişehir'de güvenlik sorunu olup olmadığı sorulmuş ve sözü edilen araştırmaya tezat bir şekilde katılımcıların önemli bir bölümü Eskişehir'de güvenlik sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Zira katılımcılar arasında hayatının bir döneminde hırsızlık olayıyla karşı karşıya kalanların sayısı da fazladır. Diğer yandan Eskişehir'de herhangi bir güvenlik sorunu deneyimlemediğini belirten katılımcılar olmakla birlikte, her şehirde olduğu kadar güvenlik sorunu olduğunu belirten katılımcılar da yer almaktadır. Örneğin katılımcılardan Veli, oturduğu apartmana ve kendi kuaför dükkânına hırsız girmesine rağmen Eskişehir'de ciddi anlamda bir güvenlik sorunu olmadığını yalnızca bazı bölgelerde güvenliğin yetersiz olabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde eczanesine ve arkadaşının evine hırsız girdiğini anlatan Çınar, yaşadığı hırsızlık deneyimine rağmen Eskişehir'de bir güvenlik sorunu olmadığını *“Eskişehir'de öyle çok suç işlediğini düşünmüyorum. Hatta en güvenli şehirlerden biri bence.”* sözleriyle dile getirmiştir. Yine aile dostlarının ve oturdukları sitedeki komşularının evine hırsız girdiğini belirten İdil de Eskişehir'i *“güvenli, temiz, elit bir şehir”* olarak tanımlamış ve diğer şehirlere göre suç oranlarının daha düşük olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Nasıl tanımlarım Eskişehir'i? Güvenli, temiz, elit bir şehir. Güzeldir Eskişehirimiz. Temizdir. Öyle çok suç işlendiğini düşünmüyorum. Türkiye'deki birçok şehirden daha güvenlidir. Yani bir İstanbul, Ankara, İzmir kadar suç işlenmiyo bence. En azından her akşam haberlerde bi suç haberiyle görmüyorsunuz Eskişehir'i...(İdil, 48, Kadın, Ev kadını)

Daha önce güvenlikle ilgili herhangi bir olay deneyimlemediğini belirten Arzu, Eskişehir'i *“güvenli, temiz, güzel, güvenilir bi şehir”* olarak tanımlamış ve *“Biraz kalabalık olması bi açıdan kalabalığı insanlar risk olarak da görebilirler...O anlamda baktığında hep hareketli hep ışıklı, zaten öğrenci şehri olan, bi şehir. Güvenlikle ilgili bi sıkıntı yaşamadığım için güvenli değil diyemicem açıkçası. Ama bu bireysel bişey. Kendi*

¹⁷⁸ Türkiye'den birden fazla şehrin yer aldığı listede Eskişehir %18,36 ile 12. sırada yer alırken, %22,96 suç oranıyla Bursa 27., %27,16 ile İzmir 48. sırada yer almaktadır. İlgili çalışmada yazılı basına yansıyan suç oranı Ankara'da %42,76 iken İstanbul'da %49,83'tür. **İşte dünyanın ve Türkiye'nin en güvenli şehirleri**, 12.10.2018, <https://www.cnnturk.com/yasam/iste-dunyanin-ve-turkiyenin-en-guvenli-sehirleri?page=7> (E.T.27.12.2018). **Türkiye'nin en güvenli şehri Eskişehir**, 12.10.2018. <https://www.eskisehirekspres.net/guncel/turkiye-nin-en-guvenli-sehri-eskisehir-h9712.html> (E.T.27.12.2018).

yaşantını nasıl sürdürdüğünü de alakalı birşey bu.” diyerek şehrin güvenli olup olmamasının yaşanan bölgeyle ilişkilendirmiş ve yaşadığı mahalleyi güvenli olarak gördüğünü belirtmiştir.

Diğer yandan daha önce güvenlikle ilgili herhangi bir sorun yaşamadığını belirten Merve, her şehirde olduğu kadar Eskişehir’de de güvenlik sorunu olduğunu ve özellikle medyada yer alan hırsızlık, taciz, çocuk kaçırma haberlerinin etkisiyle, Eskişehir’de çocuk ve kadınların güvende olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde Aylin de geçmişte herhangi bir güvenlik sorunu deneyimlememekle birlikte, arabayla kaybolduğu sırada kendini Sultantepe taraflarında bulunduğunu ve bir an tanımadığı bir muhitte olmaktan dolayı çok korktuğunu anlatmıştır. Kendi şahit olduklarına dayanarak Eskişehir’in bazı bölgelerinde güvenlik sorunu olduğunu belirten Aylin yaşadığı bu tecrübesini şu sözlerle aktarmıştır:

Mesela bi kere arabayla kayboldum Sultantepe taraflarından çıktım. O ara gerçekten çok farklı bi muhite girdim. Zaten ilk aklıma Fevziçakmak’ta mıyım acaba diye geldi. Hani o an bi tedirginlik oldu. Arabada bile olsan insan şey yapıyo yani...Orayı gördüğüm için böyle bi durumla karşılaştığım için korkutuyo beni...Mesela bu Sultantepe taraflarında, Fevziçakmak mahallesi taraflarında ciddi anlamda güvenlik sorunu var. Ben şahsen orda bulunduğum için söylüyorum. Söyleniyo da genelde, Eskişehir genelinde oraların suç mahali olduğu söyleniyor. Ben de gördüm hani. Uyuşturucu kullanımını gördüm. Bunun ordan tabi ki yayılması pekala mümkün diğer bölgelere de. Ya da oranın tam anlamıyla bi suç yuvasına dönüp hem kendi muhitini hem çevre muhitleri rahatsız etmesi çok mümkün. Eskişehir’in bazı bölgeleri böyle. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

Benzer şekilde Mert de Eskişehir’de suç oranlarının çok yüksek olmadığını, suçun çok yaygın olmadığını belirtmiş ve bu durumun bölgesel olarak farklılık gösterebileceğini belirtmiştir.

Bence Eskişehir’de suç oranları o kadar yüksek değil... Çok yaygın değil. Varsa da suçlar uyuşturucu falandır. O da gençlerin çok fazla olmasından dolayı. Bi de oturduğumuz semte göre değişebilir. Bazı yerlerde kasten yaralanmalar daha fazla olabilir. Mesela Batıkent güvenlikli sitelerin en çok olduğu yer ve Eskişehir’de suçun en az işlendiği yeri. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Daha önce evlerine korkutmak amacıyla giren kişilerin yarattığı korku ve paranoya sonucu özel güvenli siteye taşınan Eyşan, yaşadığı tecrübeler nedeniyle Eskişehir’de önemli bir güvenlik sorunu olduğunu “*Yani var ki bizim başımıza geldi. Hem de*

güpegündüz. 10 daireli bi apartmanda başımıza geldi bi de. Siz güvenli diyebilir misiniz?” sözleriyle dile getirmektedir. Yaşadığı olaylar sonucu psikolojik destek de alan Eyyan, uzun süre evinden dışarı çıkamadığını, zil sesinden dahi korktuğunu ve kapı zilini çalanlara kapıyı açmadığını ve eşinin eve geldiğinde zile basmak yerine mesaj attığını anlatmıştır.

5.2.2.4. Güven(siz)lik endüstrisi

Güvenlik her dönemde olmazsa olmaz bir ihtiyaç olmakla birlikte özellikle 1990lı yıllardan sonra temel değerlerden biri haline gelmiştir. Zira artık bireysel güvenliği sağlamak önemli bir kaygı haline gelmiş ve kişisel güvenlik büyüyen bir sektör olarak karşımıza çıkmıştır (Furedi, 2014). Nereden, kimden ve ne zaman karşımıza çıkacağı belli olmayan, öngörülemeyen riskler güvenliğimiz açısından önemli bir tehlike arz etmektedir. Böylesi bir durumda her an her yerden gelebilecek tehlikelere karşı önlem almak gerekmektedir. Zira bireysel anlamda tehlike her yerdedir. Bu anlamda güven(siz)lik bir paranoya haline gelmiştir. Bu güvenlik paranoyasının temel nedeni ise daha güvensiz bir dünyada yaşamamız değil, güvenlik hizmetlerinin ve piyasasının bir endüstri olarak karşımıza çıkmasıdır (Balta-Paker, 2012, s. 123).

Önceki bölümlerde güvenliğin bir ihtiyaç olarak görüldüğü ve bu ihtiyacın da öncelikle devlet tarafından yerine getirilmesi gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilmişti. Neocleous, devletin sağlamakla görevli olduğu güvenlik ihtiyacının nasıl tüketime uygun hale getirildiğine dikkat çekerek, özelleştirme adı altında meta tüketimine açıldığını açıklamaya çalışır (Neocleous, 2014a; 2007). Güvenliğin özelleştirilmesini neoliberal düzenlemeler çerçevesinde değerlendiren Neocleous güvenlik aparatlarını, neoliberalizmin çatısı altında güçlenen kapitalist devletin önemli yönlerinden (aspect) biri olarak tanımlar (2007, s. 354) ve özel güvenliği sermaye birikiminin en yeni alanlarından biri olarak değerlendirir (Neocleous, 2014a). Buna göre sermaye ve güvenlik arasındaki ilişkiyi “güvenlik endüstrisi” kavramı çerçevesinde kuran Neocleous, kavramı “bir meta olarak güvenliğin üretimini” ifade etmek için kullanır (Neocleous, 2014a, s. 203; 2007, s. 340).

Güvenlik endüstrisinin amacı “toplumsal denetim” değil, aksine kâr elde etmektir. Güvenlik endüstrisi “kâr elde etmek için güvenlik satmak zorundadır. Güvenlik satmak için de önce güvensizlik duygusunun/ortamının oluşumuna katkıda bulunması gerekir

(Neocleous, 2014a, s. 216; 2007, s. 350).” Güvenlik endüstrisi müşteriye egemen özne olarak görür, ancak bu endüstrinin müşterileri aynı zamanda korku içerisinde olan, güvenlikten yoksun bireylerdir. Bu anlamda güvenlik endüstrisi ulusal güvenlik projesinden daha kapsamlı bir korku kültürünün imal edilmesinde etkili bir rol oynayarak, “güven(siz)lik duygusunu meta tüketimine dönüştürmeyi amaçlar ve üretilen korku ve güvensizliğe tamamen metalaştırılmış biçimde çözümler sunar.” Üretilen şey güvenlik ihtiyacıdır ki bu, sermaye tarafından yalnızca güvenlik metalarının tüketimiyle karşılanabileceği düşünülen bir ihtiyaçtır. Bu durumda güvensizliğe ve korkuya karşı getirilen çözüm, tüketimdir. Güvenlik endüstrisi, kendini güvenliğin garantörü olarak gösteren devletin başarısız olmasıyla birlikte bizi artık yalnızca tüketimin koruyabileceğini iddia eder. Zira güvenlik endüstrisi “neo-liberal siyasi projeyle uyum içerisinde hareket eder (Neocleous, 2014a, s. 217; 2007, s. 350).”

Güvenlik endüstrisi sınırsız meta sağlarken güvensizlik duygusunun çözümü olarak giderek daha fazla meta üretmektedir. Günümüz, korku toplumunda insanlar, tüketim kültürü içerisinde, olağanüstü güvenli olmaları nedeniyle güvenlik endüstrisinin ürünlerini satın alarak güvenliklerini sağlamaktadırlar. Böylesi bir ortamda yalnızca giderek artan bir tüketim bizi güvende tutabilir. Böylelikle tüketim, bireyin kendi güvenliğini güvenlik endüstrisinin sonsuz sayıda güvenlik ürünleri vasıtasıyla sağlama aracı haline gelir (Neocleous, 2014a, s. 218; 2007, s. 351).

Bu tartışma ışığında çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük bölümünün güvenlik endüstrisinin tüketicileri oldukları gözlenmiştir. Gerek kendi deneyimleri gerekse yakın çevrelerinden duydukları mağduriyet öyküleri katılımcılarda bir suç mağduru olma korkusu yaratırken, aynı zamanda bu güvensiz ve korku dolu ortamla baş etmek için güvenlik endüstrisinin sunduğu ürünleri tüketmek için de motivasyon sağlamaktadır. Zira katılımcılardan Eyşan, başına gelen hadise sonucu güvensizlik duygusu ve korku ile baş edebilmek için özel güvenli siteye taşınmak, dairesinin kapı ve pencerelerini ekstra kilitlerle güçlendirmek gibi güvenlik endüstrisinin sunduğu hizmetlerden yararlanmıştı. Günümüz korku toplumunda kendini daha güvende hissetmek adına güvenlik endüstrisinin ürünlerini tüketen Eyşan, “*Valla kendimi daha iyi hissedeceksem güvenlik için birşey ödemişim, ödememişim çok da önemli değil. Bunu karşılayabiliyoken neden daha fazla korku içinde yaşayayım. Bir saniye de olsa gözümü rahat bir şekilde kapatabileceksem bunun için ne kadar ödediğim ya da birşey ödeyip*

ödediğimin bi önemi yok.” diyerek güvenlik için yapılan harcamanın gerekli bir durum olduğunu belirtmiştir.

Yine özel güvenli site oturan Çınar bir güvenlik hizmeti tüketicisi olarak, eczanesini açmadan önce hırsızlığa karşı önlem olarak alarm taktırdığını, buna rağmen yaşanan hırsızlık hadisesi üzerine kamera da taktırdığını anlatmış, evinde aldığı güvenlik önlemlerini şu sözlerle aktarmıştır:

Bizim evimiz ikinci kat. Kapımız çelik kapı. Pencereerde kilitler var. Onun dışında bişey yapmadık. Gece yatarken bütün kilitleri kapatırız, pencereleri falan. Bu yani. Başka bi önlem almadık. Zaten sitede oturuyoruz. Etraf duvarlarla çevrili, her yerde kameralar var, kapıda güvenlik görevlisi var. Ben daha farklı ne yapabilirim ki. Buna rağmen hırsız giriyosa eve helal olsun o zaman. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

İlgili ifadeler doğrultusunda güvenlik hizmeti alıcısı olan Çınar’ın, güvenlik endüstrisinin sunmuş olduğu sayısız metadan yararlandığı görülmektedir. Eşinin hırsızlık olaylarından duyduğu korku sonucu özel güvenli siteye taşındıklarını anlatan Çınar’ın, sitenin sahip olduğu kalın, betonarme duvarlar, güvenlik kulübesi, güvenlik kameraları ve güvenlik görevlisi gibi fiziksel özelliklerinin yanı sıra kendisi de çelik kapı, kapı kilidi, pencere kilidi gibi güvenlik endüstrisinin sunmuş olduğu ürünlerini alarak kendini güven(lik) altına almaya çalıştığı görülmektedir. Bu anlamda Eskişehir’de özel güvenlik tüketicilerinin de kendilerini güvende hissetmek adına güvenlik endüstrisinin ürünlerini tükettikleri görülmektedir.

5.2.2.4.1. Neoliberal yönetimselliğin öznesi: *Homo economicus*

Foucault, “Biyopolitikanın Doğuşu” (2004) derslerinin son haftalarında neo-liberal özneyi tartışır. Ona göre neoliberal özne, siyasal egemenin iktidarını sınırlayabilen öznedir. Zira neoliberal özneyi tanımlayan temel özellik “nasıl yönetilmeli?” sorusudur. Ancak neo-liberalizm, liberalizmden farklı olarak, ekonomi üzerinden tanımlanan bireyler üretir (Oranlı, 2012, s. 49). Çalışmalarında neoliberalizmi devletleri ve ekonomileri yönetmenin bir biçimi olmasının yanı sıra aynı zamanda bireyin yönetilmesiyle de yakından ilişkili olarak ele alan Foucault, neoliberalizmin insanların yönetildiği ve kendi kendilerini yönettiği bir zihniyet ya da tutum olarak yeni bir yönetimsellik kipi oluşturduğunu iddia eder. Bu yeni yönetimsellik kipi haklar ve yasalar temelinde değil, yatırım ve rekabet temelinde işlemektedir. Yönetimselliğin yeni bir kipi

olan neoliberalizm aynı zamanda etkili bir özneleştirme stratejisidir. Bu yeni özne, neoliberal yönetimsellik ile ilişkili olarak, kendi çıkarları, arzuları ve istekleri temelinde hareket eder (Reed, 2009, s. 25-36). Foucault bu bireye “homo economicus” (ekonomik insan) adını verir (Foucault, 2015). Homo economicus klasik anlamda, “mübadele eden insandır (Foucault, 2015, s. 30).” Ancak neoliberalizmin homo economicus’u bir mübadele insanı olmaktan ziyade bir girişim insanıdır. Zira neoliberal homo economicus “mübadele, alışveriş ve tüketim insanı değil; şirket, girişim ve üretim insanıdır (Foucault, 2015, s. 128).” Buna göre bir girişim insanı haline gelen homo economicus bu yeni dönemde aynı zamanda bir girişimci olarak karşımıza çıkar. Diğer bir ifadeyle neoliberalizmin tipik bireyi, girişimci bireydir. Bu anlamda neoliberal yönetim stratejilerinin hakim olduğu günümüz toplumunda birey girişimci kimliğiyle bizzat kendi yaşamına yönelmekte ve kendi hayatı üzerinde çeşitli girişimlerde bulunarak yaşam standardını yükseltmeyi amaçlayan, sorumluluk sahibi, rasyonel birey haline gelmektedir. Böylece girişimci birey tüketici ve müşteri kimliğinin yanında girişken ve üretken, kendi kaderinden sorumlu birey kimliğiyle de öne çıkmaktadır (Özkazanç, 2011, s. 17). Bu anlamda neoliberal vatandaş toplumsal, siyasi ve ekonomik seçenekler karşısında, diğerleriyle birlikte bu seçenekleri değiştirme veya örgütlenme çabasına giren vatandaş değil aksine bu seçenekler karşısında kendi yararına stratejileri belirleyen vatandaştır (Brown, 2005, s. 43).

Foucault, liberalizmin homo economicusu ile neoliberalizmin homo economicusu arasında ayrım yapar. Bu ayrıma göre liberalizmin homo economicusu iktidarın zaptedemediği, elle tutulamaz, soyut bir öge olarak işler. Kendi çıkarlarını takip eden kişi olarak homo economicus aynı zamanda çıkarları diğerlerinin çıkarlarıyla uyuşan kişidir. Neoliberalizmin homo economicusunun en önemli özelliği ise “yönetilebilir” olmasıdır. Bu anlamda homo economicus, “tam olarak yönetilebilir olandır. Bırakınız yapsınlar’ın soyut partneri olmaktan çıkıp, çevreye müdahale eden ve çevredeki değişkenleri sistematik olarak değiştiren yönetimselliğin bağdaşı olmuştur (Foucault, 2015, s. 222).” Bu anlamda neo-liberalizmin homo economicusu yalnızca tüketime katılan birey değil, aynı zamanda bir girişimci ve katılımcı olarak karşımıza çıkar. Bu şekilde neoliberal yönetimsellik birlikte piyasa ilişkilerinin gündelik hayatın her alanına yayılması söz konusudur. Neoliberal yönetimsellik “girişimci birey”i ön plana çıkarır. Dolayısıyla, bireyin kendi kendisini nasıl yönettiği, seçtiği hayat stratejilerinin söz konusu

ekonomik/toplumsal süreçleri tehdit edip etmediği önemli hale gelir. Öznenin hem doğru stratejileri seçmesi hem de bunları uygulamaya koymak açısından girişimci olması gerekir ki, yönetimsellik de bu girişimlerin yönlendirilmesi olarak okunabilir (Yardımcı, 2009, s. 254-255). Homo economicus, yani ekonomik birey yalnızca alışveriş ve tüketim insanı değil aynı zamanda girişim ve üretim insanıdır. Bu anlamda neoliberal yönetimselliğin ön plana çıkardığı girişimci birey, aynı zamanda toplumsal risklere karşı hazırlıklı olan, kendi kaderinin sorumluluğunu alan bireydir. Bu durum kendi güvenliğini sağlama sorumluluğunu da bireye yükleyerek bir anlamda “bireylerin kendi kendilerinin polisi olması” gerektiği anlamına gelir (Yıldırım, 2004, s. 56). Bu şekilde birey güvenliğini, bu hizmeti sağlayan alanlardan temin edecektir. Kendi güvenliğini sağlama durumu çoğu zaman güvenliğin özel kuruluşlardan temin edilmesi yoluyla karşılanmaktadır. Bu anlamda, bu çalışma kapsamında, Eskişehir’de özel güvenlik tüketicilerinin de neoliberal yönetimsellik bağlamında “kendi kendisinin polisi” olarak güvenliğini sağlama yoluna giden birer girişimci birey oldukları görülmektedir. Kimi tüketiciler güvenliğini bu hizmeti sağlayan alanlardan sağlarken bazıları da doğrudan kendi güvenliğini sağlamayı tercih etmektedir. Örneğin Açelya, yaşadığı apartmanda meydana gelen hırsızlık olayı sonrasında özel güvenlikli siteye taşınarak güvenliğini özel birimler eliyle temin etmeye başlamıştır. Diğer yandan başlarına gelen olaydan sonra özel güvenlikli siteye taşınan Eyşan, avukat olan kocasının kendisine ruhsatlı bir silah edindiğini anlatmış¹⁷⁹ ve bu şekilde güvenliklerini hem özel kuruluşlar vasıtasıyla hem de kendi çabalarıyla sağladıkları görülmüştür. Benzer şekilde henüz bir hırsızlık vakasıyla karşılaşmadan dükkanına güvenlik kamerası taktıran Çınar da neoliberalizmin girişimci bireyine örnek olarak verilebilir. Bu anlamda Foucaultcu terminolojide ekonomik bireyler olarak karşımıza çıkan bu kişilerin neoliberal yönetimsellik çerçevesinde girişimci bireyler olarak kendi güvenliklerini sağlama sorumluluğunu üstlenerek bir nevi kendi kendilerinin polisi oldukları görülmektedir.

¹⁷⁹ Yıllara ve nüfus artış oranlarına bakıldığında Türkiye’de son yıllarda bireysel silahlanmanın azaldığı görülmektedir. Buna göre 2006 yılında 85.789 adet silah ruhsatı düzenlenmişken, 2015 yılında bu sayı 100.836’ya çıkmış ancak 2016 yılında bu rakam 84.268’ye düşmüştür. Eylül 2017 tarihi itibarıyla da 63.453 adet silah ruhsatı verilmiştir. Ülkeler bazında ruhsatlı silahların toplam nüfusa oranına baktığımızda Finlandiya %8, İsveç %6.7, İspanya %4.5, Polonya %4.1, Çek Cumhuriyeti %3 olduğu görülmektedir. Türkiye için ise bu oran %3’tür. **Bireysel Silahlanmaya Dair 2017 Yılı Raporu.** <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Duyurular/Sayfalar/B%C4%B0REYSEL-S%C4%B0LAHLANMAYA-DA%C4%B0R-2017-YILI-RAPORU.aspx> (E.T. 14.02.2019)

5.2.2.4.2. *Paran kadar güvenlik*

Önceki bölümde de görüldüğü gibi gerek güvenlik hizmeti sunanlar gerekse özel güvenlik tüketicileri güvenliği bir ihtiyaç olarak görmüşlerdir. En temel ihtiyaçlardan biri olan güvenliği sağlayacak olanlardan biri de özel güvenlik görevlileridir. Bu anlamda güvenlik ihtiyacı güvenliğin bir hizmet olarak satılabilir, aynı zamanda satın alınabilir bir meta haline gelmesi noktasında önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira güvenliği ihtiyaç olarak gören güvenlik tüketicileri hissettikleri güvensizliği çeşitli güvenlik hizmetlerini satın alarak telafi etmeye çalışmaktadır.

Sürekli olarak nerden, nasıl ve ne zaman geleceği belli olmayan tehditlerle çevrili olduğumuz algısı güvensizlik duygusunu körüklemekle kalmamakta aynı zamanda bizi bireysel düzeyde önlemler almaya itmektedir. Bu anlamda, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, neo-liberal yönetimsellik bağlamında girişimci olmaya zorlanan birey kendi güvenliğinden sorumlu olmakta ve güvenliğini sağlamak adına güvenlik endüstrisinin sunduğu mal ve hizmetlerden yararlanmak durumunda kalmaktadır. Özel güvenlik, “belirli bir kişi veya kuruluşların özel mülkiyetini ve şahısları tehlikelere karşı ücret karşılığında koruyan, kendi adına kar etme gayesiyle çalışan kişi veya şirketler bütünüdür (Şahin, 2005, s. 278)”. Bu tanımlamaya göre özel kişi veya kuruluşlar mevcut yasalar doğrultusunda talep edenlere, belirli ücret karşılığında, şahsi güvenlik hizmeti vermektedir. Yani özel güvenlik, güvenlik hizmetlerinin özel çıkarlar doğrultusunda örgütlenmesidir (Bora, 2007, s. 58). Bir özel güvenlik şirketi yöneticisi (ÖGŞ-5, 55, Erkek) bu durumu “*Bu sistem liberal ekonomi. Yani parası olanın güvenliği de olur. Parası olmayanın güvenliği olmaz.*” sözleriyle özetlemiştir. Zira “güvensizlikte sınır yoktur, ama bunların hepsiyle baş etmek mümkündür...yeter ki paranız olsun (Neocleous, 2014a, s. 219; 2007, s. 351).”

Güvenlik olgusu tanımlanırken genel olarak devletle birlikte ele alındığı görülmektedir. Zira bir hizmet olarak güvenlik, “devletin topluma sunduğu önemli ve vazgeçilmez hizmetlerden olup, devlet adına, devletin otorite yetkisini kullanan güvenlik güçleri tarafından yerine getirilir (Uçkun, Yüksel ve Demir, 2012, s. 23).” Ancak günümüzde güvenlik hizmetlerinin yalnızca devlet tarafından yerine getirilmediği, özellikle son 50 yıldır güvenlik alanında yaşanan çoğullaşma sonucu güvenlik sağlayıcılarının çoğullaştığı ve bir kamu hizmeti niteliğinde olan güvenlik hizmetinin

kamu, özel kişi ve kuruluşların yanı sıra sivil vatandaşlar arasında paylaşıldığı görölmektedir. Türkiye örneğinde ise yaşanan çoğullaşmanın yansıması resmi güvenlik birimlerinin yanı sıra özel güvenlik şirket ve çalışanlarının oluşturduğu “devlet dışı” unsurların güvenlik alanında etkin bir şekilde yer alması olmuştur. Bu durum resmi kamu kolluğunun sağladığı güvenlik hizmetinden daha fazlasını talep edenlere özel kolluk marifetiyle bu hizmeti satın alma imkânı sunmaktadır. Zira yapılan görüşmelerde de özel güvenlik şirketi yetkilisi (ÖGŞ-2, 53, Erkek), resmi güvenlik birimlerinin verdiği güvenlik hizmetini yeterli bulmayanların bu hizmeti, ücretini ödeyerek, özel kuruluşlar aracılığıyla sağlaması gerektiğini dile getirmiştir.

Şimdi şu var. Devletin verdiği kadarını kabul etmiyosan, yetinmiyosan, az geliyosa ödemek zorunda. Bedelini ödeyip güvenliğini artıracak. Bence ödenmemeli. Türkiye Cumhuriyetinde yaşıyosak ve Türkiye Cumhuriyetinde genel kolluk kuvvetleri varsa, ben bu cumhuriyetin vatandaşısam benim güvenliğimi sağlamak zorunda. Ama yetinmiyosam bu güvenlikle, bana yetmiyo diyosam, param da varsa özel güvenlik alacak ekstra güvenlik sağlatacaktır yani. (ÖGŞ-2, 53, Erkek)

Benzer şekilde başka bir şirket yetkilisi (ÖGŞ-3, 52, Erkek), güvenlik hizmeti için ücret ödenmesi konusunda özel olarak sağlanan hizmetin bir bedeli olacağını ifade etmiş ve eklemiştir:

Adı üstünde özel yani. Şöyle düşünün. Siz bi sitede güvenlik açığı olduğunu düşünüyorsunuz ve diyosunuz ki “bu giriş-çıkışı bi kontrol altına alalım. Siteye kimin girip-çıkacağını bilelim”. Ya da ben her türlü kişinin girip-çıkmasını istemiyorum. Satıcı girmesini istemiyorum. Bunu nasıl yapıyorsunuz? Belirli bir kurallar koyuyosunuz ve hizmet olarak bunu o sitede başlatıyorsunuz. Tabi burada satın alınan hizmetin bi bedeli var. Bu bedel de o site sakinlerinden karşılanıyo. Yani güvenliğı kendiniz para vererek sağlamış oluyosunuz. (ÖGŞ-3, 52, Erkek)

Bu anlamda güvenlik hizmeti verenler ölçeğinde toplumun güvenliğini sağlama görevinin yalnızca devlete has bir özellik olarak tanımlamamız mümkün değildir. Zira güvenlik alanındaki özelleşme ve devamında güvenlik sağlayıcılarında yaşanan çoğullaşma ile özel güvenlik, özel şirket ve kişiler aracılığıyla belirli bir ücret karşılığında yerine getirilen bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani devletin yurttaşlarına sunduğı hizmetten farklı olarak, yalnızca ücretini ödeyenlerin elde edebileceğı bir hizmet haline gelen güvenlik, “bireysel girişim sonucu elde edilen bir metaya dönüşmüştür (Yardımcı, 2009, s. 233).”

Bu tartışma doğrultusunda günümüzde önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan güvenliğin elde edilmesi için ücret ödenmesi de normal bir durum olarak görüldüğü belirtilebilir. Zira görüşme yapılan hizmet alıcılarının tamamı güvenlik için ücret ödemeyi normal karşılamaktadır. Özel güvenliklı sitede oturanların yanı sıra normal bir site veya apartmanda oturanların da günümüzde güvenlik için ücret ödenmesini olağan karşıladıkları görülmüştür. Örneğin 7 yıldır aynı mahallede ve aynı apartmanda oturduğunu belirten Arzu, özel güvenliklı sitede oturmamakla birlikte günümüzde güvenlik için ücret ödemeyi “*bu zamanda olması gereken birşey*” olarak değerlendirmiş ve günümüz koşullarında bu durumun normal olduğunu ifade etmiştir.

Yani gerekliyse ödiceksin. Çünkü sen yaşadığın zamana göre hareket etmek zorundasın. Dünya büyüdü. Sen yaşadığın köyde 100 haneli, 50 haneli bi köyde yaşamıyorsun ki. Ali Veli’yi biliyo, Veli Ayşe’yi biliyo. Öyle bi yer değil ki. Öyle bi yer olsa da artık dünya zaten güvenli bi yer değil. Hem güvenle yaşamak istiyosun hem güvenlik görevlisinin çıkaracağı masraftan ya da onun sürekli sana kimlik sormasından rahatsız oluyosun. O zaman bu ne perhiz bu ne lahana turşusu oluyo yani. Masrafsa masraf. Yapacak birşey yok. Sen birşeyden mağdur olunca “burda niye güvenliki yok” diyosun, “burda niye polis yok” diyosun ama başka zaman “ne gerek var?” Olmaz yani. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Benzer şekilde özel güvenliklı sitede oturan Çınar da güvenlik için ücret ödemeyi günümüz koşullarında gerekli bir harcama olarak değerlendirmiş ve günümüzde suç ve suçluların farklılaştığını, alınacak önlemlerin de bu doğrultuda güçlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Günümüz koşullarında gerekli bence. Artık suç boyut değiştirdi diye düşünüyorum. Yani suç aynı kaldı ama işleme şekli değişti. Suçlular çok zeki artık. Bi şekilde sizin aldığınız önlemleri bertaraf edebiliyo. Haliyle sizin de daha farklı, daha güçlü önlemler almanız gerekiyo. **Korumanız gereken şey önemliyse güvenlik için ödediğiniz miktar da gözünüze batmıyo.** Mesela burada, işyerimde korumam gereken şey malım. Bunu korumalıyım ki işimi yapabileyim. Malımı korumak için tabi ki bi takım önlemler alıcam. Mesela evde korumam gereken karım, kızım, onların canı. Tabi ki onların güvenliği için ne gerekiyorsa vericem. Bi yerde bunun için yapılan harcamayı gözünüz görmüyo. (Çınar, Erkek, 32, Eczacı)

Özel güvenliklı sitede oturan Açıya da güvenlik için ücret ödenmesini önemli bir gelişme olarak değerlendirmiştir.

Ben açıkçası verilen paranın kayda değer olduğunu düşünüyorum. Önemli bişey. Sonuçta bi sitenin güvenliği söz konusu. Dolayısıyla güvenlik için verilen paranın da boşa giden bi para olarak olmadığını, yerli yerinde bir harcama olduğunu düşünüyorum. (*Açelya, Kadın, 30, Öğretmen*)

Yine özel güvenli site de oturan Eysan da, kendini güvende hissetmek adına fazladan ücret ödemeyi normal karşılamaktadır.

Valla kendimi daha iyi hissedeceksem güvenlik için bişey ödemişim, ödememişim çok da önemli değil. Bunu karşılayabiliyoken neden daha fazla korku içinde yaşayayım. Bir saniye de olsa gözümü rahat bi şekilde kapatabileceksem bunun için ne kadar ödediğim ya da bişey ödeyip ödemediğimin bi önemi yok. Çünkü güvenlik görevlisi o girişte olduğu sürece benim içim rahat. Orada dağ gibi dikiliyo. Kişi illa ki girmek mi istiyio. Çağırıyo polisi. Bi şekilde o kişiyi uzaklaştırıyo. (*Eysan, Kadın, 37, Ev kadını*)

Diğer yandan özel güvenli site de oturmamakla birlikte güvenlik için ücret ödenmesini normal bir durum olarak gören katılımcılar arasında imkânı olduğunda özel güvenli site de oturmak istediğini belirtenler de yer almaktadır. Örneğin Veli, işyerine yakın olduğu için satın aldıkları Hoşnudiye mahallesindeki evlerini güvenli bulmadığını, komşularına sık sık hırsız girdiğini, hatta yan komşularının yakın bir tarihte soyulduğunu anlatmış ve maddi durumlarının elvermesi durumunda özel güvenli site de oturmak istediğini belirtmiştir.

En azından siteye giren çıkan insanların kimlikleri belirlenir. Ya da çocukların falan güvenliği iyi olur böyle site de felan olursa. Bizim genelde sitelerde bekçiler felan var güvenlikçiler var. Kameralar felan var, giriş çıkışlarda. İzleyerek görünüyo kimin girip çıktığı. (*Veli, 59, Erkek, Kuaför*)

Yine katılımcılardan Merve de bekâr olduğu için oturduğunu mahalle ve apartmanından memnun olduğunu ancak bir çocuğu olması durumunda özel güvenli site de oturmak isteyebileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde güvenlik görevlisi olmayan bir site de oturan Mert, günümüzde çocukların çok kıymetli olduğunu ve kendisi hiç istememesine rağmen çocukları için özel güvenli bir site ye taşınabileceğini belirtmiştir. Bu eğilim çocuk sahibi olan diğer katılımcılarda da görülmüştür.

Yukarıda yer verilen katılımcıların ifadeleri doğrultusunda günümüzde güvenlik hizmetleri için ücret ödenmesinin olağan bir gelişme olarak karşılandığı görülmektedir. Bu durumda medyada hırsızlık, haneye tecavüz, adam öldürme, çocuk kaçırma gibi

suçlara ilişkin haberlere sıklıkla yer verilerek suçun yaygınlaştığı, gündelik hayatın içerisinde her an başımıza gelebileceği algısının sürekli olarak empoze edildiği, kısacası güvensizlik ve korku kültürünün hâkim olduğu günümüz toplumunda güvenlik, olmazsa olmaz bir değer olarak, ücretini ödeyenlere sunulan bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle güvenlik alanında yaşanan özelleştirme ile birlikte “güvenliğin kamusal, genel, ortak bir hizmet olmaktan çıkıp, maddi imkânlarla göre satın alınabilecek veya alınamayacak bir özel servise dönüşmesi; dolayısıyla zımnen, kamusal otoritenin, herkesin güvenliğini sağlama vaadinden imtina etmesi (Bora, 2007, s. 58)” anlamına gelmektedir. Bu durum ise eşitlik ve adalet fikrinin altını oyarak güvenliğe erişim noktasında sınıfsal eşitsizliği artırmaktadır. Zira ücretini ödeyebilen varlıklı sınıf daha fazla güvenlik amacıyla özel güvenlik şirketlerine başvururken, yoksullar ise Emniyet Teşkilatının sunduğu standart güvenlik uygulamalarına bırakılmıştır. Bu şekilde sınıfsal olarak “garibana emniyet, kibar muhitlere özel güvenlik (Bora, 2007, s. 58)” şeklinde bir ayırım doğmakla birlikte, neoliberal yönetimsellik çerçevesinde girişimci birey, karşı karşıya olduğu riskleri tespit etmek ve bunlara karşı önlem almak noktasında sorumluluk almakta ve kendi kendisinin polisi olarak, gerekli tedbirleri alarak suça maruz kalınmasının önüne geçebilmektedir.

5.2.2.5. Suçtan büyük suç korkusu

Günümüz toplumlarında güvensizlik duygusu ve güvenlik paranoyası güvenlik söyleminde önemli bir dönüşüm yaşanmasına yol açmıştır. Güvenlik paranoyası tehdit ve risklerin her yerde olduğu algısına yol açarken, güvensizlik hissi devletin güvenlik önlemleri adı altında gerçekleştirdiği eylemleri meşrulaştırması ve güvenlik endüstrisinin büyümesi açısından önemlidir. U. Beck (2011, s. 356) modern toplumu, “kendi ürettiği riskleri tartışma, önleme ve yönetmeyle giderek daha fazla meşgul olması” nedeniyle “risk toplumu” olarak kavramsallaştırmaktadır. Ona göre “kendi başına buyruk, sonuçları kör, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hale gelmiş modernleşme süreçlerinin kendiliğinden devinimi sırasında oluşan bir risk toplumunda (Beck, 2005, s. 34)” yaşamaktayız. Bu anlamda risk kavramı günümüz modern insanının kendisini ne kadar güvende (güvensiz) hissettiğini anlamız açısından kritik bir role sahiptir.

Günümüz risk toplumunda hakim olan belirsizlik olgusu, aynı zamanda bireyler üzerinde bir güvensizlik duygusu oluşmasına neden olmaktadır. Zira, hakim olan

belirsizlik, “giderek daha çok sayıda toplumsal çatışmanın bir düzen sorunu olarak değil de, bir risk sorunu olarak” ele alınmasına neden olurken, “bu türden risk sorunlarının belirtisi, bunlar için belirli bir çözümün var olmayışıdır (Beck, 2005, s. 45)”. Beck’in risk kavramsallaştırması riskleri bireyselleştirmektedir. Yani her an her yerden bir tehdit gelebileceği gibi bu tehditlerin etkilerini yok edebilecek bir kamusal otoritenin olmadığı vurgusu yapılmaktadır (Balta-Paker, 2009, s. 212). Bu anlamda günümüz toplumunun sahip olduğu güven(lik)siz ortamda birey nereden, ne zaman ve nasıl geleceği belirsiz olan risklerin sonucu ortaya çıkan korku kültürünün yol açtığı bir “korku toplumu”nda yaşamaktadır. Gündelik hayatın birçok alanına yayılan güvensizlik duygusu bir “korku kültürünün” ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Furedi, 2014). Korku kültürünün yaydığı güvensizlik duygusu ve dolayısıyla hissedilen korunma ihtiyacı sonucunda, “her şeyin güvenlik perspektifinden değerlendirilmesi günümüz toplumunun belirleyici niteliklerinden biridir (Furedi, 2014, s. 30).”

Suç korkusu, korku toplumunun önemli belirleyicilerindendir. Son yıllarda suç korkusu, özellikle kriminoloji ve suç çalışmalarında önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Suç korkusu ile ilgili yapılan gerek eski gerekse yeni çalışmalar (Skogan ve Maxfield, 1981; Taylor ve Hale, 1986; Bursik ve Grasmick, 1993; Hale, 1996; Gibson vd., 2002; Gaziarifoğlu, 2009; Kul, 2009; Uludağ, 2010; Çardak, 2012) yaş, cinsiyet, medeni durum, suç mağduriyeti, medya, mekan gibi faktörlerin hissedilen korku üzerinde etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Suç korkusu çalışmaları geçmişte yaşanan suç mağduriyeti deneyiminin suça karşı daha çok korku duyulmasına yol açtığını ortaya koymaktadır. Buna göre doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir suçtan dolayı mağdur olmak, gelecekte ortaya çıkabilecek bir suç korkusu üzerinde etkili olmaktadır (Farral, Gray ve Jackson, 2007, s. 2; Uludağ, 2010, s. 6; Çardak, 2012, s. 32). Suça doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalmak bireylerde korku, paranoya, endişe, panik ve güvensizlik gibi duygulara neden olabilmektedir (Dolu, vd., 2010, s. 65). Çalışma kapsamında da katılımcılardan Eyşan yaşadığı olay sonrasında bir süre psikolojik destek aldığını, evde yalnız kalmaktan ve sokağa çıkmaktan korktuğunu anlatmıştır. Olayın faillerinin yakalanmamasının kendisinde bir paranoya durumu yarattığını ifade eden Eyşan bu durumu, “*İnanın markete çıkarken bile tedirginim. Herkesin yüzüne bakıyorum. Kırk defa etrafıma bakıyorum. Paranoyak oldum resmen. Biri bana biraz dikkatli baksa, onlardan biri mi diye düşünüyorum. Kafayı yemek*

üzereydim bi ara.” sözleriyle dile getirmiştir. Daha önce bir suç mağduru olmak Eyşan üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Öyle ki olayın gerçekleştiği eve bir daha ayak basmamış ve ardından en kısa sürede buldukları özel güvenli siteye yer alan evlerine taşındıklarını anlatmıştır. Zira daha önce herhangi bir suçtan dolayı mağdur olan bireylerde oturdukları evi değiştirme, bulundukları mahalle hatta şehri değiştirme eğilimleri görülebilmektedir (Dolu, vd., 2010). Benzer şekilde daha önce oturdukları apartmana hırsız giren Açelya da kendi başlarına gelmemesine rağmen daire kapılarının zorlanması sonucu korktuklarını ve bu nedenle evlerini satarak daha güvenli olduğunu düşündükleri özel güvenli siteden ev alarak taşındıklarını anlatmıştır.

Öte yandan mağduriyet yaşanmasa da başkalarının mağduriyetlerinden haberdar olma, yani dolaylı olarak suç mağduriyeti yaşamak da suç korkusuna neden olabilmektedir. Buna göre herhangi bir suç mağduriyeti ile ilgili duyum almak veya tanıdığın birilerinin suç mağduru olduğunu duymak suç mağduru olma korkusunu da artırmaktadır. Yakın arkadaş, komşu ya da akrabaların suç mağduru olduğunu duymak bireyde suç mağduru olmakla ilgili bir kaygı yaratmaktadır (Farral, vd., 2007, s. 3). Bu çalışma kapsamında da doğrudan suç mağduru olmamakla birlikte kendisi herhangi bir mağduriyet yaşamamış fakat yakın çevresinden bu tür mağduriyet öyküleri dinlemiş kişiler yer almaktadır. Kendisi deneyimlememekle birlikte katılımcılardan İdil aile dostlarının ve oturdukları sitedeki komşularının evlerine hırsız girdiğini, gerek duyduğu hırsızlık öyküleri gerekse medyada suç haberlerinin sıklıkla yer almasının kendisinde bir korku oluşturduğunu ancak özel güvenli siteye oturduğundan dolayı içinin rahat olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Taylan da akrabalarının bayram tatiline gittiklerinde evlerine hırsız girdiğini, gerek bu olay gerekse medyada gördükleri hırsızlık, çocuk kaçırma, taciz gibi haberlerden eşinin çok etkilenmesi ve ısrarı üzerine özel güvenli siteye taşındıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Çınar da, kendi mağduriyetinden farklı olarak, aile dostlarının evine hırsız girdiğini ve eşinin olaydan çok etkilenmesi üzerine özel güvenli siteye taşınmak istediğini anlatmıştır.

Suça karşı duyulan korkunun artması veya azalmasında medya önemli bir aktördür (Furedi, 2014, s. 85). Örneğin geçmişte herhangi bir güvenlik sorunu yaşamamış olan Merve aynı zamanda yaşadığı çevrede de herhangi bir olaya şahit olmamış veya yaşandığına dair bir duyum almamış ancak medyada çıkan suç haberlerinden etkilendiğini ifade etmiştir. Benzer bir çalışmada, medyadaki suç haberlerini yakından

takip eden kadınların mağduriyet korkularının diğerlerine oranla daha yüksek olduğu görülmüştür (Öztürk, 2015). Bu anlamda özellikle basın ve yayın organları hırsızlık, taciz, adam öldürme, tecavüz gibi bireysel suçları öne çıkararak suçun toplumsal olarak arttığı algısını yaratmakta, güvende olmadığımız düşüncesini aşılayarak bireyleri güvenlik önlemi almaya itmekte veya her türlü güvenlik önleminin alınmasını ister hale gelmesine yol açmaktadır. Zira medyanın pompaladığı korku kültürü, “dünyamızın basit bir şekilde iyi ve kötü güçlerin sürekli çatışma halinde olduğu, filmlerdeki kahramanların ve kötü adamların gerçekten var olduğu ve süregelen refahımızın devamını sağlamak için şiddetin gerekli olduğu tehlikeli bir yer olduğuna dair inanç” yaratmaktadır (Trend, 2007, s. 81). Bu bağlamda katılımcılardan Mert de medyada çocuklarla ilgili çıkan haberlerden çok etkilendiğini, bir çocuğun serviste unutulması üzerine hayatını kaybettiği yönündeki haberden etkilenmesi sonucu çocuğunu servise vermeyerek kendisi okula götürüp getirdiğini anlatmıştır. Medyada çocuklara yönelik istismar haberlerinin çokça yer almasının kendisini tedirgin ettiğini belirten Mert, bu durumun insan ilişkilerini de etkilediğini belirtmiş ve eklemiştir:

Herkese tedirgin bakıyoruz. Haberler algımızı böyle şekillendiriyor. Ben de vermiyorum kimseye çocuğu, yalnız başına hiçbir yere göndermiyorum. Gerçekten suç oranları arttı mı yoksa eskiden de bu seviyelerdeydi de haber mi olmuyodu, o nedenle farkında mı değildik? Eskiden de bu kadar pedofili vardı, bu kadar çok tacizci vardı. Ama şimdi daha görünür oldu belki. Belki de gerçekten arttı. O konuda ezbere konuşmak istemiyorum. Ama bi gerçek var ki bizdeki algısı daha fazla. Dolayısıyla şimdi amcası çocuğu kaçırmış, komşusu öldürmüş gibi haberleri duyunca karşı komşuya çocuğu hayatta bırakamıyosun. Çünkü haberde de komşusu çocuğu öldürüyo. Bilemiyosun. Eğitimli, işi gücü olan adamlar sapık, katil çıkıyo. Komşu da muhtemelen öyle bakıyo. Eğitimli de olsa. Çünkü haberlerde öyle görüyorsun. Dolayısıyla bunları duyunca ve bunlar ön plana çıkınca ister istemez insan da önlem alıyo...Çocuklarımız çok kıymetli. Aman başlarına bişey gelmesin diye gözetimin artırılmasına gönüllü oluyoruz. Kreşe veriyoruz, kamerası olsun. Ben özel okula gittiğimde şey sordum, sonra kendimden utandım. “sınıflarda kamera var mı?” diye sordum. Öğretmen de bişey yapar mı diye korkuyosunuz. O kadar yani. O da niye? O sıralarda haberlerde şey çıktı ilkokula giden çocuğa öğretmen patlatıyo bi tane, dövüyo falan... Çocuk için kendimden duyduğum tedirginlik daha fazla. Sınıfta da kamera var mı diye soruyorum, ola ki birisi çocuğu döverse diye. Bu kadar güvensiz hale getiriyo bu haberlerin pompalanması. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Bu ifadeler doğrultusunda günümüzde toplumsal güvenlik algısının “dışarı”dan “içeri”ye kaydığı görülmektedir (Bauman ve Lyon, 2013, s. 106). Bu doğrultuda nereden,

ne zaman ve nasıl geleceği belirsiz olan tehditlerin hedefinde olan birey için tehdit en yakınlarından bile gelebileceği gibi bu kişi yan komşusu da olabilmektedir. Günümüzde güvenliği sağlamak adına imkânlar artmakla birlikte, güvensizlik duygusu da aynı ölçüde artmaktadır. Bu durumu bir paradoks olarak gören Bauman’a göre “Bir yanda güvensizlikten bütün eski nesillerin korunduğundan daha iyi korunuyoruz; ama diğer yandan elektronik öncesi hiçbir kuşak güvensizlik duygusunu günlük (ve gecelik) hayatın bu tür bir parçası olarak deneyimlememiştir (Bauman ve Lyon, 2013, s. 107)”. Bu anlamda güven(siz)liğin ağır bastığı günümüz toplumunda tehdit yan komşumuzdan da gelebilmektedir. Zira yapılan görüşmede özel güvenli sitede oturan Çınar, üst komşusundan duyduğu rahatsızlığın kendisinde yol açtığı endişeyi “*Haberlerde görüyoruz. Komşusu neler neler yapıyo. Şimdi gece üst komşu, ya da karşı komşu bize saldırırsa ne yapabilir güvenlik.*” sözleriyle dile getirirken, komşusunun evde gürültü yapması sonucu polise haber vermesi ile aralarında oluşan olumsuz havanın kendisinde oluşturduğu huzursuzluğu “*Açıkçası bigün silahla kapıma dayanacak diye de korkmuyo değilim*” sözleriyle ifade etmiştir.

5.2.2.5.1. Suçtan korunma yolları

Ulrich Beck, modernizm sonrası dünyanın risklerinden bahsettiği “Risk Toplumu” (1992) adlı eserinde sanayi toplumunun gelişimi sonucunda ortaya çıkan risk toplumunda önceki yüzyıllardan farklı risklerin söz konusu olduğunu ve bu risklerin öngörülemez, tahmin edilemez ve dolayısıyla da önlem alınamaz özellikte olmasının yarattığı belirsizliğin neden olduğu güvenli ortamın bireyi artan risklere karşı önlem almaya ittiğini iddia eder. Bu anlamda ne zaman, nereden, nasıl geleceği belli olmayan risklerin yarattığı korku, bireyleri önlem almaya itmektedir.

Bu çalışma kapsamında katılımcıların ifadelerinden, en fazla hırsızlıktan korktukları ve bu doğrultuda yaşadıkları alanlarda çeşitli güvenlik önlemleri aldıkları anlaşılmaktadır. Buna göre, güvenli sitede oturan katılımcıların siteyi çevreleyen duvarlar, site girişinde yer alan güvenlik kulübesi ve güvenlik görevlisi, sitenin belirli bölgelerinde yerleştirilen ve 7/24 kayıt yapan kameralar gibi varolan fiziksel önlemlerin yanı sıra kendi ek önlemlerini de aldıkları görülmüştür. Örneğin Eyşan, daha önce Alanönü’ndeki evine korkutmak amacıyla girilmesi sonucu özel güvenli siteye taşınmış, burada da evini ekstra kilitlerle daha güvenli hale getirdiğini anlatmıştır. Önceki

evinde kendince aldığı güvenlik önlemlerini “Evden çıkmadan her yeri kontrol ederdim. Pencereleeri kapatırdım. Küçük kilitleri vardı pencerelerin onları da kapatırdım. Çıkarken kapıyı iyice kilitlerdim. Bunun gibi şeyler.” şeklinde anlatmış, tüm bu önlemlere ve oturduğu apartmanda güvenlik kamerası olmasına rağmen, gündüz vakitlerinde evine girilmesi ve etrafın talan edilmesi sonucu özel güvenliikli siteye taşındığıındıklarını belirtmiştir. Taşındıkları site de yeni önlemler aldıklarını belirten Eyyşan, aldıkları yeni önlemleri şöyle sıralamıştır:

Kamera zaten her yerde var. Alarm cihazı da yalnızca bizim dairede olması çok dikkat çeker diye istemedik. Onun yerine kilitleri artırdık işte. Ha bi de pencerelerde de küçük kilitler var. Artık o da yeterli gelmezse ne yapalım? Yerin altına sığınak mı kazalım. (Eyyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Benzer şekilde, Bağlar mahallesinde oturdukları apartmana hırsız girmesi sonucu “yapılacak hiçbir şey yok” diyerek, herhangi bir güvenlik önlemi almak yerine evlerini satarak özel güvenliikli siteye taşınan Açıyla, site de güvenlik görevlisinin yeterli olduğunu ve herhangi bir güvenlik önlemi almaya gerek olmadığını belirtmiştir. Yıllardır aynı apartmanda oturan Arzu da kapıyı kilitlemek, etrafı kontrol etmek, yatarken pencereyi kapatmak gibi klasik önlemler almanın kendisi için yeterli olduğunu ancak babasının evin dışarıdan görünen yerlerine uzaktan bakınca kamera varmış izlenimi veren ışıklı cihazlar taktığını gülererek anlatmıştır. Benzer şekilde Aylin de birinci katta olmasından dolayı hırsız girmesinden endişe ettiği evinde hava sıcak olsa da pencereleri kapatmadan yatmadıklarını hatta pencerelerde bulunan kilitleri de kilitlediklerini söylemiştir. Uluönder mahallesinde yer alan oturdukları siteye bir dönem sürekli hırsız girdiğini belirten Mert, hırsızlık olaylarının artması üzerine apartmana kamera takıldığını, kendilerinin ise hırsıza karşı daha farklı önlemler aldıklarını anlatmıştır.

Ben çift kilitlemeye başladım bi de evde insan varmış gibi bazen ışık yakmak, bazen de ayakkabıyı dağınık şekilde kapının önüne bırakmak gibi evde birisi var havası yaratmak amacıyla şeyler yapmaya başladım. Hani evde biri varmış gibi. Belki bazı hırsızları etkiler de bu evde insan varmış girmeyeyim der...Elinden geleni yapıyosun. Mesela tatile giderken de ben dışarıda bi çift ayakkabı bırakıyorum. Dışarıda ayakkabı bırakmak da pek hoş değil ama hani girmiş hemen çıkacakmış havası vermeye çalışıyorum. Öyle bi izlenim olabilir belki diye. Aklımıza geleni yapıyoruz. Ne yapalım. Buna rağmen hırsız girerse artık yapacak bişey yok. Çift kilitlemişim yani daha ne yapayım. Gerçi kamera var diye çift kilitlemiyorum artık, altı kilitliyorum sadece. Hırsızlık olayları artınca iki kilidi de sonuna kadar kilitliyodum. Şimdi kameralardan sonra hırsızlık olayları kesilince bendeki risk algısı da azaldı. Artık

sadece alttaki kilidi bi kere kilitliyorum. Bazen yakın yerlere, markete falan gideceksem kapıyı çekiyorum, kilitlemiyorum bile. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Benzer şekilde bekârlık yıllarında kapıyı kilitlemeden çıktığı için evine hırsız girdiğini anlatan Oğuz, bu durumun kendisinde sürekli bir kaygı yarattığını, kapının kilitli olması veya pencerelerin kapalı olmasının kendisinde daimi bir kaygıya neden olduğunu anlatmıştır.

Katılımcıların ifadelerinden önemli bir bölümünün hayatının herhangi bir döneminde hırsızlık olayı tecrübe ettiği veya bir yakınından bu tür olayları duyduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşadıkları olaylar katılımcıları hırsızlığa karşı çeşitli önlemler almaya itmiştir. Bu anlamda sözü edilen kişilerin güvenlik bilincine sahip oldukları iddia edilebilir (Balta-Paker, 2017, s. 124). Zira bu kişiler bahsedilen tecrübeleri yaşamadan önce de kendilerince çeşitli önlemler aldıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin birçok katılımcı evinde yatmadan önce kapıyı kilitlemek, pencereleri kapatmak, evden çıkarken kapıyı kontrol etmek ve kilitlemek, tatile giderken kapı önüne ayakkabı bırakmak gibi klasik önlemler aldıklarından söz etmişlerdir. Diğer yandan katılımcılar arasında henüz bir tehditle karşılaşmadan önlem alanlar da vardır. Örneğin Çınar, eczanesini açmadan önce hırsızlık olaylarına karşı kamera taktırdığını anlatmıştır. Evinde aldığı önlemleri de “Bizim evimiz ikinci kat. Kapımız çelik kapı. Pencerelerde kilitler var. Onun dışında bişey yapmadık. Gece yatarken bütün kilitleri kapatırız, pencereleri falan. Bu yani. Başka bi önlem almadık. Zaten sitede oturuyoruz. Etraf duvarlarla çevrili, her yerde kameralar var, kapıda güvenlik görevlisi var.” diyerek sıralamıştır. Bu çerçevede görüşme yapılan katılımcıların nereden, ne zaman ve nasıl geleceğini bilemedikleri tehditlere karşı aldıkları klasik önlemlerin yanı sıra güvenlik endüstrisinin sunduğu (alarm cihazı, güvenlik kamerası, güvenlik görevlisi, vb.) çeşitli güvenlik önlemlerinden de yararlandıkları görülmektedir.

Öte yandan çalışmada dikkat çeken bir husus erkek katılımcıların güvenlik önlemi almak konusunda isteksiz davranmalarıdır. Örneğin katılımcılardan İdil, gerek aile dostları ve komşularının başından geçen hırsızlık olayları, gerekse medyadan duyduğu suç haberleri nedeniyle evinde mevcut önlemler dışında farklı önlemler de almak istediğini ancak eşinin “hırsıza kilit dayanmaz” diyerek reddettiğini gülerek anlatmıştır.

Ya biz şimdi ikinci katta oturuyoruz. Evine hırsız giren arkadaş da ikinci katta oturuyodu. Birinci katın korkuluklarını merdiven gibi kullanarak girmiş hırsız. Dedim ki eşime “biz de pencerelere korkuluk taktıralım.” Ne dedi biliyo musunuz? “Hırsıza kilit dayanmaz hanım”. Taktırmadı. (*İdil, 48, Kadın, Ev kadını*)

Benzer şekilde hem yaşadığı apartmana hem de kuaför dükkânına hırsız girdiğini anlatan Veli, yaşadığı hırsızlık olayı sonucunda “*hırsıza biliyosunuz kilit dayanmaz*” diyerek bir önlem almadıklarını yalnızca kapıya daha büyük bir asma kilit taktıklarını anlatmıştır. Yine Selim de yaşadığı evde herhangi bir güvenlik önlemi almadığını aksine evini bazen açık bıraktığını belirtmiştir. Mert ise sitede artan hırsızlık olaylarına karşı aldığı “kapıyı çift kilitlemek, ışığı yakmak suretiyle evde birisi varmış izlenimi vermek, kapı önüne ayakkabı bırakmak” gibi önlemleri hırsızlık olaylarının azalması üzerine azalttığını belirtmiş ve kendisinin bu konularda çok vurdumduymaz olduğunu dile getirmiştir.

Çift kilitlemişim yani daha ne yapayım. Gerçi kamera var diye çift kilitlemiyorum artık, altı kilitleyordum sadece. Hırsızlık olayları artınca iki kilidi de sonuna kadar kilitleyordum. Şimdi kameralardan sonra hırsızlık olayları kesilince bendeki risk algısı da azaldı. Artık sadece alttaki kilidi bi kere kilitleyordum. Bazen yakın yerlere, markete falan gideceksem kapıyı çekiyordum, kilitlemiyorum bile. (*Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi*)

Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin en fazla evlerine girilmesinden ve hırsızlık suçundan korktukları daha önceki bölümde dile getirilmişti. Bu doğrultuda katılımcıların ifadelerinden önemli bir bölümünün hayatının herhangi bir döneminde hırsızlık olayı deneyimlediği ya da bir yakınından veya medyadan bu tür olayları duyduğu anlaşılmaktadır. Günümüz risk toplumunda gerek katılımcıların bizzat deneyimledikleri tecrübeler gerekse medya veya yakın çevreleri tarafından pompalanan suç mağduru olma korkusu katılımcıları hırsızlığa karşı çeşitli önlemler almaya itmiştir. Bazı katılımcılar, henüz bir tehlikeyle karşılaşmadan kendilerince yatmadan önce kapıyı kilitlemek, pencereleri kapatmak, evden çıkarken kapıyı kilitlemek, tatile giderken kapı önüne ayakkabı bırakmak gibi alışlagelmiş önlemler almakla birlikte, bazı katılımcıların da güvenlik endüstrisinin sunduğu alarm cihazı, güvenlik kamerası, güvenlik görevlisi, vb. güvenlik önlemlerinden yararlandıkları görülmüştür. Bu noktada, dünyanın birçok şehri arasında en güvenli şehirlerden biri olan Eskişehir’de yaşayan güvenlik tüketicileri, güvenlik piyasasında mümkün olan tüm güvenlik önlemlerini satın almalarına rağmen nereden ve nasıl geleceği belirsiz olan tehditlere karşı kendilerini hala güvende

hissetmemekte ve “güvenlik bilinçli” bireyler olarak bireysel anlamda sunulan bütün önleyici tedbirleri almaya çalışmaktadır. Zira varolan ve varolması muhtemel tehditlere karşı mümkün olan her türlü önlemi almazsa güvende olamayacağını düşünen birey güvenliği sağlamaya yönelik önlemleri alarak güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bireysel anlamda artan güvenlik tedbirleriyle birlikte, birey kendini güvende hissetmek için sunulan güvenlik imkanlarının hepsine sahip olmak zorunda hisseder. Ancak “tam da sahip olma ediminin kendisi ve güvenliği sağlamak adına yapılan bu rutin faaliyetler...güvensiz(lik) hissini sürekli yeniden hatırlatır ve körükler (Balta Parker, 2017, s. 127)”.

5.2.2.5.2. Bugünün ontolojik öznesi: Nevrotik vatandaş

Son yıllarda yeni bir öznenin doğuşuna tanık olduğumuzu belirten Işın (2004), bu yeni özneyi “neoliberal özne” olarak tanımlar. Devletin bazı alanlardan geri çekilmesi anlamına gelen neoliberalizm, vatandaşlık haklarında gerileme, özelleştirme gibi anlamlar da taşımakla birlikte nitelikli, sorumluluk sahibi, bağımsız ve özgür bir özne imgesi de doğmuştur. Işın (2004, s. 217) bu yeni öznenin kendisini “nevrotik özne” olarak adlandırmaktadır. Nevrotik özne, davranışları yalnızca rasyonel temellere değil aynı zamanda korku, kaygı ve güvensizlik duygularına dayanan bir öznedir. Buna göre nevrotik özne pasif bir özne değildir. Aksine kaygı ve güvensizlik duygularıyla kendi başına baş edebilecek kadar aktif bir yapıya sahiptir ve duygularını aktif olarak yönetebilmektedir. Bu anlamda günümüzdeki güvensizlik söyleminin aktif öznesi olan “nevrotik vatandaş”, neoliberal yönetimsellik çerçevesinde kendi kendisinin sorumluluğunu üstlenen ve bu bağlamda davranışlarını rasyonellikten ziyade kaygı ve güvensizlikler temelinde inşa eden kişidir. Bu çalışma çerçevesinde yapılan görüşmelerde de nevrotik özneye örnek teşkil edecek şekilde, katılımcıların güvenlik endüstrisinin ürünlerinden önce kendi kaygı ve korkuları çerçevesinde klasik ve irrasyonel çözümler ürettikleri görülmüştür. Örneğin katılımcıların önemli bir bölümünün başından küçük veya büyük çaplı hırsızlık vakası geçmiş olmakla birlikte bir arkadaşının veya yakınının bu tür bir olay yaşadığına şahit olan katılımcılar da mevcuttur. Bununla birlikte, hırsızlık gibi olaylar yaşayan katılımcılar arasında yatarken kapı ve pencereleri kapatma ve kilitleme, kapı önüne ayakkabı bırakma gibi alışlagelmiş ve çok da yeterli olmayan çözümlere başvurdıkları görülmüştür. Diğer yandan yine hırsızlık ve yağma gibi olaylarla karşılaşan katılımcılar arasında güvenlik endüstrisinin ürünlerinden

yararlanarak daha rasyonel çözümlere başvurular da yer almaktadır. Örneğin evine korkutmak amacıyla girilen ve tüm eşyaları yağmalanan Eyşan, bu olay üzerine özel güvenli siteye taşındıklarını ve yeni taşındıkları evlerinde de alarm taktırmanın çok dikkat çekeceğini, bu nedenle taktırmadıklarını ancak dış kapının kilitleri artırdıklarını, aynı zamanda pencerelere de kilit taktırdıklarını anlatmıştır. Bu anlamda çalışma kapsamında katılımcıların önemli bir bölümünün neoliberal yönetimsellik çerçevesinde kendi kendisinin güvenliğini sağlamak için korku ve kaygıları çerçevesinde hareket eden neoliberal özne özelliği taşıdığı söylenebilir.

5.2.2.6. *Özel güvenlik görevlisi algısı: Varlığı yeter (!)*

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 2019 yılının ilk üç ayı itibarıyla Türkiye genelinde, 1.127.536 kişiye özel güvenlik kimlik kartı verilmiştir. Silahlı ve silahsız olarak toplamda 315.975 özel güvenlik görevlisinin aktif olarak sektörde çalıştığı bildirilmiştir¹⁸⁰. Veriler doğrultusunda özel güvenliğin tıpkı bir ordu gibi Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nden sonra en büyük ikinci güvenlik gücü olduğu görülmüştür (Tartanoğlu, 2017). Sayıları her gün artarak devletin resmi güvenlik birimleriyle yarışan özel güvenlik görevlileri tıpkı bir ordu gibi polis ve askerin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak işlemektedir. Bu anlamda toplumun hemen her alanına yayılan özel güvenlik görevlilerinin sayısı bugün görmezden gelinemeyecek kadar fazla olmakla birlikte gündelik hayat içerisinde hemen her yerde karşımıza çıkmaktadır. Özel güvenliğin yaygınlığı ve görünürlüğü konusunda bir güvenlik görevlisinin *“Doğumundan ölümüne kadar. Yani hastanede de özel güvenlik var, mezarlıkta da özel güvenlik var. Biz her yerdeyiz...Toplumun her aşamasında var. Okula gidiyosun okulda var, üniversiteye gidiyosun üniversitede var.”* (ÖGG18, 37, Erkek) şeklindeki ifadeleri bu durumu özetler mahiyettedir. Günümüzde toplumun hemen her alanında, toplumsal yaşamın kılcal

¹⁸⁰ Türkiye'de özel güvenlik eğitimi veren iki kurum yer almaktadır Birincisi özel güvenlik eğitimi veren kurslar diğeri ise üniversitelerin meslek yüksekokullarında yer alan özel güvenlik ve mülkiyet koruma bölümleri. Her iki kurumdaki mezun olanlar özel güvenlik sertifikası ile mezun olmaktadır. Ancak işe başlamak için sertifika yeterli değildir. Sertifikasını alan güvenlik görevlisi adayı EGM tarafından yılda 6 kez düzenlenen ÖGG sınavına katılıp başarılı olmalıdır. Sınavdan başarılı olan ÖGG adayı ücretini yatırdıktan sonra ÖGG kimlik kartını almaktadır. Kimlik kartını alan güvenlik görevlisi kamu kurumlarına ve özel güvenlik şirketlerine iş başvurusu yapıp kayıt olmakta ve şirketin yönlendirdiği yerde çalışmaya başlamaktadır. Ancak kimlik kartı alan her güvenlik görevlisi akabinde çalışmaya başlamamakta, bazıları daha sonra çalışmak için kimlik almakta bazıları ise iş bulabildikleri takdirde çalışmaktadır. Bu koşullarda her yıl binlerce kişi ÖGG kimlik kartı almakta ancak bu rakamın yaklaşık %30'u güvenlik görevlisi olarak çalışabilmektedir.

damarlarına kadar yayılan özel güvenlik görevlilerinin varlığı da, artan görünürlülüğüyle birlikte normal karşılanır olmuştur.

Günümüzde gerek kamusal alanda, gerekse özel alanlarda güvenlik görevlilerinin yer alması katılımcılar üzerinde farklı izlenimler bırakmaktadır. Katılımcılar genel olarak günümüz koşullarında özel güvenlik görevlilerinin varlığının normal bir gelişme olduğunu belirtmekle birlikte, bazı katılımcılar güvenlik görevlilerinin varlığından memnuniyetlerini dile getirirken, bazı katılımcılar da rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin katılımcılardan Açelya, site girişinde güvenlik kulübesinin ve kulübede bir güvenlik görevlisinin olduğunu bilmenin bile kendisini güvende hissettiğini belirterek, güvenlik görevlisinin varlığından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

...Özellikle gece yatarken ben içim rahat uyuyorum... Güven veriyö. Gece yatarken “Evet bi sıkıntı yok. Güvenlikçi var kapıda. Bişey olmaz” diye rahat uyuyorum. Ben mesela önceki evimizde geceleri çok rahat uyuyamıyodum....Tek kalmakta daha çok korkuyodum. Ama bu sitedeyken tek kalmaya korkmuyorum ben. Daha fazla güven veriyö bana bi güvenlikçinin olması. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Benzer şekilde Eyşan da güvenlik görevlisinin site girişinde durmasının üzerinde yarattığı güven hissini “orada dağ gibi dikiliyor” ifadesiyle dile getirmiştir. Zira Eyşan, site girişinde güvenlik görevlisi olmasından dolayı kendisinin istememesi durumunda bir yabancınn “içeriye” giremeyeceğini belirtmiş ve bu durumun kendisini güvende hissettirmese de içinin rahat olmasını sağladığını dile getirmiştir.

Tam anlamıyla güvende hissetmek demeyelim de biz istemeden kimsenin giremeyeceğini biliyorum sonuçta. O nedenle biraz daha rahatım... Şimdi mesela burada biri geldi diyelim. Güvenlik soruyo “kime gelmiştiniz” diye. O kişiyi arıyo, diyo “size şöyle biri geldi” sen istiyosan içeri alıyo. İstemiyosan almıyo. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Çınar da güvenlik görevlisinin tam anlamıyla olmasa da belirli bir seviyede güven verdiğini dile getirmiştir.

Bi noktaya kadar tamam. Güvenlik görevlisi güvende hissettirir. Niye? Çünkü her geleni geçeni almaz. Önce bi öngözlem yapar. Gelenin bi tipine bakar, kılığına kıyafetine bakar. Sonra sorar kime geldiniz diye. Sonra da sana sorar “şöyle şöyle biri geldi. Alayım mı içeriye” diye size sorar. Siz tanıımıyosanız, ya da istemiyosanız giremez içeri...Öyle elini kolunu sallayarak herkes giremiyo özel güvenliikli siteye. Güvenlik önce bi bakıyo, soruyo.

“kime gelmiştiniz” diyo. Sonra sana haber veriy o falanca geldi alayım mı diyo. Sen istersen o kişi girebiliyo. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Katılımcılardan Oğuz ise güvenlik görevlisinin varlığının hiç olmamasına nazaran bir güvenlik hissi uyandırdığını “*Hiç olmamasına nazaran daha çok uyandırıyor bir güvenlik hissi. Ama bu hiçle kısa bir mesafesi var.*” sözleriyle dile getirmiştir. Bu anlamda katılımcıların ifadelerinden genel olarak güvenlik görevlisinin varlığından rahatsızlık duyulmadığı, kendilerini güvende hissettirdiği anlaşılmaktadır. Zira Eyşan güvenlik görevlilerinin kendisini güvende hissettirdiğini ancak aşırıya kaçan müdahalelerinden rahatsız olabileceğini dile getirmiştir.

Benim güvenlik görevlisiyle bi sorunum yok. İşini düzgün yaptıktan sonra. Rahatsız falan hissetmiyorum. Zaten onları göze alarak geliyorsun buraya. Hergün karşılaşıyorsun. Karşılaşmak istemiyosan güvenliği olmayan yerde oturursun, AVMye gitmezsin. Bugün artık her yerde güvenlik var. Bi şekilde buna alışmamız gerekiyo. Çünkü artık her alanda bi gereklilik olmuş. Ama her şey dozunda güzel. Aşırıya kaçtığında tabi ki rahatsız olurum. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Benzer şekilde Arzu da normal koşullarda güvenlik görevlilerinden rahatsız olmadığını ancak geç saatte iş yerinden çıkacağı sırada aracında personel kartı olmasına rağmen güvenlik görevlisinin buna dikkat etmeyerek, personel değilmiş gibi kendisine saldırgan bir üslupla yaklaştığını anlatmış, yetki aşımı ya da saldırgan bir üslup olduğunda rahatsız olduğunu dile getirmiştir.

...bende şey yok, “ay güvenlik görevlisi ne çok. Burada ne işi var. Buraya niye koydular”. Bence koyulması gerek. Ben güvenlik görevlilerinden rahatsız olan bi insan değilim. Öyleleri de var. Rahatsız olanlar da var. Ben rahatsız olmam. Ben sadece böyle şeylere, hani önyargılarla hareket edildiğini anladığımda, gereksiz yere saldırgan bi üslup takıldığında rahatsız olurum. Ama herkesin işidir. Zor bi iştir. Benden öncekiyle sıkıntılı bi deneyim yaşamıştır. Ondan bana o kalmıştır. Böyle şeyler olabiliyo. Bu gibi şeylerden rahatsız olurum. Yoksa genel anlamda rahatsız olmam. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Katılımcılardan Oğuz ise güvenlik görevlisinin yarattığı kontrol duygusunun kendisinde uyandırdığı rahatsızlığı, “*şimdi orda dıt dıt dıt telsiz sesi duyuyosunuz, öğrenci kantininde daimi olarak oturan bir özel güvenlik personeli var. Burada devriye gezen özel güvenlik görevlileri. Biraz afaki söylicem ama bundan 15 sene önce bunlar yoktu. Ama bugünden farklı, yoğun, hissedilir bir asayiş problemi de yoktu.*” sözleriyle dile getirerek, polisle benzer şekilde güvenlik görevlisinin düzen inşa etme rolüne vurgu yapmıştır.

Benzer şekilde Mert de “otoritenin vücut bulmuş hali” olarak tanımladığı güvenlik görevlisinin varlığından duyduğu rahatsızlığı şu sözlerle dile getirmişti:

Ben özel güvenliği görmeyi sevmiyorum zaten, polisi, jandarmayı da görmeyi sevmiyorum. Belki de çok fazla bi suç korkum olmadığı için. Evinizin önünde sürekli iki polis bekleyecek deseler istemem mesela. O kadar. Çünkü daha önce de dediğim gibi O, şiddetin somutlaşmış hali. Kameraya eyvallah ama O, şiddet de uygulayabilir. Benim özel güvenlik görmekten hoşlandığım tek yer çocuğun okulu. Başka hiçbir yerde havaalanında, AVMde, üniversitenin içerisinde, binanın girişinde görmek hoşuma gitmiyo. Kendimi risk altında görmediğimden dolaydır belki de. Bilmiyorum. Risk altında görsem, bişey olsa güvenlikçi belki bana güven verecek. Ama sadece çocuğun okulunun girişinde güvenlikçiye seviyorum. Adamı görünce bi sempatik geliyo bana. Öbürü şey geliyo. Polis, jandarma için de benzer şekilde. Hani bazılarında şey vardır “polis, jandarma bizi koruyo” anlayışı vardır. Daha sıcak, sempatik bakar. Bende öyle bişey yok. Üstümü arayacak, ceza kesecek. Öyle bakıyorum biraz. **Otoritenin somutlaşmış hali gibi**, şiddet aracı gibi geliyo bana...Sadece çocuğun okuluna gittiğimde güvenlikle merabalaşıyorum, konuşuyorum mesela. Hoşuma gidiyo gerçekten. Duygusal anlamda da adama bi minnet duygum varmış gibi hissediyorum. Onun dışında yok. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Katılımcıların ifadelerinden güvenlik görevlilerinin varlığının normalleştirildiği, günümüz koşullarında olması gereken bir gelişme olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Diğer yandan güvenlik görevlisinin yarattığı kontrol duygusu ve otorite hissi katılımcılar üzerinde güvenlik görevlisine yönelik olumsuz bir izlenime de yol açabilmektedir. Ancak bir yandan güvenlik görevlisinin varlığından rahatsızlık duyulurken, diğer yandan özellikle suç işlemede caydırıcı bir rol oynaması ve yarattığı güven hissiyle bazı alanlarda arzu edilebilir, hatta sempatik karşılandığı da görülmektedir. Örneğin Mert, kendi çalışma alanında gördüğünde, bir otorite simgesi olarak değerlendirerek rahatsız olduğu güvenlik görevlisinin çocuğunun okulundaki varlığından son derece memnun olduğunu dile getirmiştir. Bu anlamda güvenlik görevlisine yönelik hem varlığı memnuniyet uyandıran ama bir taraftan da rahatsız eden bir algı olduğu görülmektedir.

5188 sayılı kanuna göre özel güvenlik görevlileri görev alanları dahilinde dedektörle arama yapma, eşyaları x-ray cihazından geçirme, üst arama, kimlik sorma gibi yetkilere sahiptir¹⁸¹. Güvenlik görevlilerinin kontrol noktalarındaki rutin kontroller

¹⁸¹ 5188 sayılı kanunun 7. maddesine göre özel güvenlik görevlilerinin yetkileri şunlardır: “a) Koruma ve güvenliğini sağladıkları alanlara girmek isteyenleri duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. b) Toplantı, konser, spor müsabakası, sahne gösterileri ve benzeri etkinlikler ile cenaze ve düğün törenlerinde kimlik

sırasında kişilerin maruz kaldıkları muameleler de çoğu durumda rahatsızlık yaratabilmektedir. Örneğin katılımcılardan Veli, kontrol noktalarında ayrıntılı bir şekilde aranmanın kişiyi kendinden bile kuşkulandıracağını belirtmiştir. Benzer şekilde Merve de bir yandan yapılan uygulamayı güvenlik için gerekli görmekle birlikte, ayrıntılı bir şekilde aranmanın kendisini suçlu gibi hissettirdiğini dile getirmiştir.

Bi yanın bu duruma hak verirken, doğrudur güvenlik önlemidir gibi. Bi taraftan da kendini suçlu gibi hissettiriyo. Mesela özel güvenli siteye gidiyosun orda. Hadi, oralar o kadar değil diyelim. Mesela bi havaalanı daha şeyli. Kendini suçlu gibi hissettiriliyosun mesela. Öyle bi his uyandırılıyo. Şey mesela o cihazlardan geçerken metal varsa ötüyo. Noluyoruz falan. Orda şey oluyosun. Kendinden eminsin bişey yok sende ama öttüğü anda insanlar dönüp bakıyo ya. O an bi şeye kapılıyosun. O biraz. Aslında bişey yok bende falan diyosun. Ama bi taraftan da hak veriyosun. Bende yok ama olan varsa orda sıkıntı olur diye. (Merve, 30, Kadın, Memur)

Aylin de “*Tabi bi sıcaklık geliyo. İnsan bi şüphe ediyo kendinden, acaba bişey var mı diye, uygun olmayan bişey var mı diye bi yoklama ihtiyacı hissediyosun kendini. Hatta dıt diye öttüğünde daha bi ateş basıyo.*” diyerek, özellikle havaalanındaki kontrol noktalarında aranmanın kendisinden şüphe ettirecek sevide olduğunu belirtmiş ve yaşadığı deneyimi şu sözlerle dile getirmiştir:

...benden de şeyi sormuşlardı, mozaik taş almıştım süs eşyası. Benim de öyle şey bagajım yok, bavulum yok. Bi el bagajım var. Oraya koysam çatır çutur kırılır yani. “Sizin elinizde taş var. Onu alamayız” dedi. Bi sürü tartıştık öyle aldım yani. Onu da tehdit aracı olarak görüyosa. Şey diyo “birisinin kafasında kırabilirsin” diyo. E bilgisayarı da kırarsın o zaman yani. Bu tarz böyle çok abarttıkları oluyo. Bence bilgisayarı alıyolarsa o taşı da almaları gerek. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. c) Ceza Muhakemesi Kanununun 90 ıncı maddesine göre yakalama. d) Görev alanında, haklarında yakalama emri veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama. e) Yangın, deprem gibi tabii afet durumlarında ve imdat istenmesi halinde görev alanındaki işyeri ve konutlara girme. f) Hava meydanı, liman, gar, istasyon ve terminal gibi toplu ulaşım tesislerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme. g) Genel kolluk kuvvetlerine derhal bildirmek şartıyla, aramalar sırasında suç teşkil eden veya delil olabilecek ya da suç teşkil etmemekle birlikte tehlike doğurabilecek eşyayı emanete alma. h) Terk edilmiş ve bulunmuş eşyayı emanete alma. ı) Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla yakalama. j) Olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemesi Kanununun 168 inci maddesine göre yakalama. k) Türk Medeni Kanununun 981 inci maddesine, Borçlar Kanununun 52 nci maddesine, Türk Ceza Kanununun 24 ve 25 inci maddelerine göre zor kullanma.” (“5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun”, md. 7). <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (E.T. 13.12.2015).

Benzer şekilde Eyşan da havaalanlarındaki kontrol noktalarında yapılan rutin aramaların çoğu zaman abartıldığını ve aşırıya kaçtığında rahatsız olduğunu dile getirmiş ve havaalanının kontrol noktasında yaşadığı olayı şu sözlerle dile getirmiştir:

Mesela havaalanında bir sefer başıma geldi. İlk kontrol noktasında bişey yok. Kolayca geçiyosun. İkinci sıkıntı. Bi geçtim. Alarm verdi. Güvenlik hemen geldi “hanımefendi metalleri çıkarın”. E çıkardım ne var ne yok. Daha bişey kalmadı ki. Bi daha geçtim yine alarm verdi. Bu kez çizmelerimi çıkarttırdı. Mevsim kıştı. Meğer çizmenin içinde metal varmış onun için alarm verip duruyomuş. Ama onu bulana kadar ne var ne yok çıkarttıracak üzerimdeki. Rahatsız edici bi durum tabi. Milletin önünde onu çıkar bunu çıkar. Ne bileyim neye alarm veriyö. Aşırısı da rahatsız ediyö yani. O kadarı da fazla. Sanki ben topuğumun içinde bomba sokuyorum uçağa. Anlıyorum güvenliğimiz için yapıyolar ama bazen de aşırıya kaçabiliyolar. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Yine Açelya da özellikle havaalanlarındaki kontrol noktalarında aranmanın kendisini rahatsız ettiğini dile getirmiş ve bu durumu kişisel hak ihlali olarak değerlendirmiştir.

Bi kadın güvenlik görevlisinin beni araması bile rahatsız ediyö. Gelip üstüme başıma dokunması. Bu haklarının, yetkilerinin bu kadar geniş olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ya sonuçta bi havaalanında da kolluk kuvvetleri vardır mutlaka. Şüpheli bir tavır gördüğünde en azından kolluk kuvvetlerine başvurulması gerektiğini düşünüyorum. Yani özel güvenliğin bu kadar fazla misyon yüklenmesi üzerine, onların da bi kolluk kuvveti, bi polis yada jandarma gibi davranmasını ben fazla buluyorum. Benim kişisel haklarımı sanki ihlal ediyomuş gibi geliyo. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Katılımcılar genel olarak havaalanlarında kontrol noktalarındaki rutin aramalardan ve güvenlik görevlilerinin abartılı olarak düşündükleri uygulamalarından rahatsızlıklarını dile getirmekle birlikte, bazı katılımcılar da özellikle AVM girişlerinde x-ray cihazlarından geçmekten rahatsızlık duyduklarını, hatta çoğu durumda x-ray cihazından geçmemek için AVM’ye girmekten vazgeçtiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak güvenlik görevlisinin varlığından rahatsız olduğunu dile getiren Mert, güvenlik noktasından geçmemek için çoğu zaman Espark’a gitmediğini, onun yerine Hamamyolu’ndan alışveriş yapmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Çınar da, günümüz koşullarında bir zorunluluk olduğunu düşünse de güvenlik noktalarından geçmekten rahatsız olduğunu ve bazen x-ray’den geçmek istemediği için AVM’ye girmediğini anlatmış, yapılan uygulamayı işkence olarak değerlendirmiştir.

En basitinden Espark'a girerken o x-rayden geçmek beni çok rahatsız ediyö. Yani bazen sırf o kapıdan geçmemek için girmiyorum. Ya artık bi zorunluluk oldu bu tür önlemler ama bize de işkence oldu bi yerde. O kuyruğa girip, anahtar telefon bırak, x-rayden geç. İşkence resmen. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Benzer şekilde Arzu da günümüzde bu tür uygulamaların gerekli olduğunu ancak güvenlik görevlilerinin tavrından rahatsızlık duyması nedeniyle çoğu kez AVM'ye girmekten vazgeçtiğini dile getirmiştir.

Yorucu geliyo bana. Ama işte lazım. Sadece bazen şey, şeyden rahatsız oluyorum. Ben yine gerekli olduğunu düşünen bi insanım. Ona rağmen bazen rahatsız oluyorum. Neden? O tavırdan. Ben şimdi x-ray cihazının çok önünde durmak istemiyorum. Zararı var ya da yok. Ben huylanıyorum. Ben çantamı koyunca hemen kenara çekiliyorum. Yani o cihazın önünde durmam. Çantamı koyar, çekilirim. Hemen “çantanızı koyun” diyo. Tamam koycam. Ben de burada beklemeye bayılmıyorum. Tamam. Onlar da haklı. Orda ne yaptığını bilmezlerin tavırları rahatsız ediyö...Bazen o kalabalığın içine girmemek için Espark'a girmiyorum. Çok gerekli değilse girmem sadece çantamı oraya koymamak için girmiyorum mesela. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Bu doğrultuda, tüm dünyada görülen gelişmelerle paralel bir şekilde Türkiye'de de güvenlik görevlilerinin sayıları hızla artarak gerek kamusal gerekse özel alanlarda görünür oldukları gözlenmektedir. Taşıdıkları üniforma ve teçhizatla birlikte yeni bir toplumsal denetim aracı olarak değerlendirilen güvenlik görevlileri bu araştırma kapsamında katılımcılar açısından bir yandan varlığı normalleştirilen ve olması gereken bir gelişme olarak değerlendirilirken diğer yandan yarattığı otorite hissi nedeniyle varlığından rahatsızlık duyulmaktadır. Ancak gerek giyindiği üniforması gerekse taşıdığı teçhizatla güvenlik görevlisinin yarattığı otorite hissi bazı katılımcılar açısından güven veren bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Polis benzeri üniformalarıyla güvenlik görevlileri bireyler üzerinde polis etkisi yaratarak suça karşı önemli bir önleyici mekanizma olarak görülmekte ve buna bağlı olarak varlığı katılımcılarda güven tesis etmektedir.

5.2.2.6.1. “Otoritenin vücut bulmuş hali”: Üniformalı güvenlik görevlisi

Devletin resmi güvenlik aygıtının yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak yer alan özel güvenliğin gerek üzerinde bulundurduğu teçhizatı gerekse üniforması ile

varolan denetim gücünü artırdığı daha önceki bölümde belirtilmiştir. Zira yapılan görüşmelerde de üniformalı olarak çalışmanın sivil çalışmaya göre daha etkili olduğu güvenlik görevlileri tarafından dile getirilmiştir. Örneğin güvenlik şefi olan ÖGG22 (47, Erkek), çalıştığı otelde başlarda güvenlik görevlilerinin sivil çalıştığını ancak daha sonra güvenlik danışmanının tavsiyesi üzerine, daha caydırıcı olması amacıyla, üniformalı çalışmaya başladıklarını anlatmıştır. Aynı güvenlik görevlisi “*Üniformayla dolaştığınız zaman burada bi güvenliğin varlığı herkes tarafından görülüyö.*” sözleriyle üniformalı çalışmanın caydırıcılığı artıran bir etken olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde güvenlik tüketicileri arasında da güvenlik görevlisinin üniforma giymesinin suç işlemede caydırıcı bir etkisi olduğunu ifade edenler yer almaktadır. Bu konuda oturduğu sitedeki güvenlik görevlisinin daha önce üniforma giymediğini ve bu şekilde güvenlik görevlisi olduğunun anlaşılmadığını belirten Açelya, üniforma giymeye başladıktan sonra güvenlik görevlisine karşı olan yaklaşımın değiştiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Daha öncesinde böyle bi üniforma giymiyolardı ve sanki hani güvenlik görevlisi değil de bekçi ya da site görevlisi, kapıcı gibi düşünülüyodu. O yüzden insanlar çok onun tavırlarını dikkate almıyodu. Ama ne zaman bizim sitede “güvenlik görevlisidir” ibaresi içeren bir yekek giymeye başladı ondan sonra insanların bakış açısı da değişiyö. Daha farklı oluyo. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Benzer şekilde Eyşan, güvenlik görevlisinin üniformalı çalışması durumunda daha caydırıcı olacağını ifade etmiştir.

Yani şimdi orda üniformalı birisi oturuyo kulübede. Sivil olsa kim olduğu belli olmaz. Site görevlisi mi, güvenlik mi belli olmaz. Ama üniformalı olduğunda orda bir güvenlik olduğu belli yani. Karşıdan bakan diyo ki “burada güvenlik var”. Bi caydırıcılığı var yani. Ama sivil olsa. Öyle olmaz bence. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Katılımcıların ifadeleri ışığında güvenlik görevlisinin suç işlemede caydırıcı bir etkisinin olması için üniforma giymesi gerektiği görüşü ağırlık taşımaktadır. Zira üniforma giymediğinde o kişinin güvenlik görevlisi olduğu anlaşılmadığı gibi, ciddiye de alınmayabilmektedir. Bu anlamda güvenlik görevlilerinin giydiği üniforma caydırıcılık etkisinin yanı sıra, kişiye bir kimlik de kazandırmaktadır. Güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde de benzer şekilde üniformanın bir nevi kimlik görevi görme özelliğine vurgu yapılmıştır.

Bence üniformalı olmak daha iyi caydırıcı olması için. Üniformalı olmayan bi insanı kimse kaale almaz. Şurda birisi sivil otursa, gelse bana kimlik sorsa “Sen kimsin” derim. Nasıl adam geliyo “polis” diyo. “Kimliğinizi göreyim” diyosunuz. Orda en azından üniforma kimlik gibi. Hangi şirkete bağlı olduğu yazıyo, yaka kartı oluyo. Üniforma her zaman bi resmiyet. Ama insan kot pantolon, spor gömlekle olduğu zaman kimse onu tanımaz. “Sen kimsin” der. Üniforma her zaman bi caydırıcılıktır. (ÖGG14, 40, Erkek)

Öte yandan güvenlik görevlilerinin giydiği üniformanın caydırıcılık, kimlik gibi özelliklerinin yanı sıra bir otorite simgesi olarak da görüldüğü anlaşılmaktadır. Zira güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde de üniformanın güvenlik görevlileri üzerinde psikolojik olarak kendini büyük görme, saldırganlık gibi etkileri de olabileceğini belirtilmiştir. ÖGG17 (45, Erkek) üniformanın güvenlik görevlileri üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde dile getirmiştir:

Biz bu elbiseyi giydiğimiz zaman bazı insanlar kendilerini orgeneral zannediyo. Dokunulmaz zannediyo. “Ben dokunulmazım” diyo. Halbuki öyle değil. Bunu en başında aşmaları gerekiyo güvenliklerin. Bi heves var. Ben güvenlik elbisesini giydiğim zaman, copumu, kelepçemi taktığım zaman, bi de silahlıysa, beline de silahımı taktığım zaman bitti. Senden kralı yoktur. Bazıları bu zihniyettedir güvenlikte...Şimdiki gençler çok şey. “Ben güvenlik olduğum zaman üniversiteye girsem öğrencileri döverim. Kavga ederim” Bu zihniyeti taşıyan da çok. Kavga etmeye meyilli insan da çok. Nedense elbise insanı güçlü gösteriyo. Çünkü üniforma, bi kurumu temsil ediyosun. Resmi elbise, kanunlara bağlısın. Kendini çok güçlü olduğunu zannediyosun. (ÖGG17, 45, Erkek)

Güvenlik görevlilerinin taşıdıkları üniformanın yarattığı otorite ve bu otoritenin yol açtığı saldırganlık güvenlik tüketicilerinde olumsuz bir imge de yaratabilmektedir. Örneğin görüşmecilerden Mert, “*otoritenin vücut bulmuş hali*” olarak tanımladığı devletin üniformalı şiddet araçlarından biri olarak polis ve askerin yanında, özel güvenliklikten de rahatsız olduğunu ifade etmiştir. Özel güvenliğin “*sürekli bir otorite hissi hatırlatıyor*” olmasının kendisini rahatsız ettiğini belirten Mert, “(otoritenin) *güvenlik görevlisi olarak şekillenmiş halinin aynı zamanda korkutucu da bi etkisi var. İnsani olarak cisimlenmiş karşında duruyo somut olarak, üzerinizde şiddet de uygulayabilir.*” diyerek güvenlik görevlisinin kendisi üzerinde yarattığı rahatsızlığı dile getirmiş ve üniformanın yarattığı otoritenin neden olduğu rahatsızlığı şu sözlerle ifade etmiştir:

Ben özel güvenliği görmeyi sevmiyorum zaten. Polisi, jandarmayı da görmeyi sevmiyorum... Hani bazılarında şey vardır “polis, jandarma bizi koruyo” anlayışı vardır. Daha sıcak, sempatik bakar. Bende öyle bişey yok. Üstümü arayacak, ceza kesecek. Öyle

bakıyorum biraz. Otoritenin somutlaşmış hali gibi, şiddet aracı gibi geliyo bana. Ama bu herkeste böyle olmayabilir. Özel güvenlik de aynı şekilde. Yani özel şirket için de çalışsa neticede öyle bi insan yani. Üniformalı, coplu. (Mert, 38, Erkek, Öğretim görevlisi)

Mert'in üniformalı özel güvenlik görevlisini “*otoritenin vücut bulmuş hali*” olarak tanımlamasına benzer şekilde Oğuz da üniformanın özel güvenlik görevlisine bir statü kazandırdığını, bu statüden dolayı da “*o kıyafet ona bir şiddet kullanabilme tekeli*ni paylaşıyor olmak hakkını veriyor” diyerek özel güvenliğin şiddet kullanma tekeline sahip olduğunu belirtmiştir. Özel güvenliğin kimi zaman abartılı davranışlar sergileyebildiğine değinen Oğuz, bu durumun insani bir sorun olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Özel güvenliğin abartılı müdahaleleri, ordan kendilerine kimlik kabul etmeleri biraz da insani bi sorun. O özel de olsa üniformayı giydiğinde kişi kendisini bir pozisyon sahibi, rutbe sahibi, emreder, dayak atabilir, hakkında sual olunmaz görür. Ama o insani bi sorun. Yoksa yargıç da kürsüden bağırıyor, doktor da önlüğünü giydiğinde hastasına bağırıyo, otobüs şoförü bile bağırıyor. (Oğuz, 46, Erkek, Öğretim görevlisi)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda güvenlik görevlisinin giydiği üniforma ve taşıdığı teçhizat ile bir tür otorite simgesi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Farklı şekillerde tezahür eden otorite, bu bağlamda bir üniforma üzerinden sembolik olarak kendini göstermekte, katılımcılar üzerinde kimi zaman güven uyandıran kimi zaman ise rahatsızlık veren bir etki yaratmaktadır. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda polis, asker ve zabıta gibi resmi kolluğun giydiği üniformalarla benzer şekilde üniformalar giyen güvenlik görevlisi katılımcılar üzerinde bir anlamda resmi kolluğun uyandırmış olduğu otorite hissini yaratmaktadır¹⁸².

5.2.2.6.2. Devletin polisi versus şirket personeli: Genel kolluk-ÖGG farkı

Daha önceki bölümlerde özel güvenliğin 5188 sayılı kanunun amaç maddesinde “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak tanımlandığına ve bu şekilde bir yandan güvenliği sağlamada polisin yardımcısı konumuna gelirken, diğer yandan polisin yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak işlediğine değinilmiştir. Sayıları

¹⁸² Üniformanın yarattığı otorite etkisi ve otoriteye itaatin sınırları konusunda yapılan sosyal deneyler polis, asker, zabıta gibi genel kolluk birimlerinin giydikleri üniformanın bir otorite sembolü olarak görüldüğünü ve bireylerde otomatik olarak üniformanın gücüne ve sağladığı otoriteye boyun eğme eğilimi yarattığını ortaya koymaktadır (Zimbardo vd., 1973; Bickman, 1974).

her gün artarak devletin resmi güvenlik birimleriyle yarışan ve bir ordu gibi polis ve askerin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak işleyen özel güvenlik görevlileri bugün artık görev yaptıkları her alanda toplumsal denetimi gerçekleştirebilmektedirler. Bu doğrultuda toplumsal denetimi sağlamak adına güvenlik görevlilerin hemen hepsi yetki ve sorumluluklarının sınırlı olduğunu belirtmiş ve artırılmasının daha iyi olacağından söz etmiştir. Örneğin görüşme yapılan güvenlik görevlisi (ÖGG10, 57, Erkek) özel güvenliğin yetkilerinin genel kolluğa göre yetersiz olduğunu ifade etmiş ve yetkileri şu şekilde özetlemiştir.

Yetkisi polisin, jandarmanın, zabitanın 50 tane yetkisi varsa veya 30 tane kanundan yetki alıyorsa biz bi 5188 sayılı önleyici hizmetler yasasından yetki alıyoruz şunu şunu yapabilirsin, şunu şunu yapamazsın diye. Öteki türlü de diğer kanunlardan ama diğer kanunlardan gelen yetkilerle polise, jandarmaya yardımcı oluyoruz. 5188 sadece bize yetki veriyö. Polis kadar yetkimiz yok. Mesela ben otobüste bi olay oldu. “Ben özel güvenlikçiyim böyle yapmam gerekiyo. Sen de şuna uyacaksın” deme şeyim yok. Herkesin yapabileceği kadar yetkim var. Polisi aramak, gelene kadar ortamı muhafaza etmek. Şurda bi olay olmuş ona müdahale etmek zaten vatandaşlık görevi ama onu zaten ben de yaparım ama belki güvenlikçiyim diye bana itibar ederler ama onun dışında dışarıda yetkimiz yok yani. (ÖGG10, 57, Erkek)

Yetkilerinin yetersiz olduğunu ifade eden güvenlik görevlileri, bulundukları ortamda otorite sağlayabilmek için yetkilerinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan yetkilerini yeterli bulanlar ise yine aynı sebepten dolayı, yani daha fazla yetkinin daha fazla otorite getireceği ve bu durumun suistimal edilebileceği gerekçesiyle yetki artırımına karşı çıkmaktadır. Örneğin görüşme yapılan güvenlik görevlisi (ÖGG3, 38, Erkek), “Özel güvenlik genel kolluğun yardımcısı gibi görüldüğü için yetkiler yeterli. Daha fazla yetkiyi ne yapacak. Bu polis değil ki.” diyerek güvenlik görevlilerinin yetkilerini yeterli bulduğunu belirtirken, benzer şekilde başka bir güvenlik görevlisi (ÖGG8, 32, Kadın) de “Aslında yeterli ya. Daha ne yapabiliriz. Kimlik sorma yetkimiz var, kontrol vesaire. O da yeter. Daha fazlasını yaparsak polis gibi oluruz. O da olmaz bence.” diyerek yetkilerini yeterli bulduğunu ifade etmiştir.

Güvenlik görevlileriyle benzer şekilde Eskişehir’de güvenlik tüketicilerine, özel güvenlik görevlisi ve polis arasında nasıl bir fark olduğu sorulmuş ve verilen cevaplar büyük oranda aralarında yetki farkı olduğu yönünde olmuştur. Katılımcılardan Açelya, özel güvenlik görevlisi ve polis arasındaki yetki farkını şu sözlerle özetlemiştir:

Bi kere özel güvenliğin kendisine özgü bazı yönetmelikleri var. Yani onların her şeyi yapabilme, bi kere kolluk kuvveti kadar genel yetkilere zaten sahip değiller. Bi polisin tutuklama hakkı, gözaltına alma hakkı varken bi özel güvenliğin böyle bi hakkı yok. Sadece kendisini savunabilme, meşru müdafaa hakkı vardır ya da diğer insanları koruma. Bu anlamda bi farklılıkları var. Kolluk kuvveti müdahale edebiliyo birine ama özel güvenlik – bizde edenler vardır mutlaka da- kolay kolay müdahale edemiyo. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Katılımcılardan Veli, genel kolluk ve özel güvenlik arasındaki farkı “*polis devletin adamı, özel güvenlik de şahsi çalışılan bir kurum yani*” sözleriyle ifade etmiştir. Yine Çınar da genel kolluk ve özel güvenlik arasındaki farkları tanımlarken polisi “*devletin adamı*” olarak tanımlamıştır.

Özel güvenlik adı üstünde özel. Yani sen istersen var. Sana özel, senin için çalışıyo. Maaşını sen veriyosun. Polis devletin adamı. Diğeri özel. Anlatabiliyo muyum? Polis herkese bakar, özel güvenlik parasını ödeyene bakar. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Benzer şekilde Eyşan da özel güvenlik ve genel kolluk arasında yetki farkı olduğunu belirtmiş ve polisi “*devletin polisi*” olarak tanımlarken özel güvenliği “*şirketin personeli*” şeklinde tanımlamıştır.

Bi kere polisin yetkileri daha fazla. Devletin polisi sonuçta. Diğeri özel. Şirketin personeli. Bugün var yarın yok. Onun kadar yetkisi yok. Olmaması da gerek. Ne yapacak. Tutuklayacak mı adamı. En fazla polisi arayabilir. Ama zaten daha fazlasını yapsa polis olur. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Katılımcılardan Merve ise özel güvenlik ve genel kolluk arasında çok ciddi bir fark olmadığını, yetki bakımında polislerin daha fazla yetkisi olduğunu ve genel anlamda ikisinin birbirine yakın meslekler olduğunu belirtmiştir. Yine Çınar da özel güvenlik ve genel kolluk arasında yetki bakımından fark olduğunu polisin yetkisinin daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Polisin daha fazla yetkisi var tabi ki. Diğeri çalıştığı alanda yetkili sadece. Yani ben öyle biliyorum. Belli bir alanla sınırlı yetkisi özel güvenliğin. O sınırı geçtiğinde hiçbi yetkisi kalmıyo. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Yine Aylin de özel güvenlik görevlisi ve genel kolluk arasında bir fark olmadığını yalnızca maaş açısından fark olduğunu belirtmiştir.

Çok bi fark olduğunu düşünmüyorum. Maaş açısından olabilir. Birisi asgari ücret alıyodur, polis daha iyi bir maaş alıyodur diye düşünüyorum. Ama ikisinin de yasal olarak müdahale etme hakkı nereye kadar var? Taş çatlasın güvenlik görevlisi sitelerde yaşamayan birine kimlik sorar. “kime geldiniz” diye sorar. Bu şekilde sorular sorabilir ama ötesine çok karışabileceğini çok sanmıyorum. Polis de aynen bu şekilde kimlik sorar, bi durum olsa ancak caydırma amaçlı silah çeker, copunu kullanır ama şey yapamaz, hiçbi şekilde o an zarar verme, direkt tutuklama gibi şeylerin yasal olarak mümkün olduğunu sanmıyorum. Çok da büyük bi fark yok yani aralarında. (Aylin, 27, Kadın, Öğretmen)

Katılımcılardan Selim ise özel güvenlik ve genel kolluk arasındaki tek farkın ateş etme yetkisi olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Biri kolay ateş edebiliyo, diğeri rahat ateş edemiyo. Bu fark var. Biri sadece, son yasal düzenlemelerle, daha rahat ateş edebiliyo, öbürü ateş edemiyo, güvenlik görevlileri. Onun dışında her şeyi aynı, muamelesi aynı. Bazen bakıyosun sorguluyo. Bazen baktığın zaman polisten daha sert olabiliyo. (Selim, 25, Erkek, Öğrenci)

Katılımcılar genel olarak güvenlik görevlisi ile polis arasında “devletin polisi” ve “şirketin adamı” şeklinde bir ayrım yapmakla birlikte, aralarında yalnızca yetki farkı olduğunu belirtenler de yer almaktadır. Bu doğrultuda katılımcılar polisle benzer ancak daha az yetkiye sahip olduğunu belirttikleri güvenlik görevlilerinin yetkilerini de yeterli bulmaktadır. Bu anlamda Eyşan güvenlik görevlilerinin yetkilerinin artırılması halinde “*paralı polis gibi*” olacağını ifade ederken, bu düşüncenin kendisini rahatsız ettiğini ifade etmiş ve rahatsızlığının nedenini “*Yani şimdi bile bazı güvenlikler var kendini polis sanıyo*” sözleriyle ifade etmiştir. Benzer şekilde Açelya da mevcut yetkileriyle bile bazı güvenlik görevlilerinin kendilerini polis yerine koyup yetkilerini aşabildiklerini belirtmiştir.

Kendisini tabi polis yerine koyup da böyle hani şey yapanlar var durduk yere. Mesela alışveriş merkezlerinde falan. Polis gibi kendisini gösteren, ya da öyle sanan, polis olmak isteyip de olamayan mı artık biliyorum. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Katılımcılardan Selim de güvenlik görevlilerinin yetkilerinin yeterli olduğunu, mevcut yetkilerini bile zaman zaman aşabildiklerini belirtmiş ve giydikleri üniforma ve taşıdıkları teçhizatla yetkilerini aşabildiklerini ifade etmiştir.

Bazı güvenlik görevlileri var nerde duracağını bilmiyo. O copu aldığı zaman özgüveni patlıyo sanki. Ondan sonra bütün iktidar eline geçmiş gibi, bütün herkes ona diz çökmek zorunda,

ona itaat edecekmiş gibi hissiyatı var. Bazen polislerde de görebiliyoruz. O silahı beline taktığı zaman ayrı bi tavır takınıyo. Sanki herkes ona itaat edecekmiş, saygı gösterecekmiş gibi. Rütbesinden dolayı saygı gösterilmesini bekliyor. (Selim, 25, Erkek, Öğrenci)

Güvenlik görevlilerinin yetki aşımına örnek olarak yemekhanede gerçekleşen ve kendisinin de birebir şahit olduğu olayı anlatan Selim, bu tür olayların kendisinde güvenlik görevlilerine karşı bir nefret uyandırdığını belirtmiş ve yemekhanede gerçekleşen olayı şu sözlerle aktarmıştır:

Yemekhanede arkadaşlar açıklama yapacaklardı. Biranda güvenlikçiler yemekhaneye doluştu. Nerden haber aldılarsa anında geldiler. Açıklamalarını kesmeye çalıştılar. Ağızlarını kapatmaya çalıştılar, ifşa etmeye çalıştılar. Biranda ortalık karıştı. İtişenler, bağırانlar. Hiçbişey söylemeden bi anda saldırmaya başladılar. Arkadaşlar da neye uğradığını şaşırđı. Kötüydü yani...Yani bu şekilde hiçbi diyalog kurmadan saldırganlaşmaları kötü tabi. Sonuçta fikrini beyan edebilir her öğrenci. Üniversitedeki öğrenciler de artık çocuk değıl. Neye inanıp neye inanmayacağını da bilecek seviyede artık. Bu davranışları tam aksine benim daha çok nefretimi uyandırıyor. (Selim, 25, Erkek, Öğrenci)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda özel güvenlik ve genel kolluk arasında önemli bir fark olmadığı, genel olarak yetki bakımından bir ayırım olduğu katılımcılar tarafından dile getirildiğı görölmektedir. Bu anlamda gerek taşıdıkları üniforma gerekse teçhizat ile birey üzerinde oluşturdıkları otorite ve denetim, özel güvenlik görevlilerinin tıpkı birer polis gibi algılanmasına yol açmakla birlikte aynı zamanda yaptıkları “devletin polisi” ve “şirketin adamı” ayırımı da dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda görünüş olarak resmi kolluk güçleriyle benzer ancak yerine getirdiğı hizmet açısından özel olan güvenlik görevlilerinin yetkileri yeterli görölmekte, artırılması durumunda “paralı polis gibi” olacağı ifade edilmekte ve bu durumun bazı hallerde yetki aşımına neden olabileceğı dile getirilmektedir.

5.2.2.7. Özel güvenliğli sitede yaşam

Güvenlikli site olgusu¹⁸³ 1980’li yıllarda başta ABD’nin California eyaletinde olmak üzere, aynı dönemde Avrupa’da ve sonrasında farklı dönemlerde dünyanın farklı

¹⁸³ Uluslararası literatürde “gated communities” (kapalı cemaatler) veya “wealth eclaves” (refah adacıkları) olarak tanımlanan güvenliğli site olgusu kavramsal olarak “kapalı yerleşmeler (Kurtuluş, 2005)”, “korunaklı konut yerleşmeleri (Töre ve Som, 2009)”, “steril mekanlar (Alver, 2010)”, “kapalı konut siteleri (Akyol-Altun, 2012)” ve “kapalı siteler (Aydın, 2012; Güven ve Kar, 2013)” gibi çeşitli şekillerde Türkçeye çevrilmiş ve kullanılmıştır. Türkiye’de güvenliğli siteleri konu alan literatür, genel olarak İstanbul, Ankara

lkelerinde ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ise neoliberal politikaların gündeme geldiği 1980 yılı sonrasında “neoliberal politikaların benimsenmesi, sermayenin kentlerde birikmesi ve kentsel mekanın bir rant aracı haline gelmesi” sonucu İstanbul ve Ankara’da ilk örneklerine rastlanan özel güvenlikli siteler, 1990’lı yılların başlarında yavaş yavaş metropollerin çeperlerinde görülmeye başlamıştır (Perouse ve Danış, 2005, s. 93; Geniş, 2009, s. 121; Sipahi, 2012, s. 116; Akyol-Altun, 2012, s. 41). 1980’lerde kentin farklı sınıflara ve mesleklere açık havası, mekanları ve zeminleri ortadan kalkmış, etnik ve dinsel temellere dayanan geleneksel mahallelerin yerini sınıfsal temellere dayalı mahalleler almış, alt, orta ve üst sınıfların oturduğu semtler birbirinden ayrışmıştır (Alver, 2010, s. 97). 1980’lerin sonundan itibaren, bir yandan üst ve orta gelir gruplarını hedef alan konutlarda seçenekler çeşitlenmeye, diğer yandan da eskisinden farklı olarak kentli yoksullar ve gecekonduľařmanın yerine, kamu aktörlerinin ve büyük ölçekli yatırımcıların işbirliği ile orta ve üst gelir gruplarına yönelik konut alanları kent çeperlerine yayılmaya başlamıştır (Geniş, 2009, s. 127). Bu anlamda Türkiye’de güvenlikli site olgusu 1980’lerle birlikte görülmüş ancak özellikle 1990’lardan sonra dikkat çekici bir boyut kazanmıştır. Benzer şekilde Eskişehir’de de 10 yılı aşkın bir süredir kentsel mekanda, özellikle konut alanında, önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Neoliberal politikaların yansıması olarak Eskişehir’de yaşanan mekansal dönüşüm doğrultusunda dikkati çeken önemli bir unsur, son yıllarda sayıları hızla artan ileri güvenlik teknolojileri ve gözetim mekanizmalarıyla korunan ve lüks, steril ve seçkin bir yaşam vadeden güvenlikli sitelerdir.

“Normalde kamusal olan mekanların özelleştirildiği ve erişimin sınırlandırıldığı” alanlar olan güvenlikli siteler, tanımları gereği giriş ıkışları denetlenen, dışarıya kapalı yerleşim birimleridir (Blakely ve Snyder, 1998, s. 53; Perouse ve Danış, 2005, s. 119). Çalışma kapsamında gerek özel güvenlikli sitelerde ikamet eden güvenlik tüketicileriyle gerekse buralarda görev yapan güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmeler sırasında yapılan gözlemler sonucu özel güvenlikli sitelerin sahip oldukları birtakım özellikler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda güvenlikli sitelerde yapılan gözlemlerde giriş kapısında mutlaka bir kulübenin yer aldığı, kulübede 7/24 güvenlik görevlisinin beklediği, site çevresinin yüksek veya alçak duvarlarla çevrili olduğu ve gerek siteyi çevreleyen

ve daha yeni olarak Konya ve İzmir ağırlıklı çalışmalardan oluşmakla birlikte Eskişehir’de güvenlikli siteleri konu edinen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

duvarlarda gerekse site içerisinde önemli görülen noktalarda kameraların yer aldığı, güvenlik kulübesinde kapalı devre kamera sistemini sürekli olarak takip etmeye izin veren ekranların yer aldığı görülmüştür. Sitelerde yer alan beton, taş ya da demir gibi farklı malzemelerden yapılan fiziki bariyerler “içerisi” ve “dışarı” arasında sembolik bir ayrışma aracı olmasının yanı sıra güvenli konutlarda vaat edilen ve içeride yer alan “steril ve seçkin” yaşamı dışarıya karşı korumaya imkan vermektedir (Perouse ve Danış, 2005, s. 106).

Yapılan çalışmalarda güvenli sitelerin tercih edilmesinde birkaç faktör ön plana çıkmaktadır. Alver (2010) bu faktörleri güvenlik, imaj, seçkinlik ve statü, aile şeklinde sıralamaktadır. Öncü çalışmalar ise bu tür yerleşim alanlarının tercih edilmesinde güvenlik ve korunma söylemine vurgu yapmakla birlikte güvenlikten ziyade statü arayışının ön planda olduğunu (Perouse ve Danış, 2005; Geniş, 2009) ortaya koymaktadır. Ayrıca güvenli sitelerin sağlamış olduğu temiz sosyal çevre, kentin gürültüsünden, pisliğinden, dejenere kalabalığından uzak, sağlıklı ve mutlu bir yaşam (Akpınar ve Kahvecioğlu, 2007, s. 172) seçkin ve güvenli bir yaşamla birlikte sunulmaktadır. Bu çalışma kapsamında katılımcılar açısından özel güvenli sitelerin tercih edilmesinde güvenlikten ziyade kullanıcılara sağlanan ayrıcalıklar dünyasına yönelik vaatlerin önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Katılımcılardan Çınar, eşinin isteği üzerine özel güvenli siteye taşındıklarını belirtirken, kendisi için güvenlikten ziyade sitenin sağladığı imkânların cazip edici geldiğini anlatmış, güvenli sitelerde yer alan fiziksel bariyerlerin içerisi ve dışarı arasında oluşturduğu ayrıma vurgu yapmıştır.

Yani başta herkes giremiyo siteye. Orada oturmayan kişi giremiyo. Bu sana farklı bi ayrıcalık veriyö. İkinci olarak çocuklar için özel oyun parkı var. Onu da yine sadece sitede oturan çocuklar kullanabiliyo. Ta bilmem ne mahallesinde oturan çocuk kullanamıyo. Haliyle çocuğunuz gözünüzün önünde oluyo. Kimlerle oynadığını, arkadaşlık yaptığını biliyorsunuz. Otopark yine sadece site sakinleri kullanabiliyo. Yabancı araç giremiyo, misafir dahi olsa. Misafir araçlar içeri alınmıyo mesela. (Çınar, 32, *Erkek, Eczacı*)

Bu ifadeler doğrultusunda katılımcının oturduğu siteyi tercih etmesindeki temel kriterin güvenlik değil nezih bir yer olması dikkat çekicidir. Çınar için güvenlik görevlisinin varlığı özel güvenli sitenin tercih edilmesinde temel kriter olmamakla birlikte, kriterlerden biridir. Güvenli sitelerin reklam broşürlerinde de park alanı, doğal yaşam alanı, hobi alanları ve spor tesisleri gibi sosyal donatıların yanı sıra “sizi yeni bir

yaşama ve eşsiz ayrıcalıklar dünyasına davet ediyor.”¹⁸⁴ Bu anlamda güvenli sitelerde pazarlanan yalnızca mutluluk, huzur ve güvenlik değil aynı zamanda “yeni bir yaşam” imajı oluyor. Bu konutları tercih edenler ise büyük ölçüde bu imajı satın almakta, aynı zamanda bu durumdan memnun görünmektedirler. Zira katılımcılardan Taylan da akrabalarının başına gelen hırsızlık olayı sonrasında eşinin çok etkilendiğini ve özel güvenli siteye taşınmak istediğini anlatmış ancak kendisi için siteye taşınmaktaki temel kriterin güvenlik olmadığını belirtmiştir. Bu anlamda Taylan için sitenin kendisine sağladığı imkânlar güvenlikten önce gelmektedir. Zira site içerisinde yer alan özel park alanı bu imkânlardan yalnızca birisidir. Daha önceki evinde aracını sokağa park etmek zorunda kaldığını ve aracının başına bir şey geleceğinden korktuğunu anlatan Taylan, eşinin “*güvenlik görevlisi olması yeterli*” dediğini ancak kendisi için otoparkın araç kapasitesinin daha önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Yenibağlar mahallesinde oturdukları apartmana hırsız girmesi ve kendi dairelerinin de kapısının zorlanması üzerine korktuklarını ve dairelerini satarak Batıkent’te özel güvenli bir siteden ev aldıklarını anlatan Açelya, siteyi seçerken güvenlik görevlisinin olmasının bir kriter değil artı bir özellik olduğunu belirtmiştir.

...Güvenli bi yer olsun, sakin olsun, site olsun kendimiz çocuğumuz olduğu zaman daha rahat edebilelim, dışarıda kalmasın gözümüz diye düşündük. Öyle bi amaçla. Sakinlik ama en önde plandaydı. Güvenlikten ziyade sakinliği biz göz önünde bulundurarak öyle bi seçim yaptık...(Güvenlik görevlisi olması) Öncelikli bi kriter değildi ama olması bizim için artıydı. Yani sonuçta hırsızlığın önlenmesi açısından. Bi apartman dairesinde otururken ki güvenliğinizle sitede otururken ki güvenlik elbette daha farklı. Siteye girip çıkını gözetleyebilmesi açısından, çocuklar oynarken onları en azından gözetmesi bakımından önemliydi. Ama birincil faktör değildi güvenlik olması. Dedğim gibi site olsun ve sakin olsun diye düşündük biz. Sakinlik daha ön plandaydı. (*Açelya, 30, Kadın, Öğretmen*)

Bu anlamda katılımcılar açısından güvenli sitelerin tercih edilmesinde güvenlik temel kriter olmamakla birlikte kriterlerden biridir. Bu tür yerleşkelerin tercih edilmesinde temel neden ise sitelerin kullanıcılarına sağladığı “eşsiz ayrıcalıklar dünyası”dır.

Güvenli sitelerin tercih edilmesinde sitelerin kullanıcılarına sağladığı ayrıcalıklar dünyasına yönelik vaatler ön plana çıksa da, bu tür mekânların tercih

¹⁸⁴ Yenişehir Konakları tanıtım bülteninden alıntıdır. **Modern Eskişehir’in yeni yüzü.** <http://www.yenisehirkonaklari.com/kurumsal-modern-eskisehirin-yeni-yuzu> (E.T.19.02.2019)

edilmesinde en önemli etkenlerden biri de “güvenlik kaygısı”dır. Kentsel korku söylemi bireyleri dışarıdaki tehlikeler ve tehlikeli ötekilere karşı korunmak amacıyla kapıların ve duvarların ardında yaşamaya itmektedir (Low, 2001, s. 45). Korku söyleminin etkili olmasının temelinde “bireysel şiddetin artışı, küresel terörizm, dış tehlikelere açıklık, güvensizlik ve belirsizlik dinamiklerinin şekillendirdiği ortamın istatistiki verilere dayanmadan, abartılı şehir efsaneleri şeklinde sürekli dozu artırılarak ifade edilmesi (Akpınar ve Kahvecioğlu, 2007, s. 173)” yatmaktadır. Günümüzde toplumsal olarak yayılan korku kültürü ve buna bağlı olarak suç korkusu, bireyler üzerinde bir güvensizlik duygusuyla birlikte suçun ve devamında güvenlik ihtiyacının arttığı yönünde bir algı yaratmaktadır. Daha önceki bölümlerde artan suç korkusunun bireyleri güvenlik tüketicileri olmaya ve güvenlik endüstrisinin sunduğu güvenlik ürünlerini tüketmeye ittiği belirtilmişti. Bu anlamda dünyanın en güvenli şehirleri arasında 12. sırada yer alan ve Türkiye sıralamasında ilk sırada yer alarak, en güvenli şehir olan Eskişehir’de suç oranları oldukça düşük olmasına rağmen, gerek katılımcıların kendi deneyimleri veya çevrelerinden duydukları suç mağduriyeti öyküleri, gerekse anaakım medyada yer alan suç haberleri kent merkezinin tehlikeli, düzensiz, tekinsiz ve güven(lik)siz bir mekan olarak tahayyül edilmesine yol açtığı gözlenmiştir.¹⁸⁵ Özellikle yaşanan veya duyulan hırsızlık olaylarının katılımcılarda güvenli siteye taşınmakta önemli bir etken olduğu görülmüştür. Örneğin katılımcılardan Eyşan güvenli siteye taşınırken bir sitenin sağladığı diğer imkânları göz ardı ederek yalnızca güvenliği kıstas olarak göz önünde bulundurduğunu belirtmiştir. Zira yapılan görüşmede “*Biz de en kısa sürede bulabildiğimiz en güvenli yere taşındık apar topar.*” diyerek güvenli siteye taşınma nedenini şu sözlerle anlatmıştır:

Eşime dedim ki ben o evde oturmam. Adımımı bile atamam. Kendimi geçtim çocuklar için korktum. Ya evde olsaydık. İki tane adama karşı ne yapabilirdim. Güvenlikli bi yer olsun. Her isteyen elini kolunu sallaya sallaya giremesin. İçimiz rahat olsun. Sen de işe gittiğinde gözün arkada kalmasın. Gece başımızı yastığa koyduğumuzda eve birileri girebilir mi diye düşünmeyelim. Biz de en kısa sürede bulabildiğimiz en güvenli yere taşındık apar topar. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

¹⁸⁵ Aylık ekonomi dergisi CNBC-e Business’ın aralarında hava kirliliğinden öğrenci başına düşen öğretmen sayısına, işsizlik oranından ödenen vergi miktarına kadar 37 farklı parametreyi dikkate alarak yaptığı Türkiye’nin en yaşanılabilir kentleri araştırmasına göre Eskişehir’de bin kişiye düşen suç sayısı 25,59’dur. **Şehirlerin suç oranları**, 07.09.2011. <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/sehirlerin-suc-oranlari-364917339977> (E.T.27.12.2018)

Türkiye’de özel güvenli li siteler ile ilgili yapılan araştırmalar, özel güvenli li siteleri tercih etmede birinci nedenin güvenli li bir yaşam sunması olduğunu gösterse de (Alver, 2010; Aydın, 2012; Güven ve Kar, 2013; Deyan, 2014; Sipahi, 2016); prestij, seçkinlik,  evre ve fiziksel özelliklerin yanı sıra ‘dışarıdakiler’i uzak tutma imkanından dolayı da tercih edildikleri, hatta güvenli li sitede yaşamak istenmesinin nedenleri arasında güvenlik arayışının önemli bir rol oynamadı ı da görülmektedir (Perouse ve Danış, 2005; Geniş, 2009; Ayten, 2011; Sipahi, 2012). Ancak Mexico City’de yapılan bir çalışmaya göre, suç korkusu ile konut tipi arasında ilişki olmadığı ve konut tipinin suç korkusunu azaltmada etkili olmadığı görülmüştür. Çalışmada  zel güvenli li sitede ya da apartmanda oturmanın suç korkusunu azaltmadı ı bulgulanmıştır (Vilalta, 2011).

Yapılan görüşmelerden elde edilen ifadelerden özellikle hırsızlık suçuna maruz kalmak ve herhangi bir yakının yaşadığı böyle bir tecrübeyi duymak da güvenli li sitenin tercih edilmesinde önemli bir etken olduğu görülmüştür. Bu anlamda katılımcılardan Açelya kendisi suç mağduru olmamakla birlikte suç mağduru olma ihtimali eşi ile birlikte güvenli li siteye taşınma kararı almalarına neden olmuştur. Diğer yandan akrabalarının evine hırsız girdiğini anlatan Taylan, eşinin bu durumdan çok etkilendiğini ve güvenli li siteye taşınmakta ısrar ettiğini ancak kendisi için önceliğin güvenlik görevlisinden ziyade geniş bir otopark olduğunu belirtmiştir. Yine  ınar da eşinin güvenli li sitede oturmayı çok istediğini ancak kendisi için siteye taşınmaktaki temel kriterin güvenlik görevlisi olmadığını anlatmıştır. Bu anlamda bu çalışma çerçevesinde dikkat çeken bir gelişme özellikle kadın katılımcıların erkeklere oranla güvenli li siteye taşınma veya taşınmayı isteme nedeninin temel olarak güvenlik olmasıdır. Zira erkek katılımcıların ifadeleri de bu çıkarımı doğrulamaktadır. Bu anlamda gerek yakın çevreleri tarafından anlatılan hırsızlık öyküleri gerekse medyada çıkan haberlerde pompalanan korku söylemi, güvenli li sitenin tercih edilmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan bu yoğun suç korkusuna rağmen güvenli li sitelerin tercih edilmesinin nedeni gerçek bir güvenlik arayışından ziyade bir statü arayışını da yansıtmaktadır. Zira katılımcılardan  ınar, yaşadıkları siteye taşınmalarında güvenlik görevlisinin temel kriter olmamakla birlikte kriterlerden biri olduğunu, aslında sitenin sağladığı imkanların kendisini cezpt ettiğini anlatmıştır. Benzer şekilde Açelya da güvenli li siteye taşınmalarında güvenlik görevlisi olmasının öncelikli bir kriter olmadığını, ancak artı bir özellik olduğunu ifade etmiştir. Yine Taylan da güvenli li siteyi tercih etmesinde

öncelikli kriterin güvenlik görevlisi değil otopark büyüklüğü olduğunu belirtmiştir. Öte yandan sitenin kendi içerisinde güvenlikle ilgili barındırdığı önlemler –yüksek veya alçak duvarlar, 7/24 kayıt yapan güvenlik kameraları, güvenlik kulübesi, belirli aralıklarla devriye gezen güvenlik görevlisi, uzaktan kumandayla açılan giriş-çıkış kapısı, vb.- de site sakinleri için tam anlamıyla tatmin edici bir güvenlik sağlayamamaktadır. Zira alınan tüm önlemlere rağmen bu tür sitelerde de hırsızlık vakaları yaşanabilmektedir. Örneğin Eyşan güvenlik görevlisinin de bir yere kadar güvenlik sağladığını belirtmiş ve “*Aslında mutlak güvenlik diye bir şey yok biliyo musunuz? ‘Oh be güvendeyim’ dediğiniz bi yer yok. Mezarda bile güvende değilsiniz artık.*” diyerek güvenli sitenin de tam anlamıyla bir güvende olma hissi yaratmadığını ifade etmiştir. Yine Çınar da güvenlik görevlisinin bir yere kadar güvenlik sağlayabileceğini ama içerideki tehditlere karşı hiçbir şey yapamayacağını belirtmiş ve “*Dışarıdakiler tamam. Biz istemedikçe giremez onlar. Peki içeridekiler. Haberlerde görüyoruz. Komşusu neler neler yapıyo. Şimdi gece üst komşu, ya da karşı komşu bize saldırırsa ne yapabilir güvenlik.*” diyerek üst komşusundan duyduğu tedirginliğe vurgu yapmıştır. Yakın arkadaşlarının oturduğu özel güvenli sitede yer alan evlerine hırsız girmesi üzerine, bazı durumlarda güvenlik görevlisinin de hırsızlara karşı yeterli olmadığını anlatmıştır.

Güvenli sitelerin tercih edilmesinde önemli bir unsur da kent karşıtı söylemdir. Kent merkezini şeytanlaştırma stratejisi üzerine inşa edilen kent karşıtı söylem ile kent tehlikeli, yaşanılmaz ve düzeltilemez bir yer olarak resmedilir. Kente karşı oluşturulan bu olumsuz tahayyülde korku kültürü oldukça etkilidir. Öyle ki kent merkezi suç, şiddet ve tehlikenin kol gezdiği düzensiz, tekinsiz ve güvensiz bir mekan olarak, kesinlikle uzak durulması gereken bir yer olarak sunulur. Bu anlamda “kesinlikle uzak durulması gereken bir yer olarak tasvir edilen kent merkezindeki tehlikelerin karikatürleştirilerek sunulduğu örneklerde kötücül bir kargaşa yumağı haline gelen merkeze karşı çeperdeki yeni ‘mutluluk, huzur ve düzen adacıkları’ önerilmektedir (Perouse ve Danış, 2005, s. 100)”. Gürültü, kalabalık, kargaşa, trafik, kirlilik, suç, şiddet, güvensizlik gibi tehdit ve tehlikelerle dolu olarak tasvir edilen kent merkezi kaçıp uzaklaşılması gereken bir ortamdır. Kentin karşısında yer alan güvenli siteler ise sakinlerine sunduğu seçkin ve mutlu bir yaşam, temiz sosyal çevre, sağlıklı ve mutlu yaşam imkanlarıyla birlikte “sakin, huzurlu, kentten uzak, doğayla içiçe, hava kirliliğinden, trafik kirliliğinden, gürültü kirliliğinden” uzak, “mutlu, seçkin, ayrıcalıklı, güvenli yaşam” sunmaktadır (Akpınar ve

Kahvecioğlu, 2007, s. 172). Bu doğrultuda katılımcıların güvenli siteleri tercih etmelerinde kent merkezini “şeytanlaştıran” ve onu “ötekileştiren”, kaçılması ve uzak durulması gereken bir ortam olarak tasvir eden bir kent karşıtı söylemin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin katılımcılardan Açelya, önceki evlerinin şehir merkezinde yer aldığını, mahallelerinin gürültülü, karmaşık ve kalabalık olduğunu anlatmış ve özel güvenli siteye taşınma nedenini “sakinlik” olarak belirtmiştir.

Öncelikle biz çok karmaşık, kalabalık bi mahallede oturuyoduk. Benim için sakin olması, biraz şehirden daha uzak olması, ilerde çocuk düşündüğüm için güvenli bi site olması önemliydi...Dolayısıyla amacımız buydu. Güvenli bi yer olsun, sakin olsun, site olsun kendimiz çocuğumuz olduğu zaman daha rahat edebilelim, dışarıda kalmamış gözümüz diye düşündük. Öyle bi amaçla. Sakinlik ama en önde plandaydı. Güvenlikten ziyade sakinliği biz göz önünde bulundurarak öyle bi seçim yaptık. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Açelya’nın ifadelerinden katılımcıların güvenli siteyi tercih etmelerinde sitenin sağladığı imkanlar ve güvenlik arayışının yanı sıra kent karşıtı söylemin de etkili olduğu gözlenmektedir. Zira katılımcılar kent merkezinde yaygın olarak göze çarpan ve rahatsızlık uyandıran kalabalık, gürültü, kirlilik, suç ve şiddetten kaçarak özel güvenli sitelere sığınmaktadır. Açelya ile benzer şekilde Eyşan, Çınar ve Taylan da kent merkezinde yaygın olan hırsızlık suçunun neden olduğu suç korkusundan dolayı özel güvenli siteye taşındıklarını anlatmışlardır.

Çocukların güvenliği, mutluluğu ve huzuru güvenli sitenin tercih edilmesinde önemli noktalardan biridir. Özel güvenli sitede oturan katılımcıların bir nevi çocuklarının güvenliği ve huzuru için de bu yaşam alanlarını tercih ettikleri ifadelerden anlaşılmaktadır. Zira katılımcılardan Açelya, özel güvenli siteyi tercih etme nedenini anlatırken “ilerde çocuk düşündüğüm için güvenli bi site olması önemliydi. Yani site içinde oturup dışarıda, sokakta oynamaması amacıyla bi mahalle seçtik.” diyerek çocuğun da özel güvenli siteyi tercih etmede önemli bir kriter olduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde Çınar da güvenli siteye taşınma nedenini anlatırken eşinin “Hem çocuğumuz sokakta değil de parkta oynar içimiz rahat eder” demesi üzerine kendisine mantıklı geldiğini ve taşındıklarını belirtmiş, sitenin sağladığı imkanlardan söz ederken çocuklar için sağlanan imkanlardan söz etmiştir.

...çocuklar için özel oyun parkı var. Onu da yine sadece sitede oturan çocuklar kullanabiliyo. Ta bilmem ne mahallesinde oturan çocuk kullanamıyo. Haliyle çocuğunuz gözünüzün

önünde oluyo. Kimlerle oynadığını, arkadaşlık yaptığını biliyorsunuz. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Yine Taylan da eşinin ısrarı üzerine güvenli siteye taşındıklarını anlatırken eşinin “hem güvenlik görevlisi çocuklara göz kulak oluyomuş. Okula giderken, gelirken, dışarıda oynadıklarında felan” dediğini, bu durumun da tercihinde etkili olduğunu belirtmiş ve güvenlik görevlisinin sitedeki çocuklara göz kulak olduğunu anlatmıştır.

Şimdi çocuklar site içerisinde rahat rahat oynuyo. Güvenlik abileri onlara göz kulak oluyo. Okuldan döndüklerinde servisten indiklerinden emin oluyo. Çocuk biraz geç kaldığında eşim güvenliği arayıp soruyo “bizim çocuk servisten indi mi?” diye. (Taylan, 38, Erkek, Müdür)

Özel güvenli sitede oturan katılımcılarla benzer şekilde güvenlik görevlisi olmayan sitede veya apartmanda oturan katılımcılar da kendileri için olmasa da çocukları için özel güvenli siteye taşınmak istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan Mert, kendisi için değilse de çocukları için özel güvenli siteye taşınmak istediğini belirtmiştir. Benzer şekilde Arzu da şimdiye kadar hiç güvenli sitede oturmadığını o nedenle ev değiştirirken tercihinin de güvenli site olmayacağını ancak bir çocuğu olması durumunda güvenli sitede oturmak isteyebileceğini belirtmiş ve nedenlerini şu sözlerle açıklamıştır:

Ama şimdi tabi bekarken böyle, ailenle yaşıyorsunuz. Ama ileride çocuğum olursa, evlensem çocuğum için belki de öyle bi yerde oturmak isticem. Çünkü şimdi biz sokaklara rahat rahat çıkıyoduk, oynuyoduk. Çocuk bu. Sokağa çıkmak isticek, oynamak isticek, çıkmazsa ne yapcak. Evde bilgisayar oyunu oynucak. Onun bi sokağı görmesi lazım, sosyalleşmesi lazım. Sen çıkarmak istemiceksin belki. E nolcak? O yüzden şimdi artık özellikle çocuklu ve gücü yeten aileler güvenli sitelerde oturmak istiyolar haklı olarak. Öyle bişey olsa belki ben de isticem. O zaman özel bir tercihim olacak bunun için. Ama şimdi mesela daha iyi bir eve taşınmayı düşündüğüm zamanlar oluyo ama “ay güvenli sitede olsun” demiyorum. (Arzu, 31, Kadın, Araştırma görevlisi)

Katılımcıların ifadelerinden özel güvenli sitenin tercih edilmesinde çocuğun da önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Sitenin çocuklar için sağladığı imkanların yanında katılımcılar çocuklara yönelik güvenlik kaygılarından dolayı güvenli siteyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklara yönelik böylesi bir güvenlik kaygısı “ihtiyat ilkesi” ile açıklanabilir. Kısaca “ihtiyatlı davranıp gereksiz riskleri önlemek (Furedi, 2014, s. 157)” şeklinde tanımlanan ihtiyatlılık ilkesi, geleceğin belirsizliği karşısında

önlem almaya dayanır. İhtiyatın kurumsallaştığı günümüz korku toplumunda çocukların güvenliğiyle ilgili sürekli bir kaygı hali hakimdir. Böylesi bir toplumda “Dünya, çocukların şiddetin kucağına düştüğü vahşi bir orman olarak resmedilir (Furedi, 2014, s. 162)”. Güvensizlik duygusunun artması toplumda yaygın olan “tehlikeli yabancı” imgesine karşı aileleri çocuklarını korumak için uyarmaktadır. Bu anlamda katılımcılar açısından güvenli siteler çocukları gözetim ve denetim altına alabilecekleri, çocukların güven içinde oynayabildikleri, sosyalleşebildikleri mekanlar olmalarından dolayı tercih edilmektedir.

5.2.2.7.1. Toplumsal ve mekânsal ayrıştırma aracı olarak özel güvenlik görevlisi

Güvenli siteler hem mekânsal uzaklığa hem de hayat tarzları arasındaki mesafeye dayanmakla birlikte sahip olduğu uzaklık ve mesafe ile “ilk elden toplumsal ve mekânsal ayrışmanın aktörü olduğunu ifade etmektedir (Alver, 2010, s. 83).” Bu anlamda güvenli siteler kentteki sosyal ve mekânsal ayrışmanın tezahürlerinden biridir. Mekânsal uzaklıkla birlikte güvenli siteleri çevreleyen yüksek veya alçak duvarlar, güvenlik kameraları ve site girişlerinde yer alan güvenlik görevlilerinin oluşturduğu “fiziksel bariyerler” sembolik bir ayrıştırma aracı olarak mekânsal ayırtmaya izin vermektedir. İçerisinde bulunan donatıların yalnızca sakinleri tarafından kullanılabildiği, giriş-çıkışların güvenlik görevlileri tarafından kontrol edildiği ve erişimin bu şekilde sağlandığı, “yabancı”ların girmesi yasak olan, özelleştirilmiş mekanlar (Akgün, 2012, s. 209) olan güvenli siteleri tanımlayan, onların bulundukları bölgeden ayrışmasını simgeleyen önemli metaforlar kapı ve duvardır. Güvenli sitelerin olmazsa olmazı duvarlar ayrışmanın somutlaşmış halidir. Fiziksel ayrılığın yanı sıra toplumsal ayrışmanın da ifadesi olan duvar aynı zamanda “seçkinliği, ulaşılmazlığı, izole olmayı ve steril olmayı da beraberinde getirir (Alver, 2010, s. 86)”. İki ayrı dünya arasında keskin bir sınır çizen duvar mekânsal ayrışmanın yanı sıra toplumsal ayrışmayı da vurgulamaktadır. Öte yandan bir mesafe mekanı olarak kapı, içeriye kimin gireceğini veya dışarıda kimin kalacağını belirlerken “içerisi” ve “dışarısı” arasındaki ayrımı keskinleştirir. Bu anlamda kapı, güvenli sitelerin dışı kapalı bir yaşam tarzına sahip olduğunu “dışarıdakiler”e ilan eder (Alver, 2010, s. 83). Güvenli sitelerin neden olduğu mekânsal ayrışma beraberinde toplumsal ayrışmayı da getirirken, özellikle fiziksel bariyerlerin yol açtığı toplumsal ayrıştırma içerdekiler ve dışarıdakiler arasında bir

çatışmaya yol açmakta ve duvarların ardındaki “öteki”ler potansiyel tehlikeliler olarak görülmektedir (Roitman, 2010, s. 36). Bu anlamda güvenli sitelerin genel özellikleri arasında yer alan duvarlar ve kapılar toplumsal ve mekânsal ayrışmanın tezahürleri olarak karşımıza çıkarken benzer şekilde bu tür mekânlarda yer alan güvenlik kameraları ve güvenlik görevlileri de kapı ve duvar ile aynı işlevi görmektedir. Bu çalışma kapsamında “içerdekiler ve dışardakilerin ayırt edilebildiği, duvarlar ya da çitlerle çevrili, fiziksel özelleştirilmiş alanlar (Akgün, 2012, s. 209)” olarak tanımlanan güvenli sitelerde yer alan güvenlik görevlisi de sembolik anlamda dışarıdan gelecek kişilere karşı bir “kalkan” olarak görülmektedir. Zira katılımcılardan Çınar sitede güvenlik görevlisi olmaması durumunu şu sözlerle ifade etmiştir:

...o zaman siteye giren-çıkan belli olmaz. Ali de girer, Ahmet de girer, satıcısı da girer, hırsız da, katili de. Yani şimdi güvenliği olmayan siteleri görüyorsunuz. Oralarda yaşanan hırsızlık olaylarını görüyorsunuz. Evinizin önünden ayakkabınızı götüyorlar oralarda. Özel güvenlik bunu önleyo. Öyle elini kolunu sallayarak herkes giremiyo özel güvenli siteye. (Çınar, 32, Erkek, Eczacı)

Yine katılımcılardan Açelya, güvenlik görevlisinin dışarıdan gelenlere karşı kalkan görevi görmesine vurgu yaparak güvenlik görevlisinin olmaması durumunu şu sözlerle özetlemiştir:

Şimdi hiç güvenlik elemanı olmasa kim giriyo kim çıkıyo siteye. O bence bi mahalledeki kaos kadar etkili olur diye düşünüyorum. (Açelya, 30, Kadın, Öğretmen)

Bu doğrultuda güvenli sitelerde ikamet eden katılımcıların güvenlik görevlisini bir nevi “kalkan” olarak gördüğü ve olmaması durumunda herkesin rahatça içeri gireceği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Güvenli sitede oturan katılımcılar güvenlik görevlisi olmaması durumunda yaşadıkları sitenin daha güvensiz bir yer olacağını, herkesin “elini kolunu sallaya sallaya” siteye gireceğini düşünmektedirler. Bu anlamda güvenli sitede oturan katılımcılar için güvenlik görevlisi kendilerine güven veren, önemli bir konumdadır. Onlar için güvenlik görevlisi “dışarı” ve “içeri” arasında bir kalkan görevi görmektedir, yalnızca giriş izni alabilenler “içeriye” girebilmektedir. Zira özel güvenli sitede çalışan güvenlik görevlisinin (ÖGG10, 57, Erkek) yaptıkları işi tanımlarken “*bi nevi süzgeç görevi görüyoruz*” şeklindeki ifadesi de bu anlayışı destekler niteliktedir. Ankara’da yapılan benzer bir çalışmada da katılımcıların güvenlik görevlisi olmaması durumunda “giren-çıkan kontrol edilemez” şekilde cevap verdikleri ve

güvenlik görevlisi için yapılan “kalkan” benzetmesiyle benzer şekilde, “bariyer” benzetmesi yapıldığı ifade edilmiştir (Deyan, 2014, s.98). Güvenlik görevlisi, bu araştırma kapsamında toplumsal ve mekânsal ayrıştırmanın tezahürü olan güvenli sitelerde, içeridekiler ve dışarıdakiler arasında bir “kalkan” görevi görerek bu ayrıştırmayı körüklemekte ve perçinlemektedir.

Güvenli siteler özel mülkiyete ait, bireysel evlerden ve ortak mülkiyetin toplu olarak kullanıldığı, duvarlar, kapılar, bariyerler, alarmlar, güvenlik görevlileri ve kapalı devre kamera sistemlerinin dahil olduğu güvenlik aygıtlarının siteye ait olmayan “öteki”lerin girişini önlemek ve site sakinlerine güvenlik sağlamak amacıyla kullanıldığı alanlardır (Roitman, 2005, s. 304). Güvenli siteler sahip olduğu fiziksel ve sembolik güvenlik aygıtlarıyla sadece sosyal parçalanmayı ve mekânsal ayrıştırmayı derinleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda içeridekiler ve dışarıdakiler arasındaki ayrımı toplumsallaştırmakta ve bu şekilde içeridekilerin ötekilere karşı deneyimlerini derin bir şekilde yeniden tanımlamaktadır (Geniş, 2009, s. 153). Bu şekilde site dışındaki insanları tanımlamak için kullanılan “öteki”, güvenli site sakinleri tarafından yabancı ve potansiyel saldırganlar olarak algılanmakta ve fiziksel bariyerler yalnızca fiziksel değil aynı zamanda sosyal ve sembolik bir ayırım oluşturmak için de kullanılmaktadır (Roitman, 2005, s. 307). Bu anlamda güvenli sitelerin girişlerinde yer alan güvenlik görevlileri “içerideki” site sakinlerini “dışarıdaki” potansiyel saldırganlar olarak algılanan “öteki”ye karşı mesafelenmek amacıyla da kullanılmaktadır. Örneğin katılımcılardan İdil’in güvenlik görevlisinin görevlerini tanımlarken “*Herkesin siteye girmesini engelliyo. Tanıdığın yoksa giremiyorsun. Öyle satıcısı, dilencisi giremiyo. Misafirin geldiğinde ya da burada yaşamayan birisi, “kime gelmiştiniz” diye soruyo. Sen tanıyorsan o kişiyi öyle alıyo içeri.*” şeklindeki ifadeleri güvenlik görevlisinin içerisi ve dışarı arasında oluşturduğu sosyal ve sembolik ayırma vurgu yapmaktadır. Benzer bir çalışmada İstanbul Bahçeşehir örneğinde Danış (2001), katılımcıların içeri “doğru insanların” girmesi ve istenmeyen ötekilerin dışarıda bırakılması konusunda hassas olduklarından söz etmektedir.

Güvenli siteler normal olarak kamusal olan alanların özelleştirilerek erişiminin kısıtlandığı, erişimin fiziksel bariyerler, duvarlar ya da çitle çevrildiği, kapılı veya kapalı yerleşim alanlarıdır (Blakely ve Synder, 1998, s. 53). Diğer bir ifadeyle güvenli siteler kamusal alanların yasal olarak özelleştirildiği ve erişiminin kısıtlandığı kapalı yerleşim

alanları olarak tanımlanabilir (Roitman, 2005, s. 304). Bu şekilde güvenli siteler sakinlerinin “içe kapanma” eğilimini beslemekle birlikte, bu eğilim kamusal alana da zarar vermektedir. Zira yapısında bulunan çeşitlilik ve farklılık gibi özellikleriyle kamusal kullanıma açık olan geleneksel mahallelerden farklı olarak dışa kapalı bir yapı özelliği gösteren güvenli siteler aslında kamusal alanları özelleştirerek içe dönük ve dışlayıcı bir yaşam tarzı öngörmekte (Akyol Altun, 2010, s. 233) ve bu şekilde bir anlamda kamusal alanın çöküşüne de işaret etmektedir (Danış, 2001, s. 155). Mülkiyet itibarıyla özel kullanım itibarıyla kamusal olan bir kitle özel mülkiyet alanı (Shearing ve Stenning, 1981, s. 228) olarak güvenli siteler, önceleri kamusal alanların duvarlar ve güvenlik teknolojileriyle birbirinden ayrılarak özelleşirken kamusal hayat da buna bağlı olarak dönüşmekte ve yaygın olan tehlikeli öteki algısına bağlı olarak kamusal alanlarda karşı karşıya gelmek de daha gergin bir hal almakta (Caldeira, 1999), böylelikle kamusal hayat büyük bir dönüşüm geçirmektedir. Buna bağlı olarak artık potansiyel tehlikeli olarak algılanan yabancı uzak durulması ve uzak tutulması gereken tehdit unsuru haline gelirken, kamusal alan da yaşanan mekanlar olmaktan çıkıp, yalnızca gelip geçilen mekanlar haline gelerek yavaş yavaş ortadan kaybolmaktadır (Sennett, 2010). Kamusal alanların gerilimlerinden ve tekinsizliğinden uzaklaşmanın bir yolu olarak içe kapanma eğilimi güvenli site sakinlerinde görülen genel bir eğilimdir. Özellikle suça maruz kalma korkusunun bu eğilimde büyük bir etkisi vardır. Kamusal alanlarda kol gezen tehlikeli öteki imgesi, bireyleri erişiminin kısıtlı, girişlerinin güvenlik aygıtları tarafından kontrol edildiği yapılar içerisinde gündelik yaşamlarını sürdürmelerine yol açmaktadır. Öyle ki “yaşamlarının büyük bir kısmını korunaklı ve toplumsal olarak ayrıştırılmış mekânlarda geçiren seçkinler, kapılarının ve beton duvarlarının dışındaki insanları ve etkinlikleri her geçen gün artan oranlarda tehditkâr olarak deneyimlemektedirler (Kuppinger, 2012, s. 16)”. Bu eğilim ise ortak kamusal alanlardan uzaklaşarak özelleştirilmiş kamusal alanlara yönelmesine yol açmaktadır. Güvenlik görevlisi ise bu özelleştirilmiş kamusal alanları korumakla ve yalnızca onay alınan ve izin verilen kişilerin bu alanlara girişini sağlamakla görevlendirilmektedir. Zira güvenli sitede oturan katılımcılar da güvenlik görevlilerinin görevlerini tanımlarken bu özelliğine vurgu yapmıştır.

(Güvenlik görevlisi) her geleni geçeni almaz. Önce bi ön gözlem yapar. Gelenin bi tipine bakar, kıyafetine kıyafetine bakar. Sonra sorar kime geldiniz diye. Sonra da sana sorar “şöyle

şöyle biri geldi. Alayım mı içeriye” diye size sorar. Siz tanımıyosanız, ya da istemiyosanız giremez içeri. (*Çınar, 32, Erkek, Eczacı*)

Herkesin siteye girmesini engelliyo. Tanıdığın yoksa giremiyosun. Öyle satıcısı, dilencisi giremiyo. Misafirin geldiğinde ya da burada yaşamayan birisi, “kime gelmiştiniz” diye soruyo. Sen tanyosan o kişiyi öyle alıyo içeri. (*İdil, 48, Kadın, Ev kadını*)

Güvenlikli siteler, giriş ve çıkışları kontrollü olan, yalnızca onay ve kabul ile girilebilen ender konut tiplerinden biridir (Alver, 2010, s. 84). Bu anlamda gelen misafiri ev sahibi onaylayana kadar bekletmek ve doğrulama işleminden sonra içeri almak hemen hemen bütün güvenlikli sitelerde görülen rutin bir uygulamadır. Yapılan görüşmelerde de katılımcılar yapılan rutin kontrollere vurgu yaparak güvenlik görevlisinin görevlerini şu şekilde tanımlamışlardır.

Birine misafir geldiği zaman arayıp söylüyo “size şu geldi” ya da “size kargo geldi” diye bize haber veriyö ve biz istersek kapı açılıyo. (*Açelya, 30, Kadın, Öğretmen*)

Şimdi mesela burada biri geldi diyelim. Güvenlik soruyo “kime gelmiştiniz” diye. O kişiyi arıyo, diyo “size şöyle biri geldi” sen istiyosan içeri alıyo. İstemiyosan almıyo. (*Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını*)

Oğuz ve Taylan ise güvenlik görevlisinin öncelikle siteye yabancı araç ve kişilerin girmesini önlediğini ifade etmiştir.

(Güvenlik görevlisi) Araçları tanıyo, siteye yabancı aracın girmesine müsaade etmiyo. Ya da kargo vesaire geldiğinde size haber veriyor. Ya da site sakini olmayan birisi geldiğinde diyor “kime geldiniz”. (*Oğuz, 42, Erkek, Öğretim görevlisi*)

...araç giriş çıkışlarına bakıyo, yabancı araç girmesine izin vermiyo. Sonra çocuklara göz kulak oluyo. Arıyo “kargonuz var” diyo ya da evde yoksak bizim adımıza alıyo. Misafirimiz geliyo mesela, arıyo “şu kişi geldi” diyo. Hayatımızı çok kolaylaştırıyo yani. (*Taylan, 38, Erkek, Müdür*)

Gerek güvenlikli sitede çalışan güvenlik görevlileri gerekse bu tip yerleşim alanlarında ikamet eden katılımcıların ifadeleri doğrultusunda güvenlik görevlilerinin görevleri siteye yabancı kişilerin ve araçların girişlerini önlemek, gelen kargoları haber vermek veya teslim almak, sitede oturanların çocuklarına eşlik etmek ve göz kulak olmak, gelen misafiri ev sahibi onaylayana kadar bekletmek ve doğrulama işleminden sonra içeri almak şeklinde sıralanabilir. Özellikle gelen misafirin geldikleri kişiye haber verilmesi ve

onay alınana kadar bekletilmesi katılımcıların hepsinin dillendirdiği bir durumdur. Bu durum neredeyse bütün katılımcılar tarafından olumlu bir özellik olarak aktarılmakla birlikte, katılımcılardan Eyşan, kendi sitesinde memnuniyetle anlattığı bu durumu aile dostlarını ziyarete gittiği sırada kendisi de deneyimleyince oldukça rahatsız olduğunu ifade etmiştir.

Burası için söylemiyorum ama geçenlerde bi arkadaşla gittik. İki saat sorguya çekti resmen. Bi odaya alıp sorguya çekmediği kaldı. “Kime geldiniz. Niye geldiniz. Haberleri var mı?” niye geldiysem geldim. Sen haber ver. Gerisini ne soruyosun. Sinir oldum. Dedim arkadaşla bu ne. Bizde de güvenlik var ama böyle sorgulamıyo milleti. İnsan kendini bi çeşit hissediyö?...Yani belli ki biz oraya ziyarete gelmişiz. Zaten arabanın içine baksa dört kişilik aile. Ailecek suç işlemeye gelmiyoruz herhalde çocuklarla. İnsan birazcık düşünür. Şöyle bi arabaya bakar, içindekilere bakar. Yani bu tavırlar insana kendisini kötü hissettiriyö. O kadar sorgu sual olunca arkadaşla aradım ben de. Dedim ki “güvenlik bizi içeri almıyo”. “nasıl almıyo”, “almıyo işte. Kırk tane soru soruyo”. O da hemen aradı kulubeyi. “Benim misafirim, nasıl almazsınız” falan. Orda hiç yoktan bi gerginlik oldu. Ne gerek vardı ki. Yani üslubu da çok yanlıştı. Suçluymuşsun gibi. O zaman almıyorum de. (Eyşan, 37, Kadın, Ev kadını)

Benzer şekilde İdil de kızının oturduğu siteye ilk taşındıkları dönemde güvenlik görevlisinin kendisini tanıyana kadar her ziyaretlerinde kime geldiklerini sormasından duyduğu rahatsızlığı şu sözlerle ifade etmiştir:

Kızımın şimdiki oturduğu siteye ilk taşındığı zaman. Ziyarete gidiyorum. Her seferinde güvenlik diyo ki “kime geldiniz?” Yahu adam kime gelmiş olabilirim. En az kırk defa geldim her seferinde de sordun. Artık gına geldi bi süre sonra. Dön bi bak yüzüme değil mi? Her seferinde ismimi soruyor. Arayıp “misafiriniz geldi alayım mı” diyor. Tamam güvenlik açısından iyi bişey. Elini kolunu sallaya sallaya giremez herkes. Bizim sitede de o şekilde çünkü. Ama bu kadar sorulması her seferinde rahatsız ediyö insanı. Neyse sonradan not aldılar adımlı falan da sorun çözüldü. Ama kendi kızımın evine bile böyle kontrolden geçerek girmek rahatsız ediyö insanı. Yabancı gibi. (İdil, 48, Kadın, Ev kadını)

Bu anlamda dışarı ve içerisi arasında kalkan görevi gören özel güvenlik görevlileri site girişlerinde yaptıkları rutin kontrollerle içerideki seçkin ve steril hayatı dışarıdaki tehlikeli yabancıya karşı korurken, misafirlerinde uyandırdığı yabancılik hissi katılımcılar tarafından rahatsızlık uyandırmaktadır. Benzer şekilde Alver’in (2010) çalışmasında site giriş-çıkışlarında güvenlik görevlilerinin kimlik kontrolü yapması veya kime geldiğine dair bilgi alınması hemen hemen tüm katılımcılar tarafından onaylanmakta, olumlu ve gerekli bir uygulama olarak görülmektedir.

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda özel güvenli siteyi tercih etmelerinde temel kriterin güvenlik olmadığı, daha çok sitenin sunduğu imkanların güvenlik ihtiyacından daha cazip edici geldiği görülmüştür. Bu anlamda katılımcılar açısından güvenli sitelerin tercih edilmesinde temel nedenin güvenlikten ziyade “seçkin ve steril” bir yaşam olduğu söylenebilir. Öte yandan, çocukların güvenliği, güvenli siteyi tercih etmede önemli bir etkidir. Zira güvenli sitede oturan katılımcılar çocuklarının güvenli bir ortamda büyümesi için güvenli siteyi tercih ettiklerini belirtirken, güvenlik görevlisi olmayan site ve apartmanlarda oturan katılımcılar da çocukları için güvenli siteye taşınabileceklerini ifade etmişlerdir. Toplumsal ve mekânsal ayrışmanın kentteki tezahürlerinden biri olan özel güvenli sitelerde güvenlik görevlisi, içerisi ve dışarısı arasında bir “kalkan” olarak görülmektedir. Bu şekilde dışarıdaki korkulan, uzak durulmaya çalışılan, görülmek istenmeyen, tehlikeli yabancı, özel güvenlik marifetiyle, uzak tutulurken, bir anlamda “yoksulların yoksullar eliyle yönetilmesi (Eick, 2010)” sağlanmaktadır. Bu doğrultuda güvenlik görevlisinin olmaması durumunda aradaki kalkan kalkacak ve herkes “elini kolunu sallayarak” siteye girecektir. İsteyen herkesin rahatça siteye girme ihtimali bile katılımcıları rahatsız etmiş ve güvenlik görevlisini olmazsa olmaz bir özellik olarak değerlendirmişlerdir. Diğer yandan, insanlar yerine mekânları hedef alan mekânsal yönetimsellik pratikleriyle seçkinlerin toplumsal açıdan arzu edilmeyen davranışlara tanık olmasını önleyen alanlar yaratarak (Merry, 2001), güvenlik söylemleri çerçevesinde, suç içeren davranışları bu mekanlardan uzaklaştırmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda güvenli siteye yabancıların girişini önleyen güvenlik görevlisinin rutin kontrolleri katılımcılar tarafından olumlu bir gelişme olarak aktarılırken, kendileri herhangi bir site girişinde güvenlik kontrolüne maruz kaldıklarında rahatsız olmaktadır.

5.2.3. Sonuç ve değerlendirme

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin güvenlik algısını ortaya koymak ve onları güvenlik endüstrisinin birer tüketicisi haline getiren koşulları irdelemek olmakla birlikte bu amaç doğrultusunda bu bölümde ilk olarak Eskişehir’de güvenlik hizmeti tüketicilerinin güvenlik algısı ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda güvenlik tüketicilerinin güvenlik olgusunu büyük oranda huzur duygusuyla ilişkili olarak tanımladıkları görülmüş, zaman zaman da güven kavramıyla kullanılmış ve katılımcılar kendilerini huzurlu ve güvenli hissettikleri ortam ve kişilere vurgu yaparak

ontolojik güvenlik koşullarından söz etmişlerdir. Zira toplumsal hayatın rutinleri ve bu rutinleri paylaştığı kişiler ontolojik güvenlik duygusunda büyük rol oynamaktadır.

Katılımcılar güvenliği devletin sağlamakla sorumlu olduğu bir ihtiyaç olarak görmekte ancak devletin resmi güvenlik birimlerinin güvenliği sağlamakta yetersiz kalması özel güvenlik hizmetlerine yönelmesine neden olmaktadır. Bu anlamda güvenlik, artık devletin sunmakla görevli olduğu bir hizmet olarak görülemeyişi gibi aynı zamanda bireysel girişim ile elde edilen bir metaya dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu anlayışa göre güvenlik güçlerinin sağladığı güvenlikten fazlasını talep edenler, bunu satın almak zorundadır.

Günümüz risk toplumunda öngörülemez risklerin yol açtığı korku kültürü katılımcıların kendilerini güvende hissetmemesine de yol açmaktadır. Zira katılımcılar en çok hırsızlıktan korktuklarını belirtmiş ve hemen hemen bütün katılımcılar suç mağduru olmaktan korktukları için güvenlik endüstrisinin sunduğu ürünleri tüketir olmuşlardır. Bazı katılımcılar hayatlarında en az bir kez hırsızlık olayı deneyimlemekle birlikte yakın arkadaş, akraba veya komşularının deneyimlerinden veya medyada yer alan haberlerden etkilenen katılımcılar da yer almaktadır. Bu doğrultuda bir suç mağduru olmaları veya olma ihtimallerinin yarattığı korku, katılımcıları güvenlik endüstrisinin ürünlerini tüketmeye itmektedir. Zira pek çok katılımcı kilitleri artırmak, alarm ve güvenlik kamerası taktırmak, özel güvenli siteye taşınmak gibi güvenlik endüstrisinin sunmuş olduğu küçük ya da büyük ürünleri tüketmekle birlikte bazı katılımcıların da “hırsıza kilit vurulmaz” diyerek herhangi bir önlem alma gereği duymadığı görülmektedir. Bu anlamda neoliberal yönetimsellik çerçevesinde girişken öznelere beklenen katılımcılar arasında kendi güvenliklerini, özel güvenlik marifetiyle, sağlama sorumluluğunu üstlenerek, bir nevi kendi kendisinin polisi olanlar yer almaktadır. Ancak kendi güvenliğini sağlamakla sorumlu olan homo economicus, yani girişimci birey, güvenlik endüstrisinin sunduğu mal ve hizmetlerden yararlanırken, bu durum güvenliğe erişim eşitsizliği de doğurabilmektedir. Zira yalnızca maddi imkânı olanların sahip olabileceği özel güvenlik hizmetleri bireysel girişim sonucu elde edilen bir meta olarak sınıfsal bir ayrım doğurmakta, böylece ekonomik gücü olanlar daha fazla güvenlik amacıyla özel güvenlik şirketlerine başvururken, yoksullar standart, resmi güvenlik uygulamalarıyla yetinmek durumunda kalmaktadır. Bu anlamda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de özel güvenlik, toplumun bütününden ziyade, yeterli alım gücüne sahip,

varlıklı bir kesimin yararlanabildiği bir hizmet olarak sosyal eşitsizlik ve sınıfsal kutuplaşmayı daha da derinleştirebilmekte, özel güvenlik endüstrisinin ürün ve hizmetlerinden yararlanamayan kesim, bir yandan standart güvenlik uygulamalarına tabi olurken diğer yandan kendi güvenliklerini kendileri sağlama yoluna gidebilmektedir.

Güvenliğini özel güvenlik marifetiyle sağlama eğilimi tüm dünyada gözlenen eğilimle paralel bir şekilde Türkiye’de de hızla artmakta ve özel güvenlik görevlileri gerek kamusal gerekse özel alanlarda görünür olmaktadır. Giydikleri polis benzeri üniformaları ve taşıdıkları teçhizatlarıyla birlikte yeni bir toplumsal kontrol mekanizması olarak değerlendirilen güvenlik görevlileri, aynı zamanda toplumda polis etkisini artırarak bir tür otorite simgesi olarak görülmektedir. Farklı şekillerde tezahür eden otorite, bu bağlamda bir üniforma üzerinden sembolik olarak kendini göstermekte ve bireyler üzerinde kimi zaman güven kimi zaman ise rahatsızlık uyandıran bir etki yaratmaktadır. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda resmi kolluk güçlerinin giydiği üniformayla benzer üniformalar giyen güvenlik görevlileri resmi kolluğun yaratmış olduğu otorite hissini yaratmaktadır. İlişkili bir şekilde güvenlik görevlilerinin giydiği üniforma aynı zamanda suç önlemede de etkili bir araç olarak görülmektedir. Diğer yandan gerek kanunun vermiş olduğu yetkiler gerekse taşıdıkları üniforma ve teçhizatlarla birlikte güvenlik görevlileri yarattıkları otorite bakımından birer polis gibi algılsa da katılımcılar “devletin polisi” ve “şirketin adamı” şeklinde yaptıkları ayrımın polis ve güvenlik görevlisini farklı yerlerde konumlandırmaktadır. Bu anlamda şirketin adamı olan güvenlik görevlisi yalnızca ücretini ödeyebilenlere sağlanan özel bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Neoliberal yönetimsellik çerçevesinde kendi güvenliğini sağlamakla görevli olan girişimci birey, güvensizlik ikliminin yaydığı korku ve endişelerden korunmak için güvenli sitelere sığınmaktadır. Yapılan çalışmalar güvenli sitelerin tercih edilmesinde genel olarak güvenlik söylemini ön plana çıkarsa da pek çok çalışma güvenlikten ziyade seçkin bir yaşamın etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da benzer şekilde katılımcılar açısından güvenlik özel güvenli siteyi tercih etmede temel etken olmamakla birlikte tercih nedenlerinden biri olduğu görülmüştür. Toplumsal ve mekânsal ayrışmanın kentteki yansıması olan güvenli sitelerde yer alan kapı, duvar, güvenlik kulübesi, güvenlik kamerası ve güvenlik görevlisi gibi fiziksel bariyerler içerideki ayrıcalıklı ve steril hayatı dışarıdaki tehlikeli yabancı imgesine karşı korumakla

birlikte güvenlik görevlisi “dışarı” ve “içeri” arasında konumlanmış bir “kalkan” olarak görülmektedir. Bu anlamda güvenlik endüstrisinin ürün ve hizmetlerini “ötekilere karşı mesafelenmek (Esen, 2007, s. 106)” amacıyla kullanılırken, güvenlik görevlisi dışarı ile sınır çizmek ve günümüz korku toplumunda korkulan, uzak durulmaya çalışılan, görülmek istenmeyen dışarıdakileri uzak tutmanın bir aracı (Yardımcı, 2009, s. 255) olarak belirlemekte ve bir anlamda “yoksulların yoksullar eliyle yönetilmesi (Eick, 2010)” sağlanmaktadır.

6. SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Eskişehir’de son yıllarda artan bir şekilde hemen her alanda görünür olmaya başlayan özel güvenliğin ortaya çıkış koşullarını ve işleyişini irdeleme ve bu süreçleri eleştirel bir okumaya tabi tutmaktır. Bu amaçla özel güvenlik hizmeti sunanlar (özel güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkilileri, STK temsilcileri) ve özel güvenlik hizmeti tüketicilerinden oluşan bir örneklem tercih edilmiştir. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada, Eskişehir’de üniversite, hastane, AVM, site, okul, fabrika, belediye, tesis gibi farklı alanlarda hizmet veren 22 özel güvenlik görevlisi, 5 özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkilisi ve 12 özel güvenlik tüketicisi olmak üzere toplam 39 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda Eskişehir’de özel güvenliğin 1990lı yılların sonunda yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı görülmüştür. Bu dönem, özellikle 1980 sonrasında kurulan Özal Hükümetlerinin neoliberal projeyle entegre bir şekilde gerçekleştirdiği düzenlemeler doğrultusunda ekonomide özelleştirmelerin artması ve özel sektörün desteklenmesi, toplumsal olarak kamusal alanların dönüşerek AVMLer, eğlence merkezleri, büyük sanayi tesisleri, üniversite kampüsleri, vb. kitle kişisel mülkiyet alanlarının ortaya çıkmaya başlaması, özel güvenliğin sitelerin hızla artması, yaşanan terör olaylarına paralel bir şekilde artan terör korkusu ve toplumda suç ve şiddetin yaygınlaştığı algısı gibi ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin sonucunda özel mülkiyetin korunması çerçevesinde özel güvenliğe yönelik talebin yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı yıllardır. Bu doğrultuda Eskişehir’de güvenliğin özel kişi ve kuruluşlarca sağlanan bir hizmet olarak ortaya çıkmaya başladığı yıllar tam da neoliberal düzenlemelerin yoğun bir şekilde kendini gösterdiği döneme denk gelmektedir. Özellikle güvenlik görevlilerinin ifadelerinden henüz yasal bir düzenleme olmamakla birlikte bankalar, fabrikalar ve sitelerde güvenlik görevlilerinin kapıda durmak veya gözetim yapmak amacıyla danışman ya da bekçi adı altında işe başladıkları anlaşılmaktadır. Bu durum Türkiye’de özel güvenlik tarihi içerisinde görülen genel bir eğilimdir. Zira Türkiye’de özel mülkiyetin korunması amacıyla çeşitli isimler altında resmi güvenlik birimlerinden ayrı güvenlik birimleri kurulması yönünde tartışmalar yıllardır gündeme gelmekle birlikte, özellikle güvenlik alanında yaşanacak bir çoğullaşmanın devlet iktidarının altını oyacağı anlayışı bu tür

hamlelerin el altından ve farklı isimler altında yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak 2000li yıllarda özelleştirme ve piyalaştırmanın hız kazanmasıyla birlikte Türkiye genelinde yaygın bir eğilim olarak “polisimsi üniformalarıyla” özel güvenlik Eskişehir’de de artan bir şekilde görünür olmaya başlamıştır.

2004 yılı özel güvenlik alanı açısından önemli dönüm noktalarından biridir. Bu dönem, yaklaşık 15 yıldır görülen ancak görmezden gelinen güvenliğin metalaştırılarak kamusal bir hizmet olmaktan çıkması ve piyasaya uyarlanması sürecinin tamamlanması ve güvenlik alanının özelleştirilmesinin yasal dayanağının oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda 2004 yılında çıkarılan 5188 sayılı yasa ile özel güvenlik hizmeti veren şirketler yasal bir zemine oturtulmuş, metalaştırma ve piyasalaştırma doğrultusunda özel mülkiyetin korunması amacıyla hizmet veren özel güvenlik alanı bugün tüm dünyada en kârlı ve en hızlı büyüyen endüstrilerden biri haline gelmiştir. Türkiye’de son yıllardaki en hızlı büyüyen sektörlerden biri haline gelen özel güvenlik sektöründe, 2004 yılı itibariyle istihdam edilen özel güvenlik görevlisi sayısı 1.394 iken bu sayı 15 yılda 315.975’e yükselmiş ve sayı itibariyle polis sayısını aşarak tıpkı bir ordu gibi üçüncü bir güvenlik aygıtı halini almıştır. Diğer yandan EGM tarafından yılda 6 kez yapılan özel güvenlik sınavına her yıl binlerce kişi girmekte, sınavdan başarılı olan güvenlik görevlileri 595 tl karşılığında kimliklerini almaktadır. Yalnızca 2018 yılında bir milyondan fazla kişinin özel güvenlik görevlisi kimlik kartı aldığı düşünülürse, değeri milyonları bulan bir ekonomi ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Neocleous’un (2014a) özel güvenlik endüstrisini sermaye birikiminin en yeni alanlarından biri olarak değerlendirmesi dikkat çekicidir. Zira 2017 yılında özel güvenlik sektörünün toplam cirosu 13 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’de sayıları her gün artarak ordu ve polisin yanında üçüncü bir güvenlik aygıtı olarak yerini alan özel güvenlik, her gün büyüyen bir endüstri haline gelerek önemli bir ekonomik aktör olarak da kendini göstermektedir.

Güvenlik görevlileri ile ilgili bulgular, içinde geliştiği eğreti istihdam koşulları neticesinde Eskişehir’de güvenlik görevlilerinin ücretlerin düşük, çalışma saatlerinin uzun, eğitimin sürelerinin kısa ve içeriğinin yetersiz, işin güvencesiz olması gibi teknik sorunların yanı sıra yapılan işin toplumda saygı görmemesi, statüsünün düşük olması ve ciddiye alınmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Araştırma kapsamında özel güvenlik sektörünün bir tür istihdam yaratma aracı ve işsizliği önleme

modeli olarak kullanıldığı; genç, vasıfsız, eğitim seviyesi düşük olan kesimin kısa sürede ve kolay bir şekilde iş bulabildikleri bir sektör olarak bir tür işsizlikten kaçış stratejisi olarak görüldüğü; bu kişilerin pek çok geçici işte çalıştıktan sonra arkadaşları veya akrabaları vasıtasıyla özel güvenlik sektöründe çalışmaya başladıkları; Türkiye genelinde görülen yaygın bir eğilim olarak, özel güvenlik sektöründe çalışan kadınların sayısının erkek güvenlik görevlilerine göre düşük olduğu ve kadınların çalıştıkları kurumda müdür, şef veya amir konumunda yer alamadığı; özel güvenlik eğitimi için yasal olarak belirlenen silahsız 100 saat ve silahlı 120 saat olan özel güvenlik eğitimi sürelerinin ve müfredatın yetersiz olduğu görülmüştür.

Özel güvenlik sektörü ortaya çıkmaya başladığı yıllardan itibaren eğreti, esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının yaygınlaştığı bir alan olarak iş güvenliğinin olmadığı, ağır çalışma koşullarının hakim olduğu, uzun çalışma saatlerinin ve asgari ücret seviyesindeki düşük ücretlerin neredeyse norm haline geldiği bir sektör olarak taşeron çalışma rejiminin yaygınlaştığı en önemli alanlardan biri haline gelmiştir. Eğreti istihdam biçiminin neden olduğu güvencesizlikle birlikte Eskişehir’de güvenlik görevlilerinin çalışma saatlerinin 8 ila 18 saat arasında değiştiği, aldıkları ücretin 1600 tl ile 5000 tl arasında değiştiği, güvenlik görevlilerinin tamamına yakınının asgari ücretle çalıştıkları, sektörde yaygın olarak yer alan emekli kolluk mensuplarının aldıkları ücretin yanı sıra emekli maaşı da almalarından dolayı ücretlerini tatmin edici buldukları görülmüştür. Eğreti istihdam koşulları içerisinde iş güvenliğinden yoksun bir şekilde çalışan güvenlik görevlileri üzerinde “dışarıda bekleyen özel güvenlik ordusu” işverenler tarafından sürekli bir tehdit olarak kullanılmakta, sürekli işten çıkarılma tehdidi işsiz kalma korkusuna yol açmakta, bu durum da güvenlik görevlilerinin asli görevleri dışında olan işleri yapmalarına yol açmaktadır. Verilen işi yapmadığı takdirde dışarıda bekleyen özel güvenlik ordusu ile tehdit edilen güvenlik görevlileri çay demlemek ve servis etmek, araba yıkamak, kar küremek, süpürge yapmak, getir-götür işleri yapmak, çöp atmak, bahçe sulamak, şoförlük ve valelik yapmak gibi işleri, işlerini kaybetmemek adına yapmaktadır. Bu çalışmada, Eskişehir’de güvenlik görevlileri arasında örgütlülüğün oldukça düşük olduğu görülmüştür. Bu şekilde güvencesiz çalışma koşulları içerisinde, örgütlülüğünden yoksun bir şekilde çalışan güvenlik görevlilerinin, iş güvencelerinin olmamasından dolayı, iş yerinde karşılaştıkları herhangi bir sorunda şirket veya işveren arkalarında durmamakta, bu durum ise güvenlik görevlileri üzerinde işe ve işyerine karşı

aidiyet hissetmeme, işi önemsememe, değersiz görme veya değersiz görüldüğünü düşünme gibi biçimlerde kendini göstermektedir. Yaptıkları işin toplum tarafından düşük statülü ve değersiz bir meslek olarak görüldüğünü düşünen güvenlik görevlileri tarafından “zurnanın son deliği” olma veya “dış kapının mandalı” olma şeklinde deneyimlenen ait olmama ve değersizlik duygusu bir anlamda güvenlik görevlilerinde biriken “sınıf yaraları”nı da derinleştirmektedir. Bu noktada işsizliği önleme modeli olarak sunulan özel güvenliğin yarattığı istihdam kapasitesiyle her dönemde istihdamı artırdığı görülürken diğer yandan sektörde yaygın olan geçici, güvencesiz ve esnek çalışma koşulları güvenlik görevlileri açısından olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilebilir. Öte yandan güvenlik görevlilerinin içinde bulundukları çalışma koşulları, karşılaştıkları sorunları çoğu durumda yetkileri dışına çıkarak şiddet içeren yöntemlerle çözme yoluna gitmelerine neden olmakta ve bu şekilde ortaya çıkan “özel güvenlik terörü” ile birlikte kendi alanını korumak için şiddet kullanma yetkisine sahip birimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zira üniformalı meslek grubu içerisinde yer almalarına rağmen özel güvenlik işinin yeteri kadar saygı görmediğini belirten güvenlik görevlileri, bu durumu yetkilerinin yetersiz olmasına bağlamaktadır. Üniformalı meslek grubuna dahil olmasına rağmen üniformanın sağlamış olduğu otorite imgesinin yaratmış olduğu saygıya sahip olmayan güvenlik görevlileri, yetki artırımıyla, yani daha fazla yetkiyle bu saygıyı kazanabileceklerini düşünmektedirler. Daha fazla yetki şiddet kullanma tekeline ortak olmayı getirirken aynı zamanda şiddet kullanma salahiyeti de getirmektedir.

Bu çalışmada üzerinde durulan önemli bir nokta da devlet-güvenlik ilişkisi doğrultusunda değerlendirilen yaklaşımlar çerçevesinde, modern devletle birlikte devlete özgülünen meşru şiddet tekelinin neoliberal düzenlemeler sonucu devlet-dışı aktörler tarafından da kullanılmaya başlamasının yarattığı dönüşümü, Eskişehir’de özel güvenlik hizmeti sunanlar (özel güvenlik şirket ve eğitim kurumu yetkilileri, STK temsilcileri ve güvenlik görevlileri) özelinde irdelemektir. Teorik olarak Weberyen anlamda fiziksel şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran devletin, bu gücü ordu ve polis gibi kurumlar vasıtasıyla kullandığı ve bu kurumların şiddet kullanımını devletin açık izni altında uygulayabildiği iddia edilir. Buna karşılık günümüzde güvenlik alanında bir dönüşüm yaşandığı ve bu dönüşüm sonucunda güvenlik sağlayıcılarının parçalandığı ve çoğullaştığı, bu çoğullaşmayla birlikte güvenliğin ÖGŞ, STK ve gönüllü kuruluşlar gibi devlet-dışı unsurlar eliyle sağlanmaya başladığı, bu durumun ise devletin güvenlik

üzerindeki tekelinin ve dolayısıyla toplum üzerindeki gözetim ve denetim gücünün aşınmasına yol açtığı iddia edilmektedir. Bu doğrultuda, Eskişehir’de özel güvenliğin gelişim dinamikleri dikkate alındığında, AVMlerden hastanelere, okullardan işyerlerine, kamu binalarından üniversitelere, özel meskenlerden sokaklara kadar gündelik hayatın hemen her alanının güvenlik görevlileriyle kuşatıldığı, korunduğu ve denetlendiği görülmektedir. Diğer yandan, gerek 5188 sayılı yasanın güvenlik görevlilerini “kamu kolluğunu tamamlayıcı mahiyette” bir aktör olarak tanımlaması, gerekse güvenlik görevlilerinin kendilerini “polisin yardımcısı” olarak tanımlaması da bu anlamda devletin şiddet tekeli kaybetmediği anlamına değil, şiddet tekelinin sözü edilen aktörlerle paylaşılması, bu şekilde çoğullaşması ve yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. Bu anlamda ilgili yasa güvenlik görevlisini kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette bir aktör olarak tanımlarken, genel kollukla benzer yetki ve sorumluluklar vererek jandarma ve polisin yükü hafifletilmeye çalışılmakta, bu durumda özel güvenlik devletin resmi güvenlik güçlerinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak ele alınmaktadır. Zira araştırma kapsamında görüşme yapılan güvenlik görevlilerinin de kendilerini genel kolluk kuvvetlerinin yardımcısı olarak tanımladıkları görülmüştür. Ancak böylesi bir yaklaşım, polisin yerine getirdiği birçok hizmetin özel güvenliğe devredilmesiyle birlikte polisin daha etkin bir şekilde çalışmasına katkı sağlarken, aynı zamanda özel güvenlik alanının kamu ve özel sektör arasında “muğlak bir alan” olarak kurulmasına neden olduğu ve bu şekilde polisin görevinin nereden bitip özel güvenliğin görevinin nerede başladığı noktasında bir muğlaklık yarattığı iddia edilebilir. Diğer yandan ilgili yasanın verdiği yetkilerle birlikte devlete has yetkilerin kolluk güçleri ile birlikte özel güvenlik marifetiyle de kullanılması, toplumsal denetim ve düzenin korunmasında en etkin güvenlik aygıtı olan polisin güç ve yetkisini kaybettiği şeklinde değil, aksine çeşitlendiği ve yeniden yapılandırıldığı şeklinde değerlendirilebilir. İlgili yasanın güvenlik görevlisini resmi güvenlik birimlerinin tanımlayıcısı olarak tanımlaması, denetimin hafiflemesine değil farklılaşmasına ve gündelik hayata daha derinden nüfuz etmesine neden olmaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye örneğinde, güvenliğin özelleştirilmesi sürecinin, sosyal kontrol uygulamaları bağlamında bir demokratikleşmeye ve devletin şiddet tekeline bir aşınmaya yol açtığını iddia etmek zorlaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu süreci neo-Weberyen yaklaşımın iddia ettiği gibi, çoğullaşma sonucu polisin ve sosyal kontrol mekanizmalarının demokratikleşmesi süreci olarak okumak güçtür. Çoğullaşma ve parçalanma süreçleri, aksine, devletin gücünün azalmasına değil, devlet iktidarının

toplumsal alana daha fazla nüfuz etmesine işaret etmektedir. Zira polis yetkilerinde, polis benzeri üniforma ve teçhizatlarıyla özel güvenlik görevlilerinin kamusal alanlarda yer alması gündelik hayatta polis etkisini artırmaktadır. Yapılan görüşmelerde de güvenlik görevlileri üniformalı çalışmanın insanlar üzerinde vermiş olduğu denetim gücüne vurgu yapmışlardır.

Neo-Weberyen yaklaşım güvenlik alanında yaşanan dönüşümle birlikte güvenlik sağlayıcılarının devlet-dışı aktörlerle paylaşılması sonucu çoğullaştığını ve çok parçalı bir hal aldığını iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996; Shearing ve Wood, 2003a). Buna bağlı olarak günümüzde güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşmasının, güvenlik alanında sivilleşmeyi de beraberinde getireceği iddia edilmektedir (Shearing ve Wood, 2003a). Ancak bu çalışmada gerek şirket ve eğitim kurumu yetkilileri gerekse özel güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda, güvenlik alanında bir sivilleşmeden söz etmek oldukça güçtür. Zira Türkiye’de güvenlik alanında görülen genel eğilimle paralel bir şekilde, Eskişehir’de özel güvenlik sektöründe çalışanların önemli bir bölümünün hayatının bir döneminde devletin resmi zor aygıtlarıyla organik bir ilişki içerisinde sürdürmüş ve resmi güvenlik kurumlarından emekli olduktan sonra özel güvenlik sektörüne dâhil olmuş kişilerden oluşması, bu alanın ne kadar sivil olduğu hakkında fikir yürütmeyi zorlaştırmaktadır. Çalışma kapsamında Eskişehir’de genel kolluk birimlerinden emekli olmuş kişilerin özel güvenlik sektöründe şirket sahibi, yetkilisi, eğitmen, müdür, güvenlik müdürü, şefi, vardiya amiri ve güvenlik görevlisi olarak farklı statülerde yer aldıkları ve bahsedilen statülerde 7 emekli TSK ve 2 emekli EGM mensubu olmak üzere 9 kişinin çalıştığı görülmüştür. Bu kişilerin özel güvenlik sektörünü önceden yaptıkları işe en yakın ve en uygun iş olarak gördükleri için tercih ettikleri görülmüştür. “İşi bilen insanlar” olarak değerlendirilen emekli kolluk mensuplarının, özel güvenlik sektöründe bir tür denetim işlevi de görerek sektöre düzen getirme ve disipline etme rolleri de üstlendikleri görülmüştür. Sahip oldukları düşünülen disiplin ve düzen anlayışından dolayı işveren tarafından tercih edilen emekli kolluk mensupları yönetici konumunda, alışkın oldukları askeri hiyerarşi ve disiplini sürdürmeye çalışırken güvenlik görevlileri üzerinde bir tür psikolojik baskı da uygulamakta, aynı zamanda içinde yıllarını geçirdikleri hiyerarşik düzeni devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde devletin zor aygıtlarıyla organik bir bağ içerisinde olan kişilerin Eskişehir’de özel güvenlik sektörünün kurulma aşamasından itibaren yer

alması “eski mesai arkadaşlığı ağı”nın da yaygın olarak kullanılmasına yol açabilmektedir. Bu doğrultuda yapılan görüşmelerde, özellikle işe alımlarda eski EGM ve TSK mensuplarının, kendileri gibi emekli kolluk mensuplarını tercih ettikleri dile getirilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan emekli kolluk mensupları güvenlik alanında çalışan arkadaşlarının tavsiyesi ve vasıtasıyla bu alana girdiklerini, birçok arkadaşlarına işi tavsiye ettiklerini ve yine kendileri gibi emekli kolluk mensubu arkadaşlarını bu alanda işe yerleştirdiklerini anlatmışlardır. Diğer yandan emekli kolluk mensupları arasında var olan “eski mesai arkadaşları ağı” özellikle denetim aşamasında karşılıklı kayırma, kollama ve iltimasa dayanan bir çıkar ilişkisine dönüşme potansiyeli de doğurabilmektedir. Eski mesai arkadaşları ağının oldukça yaygın olduğu Eskişehir örneğinde, görüşme yapılan TSK mensupları yine özel güvenlik sektöründe çalışan arkadaşları vasıtasıyla bu alanda çalışmaya başladıklarını anlatmışlardır. Ayrıca şirket yetkililerinin gerek eğitim kurumlarında devamsızlıklara göz yumabildikleri yönündeki ifadeleri gerekse firmalar arası rekabetten dolayı maliyeti aşağı çekmek için bazı şirketlerin çeşitli usulsüzlükler yapabildikleri yönündeki ifadeler bazı durumlarda denetimlerin çok sıkı olmadığını ve kimi koşulların göz ardı edilebileceğini ortaya koyarken, bu durumda eski mesai arkadaşları ağının etkisi olup olmadığını sorgulamaktadır. Gerek kanunun vermiş olduğu yetkiler, gerek uygulamalar, gerekse güvenlik görevlilerinin ifadeleri özel güvenlik alanında iddia edildiği gibi bir sivilleşmenin Türkiye şartlarında henüz geçerli olmadığını ortaya koymaktadır.

Neo-Weberyen yaklaşım temel olarak güvenliğin artık devletin resmi sosyal kontrol mekanizması olan polisin tekelinde olmadığını, güvenlik alanında son 30-40 yıldır yaşanan dönüşümle birlikte güvenlik sağlayıcılarının çoğullaştığını ve parçalı bir hal aldığını, bu şekilde güvenliğin büyük oranda devlet-dışı kurumlar, özellikle de ticari amaçlı özel şirketler ve gönüllülüğe dayalı topluluklar tarafından sunulduğunu iddia etmektedir (Bayley ve Shearing, 1996). Güvenlik alanında yaşanan bu çoğullaşma ve parçalanma aynı zamanda devletin şiddet tekelinin aşınmasına yol açan, altını oyan bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (Bayley ve Shearing, 1996; Shearing, 2005; Shearing ve Wood, 2003a). Ancak bu çalışmada özel güvenliğin, kamu güvenliğini sağlamada kamusal alanlara kadar toplumsal yaşamın her alanına yayılması, devletin şiddet tekeli ortadan kaldıran bir gelişme değil, aksine neoliberal döneme özgü olarak gelişen dolaylı yönetim stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Burada

yeni yönetim stratejilerinden kasıt neoliberal yönetimsellik çerçevesinde uygulanan yönetim stratejileridir. Bu anlamda sözü edilen yeni yönetim stratejilerinin sağladığı esneklik baskıların gizlenmesini ve ayrıca iktidarın sürdürülmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Foucault (2016, s. 168), yeni yönetim stratejileri ile devletin artık katılaşıp değil, esneklikleriyle, elastikiyetleriyle gelişmeye yöneldiğini, bu durumun da devlet aygıtının geri çekilmesi olarak değerlendirilebilecek durumların da esnekleşmesini sağladığını ifade etmektedir. Buna göre devletin şiddet tekelinin gerilemesi olarak değerlendirilen özel güvenlik gibi uygulamalar, bu yeni dönemde devlet yapılarındaki esnekliğin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda, güvenlik alanında yaşanan çoğullaşma devletin geri çekilmesinden çok, sözü edilen esneklik sayesinde iktidarının güçlenmesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de ortaya çıktığı günden bu yana sayıları her geçen gün artan ve devletin resmi kolluk güçlerinin yanında üçüncü bir güç olarak kendini gösteren özel güvenlik, sahip olduğu yetkilerle de toplumsal alanın hemen her noktasına nüfuz edebilmekte ve bu şekilde devlet iktidarını en ince ve yoğun bir biçimde sürdürebilmektedir. Zira Eskişehir’de güvenlik görevlileriyle yapılan görüşmelerde de özel güvenlik görevlilerinin “doğumdan ölüme kadar” toplumun hemen her alanında yer aldığı vurgulanmış ve “kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette” bir güç olarak güvenliği sağlamada “polisin yardımcısı” konumunda oldukları dile getirilmiştir. Bu göstermektedir ki sayıları her gün artarak toplumun farklı alanlarına yayılan özel güvenlik görevlileri bir anlamda polisin giremediği özel alanlara da girerek toplumsal denetimin yaygınlaştırılmasını ve derinleşmesini sağlayan yeni bir tür denetim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle beşikten mezara kadar her yerde olan güvenlik görevlileri, görev alanları çerçevesinde, polisin yetkilerini kullanarak topluma daha derinden nüfuz eden bir denetim ve gözetim mekanizması olarak iktidarın sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Devletin resmi güvenlik aygıtının yanında ikincil bir denetim mekanizması olarak yer alan özel güvenlik, gerek kanunun vermiş olduğu yetkiler, gerek üzerinde taşıdığı teçhizat gerekse üniforması ile varolan denetim gücünü artırmaktadır. Nitekim, güvenlik görevlileri de üniformalı çalışmanın (insanlar üzerinde yarattığı denetim gücüne vurgu yaparak) sivil çalışmaya göre daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Güvenliğin özelleşmesi ve güvenlik görevlileri vasıtasıyla yayılması bu anlamda güvenlik alanının sivilleşmesi değil aksine polis yetkilerinde ve polisin denetim ve gözetim gücünü daha da artıran “polis benzeri” bir gücün ortaya çıkması olarak değerlendirilebilir. Daha önce de söz edildiği gibi, özel güvenlik sektörü,

önceden yalnızca devlet tarafından yerine getirilen işlev ve yetkileri, kolluk kuvvetleri ile paylaşmaktadır. Bu durum güvenlik alanının sivilleşmesi ve demokratikleşmesi değil aksine özel güvenlik şirketleri ve güvenlik görevlileri aracılığıyla toplumsal denetimin artması, derinleşmesi ve mükemmelleşmesini sağlayan yeni bir işbirliği olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan, iddia edildiği gibi, günümüzde güvenlik sağlayıcılarının çoğullaşması ve bu şekilde devletin şiddet tekelinin özel kurum ve kişilerce paylaşılması Weber'in devlet tanımıyla ters düşen bir gelişme değildir. Zira fiziksel şiddet kullanma hakkı başka kurum ve kişilere devlet tarafından, devletin sınırlarını çizdiği ölçüde verilmektedir. Bu anlamda, bu çalışma açısından, özel güvenlik alanında yaşanan gelişmeler devletin şiddet tekeline bir aşınma ya da gerileme olarak değil, aksine özel güvenlik aracılığıyla/vasıtasıyla toplumsal denetim gücünün yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi şeklinde değerlendirilmektedir. Zira çalışma kapsamında özel güvenlik görevlilerinin zaman zaman yetki aşımına giderek, devletin şiddet tekeline ortak oldukları örneklerle de rastlanmıştır. Aynı zamanda güvenlik görevlileri giydikleri resmi üniformaları ve taşıdıkları teçhizat ile gündelik hayatta bir denetim gücüne sahip oldukları da görülmüştür. Bu çalışma kapsamında, giydikleri polis benzeri üniformaları ve taşıdıkları teçhizatları ile yeni bir toplumsal kontrol mekanizması olarak değerlendirilen özel güvenlik görevlileri aynı zamanda toplumda polis etkisini artırarak bir tür otorite simgesi olarak da değerlendirildikleri görülmüştür. Farklı şekillerde tezahür eden otorite, bu bağlamda bir üniforma üzerinden sembolik olarak kendini göstermekte ve katılımcılar üzerinde kimi zaman güven kimi zaman ise rahatsızlık uyandıran bir etki yaratmaktadır.

Bu çalışma kapsamında gerek güvenlik hizmeti sağlayıcıları olan güvenlik görevlileri, özel güvenlik şirketi yetkilileri ve eğitmenler gerekse özel güvenlik tüketicileri olmak üzere katılımcıların tamamının güvenliği bir ihtiyaç olarak değerlendirdiği görülmüştür. Güvenlik ihtiyacının da liberal yaklaşımla benzer bir şekilde resmi kolluk güçleri tarafından yerine getirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Zira liberal yaklaşım güvenliğe devlet dolayımıyla yaklaşmakta ve devletin varlık nedenini güvenliğe bağlamaktadır. Bu anlayışa göre devletin varlık nedeni güvenliktir (Hobbes, 2007 [1651]) ve güvenlik modern devletin yerine getirmekle sorumlu olduğu bir hizmettir. Bu anlamda güvenliğin, Eskişehir'de güvenlik hizmeti sağlayanlar ve tüketenler tarafından, genel

olarak devletin ve onun vasıtasıyla genel kolluğun karşılamakla sorumlu olduğu bir ihtiyaç olarak algılandığı görülmüştür. Ancak resmi söylemle benzer şekilde genel kolluğun olaylara müdahale etmekte yetersiz kalması ve kişilerin verilen resmi güvenlik hizmetlerini yeterli bulmaması bireylerin özel güvenlik hizmetlerine yönelmesine neden olmaktadır. Bu şekilde güvenlik, devletin yurttaşları için bütünsel olarak sunmakla sorumlu olduğu bir hizmet olma özelliğini yitirirken, aynı zamanda bireysel girişim sonucu elde edilen bir metaya dönüşmekte ve bu şekilde resmi güvenlik birimlerinin sağladığı güvenlik hizmetinden fazlasını talep edenlerin satın almak zorunda olduğu bir hizmet halini almaktadır.

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin güvenlik algısını ortaya koymak ve onları güvenlik endüstrisinin birer tüketicisi haline getiren koşulları irdelemektir. Bu doğrultuda güvenlik tüketicilerinin güvenlik olgusunu büyük oranda huzur duygusuyla ilişkili olarak tanımladıkları görülmüş, zaman zaman da güven kavramıyla kullanılmış ve katılımcılar kendilerini huzurlu ve güvenli hissettikleri ortam ve kişilere vurgu yaparak ontolojik güvenlik koşullarından söz etmişlerdir. Giddens (2012), ontolojik güvenlik kavramını tanımlarken toplumsal hayatın güvenilirliğine ve sürekliliğine duyulan inanca vurgu yapmaktadır. Bu anlamda toplumsal hayatın rutinleri ve bu rutinleri paylaştığı kişiler ontolojik güvenlik duygusunda büyük rol oynamaktadır. Katılımcılar da genel olarak tanıdıkları, bildikleri kişilerler ve yine tanıdıkları, bildikleri yerlerde olduklarında kendilerini güvende hissetmektedir.

Günümüzde sistematik hale gelerek toplumsal yaşamın hemen her alanına sirayet eden gözetim araçları güvenlik söylemiyle meşrulaştırılmaktadır (Bauman ve Lyon, 2013). Güvenlik, gözetim araçlarının yaygınlaşmasının da en önemli amaçlarından biri olarak sunulmaktadır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında özel güvenlik tüketicilerinin tamamına yakınının yaşadığı mahalle, cadde ve sokak; bina dışı, içi, katları ve girişi; site girişi, çevresi ve siteyi çevreleyen duvarların belirli noktalarında yer alan kameralarla çepeçevre kuşatıldıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar, özel alanların yanı sıra şehrin kalabalık bölgelerinde (Çarşı, Hamamyolu, Doktorlar caddesi vb.), işyerlerinde, AVM ve mağazalarda, okullarda ve kamu binalarında da kameralarla 7/24 izlenmektedir. Bu şekilde Eskişehir’de özel güvenlik tüketicileri kişisel yaşam alanları da dahil olmak üzere gündelik yaşamın hemen her alanında gözetlenmektedir. Bu anlamda nereden, nasıl ve ne zaman geleceği belli olmayan tehditlerin yarattığı risk toplumunda hissedilen güvenlik

kaygısı Eskişehir’de güvenlik tüketicilerinin gözetim araçlarına olan taleplerini artırdığını söylemek mümkündür. Zira katılımcıların önemli bir bölümü kameralardan rahatsızlık duymadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda güvenlik kaygısının gözetim araçlarına olan talebi beslediği görülmüştür. Geçmişte olduğundan daha güvensiz bir ortamda yaşıyor olduğumuz algısı çeşitli şekillerde pompalanmakta, bu şekilde sürekli bir güvensizlik duygusu gündelik hayatın hemen her alanına yayılmaktadır. Bu tehdit algısı toplumsal paranoyayı körüklerken, bireysel düzeyde özgürlüğümüz aleyhine olsa bile alınabilecek her türlü önlemi meşrulaştırmaktadır. Kameralar kişisel yaşam alanlarına dahi girmekle birlikte tam anlamıyla bir güvenlik sağlayamadığı gibi mahremiyete de zarar verebilmektedir.

Bu çalışmada dikkat çeken bir bulgu da dünyada en güvenli şehirler arasında ön sıralarda yer alan Eskişehir’in Eskişehir’in Türkiye’nin de en güvenli şehri olmasına rağmen katılımcıların şehirde bir güvenlik sorunu olduğunu düşünmeleridir. Bu anlamda, günümüz risk toplumunda öngörülemez risklerin yol açtığı korku kültürü katılımcıların kendilerini güvende hissetmemesine de yol açmaktadır. Zira katılımcılar “temiz, güzel, nezih” bir şehir olarak tanımladıkları Eskişehir’de en çok hırsızlıktan korktuklarını belirtmiş ve hemen hemen bütün katılımcılar suç mağduru olmaktan korktukları için güvenlik endüstrisinin sunduğu ürünleri tüketir olmuşlardır. Bazı katılımcılar hayatlarında en az bir kez hırsızlık olayı deneyimlemekle birlikte yakın arkadaş, akraba veya komşularının deneyimlerinden veya medyada yer alan haberlerden etkilenen katılımcılar da yer almaktadır. Bu durum Caldeira’nın (1996) “suça dair konuşma” adını verdiği söylemle ilişkilendirilebilir. Suça dair konuşma, “konusu suç ve korku olan her türden gündelik yorumu, tartışmayı, anlatıyı ve şakayı” kapsamaktadır. Böylesi bir söylem, suç hikayelerini sürekli tekrar ederek şiddetin abartılmasına neden olurken, neden olduğu korku insanları özel güvenlik görevlisi tutmak, yeni güvenlik teknolojilerinden yararlanmak gibi kendi kendini koruma yöntemlerine başvurmaya itmektedir (Caldeira, 1996, s. 95). Bu doğrultuda bir suç mağduru olmaları veya olma ihtimallerinin yarattığı korku, katılımcıları güvenlik endüstrisinin sonsuz sayıdaki ürünlerini tüketmeye itmiştir. Zira pek çok katılımcı kilitleri artırmak, alarm ve güvenlik kamerası taktırmak, özel güvenli siteye taşınmak gibi güvenlik endüstrisinin sunmuş olduğu küçük ya da büyük ürünleri tüketmekle birlikte bazı katılımcıların da “hırsıza kilit vurulmaz” diyerek herhangi bir önlem alma gereği duymadığı görülmektedir. Bu anlamda

neoliberal yönetimsellik (Foucault, 2015) çerçevesinde girişken öznel olması beklenen katılımcılar arasında kendi güvenliklerini, özel güvenlik marifetiyle, sağlama sorumluluğunu üstlenerek, bir nevi kendi kendisinin polisi olmaya soyunanlar da yer almaktadır. Ancak kendi güvenliğini sağlamakla sorumlu olan homo economicus (Foucault, 2015), yani girişimci birey, güvenlik endüstrisinin sunduğu mal ve hizmetlerden yararlanırken, bu durum güvenliğe erişim eşitsizliği de doğurabilmektedir. Toplumsal bir ihtiyaç olmakla birlikte güvenlik aynı zamanda sınıfsaldır. Varlıklı kesim her zaman daha fazla güvenliğe sahipken yoksullar bu güvenlikten yoksundur. Zira yalnızca ücretini ödeyebilenlerin sahip olabileceği özel güvenlik hizmetleri bireysel girişim sonucu elde edilen bir meta olarak, sınıfsal bir ayrım doğurmakta, bu şekilde ücretini ödeyebilenler daha fazla güvenlik amacıyla özel güvenlik şirketlerine başvururken, yoksullar standart, resmi güvenlik uygulamalarıyla yetinmek durumunda kalmaktadır. Bu anlamda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de özel güvenlik, toplumun bütününden ziyade, yeterli alım gücüne sahip, varlıklı bir kesimin yararlanabildiği bir hizmet olarak sosyal eşitsizlik ve sınıfsal kutuplaşmayı daha da derinleştirebilmekte, özel güvenlik endüstrisinin ürün ve hizmetlerinden yararlanamayan kesim, bir yandan standart güvenlik uygulamalarına tabi olurken diğer yandan kendi güvenliklerini kendileri sağlama yoluna gidebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında Eskişehir’de güvenlik tüketicileri için güvenliğin özel güvenli siteyi tercih etme nedenlerinden biri olsa da temel neden olmadığı görülmüştür. Katılımcıların yaşadığı yoğun suç korkusuna rağmen güvenli siteler tercih etmelerinin nedeni gerçek bir güvenlik arayışından ziyade bir statü arayışını yansıtmaktadır. Zira özel güvenli sitelerin tercih edilmesinde sunulan imkânlar, güvenlikten ön planda tutulmaktadır. Çocukların güvenliği, huzuru ve mutluluğu da güvenli sitenin tercih edilmesinde önemli noktalardan biridir. Özel güvenli sitede oturan katılımcılar çocuklarının güven içinde huzurlu olmasını da göz önünde bulundurarak güvenli siteyi tercih etmişlerdir. Toplumsal ve mekânsal ayrışmanın kentteki tezahürü olan güvenli sitelerde yer alan kapı, duvar, güvenlik kulübesi, güvenlik kamerası ve güvenlik görevlisi gibi fiziksel bariyerler içerideki ayrıcalıklı ve steril hayatı dışarıdaki tehlikeli yabancı imgesine karşı korumakla birlikte güvenlik görevlisi “dışarı” ve “içerisi” arasında konumlanmış bir “kalkan” olarak görülmekte ve bu şekilde söz konusu ayrışmayı körüklemekte ve perçinlemektedir. Bu anlamda güvenlik endüstrisinin ürün ve

hizmetlerini “ötekilere karşı mesafelenmek (Esen, 2007, s. 106)” amacıyla kullanılırken, güvenlik görevlisi dışarı ile sınır çizmek ve günümüz korku toplumunda korkulan, uzak durulmaya çalışılan, görülmek istenmeyen dışarıdakileri uzak tutmanın bir aracı olarak belirlemek ve bir anlamda “yoksulların yoksullar eliyle yönetilmesi (Eick, 2010)” sağlanmaktadır. İnsanlar yerine mekanları hedef alan mekânsal yönetimsellik pratikleri (Merry, 2001) çerçevesinde dışı kapalı bir yapı özelliği gösteren güvenli siteler aslında kamusal olan mekanların özelleştirildiği ve sınırlandırıldığı alanlardır (Bakely ve Synder, 1998). Kamusal mekanların bu şekilde özelleştirilmesi bir anlamda kamusal alanın çöküşüne (Sennett, 2010) de işaret etmektedir. Ortak kamusal alanlardan uzaklaşılarak özelleştirilmiş kamusal alanlara yönelinmesiyle birlikte güvenlik görevlisi de güvenlik görevlisi de bu özelleştirilmiş kamusal alanları korumakla ve yalnızca onay alınan ve izin verilen kişilerin girişini sağlayan bir güvenlik aygıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz koşullarında varlığı normalleştirilen güvenlik görevlisi, “dışarı” ve “içeri” arasında konumlanmış bir “kalkan” görevi görmektedir, güvenlik endüstrisinin ürün ve hizmetleri de yabancı ve tehlikeli olan “öteki”lere karşı korunmak amacıyla kullanılmakta, güvenlik görevlisi dışarı ile sınır çizmek ve günümüz korku toplumunda korkulan, uzak durulmaya çalışılan, görülmek istenmeyen dışarıdaki tehlikeli yabancıyı uzak tutmanın bir aracı olarak belirlemektedir.

Sonuç olarak, neoliberal düzenlemelerin bir sonucu olarak Eskişehir’de özel güvenliğin ortaya çıkışında temel olarak özelleştirme ve özellikle piyasalaşmanın etkili olduğu görülmüştür. Özel mülkiyetin korunması bağlamında güvenliğin özelleşmesi olgusu Türkiye örneğinde güvenlik alanının piyasaya açılması şeklinde gelişirken öte yandan devlet iktidarını zayıflatan bir gelişme olarak değil, aksine artıran ve yaygınlaştıran bir tür “denetim kapanı” olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan yalnızca ücretini ödeyenlerin sahip olabileceği bir hizmet olarak özelleşen güvenlik, toplumsal eşitsizlikleri pekiştiren ve bu anlamda güvenliğe erişim eşitsizliği doğuran bir gelişme olarak toplumun her kesiminin eşit bir şekilde ulaşamadığı bir hizmet olarak değerlendirilebilir. Özetle güvenlik alanının piyasalaşmasıyla birlikte bir yandan iktidarı yaygınlaştıran diğer yandan toplumsal eşitsizlikleri pekiştiren bir mekanizma haline geldiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Abrahamsen, R. ve Williams, M. C. (2006). Security sector reform: Bringing the private in. *Conflict, Security & Development*, S. 6 (1) (April 2006), ss.1-23
- Abrahamsen, R. ve Williams, M. C. (2007). Securing the city: private security companies and non-state authority in global governance. *International Relations*, S: 21(2), ss.237–253
- Abrahamsen, R. ve Williams, M. C. (2009). Security Beyond the State: Global Security Assemblages in International Politics. *International Political Sociology*, S. 3, ss.1-17
- Agamben, G. (2006). *İstisna hali* (Çev: K. Atakay). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Akan, Ö. (2011). Hukuk devletinde bireyin özgürlüğü ve devletin güvenliği çatışması. *Hukuk Gündemi*, Haziran 2011, ss.22-29. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2011-2/9.pdf> (E.T.09.02.2017).
- Akgün, A. A. (2012). Korumalı yerleşimlerin pazarlama söyleminde kültür ve mekân. *İdealkent Dergisi (Güvenlikli siteler: Sosyo-mekansal ayrışmanın yeni biçimi)*, S. 6, ss. 208-223
- Akman, M. K. (2017). Sociology of security in the insecure world. *Security dimensions*, S. 23, ss. 146-164
- Akpınar, İ. Y. ve Kahvecioğlu, N. P. (2007). Küresel İstanbul'un mekansallaşması: “kap(ı/a)lı özel siteler”. *1. Ulusal kent, kültür ve konut, ulusal sempozyumu bildiri kitabı*. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul
- Akyol Altun, T. D. (2010). Kapalı konut siteleri ve ‘mahalle’ kavramı. *İdealkent Dergisi (Mahalle: İstanbul, mahalle ve mekan)*, S. 2, ss. 216-244

- Akyol Altun, T. D. (2012). İzmir’de yeni bir konut üretim süreci olarak kapalı konut siteleri. *İdealkent Dergisi (Güvenlikli siteler: Sosyo-mekansal ayrışmanın yeni biçimi)*, S. 6, ss. 40-61
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev: Y. Alp ve M. Özışık). İstanbul: iletişim yayınları.
- Alver, K. (2010). *Steril hayatlar* (2. Basım). Ankara: Hece Yayınları
- Aradau, C. ve van Munster, R. (2007). Governing terrorism through risk: Taking precautions, (un)knowing the future. *European Journal of International Relations*, 13(1), 89-115.
- Atılğan, M. (2007). Güvenliğin özel tedariki. *İstanbul dergisi*, S. 59 (Mayıs 2007), ss.52-56
- Aydın, A. H. (2002). Özel güvenlik teşkilatı: Kuruluşu, görevleri, yetkileri. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 4 (1-2), ss.123-136.
- Aydın, A. H. (2005). Özel güvenlik neden gereklidir?. *II. Ulusal özel güvenlik sempozyumu bildiri kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, S. (2012). İstanbul’da “orta sınıf” ve kapalı siteler. *İdealkent Dergisi (Güvenlikli siteler: Sosyo-mekansal ayrışmanın yeni biçimi)*, S. 6, ss. 96-123
- Bajc, V. (2013). Sociological reflections on security through surveillance. *Sociological Forum*, S. 28(3), ss. 1-9
- Bal, İ. (2012). *İstanbul kent güvenliği*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
- Bal, M. A. (2003). *Modern devlet ve güvenlik*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Balcı, A. (2015). Michel Foucault’da Metod: Arkeoloji, Soybilim ve Etik. *International Journal of Political Studies*, Vol:1, ss.26-34
- Baldwin, D. A. (2003). Güvenlik kavramı. *Avrasya Dosyası*, S: 9 (2), ss.5-35

- Balta-Paker, E. (2009). Güvenlik endüstrisi ve güven(siz)liğin inşası: Bir toplumsal paranoyayı anlamak. *Toplum ve bilim*, S.115, ss.204-225
- Balta-Paker, E. (2010). Dış tehditten iç tehdiide: Türkiye’de doksanlarda ulusal güvenliğin yeniden inşası (içinde). *Türkiye’de ordu, devlet ve güvenlik siyaseti* (Der. E.B. Paker ve İ. Akça). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Balta-Paker, E. (2012). *Küresel güvenlik kompleksi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Bank, B. (2012). Kapitalist devlet üzerine geliştirilen kuramsal tartışmalar: Poulantzas, Miliband ve Laclau. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (23): 1-28.
- Barlow, D.E. ve Barlow, M. H. (1999). A political economy of community policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, S. 22 (4), ss. 646-674
- Başkaya, F. (1986). *İki bunalım döneminde Türkiye ekonomisi: Devletçilikten 24 Ocak kararlarına*. Ankara: Birlik Yayıncılık
- Baştürk, E. (2012). Michel Foucault’da liberalizm eleştirisi: iktidar, yönetimsellik ve güvenlik. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (2012 Güz), S: 14, ss. 65-78
- Bauman, Z. (1995). *Modernite ve Holocaust*, (Çev: S. Sertabiboğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset arayışı* (Çev: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum* (Çev: Y. Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z. (2012a). *Küreselleşme/toplumsal sonuçları* (Çev: A. Yılmaz), (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012b). *Yasa koyucular ile yorumcular* (Çev: K. Atakay), (3. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). *Akışkan gözetim* (Çev: E. Yılmaz), (1. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Bayley, D. H. ve Shearing, C. D. (1996). The future of policing. *Jornal of the Law and Society Association*, S. 30(3), ss.585-606.
- Bayley, D. H. ve Shearing, C. D. (2001). The new structure of policing: Description, conceptualization, and research agenda. *National Institute of Justice* (July 2001).
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, S: 18 (Yaz 2008), s. 69-85.
- Becermen, M. (2014). Michel foucault'da iktidar sorunu. *Doğu-Batı*, S.69 (Mayıs, Haziran, Temmuz 2014), ss.239-261
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın icadı*. (Çev: N. Ülner) (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. (Çev: K. Özdoğan; B. Doğan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bedirhanoğlu, P. (2013). Türkiye'de neoliberal otoriter devletin AKP'li yüzü (İçinde) *AKP kitabı: Bir dönüşümün bilançosu (2002-2009)*, (Ed: İ. Uzgel ve B. Duru). Ankara: Phoenix yayınları.
- Bedirhanoğlu, P. Dölek, Ç., Hülagü, F. (2016). Eleştirel güvenlik çalışmalarının Marksist eleştirisine katkı: Devlet, zor ve sınıf mücadelesi bağlamında güvenliği yeniden düşünmek. *Praksis*, S.40, ss.9-40
- Berg, B. L. (2001). Qualitative research methods for the social sciences. London: Allyn & Bacon
- Beriş, H. E. (2015). Kamu düzeni, güvenlik ve demokratikleşme. *Güvenlik çalışmaları dergisi*, S.17(1), ss.1-17
- Beriş, H.E. (2010). Liberalizmde devlet ve güvenlik sorunu. *21. Yüzyıl dergisi*, S.24, ss.91-95. <http://www.21yuzyildergisi.com/dergi/sayi-24-aralik-2010-amerikanin-giremedigi-deniz/14/liberalizmde-devlet-ve-guvenlik-sorunu/> (E.T.14.02.2017).
- Beşikçi, M. (2010). Birinci dünya savaşında devlet iktidarı ve iç güvenlik: Asker kaçakları sorunu ve jandarmanın yeniden yapılandırılması (içinde). *Türkiye'de*

ordu, devlet ve güvenlik siyaseti (Der. E.B. Parker ve İ. Akça). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bickman, L. (1974). The Social Power of a Uniform. *Journal of Applied Social Psychology*, S. 4(1), ss. 47-61

Blakely, E. J. ve Snyder, M. G. (1998). Separate places: Crime and security in gated communities. (İçinde) *Reducing crime through real estate development and management* (Ed: M. Felson and R.B. Peiser), pp. 53-70. Washington, D.C.: Urban Land Institute

Bora, T. (2007). Güvenlik alanının özelleşmesi: Garibana emniyet, kıbar muhitlere özel güvenlik mi? *İstanbul Dergisi*, S.59 (Mayıs 2007), ss.58-61

Boratav, K. (1983). Türkiye’de popülizm: 1902-1976 dönemi üzerine notlar. *Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, S.46(1) (Ekim-Kasım 1983), ss.7-18.

Boratav, K. (2005). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-2002* (9. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Boukalas, C. (2008). Counterterrorism legislation and the US state form. *Radical Philosophy*, S.151 (September/October 2008), ss.31-41

Boukalas, C. (2014). No exceptions: Authoritarian statism. Agamben, Poulantzas and homeland security. *Critical studies on terrorism*, 26 Feb 2014

Boukalas, C. (2016). Olağanüstülük yok: Otoriter devletçilik. Agamben, Poulantzas ve İç Güvenlik. (Çev: A. Aygen), *Praksis*, S.40,

Bozçalı, V.F.; Aydın, S.; Özden, C. (2007). Loic Wacquant ile söyleşi: Bourdieu ile devleti düşünmek (Çev: A. Şaşmaz). *Birikim*, S.219, (Temmuz 2007).

Bozkurt, V. (2000). “Gözetim ve internet: özel yaşamın sonu mu?”. *Birikim Dergisi*, S.136: 69-74.

Brown, W. (2005). Neoliberalism and the end of liberal democracy. *Edgework: Critical Essays on Knowledge and Politics*. Princeton, NJ: Princeton University

- Bryden, A. (2006). Approaching the privatisation of security from a security governance perspective, (içinde) *Private Actors and Security Governance* (Ed: A. Bryden ve M. Caparini).
- Buğra, A. (2004). Devletçi dönemde yoksulluğa bakış ve sosyal politika: “Zenginlerimiz nerede?”. *Toplum ve Bilim*, S.99, ss.75-97
- Buğra, A. (2006). Türkiye’de sağ ve sosyal politika. *Toplum ve Bilim*, S.106, ss.43-67.
- Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika* (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bursik, R. J., & Grasmick, H. G. (1993). *Neighborhoods and crime: The dimensions of effective community control*. New York: Lexington Books.
- Buton, M. ve Park, H. (2009). Security officers and the policing of private space in South Korea: Profile, powers and occupational hazards. *Policing & Society*. S. 19(3), September 2009, (247_262)
- Buton, M.; Park, H.; Lee, J. (2006). The private security industry in South Korea: A familiar tale of growth, gaps and the need for better regulation. *Security Journal*, S. 19, (167–179)
- Button, M. (2007). Assessing the Regulation of Private Security across Europe. *European Journal of Criminology*, S: 4(1), ss.109-128
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. University of North Carolina Press
- Caldeira, T. (1999). Sao Paulo'da yeni mekânsal ayrışma: Duvarlar inşa etmek (Çev: A. Günel). *Birikim dergisi*, S. 123 (Temmuz, 1999)
- Caparini, M. (2006). Applying a security governance perspective to the privatisation of security (içinde) *Private actors and security governance*. (Ed: A. Bryden and M. Caparini). LIT & DCAF
- Cornoy, M. (2001). Gramsci ve devlet. *Praksis*, (3): 252-278. <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/003-Carnoy.pdf> (Erişim Tarihi: 08.03.2015).

- Corrigan, P.; Ramsay, H.; Sayer, D. (2001). Üretim ilişkisi olarak devlet. *Praksis*, (3): 203-227. <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/003-Corrigan.pdf> (Erişim Tarihi: 19.03.2015)
- Coşkun, İ. (1997). *Modern devletin doğuşu*. İstanbul: Der Yayınları.
- Crawford, A. (2006). Networked governance and the post-regulatory state? *Theoretical Criminology*, S: 10(4), ss.449–479
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çapar, S. (2008). MOBESE Kameraları Sihirli Değnek midir? Değerlendirme Araştırması Bağlamında İngiltere ile Türkiye’deki MOBESE Uygulamalarının Karşılaştırılması. *Türk İdare Dergisi*, S: 458, ss: 185-201.
- Çapar, S. ve Yıldırım, Ş. (2012). Hobbes ve Locke’un devlet düşüncesine katkıları. *Türk İdare Dergisi-Haziran 2012*, S.474, ss.1-29. <http://www.bingol.edu.tr/media/205127/HobbesLocke-Capar-Yildirim-.pdf> (E.T.07.02.2017).
- Çardak, B. (2012). Kadınların suç korkuları üzerine nitel bir çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım*, S: 1(1), ss. 23-45.
- Çelik, A. (2007). Eğreti emek-parçalanmış sınıf. *Birikim*, S. 217
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin temel ilkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, ss. 219-237. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/101.pdf> (E.T.07.02.2017).
- Çoban, A. (2014). Çalışma yaşamında eğretilik, eğreti istihdam ve atipik istihdam ilişkisi. *KEİG Yayınları Dizisi-Araştırma Raporu*
- Çobanoğlu, Y. (2014). Yapısalcı Marksizm üzerine http://yavuzcobanoglu.blogspot.com.tr/2014_05_01_archive.html (Erişim tarihi: 18.03.2015).

- Çufalı, M. (2007). Cumhuriyet döneminde emniyet teşkilatının gelişimi. *Çağın Polisi Dergisi*, S.72 (Aralık, 2007), ss.14-16.
- Dalda, Y. V. (2012). Özel güvenliğin tarihçesi –dünü-bugünü ve ülke güvenliğine katkısı. <http://www.ozelguvenlikdunyasi.com/ozel-guvenligin-tarihcesi-dunu-bugunu-ve-ulke-guvenligine-katkisi.html> (E.T. 14.11.2016).
- Danış, Ş. (2001). İstanbul’da uydu yerleşmelerinin yaygınlaşması: Bahçeşehir örneği (İçinde) *21. Yüzyıl karşısında kent ve insan* (Ed: F. Gümüsoğlu). İstanbul: Bağlam Yayınları
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslar arası güvenlik ve strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Del Prado, J. L. G. (2009). Private military and security companies and the UN working group on the use of mercenaries. *Journal of Conflict & Security Law*, S: 13(3), ss.429-450
- Deleuze, G. (2001). Denetim toplumları konusunda bir ek (Çev: U. Baker). *Birikim Dergisi*, S.142-143 (Şubat-Mart 2001), ss.23-26.
- Demiray, M. ve İşçan, İ. H. (2008). Uluslararası sistemde güvenlik kavramının değişimi ekonomik ve jeopolitik arka planı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 21 (Ağustos).
- Demircioğlu, E. (2013). Marksizmin devletle imtihanı. *Teori ve Politika dergisi*, S: 28-29. <http://www.teorivepolitika.net/index.php/okunabilir-yazilar/item/335-marksizmin-devletle-imtihani> (E.T.15.01.2019).
- Dikici, A. (2008). Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk polis teşkilatı (1923-1938). *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, S.72
- Dillon, M. (1996). *Politics of security: towards a political philosophy of continental thought*. New York: Routledge.
- Dillon, M. (2007). Governing terror: The state of emergency of biopolitical emergence. *International Political Sociology*, S.1, ss.7–28
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane yahut gözetim toplumu*. İstanbul: Ötügen Yayınları.

- Dolu, O.; Uludağ, Ş.; Doğutaş, C. (2010). Suç korkusu: Nedenleri, sonuçları ve güvenlik politikaları ilişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 57-81
- Dölek, Ç. (2010). Özel güvenlik ve kapitalist devletin dönüşümü: Türkiye üzerine eleştirel notlar. *Praksis*, S.23, ss.111-137.
- Dölek, Ç. (2015). Özel Güvenlik Sektöründe Güvencesizlik ve Sınıf Deneyimi. *LaborComm 2015–6. Uluslararası İşçi ve İletişim Konferansı bildiri kitabı*, s.31-42
- Dönmez, Ö. N. (2005). Toplumsal değişim sürecinde çağdaş özel güvenlik organizasyonu. *II. Ulusal özel güvenlik sempozyumu bildiri kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Dupont, B. ve Wood, J. (2007). Urban security, from nodes to networks: on the value of connecting disciplines. *Canadian Journal of Law and Society*, S. 22 (2), ss. 95-112
- Ekici, E. (2006). Hobbes ve Rousseau: Toplumsal sözleşme kuramı. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, S.6, ss.78-89. https://ismetparlak.files.wordpress.com/2013/08/hobbes-ve-rousseau_toplumsal-sc3b6zlesme-kuramc4b1.pdf (E.T.18.02.2017)
- Elias, N. (1992). Şiddet ve medeniyet: Fiziki şiddet üzerindeki devlet tekeli ve bunun ihlali, (Çev: L. Köker ve A. Çiğdem). *Birikim Dergisi*, S.38-39 (Haziran/Temmuz 1992), ss.58-68 <http://www.cafrande.org/siddet-ve-medeniyet-fiziki-siddet-uzerindeki-devlet-tekeli-ve-bunun-ihlali-norbert-elias/> (E.T.04.02.2017).
- Elias, N. (2013). *Uygarlık süreci cilt 1-2*, (Çev: E. Özbek), (5. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elmas, M. S. (2013). *Modern toplumun güvenlik çıkmazı: tehdit, risk ve risk toplumu perspektifinden güvenlik*. Ankara: USAK yayınları.
- Emekçi, İ.S. (2013). John Locke'un liberalizm kuramı üzerine. *TBB Dergisi*, S.106, ss.205-214.

- Emeklier, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un güvenlik anlayışlarının karşılaştırmalı bir analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, S.13, ss.99-123
- Engels, F. (1979). *Tarihte zorun rolü*, (Çev: S. Erdoğan) (2. Baskı). Ankara: Sol Yayınları
- Engels, F. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Eriş Yayınları.
- Erdağı, B. (2013). "Marx'ta (ve Engels'te) hukuk ve devlet imgesi" (içinde), *Marksist devlet ve hukuk teorisi*, (Ed: T. Yelkenci). Ankara: Notabene yayınları.
- Erdoğan, M. (2013). Anayasal-demokratik bir rejimde özgürlük ve güvenlik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y.12, S. 24. (Güz 2013/2) ss. 21-29.
- Ergut, F. (2012). *Modern devlet ve polis*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğlu, H. Ö. (2016). Foucault'nun iktidarları. *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 49(2), (Haziran, 2016), ss.39-54.
- Ersoy, E. (2008). Türklerde bir iskân siyaseti olarak derbend teşkilatı. *Doğu Anadolu bölgesi araştırmaları*.
- Esen, O. (2007). Sonu belli bir hikâyeye yatırım yapmak. *İstanbul dergisi* (Mayıs 2007), S.59, ss.106-107.
- Farral, S.; Gray, E. ve Jackson, J. (2007). Theorising the fear of crime: The cultural and social significance of insecurities about crime. *Experience and Expression in the Fear of Crime Working Paper No. 5*
- Foucault, M. (1993). About the beginning of the hermeneutics of the self: two lectures at Dartmouth. *Political Theory*, S. 21(2), (May 1993), ss.198-227
- Foucault, M. (2002). *Toplumu savunmak gerekir* (Çev: Ş. Aktaş). İstanbul: YKY
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi* (Çev: H. U. Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2012). *Seçme yazılar 4: İktidarın gözü* (3. Basım) (Çev: I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Foucault, M. (2013a). *Hapishanenin doğuşu* (Çev: M. A. Kılıçbay), (4. Basım), Ankara: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2013b). *Güvenlik, toprak, nüfus* (Çev. F. Taylan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Seçme yazılar 2: Özne ve iktidar* (4. Basım) (Çev: I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu* (Çev: A. Tayla). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Seçme yazılar 1: Entelektüelin siyasi işlevi* (4. Basım) (Çev: I. Ergüden, O. Akınhay, F. Keskin) (4. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Furedi, F. (2014). *Korku kültürü* (2. Basım) (Çev: B. Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Gambetti, Z. (2008). Foucault'da disiplin toplumu-güvenlik toplumu ayrımı. *Mesele Kitap Dergisi*, S.20, ss.43-46
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın dönüşen çehresi: neoliberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:40 (Mart 2009), ss. 145-166
- Gambetti, Z. (2012). Foucault'dan Agamben'e Olağanüstü Halin Sıradanlığına Dair Bir Yanıt Denemesi. *Cogito*, S.70-71, ss.21-38
- Gambetti, Z. (2016). Ohal ya da 21. Yüzyılda hukuk ve şiddet. *Felsefelogos* (Foucault ve Yönetimsellik) yıl:20, S: 63, ss.81-86
- Geniş, Ş. (2009). Neo-liberal kentleşmenin mekanda yansımaları: İstanbul'da güvenli siteler. *Toplum ve Bilim*, S.116, ss.121-156
- Gibson, C. L., Zhao, J., Lovrich, N. P., & Gaffney, M. J. (2002). Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice Quarterly*, S: 19, ss. 537-564.

- Giddens, A. (2008a). *Ulus devlet ve şiddet* (Çev: C. Atay) (2. Basım). İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Giddens, A. (2008b). *Siyaset, sosyoloji ve toplumsal teori* (Çev: T. Birkan). İstanbul: Metis yayınları
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin sonuçları* (Çev: E. Kuşdil) (5. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Goede, M. (2008). Private and public security in post-war Democratic Republic of Congo (içinde). *The Private security sector in Africa*, (Ed. S. Gumedze). <https://www.files.ethz.ch/isn/103662/MONO146FULL.pdf> (E.T. 14.11.2016).
- Gramsci, A. (2003). *Hapishane defterleri* (Çev: Adnan Cemgil), (4. Baskı), İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık
- Gül, S. S. (2006). *Sosyal devlet bitti yaşıyor piyasa: Yeni liberalizm ve muhafazakarlık kısırcasında refah devleti* (2. Basım). Ankara: Ebabil Yayınları
- Gülcü, M. (2004). *Özel güvenlik hukuku*. İstanbul: Kardeşler Matbaacılık.
- Güler, B. A. (2003). Yönetişim: Tüm iktidar sermayeye. *Praksis*, S.9, ss.93-116
- Hale, C. (1996). Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, S: 4, ss. 79-150.
- Hammer, H. (2000). Norbert Elias'ın uygarlık kuramı: Eleştiriler ve gelişmeler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, S:84 (Bahar 2000), ss.75-90
- Hardt, M. (2005). Sivil toplumun çözülüşü. (içinde) *Giles Deleuze'de toplum ve denetim* (Çev: B. Başaran). İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Hardt, M. ve Negri, A. (2003). *İmparatorluk* (Çev: A. Yılmaz) (3. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2004). *Yeni emperyalizm* (Çev: H. Güldü). İstanbul: Everest Yayınları
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin kısa tarihi* (Çev: A. Onacak). İstanbul: Sel Yayıncılık

- Haspolat, E. (2005). 5188 sayılı özel güvenlik hizmetlerine dair kanun bağlamında özel güvenlik olgusunun değerlendirilmesi. *Memleket Mevzuat Dergisi*, Aralık 2005, S.6, ss.22-30. <http://evrenhaspolat.blogspot.com.tr/2006/12/5188-sayili-zel-gyvenlik-hizmetlerine.html> (E.T. 17.11.2016)
- Haspolat, E. (2012). *Neoliberalizmin baskı aygıtının dönüşümü: Türkiye’de özel güvenliğin gelişimi*. Ankara: NotaBene Yayınları
- Hay, C. (2013). “Marksizm ve devlet” (içinde), *Marksist devlet ve hukuk teorisi*, (Ed: T. Yelkenci). Ankara: Notabene yayınları.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. (Çev: S. Lim), İstanbul: Y.K.Y Yayınları
- Imbusch, P. (2000). Uygarlık kuramları ve şiddet sorunu. *Toplum ve Bilim Dergisi*, S:84 (Bahar 2000), ss.91-111
- Isin, E. (2004). The Neurotic Citizen. *Citizenship Studies*, 8(3), (September 2004), 217-235
- İnaç, H. ve Demiray, M. (2004). Siyasal bir ideoloji olarak neo-liberalizm. [*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*](#), S.11, ss.163-184
- Jabri, V. (2006). War, Security and the Liberal State. *Security Dialogue*, S.37(1), (March 2006), ss.47-64.
- Jessop, B. (2008). *Devlet teorisi, kapitalist devleti yerine oturtmak* (Çev: Ahmet Özcan), Ankara: Epos Yayınları
- Joh, E. E. (2006). The Forgotten threat: private policing and the state. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, S: 13(2), ss.357-389
- Johnston, L. (1999). Private policing in context. *European Journal on Criminal Policy and Research*, S: 7, ss.175-196
- Johnston, L. (2007). The Trajectory of private policing. (içinde) *Transformations of policing*, (Ed. D, J. Smith, A. Henry). Ashgate Publishing Limtd.

- Jones, T. ve Newburn, T. (2002). Transformation of policing? Understanding current trends of policing systems. *The British Journal of Criminology*, S.42, ss.129-146
- Kakalik, J. S. ve Wildhorn, S. (1971). Private police in the United States: Findings and recommendations. The RAND Report. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2006/R869.pdf> (E.T. 14.11.2016).
- Kandemir, S. (2008). Daha fazla özgürlük için güvenlik (içinde) *Güvenlik Sektörü Yönetimi: Türkiye ve Avrupa* (Ed: Ü. Cizre ve İ. Cerrah). DCAF-TESEV, Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi-4, ss.68-73
- Karabulut, B. (2015). *Güvenlik: küreselleşme sürecinde güvenliği yeniden düşünmek*. Ankara: Barış Kitap
- Karagöz, A. (2001). Özel güvenlik hizmetlerinde ticari özel güvenlik şirketlerinin yeri. *Çağın polisi dergisi*, S: 9, <http://www.caginpilisi.com.tr/ozel-guvenlik-hizmetlerinde-ticari-ozel-guvenlik-sirketlerinin-yeri/>(E.T. 23.11.2016)
- Karakurt, B. ve Bal, C. (2013). Genel kolluk ve özel güvenlik ilişkisi. *Güvenlik Yönetimi*, S:4 (Haziran 2013).
- Karaman, Ö., Seyhan, K. (2001). Olumlu ve olumsuz yanları ile özel güvenlik hizmetleri. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3(3-4), ss.149-173.
- Kaygusuz, Ö. (2015). Güvenlik-özgürlük dengesi miti ve demokrasinin geri çevrimi: Türkiye'nin demokratikleşmesinin bir eleştirisi. *Güvenlik çalışmaları dergisi*, S. 17(2), ss.1-14
- Kaygusuz, Ö. (2016). Bir siyasal idare tekniği olarak güvenlik ve AKP döneminde ulusal güvenlik devleti. *Praksis*, S.40, ss.85-120.
- Kazan, H. (2016). Terör-medya ilişkisi ve medyada terör haberciliği. *Güvenlik Stratejileri*, 12 (24), 109-147
- Keçici, A. D. (2008). Osmanlı Devleti'nde bir taşra güvenlik örgütü olan derbent teşkilâtı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:7(1), ss.44-53

- Kempa, M.; Carrier, R.; Wood, J. ve Shearing, C. (1999). Reflections on the evolving concept of 'private policing'. *European Journal on Criminal Policy and Research*, S. 7, ss.197-223
- Kesim Güven, S. ve Kar, A. (2013). Kutuplaştırmanın yeni mekanları: Kapalı siteler. *Folklor/Edebiyat dergisi*, S. 75(19), (2013/3), ss. 9-36
- Keskin, F. (2014). Özne ve iktidar (içinde). *Özne ve iktidar* (M. Foucault). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keskin, F. (2016). Hükümranlıktan yönetimselliğe: Türkiye'de neoliberalizm. *Felsefelogos* (Foucault ve Yönetimsellik) yıl:20, S: 63, ss.71-80
- Keyder, Ç. (1987). İthal ikameci sanayileşme ve çelişkileri (içinde). *Kriz, gelir dağılımı ve Türkiye'nin alternatif sorunu* (2. Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları
- Kirunda, S. W. (2008). Private and public security in Uganda (içinde). *The Private security sector in Africa*, (Ed. S. Gumedze). <https://www.files.ethz.ch/isn/103662/MONO146FULL.pdf> (E.T. 14.11.2016).
- Koç, Y. (2003). *Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihi*. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Kongar, E. (2005). *21. Yyda Türkiye* (36. Basım). İstanbul: Remzi K.E.
- Koyuncu, A. ve Öztürk, A.S. (2012). *Toplumsal Kontrol ve Gözetim Araçlarından Olan MOBESE Teknolojisinin İşlevselliği Konusunda Halkın Bilinç Düzeyi: Eskişehir İli Örneği*. TÜBİTAK projesi.
- Koyuncu, E. (2016). Foucault'nun siyaset felsefesinde biyopolitikanın doğuşu. (içinde) *Biyopolitika Cilt: 2 (Foucault'dan günümüze biyopolitikanın izdüşümleri)*. (Ed: O. Kartal). Ankara: NotaBene Yayınları
- Kozanoğlu, H.; Özden, B. A.; Gür, H. (2008). *Neoliberalizmin gerçek 100'ü*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Krahmann, E. (2003). Conceptualizing security governance. *Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol. 38(1): 5-26.

- Krahmann, E. (2006). The end of the ‘new world order’? Security governance and us imperialism after 9/11. *TranState Working Papers*. No. 36
- Krahmann, E. (2008). Security: Collective good or commodity. *European Journal of International Relations*, Vol. 14 (3), 2008, pp.379-404
- Kuppinger, P. (2012). Dışlayıcı yeşillik: Kahire’de yeni güvenli siteler (Çev: Ş. Geniş). *İdealkent Dergisi (Güvenlikli siteler: Sosyo-mekansal ayrışmanın yeni biçimi)*, S. 6, ss. 10-39
- Kuş, E. (2003). *Nitel-nicel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuyaksil, A. (2005). Özel güvenlik eğitim hizmetlerinin eğitim örgütlenmesi ve sorunları. *II. Ulusal özel güvenlik sempozyumu bildiri kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Kuyaksil, A. ve Tiyek, M. (2003). Türkiye’de güvenlik hizmeti olarak özel ve gönüllü güvenlik. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5 (2).
- Lemke, T. (2016a). *Biyopolitika* (Çev: U. Özmakas) (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları
- Lemke, T. (2016b). *Politik aklın eleştirisi: Foucault’nun modern yönetimsellik çözümlemesi* (Çev: Ö. Karlık). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Lenin, V.İ (2003). *Devlet ve devrim* (6. Baskı). Eriş Yayınları
- Loader, I. (2000). Plural policing and democratic governance. *Social & Legal Studies*, S. 9(3), ss. 323-345.
- Locke, J. (2012). *Yönetim üzerine ikinci inceleme*, (Çev: F. Bakırcı). Ankara: Ebabil yayıncılık.
- Los, M. (2005). Reshaping of Elites and the Privatization of Security: The Case of Poland. <http://auth.openedition.org/?url=%2Fproxy%3Furl%3Dhttp%253A%252F%252Fpipss.revues.org%252Fpdf%252F351> (E.T. 25.02.2015).

- Low, S. M. (2001). The edge and the center: Gated communities and the discourse of urban fear. *American Anthropologist*, S. 103(1), ss. 45-58.
- Lyon, D. (1997). *Elektronik göz* (Çev: D. Hattatoğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen toplum* (Çev: G. Soykan). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık
- Lyon, D. (2013). *Gözetim çalışmaları* (Çev: A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık
- Mandel, R. (2001). The Privatization of security. *Armed forced and society*, 28: 1, ss.129-151.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev: O. Akinhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, G.T. (2002). What's new about the "new surveillance"? Classifying for change and continuity. *Surveillance & Society*, 1(1), 9-29
- Marx, G.T. (2005). Surveillance and society (içinde) *Encyclopedia of Social Theory*. <http://web.mit.edu/gtmarx/www/surandsoc.html> (E.T.23.03.2018)
- Marx, K. (1997). *Yahudi sorunu*, (Çev: M. İ. Erdost). Ankara: Sol yayınları.
- Marx, K. (2011). *1844 El yazmaları: Ekonomi politik ve felsefe*, (Çev: K. Somer) (3. Baskı). Ankara: Sol Yayınları
- Marx, K. ve Engels, F. (1976). *Komünist manifesto*, (Çev: M. Erdost) (1. Baskı). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2013). *Alman ideolojisi*, (Çev: T. Ok ve O. Geridönmez) (2. Baskı). İstanbul: Evrensel Yayınevi.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, S. 50, ss. 370-396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (06.05.2019)
- Mathiesen, T. (1997). The viewer society: Michael Foucault's 'Panopticon' revisited. *Theoretical Criminology*, 1(2), 215-234

- Mayer, M. (2010). Punishing the Poor-a debate: Some questions on Wacquant's theorizing the neoliberal state. *Theoretical Criminology*, S. 14(1), ss.93-103
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş* (Çev: A. Gümüş ve M. S. Durgun). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- McCarthy, N. (2017). Where Private Security Outnumbers The Police. <https://www.statista.com/chart/10925/where-private-security-outnumbers-the-police/> (04.11.2018)
- McCrie, R. D. (1988). The Development of the U. S. Security industry. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, S: 498, ss.23-33
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma* (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Merry, S.E. (2001). Spatial governmentality and the new urban social order: controlling gender violence through law. *American Anthropologist*, S.103(1), ss.16-29.
- Metli, O. ve Kuyaksil, A. (2013). İç güvenlik hizmetlerinde yerelleşme örneği olarak özel güvenlik. 3. *Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Gaziantep: Fıstık Basın Yayın Reklamcılık ve Tic. Ltd. şti
- Morgül, T. ve Aytar, V. (2007). Türkiye'nin özel güvenliği. *İstanbul dergisi*, S.59 (Mayıs 2007), ss. 90-91.
- Mueller, J. (2004). Why isn't there more violence?. *Security Studies*, S.13(3) (spring 2004), ss.191-203
- Murray, M. J. (2004). The spatial dynamics of postmodern urbanism: social polarisation and fragmentation in Saõo Paulo and Johannesburg. *Journal of Contemporary African Studies*, S.22(2), ss.139-164.
- Neocleous, M. (2011). 'A Brighter and Nicer New Life': Security as Pacification. *Social & Legal Studies*, S. 20(2), ss. 191-208
- Neocleous, M. (2013). *Toplumsal düzenin inşası* (Çev: A. Bekmen). İstanbul: H₂O Kitap

- Neocleous, M. (2014a). *Güvenliğin eleştirisi* (Çev: T. Ok). Ankara: NotaBene yayınları.
- Neocleous, M. (2014b). *Savaş erki polis erki* (Çev: B. S. Aydaş). Ankara: NotaBene Yayınları
- Neocleous, M. (2015). *Sivil toplumu yönetmek* (2. Baskı) (Çev: B. Ahıska). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Neoclous, M. (2007). Security, commodity, fetishism. *Critique*, S. 35 (3), (December 2007), ss. 339-355
- Neuman, W. L. (2012). *Tophumsal araştırma yöntemleri* (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası Ltd.
- Newburn, T. (2001). The commodification of policing: Security networks in the late modern city. *Urban Studies*, S.38 (5-6), ss.
- Okmeydan, S. B. (2017). Postmodern kültürde gözetim toplumunun dönüşümü: Panoptikondan sinoptikon ve omniptikona. *Online Academic Journal of Information Technology*, cilt:8, S:30, ss.45-69
- Oranlı, İ. (2012). Biyo-Politikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştiri. *Cogito*, S.70-71, ss.39-52
- Ortaylı, İ. (1976). Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, S. 1(9), ss.95-107.
- Özaşçılar, M. ve Ziyalar, N. (2009). Suç korkusu: İstanbul'da yaşayan 18-25 yaş grubu üniversite öğrencilerinin mağdur olma riskleri hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Adli Bilimler Dergisi*, S: 8(1), ss. 7-17
- Özbek, N. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.16, ss.59-95.
- Özbek, N. (2010). Osmanlı taşrasında denetim: Son dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (içinde). *Türkiye'de ordu, devlet ve güvenlik siyaseti* (Der. E.B. Parker ve İ. Akça). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Özcan, A. (2013). Osmanlı Devleti'nde jandarma teşkilatı kurulmasının gündeme ilk defa gelişi (1839). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*. S.53(32), ss.173-194.
- Özel, M. ve Dönmez, D. (2016). Toplum Sözleşmecilerinden 11 Eylül'e güvenlik anlayışındaki değişim. *Türk İdare Dergisi*, S.482, ss.239-282.
- Özkan Töre, E. ve Kozaman Som, S. (2009). Sosyo-mekânsal ayrışmada korunaklı konut yerleşmeleri: İstanbul örneği. *Megaron (Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi)*, S. 4(3), ss. 121-130
- Özkazanç, A. (2007). Biyo-politik çağda suç ve cezalandırma: Denetim toplumunda neo-liberal yönetimsellik. *Toplum ve bilim*, S.108, ss.15-51
- Özkazanç, A. (2011). *Neo-liberal tezahürler*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Özmkas, U. (2012). Foucault: iktidardan Biyoiktidara. *Cogito*, S.70-71, ss.53-81
- Öztürk, M. (2015). Medya ve suç korkusu arasındaki ilişki. *The journal of academic social science studies*, S: 36, ss. 251-263
- Öztürk, Ö. (2016). *Dünya mitolojisi*. Ankara: Nika yayınları
- Özügurlu, M. (2009). Taşeronlaşma, güvencesiz istihdam ya da 'hayatta dikiş tutturamama' halleri üzerine. *Memleket Siyaset Yönetim*, S: 9(4), s.122-128
- Özveri, M. (2014). Alt işveren: İş hukukunun altının oyulması. <http://www.muratozveri.net/?p=188> (Erişim tarihi: 05.12.2018)
- Perouse, J.F. ve Danış, A.D. (2005). Zenginliğin mekanda yeni yansımaları: İstanbul'da güvenli siteleri. *Toplum ve Bilim*, S.104, ss.92-123
- Pierson, C. (2014). *Modern devlet* (Çev: Neşet Kutluğ; Burcu Erdoğan), (2. Baskı), İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi
- Pimenta, E. (2010). The city of sun: panopticon, synopticon and omnipticon – big brother and the giant with thousand eyes (içinde) *Low power society* (Ed. E. Pimenta) (ss. 260-303). UK: ASA Art and Technology Limited

- Poulantzas, N. (2006). *Devlet, iktidar ve sosyalizm*, (Çev: T. Ilgaz). Ankara: Epos Yayınları.
- Prenzler, T.; Earle, K.; Sarre, R. (2009). Private security in Australia: trends and key characteristics.
http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi374.pdf (E.T. 23.12.2016).
- Quintal, D. ve Thompson, S. (2007). Gated communities: the search for security.
<http://soac.fbe.unsw.edu.au/2007/soac/gatedcommunities.pdf> (E.T.31.12.2016).
- Ransome, P. (2011). *Antonio Gramsci: Yeni bir giriş*. (Çev: A.İ. Başgöl). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Reed, J. (2009). A genealogy of homo-economicus: Neoliberalism and the production of subjectivity. *Foucault Studies*, S: 6, ss. 25-36
- Revel, J. (2012). *Foucault sözlüğü* (Çev: V. Urhan). Ankara: Say Yayınları
- Risley, S. (2006). The sociology of security: Sociological approaches to contemporary and historical securitization. Conference papers *American Sociological Association 2006 Annual Meeting*, Montreal. January, 2006
- Robins, S. (2002). At the limits of spatial governmentality: a message from the tip of Africa. *Third World Quarterly*, S. 23 (4), (Aug., 2002), ss.665-689
- Roitman, S. (2005). Who segregates whom? The analysis of a gated community in Mendoza, Argentina. *Housing Studies* (March 2005), S. 20 (2), ss. 303–321,
- Roitman, S. (2010). Gated communities: Definitions, causes and consequences. *Urban Design and Planning*, S. 163, ss. 31-38
- Rothschild, E. (1995). What is security?. *Daedalus*, Vol. 124, No. 3, (Summer, 1995), pp. 53-98
- Rousseau, J.J. (2012). *Toplum sözleşmesi*, (Çev: V. Günyol), (9. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Rousseau, J.J. (2016). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı*, (Çev: R. N. İleri). İstanbul: Say yayınları.
- Sancaktar, C. (2011). Adam Smith'in ekonomi-politik düşüncesinde devletin işlevleri ve kamu hizmetleri. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3163/adam_smithin_ekonomi_usuncesind%E2%80%9393_politik_de_de_vletin_islevleri_ve_kamu_hizmetleri (E.T.23.02.2017).
- Sancar, M. (2001). Şiddet, şiddet tekeli ve demokratik hukuk devleti. *Doğu Batı Dergisi*, Yıl: 4, S.13, ss.25-45.
- Sancar, M. (2012). *Devlet akli kısıncında hukuk devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, M.(2006). Modernlikteki barbarlık-uygarlıktaki şiddet. <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/97/modernlikteki-barbarlik-uygarlıktaki-siddet#.WJYkqX9mMIM> (E.T.04.02.2017).
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2014). Güvenlik yaklaşımlarında değişim ve dönüşüm. http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014040746sandikli_emeklier.pdf (E.T.08.02.2017).
- Saygılı, A. (2010). Modern devletin çıplak sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S.59(1), ss.61-97.
- Sennett, R. (2010). Kamusal insanın çöküşü (Çev: S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Sennett, R. (2012). *Karakter aşınması*. (Çev: B. Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Sennett, R. ve Cobb, J. (2017). *Sınıfın gizli yaraları*. (Çev: M. K. Coşkun). Ankara: Heretik Yayınları.
- Shearing, C. (1992). The relation between public and private policing. *Crime and Justice*, S.15, Modern Policing (1992), ss. 399-434
- Shearing, C. (2005). Nodal security. *Police Quarterly* S. 8(1), (March 2005), ss. 57-63

- Shearing, C. ve Stenning, P. C. (1981). Modern private security: Its growth and implications. *Crime and Justice*, S. 3 (1981), ss.193-245
- Shearing, C. ve Stenning, P. C. (1983). Private security: Implications for social control. *Social Problems*, S.30 (5), Thematic Issue on Justice (Jun., 1983), ss.493-506
- Shearing, C. ve Wood, J. (2003a). Nodal governance, democracy, and the new “denizens”. *Journal of Law and Society*, S. 30(3), (September 2003), ss.400-419
- Shearing, C. ve Wood, J. (2003b). Governing security for common goods. *International Journal of the Sociology of Law*. S.31 (2003), ss.205-225
- Sipahi, E. B. (2016). Geleneksel mahalleden yeni mahalleye neoliberal dönüşümün risk algısına etkisi üzerine bir araştırma. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, S. 45(9) (Ağustos, 2016), ss. 851-864
- Sipahi, E.B. (2012). Yeni liberalizmin yeni yaşam alanları olarak güvenli siteler: Konya örneği. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi* (Neo-liberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler özel sayısı), S.7, ss.110-135
- Skogan, W. G., & Maxfield, M. G. (1981). *Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Sönmez, A. (2008). Osmanlı Devleti’nde iç güvenliğin dönüşümü: Zaptiye teşkilatından jandarmaya. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (İCANAS 38) Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, (10-15 Eylül, Ankara 2007).
- Sönmez, M. (1982). *Türkiye ekonomisinde bunalım: 1980 sonbaharından 1982’ye* (İkinci Kitap). İstanbul: Belge Yayınları.
- Spence, K. (2005). World risk society and war against terror. *Political Studies*, 53, 284-302
- Spitzer, S ve Scull, A. T. (1977). Privatization and capitalist development: the case of the private police. *Social Problems*, S. 25 (1), ss.18-29

- Sprague, R. (2007). From tylorism to the omniopicon: Expanding employee surveillance beyond the workplace. *Journal of Computer&Information Law*, 25 (1), 1-35.
- Stampnitzky, L. (2013). Toward a sociology of “security”. *Sociological Forum*, S. 28(3), ss. 631-633
- Stampnitzky, L. ve Mattson, G. (2015). Sociology: security and insecurities. (İçinde) *Security: Dialogue across disciplines* (Ed. P. Bourbeau) Cambridge University Press.
- Steden, R. ve Sarre, R. (2007). The Growth of private security: Trends in the European Union. *Security Journal*, S: 20, ss.222-235
- Sustam, E. (2014). Foucault’da iktidarın jenolojisi: Biyopolitiğin doğuşu ve yönetimsellik. *Teorik Bakış*, (Ocak, 2014) S.3, ss.221-234
- Swol, K. (1999). Private security and public policing. *Statistics Canada*, Catalogue no. 75-001-XPE <http://www.statcan.gc.ca/pub/75-001-x/1999001/4411-eng.pdf> (E.T. 14.11.2016).
- Şafak, A. (2000). Türkiye’de özel güvenlik şirketi kurma girişimleri ve yasal durumu. *Polis Bilimleri Dergisi*, cilt:2 (7-8), ss.1-12.
- Şahin, E. (2005). Özel güvenlik teşkilatı, halk tarafından benimsenme hususunda geçmişimizdeki özel bekçi teşkilatını yakalayabilir mi? *II. Ulusal özel güvenlik sempozyumu bildiri kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, G. (2005). Kent güvenliği örgütlenmesinde mahalle ve çarşı ve mahalle bekçileri. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7(4), ss.59-90
- Şeker, G. ve Baytun, U. (2013). Geçmişten günümüze kent güvenliğinde mahalle ölçekli güvenlik uygulamaları: çarşı mahalle bekçiliği. *Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Taljaard, R. (2008). Private and public security in South Africa (içinde) *The Private security sector in Africa*, (Ed. S. Gumedze). <https://www.files.ethz.ch/isn/103662/MONO146FULL.pdf> (E.T. 14.11.2016).

- Tangör, B. ve Yalçinkaya, H. (2010). Güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketler. *Uluslararası İlişkiler*, S.25(7) (Bahar 2010), ss. 127-154.
- Taylan, F. (2013). Strateji, norm, yönetim: 1978 dersi için bir girizgah (içinde) *Güvenlik, toprak ve nüfus*. (M. Foucault). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Taylor, R. B., & Hale, M. (1986). Testing alternative models of fear of crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*, S: 77, ss. 151-189.
- Temiz, H. E.(2004). Eğreti istihdam: İşgücü piyasasında güvencesizliğin ve istikrarsızlığın yeni yapılanması. *Çalışma ve Toplum*. S.2 (55-80)
- Topak, O. (2012). *Refah devleti ve kapitalizm: 2000'li yıllarda Türkiye'de refah devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topuzkanamış, E. (2010). Norbert Elias'ta medenileşme süreci ve disiplin. *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar IV Sempozyumu Bildiri Kitabı*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, ss. 226-233
- Trend, D. (2007). *Medyada şiddet efsanesi: Eleştirel bir giriş* (Çev: G. Bostancı). İstanbul: YKY yayınları
- Turhan, F. ve Aksu, M. (2011). 11 Eylül sonrası ABD'de özgürlük ve güvenlik dengesi açısından terörü önleme amaçlı tedbirler/özellikle Patriot Kanunu ile getirilen kısıtlamalar. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi* C.I, S.1, ss.47-90.
- Uçkun, G., Yüksel, A., Demir, B. (2012). Özel güvenlik sektörünün Türkiye'deki rolü ve dünya'daki konumu. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, (Aralık 2012), ss.22-30
- Uğuz, A. (2016). Liberalizmde güvenlik kavramı ve uluslararası güvenliğe getirilen çözümler. *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı II*, ss.85-98
- Uludağ, Ş. (2010). Vatandaşların suç korku (güvenlik endişesi) seviyesine etki eden faktörler ve alınabilecek önlemler: Malatya örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:12 (1), ss. 1-28

- Uryan, Y., Kaptı, A. (2014). Güvenlik hizmetlerinde devlet-özel sektör işbirliği: metodoloji ve kriterler. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 13(1), ss.155-178
- van Munster, R. (2004). *Logics of Security: The Copenhagen School, Risk Management and the War on Terror*. Political Science Publications, 10/2005. Faculty of Social Science, University of Southern Denmark.
- Vilalta, C.J. (2011). Fear of crime in gated communities and apartment buildings: a comparison of housing types and a test of theories. *J Hous and the Built Environ*, S: 26, ss. 107-121
- Volkov, K. (1999). Security and rule-enforcement in Russian business: the role of the "mafia" and the state. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/pm_0079.pdf (E.T. 28.12.2016)
- Volkov, K. (2001). Security and enforcement as private business: The Conversion of Russia's power ministries and its institutional consequences. <http://www.colbud.hu/honesty-trust/volkov/pub01.PDF> (E.T. 28.12.2016)
- Vonderstceep, S. W.; Johnston, D. D. (2009). *Research methods for everyday life*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- Waard, J. D. (1999). The private security industry in international perspective. *European Journal on Criminal Policy and Research*, S: 7, ss.143–174
- Wacquant, L. (2001). The penalisation of poverty and the rise of neo-liberalism. *European Journal on Criminal Policy and Research*, S.9, ss.401–412
- Wacquant, L. (2003). Toward a dictatorship over the poor?. *Punishment and Society*, S.5(2), ss.197-205
- Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven*, S.91, (November 2007) ss.66–77
- Wacquant, L. (2008a). Ordering insecurity: Social polarization and the punitive upsurge. *Radical Philosophy Review*, S.11 (1), ss.9–27

- Wacquant, L. (2008b). The militarization of urban marginality: Lessons from the Brazilian metropolis. *International Political Sociology*, S.2, ss.56–74
- Wacquant, L. (2009). *Punishing the poor: The neoliberal government of social insecurity*. Durham and London: Duke University Press
- Wacquant, L. (2010). Crafting the neoliberal state: Workfare, prisonfare, and social insecurity. *Sociological Forum*, S.25 (2), (June 2010), ss.197-220
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji yazıları*, (Çev: T. Parla), (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2006). *Meslek olarak siyaset* (Çev: A. Timuçin-M. Sert). İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.
- Yakut, E. (2012). Osmanlı hukukunda bir suç olarak eşkıyalık ve cezalandırılması. *Kebikeç Dergisi*, S: 33, ss.21-34
- Yardımcı, S. (2009). Kuşatma altında gündelik hayat: Özel güvenlik, kent yaşamı ve yönetimsellik. *Toplum ve Bilim*, S.115, ss.226-260.
- Yayla, A. (2002). *Liberalizm*. İstanbul: Liberte Yayınları
- Yelkenci, T. (2013b). “Marksist-Leninist devlet teorisi” (içinde), *Marksist devlet ve hukuk teorisi*, (Ed: T. Yelkenci). Ankara: Notabene yayınları.
- Yetim, A. (2014). Dünyada ve Türkiye’de özel güvenlik sektörü. *Ar&Ge Bülten*. <http://www.izto.org.tr/portals/0/argebulten/2014temmuzozelguvenlik.pdf> (E.T. 08.12.2016).
- Yıldırım, Y. (2004). Batı siyasal aklın analitiği: Yeni bir egemenlik formuna doğru. *Toplum ve Bilim*, S.99 (2003-2004 Kış), ss.28-64
- Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoshida, N. (2010). The taming of the Japanese private security industry. *Policing and Society*, S:9(3), ss.241-261

Yücesan-Özdemir, G. (2010). Despotik emek rejimi olarak taşeron çalışma. *Çalışma ve Toplum*. S.4 (35-50)

Zabcı, F. Ç. (2013)Yeni savaşların gizli yüzü: Özel askeri şirketler. TASAM Stratejik rapor no:56.
http://www.tasam.org/files/pdf/raporlar/yeni_savaslarin_gizli_yuzu_ozel_askeri_sirketler_d3ad2e36-9fa4-4222-a919-a4d2177e86c3.pdf (E.T.24.04.2016).

Zanetic, A. (2012). Private security in Latin America.
https://www.academia.edu/14694960/Private_Security_in_Latin_America_Working_Paper_prepared_for_the_UNODC-INEGI_Center_of_Excellence (E.T. 17.11.2016)

Zedner, L. (2003). Too much security? *International Journal of the Sociology of Law*, S.31 (2003), ss.155-184

Zimbardo, P.; Haney, C.; Banks, C. (1973). A study of prisoners and guards in a simulated prison. Office of Naval Research, Department of the Navy, Washington D.C

Tezler

Acun, S. (2018). *Özel güvenlik teşkilatı: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akgüç, O. M. (2011). *Özel güvenlik görevlilerinin iş doyumu ve motivasyonlarıyla tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Alpkutlu, M. (2017). *Türkiye'de özel güvenlik politikasının analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Arap, İ. (2009). *Kamu yönetiminde yeniden yapılanma bağlamında devletin temel işlevlerinden olan güvenlik hizmetlerindeki dönüşüm*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Ayten, S.S. (2011). *Kapalı sitelerin sosyal ve mekansal yapısının Ankara örneğinde incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi
- Bakkal, G. (2009). *Yeni bir organizasyon: Özel güvenlik teşkilatı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bedirhanoğlu, A. (2017). *Özel güvenlik personelinin duygusal tutarsızlık seviyelerinin çatışma sıklığı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Cantenar, Ö. F. (2011). *Özel askeri şirketler ve devletin meşru şiddet tekeli rolüne etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
- Çetin, A. İ. (2007). *Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin yapısı ve sorunları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
- Çora, H. (2010). *Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de özel güvenlik hizmetleri yapısı ve uyum sorunları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dağdeviren, D. (2003). *Özel güvenlik sistemi kapsamında güvenlik müdendisiği kavramının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Demirci, A. (2018). *Özel güvenlik görevlilerinde mesleki bağlılık: kariyer değerlerinin ve iş doyumlarının rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Deyan, M. (2014). *Sosyal kontrolün yeni biçimi olarak özel güvenlik birimleri: Site yerleşimlerinde yaşayanlar üzerinde karşılaştırmalı bir analiz, Ankara örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü

- Doğan, B. (2007). *Ankara'da görev yapan özel güvenlik görevlilerinin intihar eğilimlerinin intihar olasılığı ölçeği ile değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dölek, B. (2014). *Güvenliğin özelleştirilmesinin Neo-Marxist analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dölek, Ç. (2011). *Neoliberal dönemde güvenliğin özelleştirilmesi ve modern burjuva devletin dönüşümü: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dönmez, Ö. N. (2007). *Kamu güvenliğinin etkinliği açısından Türkiye’de özel güvenlik ve özel dedektiflik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Efe, M. N. (2009). *Türkiye’de yönetim fonksiyonları açısından özel güvenlik hizmetlerinin örgütlenmesi ve bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ekinci, S. (2011). *Devletin dönüşümünün güvenlik alanına yansıması: Türkiye’de güvenlik yönetişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ekmekçioğlu, A. (2016). *Kamu politikaları açısından özel askeri şirketlerin incelenmesi: tespitler, sorunlar, fırsatlar, öneriler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Eren, C. (2017). *Özel güvenlik görevlilerinin sorunları ve sendikal örgütlenme deneyimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Filiz, O. (2006). *Türkiye’de özel güvenlik yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Gaziarifoğlu, Y. (2009). *Suç mağduriyeti korkusu ve algılanan suç mağduriyeti riskinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Gemici, G. (2001). *Özel güvenlik kurumlarında kooperatifleşme modeline geçiş ve uygulama esasları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Güney, A. (2006). *Türkiye'de özel güvenlik teşkilatlarının yetkilerinin analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gürbüzkol, R. (2013). *Özel güvenlik hizmetlerinde kalite boyutları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Haspolat, E. (2010). *Türkiye'de neoliberal devlet anlayışı bağlamında devlet-güvenlik ilişkisinin değişen içeriği ve özel güvenlik olgusu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hünler, A. (2010). *İç güvenlik hizmetlerinde özelleştirme ve 5188 sayılı kanun*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- İlhan, G. (2015). *Özel güvenlik örgütlerinin yönetsel sorunları ve çözüm önerileri: Özel güvenlik personelinin iş memnuniyetiyle ilgili bir alan araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karakurt, B. (2015). *Güvenlik yönetimi açısından özel güvenliğin önleyici yetkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Karataş, M. (2010). *Özel güvenlik görevlilerinde örgütsel adalet algısı ve iş tatmininin problem çözme becerileri üzerine etkisi: Görgül bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü

- Kasap, M. (2006). *Özel güvenlik şirketlerinin kooperatifleştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kaya, E. (2008). *1980 sonrası dönemde kentsel alanda değişen güvenlik anlayışı: Özel güvenlik üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Koç, M. (2017). *Vardiyalı çalışma sisteminin çalışan motivasyonu üzerine etkisi: Özel güvenlik personeli üzerine bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Köprülü, O. M. (2002). *Özel güvenlik hizmetlerinin örgütlenmesi ve güvenlik sistemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kul, M. (2009). *Toplumda suça ilişkin korkunun yapılaşması*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Mergen, E. (2003). *Türkiye'de özel güvenlik teşkilatlarının yapılanması ve güvenlik hizmetleri içindeki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özarslan, Y. C. (2010). *Özel güvenlik eğitiminin değerlendirilmesi (Elazığ ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
- Özarslan, Y. C. (2010). *Özel güvenlik eğitiminin değerlendirilmesi (Elazığ ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
- Özdemir, H. (2010). *Güvenlik hizmetlerinin uygulanması çerçevesinde Türkiye'de özel güvenlik hizmetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Pelit, K. (1998). *Özel güvenlik teşkilatları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Sarıaslan, B. (1998). *Özel güvenlik şirketlerinin kooperatif şeklinde örgütlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Soylu, M. (2006). *Özel güvenlik personeline yönelik düzenlenen temel eğitim etkinliklerine ilişkin personel algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Şahinkaya, E. (2016). *Özel güvenlik görevlilerinin eğitimi üzerine bir araştırma: Iğdır ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şen-Çatakaya, M. N. (2017). *Modern Dönem Gözetim Olgusunda Sınıflandırma Pratiğinin Değerlendirilmesi ve Toplumsal Hayata Yansımaları: Eskişehir Örneği*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ulaş, H. (2008). *Özel güvenlik hizmeti uygulamalarında kalite güvencesi ve toplam kalite yönetimi standardizasyonu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü
- Ulusoy, H. (2017). *Çalışan kadınlarda cinsiyet rolleri ve meslek algısı (Güvenlik görevlileri örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yalabık, M. (2006). *Türkiye'de özel güvenlik eğitimi ve verilen hizmetler içindeki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yıldız, Ş. (2010). *İdari faaliyetlerin devri bağlamında özel güvenlik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yılmaz, A. (1994). *Güvenlik hizmetlerinin etkinliği açısından özel güvenlik sistemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Zogo, R. (2009). *Değişen kamu güvenliği anlayışı: Özel güvenlik hizmeti sunan ve satın alanlar arasındaki memnuniyet ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Raporlar

Bireysel Silahlanmaya Dair 2017 Yılı Raporu.
<http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Duyurular/Sayfalar/B%C4%B0REYSEL-S%C4%B0LAHLANMAYA-DA%C4%B0R-2017-YILI-RAPORU.aspx> (E.T. 14.02.2019)

CoESS' study on 'Private Security in Europe – CoESS Facts & Figures' provides a comprehensive overview of the European private security services industry.
<http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures> (Erişim Tarihi: 31.10.2018)

Police Workforce, England and Wales, 31 March 2016.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/544849/hosb0516-police-workforce.pdf (E.T. 28.12.2016).

Private Security Industry Regulatory Authority (PSIRA) Annual Report 2010, 2016.
http://www.psira.co.za/psira/dmdocuments/annual_report/PSIRAAnnualReport2015-16.pdf (E.T. 23.12.2016).

Private Security services in Europe CoESS Facts and Figures 2011, 2013
<http://www.coess.org/newsroom.php?page=facts-and-figures> (E.T. 17.11.2016)

Representativeness of the European social partner organisations: Private security
<http://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/comparative-information/representativeness-of-the-european-social-partner-organisations-private-security> (E.T. 17.11.2016).

Security Industry Authority-UK, Licensing Statistics.
<http://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/licensing-stats.aspx> (E.T. 28.12.2016).

The United States Security Industry: Size and Scope, Insights, Trends, and Data.
<https://www.asisonline.org/Documents/ASIS%20IOFM%20Executive%20Summary%208.23.13.%20final.pdf> (E.T. 28.12.2016)

Türkiye özel güvenlik hizmeti sektör raporu, 2014. TOBB yayınları.
https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/ozel_guvenlik_meclisi_int.pdf
(Erişim Tarihi: 17.11.2016)

USA-Bureau of Labor Statistics, Security Guards and Gaming Surveillance Officers.
<https://www.bls.gov/ooh/protective-service/security-guards.htm> (E.T. 28.12.2016)

Kanun ve yönetmelikler

Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041007.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041007.htm> (E.T.13.12.2016)

TBMM, 22. Dönem, 2. Yasama yılı (S. sayısı: 467). Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi ve Gerekçesi.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (13.12.2016)

TBMM, 22. Dönem, 2. Yasama yılı (S. sayısı: 467). TBMM İçişleri Komisyonu Raporu.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (13.12.2016)

Tekirdağ Milletvekili Tevfik Ziyaeddin Akbulut ve Yalova Milletvekili Şükrü Önder'in; Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi ile Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss467m.htm> (E.T. 12.12.2016)

2495 sayılı ve 22.07.1981 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun.
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17410.pdf> (E.T. 13.12.2015)

3832 sayılı ve 02.07.1992 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik

Yapılmasına

Dair

Kanun.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503832.pdf (E.T. 13.12.2016)

21888 sayılı ve 28.03.1994 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21888.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21888.pdf>

(E.T.12.12.2016)

4102 sayılı ve 04.04.1995 tarihli Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22262.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22262.pdf> (E.T.

13.12.2016).

5188 sayılı ve 10.06.2004 tarihli Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/06/20040626.htm> (E.T. 13.12.2015).

02.12.2014 tarihli ve 6572 sayılı “Hakimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141212m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141212m1.htm> (E.T.28.02.2017)

Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri İle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına

Dair

Kanun

Hükmünde

Kararname.

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19771_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19771_1.pdf (E.T.

04.12.2018)

24.12.2017 tarihli ve 696 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.
<http://resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224.htm> (E.T.04.12.2018).

27.09.2008 tarih ve 27010 sayılı Alt İşverenlik Yönetmeliği.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080927.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080927.htm> (E.T.07.12.2018)

Fahri Trafik Müfettişliği Görev ve Çalışma Yönetmeliği.
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22976.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Gazete haberleri

Akkoç, S. (2006). “Cevahir’de bu kez güvenlikçi terörü”, Hürriyet, 19 Aralık 2006.
<http://www.hurriyet.com.tr/cevahir-de-bu-kez-guvenlikci-teroru-5638856> (E.T. 15.12.2016)

Arıgan, H. (2015). “Özel güvenlik görevlileri, kamu görevlisi sayılıp ceza artırdı”, Habertürk Gazetesi, 17.03.2015,
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1054456-ozel-guvenlik-gorevlileri-kamu-gorevlisi-sayildi> (E.T. 25.04.2015)

Erçiçek, S. (2012). “Özel güvenlik terörü”, Hürriyet, 30 Kasım 2012.
<http://www.hurriyet.com.tr/ozel-guvenlik-teroru-22043833> (E.T.15.12.2016).

Gurcan, M. (2016). “Türkiye’nin giderek büyüyen özel güvenlik ordusu”. <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2016/06/turkey-private-security-companies-on-the-rise.html> (E.T.08.12.2016).

İlkiz, F. (2006). “Kırılma noktası: terörle mücadele yasası”, BİA Haber Merkezi, 10 Temmuz 2006, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/81874-kirilma-noktasi-terorle-mucadele-yasasi> (E.T.25.02.2017).

- Kurt, R. (2009). İşsiz ordusu, güvenlik sektörüne akın ediyor (14.03.2009). <http://www.resulkurt.com/?haber,1591> (E.T.11.12.2018)
- McCarthy, N. (2017). Where Private Security Outnumbers The Police. <https://www.statista.com/chart/10925/where-private-security-outnumbers-the-police/> (04.11.2018)
- Okta, A. (2007). “Özel güvenlik paşadan sorulur”, Yenişafak Gazetesi, 17 Haziran 2007, <http://www.yenisafak.com/gundem/ozel-guvenlik-pasadan-sorulur-50777> (E.T. 16.12.2016)
- Özçelik, B. (2007). “200 bin kişilik özel güvenlik ordusunun imajı nasıl kurtulur”. <https://burcuozcelik.wordpress.com/2007/01/14/200-bin-kisilik-ozel-guvenlik-ordusunun-imaji-nasil-kurtulur/> (E.T.22.12.2016).
- Özçelik, B. (2007). 200 bin kişilik özel güvenlik ordusunun imajı nasıl kurtulur. Hürriyet İK, 14.01.2007. <https://burcuozcelik.wordpress.com/2007/01/14/200-bin-kisilik-ozel-guvenlik-ordusunun-imaji-nasil-kurtulur/> (E.T. 22.12.2016)
- Tartanoğlu, S. (2017). Özel güvenlik ordusu (23.08.2017) http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/809844/Ozel_guvenlik_ordusu.html# (E.T.04.11.2018)
- Uras, G. (2015). “233 bin özel güvenlik 244 bin polis var”, Milliyet Gazetesi, 06.04.2015, <http://www.milliyet.com.tr/233-bin-ozel-guvenlik-244-bin/ekonomi/ydetay/2039504/default.htm> (E.T. 08.12.2016)
- “10 maddede ‘makul şüphe’ yasa teklifi”. <http://www.radikal.com.tr/politika/10-maddede-makul-suphe-yasa-teklifi-1221364/> (E.T.25.02.2017)
- “About 14,500 security guards, 16,500 stewards to ensure security at 2018 FIFA World Cup. October 03, 2017”. <http://tass.com/sport/968754> (04.11.2018)
- “Askerlik şubelerini askerler korumayacak”. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/askerlik-subelerini-askerler-korumayacak-1094114/> (13.07.2018) (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

- “Danıştay için özel güvenlik”. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/danistay-icin-ozel-guvenlik-788894/> (E.T.16.12.2016).
- “Gazetecilere özel güvenlik terörü”. <http://haber.sol.org.tr/sonuncu-kavga/gazetecilere-ozel-guvenlik-teroru-haberi-19406> (E.T. 15.12.2016)
- “Geçtiğimiz yıl 689 bin 861 kişi özel güvenlik sınavlarına girdi” (1 Temmuz 2009), <https://www.memurlar.net/haber/143379/gectigimiz-yil-689-bin-861-kisi-ozel-guvenlik-sinavlarina-girdi.html> (Erişim Tarihi: 04.12.2018).
- “Güvenlikte Derin İlişkiler”. <https://www.evrensel.net/haber/230845/ozel-guvenlikte-derin-iliskiler> (E.T. 15.12.2016).
- “İşsiz umudu özel güvenlik”, 27 Nisan 2009, <http://t24.com.tr/haber/issizin-umudu-ozel-guvenlik,43566> (E.T. 04.12.2018).
- “İşte dünyanın ve Türkiye'nin en güvenli şehirleri”, (12.10.2018). <https://www.cnnturk.com/yasam/iste-dunyanin-ve-turkiyenin-en-guvenli-sehirleri?page=7> (E.T.27.12.2018).
- “Kent Güvenlik Yönetim Sistemi ve Plaka Tanıma Sistemi kuruluyor!”, (19.12.2018). <https://www.polemikhaber.com/turkiye/kent-guvenlik-yonetim-sistemi-ve-plaka-tanima-sistemi-kuruluyor/haber-8370> (E.T. 07.02.2019).
- “MİT’in eski zirvesi şimdi ‘güvenlikçi’”, Milliyet, 30.06.2004, <http://www.milliyet.com.tr/2004/06/30/guncel/gun09.html> (E.T.14.01.2017).
- “Otogarda özel güvenlik görevlisi terörü yaşandı”. <http://www.yenisafak.com/gundem/otogarda-ozel-guvenlik-gorevlisi-teroru-yasandi-51580> (E.T. 15.12.2016)
- “Özel Güvenlik Birimleri Polisin Yükünü Hafifletiyor”. <http://www.sanseshaber.com/haberler/haberdetay.asp?id=9884&kategori=G%FCneydo%F0u%20Haberleri> (E.T. 16.12.2016)

- “Özel güvenlik işsizlere çare”, 30.05.2005,
<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/94426-ozel-guvenlik-issizlere-care>
(E.T.11.12.2018)
- “Özel güvenlik terörü artıyor”. <http://haber.sol.org.tr/sonuncu-kavga/ozel-guvenlik-teroru-artiyor-haberi-20273> (E.T. 15.12.2016).
- “Paralı ordumuz oldu”, 26.12.2010, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/parali-ordumuz-oldu,v8wlQGzvF0elAyjkWhuZ6w> (E.T.11.12.2018)
- “Şehirlerin suç oranları”, 07.09.2011. <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/sehirlerin-suc-oranlari-364917339977> (E.T.27.12.2018)
- “Toplam AVM sayısı 354'e ulaştı”, Habertürk, 25.11.2015,
<http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1158402-toplam-avm-sayisi-354e-ulasti> (E.T.18.03.2017).
- “TSK personel sayısı açıklandı”, (20.02.2019),
<https://www.cnnturk.com/video/turkiye/tsk-personel-sayisi-aciklandi> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- “Türk özel güvenlik sektörü yabancı ve Yahudilerin elinde”.
<http://www.ozelguvenlikhaberleri.com/turk-ozel-guvenlik-sektoru-yabanci-yahudilerin-elinde/> (E.T..14.01.2017)
- “Türkiye'nin en güvenli şehri Eskişehir”, (12.10.2018).
<https://www.eskisehirekspres.net/guncel/turkiye-nin-en-guvenli-sehri-eskisehir-h9712.html> (E.T.27.12.2018).
- “Türkiye'nin özel güvenlik profili”. <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-ozel-guvenlik-profil/60249> (E.T. 14.11.2016).
- “Vazife ve salahiyet'le gelen polis şiddeti”. <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/103172-vazife-ve-salahiyetle-gelen-polis-siddeti> (E.T. 25.02.2017)

“Yargı paketi Erdoğan'ın onayından geçti, artık ‘makul şüpheli’yiz”.
<http://t24.com.tr/haber/yargi-paketi-erdoganin-onayindan-gecti-artik-makul-supheliyiz,280211> (E.T.25.02.2017)

“Alışveriş merkezleri ve yatırımcılar derneği sektörel bilgiler”.
<http://www.ayd.org.tr/TR/AVMindex.aspx> (E.T.18.03.2017).

“Milli Savunma Bakanlığı Koruma ve Güvenlik Görevlisi Alacak” (02.01.2018).
<http://www.kpsscafe.com.tr/kamu-personeli/milli-savunma-bakanligi-koruma-ve-guvenlik-gorevlisi-alacak-basvuru-h79508.html> (E.T.04.12.2018)

“Özel güvenlikçiden ‘taşeron’ açıklaması: İşsiz kalıp, şirketlerimizi kapatacağız” (25.12.2017).
<https://www.cnnturk.com/ekonomi/ozel-guvenlikciden-taseron-aciklamasi-issiz-kalip-sirketlerimizi-kapatacagiz> (E.T.11.12.2018)

“The industry of inequality: why the world is obsessed with private security”. 12 Mayıs 2017.
<https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/12/industry-of-inequality-why-world-is-obsessed-with-private-security> (E.T.01.11.2018)

“Yemek Zammını Bile Protesto Ettirmediler”. 11.03.2013,
<https://www.haberler.com/universitelilerin-yemek-zammi-protestosunda-olay-4413444-haberi/>

İnternet kaynakları

<http://www.esasguvenlik.com/hizmetler/guvenlik-hizmetleri/> (22.11.2018)

<http://eskischiremreguvenlik.com/hizmetlerimiz.php?hid=4&#service> (22.11.2018)

<http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/teskilatkurumliste.aspx> (E.T.19.11.2018)

<http://karahanorg.com.tr/hakkimizda/> (E.T.12.12.2018)

<https://www.msxlabs.org/forum/osmanli-imparatorlugu/315530-osmanli-kurumlari-emniyet-teskilati.html> (E.T.08.03.2017)

Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27610> (Erişim Tarihi: 27.12.2018)

FTM istatistiki bilgiler. http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/istatistik/ftm_istatistik.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Salihli Meslek Yüksekokulu, Özel güvenlik ve Koruma Programı program detayı. <http://salihlimyo.cbu.edu.tr/bolumler/ozel-guvenlik-ve-koruma.2574.tr.html> (E.T.20.12.2018)

Osmanlı Polis Teşkilatından Türk Polis Teşkilatına. <http://frmsinsi.net/showthread.php?t=893740> (E.T.07.03.2017)

Özel güvenlik kimlik kartı alabilmek için istenilen belgeler. <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Sayfalar/kimlik-icin-istenen-belgeler.aspx> (E.T.20.12.2018)

Özel Güvenlik ve Koruma Bölümü Taban Puanları Başarı Sıralaması 2018 2019. <http://www.derszamani.net/ozel-guvenlik-ve-koruma-bolumu-taban-puanlari-basari-siralamasi-2018-2019.html> (e.t.20.12.2018)

Toplum Yararına Programlar (TYP). <https://iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-iscucu-programlari/toplum-yararina-programlar-typ/> (E.T.06.12.2018)

1299-1918 Osmanlıda Polis Teşkilatı. <http://www.sinop.pol.tr/Sayfalar/osmanlidapolis1.aspx> (E.T.07.03.2017).

“EGM 2018 yılı performans programı”. <https://www.egm.gov.tr/Documents/2018%20Y%c4%b1l%c4%b1%20Performans%20Program%c4%b1.pdf> (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

“Kent Güvenlik Yönetim Sistemi.” <http://www.eskisehir.pol.tr/Sayfalar/kgys.aspx> (E.T.06.02.2019)

Modern Eskişehir’in yeni yüzü. <http://www.yenisehirkonaklari.com/kurumsal-modern-eskisehirin-yeni-yuzu> (E.T.19.02.2019)

EKLER

Tablo 4.1: Görüşme grubuna ait bilgiler

A GRUBU (ÖGG)

Sıra no	Sahte ad	Cinsiyet/medeni durum	Yaş	Öğrenim durumu	Çocuk sayısı	Gelir	Meslek	Kaç yıldır ÖGG	Önceki mesleği
1	ÖGG 1	Erkek/evli	55	Lise	2	-	Dernek başkanı	25-30	ÖGG
2	ÖGG 2	Erkek/evli	42	Yüksek lisans	3	5 bin tl	Güvenlik müdürü	20 yıl	ÖGG
3	ÖGG 3	Erkek/evli	52	Önlisans	2	-	Güvenlik müdürü	11 yıl	TSK
7	ÖGG 4	Erkek/evli	45	Lisans	2	-	Güvenlik müdürü	1 yıl	TSK
8	ÖGG 5	Erkek/evli	38	Önlisans	2	2900 tl	Vardiya amiri	9 yılı aşkın	ÖGG
9	ÖGG 6	Kadın/evli	43	Lise	2	-	ÖGG	5 yıl	Ana sınıfında yardımcı
12	ÖGG 7	Erkek/evli	35	Önlisans	Eşi hamile	2000 tl	ÖGG	13 ay	Yenilenebilir enerji
13	ÖGG 8	Kadın/Evli	32	Lisans	1	2400 tl	ÖGG	9 yıl	ÖGG
14	ÖGG 9	Kadın/evli	28	Önlisans	1	2300 tl	ÖGG	5 yıl	ÖGG
16	ÖGG 10	Erkek/evli	57	Önlisans	3	2000 tl	ÖGG	2 yıl	EGM
17	ÖGG 11	Erkek/evli	42	Lise	Yok	2000 tl	Vardiya amiri	14 yıl	Esnaf, ÖGG
18	ÖGG 12	Erkek/evli	46	Lise	1	Asgari ücret	ÖGG	1 buçuk yıl	Turizmci
20	ÖGG 13	Erkek/evli	38	Lise	2	1800 tl	Güvenlik şefi	16 yıl	ÖGG
23	ÖGG 14	Erkek/evli	40	Lise	2	1700+ emekli maaşı	ÖGG	3 yıl	TSK, ÖGG
24	ÖGG 15	Erkek/evli	30	Lise terk	3	2070 tl	ÖGG	8 yıl	ÖGG
28	ÖGG 16	Kadın/boşanmış	41	Lise	1	1600 tl	ÖGG	5 yıl	Temzlik, hasta bakımı, ÖGG
29	ÖGG 17	Erkek/evli	45	Ortaokul	1	2200 tl	ÖGG	9 yıl	ÖGG
30	ÖGG 18	Erkek/evli	37	Lise	1	3 bin Tl	ÖGG-Güvenlik-İş Sendikası Eskişehir Temsilcisi	16 yıl	ÖGG
31	ÖGG 19	Erkek/Evli	38	Lise	1	2400 tl	ÖGG-Güvenlik-İş Sendikası Eskişehir Temsilcisi	14 yıl	ÖGG

34	ÖGG 20	Erkek/ evli	42	Lise	1	3 bin tl	ÖGG	18 yıl	Esnaf, ÖGG
35	ÖGG 21	Kadın/ evli	38	Lisans	2	-	ÖGG (Atanamaya n öğretmen)	2 yıl	Ücretli öğretmenlik
	ÖGG22	Erkek/ Evli	47	Lise	1	3800 tl	Güvenlik şefi	4 yıl	TSK, personel müdürü

B GRUBU (ÖĞŞ YETKİLİSİ)

Sıra no	Sahte ad	Cinsiyet/ medeni durum	Yaş	Öğrenim durumu	Çocuk sayısı	Meslek	Kaç yıldır	Önceki mesleği
4	ÖĞŞ 1	Erkek/ -	52	Önlisans	-	Güvenlik şirketi sahibi ve eğitmeni	8 yıl	TSK
5	ÖĞŞ 2	Erkek/ evli	53	Önlisans	2	Güvenlik şirketi müdürü	4 yıl	EGM
6	ÖĞŞ 3	Erkek/ evli	52	Lisans	1	Güvenlik şirketi müdürü	12 yıl	TSK
22	ÖĞŞ 4	Erkek/ evli	59	Önlisans	1	Güvenlik şirketi sahibi ve eğitmeni	20	TSK
19	ÖĞŞ 5	Erkek/ evli	55	Lise	2	Güvenlik şirketi müdürü	25	ÖGG

C GRUBU (HİZMET ALANLAR)

Sıra no	Sahte ad	Cinsiyet/ medeni durum	Yaş	Öğrenim durumu	Çocuk sayısı	Gelir	Meslek	İkamet
10	Veli	Erkek/ evli	59	İlköğretim	2	4 bin TL üstü	Kuaför	Daire
21	Selim	Erkek/ bekâr	25	Lisans	-	-	Öğrenci	Daire (Kira)
11	Mert	Erkek/ evli		Lisansüstü	2	8 bin TL	Öğretim üyesi	Daire (Kira)
25	Aylin	Kadın/ bekâr	27	Lisansüstü	1	6 bin TL üstü	Öğretmen	Daire (Kira)
26	Arzu	Kadın/ bekâr	31	Lisansüstü	-	4 bin TL üstü	Araştırma görevlisi	Daire (Kira)
27	Merve	Kadın/ bekâr	30	Lisansüstü	-	2bin TL	Memur	Daire (Kira)
18	Oğuz	Erkek/ evli		Lisansüstü	1	9bin TL üstü	Öğretim üyesi	Daire (Site içinde)
32	Açelya	Kadın/ evli	30	Lisans	1	7 bin TL	Öğretmen	Daire (Site içinde)
36	Eşyan	Kadın/ evli	37	Lisans	2	-	Ev kadını	Daire (Site içinde)
37	Taylan	Erkek/ evli	38	Lisans	3	4 bin TL üstü	Müdür	Daire (Site içinde-Kira)
38	İdil	Kadın/ evli	48	Lise	3	-	Ev kadını	Daire (Site içinde)
39	Çınar	Erkek/ evli	32	Lisans	1	5 bin TL üstü	Eczacı	Daire (Site içinde-Kira)

Tablo 5.1. *Eskişehir’de özel güvenlik kurumları ile ilgili veriler*¹⁸⁶

No	Belge no	Ünvanı	Faaliyet alanı
1	EGM.SRKT.1486	Bakantürk Özel Güvenlik Hizmetleri Ltd.Ş.	Özel Güvenlik Hizmeti
2	EGM.SRKT.1842	Barut Özel Güvenlik ve Koruma Hizmetleri Ltd.Ş.	Özel Güvenlik Hizmeti
3	EGM.SRKT.0450	Emre Güvenlik Koruma ve Eğitim Hiz. Ltd.Şt.	Özel Güvenlik Hizmeti
4	EGM.SRKT.0850	Es Özel Koruma ve Güvenlik Hizmetleri Ltd.Şt.	Özel Güvenlik Hizmeti
5	EGM.SRKT.1351	Eskişehir Özel Güvenlik Eğitim ve İstihdam Hizmetleri A.Ş.	Özel Güvenlik Hizmeti ve Eğitimi
6	EGM.SRKT.0945	Gg Özel Güvenlik ve Koruma Hizmetleri Ltd.Şt.	Özel Güvenlik Hizmeti
7	EGM.SRKT.1675	Gold Koruma ve Özel Güvenlik Hizmetleri Ltd.Ş.	Özel Güvenlik Hizmeti
8	EGM.SRKT.1797	Karahan Koruma ve Güvenlik Hizmetleri Ticaret Ltd.Ş.	Özel Güvenlik Hizmeti
9	EGM.SRKT.1264	Nalcı Özel Güvenlik Sav.Sis.Eğt. ve İsth. Hizm. San.ve Tic. Ltd.Şti.	Özel Güvenlik Hizmeti
10	EGM.EGTM.0142	Esas Özel Güvenlik Eğitim Hizmetleri Ltd.Şt.	Özel Güvenlik Eğitim kurumu
11	EGM.EGTM.0137	Eskişehir Özel Güvenlik Eğitim ve İstihdam Hiz. A.Ş.	Özel Güvenlik Eğitim kurumu
12	EGM.EGTM.0192	Uç El Koruma ve Güvenlik Hiz. Eğt. Dan. Tic. ve San. Ltd.Şt.	Özel Güvenlik Eğitim kurumu
13	Eskişehir.Alarm.01	Bulgurcu Elektronik Bilgisayar San.Tic.Ltd.Şti.	Alarm izleme merkezi
14	Eskişehir.Alarm.03	Esas Özel Güvenlik İstihdam Hiz. Ltd. Şti.	Alarm izleme merkezi

¹⁸⁶ <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/teskilatkurumliste.aspx> (Erişim Tarihi: 19.11.2018)

Tablo 5.2. CoESS 2015 yılı verileri

Ülkeler	Şirket sayısı	Eğitim süresi/saat	Aktif lisanslı güvenlik görevlisi sayısı
Avusturya	390		12259
Belçika	150	127	18000
Bulgaristan	2867	40	123000
Bosna Hersek	94		4207
Hırvatistan	356	100	14538
Güney Kıbrıs	60		1700
Çek Cumhuriyeti	6777		44997
Danimarka	470		5000
Estonya	290	82	13234
Finlandiya	250	100	9000
Fransa	3391	140	160400
Almanya	5500	40	246903
Yunanistan	1480	105	32000
Macaristan	670		10020
İrlanda	200		20000
İtalya	857	48	41000
Letonya	500		21500
Litvanya	121		11000
Luksemburg	10		3200
Makedonya	163		2878
Malta	25		3604
Hollanda	2288	650	27928
Norveç	150	95	11000
Polonya	4200		250000
Portekiz	92	230	37104
Romanya	1557	360	91586
Sırbistan	291	104	26000
Slovakya	3150		23000
Slovenya	149	102	6551
İspanya	1534	180	78200
İsveç	250		20000
İsviçre	818	20	20000
Birleşik Krallık	4200	28	231680
Türkiye	1511	100	321558

Ek 1: ÖGG görüşme soruları

ÖZEL GÜVENLİK, PİYASA VE YÖNETİMSELLİK: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Özel güvenlik hizmeti sunan firma/kurum yönetici ve çalışanları için soru formu

A. Özel güvenlik hizmeti sunan firma/kurum çalışanları için soru formu

1. Yaşınız.....
2. Cinsiyetiniz
3. Eğitim durumunuz.....
4. Medeni durumunuz.....
 - 4.1.Çocuğunuz var mı?(Kaç çocuk?.....)
5. Göreviniz.....
6. Aylık net kazancınız ne kadardır (TL) ?.....
7. Ne kadar süreden beri ÖG hizmet sektöründe görev yapmaktasınız?
8. Çalıştığınız kurumdaki görev unvanınız nedir? (ÖGG personeli/ ÖG şefi/ ÖG amiri/ ÖG müdürü).....
9. Özel güvenlik hizmet sektöründe ne zamana kadar çalışmayı planlıyorsunuz?
10. Şu anda çalıştığınız kurumda hangi statüye göre ücret alıyorsunuz? (İşçi/ Sözleşmeli Personel/ Geçici İşçi/ Memur)
11. Neden özel güvenlik sektöründe çalışıyorsunuz?/ ÖGG olma nedeniniz nedir?/Neden bu mesleği seçtiniz?
12. Özel güvenlik mesleği maddi/manevi beklentilerinizi karşılıyor mu?
13. Ücretinizi yeterli buluyor musunuz?
14. Özel Güvenlik Görevlilerinin iş güvenceleri yeterli midir?
15. Hangi koşullarda ÖG mesleğinden ayrılmayı düşünürsünüz?

16. Özel güvenlik sektörünü, kendinizi güvende hissedecek bir meslek dalı olarak görüyor musunuz?
17. Diğer insanlara ÖGG olmayı tavsiye eder misiniz?
18. Sizce vatandaşların ÖGG'ye karşı yaklaşımı nasıldır? (Kolluk görevlilerine gösterdiği saygıyı gördüğünü düşünüyor musunuz)
19. Sizce vatandaşlar özel güvenlik hizmetlerine güven duymakta mıdır?
20. Sizce ÖGG toplumdan gerekli saygıyı görmekte midir?
21. Sizce ÖGG olmak prestijli bir mesleğe sahip olmak demek midir?
22. ÖG eğitimi aldınız mı? (Kaç saat?/ Hangi eğitimler)
23. Özel Güvenlik Görevlisi olmak için verilen 120 saatlik (20 saati silah ve atış eğitimi olmak üzere) temel eğitim yeterli buluyor musunuz? (Ders saati/ eğitimin niteliği, uygulamalı eğitimler, vb.)
24. Sizce özel güvenlik görevlisi yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının (MYO, üniversiteler bünyesinde dört yıllık bölüm) açılması eğitimin (ve verilen hizmetin) kalitesini artırır mı? Nasıl?
25. Sizce özel güvenlik görevlilerinin yetkileri artırılmalı mıdır?
26. Asli göreviniz dışında (güvenlikle ilgili hizmetler dışında) çalıştırıldığınız oldu/olur mu?
27. Grev ve toplu sözleşme hakkınız var mı?/ olmalı mı?
28. Sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkınız var mı?/ Olmalı mı?
29. Zorunlu çalışma saatleriniz dışında yapılan fazla mesainin ücretleri ödenmekte midir?
30. Özel güvenlik görevlisinin görevi nedir? Tanımlar mısınız?
31. Görev alanı dışında üniformalı ve silahlı olarak dolaşma yetkiniz var mı?

32. Hangi kanunlara tabi olduğunuzu biliyor musunuz?
33. Üst aramasında kanuna aykırı bir durumla karşılaştınız mı? (Öyle bir durumda ne yaparsınız?)
34. Sizce ÖGG genel kolluk görevlilerinin (asker, polis, jandarma) sahip olduğu kanuni hak ve yetkiler ile sosyal haklara sahip midir? (Farklı olan nedir?)
35. Bu işi yapmadan önce ÖGG'ye karşı yaklaşımınız nasıldı?
36. Sizce genel kolluk-ÖGG ilişkisi nasıldır?
37. Sizce gelecekte güvenlik alanında ÖG hizmetleri ve görevlilerinin konumu nasıl olur? (payı artar/azalır mı?)
38. Sizce ÖGG ile genel kolluk arasındaki iletişim yeterli midir?
39. Güvenlik kavramı sizin için ifade ediyor?
40. Sizce güvenlik bir ihtiyaç mıdır?
41. Sizce ÖGŞ kurulmasına neden ihtiyaç duyulmuştur?
42. Sizce güvenlik için ekstra ücret ödenmeli midir?
43. Suç işlemede ÖGG'nin caydırıcı bir etkisi var mıdır?
44. Özel güvenlik hizmetlerinin etkin çalışması sonucunda toplumlarda suç oranları azalacağını düşünüyor musunuz?
45. ÖGG olmasa ne olurdu?
46. (emekli EGM ya da TSK mensubu için) Kendinizi nasıl tanımlarsınız? (emekli polis/emekli asker/ÖGG/)

Benim sorularım bu kadardı. Cevap verdiğiniz için teşekkür ederim. Benim sormadığım ama sizce sorulması gereken başka soru ya da eklemek istediğiniz bir şey var mı?

B. Özel güvenlik hizmeti sunan firma/kurum yöneticileri için soru formu

1. Yaşınız.....
2. Cinsiyetiniz
3. Medeni durumunuz.....
4. Eğitim durumunuz.....
5. Göreviniz.....
6. Aylık net kazancınız ne kadardır (TL) ?.....
7. ÖG öncesi güvenlik hizmeti kimler tarafından ve nasıl yürütülmekteydi? Kısaca bilgi verir misiniz?
8. Sizce özel güvenlik görevlilerinin mutlaka eski askeri ve emniyet personeli olması mı gerekir?
9. Özel güvenlik personelinin hangi özelliklere sahip olmaları gerekmektedir?
10. ÖG personelinin genel kollukla ilişkisi nasıldır?
11. Sizce genel kolluk görevlileri ÖGG'yi nasıl değerlendirmektedir?
12. Sizce ÖGG genel kolluk görevlilerinin (asker, polis, jandarma) sahip olduğu kanuni hak ve yetkiler ile sosyal haklara sahip midir? (Farklı olan nedir?)
13. Sizce vatandaşların ÖGG'ye karşı yaklaşımı nasıldır? (Kolluk görevlilerine gösterdiği saygıyı gördüğünü düşünüyor musunuz)
14. Sizce gelecekte güvenlik alanında ÖG hizmetleri ve görevlilerinin konumu nasıl olur? (payı artar/azalır mı?)
15. Sizce ÖGG ile genel kolluk arasındaki iletişim yeterli midir? Nasıl olmalıdır.
16. Özel Güvenlik Görevlisi olmak için verilen 120 saatlik (20 saati silah ve atış eğitimi olmak üzere) temel eğitim yeterli buluyor musunuz? (Ders saati/ eğitimin niteliği, uygulamalı eğitimler, vb.)

17. Sizce özel güvenlik görevlisi yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının (MYO, üniversiteler bünyesinde dört yıllık bölüm) açılması, eğitimin (ve verilen hizmetin) kalitesini artırır mı?
18. Güvenlik kavramı sizin için ifade ediyor?
19. Sizce güvenlik bir ihtiyaç mıdır? (Öyleyse nasıl ortaya çıkmıştır?)
20. Özel Güvenlik şirketlerinin kurulması ve yaygınlaştırılmasını Türkiye açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
21. Devletin güvenlik birimlerinin yeterli düzeyde çalışması durumunda özel güvenlik görevlilerine ve şirketlerine olan ihtiyaç ortadan kalkar mı?
22. Sizce güvenlik için ekstra ücret ödenmeli midir?
23. Suç işlemede ÖGG'nin caydırıcı bir etkisi var mıdır?
24. ÖGG olmasa ne olurdu?
25. (emekli EGM ya da TSK mensubu için) Kendinizi nasıl tanımlarsınız? (emekli polis/emekli asker/ÖGG/)

Benim sorularım bu kadardı. Cevap verdiğiniz için teşekkür ederim. Benim sormadığım ama sizce sorulması gereken başka soru ya da eklemek istediğiniz bir şey var mı?

C. Özel güvenlik hizmeti alanlar için soru formu

1. Yaşınız.....
2. Cinsiyetiniz
3. Medeni durumunuz.....
4. Eğitim durumunuz.....
5. Mesleğiniz.....
6. Aylık net kazancınız ne kadardır (TL) ?.....
7. Güvenlik için ekstra para ödüyor musunuz? Güvenlik için ekstra para ödeme konusunda ne düşünüyorsunuz?
8. “Güvenlik” kavramı size ne ifade ediyor? Kendinizi hangi koşullarda güvende hissedersiniz?
9. Evinizde güvenlik açısından başınıza gelebilecek en kötü şey nedir?
10. Oturduğunuz evi alırken/kiralarken sizin için en önemli ölçüt ne idi?
11. Geçmişte herhangi bir güvenlik problemi yaşadınız mı? (Örneğin evinize hırsız girdi mi?)
12. Yaşadığınız mahalleyi güvenlik açısından nasıl tanımlarsınız?
13. Evinizde ekstra aldığınız güvenlik önlemi var mı?
14. Oturduğunuz sokakta (işyeri, bina kameraları da dahil) kamera var mı?
15. Yaşadığınız mahallede kameraların gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?
16. Yaşadığınız yerde kameraların bulunması güvende hissettiriyor mu?
17. Kent izleme, şehir asayişinin sağlanması kontrol ve denetim hizmetlerinin gerçekleşmesini sağlayan MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) sistemlerinden haberdar mısınız?

18. MOBESE sisteminin güvenliğe etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
19. Çevrenizde MOBESE kameralarının artırılmasını ister misiniz?
20. MOBESE kameraları size güven veriyor mu?
21. Sizce MOBESE sistemi çevrenizde suçu azaltmada etkili oluyor mu?
22. Sizce MOBESE sisteminin amacı nedir? (caydırıcılık, suç aydınlatma, güven verme, casusluk)
23. Sizce Eskişehir’de güvenlik sorunu var mıdır?
24. Sizce Eskişehir’in en önemli güvenlik sorunu nedir?
25. Sizce kentin güvenliğinden kimler sorumludur?
26. ÖGG/polis arasındaki fark nelerdir?
27. Sizce ÖGG güvenliği sağlıyor mu? Caydırıcı olduklarını düşünüyor musunuz?
28. Sizce ÖGG olmasa ne olurdu? Örnek verebilir misiniz?
29. AVM, havaalanı, otogar gibi alanlara girerken kontrol noktaları ve ÖGG kontrolünden geçmek nasıl hissettiriyor?
30. ÖGG kontrolü esnasında bekletilmek ve üzerinizin ayrıntılı olarak aranması nasıl hissettiriyor?

Benim sorularım bu kadardı. Cevap verdiğiniz için teşekkür ederim. Benim sormadığım ama sizce sorulması gereken başka soru ya da eklemek istediğiniz bir şey var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Hülya ÖRKİ

Yabancı Dil: İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı: Tokat/1986

E-Posta : horki@agri.edu.tr

Eğitim:

Y.Ls.	2013	Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir
Ls.	2008	Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Erzurum
Lise	2004	Erbaa Yılmaz Kayalar Anadolu Lisesi, Tokat

Mesleki Geçmiş:

2010 Araştırma Görevlisi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

2011 Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

2015 Araştırma Görevlisi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü